ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2012

Analýza ÚMV

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Michal Kořan a Ondřej Ditrych (eds.)

Česká zahraniční politika v roce 2012

ANALÝZA ÚMV

Praha 2013

Ediční rada nakladatelství Ústavu mezinárodních vztahů
Prof. PhDr. Pavel Barša, M.A., Ph.D. (Filozofická fakulta UK, Praha), Mgr. Ing. Radka Druláková, Ph.D. (Fakulta mezinárodních vztahů VŠE, Praha), Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. (ÚMV, Praha), JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D. (Fakulta sociálních věd UK, Praha), Prof. PhDr. Michal Klíma, M.A., CSc. (Metropolitní univerzita Praha), PhDr. Michal Kořan, Ph.D. (ÚMV, Praha), Doc. Ing. Mgr. Petr Kratochvíl, Ph.D. (ÚMV, Praha), PhDr. Pavel Pšeja, Ph.D. (Fakulta sociálních studií MU, Brno), Mgr. Dan Marek, PhD., M.A. (Filozofická fakulta UP, Olomouc), Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc. (Fakulta sociálních věd UK, Praha).

Publikace je výstupem zpracovaným podle časového harmonogramu výzkumné činnosti ÚMV, který vychází z materiálu Dlouhodobý koncepční rozvoj ÚMV, v. v. i., na léta 2012–2018

Hlavní recenzent: PhDr. Pavel Pšeja, Ph.D.
Recenzenti dílčích kapitol: Mgr. Filip Černoch, Ph.D.
PhDr. Petr Kaniok, Ph.D.

Tuto publikaci podpořila ČSOB.

Michal Kořan a Ondřej Ditrych (eds.)
Česká zahraniční politika v roce 2012.
Analýza ÚMV

Vydal Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., v Praze roku 2013.
© Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., Praha 2013
Vědecký redaktor: PhDr. Vladimír Trojánek
Obálka s použitím obrazu Petra Štengla *Imprese 24*: Jan Šavrda
Tisk: Petr Dvořák – Tiskárna, Dobříš

ISBN 978-80-87558-12-6

Obsah

Úvodem 9

ČÁST I: TVORBA A KONTEXT ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 1
Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2012 15
Michal Kořan

Kapitola 2
Mediální kontext české zahraniční politiky 27
Lenka Vochocová, Vlastimil Nečas

ČÁST II: EVROPSKÝ A BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 3
Evropský rozměr české zahraniční politiky 51
Vít Beneš, Mats Braun

Kapitola 4
Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky 73
Vít Střítecký

ČÁST III: STŘEDOEVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 5
Spolková republika Německo v české zahraniční politice 85
Vladimír Handl

Kapitola 6
Visegrádská spolupráce, Polsko, Slovensko a Rakousko v české zahraniční politice 107
Michal Kořan

ČÁST IV: DVOUSTRANNÉ VZTAHY ČESKÉ REPUBLIKY S VYBRANÝMI ZEMĚMI A REGIONY

Kapitola 7
Spojené státy americké v české zahraniční politice 135
Ondřej Ditrych

Kapitola 8
Rusko v české zahraniční politice 145
Petra Kuchyňková

Kapitola 9
Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice 164
Petra Cibulková

Kapitola 10
Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice 182
Marek Čejka, Michaela Ježová, Bronislav Bechyňský

Kapitola 11
Francie v české zahraniční politice 199
Eliška Tomalová

Kapitola 12
Velká Británie v české zahraniční politice 206
Zuzana Kasáková

Kapitola 13
Dálný východ v české zahraniční politice 214
Rudolf Fürst

Kapitola 14
Subsaharská Afrika v české zahraniční politice 224
Ondřej Horký-Hlucháň

ČÁST V: MULTILATERÁLNÍ VZTAHY A OSTATNÍ TEMATICKÉ OBLASTI ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 15
Multilaterální rozměr české zahraniční politiky 235
Šárka Moravcová

Kapitola 16
Hospodářský rozměr české zahraniční politiky 251
Štěpánka Zemanová

Kapitola 17
Energetika ve vnějších vztazích České republiky 267
Lukáš Tichý

Kapitola 18
Rozvojový rozměr české zahraniční politiky 286
Ondřej Horký-Hlucháň

Kapitola 19
Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky 306
Veronika Bílková

Kapitola 20
Kulturní rozměr české zahraniční politiky 321
Jana Peterková, Eliška Tomalová

Seznam zkratek 337

Résumé 343

Vybraná literatura k české zahraniční politice vydaná v roce 2012 347

O autorech 352

Úvodem

Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., od roku 2007 systematicky „pozoruje“ českou zahraniční politiku (ČZP). Od té doby vydal pět analytických monografií, v nichž po celou dobu sleduje základní konceptuální rámec. Analýza je strukturována tak, že nejdříve je ve dvou kapitolách zkoumán celkový domácí politický a mediální kontext české zahraniční politiky a je identifikován vliv a zapojení jednotlivých hlavních aktérů české zahraniční politiky. Druhá část se zaměřuje na nejdůležitější tematické oblasti české zahraniční politiky – na české působení v Evropské unii a na českou bezpečnostní a obrannou politiku. Třetí část zachycuje hlavní trendy a dynamiku českého působení v bezprostředním regionu střední Evropy. Čtvrtá část mapuje jednotlivé významné bilaterální a regionální relace a pátá část analyzuje zapojení České republiky v dalších tematických a multilaterálních oblastech. Zároveň všechny kapitoly respektují jednotnou analytickou strukturu, kdy si každá kapitola opět nejprve všímá politického a konceptuálního kontextu jako základního vnitropolitického východiska pro zahraniční politiku. Poté pak všechny kapitoly popisují a analyzují konkrétní agendu a události za rok 2012 a jejich dopad a význam pro zahraniční politiku. Většina autorů také zahrnula analýzu zapojení jednotlivých aktérů v jejich sledované oblasti a mediální pokrytí. Autorský tým klade důraz na kontinuitu jak v konceptuálním, tak i tematickém ohledu. Proto může analýza stavět na robustním empirickém základě a dále prohlubovat porozumění české zahraniční politice.

Kniha obsahuje 20 kapitol, na nichž se podílelo 22 autorů z Ústavu mezinárodních vztahů a dalších spolupracujících pracovišť (Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha; Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno; Vysoká škola ekonomická, Praha). Většina autorů poukazuje na relativní klidnou kontinuitu v roce 2012, dotvoření konceptuální či programové báze, snahu vyrovnat se s hospodářskou krizí. Zároveň však celkové shrnutí jednotlivých kapitol nabízí zajímavý argument, jehož platnost ukáží až následující léta, totiž že česká zahraniční politika komplexněji než v posledních letech reagovala na globální či regionální procesy a výzvy a reflektuje je ve své výsledné podobě (byť v mnoha případech se zpožděním, a to i značným).

Tento argument se však téměř netýká obecného politického a mediálního zázemí (část I) ČZP. V politické sféře přetrvává obecný nezájem o zahraniční politiku, sebezahleděnost české debaty a nelze říci, že by česká *politická* diskuse dodávala potřebné impulzy pro vlastní výkon zahraniční politiky. Obdobným způsobem vyznívá i kapitola věnovaná mediálnímu pokrytí zahraniční politiky, která konstatuje, že pokračují tendence ke zplošťování, personalizaci, emocionalizaci zahraniční politiky, což je možné dát do souvislosti s pokračováním trendu (nutné?) komercionalizace

českého mediálního prostoru. Určitou výjimku v tomto ohledu tvoří debata o Evropské unii (kapitola 3), kdy oproti roku 2011 došlo ke zvýšenému zájmu o konkrétní unijní témata, přičemž na nejobecnější úrovni se zejména krystalizoval český postoj vůči postupu tzv. diferencované integrace. Bezpečnostní a obranný rozměr ČZP (kapitola 4) nepřinesl zásadnější zvraty, hlavními tématy byla příprava a důsledky summitu v Chicagu a obecný vývoj v transatlantických vztazích a jejich dopad na unijní bezpečnostní komunitu.

Vůči Německu (kapitola 5) hledala v roce 2012 česká politika zejména odpověď na dvojjedinou otázku: na vztah k evropské integraci (záchraně eura a reformě EU) a k Německu jako hlavnímu protagonistovi tohoto procesu současně. Jedním z nejúspěšnějších vektorů ČZP je sousedská politika jak v rámci visegrádské spolupráce, tak i bilaterálně s Polskem a Slovenskem (kapitola 6). Kapitola 7 poukazuje na postupné upevňování víceúrovňového vztahu s USA, nacházení nových témat, to vše po citelném propadu v česko-amerických vztazích po roce 2009 (po nástupu prezidenta Baracka Obamy). Vztah k Rusku (kapitola 8) rovněž patřil k mediálně i politicky více sledovaným, dle autorky došlo k prohloubení politických rozporů stran patřičné politiky vůči Rusku – na jedné straně existuje kritický proud, který ještě zesílil po znovuzvolení prezidenta Vladimira Putina a jeho příklonu k méně liberálnímu pojetí vlády, na druhé straně stojí ti, kteří v Rusku zejména spatřují ekonomickou příležitost, bez ohledu na vnitropolitický vývoj. Oba postoje se pak bezprostředně dotýkají hlavní ekonomické náplně bilaterálního vztahu v roce 2012 – energetiky a dostavby JE Temelín. Bilaterální a multilaterální vztahy vůči zemím Východního partnerství (kapitola 9) byly částečně poznamenány oslabením prodemokratického procesu v některých zemích, což se negativně projevilo i v pozici těchto zemí vůči EU. Rok 2012 byl proto zásadní pro hledání vyváženého přístupu vůči těmto zemím za daných podmínek. Ve vztahu vůči Blízkému východu a procesům Arabského jara (kapitola 10) si ČR zachovala svůj zdrženlivý postoj při zdůrazňování tradiční silné vazby k Izraeli. Rovněž tento rozměr ČZP přispěl k významnějším politickým a veřejným debatám, a to zejména díky podzimnímu hlasování Valného shromáždění OSN o statutu Palestiny, kdy ČR jako jediná země EU aktivně hlasovala zamítavě. Bilaterální vazby vůči Francii a Velké Británii (kapitola 11 a 12) se od sebe částečně lišily, neboť díky názorové blízkosti v některých unijních tématech byl krátkodobě posílen vztah s V. Británií, zatímco Francie se po tamních prezidentských volbách ještě více vzdálila z českého zahraničněpolitického orbitu, navzdory skutečnosti, že francouzská společnost Areva podala nabídku na rozšíření kapacit JE Temelín. K oblasti Dálného východu, která tradičně leží spíše v pozadí pozornosti, autor (kapitola 13) poznamenal, že rok 2012 bude v budoucnosti připomínán jako „deklarovaný počátek nástupu Číny“ do prostoru střední a východní Evropy, což je dáno zejména převratným ustanovením semi-institucionalizovaného dialogu mezi Čínou a zeměmi střední a východní Evropy. V kapitole 14, věnované subsaharské Africe, autor konstatuje zejména skutečnost, že v roce 2012 započala postupná proměna vnímání afrického kontinentu jako „problému“ směrem k „příležitosti“, jež ovšem přichází se zpožděním a jen pozvolna se promítá do reálné zahraniční politiky.

Závěrečná část knihy popisuje různé tematické oblasti ČZP. Kapitola 15, věnovaná českým multilaterálním aktivitám (vyjma EU a NATO), je vcelku kritická, zejména kvůli přetrvávajícímu politickému nezájmu o tuto oblast, ale i vzhledem k tomu, že globální či regionální multilateralismus je podceňován jako koncept, navzdory tomu, že představuje jednu z mála možností, jak stát velikosti České republiky může čelit stávajícím či budoucím regionálním a globálním výzvám. Zároveň ovšem autorka poukazuje na skutečnost, že z ekonomických důvodů proběhla mnoharesortní debata o efektivitě zapojení ČR do multilaterálních organizací, jež může vyústit v určitou změnu přístupu. Vnější ekonomické vztahy (VEV) a hospodářský rozměr ČZP (kapitola 16) nadále trpěly rivalitou mezi MZV a MPO, kterou nepotlačila ani meziresortní dohoda z roku 2011. Zároveň ale došlo k dotvoření konceptuální a programové báze VEV a exportérům se částečně dařilo přesouvat do mimounijních zemí, což lze považovat za pozitivní trend k diferenciaci závislosti na exportu do zemí EU. Energetická kapitola (17) zejména zachycuje reakce ČR na regionální energetické výzvy (dodávky surovin a kapacita přenosových soustav), na snahu ovlivnit unijní diskuse k energetické politice, stejně jako na osud energetické koncepce a jaderné energetiky přímo v ČR. Spíše kladně vyznívá kapitola (18) analyzující zahraniční rozvojovou spolupráci, kdy autor zmiňuje pozitivní paradox, že navzdory nepříznivému politickému a ekonomickému vývoji v ČR se daří udržet objem prostředků pro rozvojovou spolupráci a zároveň i postupně zkvalitňovat jejich vynakládání. Obdobně kladně vyznívá také kapitola lidskoprávní (19), jejíž autorka vyzdvihuje zejména aktivní využívání českého členství v Radě OSN pro lidská práva a také úspěšné podstoupení tzv. univerzálního periodického průzkumu stavu lidských práv v ČR. Konečně pak kapitola zasvěcená kulturnímu rozměru ČZP (kapitola 20) odkazuje na upevnění konceptuálního rámce pro tuto politiku v roce 2011, ale zároveň snahu hledat další alternativní cesty, jak kulturní dimenzi ČZP udržet a rozvíjet za podmínek hospodářské krize, ale také za podmínek rostoucí konkurence v tomto odvětví ze strany další aktérů a zemí.

Na tomto místě je nutné podotknout, že z důvodů kapacitních nebyla v letošním vydání analýzy zařazena kapitola, věnovaná Latinské Americe, a bohužel z personálních důvodů nebyla zařazena ani kapitola, věnovaná jedné z prioritních oblastí české zahraniční politiky – zemím západního Balkánu. V příštím roce obě kapitoly zařazeny budou a zhodnotí vývoj za celé období 2012–2013.

Projekt každoročních analýz české zahraniční politiky má několik cílů: 1) přispět k budování rozsáhlého a kontinuálního empirického a analytického materiálu pro budoucí badatelské zpracování, 2) pokusit se (byť v omezenější míře) být kritickou reflexí české zahraniční politiky, s tím souvisí 3) úsilí napomoci k potřebné diskusi o české zahraniční politice. Čtvrtým cílem, lépe řečeno naším přáním, je, aby se každoroční publikace o české zahraniční politice stala vyhledávaným informačním materiálem pro studenty, pro širší zainteresovanou veřejnost, stejně jako pro zahraniční diplomatickou komunitu. Za tým autorů si dovolím jako každý rok vyjádřit naději, že publikace *Česká zahraniční politika v roce 2012. Analýza ÚMV* tyto cíle naplní. K tomu se však sluší dodat, že kniha by nemohla vzniknout bez značného úsilí, nasazení a profesionálního přístupu všech složek Ústavu mezinárodních vztahů, ze-

jména jeho edičního a informačního oddělení, ale také personálního oddělení, útvaru vnějších vztahů a mnoha stážistů, kteří svou obětavostí zásadně pomohli autorskému týmu v jeho práci. Obrovský dík náleží hlavnímu recenzentovi Pavlovi Pšejovi z Fakulty sociálních studií v Brně, který se postavil nelehkému úkolu tento komplexní počin nezávislým a kritickým pohledem posoudit. Zároveň jsme vděčni za velice nápomocné reflexe od dílčích recenzentů Filipa Černocha a Petra Kanioka, rovněž z brněnské FSS MU, kteří svým zhodnocením velkým dílem přispěli k finalizaci kapitoly energetické a unijní. Za autorský tým bych dále rád vyjádřil poděkování představitelům Ministerstva zahraničních věcí ČR, dalších resortů a státních institucí, kteří svou podporou a ochotou sdílet své názory či postřehy přispěli nemalou měrou ke vzniku této publikace. Na závěr se sluší poděkovat Československé obchodní bance, a. s., jež finančně dlouhodobě podporuje aktivity ÚMV spjaté s českou zahraniční politikou, tuto publikaci nevyjímaje.

Michal Kořan

Část I:

Tvorba a kontext české zahraniční politiky v roce 2012

Kapitola 1
Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2012

Michal Kořan

Od roku 2007, kdy na těchto stránkách analyzujeme politický kontext tvorby české zahraniční politiky (ČZP), prochází tato rovina ČZP postupným vývojem. Léta 2007–2009 byla poznamenána enormní polarizací stran zahraniční politiky, která se projevovala jak v exekutivní, tak i v legislativní dimenzi. Po katarzi tohoto stavu, ztělesněného pádem vlády uprostřed českého předsednictví Radě EU, naopak dochází k postupnému vyprazdňování politické diskuse o zahraniční či unijní politice. Ve druhé polovině roku 2009 se tvorba české zahraniční politiky zcela soustředila do rukou exekutivy, na úroveň jednotlivých resortů. Senát i Poslanecká sněmovna se staly platformou pro pouhé technické stvrzování mezinárodních smluv. V politickém prostředí se nediskutovalo o žádných význačných zahraničněpolitických otázkách (s výjimkou sporu o ratifikaci *Lisabonské smlouvy*) a legislativa tak selhávala v úloze artikulovat a agregovat politické zadání, podněty či vykonávat kontrolu exekutivní moci. Dalším nepříznivým důsledkem „politického ticha" v období přechodné vlády Jana Fischera byla naprostá odevzdanost politických stran. Ke změně nedošlo ani ve druhé polovině roku 2010 po řádných parlamentních volbách. Z nich vzešla středopravá vláda s původně mimořádně silným mandátem, ovšem v roce 2010 nebyla vedena žádná širší politická rozprava. Kromě exekutivních kompetenčních sporů mezi ministrem zahraničních věcí a předsedou vlády (zejm. rok 2011), české politice zcela dominovala sebestředná domácí agenda, která spolu s postupně rostoucím ochromením vládní koalice znemožňovala potřebnou debatu i o politice zahraniční.

Parlament od roku 2010 nadále ztrácel na svém postavení jako platformy pro politickou diskusi o zahraniční politice. Tento relativní „klid" na druhou stranu umožnil mnohaúrovňovou a meziresortní přípravu nové zahraničněpolitické koncepce, jež byla vládou přijata v červenci 2011. Přijímání koncepce vyvolalo po mnoha letech zdravý a kritický zájem zainteresované veřejnosti, médií a některých politiků. Koncepce zahraniční politiky ČR je dle soudu autora této kapitoly[1], navzdory jejímu technicist-

nímu a neutrálnímu jazyku, ambiciózním dokumentem, který nastínil důležitý posun v chápání českých národních zájmů. Národní zájmy dle nové koncepce stojí a padají s osudem celého euroatlantického civilizačního prostoru a hlavním zájmem ČR je přispívat k zachování vlivu a principů tohoto civilizačního okruhu. Koncepce tak má své silné politické poselství – česká vláda se přihlásila ke sdílené odpovědnosti za euroatlantický prostor a spojila české národní zájmy s jeho osudem, a vyvázala tak české národní zájmy z úzce geopolitického „realistického" pojetí. Přesto však – zejména působením prezidenta Václava Klause – byla koncepce neutralizována, neboť velká část médií a zainteresované veřejnosti přijala jím prosazovanou tezi, že koncepce je bezobsažným, byrokratickým materiálem, jenž navíc není schopen nabídnout patřičnou interpretaci českých národních zájmů.

Prizmatem tohoto předchozího vývoje je pak interpretován i politický kontext české zahraniční politiky v roce 2012. Hlavní otázky pro následující text jsou: 1) zda pokračující vládní paralýza, obecný politický nezájem a čas od času se vyskytnuvší politická polarizace dále posilovaly své negativní dopady na českou zahraniční politiku; 2) zda či jakým způsobem česká zahraniční politika reagovala na hlavní mezinárodněpolitické výzvy roku 2012; 3) zda či jakým způsobem se dařilo naplňovat koncepci české zahraniční politiky z července 2011.

POLITICKÝ KONTEXT TVORBY ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Pravděpodobně nejzávažnější diskuse v roce 2012 se v zahraničněpolitickém prostoru odehrála na exekutivní, vnitrokoaliční úrovni. Byla vedena o zapojení České republiky do nově připravovaných unijních (či mezivládních) institucionálních plánů, zaměřených na záchranu eurozóny. Toto téma podrobně mapuje evropská kapitola (kapitola 3), zde jen v krátkosti připomeňme, že šlo o postoj českého premiéra na lednovém summitu EU, že se ČR jako jediná země s Velkou Británií nepřipojí k rozpočtové unii EU. Hlavní výměna názorů byla (vcelku i nevybíravě) vedena mezi Petrem Nečasem a ministrem zahraničních věcí Karlem Schwarzenbergem. Do diskuse krátce vstoupil i prezident V. Klaus, který se postavil za rozhodnutí premiéra. Postoj a nejednotnost české vlády k fiskální smlouvě byly tématem poslanecké interpelace, kdy premiér Nečas uznal, že povaha komunikace mezi ním a ministrem zahraničních věcí poškozuje ČR.[2] Zjitřené poměry neeskalovaly do větších politických rozměrů, během několika dní se oba hlavní aktéři sešli a vzájemně se dohodli na větší zdrženlivosti a na snaze nalézt kompromisní řešení.[3] Z hlediska tématu této kapitoly je však důležité, že žádná rozsáhlejší politická diskuse (v parlamentu či prostřednictvím médií) k českému postoji vůči budoucnosti eurozóny téměř nenásledovala.

Druhým zahraničněpolitickým svárem, který výrazněji zasáhl českou politickou a veřejnou debatu, bylo prohlášení premiéra P. Nečase na zahájení strojírenského veletrhu v Brně (září 2012). Premiér v Brně zkritizoval „*módní politické projevy*", jako je „*umělé a falešné adorování*" ruské skupiny Pussy Riot, či přehnanou podporu tibetského vůdce dalajlamy („*dalajlamismus*"). Tyto projevy dle něho nejsou podporou

svobody a demokracie, naopak mají špatný vliv na český export.[4] S první velice ostrou reakcí na premiérova slova přišel opět ministr zahraničních věcí, který dokonce vyslovil „*obavy o osud vlády*“. Ministr Schwarzenberg dále vyjádřil víru, že *„žádný český ministr zahraničí nikdy neskloní hlavu před velmocemi, pokud půjde o lidská práva. Proti diktátorům se musí postupovat stejně, ať jsou jakkoli velcí.“*[5] Proslov na strojírenském veletrhu pak rozpoutal vcelku ojedinělou politickou odezvu. Za ministra zahraničních věcí se postavilo vedení TOP 09, do diskuse vstoupila i opoziční ČSSD, zopakovala svou kritiku vícekolejnosti české zahraniční politiky a „*redukci zahraniční politiky na nástroj vnitropolitického boje*“. Předseda ČSSD Bohuslav Sobotka se postavil na stranu K. Schwarzenberga. Naopak P. Nečase se zastal ministr průmyslu a obchodu Martin Kuba (ODS), dle něhož *„některé zahraničně politické postoje vadí a komplikují přístup na zahraniční trhy“*. Obdobné stanovisko zaujal i ministr zahraničních věcí přechodné vlády J. Fischera (a v době incidentu předseda česko-čínské obchodní komory) Jan Kohout s tím, že věří, že podobné výroky by mohly napomoci k započetí *„nezbytné a potřebné veřejné debaty o vztahu zahraniční politiky a proexportní politiky jako protikrizového faktoru“*[6]. Stejný názor podpořil později při recepci u příležitosti založení komunistické Číny prezident V. Klaus.[7] Sám předseda vlády v reakci na tuto diskusi korigoval své výroky tím, že dle něj *„obhajoba lidských práv musí zůstat jednou z klíčových komponent české zahraniční politiky“*. Česká republika ale podle něj nemá být „*papežštější než papež*“ a má se v této otázce chovat podobně „*jako další členové Evropské unie*“.[8]

Ani tato epizoda nakonec nepřerostla v širší politickou debatu. Někteří komentátoři poukazovali na to, že premiér Nečas pouze chtěl posílit svou pozici před kongresem ODS u konzervativního (či proprezidentského) křídla strany. Na druhou stranu reflektuje jednu z hlubokých dělících linií v českém zahraničněpolitickém smýšlení, která navíc tváří v tvář postupujícímu ochabování „hodnotového“ založení evropské integrace a hospodářskému nástupu nových, zejména východních ekonomik (Číny) bude v dalším období nabývat na významu. Její mezinárodní přesah ostatně podtrhuje to, že si tohoto necelý týden trvajícího příběhu všiml i týdeník *The Economist*. V článku *„No More Mr. Nice Guy“* extrapoluje Nečasovu pozici s odkazem ke dvaceti letům české zahraniční politiky v duchu Václava Havla[9]. Skutečnost, že předseda vlády uvedl svá slova do snahy začlenit českou pozici do „evropského mainstreamu“, potvrzuje tendenci zplošťovat českou vnější podporu lidským právům z posledních let a patrně bude skutečně možné očekávat hlubší reflexi tohoto tématu v dohledné době. O to je nicméně zajímavější, že v jiné zahraničněpolitické oblasti bylo vybočování z evropského rámce naopak považováno ze strany české vlády za ctnost. Jde o poslední výraznější politické téma roku 2012, aktivní hlasování ČR proti uznání statutu Palestiny jako nečlenského pozorovatelského státu OSN na podzimním zasedání Valného shromáždění. Toto téma je důsledněji rozebráno v mediální kapitole (kapitola 2) a v multilaterální kapitole (kapitola 15). Kromě těchto tří politických debat docházelo pak již spíše jen k dílčím sporům (některé z nich jsou popsány níže) a s nimi se česká zahraničněpolitická diskuse v roce 2012 v podstatě vyčerpala.

EXEKUTIVNÍ ROZMĚR TVORBY ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Vláda[10]

Vláda vstupuje do procesu tvorby české zahraniční politiky na třech úrovních:

1) vláda jako tvůrce a garant procedurálního nastavení tvorby zahraniční politiky,
2) vláda jako koordinátor a vykonavatel české zahraniční politiky,
3) diplomacie předsedy a členů vlády.

Možnost měnit „pravidla hry", čili *pravidla tvorby zahraniční politiky*, patří bezesporu k nejvýznamnějším pravomocem vlády, byť struktura tvorby ČZP je spíše určována legislativními akty (tj. legislativní složkou moci). Nejčastěji vláda proměňuje strukturu tvorby ČZP pomocí změn jednacího řádu, k čemuž ovšem dochází spíše ojediněle. V roce 2011 se odehrál ostrý spor, který rozdělil koalici, a to ohledně změny jednacího řádu vlády, jenž významným způsobem ovlivnil koordinaci a výkon české unijní politiky (zřízení státního tajemníka pro evropské záležitosti při Úřadu vlády ČR). Žádný podobně vyhrocený spor stran zásahu do procesu tvorby ČZP v roce 2012 nenastal, navržené kroky byly schvalovány konsenzuálně. Jedinou významnější agendou, kterou vláda v tomto ohledu sledovala, bylo zapojení České republiky do mezinárodních organizací. Již v roce 2011 byly podniknuty první analýzy, jež měly za cíl zmapovat počet a způsob zapojení České republiky do mezinárodních organizací (ČR je členem několika stovek organizací) a vyhodnotit efektivitu tohoto zapojení. V roce 2012 pak byly tyto analýzy vzaty vládou na vědomí a jednotlivým ministerstvům bylo uloženo nevstupovat do žádných nových finančně významných závazků vůči mezinárodním organizacím bez předchozího souhlasu vlády. Toto opatření proměnilo dosavadní praxi, kdy zejména resortní zapojení do mezinárodních organizací mohlo probíhat bez předchozího souhlasu vlády. Zároveň vláda uložila ministerstvu zahraničních věcí, aby za součinnosti všech resortů a orgánů státní správy (včetně parlamentu) získala (vůbec první) souhrnný přehled o všech závazcích ČR vůči mezinárodním organizacím. V návaznosti na to vláda na počátku května schválila jedno z mála ukončení členství v mezinárodních organizací za poslední roky (šlo o členství v Americké organizaci daňových správ). V podobném duchu vláda usilovala o strategičtější přístup k optimalizaci sítě zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí. Další dílčí změnou byl vládní návrh novelizace zákona o ozbrojených silách ČR, který posílil pravomoci ministra obrany při rozhodování o poskytnutí letecké přepravy materiálu či osob v případě humanitárních či podobných událostí. Cílem bylo umožnit adekvátní reakci zejména v akutních případech, kdy je nutné z humanitárních důvodů urychleně dopravit ať už osoby, či přepravit materiál v rámci těchto záchranných a humanitárních operací.

Kromě v úvodu zmíněných rozporů ohledně mandátu a pozice ČR vůči Fiskálnímu paktu nedošlo – snad vůbec poprvé za dobu, kdy je tato analýza činěna – na jednání vlády k veřejně doložitelnému rozporu ohledně *výkonu a koordinace české zahraniční politiky*. Všechny zahraničněpolitické kroky, které byly předloženy a schvalo-

vány na jednání vlády, byly schváleny jednomyslně a bez potíží. Nelze přitom říci, že by to bylo dáno menší relevancí schvalovaných témat – vždy jde o politickou interpretaci toho kterého tématu a o jeho následnou politizaci. V roce 2012 však k podobné politizaci nedocházelo.

Mnoho vládních usnesení se týkalo české obranné politiky. Kromě pravidelných informací o přeletech a průjezdech ozbrojených sil jiných států uskutečněných přes území ČR a informací o vojenských cvičeních Armády České republiky se zahraničními partnery doma i v zahraničí vláda na počátku února jednomyslně schválila *Záměr na zajištění vzdušné obrany*. V únoru rovněž projednala informaci k možnostem prodeje nadbytečných letounů L-159 a později též informace o jednání se švédskou stranou o možnostech překlenovacího řešení ochrany vzdušného prostoru České republiky dalším provozováním letounů JAS-39 Gripen. Dále v průběhu roku 2012 vláda schválila návrh na sjednání *Dohody mezi vládou České republiky a vládou Spojených států amerických o vzájemném pořizování materiálu a služeb pro účely obrany* (předmětem dohody je úprava podmínek účasti podniků z jednoho státu při pořizování materiálu a služeb pro účely ve druhém státě a minimalizace znevýhodnění soutěžitelů pocházejících z druhého státu). V minulých letech pravidelně provázela politická reakce a diskuse návrh na působení sil a prostředků resortu Ministerstva obrany ČR v zahraničních operacích. V květnu vláda jednomyslně schválila tento návrh pro roky 2013 a 2014 (s výhledem na rok 2015) a přidržela se tak původního slibu, že zahraniční nasazení AČR bude plánováno vždy s víceletým horizontem. Jak uvidíme níže, v roce 2012 tento návrh žádná větší politická debata neprovázela. Na stejném zasedání vláda rovněž schválila návrh na financování projektů rychlého dopadu v Afghánistánu z prostředků resortu Ministerstva obrany ČR, návrh na prodloužení působení Provinčního rekonstrukčního týmu v provincii Lógar v Afghánistánu do poloviny roku 2013 a na podporu financování rekonstrukčních a rozvojových aktivit v provincii Lógar v roce 2013.

Vládní povahu měla také schválená *Strategie pro oblast kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2012 až 2015*. Vláda musela v roce 2012 posvětit změnu výše příspěvku České republiky do civilního a vojenského rozpočtu NATO a do programu bezpečnostních investic Organizace Severoatlantické smlouvy o zhruba 18 mil. Kč, o němž předtím rozhodla Severoatlantická rada. V létě byla provedena změna ve funkci náčelníka Generálního štábu Armády ČR, což je pravomocí vlády stejně jako souhlas s případnou spoluprací českého Úřadu pro zahraniční styky a informace se zpravodajskou službou cizí mocnosti, dle informací z vládního portálu k tomu došlo v roce 2012 dvakrát (toto je projednáváno v utajeném režimu). V unijní problematice byl jedním z důležitých vládních aktů (kromě projednávání mandátů vlády pro bruselská jednání) návrh konvergenční strategie (ta byla odmítnuta v Senátu s převahou opozice, v roce 2011 byla podobně Senátem odmítnuta česká vládní pozice ke strategii 2020) a rámcová pozice k návrhům nařízení pro politiku soudržnosti 2014–2020. Z dalších koncepčních materiálů vláda ještě schválila koncepci zahraniční rozvojové spolupráce v roce 2013 a střednědobý výhled jejího financování do roku 2015.

Předseda vlády P. Nečas při svých *diplomatických aktivitách* navázal na rok 2011. Většina cest či přijatých delegací reflektovala buď tradiční geografické priority ČR (Slovensko, Lotyšsko, Makedonie, Moldavsko, Srbsko, Německo /a Sasko/, Francie, Albánie, Polsko) nebo priority tematické (Afghánistán, Irák, Vatikán). Dále premiér svou diplomacií zvýrazňoval prioritní témata své vlády (Velká Británie, Švédsko či Nizozemsko s ohledem na EU či Izrael s ohledem na Blízký východ). Premiér plnil svou roli reprezentanta na multilaterálních fórech (zejména EU, NATO a Visegrádská skupina). Novým rysem, který byl historicky poprvé vyzkoušen v roce 2011, jsou společná vládní zasedání s delegacemi vlád druhého státu (dosud došlo k takovému setkání s Izraelem, Polskem a Slovenskem). I pro rok 2012 platí postřeh z roku 2011, že premiérskou diplomacii lze hodnotit kladně, P. Nečas se soustředil na jasné priority a dařilo se realizovat setkání s významnými partnery (což nemusí být vždy pravidlem). Za určitý deficit je možné považovat užší geografické zaměření premiérských cest, kterému by napomohlo budování pevnější sítě vazeb zejména v rámci EU, neboť premiérské cesty se v letech 2010–2012 vcelku opakovaly. Na druhou stranu možná šlo o snahu důsledně sledovat existující priority a vazby, zatímco širší geografický rozměr má tradičně diplomacie ministra zahraničních věcí (a v Nečasově vládě také místopředsedy vlády)

Prezident Václav Klaus vstupoval do politické a mediální diskuse v roce 2012 v souladu se svými ideovými východisky, ovšem v porovnání s roky 2009 až 2010 v mnohem menší míře. Z hlediska prezidentských pravomocí si V. Klaus obdobně široce, jako v roce 2009, vyložil svůj ústavní mandát podpisem ratifikovat mezinárodní smlouvy, když odmítal podepsat dodatek *Lisabonské smlouvy*, zavádějící zřízení evropského mechanismu stability do evropského primárního práva. Česká republika tak byla poslední zemí, která tzv. „euroval" ratifikovala, praktické fungování mechanismu tato situace ovšem ohrozit nemohla. Prezidentovi byla umožněna demonstrace svého protiunijního postoje, byť bez většího praktického dosahu, kromě toho, že Česká republika tím byla opět postavena mimo konsenzuální evropský proud. Z hlediska prezidentských *diplomatických aktivit* bylo možné v průběhu posledního roku V. Klause v prezidentské funkci konstatovat určitý pozitivní posun, kdy prezident částečně vyrovnal deficit zahraničních návštěv (či jejich přijetí) od významných evropských partnerů. Prezident v roce 2012 mj. cestoval do Rakouska či Itálie (tradičně pak na Slovensko a do Polska). Přesto se nelze ubránit dojmu určité dlouhodobé diplomatické izolace, kterou neprorazil ani v posledním „loučícím" roce ve funkci, jakkoli veřejné informace z Kanceláře prezidenta republiky takové závěry vždy důsledně odmítaly. Vrcholem diplomatických aktivit českého prezidenta v roce 2012 z hlediska zájmů ČR byla jednoznačně pracovní návštěva německého prezidenta Joachima Gaucka, který mj. spolu s V. Klausem navštívil obec Lidice, jež si připomínala 70 let od jejího vypálení nacistickým Německem. Kromě toho český prezident v roce 2012 cestoval např. do Turecka, do Laosu a na zasedání ASEM, tradičně také na Valné shromáždění do New Yorku, v Praze přijal mj. hlavy států Islandu, Ázerbájdžánu či Kazachstánu.

LEGISLATIVNÍ ROZMĚR TVORBY ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY[11]

Poslanecká sněmovna

Dle očekávání se na půdě Parlamentu ČR strhla největší diskusní vřava při udělování souhlasu s *„Rozhodnutím Evropské rady, kterým se mění článek 136 Smlouvy o fungování Evropské unie, pokud jde o mechanismus stability pro členské státy, jejichž měnou je euro"*. Dokument byl do sněmovny doručen již v květnu 2011 a do září téhož roku oba výbory, kterým byl přikázán k projednání (evropský a zahraniční), vydaly svá doporučující usnesení. Druhé čtení proběhlo 9. 5. 2012, kdy bylo přerušeno a sněmovna dokument schválila až na začátku června 2012. Je zajímavé, že v debatě vystupovali proti souhlasu zejména poslanci Věcí veřejných, kteří pak také všichni hlasovali proti souhlasu (poslanci KSČM se zdrželi). V unijní oblasti proběhla ještě určitá diskuse k návrhu směrnice Evropského parlamentu, kterou se stanoví rámec pro ozdravné postupy a řešení problémů úvěrových institucí a investičních podniků. Směrnice byla považována za nezbytný krok na cestě k bankovní unii, jíž česká vláda odmítala. Šlo o tzv. „silové hlasování", kdy vládní strany hlasovali proti opozičním stranám (ČSSD hlasovala aktivně proti, KSČM se jednotně zdržela) a ve sněmovním usnesení koalice vyjádřila nesouhlas s navrhovanou směrnicí, neboť dle jejího názoru návrh směrnice překračuje přípustné meze principů subsidiarity a proporcionality.[12]

Jediné dvě další rozsáhlejší diskuse při projednávání legislativních aktů na půdě sněmovny pak proběhly již jen v souvislosti s působením českých ozbrojených sil v zahraničí, ani jedna však nepřipomínala průběhem, důsledky či temperamentem situaci z let 2007–2009. První z nich – a „silové hlasování", kdy opozice hlasovala pro koalici – navázalo na rozhodnutí vlády z prosince 2011 poslat vojenské lékaře na Slovensko, aby napomohli řešit tamní kritickou situaci při stávce slovenských lékařů. Protože byli vojenští lékaři vysláni formálně „na cvičení", bylo tím možné obejít parlamentní souhlas, s čím ostře nesouhlasila opoziční ČSSD i KSČM. Na počátku roku se celá diskuse znovu vrátila na půdu sněmovny a byly víceméně opakovány argumenty z konce předchozího roku. Druhá debata proběhla v červnu, kdy sněmovna projednávala dvouletý mandát pro působení sil a prostředků Ministerstva obrany ČR v zahraničí. Sněmovní diskuse byla v porovnání s minulým obdobím relativně věcná, k čemuž pravděpodobně napomohla i důslednější mezistranická komunikace před vlastním návrhem a návrh byl podpořen nejen celou koalicí, ale i drtivou většinou poslanců ČSSD. Poslanci rovněž schválili neobvyklé usnesení, v němž vyjadřují své poděkování v zahraničí působícím vojákům. Všichni poslanci KSČM hlasovali proti přijetí návrhu na působení českých sil v zahraničí. Jde o trvalý rys působení komunistických poslanců z posledních let, kdy vždy jednotně hlasují proti jakýmkoli vládním usnesením, jež se tak či onak týkají české obranné či bezpečnostní politiky, včetně takových aktů, jako přijetí informací o přeletu či přejezdu ozbrojených sil cizích států přes území ČR. KSČM nadále systematizuje a zpevňuje svou opozici vůči českému členství v NATO, což je tendence, jíž je nutné mít na paměti pro případ, že se komunistická strana v budoucnu dostane blíže k podílu na reálném, exekutivním vládnutí.

Kromě těchto několika málo případů diskuse o zahraniční politice nad legislativními akty již sněmovna pouze téměř automaticky schvalovala jednotlivé mezinárodní smlouvy, předložené vládou. Tím nemá být řečeno, že sněmovna by měla sáhodlouze rokovat o všech předložených smlouvách, tím spíše, že ty jsou projednávány v patřičných výborech. Problém ale spočívá v tom, že sněmovna od roku 2007, kdy je tato agenda touto publikací sledována, stále snižuje svou relevanci jako platforma pro jednání o zahraniční politice. V roce 2012 byl zařazen pouze jeden bod, jenž neměl povahu schvalování legislativního aktu, který se alespoň okrajově týkal české zahraniční politiky. V důsledku však právě tento krok spíše reflektoval míru neuspokojivého stavu české vnitřní politiky, neboť tato diskuse se týkala personálního obsazení na resortu obrany, nikoli obsahu české zahraniční politiky. Poslanec ČSSD Jan Hamáček v reakci na rozhodnutí ministryně obrany Kateřiny Peak odvolat z pozice prvního náměstka bývalého náčelníka generálního štábu Vlastimila Picka navrhl do plenární diskuse bod „o změnách na ministerstvu obrany". Bouřlivá debata se opět odvíjela od vnitropolitických témat a vyústila v další silové hlasování o usnesení, v němž poslanecká sněmovna chtěla vyzvat K. Peak k rezignaci na funkci ministryně obrany. Vládní koalice hlasovala proti přijetí, opoziční strany pro (v případě přijetí usnesení by ovšem nešlo o formálně závazný krok vůči exekutivě). Kromě toho však již sněmovna jako zvláštní bod na jednání žádná specificky zahraničněpolitická témata neprojednávala, což svědčí o míře nezájmu o tuto sféru politického života a o jeho pokračujícím soustředění do exekutivní oblasti.

Určitý prostor pro vyrovnání tohoto deficitu jsou již jen písemné či ústní interpelace poslanců na členy vlády. Interpelace v roce 2012 přinesly o něco více zahraničněpolitických témat, než tomu bylo v roce 2011, a byl jim věnován i větší prostor ze strany členů vlády či premiéra. K nejzajímavějším patřila interpelace stran mandátu vlády pro evropský summit k Fiskálnímu paktu (únor 2012) či obecně ke koordinaci české zahraniční politiky (v reakci na zrušení účasti prezidenta Klause na středoevropském setkání prezidentů na Ukrajině kvůli věznění ex-premiérky Julije Tymošenkové). Několik interpelací se týkalo problematiky čerpání ze strukturálních fondů. Díky interpelacím se dostala na půdu sněmovny témata jako spolupráce s Čínou či projednávání vládního mandátu pro evropské summity, ale i působení AČR v Afghánistánu. Skutečností ovšem i tak zůstává, že interpelace ani zdaleka nedosahují významu případného zařazení zahraničněpolitické agendy jako samostatného bodu na jednání sněmovny. Oproti roku 2010 nedošlo k žádnému pokusu opozice ovlivnit zahraniční politiku pomocí legislativního aktu.

Kladně lze hodnotit zmírněnou polarizaci ve sněmovním jednání o zahraniční politice, která ovšem může být dána nezájmem o zahraniční politiku a také skutečností, že se na pořad jednání sněmovny příliš zahraničněpolitických témat nedostávalo. Došlo také k vítanému prohloubení sněmovní debaty o některých unijních tématech, ovšem i zde platí, že debata byla omezená a nevedla ke kýženému politickému a přitom věcnému zájmu o unijní či zahraniční problematiku. Tento stav je zapříčiněn několika faktory. Tím prvním je dlouhodobá a rostoucí sebezahleděnost české politické diskuse, které chybí kýžený přesah. Velký díl zodpovědnosti za nedostatek diskuse na plenárních jednáních sněmovny leží na straně vládní koalice, jež tradičně neumožňuje

zařazení zahraničněpolitických bodů na jednání sněmovny. Zároveň ovšem platí, že v minulosti došlo k řadě případů, kdy se opozice při zahraničněpolitických diskusích nechovala příliš konstruktivně a zahraniční politiku pojímala jako rukojmí domácí politiky. Při srovnání s působením Senátu se nabízí myšlenka, že by bylo vhodné změnit jednací řád Poslanecké sněmovny tak, aby i zde docházelo k pravidelnému informování např. o výsledcích jednání evropských rad ze strany vlády.

Zahraniční výbor sněmovny (ZAV)

V roce 2011 jsme s určitou nadějí ocenili aktivnější přístup k zahraniční politice na půdě sněmovního zahraničního výboru. Bohužel, rok 2012 na tento trend nenavázal a roli ZAV je tak nutné hodnotit jako nedostatečnou. Zatímco v roce 2011 byla posílena komunikace s MZV a s exekutivou obecně (sedmi z celkového počtu 11 schůzí se účastnil první náměstek ministra zahraničních věcí Jiří Schneider), inovativním rysem také bylo, že i při vysokém množství projednávaných mezinárodních smluv se poslancům dařilo nalézt čas na rozšiřování komunikace i s aktéry, kteří se v minulých letech jednání výboru vůbec nezúčastňovali, jako např. s Úřadem pro zahraniční styky a informace, s vedením společnosti ČEZ, přičemž diskuse byly vždy rozsáhlé). Oproti tomu v roce 2012 nebyl na jednání výboru ani jednou přítomen ministr zahraničních věcí, první náměstek ministra se zúčastnil jednání jednou a celkově se ZAV opět daleko více soustředil pouze na formální potvrzování mezinárodních smluv než na zahraničněpolitickou diskusi. Kromě toho v měsících červnu, červenci a srpnu jednání výboru vůbec neproběhlo. Působení zahraničního výboru v této publikaci sledujeme od roku 2007. Za oněch šest let existují dvě témata, kterým se členové výboru, ať už v jakémkoli složení, věnují kontinuálně, ovšem téměř bez jakéhokoli výsledku. Jde o téma koordinace zahraničních cest s ministerstvem zahraničních věcí a užší komunikace s resortem o rušení či zřizování zastupitelských úřadů. Obě témata působí jako „nekonečný příběh“, kdy se každý rok opakuje stále stejná situace – dojde na diskusi o lepší koordinaci zahraničních cest, vzájemné přísliby, téměř vše ovšem zůstane při starém, aby za několik měsíců či let byla tato otázka znovu vznesena, jako by šlo o převratné a nové téma. Zcela stejný rys pak mají i opakovaná usnesení a žádosti poslanců o to, aby byli lépe informováni či i konzultováni o změnách v síti českých zastupitelských úřadů v zahraničí. I tyto iniciativy jako by byly doslova kopírovány z roku na rok či z období na období, aniž by vedly k reálnému posunu. Za tento stav může patrně diskontinuita v obsazení zahraničního výboru, nezájem většiny členů ZAV či nevelká ochota MZV k větší koordinaci. Tyto opakující se „návraty“ by působily až úsměvně, pokud by nešlo o zahraniční politiku ČR.

Senát

Od konce roku 2010, kdy většinu v Senátu získala opoziční ČSSD, dochází k významné proměně role horní komory v české zahraniční politice. Senát si stále více osvojuje roli reálné opozice vůči vládě (nejen) v zahraniční politice. Z procedurálních důvodů dochází na půdě Senátu k pravidelnějším diskusím o české unijní politice, kde se právě rozdíly mezi vládní koalicí a opozicí projevují nejvýrazněji. Na plenárním jednání Senátu vláda (její předseda či určený zástupce) informuje o postoji ČR před

evropskými summity a informuje o výsledcích jednání v Bruselu. Opozicí kontrolovaný Senát několikrát využil této možnosti, aby schválil usnesení, jímž vyzývá vládu k zaujetí pozice (např. k fiskální smlouvě či k jednání o unijním rozpočtu), jež odpovídalo opozičnímu pohledu na unijní politiku. Formálně nejde o zavazující akty, nicméně poskytují Senátu prostor pro asertivnější přístup k zahraniční či unijní politice vlády. S tím souvisí i fakt, že v roce 2012 se významně zvýšil podíl „silových hlasování", kdy opoziční senátoři hlasují víceméně jednotně proti koalici (dokonce došlo k více silovým hlasováním, než tomu bylo v případě Poslanecké sněmovny). Díky tomu nebyl schválen vládní konvergenční program. V únoru v takto strukturovaném hlasování odsouhlasil Senát usnesení vyzývající prezidenta republiky k ratifikaci *Dodatkového protokolu k Evropské sociální chartě zakládajícího systém kolektivních stížností*, ještě významnějším aktem ovšem bylo odmítnutí vládního konvergenčního programu, kdy Senát hlasy opozice doprovodil zamítavé usnesení přesvědčením, že záměry reforem povedou k další hospodářské stagnaci a polarizaci české společnosti. Senát si tak namísto role nezávislého arbitra české zahraniční politiky, do níž se částečně pasoval v předchozích letech, osvojoval roli autonomního a opozičního aktéra české zahraniční politiky. Rok 2012 potvrdil, že dochází k zajímavé proměně na mapě tvorby české zahraniční politiky.

Pozitivním faktorem činnosti Senátu je dlouhodobě skutečnost, že díky odlišnému jednacímu řádu dochází v Senátu k pravidelnějším debatám o unijní politice a téměř lze říci, že Senát díky tomu spíše plnil roli parlamentní platformy pro potřebnou diskusi o českém působení v evropské (či mezinárodní) politice. Situace v Poslanecké sněmovně v roce 2012 tomuto trendu nahrávala více než kdy předtím.

ZÁVĚR

Na začátku kapitoly byly stanoveny tři otázky: 1) zda pokračující vládní paralýza, obecný politický nezájem a čas od času se vyskytnuvší politická polarizace působily nepříznivě na českou zahraniční politiku; 2) zda či jakým způsobem česká zahraniční politika reagovala na hlavní mezinárodněpolitické výzvy roku 2012; 3) zda či jakým způsobem se dařilo naplňovat koncepci české zahraniční politiky z července 2011.

Nejdříve je nutné částečně diferencovat mezi jednotlivými rovinami analýzy. V rovině výkonné se polarizace omezila na několik málo veřejně diskutovaných otázek, konkrétně šlo o spory mezi předsedou vlády a ministrem zahraničních věcí. Oproti období 2009–2010 nedocházelo k napětí mezi vládou jako celkem a prezidentem, toto napětí bylo omezeno na ministra zahraničních věcí a prezidenta. Z hlediska výkonu zahraniční politiky tato polarizace neměla bezprostřední negativní důsledky, byť tenze mezi MZV a Úřadem vlády ČR po dlouhou dobu např. znemožňovaly přijetí kýžené strategie ČR v EU. Problémem pochopitelně bylo, že ČR navenek působila jako nevypočitatelný a nejednotný aktér, ovšem toto není nikterak nový rys a chtělo by se snad dokonce napsat, že zahraničněpolitičtí partneři jsou na tento stav i přivyklí. Polarizace nebyla příliš patrná ani v legislativní rovině či mezi opozicí a koalicí. Kontinuální spor se vedl ohledně vládní unijní politiky, ovšem nikterak výrazný, přičemž

v tomto sporu si aktivněji počínala horní komora českého parlamentu. Výraznějším rysem roku 2012 tak spíš byla *absence* veřejné politické diskuse o zahraniční politice. Nelze si přát návrat situace z let 2007–2009, kdy zahraniční politika byla obětí vyhrocených politických sporů, ovšem neexistence veřejné politické rozpravy je druhým extrémem, o nic méně nebezpečným. Jde totiž o to, že „vymizením" otevřené politické debaty nedošlo v žádném případě k „vymizení" politických svárů a odlišných preferencí politických či ekonomických vlivových skupin. Tyto skupiny nadále uplatňují svůj vliv na nejrůznější zahraničněpolitická rozhodnutí, ovšem nedochází k veřejné politické debatě. Tento rys české zahraniční politiky byl jednoznačně posílen po „exekutivizaci" politiky v přechodném kabinetu J. Fischera. Problém pak spočívá v tom, že veřejnost, ani politická veřejnost, nemá přístup k debatám o tom, proč jsou jaká rozhodnutí činěna, ať už jde o obsazování velvyslaneckých postů, o velké infrastrukturní či investiční mezinárodní projekty, o pozicích vůči významným evropským aktům apod.

Nyní přejděme ke druhé a třetí otázce. Při odpovědi na ně bychom neměli přehlížet, že léta 2011 a 2012 přinesla příslib hlubší a pozitivní změny v české zahraniční politice. Touto změnou je komplexnější a adekvátnější reakce na globální a regionální výzvy a trendy. V letech 2007–2010 (období před tím nehodnotíme, neboť vycházíme pouze z dat, kdy vychází tato publikace) byla česká zahraniční a unijní politika do velké míry určována specificky českým pohledem na aktuální či aktuálně vnímané výzvy. Díky tomu byly české zahraničněpolitické kroky někdy více, někdy méně neadekvátní vhledem k okolnímu vývoji. Pokud se však podíváme na nejvýznamnější globální a regionální výzvy pro léta 2011–2013[13], za něž lze považovat postupné „odzápadnění" globalizace, oslabování globálního vedení ze strany USA, strategické oslabování předlužené Evropy, proměny v chápání NATO a nejnovější *exekutivní* reakce na tyto trendy ze strany české politiky, lze jednoznačně konstatovat korekci správným směrem. Prvním takovým krokem byla již zmíněná koncepce české zahraniční politiky z roku 2011, která si více než kdy před tím tyto globální a regionální trendy uvědomuje a za jeden z hlavních cílů deklaruje odhodlání jim čelit. Jednotlivé multilaterální, bilaterální či tematické kapitoly této publikace pak přinášejí zajímavé svědectví o tom, že nejen v rovině konceptuální, ale i v rovině výkonné je tento závazek – ať už vědomě, či nevědomě a vlastně s velkým zpožděním – postupně naplňován. Bohužel zde však musíme opět zopakovat, že pro celkové *politické* zázemí české zahraniční politiky tento argument neplatí. Vzpomeneme-li na nejhlavnější debaty uplynulých dvou let, šlo o spory kompetenční, o specificky český spor stran politiky vůči Izraeli či o nekonstruktivní postoj prezidenta republiky ke svým ústavním pravomocem. Tato témata byla sice důležitá z hlediska vnitřní politiky, ale okolní vývoj se v nich zračí jen minimálně či vůbec. Kladně lze hodnotit vývoj politické a parlamentní debaty k unijní problematice v roce 2012. Přesto však nadále platí argument z minulých let, že zatímco si exekutivní složka české zahraniční politiky postupně osvojuje stále více zkušeností a je schopna tyto zkušenosti promítat i do vlastního výkonu zahraniční či unijní politiky, politický kontext se i v roce 2012 zhoršil. Toto zhoršení se krátkodobě a bezprostředně nepromítlo do zahraniční politiky v roce 2012, ovšem poškozuje mezinárodní pozici České republiky dlouhodobě,

a to jak kvůli *nezájmu* o zahraniční politiku a sebestřednosti české politiky, tak i kvůli tendencím obětovat dlouhodobé perspektivy za krátkodobé zájmy.

Poznámky

1 Více viz Kořan, Michal (2012): Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2011. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

2 *Nečas: Komunikace mezi Schwarzenbergem a mnou poškozuje Česko*. ČTK, 2. 2. 2012.

3 *Vládní koalice bude hledat kompromis delší dobu*. ČTK, 7. 2. 2012.

4 *Českému exportu podle Nečase škodí podpora Pussy Riot i dalajlámy*. ČTK, 12. 9. 2012.

5 *Schwarzenberg: Nečasův projev je úlet, přebírá čínskou propagandu*. Lidovky.cz, 11. 9. 2012. On-line: **www.lidovky.cz/schwarzenberg-necasuv-projev-je-ulet-prebira-cinskou-propagandu-ph8-/zpravy-domov.aspx?c=A120911_090635_ln_domov_Pta**.

6 *Nečasův „dalajlamismus" pohněval opozici i Schwarzenberga*. Ceskatelevize.cz, 11. 9. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/195508-necasuv-dalajlamismus-pohneval-opozici-i-schwarzenberga/**.

7 *Česko by podle Klause nemělo klást překážky vztahům s Čínou*. Ceskatelevize.cz, 27. 9. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/197611-cesko-by-podle-klause-nemelo-klast-prekazky-vztahum-s-cinou/**.

8 *Nečas: Obhajoba lidských práv ano, ČR ať ale jedná jako zbytek EU*. ČTK, 12. 9. 2012.

9 *No More Mr. „Nice Guy"*. Economist, 13. 9. 2012. On-line: **www.economist.com/blogs/easternapproaches/2012/09/czech-realpolitik**.

10 Analýza je založena především na dostupných datech, záznamech jednání a usnesení z webového portálu vlády ČR: **www.vlada.cz**.

11 Analýza je založena především na dostupných datech, záznamech jednání a usnesení z webového portálu obou komor Parlamentu ČR: **www.psp.cz**; **www.senat.cz**.

12 Usnesení Poslanecké sněmovny PČR ze dne 25. 10. 2012 č. 1337. On-line: **www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6 & v=US & ct=1337**.

13 Viz např. publikace *Global Trends 2012* a *Global Trends 2013*. Zurich: ETH-CSS (vydáno 2012, resp. 2013).

Kapitola 2
Mediální kontext české zahraniční politiky

Lenka Vochocová, Vlastimil Nečas

Kapitola zaměřená na mediální reprezentaci zahraniční politiky České republiky v roce 2012 je stejně jako v předchozích letech členěna do dvou částí. Úvodní kapitola je věnována výsledkům kvantitativní obsahové analýzy televizního zpravodajství v průběhu roku 2012, zaměřené na základní charakteristiky zahraničního zpravodajství tří českých celoplošných televizních stanic, tedy na hlavní témata, přítomné aktéry a nejčastěji zmiňované státy. Druhá část analýzy je založena na textuální analýze mediální reprezentace dvou zahraničněpolitických témat uplynulého roku. Výsledky přehledové kvantitativní analýzy zpravodajství českých celoplošných televizních stanic v roce 2012 potvrzují trend patrný i v minulých letech (Nečas–Vochocová, 2010, 2011, 2012). Ve všech sledovaných obdobích vykazuje zpravodajství televizních stanic jasný příklon k výrazné redukci prezentovaných zahraničněpolitických událostí a aktérů, kteří dostanou možnost se k událostem vyjádřit. Práh mediální pozornosti tak překročí velmi omezené spektrum událostí, ke kterým se vyjadřuje stále velmi podobná struktura aktérů, zejména vrcholní politici a představitelé státu. Vzhledem k opakujícím se výsledkům popisné kvantitativní analýzy a omezeným interpretačním možnostem dostupných dat prezentujeme jen základní kontury zpravodajství a podstatnou část kapitoly věnujeme případové studii medializace dvou významných zahraničněpolitických událostí v českém tisku v roce 2012.

ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ UDÁLOSTI ROKU 2012 V TELEVIZNÍM ZPRAVODAJSTVÍ

Zahraniční zpravodajské agendě českých televizí[1] v loňském roce dominovala témata související s hospodářskou politikou Evropské unie, zejména řešení unijní ekonomické situace (viz dále v případové studii). S tímto souvisí i druhá nejčetnější tematická oblast věnující pozornost dopadům situace a jednotlivých navrhovaných řešení na Českou republiku. Agregovaná kategorie mezinárodní vztahy (viz graf 1) zahrnuje

mediální příspěvky věnované aktuálním zahraničním událostem a jednání mezinárodních organizací s českou účastí. Většina příspěvků v této kategorii v loňském roce se věnovala hlasování Valného shromáždění OSN o povýšení statusu Palestiny na nečlenský pozorovatelský stát (viz dále v případové studii). Nově se mezi hlavními tématy objevuje ochrana spotřebitelů, a to v souvislosti s aktivitami EU v této oblasti a v návaznosti na mediálně výrazně exponované téma dovozu nekvalitních potravin do ČR z některých členských států EU.

Dlouhodobější trendy ve vývoji hlavní agendy médií ve vztahu k zahraničněpolitickým tématům nejsou jednoznačné. Mezi předními tématy v televizním zpravodajství posledních pěti let se stabilně objevují relace České republiky k EU v kontextu hospodářské politiky a další integrace ČR v rámci EU. Ostatní prioritní témata jsou poplatná aktuálním, často mediálně vděčným a zpravodajsky exponovaným událostem, jako jsou zahraniční návštěvy či *ad hoc* případy nekvalitních zahraničních potravin na českém trhu (technická sůl v potravinách, přítomnost koňského masa v polotovarech).

Graf 1: Nejčastější témata v roce 2012 (%, N = 1031)

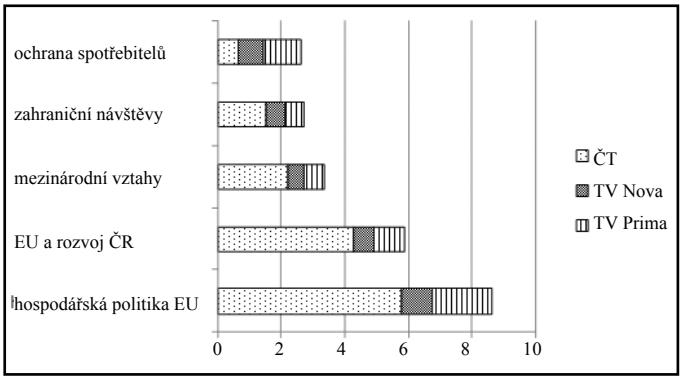

Zdroj: Mediatenor.

K základním charakteristikám mediální agendy, které kontinuálně v rámci této analýzy sledujeme, patří hlavní aktéři přítomní ve zpravodajství (viz tab. 1). Stejně jako v případě preferovaných témat, i zde se do značné míry opakuje situace z uplynulých let. Zahraničněpolitické televizní zpravodajství ve sledovaných letech je značně personalizované. Ve výrazné většině případů se k událostem vyjadřují vrcholní politici českého státu, především prezident, současní či minulí předsedové vlád. Ze zahraničních aktérů dostávají prostor zejména prezidenti států, kteří ve sledovaném období navštívili Českou republiku.

Tabulka 1: Nejčastější aktéři v roce 2012 (N = 3320)

jméno	ČT	TV Nova	FTV Prima	celkem
Petr Nečas	147	43	46	236
Václav Klaus	84	23	33	140
Karel Schwarzenberg	64	18	34	116
Miroslav Kalousek	47	15	13	75
Vít Kolář	18	11	15	44
celkem	**360**	**110**	**141**	**611**

Zdroj: Mediatenor.

ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ UDÁLOSTI ROKU 2012 POHLEDEM ČESKÉHO TISKU

Stejně jako v předchozích letech jsme se i v roce 2012 zaměřili detailněji na rozbor vybraných událostí, přesněji na identifikaci rámců, ve kterých česká média události interpretovala, a na způsoby argumentace v názorových textech. Jako klíčové události roku 2012, jež se významně dotýkají i zahraniční politiky České republiky, byly zvoleny (1) hlasování Valného shromáždění OSN o rezoluci, jíž se změnil status Palestiny vůči této mezinárodní instituci na nečlenský pozorovatelský stát, a (2) krize eurozóny – téma kontinuálně přítomné v českých médiích již v minulých letech. Tyto dvě případové studie vycházejí z názorové publicistiky otištěné na stránkách tří českých deníků a z kompletních obsahů dvou týdeníků.[2]

Hlasování o statusu Palestiny v OSN

Důležitou mezinárodní událostí roku 2012 bylo hlasování o rezoluci OSN, jíž se změnil status Palestiny na nečlenský pozorovatelský stát. Proti této změně hlasovalo pouze devět zemí, mezi nimi i Česká republika jako jediný evropský stát. Se samotným hlasováním přitom úzce souvisí i navazující událost – oznámení Izraele, že plánuje pokračovat ve výstavbě osad na okupovaných palestinských územích. Následující text shrnuje klíčové rámce, kterými česká média zdůraznila určité aspekty těchto dvou událostí i jejich možný vztah, a nabídla tak čtenářům vybrané kontexty pro širší mezinárodní a historickou interpretaci události.

Česko jako profesionální kverulant, nebo jediná evropská země s konzistentní zahraniční politikou vůči Izraeli?

Jedním z dominantních rámců bezprostředně po hlasování v OSN bylo v českém tisku zdůrazňování výlučnosti českého hlasování proti rezoluci, jíž se z Palestiny stal nečlenský pozorovatelský stát. Krok české diplomacie byl hodnocen převážně negativně

jako cesta do mezinárodní izolace[3], a to nejen z toho důvodu, že proti hlasovalo pouze devět států. Média upozorňovala na fakt, že Česká republika mezi nimi byla jediným evropským státem a že navíc její mezinárodní pozice není taková, aby bylo možné český postoj interpretovat stejně jako hlasování USA nebo Kanady. Jeden z textů cituje nejmenovaného českého diplomata, podle kterého se ČR *„[…] ‚mezi diplomaty v EU v žertu přezdívá «skupina tichomořských ostrovů». Spíše než mezi USA a Kanadu jsme se zařadili mezi Palau a Mikronésii,‘ řekl Právu.“*[4] Text umocňuje svůj argument o dvojí izolaci České republiky i odkazem na *The New York Times*, podle nichž se *„s výjimkou Kanady […] ke Spojeným státům a Izraeli nepřidal žádný významný stát“*.[5] Téma je v médiích také již tradičně (Nečas–Vochocová, 2010, 2011, 2012) rámcováno v souvislosti s vnitropolitickými spory v České republice – jako kritici českého hlasování proti rezoluci vystupují zejména představitelé KSČM a ČSSD, podle nichž *„začíná česká politika být jednostranná“* (ČSSD)[6], jde o *„selhání české zahraniční politiky“* a *„ostudný a směšný postoj“* (KSČM)[7]. Prezentace hlasování jako výbušného vnitropolitického tématu se ale v textech neomezuje na český kontext – média upozorňují na neshody v řadě dalších evropských i mimoevropských států, vedle Německa zejména v Austrálii.[8]

Hlasování v OSN je také spojováno s dalším krokem české diplomacie, s rozhodnutím vrcholných představitelů ČR nezúčastnit se předávání Nobelovy ceny za mír Evropské unii. Jako klíčový kontext události je v těchto textech zdůrazňován odklon země od evropské politiky obecně, prezentovaný v jednom případě opět zástupcem opozice[9]. Jeden z textů dokonce nabízí možnou interpretaci českého postoje jako *„profesionálního kverulantství“*.[10] Rámec odklonu od evropského směřování však v textech není přítomný jen prostřednictvím citací opozičních politiků – objevuje se také v odkazech českého tisku na materiály zahraničních zpravodajských agentur: *„‚Hlavní příčinou je středopravicová česká vláda, která se distancovala od evropského mainstreamu v mnoha tématech, od diplomacie přes bezpečnost až po ekonomiku, a často se spojuje spíše s Washingtonem než s dalšími členy Evropské unie,‘ analyzuje ve svém článku české ‚ne‘ Palestincům agentura Reuters.“*[11] Kritický postoj KSČM vůči odklonu české vlády od proevropské politiky je v jednom z textů dokonce spojován s možným posílením pozice této strany u české veřejnosti a její šance na vládu v zemi, protože se zachovala *„podstatně realističtěji než vláda a prezident dohromady: ocenil[a] význam EU a po boku Unie zopakoval[a] zájem na dodržování mezinárodního práva“*.[12]

Pozitivně je české hlasování v OSN v médiích interpretováno jako snaha neohrozit jednostrannými kroky mírový proces na Blízkém východě (tento rámec vnášejí do textů zejména zástupci vlády)[13] a především jako důkaz konzistence české zahraniční politiky v „polistopadové“ historii země: *„[…] pokud by se EU jako celek zdržela hlasování, Česko by udělalo totéž. A teprve, když se tento konsenzus rozpadl, rozhodla se Praha hlasovat proti. Tedy především jako výraz podpory Izraele, což je konzistentní polistopadový postoj České republiky. ČSSD se to teď už nemusí líbit, ale zatím to tak bylo i za jejích vlád a jde o jednu z mála setrvalých linií české zahraniční politiky vůbec.“*[14] Citace výše zároveň reprezentuje širší rámec tématu, v němž menšinovost českého hlasování vystupuje ve vztahu k názorové nejednotnosti Evropské unie

– texty čerpající především ze zahraničních médií upozorňují na neujasněnost postoje jednotlivých zemí vůči Izraeli i na neschopnost EU jako celku dosáhnout konsenzu, přičemž jednotný postoj EU je prezentován jako určitý ideál.[15]

Spíše menšinovým je ve sledovaných obsazích ironický postoj vůči údajné konzistenci české zahraniční politiky po roce 1989 – autor volí paralelu s vyhlášením nezávislosti Kosova v roce 2008 (o hlasování v OSN píše dokonce jako o „palestinském Kosovu") a touto analogií vysvětluje svůj negativní postoj k hlasování ČR: *„Ministr zahraničí Karel Schwarzenberg vysvětlil české NE palestinskému státu slovy: ‚Je to naše konzistentní politika, nepovažujeme jednostranné kroky za užitečné.' Týž politik byl přitom na jaře 2008 klíčovou postavou českého uznání Kosova. Jenže zatímco ‚jednostrannost' Palestinců spočívala v hlasování desítek států o statusu okupovaného území, Kosovo se jednostranně odtrhlo od svrchovaného Srbska. Dodnes je proto neuznala většina zemí EU, ani členů OSN, a za nezávislý stát ho navíc neschválila ani Rada bezpečnosti. Navzdory této ‚konzistentnosti' české diplomacie, jež připomíná spíš automatické kopírování americké politiky, nelze nad některými argumenty odpůrců Palestiny mávnout rukou."*[16]

Jako zbytečně vyhrocený krok je české hlasování proti rezoluci ve sledovaných médiích prezentováno zejména skrze názory odborníků, podle nichž nebylo třeba hlasovat proti, lepší by naopak bylo zdržet se hlasování jako řada dalších evropských zemí, protože současný postoj je nelogický vzhledem k obecnějším vztahům České republiky k Palestině.[17] Jeden z textů dokonce uvažuje v souvislosti s hlasováním o potenciální hrozbě odvetných útoků *„militantních islamistů"*, a právě z toho důvodu implikuje, že zdržet se hlasování by bylo rozumnější.[18]

Velmi pozitivní postoj zaujímá k českému „menšinovému" hlasování text, který zároveň uvozuje další významný rámec, jemuž se věnujeme níže: dává český postoj do souvislosti s historickou zkušeností země a jejími *„morálními důvody"*, které z ní vyplývají: *„[…] má si jedna malá země dovolovat odlišný názor v rámci Evropské unie? Jediná správná odpověď zní ‚ano', a to bez ohledu na to, o jakou záležitost jde. A argumentuje-li třeba Španělsko v palestinské věci ‚morálními důvody', máme toto právo také, podle naší vlastní historické zkušenosti nebo názoru. […] Je dobře, že Česko své hrany neobrušuje. V posledku totiž platí, že zásadové postoje nezaujímáme jen kvůli jiným zemím, ale také kvůli sobě."*[19]

Mnichovské trauma, česká pomoc Izraeli v roce 1948 a procesy v padesátých letech

Jako mediální klišé již působí odkazy na historická traumata českých zemí i jiné události spjaté s historií země, které se pravidelně aktualizují v mediálních obsazích k zahraničněpolitickým událostem (Nečas–Vochocová, 2010, 2011, 2012). Typická je pro ně silná emotivnost[20] a více či méně explicitní důraz na možné opakování fatálních historických událostí, z nichž je vhodné se poučit. Nejoblíbenější z takových historických paralel je trauma mnichovské. Do obsahů vztahujících se k hlasování o Palestině bylo pravděpodobně vneseno skrze citaci Benjamina Netanjahua[21], a je tak možné sledovat, podobně jako u řady jiných témat (ibid.), jak média reprodukují, resp. zvýznamňují agendu politických aktérů a jimi preferované rámcování událostí: *„Netanjahu zahrál při návštěvě na citlivou ‚českou strunu' i svým prohlášením, že historie*

ukázala, že to, co je správné, nemusí být populární. V roce 1938 v Mnichově přinutily podle něj vůdčí mocnosti světa hrdé demokratické Československo, aby obětovalo svůj životní zájem. ‚Tyto ústupky Československa však vydláždily cestu k válce. Poučili jste se stejně jako Izrael,' řekl o minulosti Netanjahu."[22]

Tato citace zároveň odkazuje k širšímu rámci poučení se z historie, díky němuž jsou některé země (podle jednoho z autorů anglosaské a především postkomunistické)[23] *„ochotnější rozumět izraelské touze po bezpečnosti a nedůvěře k hezkým slovům"*, a Česko je tak *„jen vyhraněným případem obecnější tendence"*.[24]

Rámec Mnichova je přítomný i v dopise čtenáře publikovaném den poté, co média citovala tuto Netanjahuovu historickou paralelu. Jednostranně protipalestinský text navíc rozšiřuje historické odkazy o rok 1948, který spojuje s významným okamžikem v dějinách česko(slovensko)-izraelských vztahů: *„Neodpustím si analogii, o které bychom v Česku mohli něco znát. Je rok 1938 a mírotvorci celé Evropy důrazně požadují od Československa (v té době demokratického stejně jako dnešní Izrael), aby odstoupilo od svých, pro jeho obranu klíčových území v Sudetech ve prospěch v té době nacistického Německa (Hamás má určitě blíže k fašistům než k demokracii). Ti pacifisté bohužel představovali v Evropě většinový názor a Československo přišlo po Mnichovu i o hypotetickou šanci se bránit. A pozdější vojenská pomoc Izraeli je jeden z mála okamžiků jeho poválečné historie, na které můžeme být dnes hrdí."*[25] Jeden z textů pak v souvislosti s hlasováním o Palestině v OSN aktualizuje i rámec politických procesů v Československu v padesátých letech 20. století související s proměnou přístupu sovětského bloku k Izraeli.[26]

Na možnou mytologizaci vztahu mezi Českou republikou a Izraelem, která je patrná z řady mediálních obsahů, ať už se jedná o dopis čtenáře výše, vzpomínky veterána izraelsko-arabských konfliktů z Českého Těšína[27] nebo názory redaktorů[28], upozorňuje text, který interpretuje *„českou solidaritu s Izraelem"* jako důsledek identifikace s touto zemí. Navzdory jisté demytizaci považuje autor tuto „spřízněnost osudem a velikostí" za podstatnou: *„Když analyzujeme to, jak se někteří politici (i novináři) vyjadřují o Izraeli, najdeme v jejich výrocích velkou míru identifikace s Izraelem. Platí to zejména o střední a starší generaci a jejích historických traumatech: Izrael je ‚malá země uprostřed nepřátel', je to ‚jediná demokracie', kterou ‚nesmíme zradit'. Je na rozhodnutí každého, zda tento postoj bude hodnotit jako ‚morální' nebo ‚mytologický', ale zůstává důležitým faktorem."*[29]

Izraelské trucgesto, obtížný přítel a mírový proces na Blízkém východě

Na hlasování o rezoluci měnící status Palestiny vůči OSN se úzce váže i související událost – prohlášení Izraele, že bude pokračovat ve výstavbě osad na palestinském území. Toto izraelské rozhodnutí je v médiích dominantně hodnoceno velmi negativně – jako *„izraelské trucgesto"*, *„agresivní politika osadnictví"*[30] nebo v mírně polehčujícím tónu jako *„izraelská odveta"*[31]. Texty zdůrazňují rozhořčení mezinárodního společenství nad tímto krokem Izraele[32] a některé upozorňují, že *„Západ ztrácí s Izraelem trpělivost"*[33]. Řada z nich rámcuje událost v souvislosti s blížícími se volbami v Izraeli a spekuluje o možném negativním vlivu izraelské akce na Netanjahu-

ovy předvolební preference.[34] Některé z textů zároveň interpretují rozhodnutí Izraele jako potenciální posílení pozice hnutí Hamás: *„Izraelská vláda však pokračující výstavbou osad na palestinském území podkopala autoritu Abbáse a jeho vlády Fatahu téměř na pokraj neschopnosti. Stále více Palestinců, kteří už mají po krk marnosti toho, co se dosud označuje jako ‚mírový proces', začíná věřit, že úhlavní soupeř Fatahu, totiž islamistické hnutí Hamás vládnoucí v Gaze, má účinnější metody, jak vybřednout ze současné bezvýchodné situace. Ve světle neúspěšnosti Abbásových pokojných metod se alternativa v podobě násilí jeví jako stále atraktivnější možnost."*[35]

Silným rámcem této události je kritika Izraele ze strany evropských zemí, které jsou ale, jak je v textech zdůrazňováno, vůči Izraeli v dlouhodobě přátelském vztahu. Česká média se věnují zejména reakci zástupců České republiky a Německa, tedy českého ministra zahraničních věcí Schwarzenberga a německé kancléřky Merkelové: *„‚Tady jsme zaujali postoj, že tento krok je horší než zločin. Je to blbost,' řekl na adresu izraelského plánu šéf české diplomacie Karel Schwarzenberg. Podle něj jde o velkou překážku blízkovýchodního smíření. ‚Člověk musí i k přátelům někdy být otevřený a říci jim, že dělají chyby,' řekl Schwarzenberg a dodal, že věří, že Izrael ustoupí."*[36] Situace je interpretována jako určité kárání Izraele, přičemž obě země, ČR i Německo, vystupují z jednoznačně nadřazené pozice – *„Diplomat Izraele na koberečku u Schwarzenberga"*[37]; *„Premiér dostává ‚kartáč'"* nebo *„dnes to schytá* (Netanjahu – pozn. aut.) *i od Merkelové"*[38]. Důraz na přátelství zemí vůči Izraeli prostupuje i těmito texty, ačkoli v podobě poukazů na *„dobu ledovou"*[39] mezi izraelským premiérem a německou kancléřkou nebo na to, že Netanjahu je pro Německo *„obtížný přítel"*[40]. V kontextu České republiky jsou tyto kritické reakce v nápadném kontrastu s texty, které se věnují Netanjahuově návštěvě Prahy, kam přijel poděkovat za české hlasování v OSN, a které jsou ve vztahu k tématu hlasování jedním z nápadných rámců[41].

Silně kriticky vůči Izraeli vyznívá také rámec aktualizující odkazy ke kolonializaci nebo okupaci – média v tomto smyslu píší v souvislosti s izraelským plánem na výstavbu osad o *„strategicky motivovaném záboru okupovaného území"*, *„počínání obvyklé[m] v minulém, či spíše předminulém století. Totiž plánovité[m] etnické[m] osidlování cizího území"*[42] (přičemž autor textu zdůrazňuje, že není *„odpůrce Státu Izrael. Naopak"*) nebo Izrael přirovnávají k *„poloimperiální mocnost[i], která používá tradiční koloniální metody"*[43].

V nejobecnějším smyslu tedy mediální obsahy týkající se hlasování o „palestinské" rezoluci v OSN událost rámcují jako *„prohru"* Izraele[44] nebo *„velkou porážku politiky premiéra Netanjahua"*[45]. V menšině jsou texty, které dávají prostor citacím premiéra Netanjahua, jenž viní svět z uplatňování *„dvojího metru"* vůči Izraeli a Palestině[46], nebo zmínky o *„evropském komorním antisionismu"*, jehož perspektivou je Izrael vždy vnímán jako agresor, ačkoli se jen brání.[47] Významný a nejednoznačný je v textech rámec mírového procesu na Blízkém východě – podle některých textů může přijetí rezoluce OSN o novém statusu Palestiny mírový proces ohrozit svou jednostranností[48], jiní autoři upozorňují na to, že mírový proces stagnuje *„už skoro čtyři roky – od chvíle, kdy v Izraeli nastoupila pravicová vláda Benjamina Netanjahua"*[49].

Krize eurozóny

Tématem, které v zahraničněpolitické agendě českých médií přetrvává z předchozích let, je hospodářská a politická situace Evropské unie a zejména zájem o vývoj v eurozóně. Induktivní analýza mediálních obsahů k tématu odhalila vedle ústředních témat a jejich kontextualizace (rámcování) také klíčové aktéry jednotlivých dílčích událostí. Jsou jimi především Německo (silně personalizované skrze kancléřku Angelu Merkelovou) jako silný evropský aktér, Řecko jako symbol krize (následované Španělskem[50] a dalšími státy jižní Evropy), USA, Rusko a Čína jako mimoevropské referenční ekonomiky, Francie (ve spojení s Německem a s ohledem na prezidentské volby, ale také jako *„časovaná bomba"*[51], tedy další ohrožení ekonomické stability EU). Spíše výjimečně se v textech objevují další státy, jež slouží jako paralela k situaci Řecka nebo možný návod k řešení současné evropské krize: Kypr jako příklad ohrožené země (texty zmiňují zejména obavy o jeho ekonomickou situaci s ohledem na status země jako daňového ráje[52]), Švédsko a Finsko jako země *„s relevantní zkušeností"* s oddlužováním v důsledku bankovních krizí poč. devadesátých let 20. století[53], Slovinsko jako případová studie nástupu krize[54] nebo Island jako úspěšné řešení[55], ale zároveň univerzálně nepřenositelný příklad[56]. Rámcům vztahujícím k evropskému dění Českou republiku se věnujeme samostatně, mezi nejvýraznějšími aktéry jsou podle očekávání premiér Petr Nečas a prezident Václav Klaus, ale také např. guvernér České národní banky Miroslav Singer. Obecně v médiích převažuje důraz na to, že krize v Evropě trvá, navzdory tomu je ale eurozóna stále kompletní. Přesto*„smělý cíl stát se do roku 2010 ekonomicky nejsilnějším regionem světa"* není realizován,[57] Evropa je naopak prezentována jako *„brzda světové ekonomiky"*[58] a krize, jejíž trvání jeden z textů odhaduje i na více než 10 let[59], je označena za *„dluhov[ou] kocovin[u]"*[60].

Německo: silný hráč, ale ne diktátor

Nejvýraznějším zahraničním aktérem tématu je Německo, nezřídka personalizované prostřednictvím kancléřky A. Merkelové[61]. Ta je většinou textů prezentována jako žena ve velmi silné pozici[62] – jedním z nápadných příkladů je text, který o ní píše jako o autorce *„nových přikázání"*, jež přijalo 25 zemí a *„rituálně tak obětovalo svou hospodářskou suverenitu"*: *„Nikdy nebudeš mít strukturální deficit. Vždy splatíš své nadměrné dluhy. Do své ústavy zakomponuješ pravidlo vyrovnaného rozpočtu a podřídíš se pravomoci Soudního dvora Evropské unie… Německé kancléřce Angele Merkelové trvalo jen o trochu déle než 40 dnů a 40 nocí, aby přišla s novými přikázáními v oblasti fiskální disciplíny. Na summitu v Bruselu se minulý týden 25 evropských vrcholných politiků zavázalo tato pravidla dodržovat a rituálně obětovalo svou hospodářskou suverenitu."*[63] Přestože text konstatuje, že *„[d]ohody o snížení rozpočtových deficitů v Evropě bylo dosaženo za cenu rostoucího demokratického deficitu"*, zároveň zdůrazňuje, že *„pro některé země je EU zárukou demokracie"* a že měnová unie nebude ignorovat kritické hlasy svých členů.

Silná pozice Merkelové vyniká také v kontextu česko-německých vztahů – ten se zaměřuje zejména na pražskou návštěvu kancléřky, která přijela do ČR *„hasit české ‚ne' fiskálnímu paktu eurozóny"* a *„ujistila premiéra Petra Nečase"*, že Německo nebude *„na Česko tlačit, aby podepsalo evropskou fiskální dohodu"*.[64]

O cestě Merkelové do Řecka je naopak referováno jako o cestě *„do jámy lvové“*, protože *„[v]e vztazích obou zemí totiž bylo v minulých dvou letech rozbito příliš mnoho politického porcelánu. I když se už asi nikdy nepovede slepit zase všechno dohromady a dát do původního stavu, není na podobné pokusy nikdy pozdě“*.[65] S Řeckem, ale i dalšími zeměmi jižní Evropy, pak některé z textů spojují protiněmecké nálady, k nimž vede především přísný přístup země k „rozpočtové kázni“: *„Především na jihu Evropy mají negativní emoce jeden společný terč: Německo. Nejsilnější evropská ekonomika nejvíce přispívá na záchranu bankrotujících zemí. Na oplátku od nich ovšem požaduje minimálně stejnou kázeň a sebezapření, jaké ordinuje u sebe doma.“*[66]

Zdůrazňovaná dominance Německa (či Merkelové) v Evropě je ale v médiích také různými způsoby demytizována. Některé články potvrzují silnou pozici země, ale brání se vnímání Německa jako diktátora, jak údajně zemi a její představitelku zobrazují některá média na jihu Evropy: *„Různé napůl bulvární noviny v Itálii nebo Řecku zobrazují kancléřku Merkelovou s hitlerovským knírkem a píší o čtvrté říši. Je jasné, že Německo je zdaleka nejdůležitějším hráčem v současné dluhové krizi. […] Eurozóna ale jinak rozhodně nestrádá pod nějakým německým diktátem. Berlín za poslední skoro tři roky nesčetněkrát ustoupil a přijal něco, co označoval za nemyslitelné: vždyť už samotnou pomoc jiným zemím původně Angela Merkelová prohlašovala za nepřípustnou. Také v případě zdrženlivé role Evropské centrální banky je Německo téměř v izolaci…“*[67] Naopak kriticky se vůči pozici Německa staví text, který odkazuje ke dvěma světovým válkám a implikuje, že hrozí, že Německo, pokud spolu s Francií *„nezmění kurz“*, *„zničí evropský řád potřetí“*[68]. V jednom z článků se také objevuje kritika nedostatečné evropské solidarity a ochoty *„sdílet potíže všech svých částí“*, přestože podle autora německá (ale i česká) prosperita plyne z dluhů jižních zemí. Proto by podle něj bylo lépe, kdyby Němci *„ony dluhy jihu Evropy ‚zatáhli‘“*.[69]

Řecko: buď eurokatarze, nebo Eurotitanic

Vzhledem k ekonomické situaci Řecka je samozřejmě dominantním rámcem ve vztahu k této zemi v mediálních obsazích jeho slabá pozice v EU – texty se zaměřují především na možný odchod Řecka z eurozóny a jeho dopady. Názorové texty se v podstatě dělí na ty, které prosazují odchod země z EU označovaný jako *„eurokatarze“*[70] nebo *„euroexit“*[71], a ty, které před ním varují. Podle prvních jsou *„další miliardové půjčky“* zemi *„jen koulí na noze“*[72], Řecko odchodem z eurozóny zachrání sebe i zbytek Evropy[73], popř. státním bankrotem nastoupí cestu prosperity: *„[…] argentinská metropole* /Buenos Aires – pozn. aut./ *je dokladem toho, že státní bankrot není koncem, ale začátkem prosperity. […] Pokud by Řecko vypadlo z eurozóny před dvěma lety, kdy bylo zcela jasné, že fakticky zbankrotovalo, žádný dominový efekt a přesun krize do Portugalska, Španělska či Itálie by se nekonaly. Další uhýbání před přijetím nesporně bolestivých a nepopulárních a dnes už i hodně riskantních kroků znamená jen to, že k zemím, které budou čelit případnému dominovému efektu, přibude například Francie a Belgie. A bude hůř.“*[74] Podle jednoho z kritických textů (který *de facto* také vyzývá k odchodu Řecka z eurozóny) Řecko spekuluje se svojí situací a vědomě oslabuje ostatní evropské státy – autor to nazývá *„syndromem feldkuráta Katze“*: *„Řečtí radikálové neskrývají přesvědčení, že zadlužení jejich země je*

už tak vysoké, že vyhazov z eurozóny by nejhůř postihl ostatní státy s eurem, hlavně ty nejvíce ohrožené. A tak v největší slabině své země vidí její silnou stránku, již je třeba politicky využít. Obrazně řečeno, žijí se syndromem feldkuráta Katze: jako by spolu s haškovskou postavičkou říkali: ‚To se nám to bude žít, když nám lidé tolik napůjčovali!' Tuto souvislost je třeba mít na paměti, když posuzujeme valící se vlnu varování před možným odchodem Atén z eurozóny."[75] Na všechny *„slabé kusy"* v EU, tedy všechny nejohroženější země, pak tento přístup „eurokatarze" zobecňuje autorka, podle níž je nežádoucí *„dělit kapříky"*, ale je naopak třeba *„oddělit slabé kusy"* a ze silných udělat evropské tygry. Tento silně metaforický text pracuje také s příměrem Německa k *„silnějšímu psovi"* nebo metaforou *„Eurotitanicu"*: *„Předpokládat, že se eurozóna v průběhu několika měsíců poklidně rozdělí, či naopak víc centralizuje, je utopie. Místo toho budou periferní země čekat na další dodávku ‚kapříků' odkudkoliv a Německo bude stále přepočítávat, kolik ho stojí pozice silnějšího psa. A na podzim začne nová série jménem Eurotitanic."*[76] Z opoziční perspektivy je naopak odchod Řecka problémem, zejména kvůli tržním mechanismům a ohrožení ostatních zemí spekulacemi: *„Dobře. Řecko není samo o sobě významná ekonomika. Má se k Evropě jako Portoriko či Havaj k USA. Největší potíž ovšem je, že vznikne-li tu možnost (nebo volba) odchodu z eurozóny, začnou na takovou variantu finanční trhy spekulovat. Takové spekulace se pak mohou s plnou silou rozjet proti Španělsku, Portugalsku a Itálii. A pokud začnou lidé vybírat vklady v těchto zemích, nic už pak nezabrání katastrofě."*[77] Solidárnější přístup zdůrazňuje význam Řecka jako mementa pro ČR[78] i pro celou Evropu: *„‚A staneme-li se všichni Řeky?' stojí v pondělním editorialu deníku Libération. List pokračuje: ‚To, co je dnes vnucováno této zemi, válcované a ponižované evropskými partnery, bude jednou nařízeno Itálii, Portugalsku a – proč by ne? – Francii. Evropa léčí nemoc tak, že zabíjí pacienta.' Tohle Evropa nedělá jen Řecku nebo eurozóně, nýbrž Evropě veškeré. Sobě i světu."*[79]

Zajímavý je rámec vztahující ekonomickou situaci Řecka k jeho zbrojení, který aktualizuje jeden z textů: země navzdory krizi nijak neomezuje výdaje do armády, což může podle autora posílit hlasy zpochybňující finanční pomoc Řecku: *„Paradoxně ale příliš velké problémy s financováním armády nepociťuje na pokraji bankrotu stojící Řecko. […] Evropská komise v minulém roce doporučila Řecku snížení vojenských výdajů, ale dosud nebylo oznámeno nic konkrétního. Měla by tak ale učinit co nejdříve, v opačném případě to může přispět k dalším hlasům zpochybňujícím masívní finanční pomoc Řecku v zájmu záchrany eurozóny."*[80]

Přímo k České republice bývá Řecko v textech nejčastěji vztaženo buď jako memento (viz výše), nebo hrozba *„přelití řecké nákazy do zbytku Evropy"*[81] spolu s negativními ekonomickými dopady v ČR. Nejen na Řecko, ale i na ostatní jihoevropské země tyto obavy vztahuje článek s jednoznačně xenofobním titulkem, podle kterého *„Česko bude platit za líné jižany"*[82]. Naopak přístup, podle kterého odchod Řecka z EU není výrazným ohrožením stability kontinentu, v českém kontextu reprezentuje V. Klaus, který situaci spojuje s rozdělením československé měny začátkem devadesátých let 20. století: *„Klidný zůstává prezident Václav Klaus. Na konferenci Chicagské rady pro globální záležitosti odmítl hlasy, že by odchod Řecka z eurozóny byl*

katastrofou. Připomněl v této souvislosti pokojné rozdělení společné měny při rozpadu česko-slovenské federace.“[83]

Česko: bezpečný přístav i kazisvět

Česká republika jako aktér je v kontextu krize eurozóny prezentována opět ve dvou protichůdných polohách – jako *„bezpečný přístav“*[84], ale také jako *„ostrůvek nejistot uprostřed Evropy“*[85]. První perspektiva se týká zejména bankovního sektoru a zdůrazňuje, že euroskeptický pohled je v současné situaci výhodou. Dobrá kondice českého bankovního sektoru je totiž připisována fungování České národní banky pod vedením guvernéra M. Singera, který byl oceněn mezi *„nejlepší[mi] šéfy centrálních bank v Evropské unii“* a jehož skeptický pohled na evropskou integraci je známý: *„Český guvernér si příznivé ocenění zasloužil mimo jiné tím, že se na rozdíl od Draghiho nemusí pouštět do nestandardních operací a drží se definice centrálního bankovnictví v jeho původním, předkrizovém pojetí. Při pohledu na českou ekonomiku, bankovní sektor nebo inflaci je jasné, že ČNB zvládá svoji úlohu velmi dobře. Kondici finančního sektoru by Česku mohla západní Evropa závidět…“*[86] Ve stejném smyslu je Česko vyzdvihováno prostřednictvím citace profesionála z oblasti bankovnictví, který označuje české banky za jedny z nejbezpečnějších ve světě.[87] Oproti tomu nestabilita České republiky je zdůrazňována především v souvislosti s českým odmítáním cesty k bankovní unii, jejímž *„přímým důsledkem“* se podle autora stane unie politická. Níže citovaný text se vyznačuje silně proevropskou rétorikou zaměřenou proti vrcholným politikům v ČR, které popisuje jako provinční, s velmi slabým pocitem *„sounáležitosti s evropskými procesy“*, v důsledku jejichž rozhodnutí se země politicky, ale i ekonomicky izoluje: *„Zatímco bude na našem území platit veškerá regulace jednotného vnitřního trhu Unie, o finančních a rozpočtových pravidlech se bude rozhodovat jen mezi představiteli politické unie. A Česku – pokud ovšem nebude chtít z EU vystoupit – pak nezbude nic jiného než cizí rozhodnutí převzít. Navíc se staneme ostrůvkem nejistot uprostřed Evropy pro zahraniční investice z euro-amerického prostoru. […] V rámci této konkurence nebude mít Česká republika jako investiční výhodu co nabídnout.“*[88] Euroskeptický postoj české vlády je velmi specificky rámcován také jako důsledek *„podvědomého pradávného reflexu vůči Vídni“*[89]. *„Obezřetnost a opatrnost“* České republiky ve vztahu k bankovní unii jsou ale vysvětlovány také jako pozitivum a některé texty je vztahují opět ke specifické situaci českých bank, které *„jsou zdravé, neposkytovaly hypotéky v eurech a švýcarských francích, jsou vlastněny z eurozóny a své matky zatím sytí a živí, nikoli naopak“*.[90] Některé texty bankovní unii přímo odmítají jako projev přílišných vládních zásahů[91] nebo *„koště na zametení problémů eura pod koberec“*[92].

V obecném smyslu „českému“ kontextu krize eurozóny jako tradičně (Nečas–Vochocová, 2010, 2011, 2012) dominuje několik individuálních aktérů – vysoce postavených politiků. Nejvýraznější prostor dostávají vzhledem ke svým činům či výrokům vztahujícím se k EU V. Klaus a P. Nečas.

Tematizována jsou Klausova vyjádření o Řecích jako *„líných pijácích ouza, kteří jen leží ve stínu cypřišů místo toho, aby více pracovali“*[93] nebo prezidentova nová

kniha, kterou autor textu zčásti ironizuje, ale Klause zároveň označuje za jednoho z mála evropských politiků, kteří nabízejí *„v pravý čas promyšlené východisko“*: *„Až to vypadá, jako by byl český prezident evropským prorokem. Na to by však mohli tvůrci eurointegračního experimentu namítnout, že jen ten nic nezkazí, kdo jako Klaus hájí status quo a trvá na Evropě národních států.“*[94] Mediální pozornost získal prezident Klaus díky tomu, že odmítl podepsat doplněk *Lisabonské smlouvy* týkající se „eurovalu“, tedy Evropského stabilizačního mechanismu – média citují jeho vyjádření, že *„euroval je věc zrůdná, nesmyslná a absurdní“*[95], a také zdůrazňují, že Klaus je v tomto postoji osamocen, bez politické podpory, což je patrné i z reakcí ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga: *„‚Je to blbý. Vypadáme v Evropě zase jako šašci,‘ komentoval situaci ministr zahraničí Karel Schwarzenberg (aniž by dodal, co on nebo jeho úřad podnikli, aby Klause přesvědčili o smyslu jeho formálního souhlasu).“*[96]

K V. Klausovi jako hlavnímu aktérovi se váží také oblíbené historické paralely – často je zmiňována jeho zkušenost s rozdělením federace a československé koruny jako paralela k možnému rozpadu eurozóny[97] a v souvislosti s ním se aktualizují také oblíbený mnichovský rámec a rámec hrozby Ruska, když autor vztahuje Klausovo vyjádření, že má Česko být *„suverénní a sebevědomou zemí“*, k situaci v první polovině 20. století. Upozorňuje, že *„když jste v bezpečí a nic se vám nemůže stát, hezky se mluví o suverenitě a sebevědomí“*, vyzdvihuje význam EU pro mír v Evropě a spekuluje, jak by se Klaus zachoval před druhou světovou válkou a v roce 1948.[98]

Premiérovi Nečasovi věnovala média pozornost zejména v souvislosti se smlouvou o rozpočtové odpovědnosti, k níž se Česká republika spolu s Velkou Británií nepřipojila. Kritické texty Nečasův krok interpretují jako důsledek vlivu V. Klause na jeho rozhodování a píší o něm jako o *„Klausovu pohůnkovi“*[99], vidí příčinu rozhodnutí v tom, že si Nečas *„zase neví rady s prezidentem Klausem“*[100], nebo ještě explicitněji konstatují: *„Kdyby totiž* /Nečas – pozn. aut./ *otevřeně řekl, že podpis odmítá poté, co mu prezident Klaus dopisem sdělil, že smlouvu stejně nepodepíše, předvedl by se před premiéry a prezidenty EU jako úplný tajtrlík. Vždyť co je to za šéfa výkonné moci, když nedokáže zvládnout ani kaprice prezidenta, který je v české politice spíše symbolickou a ceremoniální figurou bez významných pravomocí?“*[101] Odmítnutí podepsat smlouvu je hodnoceno také jako *„akt čirého kazisvětství“*, jako *„fatální okamžik“*, akt, který *„na dlouhé roky předurčí naše postavení v Evropě“*, jako *„nepřátelské gesto“* nebo *„karambol“*.[102]

Nečasův krok je vnímán také z hlediska vnitropolitických zájmů jeho strany jako *„vysoká hra ODS o euro v ČR“*[103] nebo jako předvolební strategie ODS, která musí vyhrotit svoji protiunijní politiku, aby si získala podobně smýšlející voliče.[104] V souvislosti s kontroverzním rozhodnutím se aktualizuje také rámec koaličních sporů eskalovaných touto událostí jako *„neschopnost dohodnout se na vlastním dvorku“*[105]. Jeden z textů přímo reflektuje vztahy v české zahraniční politice, která *„je rozdrobena mezi premiéra, prezidenta a ministra zahraničí, nově přibyl i ministr průmyslu a obchodu“*.[106]

Rozhodnutí nepodepsat smlouvu o rozpočtové odpovědnosti je však v médiích interpretováno také jako pozitivní krok, ať už proto, že z dlouhodobého pohledu podle autora ČR i Británie*„na nesouhlasu vydělají“*[107], nebo vzhledem k přesvědčení autora, že dokud máme vlastní měnu, je třeba, abychom za ni sami nesli zodpovědnost.[108]

USA, Čína a Rusko – inspirace, příležitost i hrozba

Zejména tyto tři vlivné země mimo Evropskou unii zmiňují média v kontextu evropské ekonomické krize. Spojené státy americké slouží jako příklad vzmáhající se ekonomiky[109] a možná záchrana EU, ať už ekonomická[110], nebo prostřednictvím inspirace politickým systémem USA. V souvislosti s jeho adopcí Evropskou unií ale jeden z textů o fiskální unii v oblíbené studenoválečné reminiscenci ironicky poukazuje na to, že je pravděpodobnější, že z EU vnikne Sovětský svaz: *„Brusel zkusí větší integraci. Něco jako fiskální unii k již existující měnové unii. Zkusí se to udělat ve stylu USA – dát na jednu hromadu všechny daňové příjmy, platit z toho zdravotnictví, penze a případně proti deficitům vydávat společný evropský dluhopis. Ale jak znám Brusel, vznikne spíš (Sovětský) svaz než Státy. Na zdraví!"*[111] Na podobná klišé o ruské hrozbě (Nečas–Vochocová, 2010, 2011, 2012) odkazují i texty re/produkující v souvislosti s menšinovým rozhodnutím české vlády v EU vyjádření o tom, že bez *„fiskálního kompaktu skončíme Rusům na lopatě"*[112], nebo poukazující na *„imperiální zájmy Ruska"*: *„Historicky seriózní je tázání, zda opět nesměřujeme k Východu. Nelze ignorovat vlivné promoskevské zájmy na české scéně. Oslabení Evropy, při odklonu Američanů, je imperiálním zájmem Kremlu. Již jsme byli ‚přetlačeni' v protiraketové obraně; existuje tedy důvod, proč by si Kreml nevšiml, že se z Unie vyděluje nový trojský kůň?"*[113] Před posílením moci ruských oligarchů pak varuje text, podle kterého právě movití Rusové budou profitovat z případné evropské finanční pomoci Kypru, protože *„mají v tamních bankách uloženy miliardy často špinavých dolarů"*[114].

Jako možný historický vzor naopak Rusko, resp. Sovětský svaz vystupuje prostřednictvím rámce, který hledá paralelu k hrozícímu rozpadu Evropské unie v rozpadu SSSR: „*Ještě v roce 1985, a dokonce i v roce 1989 byl rozpad Sovětského svazu pro analytiky nepředstavitelný – stejně jako je pro experty dnes nepředstavitelný rozpad Evropské unie. […] Událost, která byla v roce 1985 nemyslitelná, byla už v roce 1995 prohlášena za nevyhnutelnou. Právě tento osudový zvrat, tento náhlý přechod od ‚nemyslitelného' k ‚nevyhnutelnému' dělá z rozpadu Sovětského svazu užitečný rámec pro současnou debatu o budoucnosti evropské krize a o výzvách, jimž evropští lídři čelí."*[115] Paralelu mezi Evropskou unií a Sovětským svazem (to, že *„Brusel je jakási nová Moskva a Unie nový Sovětský svaz"*) ale odmítá další z textů jako *„mýtus"*, který *„straší v mnoha stranických hlavách*", ačkoli *„má od reality a chodu Unie daleko"*.[116] Spíše menšinový je rámec, který Rusko (a Ukrajinu) vnímá jako alternativu pro export z České republiky v situaci, kdy eurozóna není atraktivním odbytištěm.[117]

Třetí z vlivných států mimo EU, Čína, je součástí tématu jako země, která předstihne evropskou ekonomiku už v roce 2013[118], ale také jako možný zachránce eurozóny – ovšem s odkazem na to, že je to v jejím ekonomickém zájmu, protože krize eurozóny je hlavní příčinou možného ekonomického úpadku Číny[119]: *„Čínský prezident Wen Ťia-pao poprvé oficiálně potvrdil, že se jeho země bude více angažovat v záchranných fondech eurozóny. […] Je ale jasné, že hlavním cílem není charita, ale ochrana vlastních zájmů v Evropě. Například MMF varoval, že hluboká recese na starém kontinentu by Čínu připravila až o polovinu hospodářského růstu, který se letos odhaduje na 8,2 procenta."*[120] S provázaností evropské a čínské ekonomiky souvisí i rámec nedemokratické Číny, tedy varování, že sílící ekonomika oslabuje možnost

Západu apelovat na demokratizaci režimu v zemi: *„Zvyšující se čínský ekonomický vliv na globální ekonomiku ale povede k tomu, že Čína bude ještě asertivnější než dosud k výtkám Západu ohledně nedemokratičnosti politického systému.“*[121] Tentýž text ale zároveň spekuluje, že čínský systém meritokracie by možná mohl být vzorem i pro západní země, popř. konkrétně pro Českou republiku: *„Podle profesora Zhanga Weiwei je nyní Čína největší světovou laboratoří ekonomických, společenských a politických změn a čínská meritokracie s modelem ‚výběr+volba‘ může soutěžit s americkým modelem volební demokracie. Může se nám to zdát nabubřelé a v rozporu i s naším pojetím demokratického vládnutí. Nicméně otázkou je, zda se postupně nestává nefunkční za situace, kdy máme v parlamentu nevolenou ‚politickou stranu‘, odsouzené nebo stíhané zákonodárce a za sebou zkušenost z ‚demokratického‘ protlačování zákonů s pomocí ‚pozitivní motivace‘. A deficitů demokratického vládnutí by se našlo dost i u ostatních zemí Západu, ve Spojených státech i v Evropské unii.“*[122]

Krize v Evropě jako ohrožení demokracie, nebo cesta k lepší Unii?

V souvislosti s krizí eurozóny texty pochopitelně pracují i s předpokladem možného rozpadu Unie, nebo alespoň její výrazné transformace. Proevropské hlasy v médiích označují Evropskou unii za záruku demokracie, zejména v České republice, kde podle jednoho z autorů dochází *„k částečné ‚privatizaci‘ demokracie“* a *„bez evropského zakotvení a při politické nestabilitě“* by tak vývoj *„mohl jít velmi nebezpečným směrem“*.[123] V obecnější perspektivě se podobné názory objevují v textech, které upozorňují na politické důsledky krize, jimiž jsou zejména obrat voličů k levici (především na příkladu francouzských prezidentských voleb), ale také k politickým extrémům, nenávisti a netoleranci: *„Levicový posun v Evropě, neboli ‚Evropské jaro‘, tak už někteří komentátoři pokřtili nynější vývoj ve Francii a Řecku. Škrty pravicových vlád narážejí na odpor. Obrat jiným politickým směrem definitivně potvrdilo druhé kolo prezidentských voleb ve Francii, které skončilo vítězstvím socialistického kandidáta Françoise Hollanda. Tento posun však nemusí být jen levicový. Výsledky prvního kola voleb ukázaly, že skoro třetina občanů, kteří šli k urnám, volila extremistické strany: pravicovou Národní frontu Marine Le Penové (19 %) a komunistickou Levicovou frontu (11 %). Nejhorší na tom je to, že podle řady komentátorů tyto výsledky jen potvrzují celoevropský trend. ‚Lze hledat útěchu v tom, že na Breivika budeme nahlížet jako na osamoceného blázna, jehož čin byl ojedinělým případem. Avšak skutečnost je taková, že nenávist a netolerance v dnešní Evropě jsou na vzrůstu,‘ soudí Benjamin Ward, zástupce ředitele pro evropské a středoasijské oddělení Human Rights Watch.“*[124] Krize je však vnímána také jako možná cesta k lepší Evropské unii, která *„více než kdy jindy potřebuje reformu“*.[125]

Silně euroskeptický pohled pak Evropskou unii představuje jako jeden z *„vynálezů zkázy“*[126] a celý koncept sjednocení Evropy považuje za *„mýtus levice“*[127]. Jeden z textů dokonce implikuje, že mýtem je celá interpretace evropské krize v kontextu ekonomických principů, tedy jako krize kapitalismu, protože se ve skutečnosti jedná o krizi politickou: *„Zvláštností evropské krize je to, že s globálními vlivy souvisí jen málo, přestože tradičně sebestředná Evropa své problémy hned chápe jako soudný den kapitalismu. Jasným důkazem, že evropská krize je především politická, ne eko-*

nomická, budiž fakt, že celkový dluh EU i eurozóny je mnohem nižší než americký či japonský, celkový součet rozpočtových schodků eurozóny je taktéž nižší, a eurozóna jako celek má dokonce přebytek běžného účtu platební bilance. Vleklá krize eurozóny tedy pramení především z nedovařenosti projektu eura, jemuž chybí institucionální základ jako společné ministerstvo financí, společný evropský dluhopis nebo i nějaká společná daň. Je to tedy krize politická, krize evropské solidarity a identity – s nějakou krizí globálního kapitalismu nemá vůbec nic společného.“[128]

Nálepky a akronymy – krize jako inspirace pro jazyk

V řadě textů věnujících se krizi eurozóny média užívají jazykové novotvary, jimiž označují jedince nebo skupiny s pozitivním či negativním vztahem k EU a které mají zároveň hodnotící charakter (*„vlezdobruselista“*[129] nebo *„eurohujer“*[130] karikující pozitivní vztah k EU, *„euroalergik“*[131] nebo *„eurofob“*[132] jako označení pro skeptický přístup vůči Unii). Jeden z autorů pro české prostředí vysvětluje a užívá také pojem *„drachmagedon […] zahrnující v sobě jak stav, v němž se současné Řecko nachází, tak obavu z toho, co by se mohlo stát, pokud by skutečně zkrachovalo, či opustilo eurozónua nuceně se vrátilo k drachmě“.*[133] Nejen že média s těmito výrazy pracují (a často je zřejmě sama vytvářejí), ale článek citovaný níže jazykové hříčky nastoluje i jako samotné hlavní téma textu. Je možné interpretovat ho jako příklad sémantické moci médií, která vytvářejí nové jazykové tvary a zpětně je ve své agendě tematizují jako relevantní jev, čímž zároveň potenciálně zvyšují jejich šanci uchytit se v jazyce, přestože součástí textu je i určitá dekonstrukce tohoto fenoménu prostřednictvím vyjádření jazykovědce: *„Bude tahounem Evropské unie po Merkozym duo Homer, či Merde? Problémy eurozóny obohatily český jazyk o zajímavá nová slova. […] ‚Z hlediska jazyka jde spíše o takzvané okazionalismy či publicismy. Mají upoutat čtenáře, posluchače nebo diváka. Na rozdíl od neologismů se do běžné mluvy nedostanou. Ale svoji funkci v jazyce jistě mají,‘ upřesňuje Vít Michalec, pracovník Ústavu pro jazyk český.“*[134]

Specifickým jevem jsou pak akronymy označující konkrétní subjekty figurující v EU – nejčastějšími z nich jsou v médiích akronymy vytvořené z počátečních slabik příjmení představitelů významných evropských zemí, Německa a Francie: Merkollande, Merkozy nebo dokonce Merde. Tato označení jsou v publicistických textech používána běžně (i když si nelze nevšimnout, že opakovaně týmiž autory) pro *„duo lídrů kontinentální Evropy“*[135], nejprve tedy pro Sarkozyho a Merkelovou, následně pro nového francouzského prezidenta Hollanda a německou kancléřku. Některé články také pro české prostředí kontextualizují (byť ne explicitně) jejich význam: *„Skeptici této dvojici příliš nevěří a dávají to najevo i akronymem, kterým ji od voleb nazývají. Dřívější zkratku ‚Merkozy‘ totiž nahradili hanlivým ‚Merde‘. I neznalcům francouzštiny netřeba překládat.“*[136] Mezi sledovanými texty nechybí ani odkaz na skupinu ekonomicky slabých států Evropy (Portugalska, Irska, Itálie, Řecka a Španělska) prostřednictvím *„nelichotivého akronymu PI(I)GS (prasata)“* – autor sice akronym dekonstruuje (viz citace výše), přesto s ním ale dále v textu běžně pracuje a podléhá tomuto hravému (a stigmatizujícímu) trendu v mediálních obsazích.[137]

ZÁVĚR

Výsledky přehledové kvantitativní analýzy zahraničněpolitického zpravodajství českých televizních stanic v roce 2012 potvrzují trendy patrné již v minulých letech. Zpravodajství dominují témata spojená s hospodářskou situací v Evropské unii, s chystanými opatřeními a pozicí České republiky v rámci těchto procesů. Další frekventovaná témata jsou spjata s aktuálními, mediálně atraktivními a časově jasně vymezenými událostmi, jakými jsou zahraniční návštěvy či případy odhalených nekvalitních potravin dovezených ze zahraničí. Také z hlediska hlavních aktérů, kteří se k událostem v médiích vyjadřují, byla situace v roce 2012 podobná jako v letech předchozích. Výsledky potvrzují sklony médií oslovovat stále stejné, značně omezené spektrum osobností, zejména vrcholné představitele tuzemských politických stran. Přístup do zpravodajství pro jiné, nepolitické či zahraniční osobnosti je značně omezený. Předmětem případové studie byly dvě zahraničněpolitické události, a to hlasování Valného shromáždění OSN o povýšení statusu Palestiny na nečlenský pozorovatelský stát a hospodářská a politická situace Evropské unie, zejména zájem o vývoj v eurozóně. V souvislosti s hlasováním Valného shromáždění OSN byl zamítavý postoj české diplomacie hodnocen převážně negativně a interpretován jako cesta do mezinárodní izolace. Tato událost byla spojována s dalším krokem české diplomacie, s rozhodnutím vrcholných představitelů ČR nezúčastnit se předávání Nobelovy ceny za mír Evropské unii. V obou případech média zdůrazňovala zejména odklon České republiky od evropské politiky obecně. Pokud byl český postoj při hlasování v OSN hodnocen pozitivně, pak jako snaha neohrozit jednostrannými kroky mírový proces na Blízkém východě a především jako důkaz konzistence české zahraniční politiky v „polistopadové“ historii země. V obecné rovině média rámcovala výsledek hlasování OSN jako prohru Izraele a porážku politiky izraelského premiéra B. Netanjahua. Hospodářská situace v Evropské unii dominuje zahraničnímu zpravodajství již několik posledních let. Za hlavní aktéry jsou médii označováni především Německo, silně personalizované skrze kancléřku Angelu Merkelovou, Řecko, zobrazované jako symbol krize (spolu se Španělskem a dalšími státy jižní Evropy), a trojice zemí USA, Rusko a Čína jako referenční, mimoevropské ekonomiky. V obecné perspektivě jsou médii zdůrazňovány možné politické důsledky krize, a to příklon voličů k levici, ale také k politickému extremismu, nenávisti a netoleranci.

Ve sledovaných událostech přetrvávají tendence tištěných médií, zejména v kategorii publicistických textů, kontextualizovat českou zahraniční politiku prostřednictvím traumatických událostí z českých (resp. československých) dějin a užívat (a reprodukovat) zjednodušující metafory nebo líbivé jazykové hříčky a obecně akcentovat afektivní aspekty událostí spíše než opírat prezentované názory o zřetelné argumenty. Zahraniční zpravodajství českých médií je také značně personalizované. Média zdůrazňují význam a roli jednotlivých politických aktérů (Německo, Izrael, Rusko, Čína) a individuálních politických osobností (Merkelová, Netanjahu, v českém kontextu Klaus nebo Nečas). Zřetelná je zejména absence hlubšího historického a společenského kontextu odhalujícího příčiny krize eurozóny nebo konfliktu na Blízkém východě. Mediální agenda se tak omezuje převážně na hledání viníků v rámci systému

a jejich stigmatizaci, spíše než na odhalování širších příčin událostí a interpretaci jejich vývoje.

Použitá literatura

Nečas, Vlastimil–Vochovcová, Lenka (2010): Media context of the Czech foreign policy. In: *Czech foreign policy in 2007–2009.* Prague: Institute of International Relations, s. 40–59.

Nečas, Vlastimil–Vochovcová, Lenka (2011): Mediální kontext české zahraničí politiky. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2010. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 33–57.

Nečas, Vlastimil–Vochovcová, Lenka (2012): Mediální kontext české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal – Ditrych, Ondřej a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 40–63.

Poznámky

1 U přehledové, kvantitativní analýzy byly analyzovány hlavní zpravodajské relace ČT (Události), TV Nova (Televizní noviny) a FTV Prima (Zprávy FTV Prima) v období 1. 1. 2012–31. 12. 2012. Do analýzy byly zahrnuty všechny příspěvky náležející do okruhu zahraniční politika.

2 V případových studiích byly využity texty ze zpravodajských a publicistických sekcí deníků *Mladá fronta Dnes*, *Hospodářské noviny* a *Právo* a obsahy týdeníků *Ekonom* a *Respekt* v období 1. 1. 2012–31. 12. 2012. Lexikální filtr ve tvaru: palestin* a eurozón*. Texty, které obsahovaly klíčová slova, ale nevztahovaly se k definovaným tématům, byly ze vzorku vyloučeny.

3 Petr Uhl: *Protipalestinským postojem si ČR škodí*. Právo, 1. 12. 2012, s. 6; Ian Buruma: *Na uznání Palestiny může Izrael vydělat*. Hospodářské noviny, 6. 12. 2012, s. 9.

4 Jan Rovenský: *Hrozí atentáty za hlas proti Palestině? Nečas se neobává*. Právo, 5. 12. 2012, s. 2.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž.

7 (jov, los): *Schwarzenbergův úřad své NE hájí, opozice postoj Prahy vnímá jako odtrženost od Evropy*. Právo, 1. 12. 2012, s. 10; Lukáš Jelínek: *Komunistické námluvy s Evropou*. Právo, 4. 12. 2012, s. 6.

8 (nek, DPA, BBC): *Australské premiérce se kvůli hlasování vzepřeli ministři*. Právo, 30. 11. 2012, s 12.

9 (jov, los): *Schwarzenbergův úřad své NE hájí, opozice postoj Prahy vnímá jako odtrženost od Evropy*, op. cit.

10 Daniel Anýž: *Češi dvakrát v menšině*. Hospodářské noviny, 3. 12. 2012, s. 10.

11 Lucie Beranová, Adam Černý: *Češi bojkotují Palestinu i Nobelovu cenu*. Hospodářské noviny, 3. 12. 2012, s. 6. Spíše pozitivně (jako o upevnění americko-českého spojenectví) referuje o česko-amerických vztazích v souvislosti s událostí text, který informuje o dopisu tří senátorů USA, jímž poděkovali České republice za hlasování proti Palestině viz (CNN, BBC, DPA): *Gaza jásá, poprvé sem přijel šéf Hamásu*. Právo, 8. 12. 2012, s. 15.

12 Lukáš Jelínek: *Komunistické námluvy s Evropou*, op. cit.

13 (jov, los): *Schwarzenbergův úřad své NE hájí, opozice postoj Prahy vnímá jako odtrženost od Evropy*, op. cit.

14 Daniel Anýž: *Češi dvakrát v menšině*, op. cit.

15 (CNN, DPA, ČTK): *Svět zaznamenal obrat postojů uvnitř Unie, Izraelci kritizují vládu*. Právo, 1. 12. 2012, s. 10; (nek, DPA, BBC): *Australské premiérce se kvůli hlasování vzepřeli ministři*, op. cit.; (CNN, BBC, DPA): *Palestinci dnes čekají diplomatický triumf*. Právo, 29. 11. 2012, s. 13.

16 Břetislav Tureček: *Palestinské Kosovo u „konzistentní" české diplomacie neprošlo*. Právo, 1. 12. 2012, s. 10.

17 Jan Gazdík: *Izrael: přítel, nepřítel a pak zase přítel*. Mladá fronta Dnes, 6. 12. 2012, s. 3.
18 Jan Rovenský: *Hrozí atentáty za hlas proti Palestině? Nečas se neobává*, op. cit.
19 Jan Fingerland: *My a Izrael*. Mladá fronta Dnes, 6. 12. 2012, s. 12.
20 Média při referování o návštěvě Netanjahua v Praze zdůrazňovala vřelost atmosféry a vděk Izraele mj. prostřednictvím vyzdvižení toho, že izraelský premiér oslovil českého křestním jménem: *„Netanjahu při děkování za český postoj Nečase oslovil ‚Petře'. Oba zdůrazňovali přátelské vztahy obou zemí, jež se podle Netanjahua nyní ještě významněji zlepšují."* (los, ČTK, zr): *Netanjahu v Praze: Mnichovu se také tleskalo*. Právo, 6. 12. 2012, s. 1. Velmi podobně také: Jan Gazdík: *Izrael: přítel, nepřítel a pak zase přítel*, op. cit.
21 Tamtéž; (los, ČTK, zr): *Netanjahu v Praze: Mnichovu se také tleskalo*, op. cit.
22 Tamtéž.
23 Jan Fingerland: *My a Izrael*, op. cit.
24 Tamtéž.
25 Petr Štěpánek: *Izrael v. Palestina: moudřejší nemusí vždycky ustoupit*. Hospodářské noviny, 7. 12. 2012, s. 8.
26 *„Palestinci svůj stát nekonstituovali a spoléhali na to, že bratrské armády egyptské, syrské, jordánské a další pomocné sbory Izrael zaženou do moře. Nepodařilo se to i díky pomoci Československé republiky, která masívními dodávkami zbraní a výcvikem izraelských pilotů a vojáků Izrael zachránila. Ostatně když Stalin ztratil naději, že se Izrael bude ubírat jeho socialistickou cestou, byla ona pomoc připsána k tíži Slánskému a spol. Od popravy této ‚sionistické bandy' uplynulo v pondělí šedesát let."* Jan Hanák: *Příležitost*. Právo, 5. 12. 2012, s. 6.
27 *Netanjahu je rád za každou podporu, říká válečný veterán*. Mladá fronta Dnes, 6. 12. 2012, s. 3.
28 Např. Jan Gazdík. *Izrael: přítel, nepřítel a pak zase přítel*, op. cit.; Jan Hanák: *Příležitost*, op. cit.
29 Jan Fingerland: *My a Izrael*, op. cit.
30 (luc): *Izrael rozlítil evropské státy, Česko dnes vítá jeho premiéra*. Mladá fronta Dnes, 5. 12. 2012, s. 7.
31 *10 deset světových zpráv, které by vás neměly minout*. Respekt, 10. 12. 2012, s. 12.
32 (CNN, BBC, DPA): *Šéf OSN ostře odsoudil Izrael za osady*. Právo, 4. 12. 2012, s. 9.
33 Břetislav Tureček. *Palestinské Kosovo u „konzistentní" české diplomacie neprošlo*, op. cit.
34 (DPA, KOV): *Merkelová: Neshoda kvůli stavbě osad trvá*. Právo, 7. 12. 2012, s. 13; (The Economist): *Jak udělat na svět dlouhý nos*. Respekt, 10. 12. 2012, s. 40.
35 Ian Buruma. *Na uznání Palestiny může Izrael vydělat*, op. cit. Podobně také: Jan Eichler: *„Jednostrannost" podle Netanjahua – a jednostrannost skutečná*. Právo, 8. 12. 2012, s. 15.
36 (paw): *Diplomat Izraele na koberečku u Schwarzenberga*. Mladá fronta Dnes, 11. 12. 2012, s. 8.
37 Tamtéž.
38 *Vítěz & poražený dne*. Mladá fronta Dnes, 5. 12. 2012, s. 2.
39 (kov): *Média: „Obtížný přítel"*. Právo, 7. 12. 2012, s. 13.
40 Tamtéž.
41 (DPA, ČTK, vpl): *Netanjahu jede osobně děkovat Nečasovi*. Právo, 3. 12. 2012, s. 10; (luc, ČTK): *Netanjahu míří do Prahy, poděkovat za české „ne" v OSN*. Mladá fronta Dnes, 3. 12. 2012, s. 9.
42 Pavel Novotný: *Co „Bibi" v Praze neslyšel*. Mladá fronta Dnes, 6. 12. 2012, s. 12.
43 Ian Buruma: *Na uznání Palestiny může Izrael vydělat*, op. cit.
44 *Biatlonistka slavila, Izrael prohrál v OSN*. Mladá fronta Dnes, 1. 12. 2012, s. 2.
45 Irena Kalhousová: *Stát Palestina?* Mladá fronta Dnes, 1. 12. 2012, s. 10.
46 (zr, ČTK): *Máte dvojí metr, viní Netanjahu svět*. Právo, 12. 12. 2012, s. 12.
47 Jiří Hanák: *Příležitost*, op. cit.
48 Irena Kalhousová: *Stát Palestina?*, op. cit.
49 Břetislav Tureček: *Palestinské Kosovo u „konzistentní" české diplomacie neprošlo*, op. cit. Podobně také k jednostranným krokům Izraele v historii i současnosti viz Jan Eichler. *„Jednostrannost" podle Netanjahua – a jednostrannost skutečná*, op. cit.
50 Ke Španělsku se vztahuje zejména rámec „měkké" pomoci této zemi jako nebezpečný precedens: *„Poměrně měkké podmínky, za nichž Evropa pomůže španělským bankám, totiž mohou inspirovat*

i další evropské země, aby se pokusily o totéž. […] Dosud se sice španělským příkladem nechali zlákat pouze Kypřané, jejichž potřeba zhruba čtyř miliard eur na záchranu největších bank – Bank of Cyprus a Popular Bank – nepředstavuje nic dramatického. Případ evropského ‚trpaslíka' ale svědčí o tom, že přiklepnutí záchranného balíku za relativně přijatelných podmínek může představovat nebezpečnou inspiraci." Jan Němec: *„Měkká" pomoc Španělsku ohrožuje evropské úspory*. Ekonom, 14. 6. 2012, s. 39.

51 *Francie jako časovaná bomba*. Ekonom, 22. 11. 2012, s. 19.

52 Jan Němec: *Oblíbený český daňový ráj vysílá SOS – Kypr jako personalizované ohrožení eurozóny*. Ekonom, 29. 11. 2012, s. 47.

53 *USA na rozdíl od Evropy vstávají z popela.* Ekonom, 26. 1. 2012, s. 36.

54 Jan Němec: *Slovinsko. Další člen eurozóny na řadě?* Ekonom, 2. 8. 2012, s. 32.

55 *Islandu se riskantní krok vyplatil*. Ekonom, 24. 5. 2012, s. 40.

56 Michal Mocek: *Islandská necesta a eurozóna*. Právo, 31. 5. 2012, s. 6.

57 Jan Němec: *Eurozóna přežila další rok v plné sestavě*. Ekonom, 20. 12. 2012, s. 18. Podobně také viz (Top): *Euro má desáté narozeniny. Oslavy se nekonají*. Ekonom, 5. 1. 2012, s. 19, Nouriel Roubini: *Naděje plná velkých rizik.* Hospodářské noviny, 20. 2. 2012, s. 8, a Jan Němec: *Eurozóna se dívá celému světu na záda*. Ekonom, 19. 7. 2012, s. 17.

58 Luděk Niedermayer: *Evropa je brzdou světové ekonomiky*. Hospodářské noviny, 27. 4. 2012, s. 11.

59 *USA na rozdíl od Evropy vstávají z popela*. Ekonom, 26. 1. 2012, s. 36.

60 Tamtéž.

61 Barbara Bublíková: *Angela Merkelová začíná ztrácet spojence.* Ekonom, 20. 12. 2012, s. 38; (Top, mk): *Merkelová pochválila Řeky, ti jí však nadávali*. Ekonom, 11. 10. 2012, s. 15; (The Economist): *Nová přikázání Angely Merkelové.* Ekonom, 9. 2. 2012, s. 37.

62 *„Světová ekonomika je ve vážném nebezpečí. Hodně toho závisí na jedné ženě."* (The Economist): *Nastartujte motory, Angelo*. Respekt, 11. 6. 2012, s. 30.

63 (The Economist): *Nová přikázání Angely Merkelové*, op. cit.

64 (Top, nem): *Koberec pro nejmocnější ženu světa Vztahy N-ČR přes Merkelovou*. Ekonom, 5. 4. 2012, s. 13.

65 Robert Schuster: *Angela a Atény*. Mladá fronta Dnes, 10. 10. 2012, s. 14.

66 Jan Němec: *Riskantní vize evropské plánovačky*. Ekonom, 16. 2. 2012, s. 5. Podobně také viz Hans-Werner Sinn: *Tvůrčí pauza od eura*. Ekonom, 8. 3. 2012, s. 38.

67 Ondřej Houska: *Německo: rozpačitý evropský lídr*. Hospodářské noviny, 14. 8. 2012, s. 9. Podobně k oslabené pozici Angely Merkelové, resp. Německa, např. viz Adam Černý: *Kancléřčin ústup vpřed*. Hospodářské noviny, 2. 7. 2012, s. 10. K „mocenské zdrženlivosti" německé kancléřky s ohledem na historické události např. viz Adam Černý: *Těžko je kancléřce samotné v kokpitu*. Hospodářské noviny, 27. 1. 2012, s. 8.

68 Joschka Fischer: *Německo nesmí Evropu zničit potřetí*. Mladá fronta Dnes, 1. 6. 2012, s. 11.

69 *Očima Michala Musila.* Mladá fronta Dnes, 7. 8. 2012, s. 8.

70 Ondřej Neumann: *Eurokatarze přijde do prázdnin*. Ekonom, 31. 5. 2012, s. 4.

71 *Řecko*. Ekonom, 24. 5. 2012, s. 21.

72 Pavel Pár al: *Bankrot pomůže.* Mladá fronta Dnes, 16. 6. 2012, s. 10. Podobně jsou také půjčky interpretovány jako *„festival mrhání penězi"*, viz Miroslav Singer: *Záchrana Řecka jako festival mrhání penězi*. Hospodářské noviny, 10. 12. 2012, s. 9.

73 Nouriel Roubini: *Řecko musí odejít, aby se nezhroutilo*. Hospodářské noviny, 21. 5. 2012, s. 9.

74 Pavel Pár al: *Bankrot pomůže*, op. cit. Podobně tentýž autor viz – Pavel Pár al: *Řecko, odejdi teď*. Mladá fronta Dnes, 10. 1. 2012, s. 8, nebo viz Aleš Michl: *Zachraňujeme řeckou kůlnu a farma jde ke dnu*. Mladá fronta Dnes, 22. 2. 2012, s. 10.

75 Michal Mocek: *Řecko a syndrom feldkuráta Katze*. Právo, 25. 5. 2012, s. 6.

76 Julie Hrstková: *Evropští kapříci*. Hospodářské noviny, 4. 6. 2012, s. 8. Podobně k rozpadu eurozóny jako v podstatě pozitivnímu řešení, konci projektu, který byl od začátku odsouzen k zániku a jehož zánikem se jen situace vrátí „k normálu": *„Pokud se rozpadne eurozóna, nebude to žádná škoda. Skončí experiment, který byl k zániku odsouzen od počátku. V Řecku zas bude levná drachma, my*

budeme rádi, že tam máme levnější dovolenou, a Řekové budou rádi, že k nim opět jezdí turisté. Věci se vrátí do normálu." Petr Mach: *Rozpad eurozóny – žádná škoda*. Hospodářské noviny, 23. 5. 2012, s. 8.

77 Jan Macháček: *Opravdu jen zlámané kosti?* Respekt, 21. 5. 2012, s. 17.

78 Michal Mocek: *Řecký bankrot? Zatím jen odklad*. Právo, 14. 2. 2012, s. 6.

79 Martin Hekrdla: *Evropa nejen sobě*. Právo, 15. 2. 2012, s. 6.

80 Miloš Balabán: *Bezpečnost na dluh. Řecko dál zbrojí*. Právo, 17. 1. 2012, s. 6.

81 Josef Pravec–Petr Korbel–Jan Němec–Petra Sýkorová: *Česká platba za řecké dluhy*. Ekonom, 31. 5. 2012, s. 39.

82 Jan Němec: *Česko bude platit za líné jižany*. Ekonom, 20. 9. 2012, s. 31.

83 Josef Pravec–Petr Korbel–Jan Němec–Petra Sýkorová: *Česká platba za řecké dluhy*, op. cit.

84 Robert Břešťan: *Česko je zatím bezpečný přístav*. Ekonom, 19. 7. 2012, s. 36.

85 Ivo Kaplán: *Hodně riskujeme.* Právo, 12. 12. 2012, s. 6.

86 Jan Němec. *Záchranáři poslední instance*. Ekonom, 6. 9. 2012, s. 7.

87 Josef Pravec–Petr Korbel–Jan Němec–Petra Sýkorová: *Česká platba za řecké dluhy*, op. cit.

88 Ivo Kaplán: *Hodně riskujeme*, op. cit.

89 Adam Černý: *Nesamozřejmá data české unijní historie*. Hospodářské noviny, 13. 12. 2012, s. 9.

90 Jan Macháček: *Spojování začíná, zatím bez Česka*. Respekt, 17. 12. 2012, s. 16.

91 *Evropa bankovní unii nepotřebuje*. Ekonom, 28. 6. 2012, s. 46.

92 Pavel Páral: *Podrazácká unie*. Mladá fronta Dnes, 19. 10. 2012, s. 12.

93 Robert Břešťan in Ekonom, 21. 6. 2012, s. 19.

94 Jan Štětka: *Čtení z knihy proroka Klause*. Ekonom, 5. 1. 2012, s. 15.

95 Petr Uhl: *Má český stát zrůdnou ústavu?* Právo, 8. 12. 2012, s. 6.

96 Eva Mošpanová: *Nepodepíšu*. Respekt, 10. 12. 2012, s. 26.

97 *„Na rozdíl od většiny evropských i domácích politiků se ale Klaus samotného rozkladu eurozóny a možná ani Evropské unie neobává. Jako premiér si skoro před dvaceti lety – byť jen v malém – obojí vyzkoušel. To když se slovenským premiérem Vladimírem Mečiarem dělili jak československou korunu, tak celou federaci, která také přestávala fungovat."* Josef Pravec: *Transformační déja vu Václava Klause*. Ekonom, 5. 1. 2012, s. 16. Velmi podobně k paralele mezi rozpadem EU a československé federace viz Ondřej Neumann: *Řecko – hra o všecko.* Ekonom, 14. 6. 2012, s. 4.

98 Michal Musil: *Jestlipak by Václav Klaus v roce 1938 zavelel do války*. Mladá fronta Dnes, 10. 1. 2012, s. 8.

99 Jan Macháček: *Premiér jako prezidentův poskok*. Hospodářské noviny, 1. 2. 2012, s. 8.

100 Jiří Pehe: *Co teď udělají TOP 09 a ČSSD?* Právo, 1. 2. 2012, s. 6.

101 Michal Mocek: *Schovávačka za Klausův šos*. Právo, 1. 2. 2012, s. 6.

102 Jiří Pehe: *Žádný fatální okamžik. A basta*. Právo, 4. 2. 2012, s. 6.

103 Michal Mocek: *Premiérův nepodpis*. Právo, 4. 2. 2012, s. 6.

104 Petr Honzejk: *Oběd masochistů*. Hospodářské noviny, 3. 1. 2012, s. 8.

105 Jan Němec: *Alibismus místo argumentů*. Ekonom, 2. 2. 2012, s. 18. Podobně také viz Jiří Pehe: *Velký koaliční spor?* Právo, 27. 6. 2012, s. 6, a Alexander Mitrofanov: *Sloupek*. Právo, 13. 1. 2012, s. 6.

106 Robert Břešťan–Jana Buňatická: *Tápání českého lva*. Ekonom, 22. 3. 2012, s. 41.

107 Martin Callanan: *Češi a Britové na nesouhlasu vydělají*. Mladá fronta Dnes, 2. 3. 2012, s. 11.

108 Alexandr Vondra: *Máme souhlasit jen proto, že souhlasí ostatní?* Hospodářské noviny, 9. 2. 2012, s. 9.

109 *USA na rozdíl od Evropy vstávají z popela*. Ekonom, 26. 1. 2012, s. 36.

110 Michal Musil: *Amerika nás zachrání. Nebo alespoň jako jediná přežije*. Mladá fronta Dnes, 10. 7. 2012, s. 8.

111 Aleš Michl: *Pakt k ničemu*. Mladá fronta Dnes, 2. 6. 2012, s. 10.

112 Ivo Kaplán: *Hodně riskujeme*. Právo, 12. 12. 2012, s.6.

113 Ivan Gabal: *Druhé „ne" Marshallovu plánu*. Mladá fronta Dnes, 7. 3. 2012, s. 13.

114 *Pomoc Kypru zachrání hlavně ruské oligarchy, varuje německá rozvědka*. Ekonom, 8. 11. 2012, s. 19.

115 Ivan Krastev: *Poučení pro Evropu*. Respekt, 13. 8. 2012, s. 70.

[116] Martin Komárek: *Realista Nečas mezi Bruselem, Klausem a knížetem*. Mladá fronta Dnes, 1. 2. 2012, s. 10.
[117] Petr Korbel–Karel Janků: *ZVVZ spoléhá na Rusko a Ukrajinu*. Ekonom, 22. 11. 2012, s. 36.
[118] *Čína překoná americkou ekonomiku za čtyři roky*. Ekonom, 15. 11. 2012, s. 19.
[119] Jan Němec: *Říši středu hrozí tvrdý pád*. Ekonom, 5. 4. 2012, s. 50.
[120] *Čína půjčí Evropě. Pomůže tím sobě.* Ekonom, 9. 2. 2012, s. 18. Velmi podobně také viz Miloš Balabán: *Konec světa nenastal, přesto bude jiný*. Právo, 27. 12. 2012, s. 6.
[121] Tamtéž.
[122] Tamtéž.
[123] Miloš Balabán: *Vysoká cena za privatizaci demokracie*. Právo, 27. 3. 2012, s. 6.
[124] Klára Janicki: *Nekončící krize nutí Evropany volit změnu. Doleva i k extrému*. Ekonom, 10. 5. 2012, s. 43. Podobně také viz Jan Šmíd: *Francouzi řekli dost utahování opasků*. Ekonom, 10. 5. 2012, s. 46.; Kateřina Šafaříková–Tomáš Lindner: *Levice nespí, přemýšlí*. Respekt, 12. 3. 2012, s. 28.
[125] David Lidington: *Díky krizi může být EU lepší*. Hospodářské noviny. 19. 7. 2012, s. 8.
[126] Josef Pravec–Jan Němec–Martin Mařík: *Vynálezy, které ničí svět.* Ekonom, 30. 8. 2012, s. 5.
[127] Michal Klíma: *Tři mýty levice*. Právo, 26. 6. 2012, s. 14.
[128] Jan Macháček: *Módní téma: krize kapitalismu*. Respekt, 7. 5. 2012, s. 18.
[129] Robert Břešťan in Ekonom, 28. 6. 2012, s. 25.
[130] Robert Břešťan in Ekonom, 22. 3. 2012, s. 25; Kateřina Šafaříková–Ondřej Kundra: *Bojíme se nálepky eurohujer*. Respekt, 30. 1. 2012, s. 46.
[131] Adam Černý: *Barrosův zločin a unijní skupina budoucnosti*. Hospodářské noviny, 21. 9. 2012, s. 13.
[132] Jan Macháček: *Fed rázně a naděje eurofobů*. Respekt, 17. 9. 2012, s. 30.
[133] Robert Břešťan: *Drachmagedon, vlezdobruselista aneb Čím krize obohatila slovník.* Ekonom, 28. 6. 2012, s. 25.
[134] Tamtéž.
[135] Jan Němec: *Eurozóna přežila další rok v plné sestavě*, op. cit. Podobně také viz Adam Černý: *Merkollande na obzoru*. Hospodářské noviny, 9. 5. 2012, s. 8, nebo Jiří Hošek: *Merkozy už spolu i kandiduje*. Hospodářské noviny, 13. 2. 2012, s. 8.
[136] Jan Němec: *Eurozóna přežila další rok v plné sestavě*, op. cit. Podobně k etymologii výrazů viz také: *„Éra dua ‚Merkozy' skončila. Jak nyní pojmenovat partnerství Angely Merkelové a nového francouzského prezidenta Françoise Hollanda? Složenina ‚Frangela', vzniklá spojením křestních jmen, zní pro dvojici osobností, které se sotva znají, příliš důvěrně. ‚Homer' zase zní moc americky (anebo ještě hůře – řecky). ‚Merkollande' se moc podobá původní formě ‚Merkozy'. Zbývá úderné ‚Merde', které výstižně hodnotí stav eura."* (*Nahradí „Merkozyho" nové duo „Homer"?* Ekonom, 24. 5. 2012, s. 42.)
[137] Jan Němec: *Účet za záchranu „prasátek"? Kvůli Itálii až bilion eur.* Ekonom, 21. 6. 2012, s. 45.

Část II:

Evropský a bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky

Kapitola 3
Evropský rozměr české zahraniční politiky

Vít Beneš, Mats Braun

V této kapitole se věnujeme evropskému rozměru české zahraniční politiky. Přesněji řečeno, zajímá nás relace mezi Českou republikou a Evropskou unií jako takovou. Vztahy mezi ČR a vybranými členskými státy (Spolková republika Německo, Francie, státy Visegrádské čtyřky) jsou pokryty v příslušných teritoriálních kapitolách. Agenda EU je poměrně široká, v této kapitole se zabýváme zejména postoji České republiky k institucionálním otázkám evropské integrace, obecnému (geo)politickému směřování ČR v EU, postoji ČR k eurozóně a ekonomickému vládnutí. Unijní politiky nevyhnutelně pronikají i do ostatních tematických kapitol. Unijní politika Východního partnerství je pokryta v kapitole *Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství*, Společné zahraniční a bezpečnostní politice se věnuje kapitola *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky* a energetická politika EU je zachycena v kapitole *Energetika ve vnějších vztazích České republiky*.

Stejně jako v minulých letech analyzujeme ideová východiska jednotlivých politických stran a jejich postoj k aktuálním tématům. Shrnujeme nejdůležitější agendu v relaci mezi ČR a EU v roce 2012, tak jak se projevovala v oficiálních (vládních) pozicích České republiky. Ve třetí části pak rozebíráme pozice jednotlivých institucionálních hráčů: státních institucí (Parlament ČR, premiér, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, prezident a Česká národní banka) a institucionalizovaných reprezentantů kolektivních zájmů (zaměstnavatelé a odbory).

V roce 2012 dominovala ve vztazích mezi ČR a EU agenda eurozóny a ekonomického vládnutí v eurozóně a potažmo i EU jako takové. Česká republika a většina domácích politických hráčů podporovala řešení problémů eurozóny v podobě ekonomického vládnutí (viz např. tzv. Fiskální pakt), i když se část politické scény obávala některých důsledků hlubší integrace v eurozóně (bankovní unie). Přestože se hlavní politické strany v zásadě shodly, že eurozóna potřebuje opatření posilující ekonomické vládnutí, velkou kontroverzi vyvolala otázka, zda se ČR má k těmto opatřením sama připojit. Máme na mysli rozhodnutí vlády nepřipojit se ke *Smlouvě o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii* (Fiskální pakt).

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Nejdříve se budeme věnovat politickým a ideovým východiskům jednotlivých politických stran a jejich postojům k aktuálním tématům a problémům EU, resp. ke vztahu mezi Českou republikou a Evropskou unií. Zajímají nás názory politických stran a dalších politických hráčů na vývoj v samotné EU i na současnost a budoucnost pozice ČR v EU.

Fiskální pakt

Jak už jsme se zmínili v úvodu, domácí politická debata se v roce 2012 soustřeďovala zejména kolem otázky postoje ČR k Fiskálnímu paktu. Spor o (ne)připojení se k Fiskálnímu paktu se ani tak netýkal samotné podstaty opatření zaváděných touto smlouvou (zpřísnění rozpočtové kázně), ale otevřel obecné otázky týkající se institucionálního nastavení EU/eurozóny, směřování k politické unii a otázky týkající se (geo)politického postavení ČR v Evropě.

Největší vládní strana ODS nepovažovala Fiskální pakt za opatření na posílení rozpočtové disciplíny, ale za problém institucionálního uspořádání EU, dalšího směřování evropské integrace a změny pozice ČR v proměněné EU. ODS vnímala Fiskální pakt jako další krok v prohlubování integrace a odtud se odvíjel její odmítavý postoj ke smlouvě. ODS dlouhodobě odmítala pokračování k fiskální unii (označované jako dluhová unie). Co se týče institucionálního uspořádání a rozložení sil v EU, trnem v oku byl pro ODS i tzv. „hlasovací kartel" – hlasování obrácenou kvalifikovanou většinou (tj. vlastně poloautomatické sankce v případě porušení pravidel stanovených ve Fiskálním paktu). Přestože ODS (přesněji řečeno její předseda Petr Nečas) v minulosti podpořila myšlenku poloautomatických sankcí (viz loňské vydání této ročenky), model tzv. obrácené většiny odmítla ze dvou důvodů, jež dobře ilustrují dlouhodobá ideová východiska její unijní politiky. Zaprvé, nedůvěra vůči evropským institucím. ODS nevěří, že by Evropská komise mohla vykonávat roli nestranného kontrolora a exekutora závazků vyplývajících z Fiskálního paktu. Zadruhé, v souladu se svojí dlouhodobou nedůvěrou k velkým členským státům pak ODS tento „hlasovací kartel" vnímala nejenom jako nežádoucí posílení Komise, ale i jako nástroj k dominanci dvou největších států nad eurozónou. Podle Nečase *„hlasovací kartel v čl. 7 pomáhá hlavně dvěma největším státům eurozóny"*. Francie a Německo se podle něj *„mohou společně s Evropskou komisí domluvit na určitém doporučení či návrhu vůči zemím v proceduře nadměrného schodku, který následně Evropská komise vydá, a všechny státy paktu budou podle této smlouvy povinny pro ně hlasovat"*.[1] K samotné podstatě Fiskálního paktu (podoba ekonomického vládnutí) se ODS příliš nevyjadřovala, snad s výjimkou poznámky premiéra Nečase, že smlouva měla být ještě přísnější a kromě nadměrných rozpočtových schodků měla postihovat i překročení limitů pro výši státního dluhu.[2]

Postoj TOP 09 k Fiskálnímu paktu se v zásadě překrýval s postojem ČSSD. Zastánci Fiskálního paktu z ČSSD i TOP 09 shodně argumentovali ekonomickou provázaností České republiky s EU a varovali před „izolací" v případě, že se ČR vy-

člení z hlavního proudu evropské integrace. Podle Miroslava Kalouska by ČR měla podpisem Fiskálního paktu vyslat *„jasný signál, že patříme do Evropy“*.[3] Celý střet mezi předsedou ODS P. Nečasem a TOP 09 Karlem Schwarzenbergem vyvrcholil v poměrně ostrou konfrontaci na osobní úrovni.[4] Přestože premiér odmítl Fiskální pakt podepsat, hrozba odchodu z vlády ze strany TOP 09 nakonec zůstala nenaplněna. Vnímáme to jako přecenění sil ze strany TOP 09 a důkaz omezeného vlivu této strany na evropskou politiku ČR. TOP 09 také kritizovala neochotu prezidenta Václava Klause podepsat dodatek k *Lisabonské smlouvě* týkající se ESM. Podle ministra financí M. Kalouska podobný krok nezlepšuje vyjednávací pozici ČR v EU.[5]

ČSSD kritizovala odmítnutí Fiskálního paktu ze strany vlády jako výraz *„kverulantského postoje“*.[6] Česká republika podle jejích představitelů plíživě opouští evropskou integraci. Podle místopředsedkyně Senátu Aleny Gajdůškové stojí ČR před otázkou *„zda EU bude s námi nebo bez nás“*.[7] Pro ČSSD podpis Fiskálního paktu představuje *„výraz odhodlání ČR pokračovat v evropské integraci“*, který podpoří úsilí eurozóny o její hlubší integraci; stát se zavazuje provádět tuto hlubší integraci v okamžiku, kdy přijme euro.[8] Sociální demokracie specificky kritizovala koalici ČR s Velkou Británií s argumentem, že pozice a role obou zemí v EU se diametrálně liší – ČR je závislá na vnitřním trhu a nemůže si dovolit zahrávat si se svým členstvím v EU.[9] Je třeba zároveň poznamenat, že ČSSD a české odbory zaujaly k Fiskálnímu paktu vstřícnější postoj než Strana evropských socialistů (frakce v EP kritizovaly Fiskální pakt za to, že obchází unijní primární právo a tedy i Evropský parlament) a Evropská odborová konfederace (ta svoji kritiku soustředila na podstatu Fiskálního paktu).[10] Vstřícný postoj ČSSD vůči Fiskálnímu paktu je do určité míry odrazem jejich role opoziční strany (kritika vlády) a obecnějších strategických či (geo)politických preferencí týkajících se směřování ČR v EU (podpora prohlubování evropské integrace). Naopak sama substance Fiskálního paktu (restriktivní fiskální politika) vyvolala v ČSSD jistou nevoli – ve smlouvě jí chybí důraz na prorůstová opatření, zavedení celoevropské daně z finančních transakcí, rámcová harmonizace firemních daní a zrušení tzv. daňových rájů.[11] Česká strana sociálně demokratická na rozdíl od TOP 09 nevyloučila možnost ratifikace Fiskálního paktu v referendu. ČSSD nabídla ODS, že s ratifikací Fiskálního paktu v referendu by souhlasila za podmínky, že bude sjednán zákon o obecném referendu.[12]

KSČM se s ODS shodnou v institucionálních otázkách, v odporu k prohlubování evropské integrace a v obavě z velkých členských států EU. KSČM požadovala vypsání referenda o případném vstupu ČR do „fiskální unie“. Dále považovala za nepřijatelné, aby *„českému parlamentu diktovali kroky o využití prostředků z českého státního rozpočtu úředníci v Bruselu“*.[13] V případě KSČM je ale třeba přidat i její odpor k samotné podstatě Fiskálního paktu, tedy k tzv. opatřením na posílení rozpočtové disciplíny, které Fiskální pakt zavádí.

Postoj k eurozóně a otázka přijetí eura

Pro evropskou politiku České republiky v roce 2012 byl rozhodující spor o český postoj k eurozóně, způsob ratifikace přijetí eura v ČR a potažmo i postoj jednotlivých politických stran k členství ČR v eurozóně. Fiskální pakt (viz výše) se stal obětí tohoto sporu o ratifikaci přijetí eura v ČR.

Na jedné straně pomyslné barikády stála nejsilnější vládní strana ODS, která se již na podzim 2011 usnesla na požadavku, že o závazku přijmout společnou měnu euro by měli rozhodnout občané v referendu. ODS v zásadě revokovala formální členství ČR v hospodářské a měnové unii a závazek přijetí eura, vyjádřený v přístupové smlouvě a posvěcený referendem v roce 2003, argumentem, že *„podmínky, za kterých v roce 2003 rozhodli občané České republiky v referendu o přistoupení k Evropské unii a o závazku přijmout společnou měnu euro, se zásadně změnily"*.[14] V souladu s touto pozicí pak premiér Nečas požadoval, aby byl souhlas s ratifikací Fiskálního paktu *„vyjádřen v referendu, nebo aby referendem bylo podmíněno pozdější přijetí eura, jímž nastane účinnost Smlouvy vůči ČR"*.[15] Tento postoj byl zakotven i v oficiální vládní rámcové pozici.[16] Předseda ODS a premiér P. Nečas byl ochotný souhlasit s parlamentní ratifikací Fiskálního paktu v případě, že by TOP 09 souhlasila s referendem v otázce přijetí eura.

Na oficiální úrovni (jako premiér) předseda ODS deklaroval, že ČR počítá s přijetím eura.[17] Vyjádření politiků ODS ale naopak naznačují, že v případném referendu o přijetí eura by ODS doporučila svým voličům hlasovat proti. Představitelé ODS v roce 2012 obhajovali nepřijetí eura a zachování české koruny.[18] Podle ODS směřuje EU nezadržitelně k federaci. Například europoslanec Ivo Strejček nepochybuje o tom, že budou evropské daně, což podle něj bude znamenat, že *„Komise a Europarlament pak budou absolutně nekontrolovatelné, nezávislé, utržené ze řetězu"*. Podle něj není ČR na stejné lodi jako ostatní členové EU. Naopak ČR by měla začít debatovat dokonce i o možnosti vystoupení z EU.[19]

TOP 09, koaliční partner ODS v Nečasově vládě, odmítala možnost referenda o Fiskálním paktu a o budoucím přijetí eura v ČR. Její předseda K. Schwarzenberg trval na ratifikaci prostou většinou a opakovaně odmítl možnost referenda o Fiskálním paktu a o přijetí eura.[20] Zatímco TOP 09 poměrně razantně (ale neúspěšně) prosazovala podpis Fiskálního paktu a veřejně odmítla možnost referenda o přijetí eura, k samotnému přijetí eura se vyjadřovala hodně opatrně. Předseda Schwarzenberg se jako kandidát na prezidenta ČR ve své volební kampani omezil na konstatování, že *„Česká republika, byť se zavázala v přístupové smlouvě k Evropské unii, že jednou zavede euro, nemá důvodu nyní spěchat"*.[21]

Pozice ČSSD k přijetí eura v ČR a k referendu o přijetí je poněkud váhavá. V červnu 2012 vypracovala ČSSD programový dokument „Evropa a my. Zelená kniha ČSSD o evropské politice". Podle sociálních demokratů „případné přijetí eura" není v současnosti na pořadu dne. Podle ČSSD by měla ČR přehodnotit tento postoj v horizontu tří až pěti let, podle vývoje v eurozóně. ČSSD podmiňuje přijetí eura v ČR stabilizací eurozóny, když říká, že *„pro období po stabilizaci eurozóny zůstává přijetí eura střednědobým cílem a platným závazkem země"*.[22]

Ve prospěch odpůrců přijetí eura hrála skutečnost, že se většina občanů ČR v roce 2012 stavěla negativně k zavedení společné evropské měny. V roce 2012 s přijetím eura za měnu České republiky souhlasilo pouze 19 % obyvatel, naopak s přijetím eura nesouhlasilo celých 76 % obyvatel ČR. Podle CVVM *„do roku 2005 zřetelně převažoval souhlas se zavedením eura jako měny v ČR, v letech 2006 až 2009 byly podíly souhlasu a nesouhlasu vyrovnané a v roce 2010 poprvé zřetelně převážil nesou-*

hlas, což se v následujícím období dále výrazně prohloubilo".[23] Výzkum také potvrdil trend z minulých let, kdy se mezi zastánce přijetí eura řadí především mladší lidé, absolventi vysokých škol s vyšší životní úrovní a lidé hlásící se k pravici (voliči ODS). Naopak k odpůrcům eura se častěji řadí voliči levice – zejména KSČM.[24] KSČM zastává ve vztahu k přijetí eura zamítavý postoj.

Krize v eurozóně vedla část české politické scény, v čele s prezidentem V. Klausem, k požadavku na celkovou reorientaci vnějších ekonomických vztahů ČR. Dominantní orientace na unijní vnitřní trh, v současnosti postižený krizí, podle nich České republice škodí, prezident Klaus označil současný vývoj EU za brzdu pro rozvoj české ekonomiky.[25] Jako alternativu k ekonomické a potažmo i politické vazbě na Evropskou unii navrhuje rozvíjení vztahů s důležitými neevropskými zeměmi, jako jsou zejména Rusko, Čína, Brazílie a další země asijského a amerického kontinentu.[26]

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

V následující části představíme vládní agendu a politiku týkající se Evropské unie v roce 2012. Zatímco v předcházející části jsme se věnovali domácí politické debatě o EU a ideovým východiskům české pozice v EU, zde se soustředíme na oficiální pozice ČR v rámci EU a způsob jejího vystupování navenek.

V loňském vydání „ročenky" české zahraniční politiky jsme konstatovali, že hlavní témata agendy byla především ekonomické povahy. To ostatně v širším smyslu platí i pro rok 2012 – agenda budoucího vývoje eurozóny byla nejvýznamnějším tématem evropské politiky. Bylo by ovšem chybné definovat toto téma jako čistě ekonomické, protože diskuse o tzv. skutečné ekonomické a monetární unii obsahuje celou řadu institucionálních otázek a má hlubší význam pro evropskou integraci, nikoliv pouze instrumentální vliv na uzdravení ekonomiky eurozóny. Důležitým příspěvkem v rámci debaty o tzv. ekonomické vládě eurozóny byla zpráva „Směrem ke skutečné hospodářské a měnové unii", kterou zpracoval předseda Evropské rady Herman Van Rompuy. Zprávě, jejíž první návrh byl poprvé prezentován v červnu 2012, bylo v tisku občas přezdíváno jako „zpráva čtyř předsedů", protože ji Van Rompuy připravil spolu se třemi dalšími předsedy, konkrétně s předsedy Evropské komise, Euroskupiny a Evropské centrální banky.

Zpráva z června 2012 byla ovšem velice stručná a spíše jen naznačila čtyři oblasti, ve kterých by činnost související s vytvořením ekonomické vlády eurozóny měla pokračovat. Zpráva uvádí, že ve vztahu ke skutečné hospodářské a měnové unii by mělo dojít k vybudování finanční unie, jež by v praxi znamenala společný dozor bank (ve skutečnosti tedy jde o tzv. bankovní unii). Dokument také hovoří o vytvoření fiskální unie, zejména v souvislosti s různými opatřeními s cílem zajištění udržitelných rozpočtů členských států a rovněž o vytvoření hospodářské unie pro podporu ekonomického růstu. V poslední řadě je zmíněna unie politická, která by měla zajistit demokratickou legitimitu fungování Evropské unie a eurozóny po změnách v ekonomické vládě eurozóny.

Ještě před setkáním Evropské rady v červnu, na kterém byla zpráva „Směrem ke skutečné hospodářské a měnové unii“ prezentována, představila své návrhy reforem Evropské unie také tzv. „skupina budoucnosti“. Jednalo se o iniciativu německého ministra zahraničních věcí, přičemž ve skupině bylo zastoupeno také devět dalších jeho resortních kolegů.[27] Ze zprávy této skupiny bylo patrné, že velká část návrhů neměla podporu ani většiny států ve skupině. Zpráva mj. obsahovala kontroverzní návrh o možnosti hlasování Evropského parlamentu v záležitostech eurozóny bez účasti poslanců ze zemí stojících mimo eurozónu. Lze předpokládat, že proti tomuto návrhu ve skupině stálo Polsko s Dánskem jakožto jediné státy mimo třetí fázi EMU.[28] Na podzim svůj příspěvek k plánu ke skutečné hospodářské a měnové unii zveřejnila Evropská komise a v prosinci pak byla publikována kompletní verze zpracovaná Evropskou radou.[29] Zpráva čtyř předsedů tak nyní obsahovala také konkrétní časový harmonogram pro vybudování skutečné ekonomické a monetární unie.

V následující části se budeme detailně věnovat několika hlavním otázkám, které Česká republika musela řešit během roku 2012 ve vztahu k Evropské unii. Co se týká řešení dluhové krize eurozóny, zaměřujeme se na fiskální pakt, ESM a bankovní unii. Připomínáme, že z důvodu, že se jedná o ročenku, se soustředíme na ty aspekty, které se řešily hlavně během roku 2012. Kromě toho se také zaměříme na jednání o finančním rámci pro období 2014–2020.

Smlouva o stabilitě koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii

Již v loňském vydání „ročenky“ české zahraniční politiky jsme psali o vyjednání Fiskálního paktu. Dohody bylo dosaženo na jednání Evropské rady v prosinci 2011, smlouva ale byla i nadále předmětem jednání i v lednu 2012, kde došlo k ujasnění některých aspektů. Jednání se tentokrát účastnily všechny členské státy s výjimkou Velké Británie, která již v prosinci 2011 deklarovala svoji neúčast ve smlouvě. Česká republika potom jako jediný členský stát nesouhlasila s výsledkem jednání, odmítla účast ve smlouvě a připojila se tak svým postojem k V. Británii. Zástupci ostatních 25 členských států smlouvu podepsali v březnu 2012. Dvanáct států eurozóny navíc ještě během roku smlouvu ratifikovalo a právě ratifikace dvanácti státy eurozóny byla podmínkou pro její platnost již od začátku roku 2013. Smlouvu také ratifikovaly i tři státy mimo eurozónu, konkrétně Rumunsko, Litva a Lotyšsko. Během roku 2012 tak v rámci eurozóny nebyl ratifikační proces smlouvy dokončen pouze na Slovensku, Maltě a v zemích Beneluxu.[30]

Ačkoliv Česká republika smlouvu nepodepsala, vláda P. Nečase deklarovala, že s jejími cíli souhlasí a jako alternativu ke smlouvě v domácím kontextu zavedla tzv. dluhovou brzdu. Ta by měla zajistit, aby český veřejný dluh nepřekročil 50 % HDP. Premiér Nečas na jednání Evropské rady v lednu 2012 uvedl tři důvody, proč ČR Fiskální pakt nepodepíše. Jako první důvod uvedl, že vládní koalice se nedohodla na způsobu ratifikace a rovněž nebyly splněny podmínky pro úspěšné ukončení ratifikačního procesu. Druhým důvodem byla nespokojenost s možností účasti na summitu eurozóny ze strany států mimo třetí fázi EMU. Ačkoliv Polsko, Švédsko a jiné státy, jež na účasti trvaly, považovaly kompromis ze summitu jako dostačující, česká strana zaujímala opačný postoj. V posledním znění smlouva vyžaduje jejich účast na

summitech v případě, že se bude jednat o implementaci Fiskálního paktu nebo v případě změn institucionální struktury eurozóny, a to minimálně jednou ročně.[31] Jako třetí důvod P. Nečas uvedl malý důraz na dluhové kritérium ve smlouvě.[32] Česká republika prosazovala rozšíření závazků vyplývajících z Fiskálního paktu. Zatímco návrh smlouvy počítal pouze se sankcemi za překročení tzv. strukturálního deficitu státního rozpočtu, ČR požadovala, aby se sankce vymáhané Evropskou komisí a SDEU vztahovaly i na porušení pravidla, které stanoví, že zadlužení státu by nemělo přesáhnout 60 %.[33] Ačkoliv o postoji České republiky se za hranicemi státu příliš nediskutovalo, protože český podpis smlouvy nemá na osud paktu praktický žádný vliv, lze říci, že tento postoj vyvolal v několika dalších státech EU „pozdvižení". Zejména proto, že nebylo zřejmé, jaké podmínky by Česká republika považovala za přijatelné pro podpis smlouvy. Jiné státy mimo eurozónu, např. Polsko a Švédsko, měly výhrady, nicméně v těchto případech bylo nakonec dosaženo kompromisu. Odmítnutí podpisu smlouvy ovšem vedlo k diskusím o důsledcích i na domácí půdě. V rámci vládní koalice tlačila na podpis smlouvy zejména TOP 09. Argumentem byl hlavně symbolický význam ratifikace smlouvy v České republice. Ministr zahraničních věcí Schwarzenberg uvedl: *„Je to velmi důležité. My chceme dát jasný signál, že patříme do Evropy. Chceme dát jasný signál, že nejsme potížisté."*[34] Vzhledem k tomu, že smlouva není závazná pro signatářské státy mimo eurozónu, jediným faktickým výsledkem české ratifikace by tak byla účast na eurosummitech. Mezi státy stojícími mimo eurozónu pouze Dánsko a Švédsko jednostranně deklarovaly, že všechny články smlouvy považují za zavazující.[35]

Bankovní unie

Další součástí nové struktury ekonomické vlády eurozóny, kterou bylo během roku nutné alespoň částečně dojednat, byla bankovní unie. Na konci června 2012 se státy eurozóny na summitu dohodly, že bude možné směřovat peníze bankám v členských státech přímo z EMS a nikoliv jako dosud přes státní rozpočty. Smyslem tohoto opatření a zároveň důvodem pro spuštění bankovní unie byla snaha o přerušení bludného kruhu mezi bankovní krizí a rostoucím státním dluhem. Změna fungování EMS by měla být provázána s novým systémem regulace bankovního trhu. Hlavní součástí bankovní unie je společný bankovní dohled. Pro jeho fungování je také nutné, aby existovala funkční společná pravidla pro banky. V diskusích v rámci EU zůstávaly sporné dva další aspekty, společné pojištění vkladu a společný mechanismus pro řešení bankovních krizí. Z perspektivy České republiky pak byl jako problémový vnímán přesun kompetencí národního regulátora na Evropskou centrální banku. Vláda České republiky tento problém viděla zejména z toho důvodu, že české banky jsou ve většině případů dceřinými bankami bank v eurozóně a v případě změny statutu z dcer na pobočky by tak mohly spadat pod regulátora mateřské země. Dosud platilo, že v takovém případě má rozhodující slovo Česká národní banka a toto řešení česká vláda požadovala zachovat i ve vznikající bankovní unii.[36] Protože ostatní státy nechtěly zapracovat zákaz transformace dceřiných bank na pobočky, pohrozila Česká republika používáním svého práva veta. Nakonec se česká vláda spokojila s tím, že návrh bankovního dohledu nyní obsahoval záruky, že v případě takové transformace nebude možné Čes-

kou národní banku obejít. V tomto ohledu ale měla Česká národní banka odlišný postoj od české vlády a tyto záruky nepovažuje za dostačující.[37] Během jednání Rady v prosinci 2012 bylo rozhodnuto, že by bankovní dohled mohl začít fungovat od září 2014. Česká republika nakonec neblokovala vznik bankovní unie i z toho důvodu, že stabilitu eurozóny považuje za klíčovou.[38] Na druhou stranu se ale země spolu s Velkou Británií a Švédskem rozhodla se vznikající bankovní unie neúčastnit. Nicméně i státy stojící mimo eurozónu budou mít možnost ovlivnit pravidla pro bankovní sektor, jež mají být stejná v celé Evropské unii. Rozhodnutí, které má proběhnout v rámci Evropského bankovního úřadu (EBA), bude muset být schváleno většinou zemí eurozóny a v separátním hlasovacím řízení také většinou zemí mimo eurozónu.[39] Bankovní unie tedy v první fázi zavede společný dohled na nejvyšší banky s aktivy přesahujícími 30 mld. EUR nebo na banky, jejichž rozvaha přesáhne 20 % HDP domovského státu. Podle odhadů by se mělo jednat o cca 150 až 200 bank.[40] Ačkoliv je bankovní unie zamýšlena především pro státy eurozóny, mohou se do ní dobrovolně zapojit i členské státy EU mimo eurozónu. Na jednání Rady (ECOFIN) v prosinci 2012 odmítly vstup do bankovní unie pouze Velká Británie, Švédsko a Česká republika. Ostatní státy, které zatím nevstoupily do třetí fáze EMU, nechaly finální rozhodnutí v otázce otevřené. Je ovšem nutné říci, že během jednání o bankovní unii vyjádřila velká část nečlenských států eurozóny obavy z toho, že bankovní unie by na ně mohla mít negativní dopad. Jako problematické vnímají i to, že dozor spadá pod ECB, v jejíž radě guvernérů nemají zastoupení. Z tohoto důvodu se v září 2012 sešel předseda Evropské komise José Manuel Barroso s velvyslanci Bulharska, České republiky, Dánska, Maďarska, Lotyšska, Litvy, Polska, Rumunska, Švédska a Velké Británie.[41]

Evropský stabilizační mechanismus

Původní smlouva o Evropském stabilizačním mechanismu byla členskými státy eurozóny podepsána 11. 7. 2011. V následných jednáních vrcholných představitelů eurozóny v červenci a prosinci 2011 však bylo rozhodnuto o její modifikaci.[42] Evropská rada v lednu 2012 pak definitivně rozhodla o přijetí modifikované *Smlouvy o zřízení Evropského mechanismu stability*. Signatáři smlouvy jsou pouze členské státy eurozóny, k jejímu vstupu v platnost musí být smlouva ratifikována členskými státy, které reprezentují 90 % kapitálu ESM (přesněji řečeno slíbených záruk).[42] Tato podmínka byla splněna v okamžiku, kdy Německo dokončilo ratifikační proces a ESM začal fungovat v září 2012. Po Německu smlouvu ratifikovalo i Estonsko, jehož příspěvek do kapitálního zajištění ESM byl ale pouze okrajový.

Podpis smlouvy o ESM, která má podobu samostatné mezinárodní smlouvy mezi členy eurozóny mimo rámec primárního práva EU, bylo podle původního plánu doprovázeno revizí primárního práva.[43] Tato revize měla podobu dvou vět, které byly včleněny do čl. 136 *Smlouvy o fungování Evropské unie* a které v zásadě potvrdily suverenitu členských států uzavřít separátní mezinárodní smlouvy o mechanismu stability. Revize primárního práva EU (odsouhlasená na konci roku 2010) měla poskytnout legitimitu a právní základ pro sjednání ESM a zároveň nepřenášet pravomoci na instituce EU, tak aby bylo možné se vyhnout referendům v členských státech EU.[45] Ratifikace smlouvy o ESM probíhala pouze ve státech eurozóny – ČR tedy neschvalo-

vala ESM. Nicméně zmíněná doprovodná revize primárního práva (čl. 136) měla být ratifikována ve všech státech EU, tedy i v ČR. V České republice během roku 2012 odsouhlasily revizi primárního práva obě komory parlamentu, nicméně ratifikačnímu procesu zabránil prezident V. Klaus. Česká republika se tak stala jediným členským státem Evropské unie, který ratifikaci v roce 2012 nedokončil. Odpor českého prezidenta měl ale jen symbolický význam. Evropský stabilizační mechanismus totiž vznikl jako samostatná mezinárodní smlouva. Jak dodatečně potvrdil i Soudní dvůr EU,[46] smlouva nezasahuje do výlučných pravomocí EU a státy eurozóny (nebo jakákoliv množina členských států) mohou jako suveréni mezinárodního práva uzavírat mezinárodní smlouvy (mimo rámec primárního práva EU) dle vlastního uvážení. Původní obavy, že SDEU či národní ústavní soudy budou ke smlouvě o ESM vyžadovat doplnění primárního práva, se ukázaly jako neodůvodněné.[47]

Finanční rámec pro období 2014–2020

V loňském vydání „ročenky" české zahraniční politiky jsme psali o vyjednávání o finančním rámci EU pro období 2014–2020, jehož cílem je stanovit rozpočtové priority EU. Jednání začalo již v roce 2010 a podle původního harmonogramu se mělo dosáhnout dohody již během roku 2012, nicméně se jednání protáhlo až do roku 2013. Návrh komise „Rozpočet pro strategii – Evropa 2020" byl představen již během roku 2011 a jeho obsah včetně postoje České republiky k návrhu jsme analyzovali již v loňském vydání této knihy. V březnu 2012 pak byla zahájena fáze jednání, kterou lze považovat za poslední. V této fázi je hlavním cílem nalezení kompromisů, které by umožnily přiblížení stanovisek jednotlivých členských zemí s prioritami definovanými Evropskou komisí. Velkou roli v jednání hraje i předsedající země.[48] V této fázi se předsedající země snažila vyhnout nejcitlivějším otázkám, zejména otázkám týkajícím se financování společné zemědělské politiky a kohezní politiky. Jednání bylo složité, a to nejen v oblasti výdajů. Mezi jiným v oblasti příjmů navrhovala Evropská komise zavedení daně na finanční transakce. Daň z principu odmítlo hned několik členských zemí, hlavně Velká Británie, Švédsko, Polsko a Nizozemsko. Stranou nezůstala ani Česká republika. České vládě vadilo zejména to, že by daň mohla mít nežádoucí účinek ve formě odchodu transakcí mimo EU a v tomto bodě se shodla s ostatními nesouhlasícími státy. Postoj ČR ovšem obsahoval i principiální odmítnutí možnosti Evropské unie mít *„takto masivní právo vybírat daně"*.[49] Aby návrh mohl být přijat, muselo by být dosaženo shody mezi členskými státy. Ačkoliv byl návrh podporován Evropským parlamentem, bylo velice brzy jasné, že podmínky pro jeho přijetí fakticky neexistovaly. Proto bylo v říjnu rozhodnuto pokračovat se systémem daně z finančních transakcí pomocí nástroje posílené spolupráce. Někteří představitelé České republiky včetně premiéra Nečase ale vyjádřili obavy z toho, že i takováto forma spolupráce by mohla mít negativní dopad na jednotný trh.[50] Česká republika ale nebyla jediným členským státem, jenž měl obavy z toho, jaká by opatření proti dluhové krizi v eurozóně mohla mít vliv na jednotný trh. Rovněž Velká Británie prohlásila, že by uvažovala o krocích proti takové možnosti posílené spolupráce. V únoru tak Česká republika spolu s V. Británií a několika dalšími státy vyzvala Evropskou komisi k posílení vnitřního trhu.[51]

Další složitý bod jednání se týkal výše výdajů Evropské unie. Česká republika se v této otázce připojila ke skupině stejně smýšlejících států s výzvou k podstatnému snížení výdajů a tvrzením, že *„zvýšení celkového výdajového stropu není vzhledem k současné hospodářské krizi a úsilí členských států o fiskální konsolidaci správným krokem"*.[52] Česká republika byla ve složité situaci především z toho důvodu, že se zároveň hlásila i ke skupině podporující kohezní politiku a hájila nutnost utrácet v této oblasti. Zároveň ale zdůrazňovala, že by EU měla hospodařit úsporně a racionálně.[53]

Klíčová část jednání proběhla za předsednictví Kypru v druhém pololetí roku. Důležité bylo zejména setkání Evropské rady v listopadu. Státy se ale nedokázaly shodnout na navrženém kompromisu o rozpočtu. Česká republika byla mezi státy, které s návrhem nesouhlasily. Vadilo jí zejména to, že by dostala podstatně méně peněz do chudších regionů na kohezní politiku ve srovnání s předchozím obdobím. Konkrétně by Česká republika dostala méně než 20 mld. EUR oproti 26,7 mld. EUR z předchozího období. Země by si přála najít rozpočtové rezervy pomocí úspor v rámci administrativních nákladů a podpory zemědělství. Nicméně na druhé straně si nepřeje úspory v rámci kohezní politiky, konkrétně nesouhlasí se zvýšením spoluúčasti na evropských projektech a požaduje, aby Evropská unie nadále proplácela DPH příjemcům fondů EU.[54] V tomto smyslu byla tedy česká pozice pragmatická. Hájila úspory v evropském rozpočtu, ale pouze dokud úspory neměly negativní vliv na vlastní ekonomické zájmy.

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Premiér a Úřad vlády ČR

Premiér Nečas se podobně jako v roce 2011 snažil mírnit některé kontroverzní výroky prezidenta Klause. Rozhodnutí prezidenta nepodepsat revizi *Lisabonské smlouvy* v souvislosti s ESM považoval za *„zbytečný krok"*, který pouze zkomplikuje situaci našim partnerům v eurozóně.[55] Premiér také zopakoval svůj odmítavý postoj k požadavku prezidenta Klause na sjednání výjimky z přistoupení k euru. Takovou výjimku označil za zbytečný a falešný politický signál, který by poškodil Česko i eurozónu.[56] V určitých ohledech se lišily i jejich představy o podobě postkrizové EU/eurozóny. Zatímco prezident zásadně odmítal veškeré dosavadní snahy eurozóny na řešení její krize, premiér deklaroval, že ČR nebude bránit eurozóně v další integraci, která je pro řešení krize podle něj nevyhnutelná. Naopak shoda mezi prezidentem a premiérem panovala ve strategických otázkách směřování České republiky v EU. Premiér odmítl podepsat Fiskální pakt (i za cenu ohrožení své vládní koalice), za což si vysloužil pochvalu prezidenta Klause.[57]

Úřad vlády hrál důležitou roli ve vyjednávacím procesu kolem Fiskálního paktu. Ve vyjednáváních mj. prosazoval, aby Fiskální pakt zůstal do budoucna otevřený i dalším signatářům. Nepodepsání Fiskálního paktu nepovažuje Úřad vlády ČR za tragédii. Samotný Fiskální pakt je pro něj pouhou *„třešničkou na dortu"*[58] – smlouva do značné míry kopíruje existující sekundární legislativu, navíc umožňuje případné

pozdější připojení ČR. V dubnu 2012 zpracoval Úřad vlády ČR poměrně obsáhlou analýzu *Smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii*.[59] Fiskálnímu paktu vytýká několik věcí. Úřad vlády považuje mezinárodní dohodu, která stojí mimo rámec primárního práva a na níž neparticipují všechny členské státy EU, za nevhodné, nesystémové a po právní stránce velice problematické řešení. Kritizuje skutečnost, že smlouva stojící mimo rámec primárního práva EU svěřuje nové kompetence unijním institucím. Mezi MZV a premiérem byl veden vedl spor o způsob případné ratifikace Fiskálního paktu, úřad vlády byl toho názoru, že smlouvou dochází k přenosu pravomocí na orgány EU, a tudíž je třeba ratifikace podle čl. 10a, nikoliv podle čl. 10 a 49 Ústavy. Podle státního tajemníka V. Bellinga potřeboval premiér k podpisu Fiskálního paktu zmocnění od prezidenta, které v té době neměl.[60]

V neposlední řadě se úřad vlády domnívá, že se *„podstatně změnily podmínky“*, za kterých se ČR zavázala přijmout společnou měnu euro[61] (srovnej se starší argumentací ČNB a prezidenta Klause z roku 2010).[62] Tato *„podstatná změna poměrů“* pak podle úřadu vlády umožňuje aplikaci obecné zásady mezinárodního práva *rebus sic stantibus*.[63] Tato zásada dává smluvním stranám právo odstoupit od smlouvy v případě *„podstatných změn poměrů“*, které *„zásadně mění rozsah závazků“*.[64] Podle úřadu vlády je proto možné požadovat před přijetím eura nový souhlas skrze referendum.

V roce 2012 pokračovaly práce na přípravě strategie působení ČR v EU. Institucionální pnutí mezi Úřadem vlády ČR a MZV zdá se opadlo a oba státní tajemníci (Jiří Schneider a Vojtěch Belling) našli *modus vivendi*.

Ministr zahraničních věcí ČR

V první polovině roku 2012 vygradoval spor mezi ministrem zahraničních věcí a premiérem ohledně (ne)připojení se ČR k Fiskálnímu paktu. K. Schwarzenberg v kritický okamžik vyjednávání o osudu českého podpisu pod Fiskálním paktem pohrozil odchodem ministrů TOP 09 z vlády s argumentem, že nebude sedět ve vládě, která *„povede Českou republiku mimo hlavní proud evropské integrace“*.[65] Po vítězství premiéra a po odeznění tohoto sporu se však situace uklidnila. Podobný vývoj měly i vztahy mezi českou diplomacií a premiérem. Určitou známkou uklidnění situace v druhé polovině roku byl i projev prezidenta Klause při setkání s českými velvyslanci. Tón projevu byl vůči české diplomacii smířlivější, prezident se omezil na obhajobu postoje, který Česká republika vůči EU/eurozóně nakonec zaujala (tedy neúčast na Fiskálním paktu a dalších unijních/eurozonních iniciativách).[66]

Prezident

Prezident Václav Klaus i v roce 2012 pokračoval ve svém boji s Evropskou unií a hájil odmítavý postoj ČR k eurozóně a jejím jednotlivým politikám. Ve svých veřejných vystoupeních, ale i v oficiální komunikaci prezident zdůrazňoval, že ČR není členem eurozóny, nemá zájem na účasti na Fiskálním paktu a v ČR panuje odpor k jejímu vstupu do bankovní unie.[67] Odpor českého prezidenta se ale neomezoval na kontroverzní eurozonní politiky (fiskální a bankovní unie); svůj díl prezidentovy kritiky si vysloužila i kohezní politika (pokřivení trhu v důsledku evropských dotací) či zavedení schengenského bezhraničního prostoru.[68]

Co se týče mediálních vystoupení (v českých i zahraničních médiích), postoje prezidenta se v souvislosti s blížícím se koncem jeho prezidentského mandátu spíše radikalizovaly.[69] Příležitost ke kritice EU mu poskytla revize primárního práva EU, která měla usnadnit vznik a fungování Evropského stabilizačního mechanismu. Jak už jsme se zmínili výše, ČR není signatářem samotné smlouvy o ESM, ani ji tedy nemohla ratifikovat. Vstup smlouvy o ESM v platnost není podmíněn ratifikací oné revize primárního práva EU (čl. 136). Přinejmenším po verdiktu SDEU (konec listopadu 2012) bylo zřejmé, že revize primárního práva (čl. 136) byla zbytečná a ratifikace či neratifikace této revize ze strany ČR nebude mít žádný vliv na další fungování ESM a samotná revize primárního práva ani neznamená žádné nové závazky pro Českou republiku.

Přesto se kolem ratifikace této revize v ČR strhla živá a emotivní debata. Prezident Klaus odmítl podepsat zmíněnou revizi *Lisabonské smlouvy* s argumentem, že tyto *„valy“* považuje za *„zrůdnou, nesmyslnou, absurdní věc“*.[70] Prezidentovo rozhodnutí vyvolalo podle očekávání odpor parlamentu (zejména levicového Senátu), celá kauza však na rozdíl od roku 2009 (viz protahovaná ratifikace *Lisabonské smlouvy*) nevyústila v nějakou zásadnější krizi či rozepři mezi institucemi. Oponenti prezidenta Klause patrně počítali s tím, že V. Klaus za několik měsíců ve funkci prezidenta končí. Konec jeho mandátu k březnu 2013 vyvolával v ČR i v zahraničí očekávání, že v roce 2013 dojde k výraznější změně směřování ČR v EU. V předvolební kampani před přímou volbou prezidenta se většina kandidátů vůči evropské politice V. Klause více či méně vymezila.

Václav Klaus zopakoval svůj argument, že příčinou problémů zadlužených a nekonkurenceschopných zemí je euro a těmto zemím by velmi pomohlo, pokud by opustily eurozónu.[71] Řešením jejich problémů není ani bankovní unie, ani fiskální unie, které Klaus považuje za *„křečovitý útěk k novému evropskému superstátu“*.[72] Současnou integraci označil jako *„konečnou fázi“* zániku demokracie a národního státu. Demokracie může existovat jen na úrovni národních států.[73] Podle očekávání, prezident Klaus označil udělení Nobelovy ceny míru Evropské unii za tragický omyl.[74]

Parlament

V roce 2012 parlamenty členských států Evropské unie poprvé dokázaly využít tzv. žlutou kartu, mechanismus zavedený *Lisabonskou smlouvou*, který umožňuje parlamentům členských států zkontrolovat dodržování zásady subsidiarity. Konkrétně byla žlutá karta namířena proti návrhu nařízení „Monti II“, upravujícímu právo na stávku u zaměstnanců vyslaných za prací do jiné země EU. Celkem se vyjádřilo devatenáct komor parlamentů členských států a Evropská komise nakonec svůj návrh stáhla. Ani jedna komora českého parlamentu ovšem stanovisko proti nařízení nepodala, i když ČR se stavila k nařízení skepticky.[75] Nečinnost českého parlamentu v této otázce souvisela s tím, že i tak dost komor podalo oficiální názor k nařízení, aby mechanismus mohl být aktivován. Díváme-li se obecně na práci Parlamentu ČR s kontrolou zásady subsidiarity, lze konstatovat, že komory českého parlamentu patří k nejaktivnějším v EU. Senát vydal během roku 2012 46 názorů a pouze tři jiné parlamentní komory

v EU jich podaly více. Sněmovna se oproti předchozímu roku polepšila a podala 10 názorů, v roce 2011 jich bylo pouze pět.[76]

Ve vedení Výboru senátu pro záležitosti Evropské unie nahradil Miroslav Krejča, nestraník za ČSSD, dosavadního předsedu výboru Luďka Sefziga (ODS). Senátor Sefzig byl předsedou výboru od roku 2004, ale na podzim 2012 neobhájil svůj senátorský mandát.[77] V zásadních otázkách evropské politiky zastával Senát pod vedením opoziční ČSSD často opačný postoj než vládní koalice. Například v lednu před Evropskou radou chtěl Senát vyjednat s vládou kompromis, který by umožnil připojení podpisu České republiky ke *Smlouvě o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii*. Takovou dohodu ovšem vládní koalice odmítla a Senát poté vládu za její postoj několikrát kritizoval.[78] V únoru také Senát podpořil zavedení daně z finančních transakcí v Evropě, i když v této otázce vláda měla jednoznačný negativní postoj.[79] Senát rovněž zamítl národní program reforem vlády, který byl vypracován v rámci strategie 2020 Evropské unie.[80] Na druhé straně je nutné říci, že Senát také v některých otázkách vládu podpořil. Například v otázce budoucnosti kohezní politiky panoval mezi státními aktéry konsenzus v tom, že reformy by neměly vést k situaci, aby Česká republika dostala méně peněz. Politika by proto měla nadále podporovat zejména ty nejchudší regiony Evropy.[81] I v případě bankovní unie měly obě komory parlamentu a vláda totožný odmítavý názor ke společnému dozoru evropských bank.[82] Senát také během roku schválil změny v *Lisabonské smlouvě* ohledně ESM a vyzval prezidenta Klause, aby ukončil ratifikační proces.[83]

Ve Poslanecké sněmovně proběhly debaty ve Výboru pro evropské záležitosti přirozeně o podobných tématech jako v Senátu, jen s tím rozdílem, že ve sněmovně měla vládní koalice většinu. V Poslanecké sněmovně pracuje ovšem ještě Podvýbor pro evropské fondy. V tomto výboru vznikla diskuse, která vyvrcholila požadavkem opoziční ČSSD na schůzi sněmovny k fondům Evropské unie. Opozice upozornila na to, že Česká republika by mohla přijít o velké částky z fondů kvůli neadekvátnímu způsobu čerpání.[84] Mezi další činnosti Výboru pro evropské záležitosti lze uvést, že pravidelně vysílá delegace na Konference výborů pro evropské záležitosti národních parlamentů EU a kandidátských zemí a zástupců EP (COSAC). Konference probíhají tradičně v zemi předsedající Radě EU, proto byla letošní setkání uskutečněna v Kodani a v Nikósii.[85]

Podnikatelský sektor a odbory

Podnikatelský sektor se v roce 2012 soustřeďoval na problematiku fungování vnitřního trhu. Například Svaz průmyslu a dopravy v tomto ohledu podporoval Evropskou komisi v jejím úsilí pokračovat v iniciativách zaměřených na účinnější fungování jednotného trhu EU (viz návrh Komise Akt o jednotném trhu II). Svaz požaduje především zjednodušení pravidel vnitřního trhu a vítá opatření podporující růst, konkurenceschopnost a tvorbu pracovních míst.[86] Současně zůstává poměrně skeptický – EU by se měla zaměřit na implementaci již dohodnutých nástrojů, zdržet se nových legislativních aktivit[87] a revidovat stávající, poměrně rozsáhlé *acquis*.[88] V otázce hospodářské politiky (a potažmo i ekonomického vládnutí EU/eurozóny) podnikatelský sektor prosazuje zvýšení rozpočtové kázně, zároveň však vítá podporu *„odvětví s růstovým*

potenciálem".[89] Určitou pozornost vyvolal nesouhlas prezidenta Klause s dodatkem k *Lisabonské smlouvě* týkajícím se ESM. Analytici ze soukromého sektoru si v této souvislosti stěžovali, že vláda, Parlament ČR a prezident netáhnou za jeden provaz. To může mít dopad na důvěryhodnost České republiky v kritické době vyjednávání budoucího rozpočtu EU na léta 2014 až 2020.[90]

Odbory zaujaly poněkud ambivalentní vztah k Fiskálnímu paktu. Na jednu stranu v obavě před přesunem podniků do zahraničí podporují připojení ČR k Fiskálnímu paktu[91] a kritizují odmítavý postoj vlády premiéra Nečase. Na druhou stranu Fiskální pakt kritizovaly za absenci prorůstových opatření. Obecně řečeno, pozice českých odborů v otázce hospodářské politiky a ekonomického vládnutí EU/eurozóny konvenovaly s představami francouzské vlády[92] či německých odborů.[93] Odbory požadují, aby ECB hrála roli věřitele poslední instance a podporují zavedení eurobondů. Obhajují koordinaci národních daňových politik a prosazují jakýsi „evropský rozvojový program". Podle odborářů by měl by vzniknout Evropský fond budoucnosti, který by umožnil investovat do udržitelného průmyslu a služeb, podpořil odborné vzdělávání a ekologickou modernizaci, a zejména odstranil zpoždění v rozvoji okrajových oblastí Evropy.[94]

Česká národní banka

Česká centrální banka se i v roce 2012 poměrně výrazně angažovala v politické a odborné debatě kolem vybraných unijních agend. Pozornost věnovala zejména otázce bankovní unie, ve které se shodla s postoji prezidenta Klause. Například viceguvernér ČNB si je jistý, že *„cílem bankovní unie je omezit pravomoci národních centrálních bank"*.[95] V celé debatě kolem bankovní unie vystupovala ČNB z pozice ochránce stability a zdraví tuzemských bank. Vznik bankovní unie vnímá ČNB jako nejzávažnější hrozbu, jež může tuzemský bankovní sektor od vstupu do EU potkat.

Za svůj hlavní úkol v roce 2012 považovala Česká národní banka obranu českého bankovního sektoru před stahováním likvidity a kapitálu do zahraničí (tj. do eurozóny), zachování vlastních pravomocí v oblasti bankovního dozoru a zachování možnosti odmítnou fondy vytvořené v EU. Z konkrétních nástrojů a opatření pak ČNB důsledně trvala na svém právu odmítnout případnou přeměnu tuzemské dceřiné společnosti zahraniční banky na pobočku zahraniční banky.[96] V případě takové přeměny by totiž ČNB ztratila kontrolu nad kapitálovými toky mezi bankou působící v České republice (pobočkou zahraniční banky) a zahraničím.

ZÁVĚR

Při analýze české politiky v Evropské unii v roce 2010 jsme kritizovali „exekutivizaci" debaty o evropských otázkách. V té době se do veřejné politické debaty zapojovali především experti a představitelé exekutivní moci v nejširším slova smyslu, na úkor politické sféry jako takové (politických stran, jednotlivých poslanců a senátorů). Naopak v roce 2012 došlo díky kontroverzi kolem Fiskálního paktu k jistému oživení domácí politické debaty o institucionálním uspořádání EU, o dalším směřování evrop-

ské integrace a o pozici ČR v EU a jejím vztahu k eurozóně („integračnímu jádru"). Podobně jako v roce 2009, kdy se řešila ratifikace *Lisabonské smlouvy*, jsme i v roce 2012 byli svědky (žádoucí) politické debaty o evropské politice ČR.

Spor o (ne)připojení se k Fiskálnímu paktu se ani tak netýkal samotné podstaty opatření zaváděných touto smlouvou (zpřísnění rozpočtové kázně), ale otevřel obecné otázky institucionálního nastavení EU/eurozóny, směřování k politické unii a otázky týkající se (geo)politického postavení ČR v Evropě. V případě ODS a ČSSD převládla ideová východiska týkající se institucionálního uspořádání EU, směřování integračního procesu a role ČR v EU nad stranickými preferencemi ohledně substance samotného Fiskálního paktu. Obava z toho, že by se ČR připoutala blíže k federalizující se eurozóně, vedla ODS k odmítnutí Fiskálního paktu, přestože podstata této smlouvy (posilování rozpočtové odpovědnosti) odpovídala jejím prioritám v oblasti ekonomického vládnutí v EU. Dokonce, pro premiéra Nečase byla smlouva ještě málo přísná. Stejně tak ČSSD upřednostnila svoje ideové a (geo)politické preference ohledně směřování ČR v EU. ČSSD podpořila přijetí Fiskálního paktu jako výraz *„odhodlání ČR pokračovat v evropské integraci"*, přestože kritizuje posilování rozpočtové disciplíny jako nedostatečné pro nastartování růstu a řešení krize eurozóny.

Pokud někdo od politické diskuse očekával, že debata vyústí do nějakého konsenzu v otázce směřování ČR v EU, musel být nevyhnutelně zklamán. Politické diskuse a kontroverze v roce 2012 nevyústily v konsenzus ohledně české unijní politiky. Naopak se zdálo, že se čeští politici vraceli do minulosti, otevírali stará témata či zpochybňovali v minulosti učiněná rozhodnutí. V souvislosti s nepodepsáním Fiskálního paktu se znovuotevřela debata o širším geopolitickém směřování ČR k EU a její příslušnosti k integračnímu jádru. ČSSD a TOP 09 se pokusily zarámovat podpis Fiskálního paktu jako otázku příslušnosti k Evropě a potažmo i Západu jako takovému. Rezonovalo i téma důvěryhodnosti České republiky před partnery z EU a před investory. Do jisté míry jsme tak byli svědky pokusu o resuscitaci diskurzu o „návratu do Evropy" a o geopolitickém nasměrování ČR na Evropu a na Západ. Naopak ODS a premiér Nečas vycházeli z premisy, že geopolitická pozice ČR je stabilizovaná, země těží a i nadále bude těžit z vnitřního trhu EU. Pro ODS zůstává vnitřní trh prioritou a zapojení ČR do procesu prohlubování ekonomického vládnutí (Fiskální pakt) či přijetí eura považuje za nežádoucí. Docházelo minimálně k rozvolňování (ne-li rovnou zpochybňování) závazku ČR postoupit do třetí fáze Hospodářské a měnové unie (HMU) – tj. přijmout euro. Tento postoj byl opřen o argument, že podmínky, za kterých v roce 2003 občané ČR rozhodli o přistoupení k Evropské unii a o závazku přijmout společnou měnu euro, se *„zásadně změnily"*.

Snahu o delegitimizaci členství ČR v HMU (eurozóně) odkazem na „změnu podmínek", za kterých ČR v referendu schválila přistoupení k EU, považujeme za riskantní a nebezpečnou. Zaprvé se domníváme, že argument o změně podmínek jde proti zásadě *pacta sunt servanda*. Zadruhé, od roku 2003 dochází přirozeně skrze normotvornou činnost EU (proměny primárního i sekundárního práva) ke „změně podmínek" ve fungování EU a všech jejích politik včetně fungování vnitřního trhu. Je to snad důvod k revokaci účasti ČR na těchto politikách a na vnitřním trhu? Zatřetí, argument o změně podmínek, za kterých občané ČR rozhodli o přistoupení k EU, ne-

zpochybňuje jenom členství České republiky v HMU (závazek přijmout euro), ale legitimitu samotného členství ČR v EU. Referendum v roce 2003 se netýkalo jenom rozhodnutí o přijetí eura (někdy v budoucnosti), ale i samotného přístupu k EU. Argument o „změněných podmínkách" může v politické debatě velmi snadno sklouznout k požadavku na revokaci samotného rozhodnutí o vstupu ČR do EU. Začtvrté, závazek přijmout euro je součástí přístupové smlouvy. Součástí přístupové smlouvy byla dočasná výjimka (derogace), podle které má ČR dočasně pozastaveny některé závazky (zejména ustanovení, podle kterého je jediným zákonným platidlem v EU euro)[97] a některá práva (zejména hlasovací právo v ECOFIN a zastoupení v orgánech ECB)[98] vyplývající z primárního práva EU. Pokud by ČR chtěla uplatnit obecnou zásadu mezinárodního práva *rebus sic stantibus*, která dává smluvním stranám právo odstoupit od smlouvy v případě *„podstatných změn poměrů"*,[99] znamenalo by to odstoupení od smlouvy o fungování EU jako takové. Domníváme se, že argumentací o „změněných podmínkách" se političtí představitelé ODS dostávají na tenký led a otvírají dveře ke zpochybnění samotného členství České republiky v Evropské unii.

Spory na české politické scéně vyvolal i návrh na zavedení daně z finančních transakcí. Je ovšem na místě upozornit na to, že několikrát během roku se česká politická scéna přiblížila konsenzu, a to v otázkách, kde zástupci různých státních institucí vnímali situaci tak, že klíčové ekonomické zájmy států byly v ohrožení. Takové případy souvisely zejména s vybudováním bankovní unie a s jednáním o víceletém finančním rámci pro období 2014–2020. V otázce bankovního dohledu existovaly konkrétní obavy, že by dohled mohl mít negativní důsledky pro bankovní sektor v České republice. Bankovní unie zároveň dobře ilustruje hlubší problém, který vybudování skutečné ekonomické a monetární unie přinese pro státy mimo třetí fázi EMU. Jak je vidět na příkladu bankovní unie, agendu hospodářské a měnové unie nelze jednoduše oddělit od agendy vnitřního trhu. Přestože se diferencovaná integrace formálně týká pouze HMU, existuje riziko, že se tato diferenciace nepřímo projeví i v narušení jednoty trhu Evropské unie. Z tohoto důvodu nemohou státy mimo eurozónu její vývoj ignorovat. Poláci se z toho důvodu během roku 2012 velice aktivně snažili ovlivnit budoucí podobu eurozóny a hájili právo účastnit se summitů států eurozóny. Pozice České republiky k Fiskálnímu paktu byla poněkud překvapivá. Stát by si totiž mohl podpisem smlouvy zajistit účast na summitech eurozóny bez toho, že by musel být zavázán obsahem smlouvy, jež je závazná pouze pro signatury mezi státy eurozóny.

V České republice proběhla také diskuse o evropském stabilizačním mechanismu. Po dlouhém jednání obě komory parlamentu během roku ratifikovaly dodatek *Lisabonské smlouvy* týkající se ESM. Prezident ovšem odmítl ukončit ratifikační proces svým podpisem, přestože se ratifikace týkala dodatku k *Lisabonské smlouvě* (o rozsahu jednoho odstavce), který, jak se ukázalo, ani nebyl nutný pro vznik ESM. Čeští politici se proto hodně věnovali otázce, jež měla symbolickou hodnotu, a její osud neměl žádný vliv na fungování Evropské unie. Skutečnost, že některá česká média nadále referovala o otázce jako o ratifikaci ESM, navíc ukazuje na to, že česká média jsou soustředěná na domácí politiku, a domácí politici mají možnost definovat evropskou agendu podle svých potřeb.

Česká republika se v roce 2012 snažila uchopit novou situaci tzv. diferencované integrace. Domníváme se, že diferencovaná integrace, realizovaná skrze samostatné mezinárodní dohody, na nichž participuje pouze část členských států, není vhodným nástrojem na (ekonomické) vládnutí v EU a v eurozóně.[100] Separátní mezivládní smlouvy jsou problematické nejenom po právní stránce, ale i z hlediska (geo)politiky. Jejich existence narušuje politickou integritu EU, formalizuje druhořadé členství, omezuje přístup části členských států k rozhodovacím procesům v politikách, které jsou na papíře stále *celounijní* (máme zde na mysli právě HMU). Existence separátních smluv může ohrozit integritu vnitřního trhu, a v neposlední řadě oslabuje vyjednávací pozici nesignatářů těchto separátních smluv, tedy i ČR. Na druhou stranu je třeba podotknout, že uzavření těchto separátních smluv (Fiskální pakt, smlouva o ESM) je výrazem národní suverenity členských států (subjektů mezinárodního práva), kterou ČR doposud tak důsledně hájila. Diferenciace integračního procesu na úrovni smluv (uzavírání separátních mezivládních smluv) a na úrovni institucí (ustavování separátních institucí pro eurozónu) je nezamýšleným a pro ČR nežádoucím důsledkem mezivládního modelu rozhodování, ve kterém si státy zachovávají svoji suverenitu, svoji mezinárodněprávní subjektivitu a ve kterém zůstávají „pány smluv". Podle tohoto integračního modelu mohou členské státy nejenom měnit stávající smlouvy (primární právo EU), ale i uzavírat nové separátní mezinárodní smlouvy v omezené skupině členských, ale i nečlenských států. Přestože jsou státy, které uzavřely separátní smlouvu, povinny dodržovat závazky ze stávajícího primárního a sekundárního práva EU, separátní smlouva jim poskytuje poměrně velkou volnost. Mezivládní smlouvy lze uzavírat i v oblastech, kde již Unie vykonává své politiky, lze je využít k ustavení nových institucí. Pokud se signatáři nerozhodnou jinak, separátní mezivládní smlouvy nespadají do jurisdikce Soudního dvora EU.

V politické oblasti zaujímala Česká republika ve vztahu k EU/eurozóně spíše odtažitý postoj. Česká vláda (premiér P. Nečas) v komunikaci se zahraničními partnery (Spolková republika Německo), ale i vůči české veřejnosti zdůrazňovala, že ČR nebude bránit větší integraci eurozóny.[101] Zároveň ale v části politického spektra pokračovaly tendence k vyvázání se ze závazku přijetí eura. To se projevilo zejména v požadavku ODS, prezidenta a dalších hráčů na uspořádání referenda o přijetí eura.

V ekonomické oblasti ČR i nadále podporovala myšlenku dokončení vnitřního trhu, zaznamenali jsme zde protekcionistické argumenty. Konkrétním příkladem ochranářského postoje byl negativní vztah k navrhované bankovní unii, odůvodněný potřebou zabránit případnému odlivu likvidity a kapitálu z ČR. V souvislosti s dluhovou a bankovní krizí se v ČR stále častěji objevoval diskurz obrany před „nákazou" přicházející z krizí postižené eurozóny. Například podle ČNB je bankovní unie přímo škodlivá – tím, že se vytvoří bankovní unie, tak *„nákazu paradoxně ještě více rozšíříte"*.[102]

Poznámky

1 *Informace předsedy vlády o jednání Evropské rady dne 30. ledna 2012*. PSP ČR, 9. 2. 2012. On-line: **www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/033schuz/s033209.htm**.

2 Ibid.

3 *ODS odmítla ultimáta TOP 09, fiskální pakt nechce*. Aktuálně.cz, 31. 3. 2013. On-line: **aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=770119**.

4 *Nečas se tvrdě obul do knížete: Není tu a nic nedělá*. Aktuálně.cz, 31. 1. 2012. On-line: **aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=731192**.

5 *Václav Klaus: Euroval považuji za zrůdnou věc, nepodepíšu jej*. ČTK, 7. 12. 2012. On-line: **www.ceskenoviny.cz/zpravy/klaus-euroval-povazuji-za-zrudnou-vec-nepodepisu-jej/875328**.

6 *Nečas odmítnutím fiskální unie podle ČSSD poškodil Česko*. ČTK, 7. 2. 2012; Lubomír Zaorálek: *Nečas Evropě nerozumí*. ČSSD, 28. 8. 2012. On-line: **www.cssd.cz/aktualne/blogy/necas-evrope-nerozumi/**.

7 Alena Gajdůšková: *ČR plíživě opouští evropskou integraci*. ČSSD, 27. 6. 2012. On-line: **www.cssd.cz/aktualne/nazory-a-komentare/cr-plizive-opousti-evropskou-integraci/**.

8 *5 podmínek ČSSD k přijetí fiskální ústavy*. ČSSD, 19. 2. 2013. On-line: **www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/5-podminek-cssd-k-prijeti-fiskalni-ustavy/**.

9 Libor Rouček: *Velká Británie coby náš vzor a spojenec v EU? Rozhodně!* iDNES.cz, 8. 10. 2012. On-line: **liborroucek.blog.iDNES.cz/c/292776/Velka-Britanie-coby-nas-vzor-a-spojenec-v-EU-Rozhodne-ne.html**; viz též Lubomír Zaorálek: *Vláda se nemá přidat k britskému „ne" fiskální smlouvě*. ČTK, 16. 2. 2013.

10 *ČSSD odmítá Falbrův vděk Nečasovi, podle Falbra šlo o ironii.* ČT24, 3. 3. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/166793-cssd-odmita-falbruv-vdek-necasovi-podle-falbra-slo-o-ironii/**; viz též Adam B. Bartoš: *Trapas ČSSD a topky: tlačí smlouvu, co odmítl i EP*. První zprávy, 25. 1. 2012. On-line: **www.prvnizpravy.cz/zpravy/politika/trapas-cssd-a-topky-tlaci-smlouvu-co-odmitl-i-ep/**.

11 *ČSSD nechce jednorázové referendum ani v případě nové smlouvy EU*. ČTK, 20. 1. 2013.

12 *Sobotka nabízí Nečasovi dohodu o referendu. Nesmí být jen jednorázové.* iDNES.cz, 19. 1. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/sobotka-nabizi-necasovi-dohodu-o-referendu-nesmi-byt-jen-jednorazove-1j7-/domaci.aspx?c=A120119_101559_domaci_kop**.

13 *Premiérův postoj k fiskální unii poškozuje ČR, řekl Schwarzenberg*. ČTK, 31. 1. 2012.

14 *Usnesení 22. kongresu ODS*. ODS, 22. 10. 2011. On-line: **www.ods.cz/media/reading/usneseni-22.pdf**.

15 *Informace předsedy vlády o jednání Evropské rady dne 30. ledna 2012*. PSP ČR, 9. 2. 2012. On-line: **www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/033schuz/s033209.htm**.

16 *Usnesení Výboru pro Evropskou unii č. 3 z 18. ledna 2012 k materiálu „Rámcová pozice k návrhu smlouvy o stabilitě, koordinaci a řízení v hospodářské a měnové unii"*. Výbor pro EU, 18. 1. 2012. On-line: **www.vlada.cz/cz/ppov/veu/usneseni/usneseni-vyboru-pro-evropskou-unii-c--3-z-18--ledna-2012-92818/**.

17 *Česko nadále počítá s přijetím eura, říká Nečas.* Lidové noviny, 11. 3. 2012. On-line: **byznys.lidovky.cz/cesko-nadale-pocita-s-prijetim-eura-rika-necas-fof-/statni-pokladna.aspx?c=A120311_134531_statni-pokladna_rka**.

18 Hynek Fajmon: *Držme se koruny X*. iDNES.cz, 3. 10. 2012. On-line: **fajmon.blog.iDNES.cz/c/290860/Drzme-se-koruny-X.html**.

19 Ivo Strejček: *Rychle pryč z Evropské unie*. Reflex, 20. 9. 2012. On-line: **www.ods.cz/clanek/2516-rychle-pryc-z-evropske-unie**.

20 *Premiérův postoj k fiskální unii poškozuje ČR, řekl Schwarzenberg*. ČTK, 31. 1. 2012.

21 *Česko by teď euro rozhodně přijímat nemělo, shodují se kandidáti na prezidenta.* iHNED.cz, 20. 10. 2012. On-line: **byznys.ihned.cz/c1-58011830-ted-euro-neprijimat-rikaji-jednohlasne-**

uchazeci-o-hrad; viz též Karel Schwarzenberg: *K euru jsme se zavázali*. ČT24, 20. 12. 2012. On-line: **www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/schwarzenberg-k-euru-jsme-se-zavazali-11805.html**.

22 *Evropa a my. Zelená kniha ČSSD o evropské politice*. ČSSD, červen 2012. On-line: **www.cssd.cz/program/program-podle-vas/evropa-a-my/**.

23 *Občané o přijetí eura – duben 2012*. CVVM, 25. 4. 2012. On-line: **cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/obcane-o-prijeti-eura-duben-2012**.

24 Ibid.

25 *EU je prostor brzdící rozvoj české ekonomiky, opřel se do Unie Klaus*. Novinky.cz, 14. 2. 2012. On-line: **www.novinky.cz/ekonomika/259123-eu-je-prostor-brzdici-rozvoj-ceske-ekonomiky-oprel-se-do-unie-klaus.html**.

26 Václav Klaus. *Vystoupení prezidenta republiky na setkání s českými velvyslanci*, 29. 8. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3175**.

27 *Ministři zahraničí EU přišli s plánem na evropský superstát. Chtějí prezidenta a premiéra.* iHNED.cz, 21. 6. 2012. On-line: **zpravy.ihned.cz/c1-56243650-ministri-zahranici-eu-prisli-s-planem-na-evropsky-superstat-chteji-prezidenta-a-premiera**.

28 *Final Report of the Future of Europe Group*. On-line: **www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/626338/publicationFile/171844/120918-Abschlussbericht-Zukunftsgruppe.pdf**.

29 *Towards a Genuine Economic and Monetary Union*. On-line: **www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/134069.pdf**.

30 *V EU začal platit fiskální pakt, zatím se týká 15 zemí*. EurActiv.cz, 2. 1. 2012. On-line: **www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/v-eu-zacal-platit-fiskalni-pakt-zatim-se-tyka-15-zemi-010506**.

31 *Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union*. On-line: **www.consilium.europa.eu/media/1478399/07_-_tscg.en12.pdf**.

32 *Nečas české „ne" zdůvodňuje nejasnostmi kolem ratifikace*. EurActiv.cz, 31. 1. 2012. On-line: **www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/cr-se-k-fiskalni-dohode-nepripojila-podle-necase-kvuli-nejasne-ratifikaci-009565**.

33 *ČR má při přípravě fiskální smlouvy někdy tvrdší postoj než jiní*. ČTK, 27. 1. 2012.

34 *Schwarzenberg: Fiskální pakt? Koalice může pokračovat i bez nové smlouvy.* ČT, 29. 1. 2013. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/212896-schwarzenberg-fiskalni-pakt-koalice-muze-pokracovat-i-bez-nove-smlouvy/**.

35 European Fiscal Compact. Wikipedia. On-line: en.wikipedia.org/wiki/European_Fiscal_Compact.

36 *Bylo by pro Česko členství v bankovní unii přínosné?* Finance.cz, 10. 12. 2012. On-line: **www.finance.cz/zpravy/finance/373618-bylo-by-pro-cesko-clenstvi-v-bankovni-unii-prinosne**.

37 *ČR má získat záruky pro stabilitu bank. Pro veto bankovní unie tak podle Kalouska přestává být důvod*. Patria Online. On-line: **www.patria.cz/zpravodajstvi/2220115/cr-ma-ziskat-zaruky-pro-stabilitu-bank-pro-veto-bankovni-unie-tak-podle-kalouska-prestava-byt-duvod.html**.

38 *Pozice ČR v rámci Visegrádské skupiny*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/poskytnute_informace/pozice_cr_v_ramci_visegradske_skupiny.html**.

39 *O bankovní unii je rozhodnuto, další integrace zatím zůstává v jednání.* EurActiv.cz, 14. 12. 2012. On-line: **www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/o-bankovni-unii-je-rozhodnuto-dalsi-integrace-zatim-zustava-v-jednani-summit-eu-010474**.

40 *V Bruselu vznikla dohoda o bankovním dohledu*. ČTK, 13. 12. 2012.

41 *U nečlenů eurozóny narůstají obavy z rodící se bankovní unie*. ČTK, 11. 9. 2012.

42 *Factsheet. Treaty establishing the European Stability Mechanism*. ECOFIN, 2. 2. 2012. On-line: **www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/127788.pdf**.

43 Treaty Establishing teh European Stability Mechanism. On-line: **www.european-council.europa.eu/media/582311/05-tesm2.en12.pdf**.

44 *Rozhodnutí Evropské rady, kterým se mění čl. 136 Smlouvy o fungování Evropské unie, pokud jde o mechanismus stability pro členské státy, jejichž měnou je euro*. Evropská rada, 25. 3. 2011. On-line: **eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:091:FULL:CS:PDF**.

45 *EU leaders agree to tweak treaty, keep bail-out fund unchange*. Euobserver.com. On-line: **euobserver.com/economic/31535**.

46 *Rozsudek Soudního dvora ve věci C-370/12*. Soudní dvůr, 27. 12. 2012. On-line: **curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=130381 & pageIndex=0 & doclang=CS & mode=lst & dir=&occ=first & part=1 & cid=326836**.

47 Vít Dostál: *Poslední eurotruc Václava Klause*. AMO, 16. 1. 2013. On-line: **www.amo.cz/publikace/posledni-eurotruc-vaclava-klause.html**.

48 V roce 2012 to bylo nejdříve Dánsko, během druhého pololetí Kypr. Předsednická země připravuje tzv. jednací osnovu, v níž představuje hlavní body a jejich řešení, přičemž osnova má formálně tři části. Jde o nařízení o víceletém finančním rámci, pravidla týkající se vlastních zdrojů EU, a právní předpisy, týkající se různých odvětví. Může se stát, že předsednická země musí připravit hned několik variant řešení v těchto oblastech. Dánsko v prvním pololetí připravilo konkrétní osnovu k rozpočtu 2020.

49 Kuchyňková, Petra: *Nejisté perspektivy finanční perspektivy 2014–2020*. Euroskop.cz, 29. 11. 2012. On-line: **https://www.euroskop.cz/9047/21619/clanek/nejiste-perspektivy-financni-perspektvy-2014-2020/**.

50 *Nečas: Daň z finančních transakcí poškodí EU, obrátíme se na soud*. Česká televize, 3. 4. 2013. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/221431-necas-dan-z-financnich-transakci-poskodi-eu-obratime-se-na-soud/**.

51 *Dvanáct zemí EU v dopise žádá posílení vnitřního trhu unie.* ČTK, 20. 2. 2012.

52 *Tisková zpráva 3184. zasedání Rady pro obecné záležitosti*. On-line: **www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/genaff/132253.pdf**.

53 Kuchyňková, Petra, op. cit.

54 *Unijní summit zkrachoval, země se neshodly na rozpočtu*. ČT, 23. 11. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/204780-unijni-summit-zkrachoval-zeme-se-neshodly-na-rozpoctu/**.

55 *Václav Klaus: Euroval považuji za zrůdnou věc, nepodepíšu jej*. ČTK, 7. 12. 2012. On-line: **www.ceskenoviny.cz/zpravy/klaus-euroval-povazuji-za-zrudnou-vec-nepodepisu-jej/875328**.

56 *Česko nadále počítá s přijetím eura, říká Nečas*. Lidové noviny, 11. 3. 2012. On-line: **byznys.lidovky.cz/cesko-nadale-pocita-s-prijetim-eura-rika-necas-fof-/statni-pokladna.aspx?c=A120311_134531_statni-pokladna_rka**.

57 *Klaus pochválil Nečase za odmítnutí smlouvy o fiskální unii*. ČTK, 31. 1. 2012.

58 *Belling: Fiskální pakt? Jen symbolická třešnička na dortu*. ČT24, 2. 1. 2013. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/209391-belling-fiskalni-pakt-jen-symbolicka-tresnicka-na-dortu/**. 2. 1. 2013

59 *Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii*. Analýza Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR, Odbor koncepční a institucionální, duben 2012. On-line: **www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-UV-final.pdf**.

60 *TOP 09 wants Czechs to join EU fiscal pact later on*. ČTK, 23. 2. 2012.

61 *Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii*, op. cit.

62 *Klaus a ČNB: Odmítněme euro*. Lidové noviny, 27. 11. 2010. On-line: **www.lidovky.cz/klaus-a--cnb-odmitneme-euro-095-/ln_noviny.asp?c=A101127_000002_ln_noviny_sko & klic=240111 & mes=101127_0**.

63 Ibid.

64 Viz čl. 62 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

65 *LN: Schwarzenberg kvůli rozpočtové unii hrozí odchodem z vlády*. ČTK, 12. 1. 2012.

66 *Klaus se naposledy setkal s velvyslanci, znovu kritizoval EU*. ČTK, 29. 8. 2012.

67 Václav Klaus: *Projev prezidenta republiky při státní večeři v Itálii*, 18. 9. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3187**.

68 Václav Klaus: *Vystoupení prezidenta republiky na setkání s českými velvyslanci*, 29. 8. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3175**.

69 *Frequent voicing of fear makes Klaus's words sound radical-press.* ČTK, 8. 12. 2012.

70 *Václav Klaus: Euroval považuji za zrůdnou věc, nepodepíšu jej.* ČTK, 7. 12. 2012. On-line: **www.ceskenoviny.cz/zpravy/klaus-euroval-povazuji-za-zrudnou-vec-nepodepisu-jej/875328**.

71 Václav Klaus: *Projev prezidenta na Univerzitě Federico II. v Neapoli*. Università degli Studi di Napoli Federico II, Neapol, 19. 9. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3295**; *Klaus v Chicagu představil osmero pro nápravu Evropy*. ČTK, 22. 5. 2012.

72 *Česko a Německo mají zájem na stabilizaci eurozóny*. Vláda ČR, 10. 10. 2012. On-line: **www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/cesko-a-nemecko-maji-zajem-na-stabilizaci-eurozony-99764/tmplid-47/**.

73 *Interview of the President of the Czech Republic for The Sunday Telegraph with Bruno Waterfield*. The Sunday Telegraph, 23. 9. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3191**;Václav Klaus: *Notes for the Heartland Institute Conference Speech*. The Heartland Institute's Seventh International Conference on Climate Change, Chicago, 22. 5. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3104**.

74 *Nobelova cena pro EU je podle Klause tragický omyl*. ČTK, 12. 10. 2012.

75 Stalé zastoupení ČR při EU: *Národní parlamenty daly žlutou kartu právu na stávku*. On-line: **www.mzv.cz/representation_brussels/cz/evropska_unie/lisabonska_smlouva/-zastupitelske_urady-representation_brussels-publish-cz-evropska_unie-lisabonska_smlouva-narodni_parlamenty_ukazaly_zlutou_kartu.html**.

76 European Commission: *Annual Report 2012 on Relations Between the European Commission and National Parliaments*, Brussels, 30. 7. 2013.

77 *Senát a EU*. Euroskop.cz. On-line: **https://www.euroskop.cz/8967/sekce/senat-a-eu/**.

78 *Senát se bude odpoledne zabývat fiskální úmluvou EU*. ČTK, 25. 1. 2012; *Senát chce, aby s ním Nečas jednal o unijní fiskální úmluvě*. ČTK, 11. 1. 2012; *Senát na popud ČSSD opět kritizoval vládu kvůli fiskální smlouvě*. ČTK, 29. 2. 2012.

79 *Senát podpořil zavedení daně z finančních transakcí v Evropě*. ČTK, 8. 2. 2012.

80 *Levicový Senát opět vládě odmítl její národní program reforem*. ČTK, 16. 8. 2012.

81 *Senátní výbor podpořil výhrady vlády k úpravám fondu soudržnosti*. ČTK, 15. 2. 2012.

82 *Parlament je proti přesunu bankovního dohledu na EU*. ČTK, 25. 10. 2012.

83 *Senát vyzval Klause k podpisu nového záchranného fondu eurozóny*. ČTK, 6. 12. 2012.

84 *ČSSD potvrdila, že chce schůzi sněmovny k eurobondům*. ČTK, 17. 1. 2012; Poslanecká sněmovna PČR. On-line: **www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=508&o=6**.

85 Poslanecká sněmovna PČR. On-line: **www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=512&o=6**.

86 Svaz průmyslu a dopravy: *Stanovisko k Aktu o jednotném trhu II*, 12. 11. 2012. On-line: **www.spcr.cz/stanoviska-sp-cr/stanovisko-svazu-prumyslu-a-dopravy-cr-k-aktu-o-jednotnem-trhu-ii**.

87 Svaz průmyslu a dopravy: *Stanovisko ke sdělení Komise o lepší správě pro jednotný trh*, 9. 8. 2012. On-line: **www.spcr.cz/stanoviska-sp-cr/stanovisko-ke-sdeleni-komise-o-lepsi-sprave-pro-jednotny-trh**.

88 *Svaz průmyslu a dopravy: Společná evropská právní úprava prodeje*, 9. 1. 2012. On-line: **www.spcr.cz/stanoviska-sp-cr/stanovisko-svazu-prumyslu-a-dopravy-cr-k-navrhu-narizeni-evropskeho-parlamentu-a-rady-o-spolecne-evropske-pravni-uprave-prodeje**.

89 Svaz průmyslu a dopravy: *Stanovisko k balíčku Evropské komise k zaměstnanosti*, 1. 6. 2012. On-line: **www.spcr.cz/stanoviska-sp-cr/stanovisko-k-balicku-evropske-komise-k-zamestnanosti**.

90 Václav Klaus: *Euroval považuji za zrůdnou věc, nepodepíšu jej*, op. cit.

91 *Odbory: Nepřipojení k fiskální smlouvě ohrožuje v ČR zaměstnanost*. ČTK, 10. 2. 2012.

92 ČMKOS: *Francouzský dokument – Pakt pro růst, konkurenceschopnost a zaměstnanost*, 20. 12. 2012. On-line: **www.cmkos.cz/studie-ekonomicke-analyzy-prognozy/3533-3/francouzsky-dokument-pakt-pro-rust-konkurenceschopnost-a-zamestnanost**.

93 ČMKOS: *Čtyři body, jak změnit směrování EU (Stanovisko DGB)*, 21. 3. 2012. On-line: **www.cmkos.cz/studie-ekonomicke-analyzy-prognozy/3341-3/ctyri-body-jak-zmenit-smerovani-eu-stanovisko-dgb**.

94 *Evropští odboráři nechtějí, aby fiskální pakt obsahoval jen škrty*. ČTK, 22. 3. 2012; ČMKOS: *Čtyři body, jak změnit směrování EU (Stanovisko DGB)*, op. cit.

[95] *Klaus a Tomšík: Cílem bankovní unie je omezit centrální banky*. ČTK, 29. 10. 2012.
[96] Tamtéž.
[97] Viz čl. 128, Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, 2012/C 326/01.
[98] Viz čl. 139, odst. 4, Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, 2012/C 326/01.
[99] Článek 62, Vídeňská úmluva o smluvním právu.
[100] *Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii*, op. cit., s. 37.
[101] Nečas: *Vláda nebude bránit větší integraci eurozóny*. ČTK, 10. 10. 2012.
[102] *Klaus a Tomšík: Cílem bankovní unie je omezit centrální banky*, op. cit.

Kapitola 4
Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky

Vít Střítecký

Bezpečnostní agenda české zahraniční politiky nepřinesla v roce 2012 žádné zásadnější téma, které by vzbudilo výraznější politickou debatu. Toto konstatování by však nemělo zastřít skutečnost, že rok 2012 lze vnímat jako poměrně významný z hlediska mnoha agend, jež se rozvíjely na národní i mezinárodní úrovni. Mezi tvůrci české zahraniční a bezpečnostní politiky postupně posílilo vědomí důležitosti české účasti na misích EU, jejichž význam bude v budoucnosti narůstat. Konkrétněji se tato skutečnost týkala např. legitimizace české účasti na misích v Africe, které v minulosti odmítalo především MO. Dílčím výsledkem tohoto procesu je i schválení české účasti na misi v Mali. V roce 2012 však začala aktivní fáze celoevropské diskuse o budoucnosti CSDP, která bude završena na setkání Evropské rady na podzim roku 2013.

Z pohledu mezinárodní politiky českou zahraniční a bezpečnostní politiku v první polovině roku 2012 zaměstnávala agenda summitu NATO v Chicagu, kde byl přijat jeden z klíčových strategických dokumentů aliance *Deterrence and Defence Posture Review*.[1] Mezi další důležitou agendu však patřila také budoucnost NATO v Afghánistánu, debaty o schopnostech a potenciálu NATO a v neposlední řadě také o pokračování budování alianční protiraketové obrany. Zkušenost z chicagského summitu, resp. z procesu vyjednávání před summitem, také předznamenala zvýšenou aktivitu v oblasti bezpečnostní spolupráce v rámci V4. Potenciál hlubší spolupráce zemí V4 v oblasti bezpečnosti zůstává otázkou, nicméně minimálně jeden hmatatelný výsledek představuje visegrádská bojová skupina, která bude uvedena do operační pohotovosti v roce 2016.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: POLITICKÝ KONTEXT A VÝCHODISKA

Poslední tři ročníky této kapitoly o bezpečnostním rozměru české zahraniční politiky se v této části věnovaly analýze vzniknuvších strategických materiálů, ze kte-

rých bylo možné odvodit širší představy o české zahraničně-bezpečnostní politice. Za počátek této řady můžeme považovat diskusi o zahraničněpolitických a bezpečnostních prioritách českého předsednictví v Radě EU.[2] Další analyzované dokumenty pak již lze považovat za standardní národní bezpečnostně-strategické dokumenty. V tomto ohledu prvním byla *Bílá kniha o obraně*, která byla výsledkem svým rozsahem ojedinělého pokusu zformulovat potřebné reformní kroky v sektoru obrany.[3] Následovala *Koncepce české zahraniční politiky*, která se přirozeně věnovala také bezpečnostním tématům.[4] V kontextu deliberativních debat o nové Strategické koncepci NATO pak vznikla nová *Bezpečnostní strategie ČR*, které se věnovalo loňské vydání této kapitoly.[5] Posledním z řady dokumentů, kterému se bude věnovat tato kapitola na následujících řádcích, je *Obranná strategie ČR*,[6] jež byla vytvořena na Ministerstvu obrany ČR a následně schválena vládou v roce 2012.[7] Závazek vypracovat tuto strategii v gesci MO se objevil již ve výše zmíněné *Bílé knize o obraně* a byl obsažen také v Programovém prohlášení Nečasovy vlády.[8]

Cílem dokumentu je představit záměr vlády České republiky týkající se zajištění obrany ČR v tomto desetiletí. Strategie základní zásady výstavby a činnosti systému obrany státu rekapituluje hlavní úkoly ozbrojených sil a aktualizuje vojensko-politické ambice. První část dokumentu představuje východiska pro zajištění obrany ČR. Strategie v této části vcelku koherentně shrnuje klíčové charakteristiky současného bezpečnostního prostředí. Za zmínku jistě stojí explicitní rozeznání posunu geopolitických zájmů USA *„směrem do Asie"*, které vytváří větší tlak na evropské spojence, aby přebírali větší díl odpovědnosti za svou obranu a bezpečnost. Daný odstavec také v kontextu posunu geopolitických zájmů USA zmiňuje nebezpečí klesající transatlantické koheze v důsledku disproporce v obranných výdajích, kterému by Aliance měla čelit společnými cvičeními (včetně scénářů založených na čl. 5 *Washingtonské smlouvy*) a rozvojem společných schopností. První část také připomíná kontext ekonomických obtíží, jenž představuje na národní i mezinárodní úrovni určité riziko pro zdrojovou, organizační i personální destabilizaci ozbrojených sil. Na úrovni schopností část řešení mohou představovat mnohonárodní iniciativy a řešení, jako jsou *Smart Defence* či *Pooling and Sharing*, nicméně tyto iniciativy nemohou nahradit základní zodpovědnost státu za vlastní obranu.

Druhá část dokumentu představuje tři pilíře obrany ČR, kterými jsou stát, ozbrojené síly a občan. V sekci věnované státu zaujme jednovětá pasáž věnovaná obrannému plánování na národní i nadnárodní (NATO) úrovni. Jak postupně ukazovaly předchozí ročníky této kapitoly, právě absence efektivního obranného plánování představovala jeden ze základních problémů obranného sektoru v ČR. Dokument v této části také zmiňuje regionální spolupráci v rámci Visegrádské skupiny, jejíž nová prioritizace byla zmíněna už v úvodu. Druhá sekce – ozbrojené síly – znovu připomíná kvalitativní a kvantitativní kritéria rozvoje vojenských schopností, která byla definována už v Bílé knize a jež představují vhodná východiska pro tuto oblast. Mezi kvalitativní kritéria patří *jeden soubor sil* pro plnění jak vojenských úkolů, tak i pro podporu civilních orgánů v krizových situacích nevojenského charakteru; *účelnost sil* s ohledem na potřeby a nejpravděpodobnější použití; *efektivita sil* s důrazem na dosažení poměru bojových a výkonných prvků (60 %) vůči podpůrným (40 %); *modularita*

umožňující vytvářet úkolová uskupení; *nasaditelnost sil* včetně využitelnosti v mezinárodních operacích; *interoperabilita sil* zajišťující součinnost se spojenci a *specializace sil* v oblastech s vyšší přidanou hodnotou, které v rámci českých ozbrojených sil představují ochranu proti ZHN, speciální jednotky, vojenské zdravotnictví či schopnosti vrtulníkového letectva. Kvantitativní kritéria obsahují úplné nasazení všech sil v případě ohrožení svrchovanosti a územní celistvosti ČR, nasazení jednotek určených v rámci obranného plánování NATO v případě aktivace čl. 5 *Washingtonské smlouvy* a možnosti nasazení jednotek v mezinárodních operacích v závislosti na charakteru situace. V neposlední řadě je také ČR schopna přispívat do operací speciálními expertními týmy např. v oblasti výcviku či vojenského poradenství.

Třetí část – pilíř občan – je nejstručnější a zmiňuje obranu státu jako občanskou povinnost a morální závazek, jež nezanikly profesionalizací armády. Finální část, která se nazývá „Realizace", je velice stručná, přičemž především zmiňuje, že na základě této strategie bude aktualizován *Plán obrany České republiky*. Vláda bude zároveň jednou za dva roky prostřednictvím *Zprávy o zajištění obrany České republiky* informovat o naplňování Obranné strategie příslušné parlamentní výbory.

Z celkového pohledu lze říci, že nová Obranná strategie představuje modernější strategický dokument než Obranná strategie z roku 2008. Ocenit lze kvalitní popis bezpečnostního prostředí včetně upozornění na možnost nepředvídatelného vývoje a důraz na mezinárodní spolupráci, který by měl jít daleko za rámec běžných deklarací o členství České republiky v NATO a EU. Po Bíle knize tak v resortu obrany vznikl další solidní strategický dokument, přičemž nadále otevřenou otázkou zůstává, nakolik se postupné změny v uvažování zodpovědných osob projeví v praxi.

Potenciálním tématem, které by mohlo vybudit politickou diskusi, se mohlo stát projednávání vládního návrhu o působení sil a prostředků ČR v letech 2013 a 2014.[9] Na tomto místě je dobré připomenout, že z důvodu větší kontinuity a transparentnosti ČR ve vztahu ke spojencům je tento mandát od roku 2011 schvalován vždy na dva roky. Tato změna, která byla relativně konsenzuálně přijata po zkušenostech s velmi vypjatou politickou situací, jež v první fázi vedla k neschválení jednoročního plánu pro rok 2009, prozatím přinesla v zásadě „klidné" schvalování, což je však spíše třeba přičítat změněné vnitropolitické situaci. Naopak obavy, že delší mandát ještě zvýrazní význam hlasování, čímž jej potenciálně zkomplikuje, se naštěstí nepotvrdily.

Návrh pro roky 2013–2014 s výhledem na rok 2015 je rámován především snižováním české účasti na misi ISAF v Afghánistánu. V roce 2013 by český kontingent v Afghánistánu měl čítat maximálně 539 osob a v roce následujícím by měl klesnout na 340 osob. V obou letech by také mělo být nasazeno maximálně 20 příslušníků vyčleněných z 601. skupiny speciálních sil na ochranu českého zastupitelského úřadu v Kábulu. Pro roky 2013–2014 byla také prodloužena česká účast na alianční misi KFOR v Kosovu, která však již nepřesáhne počet 10 osob. Podobně se budou tři zástupci resortu obrany účastnit operaci EU ALTHEA v Bosně a Hercegovině. V rámci operací EU budou také tři osoby působit na Operačním velitelství operace EU NAVFOR ATALANTA ve Velké Británii. Další tři osoby z resortu MO by měly v daných dvou letech působit v rámci MFO (*Multinational Force and Observers*) na Sinajském poloostrově.[10]

Další příslušníci resortu obrany v počtu do 40 osob posílí velitelské struktury NATO a EU nasazené v rámci operací těchto organizací či budou vysláni do zahraničních misí ze svého působiště v těchto velitelských strukturách. Mandát odsouhlasený sněmovnou také počítá s vysláním až 766 osob mimo ČR v rámci NATO sil rychlé reakce (*NATO Repsonse Force*) v roce 2013 a 302 osob v roce následujících. O tomto nasazení rozhodne vláda s tím, že bude neprodleně informovat obě komory Parlamentu ČR.

Jak již naznačily předchozí řádky, parlamentní rozprava k tomuto bodu nepřinesla zásadnější politický střet, o veřejném politickém střetu už v této souvislosti po několik let nelze mluvit vůbec. Diskusi tradičně uvedli tehdejší ministr obrany Alexandr Vondra a ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg. Z koaličních poslanců dále vystupoval pouze procedurálně Jan Vidím, předseda Výboru pro obranu PSP ČR. Z řad opozice vystoupili tradiční spíkři zabývající se problematikou české zahraničněbezpečnostní politiky. Lubomír Zaorálek (ČSSD) se ve svém vystoupení nevyslovil proti předkládanému dokumentu, ale pouze zdůraznil potřebu zpětně reflektovat českou účast v afghánské misi především s ohledem na nerealistický cíl budování demokracie v Afghánistánu. Vzhledem k vynaloženým prostředkům a chybně stanoveným cílům by měl Afghánistán představovat ponaučení pro Alianci i ČR. S obdobnými argumenty vystoupil také další tradiční vystupující Alexandr Černý (KSČM), který kromě kritiky situace v Afghánistánu zdůraznil finanční zátěž, kterou mise ISAF představovala pro ČR. Tuto skutečnost usouvztažnil s negativním vývojem rozpočtu na obranu, který od roku 2009 poklesl o více než pětinu, přičemž mandatorní výdaje vzrostly ze 43 % na zhruba 60 %. Dle poslance Černého jsou v rámci rozpočtového tlaku omezovány výdaje na obranyschopnost státu. V závěru zopakoval obecně kritický postoj k zapojení ČR do alianční operace v Afghánistánu.[11]

V podobném duchu jako poslanec Zaorálek vystoupili i poslanci Petr Hulínský, Jan Hamáček a Antonín Seďa (všichni ČSSD). Hamáček vyjádřil spokojenost ze strany ČSSD, že vláda předkládá *de facto* harmonogram stahování z Afghánistánu, jakkoli by mohl být z pohledu hlavní opoziční strany ambicióznější. Hamáček také upozornil, že pro budoucí schvalování české účasti v zahraničních misích bude zapotřebí nad rámec spojeneckých závazků posuzovat také definování cílů a způsob jejich dosažení, včetně potenciální exit strategie v případě, že proces dosahování cílů selže. Dalším důležitým bodem bude definice jasnějšího mandátu v případě očekávatelných misí, na kterých bude participovat velké množství zemí nejen z euroatlantického prostoru. V tomto duch vyzval vládu k zahájení strategického dialogu.[12] Dlouholetý člen Výboru pro obranu A. Seďa poté vystoupil s rozborem části dokumentu týkající se Afghánistánu a s apelem na zastavení propadu obranného rozpočtu, v jehož souvislosti se hovoří o snížení politicko-vojenských ambic České republiky a schopností AČR. Vláda by se dle poslance Sedi měla držet nedávno přijaté *Bezpečnostní strategie ČR*, kde jsou vnitřní i vnější úkoly jasně pojmenovány.[13]

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Zřejmě nejvýznamnější bezpečnostní událostí v transatlantickém prostoru v roce 2012 byl květnový summit NATO v Chicagu, který se konal v USA po třinácti letech a vůbec poprvé mimo Washington. Klíčovou agendou summitu byl dle očekávání Afghánistán, resp. stahování spojeneckých jednotek z jeho území. Jak již bylo naznačeno v předchozí části, česká účast v Afghánistánu se bude postupně snižovat s tím, že ČR počítá také s účastí v post-ISAF misi, která pravděpodobně vznikne po roce 2014. Česká republika počítá s nasazením zhruba dvou stovek vojáků a expertů, kteří by se věnovali dosavadním agendám, tedy především tréninku a mentoringu afghánských ozbrojených sil s tím, že by významnou aktivitu představoval výcvik vrtulníkového letectva. V rozpočtovém výhledu jsou prozatím alokovány prostředky do roku 2017.[14]

Další významnou agendu představovalo schválení *Deterrence and Defence Posture Review*, které lze označit za jeden z klíčových strategických dokumentů. Z hlediska ČR je vzhledem k jejímu potenciálu významná především politicko-deklaratorní funkce tohoto dokumentu. V tomto smyslu ČR ocenila, že došlo ke kompromisu a přijetí dokumentu. Podobný postoj Česká republika zaujala k informacím týkajícím se další výstavby aliančního systému protiraketové obrany, kde již ČR není hostitelskou zemí, ani zemí s možností poskytnout významnější kapacity. Obecně je možné celou agendu vnímat v kontextu již mnohokrát vyřčeného přesunu amerických geopolitických zájmů a potřeby upevňovat transatlantickou kohezi. V tomto ohledu ČR na summitu prosazovala určitý „návrat ke kořenům Aliance“, tedy k soustředění se především na kolektivní obranu, cyklus obranného plánování a cvičení. Tento postoj se stal také základem dohody s ostatními zeměmi V4, která byla zformována v době klíčových jednání před samotným summitem.[15]

Posun od operačního angažmá k operační připravenosti se po chicagském summitu stal také vůdčí myšlenkou Aliance. V rámci tzv. *Connected Force Initiative* bude docházet k prohloubení vzdělávacích a tréninkových aktivit a k organizování většího množství cvičení, jež by měly udržet kvalitní připravenost jednotek NATO v době, kdy nebudou výrazněji angažovány mimo transatlantické teritorium tak, aby nadále byly schopny naplňovat klíčové cíle uvedené ve Strategické koncepci NATO.[16]

Chicagský summit se také přirozeně věnoval budování schopností v období ekonomických komplikací a klesajících rozpočtů. Již před několika lety NATO představilo svůj koncept tzv. chytré obrany (*Smart Defence*), který je podobně jako evropský *pooling and sharing* postaven na sdílení kapacit od vývojové po užitnou fázi. Z pohledu České republiky je důležité, aby se podařilo projekty *Smart Defence* sjednotit s EU projekty *pooling and sharing* tak, aby nedošlo k dalšímu tříštění kapacit. V rámci *Smart Defence* ČR vstoupila do celkem 18 projektů, ve kterých rozvíjí své tradičně silné stránky. Česká republika se stala vedoucí zemí multilaterální skupiny *aviationtraining center* zaměřující se na výcvik příslušníků vrtulníkového letectva a dále vstoupila do projektů zabývajících se mezinárodní logistikou, vojenským lékařstvím či ochranou proti zbraním hromadného ničení.[17]

V roce 2012 již byla v plném běhu syrská občanská válka, jakkoli se operace mezinárodního společenství jevila jako velmi vzdálená. Téma Sýrie se však objevilo na prosincové ministeriádě na neformální večeři, kde se vyjevily určité rozpory mezi spojenci. Česká pozice byla formována především samotným ministrem zahraničních věcí K. Schwarzenbergem, který vyjadřoval nesouhlas s vyzbrojováním povstalců a obecně se strategií podpory jedné ze stran. Dle Schwarzenberga v občanské válce není na výběr mezi *„správnou a špatnou"* stranou. Český ministr navíc zopakoval, že řešením konfliktu bude muset být dohoda s prezidentem Assadem, což představovalo pozici, kterou ne všechny státy sdílely.[18] Podobný názor zastával i prezident V. Klaus, který ve svém projevu před Valným shromážděním OSN kritizoval intervenční politiku Západu v případech Kosova, Iráku či Libye.[19]

V roce 2012 také započal proces vyjednávání o budoucnosti Společné obranné a bezpečnostní politiky (SBOP), která i přes reformy přijaté v rámci *Lisabonské smlouvy* spíše stagnuje. Samotný proces stimuloval předseda Evropské rady Herman van Rompuy, který navrhl celounijní diskusi o evropském obranném trhu a průmyslu, z čehož se postupně rozvinula debata o budoucnosti celé SBOP. Tato diskuse by měla být završena na setkání Evropské rady v září 2013, jež bude věnována zvýšení efektivity a viditelnosti SBOP, rozvoji kapacit a obrannému průmyslu. Tato agenda bude detailněji zanalyzována v následujícím vydání této publikace. Jak již tato kapitola naznačila, Česká republika vnímá strategické posuny spojené s americkou zahraniční politikou a v tomto smyslu podporuje resuscitaci SBOP, kterou by summit v přirozeně omezené míře mohl přinést. Podobně je třeba připomenout, že se ČR nachází v procesu hledání nových zájmů spadajících do zájmové sféry v EU. K tradiční, byť v posledních letech poněkud stagnující východní orientaci a stejně trvalé jihovýchodní orientaci by se mohla přidat dlouhodobě opomíjená orientace jižním směrem.

Jak již bylo naznačeno výše, v rámci nové strategické rozvahy došlo v České republice k proměně přístupu k EU misím, především v oblasti subsaharské Afriky. MZV dokázalo definovat české zájmy v subsaharské Africe, které by legitimizovaly zapojení českých vojáků do misí v této oblasti pod hlavičkou EU. Tuto argumentaci postupně přijalo i MO, jež nadále odmítá nasazení českých vojáků pouze v arktických oblastech. Z tohoto procesu poté vzešla poněkud překvapivá česká účast na tréninkové misi EU v Mali (EU TM Mali), která byla schválena vládou a následně parlamentem počátkem února 2013. Jakkoli to časově spadá již do příštího vydání této kapitoly, tento český obrat je nečekaný a překvapivý. Podobně překvapivá je skutečnost, že celý proces prošel bez výrazného odporu MO a zároveň bez zásadnější politické diskuse na půdě parlamentu.[20] Zajímavý kontext pro uvažování o misích ve frankofonní Africe představuje vyřazení francouzské Arevy z temelínského tendru, kdy by česká podpora „francouzských misí" mohla sloužit jako součást strategie vylepšování poškozených vztahů.

Agendami NATO i EU se v roce 2012 prolínaly snahy o resuscitaci bezpečnostní a obranné spolupráce v rámci V4. Tato spolupráce byla podpořena na politické úrovni deklaracemi ministrů zahraničních věcí a obrany, jež byly podepsané na jaře 2012. Kromě již výše zmiňované koordinace před summitem v Chicagu je jedním z hmatatelných výsledků této spolupráce vytvoření V4 bojové skupiny, která bude operabilní

v roce 2016. Podle některých expertů by se vojenské uskupení mohlo stát určitým modelovým případem, který by na sebe navázal další kooperativní projekty. V tomto ohledu je však třeba připomenout, že spolupráce v této oblasti nebyla v rámci V4 nikdy úspěšná.[21] Politická dynamika vzbudila i značný zájem nezávislých expertů, akademiků a zástupců think-tankové komunity. Z velkého množství projektů lze na tomto místě zmínit DAV4 Report, která byla podpořena Mezinárodním visegradským fondem.[22]

V roce 2012 také nadále pokračovala paralýza Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), která v zásadě odráží současný stav vztahů mezi Ruskem a členskými státy EU a NATO. Zatímco na závěrečném zasedání ve Vilniusu v roce 2011 nebyl schválen žádný závěr v tradičně blokované třetí lidskoprávní oblasti, na zasedání v Dublinu nebylo poprvé za poslední roky schváleno ani jedno rozhodnutí v první politicko-vojenské dimenzi. Vzhledem k blokování rozpočtu se tak z OBSE stává čím dál tím méně akceschopná organizace. V roce 2012 také Západ poprvé nepředal Rusku informace plynoucí ze Smlouvy o konvenčních zbraních v Evropě, od které Rusko jednostranně odstoupilo v roce 2007 v kontextu úvah o budování americké protiraketové obrany v Evropě. Členské země EU a NATO se tak poprvé zachovaly recipročně, neboť Rusko tyto informace neposkytuje od zmíněného roku 2007.[23]

Jakkoli tato agenda se pouze dílčím způsobem dotýká bezpečnostní dimenze české zahraniční politiky, je vhodné na závěr této pasáže zmínit, že v roce 2014 dojde k několika změnám ve vedení významných mezinárodních organizací a institucí. V prvé řadě bude volen nový generální tajemník NATO. O tento post již vyjádřil zájem italský politik Franco Frattini, ale jeho šance jsou relativně malé, v neposlední řadě také proto, že ve vedení OBSE bude pravděpodobně prodloužen mandát Lamberto Zanierimu. Kromě těchto dvou pozic však dojde k výměně generálního tajemníka OSN, Rady Evropy a mandáty končí také předsedovi Evropské rady a Rady EU. První vlna sondování a vyjednávání přirozeně začala už v roce 2012, přičemž tato situace představuje možnost pro spolupráci zemí postkomunistické Evropy. Česká diplomacie by alespoň na třech z těchto postů ráda viděla zástupce právě z těchto zemí.[24]

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Jak již bylo naznačeno v úvodu, politická a veřejná debata se v roce 2012 bezpečnostních témat v podstatě nedotýkala. Veřejnoprávní zpravodajská ČT24 se poměrně obsáhle věnovala summitu NATO v Chicagu.[25] Ani v roce 2012 neustala mediální agenda týkající se mírně řečeno problematických nákupů zbrojní techniky v posledních několika letech. Dobrou zprávou však jistě je, že média probírají nový vývoj ve starších kauzách, kterým se tato kapitola věnovala, a nemusejí se věnovat novým případům. V roce 2012 v tomto ohledu dominoval případ letadel CASA, za jejichž nákup byla k trestnímu stíhání vydána bývalá ministryně obrany Vlasta Parkanová (TOP 09),[26] přičemž politický kontext tohoto vydání lze vnímat jako přinejmenším varovný.[27]

Ani koncem roku 2012 nebylo možné letouny CASA nasadit do mise v Afghánistánu, pro kterou byl jejich nákup plánován. Stroje vyrobené evropským konsorciem EADS, jejichž nákup zprostředkovala firma Omnipol, neprošly ani na potřetí armádní prohlídkou. ČR by v rámci kompenzací za pozdní dodání měla získat dva z pěti dvojmístných bitevníků L-159, které poslala do Španělska výměnou za jeden ze čtyř dopravních letounů.[28] Poměrně překvapivě[29] se MO podařilo dotáhnout prodej dlouhodobě nadbytečných podzvukových letounů L-159 do Iráku. Podle dohody, kterou v říjnu představil ministr obrany Vondra, Irák koupí 28 bitevníků za 19,2 mld. Kč.[30]

ZÁVĚR

V roce 2012 přinesla bezpečnostní agenda české zahraniční politiky celou řadu zajímavých procesů svědčících o postupné reflexi nejnovějšího vývoje transatlantických i evropských bezpečnostních vztahů, ať už se týkají americké zahraniční politiky či postafghánské alianční budoucnosti. Za průlomové lze označit rozhodnutí účastnit se misí v subsaharské Africe pod hlavičkou EU. Toto rozhodnutí lze propojit s širšími úvahami týkajícími se českého působení v rámci SBOP. Rok 2012 také přinesl poslední ze série obměňovaných strategických dokumentů, kdy k Bílé knize a Bezpečnostní strategii ČR přibyla resortní Obranná strategie. Jakkoli lze všechny zmíněné dokumenty kriticky reflektovat, je třeba říci, že především Bílá kniha a Obranná strategie jsou dobře zpracovanými dokumenty, které mohou posloužit při formování české zahraniční a bezpečnostní politiky. Politická scéna není v posledních letech v bezpečnostních tématech příliš polarizovaná, o čemž svědčí v podstatě konsenzuální diskuse k návrhu týkajícímu se vysílání českých sil do zahraničí. Zajímavým tématem nejen na národní, ale především na nadnárodní úrovni bude reflexe afghánské zkušenosti. Stejně tak bude v následujícím roce zajímavé blíže analyzovat české pozice zformulované v kontextu Evropské rady zabývající se Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou EU.

Z celkového pohledu lze říci, že na rozdíl od posledních ročníků tato kapitola nemusí komentovat často problematické akvizice v resortu obrany. Tento fakt lze přijmout především v návaznosti na skutečnost, že nové akviziční projekty jsou lépe připravovány a stejně tak zásadněji reflektují rozpočtovou situaci v ČR i situaci na trhu s obranným materiálem. V tomto ohledu je však také třeba říci, že avizovaná V4 spolupráce nepředstavuje zásadnější příslib efektivnější a levnější akviziční spolupráce. Jakkoli lze v posledních měsících zaznamenat zvýšenou politickou aktivitu na úrovni politických deklarací, nadále zůstává skutečností, že v oblasti akvizic visegrádské země nikdy nedospěly ke společným řešením. Investiční spolupráci navíc komplikuje skutečnost, že slovenský, ale zejména pak maďarský obranný rozpočet nenabízejí příliš mnoho reálného prostoru pro společné investování.

Česká zahraničně-bezpečnostní politika neprošla v roce 2012 nějakou zásadní proměnnou. Na druhou stranu předložená kapitola představila některé posuny, které mohou v budoucnosti proměnit ustálené parametry české zahraničně-bezpečnostní politiky. V tomto ohledu se jako klíčová jeví především česká snaha aktivněji se zapojit

do SBOP, která je legitimizována identifikací nových zájmů v oblastech mimo východní a jihovýchodní dimenzi. V příští kapitole této publikace bude možné jasněji zhodnotit proměnu českého přístupu v reflexi klíčové Evropské rady, která proběhne v prosinci 2013.

Poznámky

1 *Deterrence and Defence Posture Review*. On-line: **www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87597.htm?mode=pressrelease**.

2 Střítecký, Vít (2009): Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky. In: Michal Kořan a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

3 Střítecký, Vít (2010): Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky. In: Michal Kořan a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2009: Analýza ÚMV.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

4 Tamtéž.

5 Střítecký, Vít (2011): Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky. In: Michal Kořan a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2010: Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

6 *Obranná strategie ČR*. On-line: **www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vlada-schvalila-obrannou-strategii-cr-74858/**.

7 Usnesení vlády č. 699 ze dne 26. září 2012. On-line: **https://apps.odok.cz/djv-agenda?p_p_id=agenda_WAR_odokkpl & p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal & p_p_mode=view &p_p_resource_id=downloadAttachment & p_p_cacheability=cacheLevelPage & p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&_agenda_WAR_odokkpl_attachmentPid=KORN97C2KPK5**.

8 Programové prohlášení vlády Petra Nečase. On-line: **www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programova-prohlaseni-74856/**.

9 Vládní návrh na působení sil a prostředků resortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v letech 2013 a 2014 s výhledem na rok 2015. On-line: **www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=698 & O=6**.

10 Vládní návrh působení sil a prostředků MO v zahraničních operacích v letech 2013 a 2014. Sněmovní tisk č. 698. On-line: **www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?O=6&T=698**.

11 Stenografický zápis z jednání 40. schůze PSP ČR dne 12. 6. 2012. On-line: **www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/040schuz/s040167.htm**.

12 Tamtéž.

13 Tamtéž.

14 Rozhovor s představitelem MZV ČR.

15 Rozhovor s představitelem MZV ČR.

16 *The Connected ForceI nitiative*. On-line: **www.nato.int/cps/en/SID-107090C3-88095132/natolive/topics_98527.htm**.

17 Rozhovor s představitelem MO ČR.

18 Rozhovor s představiteli MZV ČR.

19 Projev prezidenta Václava Klause na 67. zasedání Valného shromáždění OSN, 26. 9. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3194**.

20 Rozhovor s představitelem MZV ČR.

21 Více např. ve vydání *Polish Quarterly of International Affairs*, 4/2012. Abstrakt. On-line: **www.pism.pl/publications/journals/The_Polish_Quarterly_of_International_Affais/2012/4**.

22 On-line: **www.ata-sac.org/subory/file/DAV4_Full_Report.pdf**.

23 Rozhovor s představitelem MZV ČR.

24 Rozhovor s představitelem MZV ČR.

25 Vysílání ČT24, 21. 5. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/178074-nato-summitem-v-chicagu-zahajilo-cestu-k-nove-podobe/**.

[26] *Poslanci vydali Parkanovou ke trestnímu stíhání*. Aktuálně.cz, 11. 7. 2012. On-line: **aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=751192**

[27] Například zde: **aktualne.centrum.cz/domaci/kauzy/clanek.phtml?id=751370**; **aktualne.centrum.cz/domaci/kauzy/clanek.phtml?id=751359**.

[28] *Letouny CASA znovu propadly v testech*. E15, 30. 11. 2012. On-line: **zpravy.e15.cz/domaci/ekonomika/letouny-casa-znovu-propadly-v-testech-936763**

[29] Viz skeptický postoj v loňském vydání této kapitoly. Střítecký, Vít (2012): Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky. In: Michal Kořan–Ondřej Ditrych a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

[30] *Irák koupí od ČR 28 bitevníků L-159 za 19 miliard Kč*. Aktuálně.cz. On-line: **aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=760072**.

Část III:

Středoevropský rozměr české zahraniční politiky

Kapitola 5
Spolková republika Německo v české zahraniční politice[1]

Vladimír Handl

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

„Možná jednoho dne se budou Němci stěhovat do Československa, aby tam hospodařili, pracovali, prožívali závěr svého života… Dnes jsme ovšem od takové budoucnosti na hony vzdálení…“, mínil vydavatel uznávaných *Frankfurter Allegemeine Zeitung* Johann Georg Reißmüller v době podepsání smlouvy o dobrém sousedství v únoru 1992.[2] O dvacet let později byly právě výše popsané projevy sblížení součástí normality česko-německého vztahu.

Rok 2012 byl skutečně rokem kulatých výročí, která umožňují zpětně hodnotit dosaženou úroveň vztahů. Vedle 20. výročí podpisu československo-německé smlouvy šlo i o 15. výročí podpisu deklarace o otázkách minulosti a 20. výročí vzniku deklarace o česko-saské spolupráci. Kvalitu vztahů a české politiky vůči Německu charakterizovala kontinuální linie intenzivní spolupráce, podporované napříč politickým spektrem na jedné straně a ideově definované distance části politické scény od politiky SRN na straně druhé. Nejvýraznějším projevem prvního byla bezprecedentně „hvězdná“ styková agenda roku 2012: Prahu navštívili tři ze čtyř nejvyšších ústavních představitelů SRN (prezident, předseda spolkového sněmu a kancléřka). Druhý fenomén představovala pokračující de-evropeizace vztahu se SRN.

Východiska

Rok 2012 přinesl další zvýraznění role SRN jako „nedobrovolného hegemona“ eurozóny[3], a česká politika musela hledat odpověď na nyní prakticky dvojjedinou otázku: na vztah k evropské integraci (záchraně eura a reformě EU) a k Německu jako hlavnímu protagonistovi tohoto procesu současně. Na jedné straně se rozvíjí dynamická spolupráce a sílila sounáležitost se „severní skupinou“ v rámci EU, jejímž ústředním aktérem je právě Německo. Česká politika, hospodářské kruhy, a do značné míry i veřejnost, se se „severní skupinou“ implicitně ztotožňovaly. To přispívalo k re-

lativní jistotě v české společnosti a stabilizovalo i vztah s Německem: podvědomý pocit, že jsme jako „severské státy“ všichni „na jedné palubě“ s akceschopným Německem „u kormidla“, zjevně uklidňovala politiku, byznys i veřejnost.

Na druhé straně to ovšem byly především nestabilita české vnitřní politiky a její obsahová prázdnota, polarizace ve vztahu k EU, které zásadním způsobem oslabovaly schopnost české politiky realizovat hodnověrnou, předvídatelnou a přitažlivou politiku – mj. i vůči Německu.

Dvacet let po podepsání československo-německé smlouvy[4] a patnáct let od stvrzení česko-německé deklarace[5] tak politickým vztahům dominovala klíčová evropská témata. Otázky minulosti hrály na politické úrovni spíše symbolickou úlohu a českou a německou politiku častěji spojovaly, než dělily; klesal jejich význam v politice a rostl ve společenském povědomí a občanských aktivitách. Praktická a decentralizovaná spolupráce se rozvíjela již tradičně dynamicky, nenarážela na politické, ale spíše administrativně-manažerské a finanční limity.

Nepřekvapivě tak v české politice vládla poměrně široká shoda ohledně významu Německa pro Českou republiku jako hospodářského partnera. Podle koncepce zahraniční politiky ČR (2011) je ostatně Německo „strategický partner“[6] a tomu odpovídá i intenzita stykové činnosti na všech úrovních.

Jako potenciálně výrazný se jevil integrativní efekt rozpočtových omezení (obrazně řečeno „dluhové brzdy“), jež se stala pevnou součástí politiky v obou zemích od nejvyšší až po lokální úroveň. Vedle stále efektivnější společné snahy o získání projektů EU pro rozvoj příhraničních regionů (např. evropské projekty Cíl 3), sílila tendence k propojování zdrojů obou zemí zejména v oblasti veřejných služeb: cílem byla jak finanční úspora, tak zvyšování jejich kvality a dosažitelnosti. Vedlejším „produktem“ pak je vytváření podmínek pro ještě intenzivnější soužití.

Během roku 2012 nebyly přijaty žádné zásadní strategické a koncepční materiály, které by mohly nově definovat vztah k SRN. Došlo nicméně k některým obsahovým posunům. Jeden se týkal oživení spolupráce mezi V4 a SRN, kdy se visegrádské země snažily získat SRN pro větší angažovanost ve střední Evropě. Druhý posun představovala snaha využít instituce Diskusního fóra pro intenzivnější dialog mezi oběma stranami.

Politický kontext

Hlavní charakteristika vztahu české politiky k Německu byla spojena s pokračující polarizací v otázkách evropské integrace a naopak se sblížením pozic hlavního politického proudu v otázkách minulosti.

Především v evropských otázkách vztahu k Německu se nebývale výrazně vyprofiloval menšinový pravicově-konzervativní až ultrakonzervativní proud. Nešlo o jev nový; naopak tato extremní linie českého diskurzu zatěžovala debatu již od od půlky devadesátých let. Vychází z odmítání nadnárodní spolupráce (a role Německa) jako hry konspiračních sil (tzv. Bilderberg jako centrum skutečné „světovlády“, role tzv. „iluminátů“ kolem následníků Václava Havla), popř. vůbec „dílo Satana“. Šlo o okrajový politický fenomén, který představovaly jednotlivé osobnosti a jejich publikace, webové projekty a či organizace, jako Michal Semín a Ladislav Bátora (organizace

D.O.S.T.), Adam Bartoš (redaktor webové stránky *Freeglobe.cz*, propojené ovšem se stránkou *Parlamentnílisty.cz*) či Petr Hájek, jenž se v roce 2012 prezentoval svou knihou *Smrt v sametu* (v níž označuje V. Havla za Antikrista). Tyto pozice by zůstaly marginálními výstřelky, kdyby se nemohly opírat o podporu prezidenta Václava Klause, který např. blog A. Bartoše označil již v roce 2010 za „geniální“[7], postavil se za ultrakonzervativního L. Bátoru při jeho jmenování do funkce poradce na ministerstvo školství (prohlásil kritiku jeho extrémních názorů – které za tragédii Evropy označují považují nejen EU, ale již osvícenství – za „novou hilsneriádu“).[8] Podobně dlouhodobě působí jeho následovníci v ODS, zčásti ovšem i arcibiskupský palác a KSČM. Bizarnosti a deviantní představy o formování politiky v ČR, EU i na globální úrovni se touto cestou postupně etablovaly jako součást české politiky a image ČR v mezinárodních vztazích, přispěly k pádu prestiže a hodnověrnosti ČR v německém prostředí; dále navíc dezorientovaly veřejnost, a to právě v době hledání východiska z krize české a evropské politiky. Česká ultrakonzervativní linie politiky *de facto* od znovuzvolení prezidenta V. Klause postupně vyvíjela tlak na nejistou pozici premiéra Petra Nečase a postupně marginalizovala ČR právě v době, kdy se na evropské scéně a v německé politice objevil prostor pro odvážné a připravené aktéry. ČR nicméně zůstávala vítaným spojencem SRN při prosazování odpovědné rozpočtové politiky EU i členských zemí.

Ambivalentní situace politiky ČR ve vztahu k Německu byla tedy především výsledkem prohlubující se koncepční a ideové nejednotnosti české politiky a politické a hodnotové nekompatibility mezi ČR a Německem. I hlavní proud české politické scény byl totiž rozdělen mj. podle postoje vůči národnímu státu a otázce sdílení suverenity na nadnárodní úrovni.[9] „Národně-státní“ politický proud vždy vnímal stát jako ústřední stavební prvek, preferoval mezivládní model integrace, v radikální formě jakékoli sdílení suverenity odmítal, protože se obával nejen dominace ze strany Bruselu, ale nyní i Berlína. Tyto pozice byly nejvíce zastoupeny v Občanské demokratické straně (ODS) premiéra Nečase, vybavené převážně neoliberálním programem. Dále k tomuto proudu patřila zbytková vládní strana Věci veřejné (VV) a tradičně zejména komunisté. „Národně-federativní“ pozice rovněž vždy trvala na národním státu, v různé míře ovšem akceptovala posilování nadnárodní „sdílené suverenity“ v EU, a neodmítala proto vůdčí roli SRN – naopak sdílela s polským ministrem Radosławem Sikorským jeho apel na Německo, aby se ujalo vůdčí role EU. Toto směřování zastávaly vládní TOP 09, opoziční sociální demokracie (ČSSD), mimo parlament pak Strana zelených a křesťansko-demokratická KDU-ČSL. Problém spočíval v tom, že i když tyto strany s národně-konzervativní odpovědí na otázku EU/Německa nesouhlasily, nebyly schopny se vývoji reálně postavit a ve veřejném prostoru zůstala jejich pozice poměrně nevýrazná.

TOP 09 za této situace od svého vzniku přejímala roli hlavního partnera německých vládních stran: v únoru se navíc stala členem Evropské lidové strany (EPP), nejsilnějšího politického uskupení v EU a Evropském parlamentu, v němž mohla přímo spolupracovat s jeho vedoucí silou – CDU-CSU. To byl více než symbolický rozdíl ve srovnání s ODS, která z EPP vystoupila v roce 2009 a stala se součástí marginálního parlamentního klubu skeptických reformistů Evropští konzervativci a reformisté (ECR), kde jsou vedoucí silou britští konzervativci.

Jestliže byly strany vládní koalice ve svém přístupu rozděleny (viz níže), naráželo zaměření německé vládní politiky na striktní rozpočtovou disciplínu a zaměření čistě na export dlouhodobě na výhrady ČSSD: Strana odmítala, že by evropskou krizi mohly vyřešit pouhé škrty a záchranné balíčky.[10] Podporovala Fiskální pakt, považovala jej ale pouze za dílčí opatření, a požadovala aktivní politiku podpory růstu a vytváření pracovních míst.[11] Podobně kritizovali záchranná opatření i menšinoví „euroaktivisté" a pragmatici v KSČM. Celkově byl ovšem evropský program ČSSD kompatibilní s německým permisivním konsenzem ohledně EU[12] a podobně se orientovaly i mimoparlamentní Strana zelených a KDU-ČSL.

Odborový svaz trvale odmítal redukci rozpočtových deficitů zemí EU jako „*základní recept na řešení zadlužení*", protože „*vede nevyhnutelně ke ztrátě dynamiky ekonomik evropských zemí a tedy k dalšímu prohlubování krize*".[13]

Výsledkem českého hledání odpovědi na dvojjediné dilema vztahu k EU/SRN tak bylo na straně ODS pokračování částečné de-evropeizace vztahu se SRN, jež konstatovala již ročenka 2011, v ostatních stranách (kromě euroskeptické KSČM) pak balancování mezi podporou politiky SRN a výhradami vůči jejímu hospodářskému liberalismu.

Od tohoto striktního německého kurzu na vyrovnaný rozpočet se distancoval předseda ústavního soudu Pavel Rychetský (ČSSD), který odmítl „*cestu hrubého neoliberalismu*", kterou se podle něj vydala část evropských zemí včetně ČR, protože vede k prohloubení nejistoty a „*sociálních propastí*", k demontáži sociálního státu a privatizaci veřejných funkcí státu.[14]

Bylo až překvapivé, že matení pojmů, hodnot a orientačních bodů české politiky příliš nezatížilo dlouhodobé postoje veřejnosti. Německo nadále (jako již po deset let) patřilo do středního pole sympatií občanů ČR – spolu s USA, Itálií či Chorvatskem.[15] Rovněž německou politiku v EU vnímala veřejnost zjevně bez většího vzrušení. Nejsou sice k dispozici výzkumy týkající se hodnocení přímo této otázky. Nicméně, v médiích se politika Evropské unie v oblasti záchrany eurozóny v zásadě oprávněně spojovala především s Německem. Názory na EU a na šance eurozóny na přežití tak nepřímo napovídaly o vnímání Německa. V pozitivním hodnocení tak převládalo vnímání EU jako instituce zaměřené na hodnoty demokracie (68 %), spolupráce (67 %) a solidarity (54 %). Posílení role SRN a velkých zemí obecně ovšem reflektovalo to, že EU byla vnímána jako komunita spravedlnosti nebo rovnosti jen menšinou dotázaných (38 % a 32 %).[16] Počátkem roku převládla skepse ohledně záchrany eura a tedy i úspěšnosti německé politiky v této oblasti (61 % ku 39 % dotázaných); v průběhu roku ale důvěra znovu postupně rostla, takže se počátkem 2013 negativní a pozitivní očekávání vyrovnala.[17]

Kontinuitu představovala nechuť, popř. neschopnost české politické scény řešit klíčovou otázku, a to, že je ČR ohrožena nikoli „německou rozpínavostí", ale nezájmem, který německá společnost ve vztahu ke střední Evropě včetně České republiky projevuje. Na význam zájmu o sousedy upozornil při 20. výročí československo-německé smlouvy z roku 1992 i ministr zahraničních věcí Guido Westerwelle[18], v české politické diskusi ovšem toto téma absentovalo.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Styky

Bylo by zavádějící vnímat sérii návštěv na nejvyšší úrovni jako výraz mimořádného významu ČR pro německou politiku: do jisté míry šlo o souhru okolností (např. prezident Joachim Gauck přijel na nástupní návštěvu, jež následovala poté, co nahradil odstoupivšího prezidenta Christiana Wulffa; návštěva Norberta Lammerta byla dlouhodobě plánovaná). V každém případě byly ovšem návštěvy výrazem dobře fungujících vztahů a charakterizovaly úroveň práce české diplomacie – jak Ministerstva zahraničních věcí ČR, tak velvyslanectví v Berlíně. Zároveň styková agenda potvrdila, že jedním z hlavních problémů vzájemných vztahů je česká politika sama o sobě: turbulence na české politické scéně znemožnily, aby do ČR zavítal dokonce i čtvrtý z nejvyšších představitelů SRN – předseda Spolkové rady, kterým byl od roku 2012 bavorský premiér Horst Seehofer.

Obecně byla na personální úrovni otázka německé role v EU poměrně neproblematická: mezi českými a německými politiky fungovaly konstruktivní vztahy, i s kancléřkou Angelou Merkelovou; ta je ostatně po Baracku Obamovi druhou zahraniční politickou osobností, k níž mají Češi největší důvěru.[19]

Vrcholem stykové agendy byla oficiální návštěva Spolkového prezidenta J. Gaucka (10. října). V listopadu (13.–14.) byl v Praze na oficiální návštěvě předseda Spolkového sněmu N. Lammert. Premiér Nečas a kancléřka Merkelová se setkali 23. února v Messebergu a poté během pracovní návštěvy kancléřky v Praze (3. dubna).

6. března přijel do Prahy na slavnostní připomenutí 20. výročí podpisu Smlouvy mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a přátelské spolupráci v Senátu PČR ministr zahraničních věcí G. Westerwelle.

Styky na zemské úrovni zahrnovaly dvě návštěvy saského premiéra Stanislawa Tillicha (18. června a 5. prosince) a Prahu navštívil také ministerský předseda Saska-Anhaltska Reiner Haseloff.

V SRN uskutečnil oficiální návštěvu předseda Senátu PČR Milan Štěch (1.–2. března). Prezident ČR V. Klaus pracovně navštívil Drážďany (19. března), Berlín (15.–16. června) a Bayreuth (13. prosince).

Evropská unie

Fakt, že Česká republika neplatí eurem a v nejbližší době ho nepřijme (ODS navíc chce o euru zavést referendum), umožňoval vládě nepodílet se na opatřeních eurozóny, se kterými Německo přicházelo. Paradoxně ale zároveň ve stejných kruzích rostly obavy z posilování rozhodovacích mechanismů v rámci eurozóny a oslabení postavení jejích nečlenů.

Česká republika tak reagovala na postupně se upřesňující německý scénář řešení krize eurozóny značně diferencovaně. V zásadních otázkách se rozcházela i samotná exekutiva – premiér P. Nečas (ODS), ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg (TOP 09), ministr financí Miroslav Kalousek (TOP 09) a prezident V. Klaus (ODS). Rozdělená ovšem byla i opozice. Situaci komplikovalo i to, že ani německá

politika nebyla zcela jednotná, její přístup měl charakter postupných a často neúplných kroků, a byl proto často kritizován německou levicovou opozicí a zahraničními partnery, včetně USA.

Pokud jde o politickou sféru, a to dokonce od levého po pravý střed politického spektra, převládala blízkost hospodářských kultur ČR a SRN a identifikace se „severskou skupinou“[20]: směřování k vyrovnanému rozpočtu, nízké inflaci, posilování konkurenceschopnosti exportně orientovaného hospodářství a dosahování přebytku zahraničního obchodu, většina české politiky a byznysu byla blízká základním přístupům německého ordoliberalismu. Česká republika proto podpořila německý tlak na prosazování fiskální disciplíny včetně integrace *Schuldenbremse* do legislativních dokumentů členských států eurozóny, tedy i za cenu zásadních rozpočtových škrtů.

Německo navíc získalo ČR pro středovou pozici při jednání o finančním rámci EU na léta 2014–2020; ČR tak patřila jak ke skupině „přátel koheze“ (zejména nových členských států střední a východní Evropy), tak „přátel lepšího využití fondů“ (čistých plátců EU) a pomáhala tak přemostit rozdíly mezi oběma tábory, což německá politika oceňovala. Od roku 2010 ovšem ODS prováděla politiku izolace ČR od eurozóny a od právních nástrojů, institucionálních struktur a jakýchkoli nových integračních snah. Premiér Nečas označil stabilizaci eura za prioritní zájem ČR[21], odmítl ale pakt Euro Plus stejně jako Fiskální pakt. Zdůraznil mezivládní princip v EU, který ovšem při záchraně euro převládá i v německé politice. Na rozdíl od německé pozice ovšem usiloval o EU variabilní geometrie, v níž se má celý mechanismus diferencovat podle předmětu spolupráce.[22] Preferoval tedy tak jakousi formu Evropy „à la carte“[23] právě v době, kdy německá politika hledala cestu jak zabránit vnitřnímu rozpadu EU. Přitom si zástupci ODS byli vědomi toho, že se EU, aby byla úspěšná a obstála v globální konkurenci, bude muset sjednocovat – a to ne na úkor disciplinovaných států severu Evropské unie.[24]

Tento rozpor se snažil premiér překlenout tím, že v průběhu návštěvy kancléřky Merkelové prezentoval ČR jako „stínového signatáře“ Fiskálního paktu a zavázal se k dobrovolnému plnění jeho ustanovení.[25]

Ministerstvo zahraničních věcí se stavělo ke kurzu německé politiky v zásadě s pochopením, ministr Schwarzenberg vystupoval za přistoupení k Fiskálnímu paktu alespoň k pozdějšímu datu a TOP 09 kritizovala premiéra Nečase, protože neúčast na paktu by mohla ČR vážně poškodit.[26] Ministr Schwarzenberg prosazoval názor, že euro nemá představovat fetiš a že by EU bez eura přežila, jeho záchranu ale podporoval.[27] Ovšem ministr financí za TOP 09, M. Kalousek, stejně jako ODS, se stavěl převážně skepticky k snaze německé politiky posilovat centrální kontrolu rozpočtů členských zemí, k posilování role EK, k přesunu pravomocí v rozpočtové oblasti a k závaznější koordinaci hospodářských politik. Spolu s ODS, Českou národní bankou a prezidentem Klausem se obával vznikající bankovní unie, včetně nové role ECB; tento postoj ale nebyl zcela protikladný Německu, které ve věci bankovní unie postupovalo velmi obezřetně a stejně jako ČR se snažilo její realizaci oddálit.

„Národně-státní“ proud v české politice vnímal německé vedení v EU jako problematické, popř. nepřijatelné. Menšinová část již před eurokrizí vinila SRN z hegemonie a diktátu: V. Klaus již v roce 2010 konstatoval, že „*Německo získalo mírovou cestou*

jasnou evropskou hegemonii, o níž bezúspěšně vedlo dvě světové války".[28] P. Hájek, vicekancléř prezidenta Klause, uvedl, že se ČR dostala zpět pod německý protektorát a že je Evropská unie pokusem vytvořit „*Čtvrtou říši*".[29]

ODS zdůrazňovala princip mezivládní spolupráce, kritizovala ale zároveň skutečnost, že se hlavní evropské iniciativy připravují především na mezivládní úrovni v německo-francouzském tandemu a menších skupinkách zemí. S německým vedením naopak v zásadě neměl problém proud „národně-federativní": ministr Schwarzenberg (TOP 09) nicméně kriticky uváděl, že by se Němci neměli prezentovat jako příklad a zachránce.[30]

Hlavní problém vztahu k Německu tak byl uvnitř vlády: premiér (ODS) se rozcházel s německou politikou i s vlastním ministrem zahraničí (TOP 09), zejména pokud šlo o institucionální posilování EU a směřování k politické unii.

Zahraniční a bezpečnostní politika

Neexistence jednotné zahraniční politiky ČR (podle některých názorů neexistence zahraniční politiky vůbec) se odrážela i na vztazích s Německem:

Česká diplomacie hledala nové možnosti spolupráce se SRN ve vojensko-bezpečnostní oblasti. Tento trend představil např. ředitel multilaterální sekce MZV Daniel Koštoval: během bezpečnostní konference v Senátu Parlamentu ČR vyslovil nabídku německé straně k zintenzivnění spolupráce, vyslovil se pro větší propojení zemí V4, Německa a Rakouska v této oblasti.[31] Následně mezi MZV a německým ministerstvem zahraničních věcí a ministerstvem obrany probíhaly konzultace, jež se prostor pro spolupráci snažily jasněji vymezit.

Hmatatelným příkladem zvýšené intenzity vojenské spolupráce bylo uvedení dlouho plánované mezinárodní *european battle group* pod velením německého Bundeswehru (zúčastnily se dále jednotky Rakouska, Chorvatska, Irska a Makedonie) do služby pro druhou polovinu roku.[32] Ministr obrany Alexandr Vondra také jednal v Berlíně o možnosti, aby velitelství vznikající *battle group* jednotky zemí visegrádské skupiny mohlo využívat evropské operační velitelství v Postupimi.[33] Armáda dostala nabídku, aby měla své zástupce v organizační struktuře mezinárodního velitelství pro plánování a vedení operací NATO a EU na vyšší než brigádní úrovni.[34] Širší kontext aktivizace kontaktů v této oblasti poskytlo i české předsednictví ve Visegrádské skupině a schválení dokumentu, který shrnoval postoje zemí V4 v předvečer vrcholné schůzky NATO v Chicago.[35] Zájem o vojensko-bezpečnostní spolupráci SRN a V4 se projevil především ve vzájemných konzultacích.

Dalším předmětem jednání na bilaterální úrovni bylo rozšíření EU. Zde česká diplomacie systematicky vystupovala za pokračování rozšiřování EU na Balkáně a argumentovala důležitostí pozitivní motivace pro vnitřní demokratickou transformaci daných zemí. Německá strana dávala přednost vnitřní konsolidaci EU a vycházela z negativních zkušeností s některými novými členskými státy – zejména Bulharskem a Rumunskem, do jisté míry ovšem i s Českou republikou (viz suverenistické pozice prezidenta Klause a jeho následovníků[36], vysoká korupce při využití strukturálních fondů a v Sasku a Bavorsku zejména přeshraniční kriminalita).

Na vnitřní diferenciaci české politické scény narážel tradičně i pohled na hospodářské zájmy a kulturní jinakost. Na jedné straně konzervativní a zároveň hospodářsky pragmatické postoje vyjadřoval premiér Nečas a těsný okruh spolupracovníků prezidenta Klause: Nečas se tak distancoval od provokativní skupiny Pussy Riot stejně jako od akcí na podporu autonomie Tibetu[37], prezident Klaus vyzval k přátelství s Čínou.[38] Německá politika se přitom v téže době snažila rozvíjet dobré vztahy s ruskými a čínskými partnery a dávat přitom najevo nesouhlas s některými postupy státní moci v obou zemích.

Na druhé straně znepokojení atlantisté v české politice údajně hledali oporu v USA, včetně případného pronájmu stíhaček F-16 – zjevně ve snaze zvýšit potenciál odstrašení ve vztahu k Rusku; podle *Wikileaks* se představitelé české diplomacie ve většině otázek obranné politiky neshodují s Německem, a to i při jednání v NATO.[39] Takový postoj, pokud by se potvrdil, by ovšem neznamenal změnu, naopak by naznačoval pokračování nedůvěry, kterou ve vztahu k německé politice vůči Rusku mají české atlantické kruhy již tradičně; rovněž rozhovory s pracovníky MZV potvrzují, že se v některých podstatných tématech česká a německá politika v NATO rozcházejí. Naopak levicová politická opozice většinou vnímala německou politiku pozitivně. Politika Angely Merkelové vůči Rusku ovšem značně vystřízlivěla nejpozději od „rošády" Putin–Medveděv a po zásazích proti protestujícím v Moskvě na konce roku 2012.

Hospodářská spolupráce, doprava

Na Německo připadalo 31,5 % českého exportu a 25,6 % importu a SRN tak nadále představovala zdaleka nejvýznamnějšího hospodářského partnera ČR.[40] Pokračoval trend, kdy postupně roste český export, kdežto import nedosahuje úrovně roku 2008, a tak trvale roste pozitivní saldo vzájemného obchodu (v roce 2012 rekordních 267,2 mld. Kč).[41] Česká republika byla více provázaná s německým subdodavatelským řetězcem než tradiční západní partneři-sousedé Německa Belgie nebo Dánsko.[42] Stejně jako v minulých letech nicméně pokračoval pokles podílu SRN na českém zahraničním obchodě. Projevoval se tak pozitivní efekt členství v EU, které otevřelo ČR ekonomickým aktivitám v dalších zemí EU a rovněž zvýšení diverzifikace zahraničního obchodu ČR na mimoevropské trhy.

Podle analýzy obchodního oddělení velvyslanectví v Berlíně byl nedostatkem české hospodářské pozice vůči Německu fakt, že se české firmy dosud nevymanily z pozice hospodářských partnerů, kteří svou přitažlivost stavějí na nízkých cenách a mzdách, a nebyly se schopny přeorientovat na kvalitativní faktory produktivity. Nepřestoupily tak na německém trhu z pozice subdodavatelů do pozice generálních dodavatelů. Exporty do Německa proto nadále pocházely hlavně od firem pod zahraniční kontrolou. Českým firmám v Německu chyběla vlastní podnikatelská báze a byly závislé na různých mezičláncích. Česká republika by tak měla nejen usilovat o to udržet v ČR hlavní nositele českých exportů do Německa, tj. zahraniční firmy, ale také usnadňovat českým firmám cestu na německý trh a pomáhat jim v tom, aby se na něm mohly udržet.[43] Hospodářští experti uvádějí, že zkušenosti některých českých koncernů (EH či Agrofert) ukázaly, že v Německu lze investovat a investice mohou být zajímavé z důvodu stability německého podnikatelského a právního prostředí.

Česká republika sice opět získala první pozici před Slovenskem v žebříčku atraktivity zemí střední a východní Evropy pro německé investory; pozitivní byla skutečnost, že poprvé poklesla přitažlivost, kterou měla pro zaměření německých investorů, angažovaných v ČR, Čína. Je však třeba připomenout, že ČR selhávala při řešení již téměř chronických problémů: nedostatku kvalifikovaných pracovních sil, slabé jazykové vybavenosti, vysoké korupce, nízké vymahatelnosti práva a výkonnosti státní správy, nepředvídatelnosti vývoje vládní politiky (pro německé partnery je nepochopitelné, jak funguje vláda, v níž po dvou letech zůstanou z původní sestavy pouze premiér a čtyři ministři).[44] Klesala tak spokojenost s fungováním českého státu obecně a před tvůrci české ekonomické politiky stála výzva řešit dlouhodobý trend zhoršování podmínek podnikání v ČR.[45]

Jedním z klíčových a nedořešených témat byl další rozvoj dopravní infrastruktury. V německém Furth im Wald podepsalo vedení regionů a zemští radové (Plzeňský kraj a představitelé vlády Horní Falce) Deklaraci o výstavbě železniční trati z Mnichova do Prahy.[46] Výstavba této tratě stejně jako modernizace silničních komunikací představovaly pro Plzeňský kraj a pro Horní Falc prioritu, protože nedostatky infrastruktury brzdily hospodářský vývoj celé oblasti a přispívaly k jejímu vylidňování.[47] V souvislosti s německou reformou správy vodních toků nadále probíhal „boj“ o obnovení, resp. zachování plné splavnosti Labe na německém úseku. Jeho význam z pohledu české vnitrozemské plavby spočíval v propojení ČR s námořním přístavem v Hamburku.

Pokračovaly snahy české strany na vybudování rychlostního železničního koridoru mezi Berlínem, Drážďanami a Prahou. Rostl význam i regionálních příhraničních projektů. Například příhraniční dopravní systém EgroNet zahrnoval v Sasku, Bavorsku, Duryňsku a Česku území rozlohu asi 15 000 km^2 s přibližně 3,2 mil. obyvatel. Podílelo se na něm 63 dopravních podniků (železnice, autobusy, tramvaje), které obsluhovaly kolem 700 dopravních cest s více než 7000 zastávek.[48]

Energetika

Hlavními tématy zůstala výstavba dvou nových bloků jaderné elektrárny Temelín a přetoky elektrické energie ze severu Německa do ČR. Česká strana postupovala podle vstřícného návrhu, který v roce 2011 adresoval premiér Nečas kancléřce Merkelové: občané SRN (stejně jako dalších sousedních zemí) mohli v prodlouženém termínu do 18. června podávat námitky k posudku o dopadech výstavby na životní prostředí.[49] Jak odborný text posudku, tak veřejná expertní debata, konaná v Pasově, ovšem přitáhly jen minimální pozornost.[50] Efekt tak byl spíše politický; němečtí aktivisté i proto považovali vstřícnost české strany spíše za šikovné public relation. Cílem bavorské vlády zůstávalo „*přesvědčit českou vládu o energetické změně a o bavorské cestě zdrojů obnovitelné energie*“.[51]

Bilaterální vztahy zvýšeně zatěžovala otázka neplánovaných přetoků energie, kdy větrné elektrárny na severu Německa způsobují při skokovém nárůstu výroby kritické přetížení přenosové soustavy v ČR a mohou způsobit její kolaps. ČEPS spolu s partnery v zemích Visegrádské skupiny navrhovala rozdělení německého a rakouského trhu na menší části a zvažovala jako krajní a finančně nákladné řešení výstavbu transformátorů na hranici s Německem.[52] Německá a rakouská obchodní energetická zóna

způsobovala nejen přelivy energie do české a polské přenosové soustavy, ale také blokovala jejich přenosové kapacity. Německo a Rakousko diskusi o zrušení obchodní zóny zcela neodmítaly, nikoli ovšem před rokem 2018.

České pozice se diferencovaly. Premiér Nečas potvrdil, že ČR nechce budovat transformátory a naopak bude investovat 50 mld. Kč do posílení své přenosové soustavy. Bývalý ředitel ČEZ Martin Roman prezentoval velmi rozšířený názor, že by německá strana měla ČR ročně za přelivy platit 7 mld. Kč ročně.[53] Ministr Schwarzenberg zase akcentoval skutečnost, že ČR respektuje a dokonce podporuje německé rozhodnutí nahradit využívání jaderné energie obnovitelnými zdroji.[54]

Realizace již v roce 2009 naplánované výstavby přenosové sítě ze severu na jih Německa se ovšem protahovala – z plánovaných 1834 km nových vedení vysokého napětí bylo k roku 2012 postaveno pouze 214 km. Polská strana proto plánovala postavit na své hranici transformátor a česká ČEPS v říjnu oznámila, že plánuje vybudovat transformátory do roku 2017.[55] Německá strana si byla zátěže a oprávněných obav ČR vědoma a např. bavorská politika se proto soustředila na budování tzv. Durynského elektrického mostu, který by Bavorsko propojil se zeměmi východního Německa.[56] Převládající dojem nicméně byl, že německá strana problém většinou aktivně neřešila a snažila se jej spíše „zamést pod koberec". Jak uvádějí expertní kruhy, odmítala opakovaně požadavky české strany na odpojení nadbytečných zdrojů ze sítě v případě nebezpečí přetížení české přenosové sítě. Argumentovala tím, že by v souladu s německými zákony musela ušlý zisk hradit česká strana – tedy ten kdo o odpojení žádal.

Obě země odlišovala míra vstřícnosti vůči ruským dodavatelům, kteří měli zájem investovat do výroby a distribuce na konci řetězce (*downstream*). Německá strana v tom viděla záruku stability dodávek.[57] Česká pozice byla k takovému postupu zdrženlivá a Praha se obávala přílišného vlivu ruských energetických firem na energetickou bezpečnost.

Ke konci roku společnost NET4GAS prakticky dokončila budování tranzitního plynovodu Gazela (166 km), který je napojen na plynovody OPAL a Nord Stream a zvýší energetickou bezpečnost ČR. Chystal se prodej firmy NET4GAS, provozovatele českých plynovodů, již vlastní RWE, a zájem projevilo pět firem, mj. EPH (Daniel Křetínský) a KKCG (Karel Komárek). Kancléřka Merkelová se osobně zasazovala za to, aby prodej strategicky významné soukromé firmy proběhl transparentně a směřoval do rukou solidní a spolehlivé firmy.

Vnitro

Celkem stabilně se vyvíjela situace v oblasti vnitřní bezpečnosti. Jestliže v širším pásmu česko-německého pomezí obecná kriminalita klesala na obou stranách hranice[58], v některých lokalitách těsně u hranic počet krádeží rostl a pokračoval kritický problém rostoucí kriminality drogové. V saské Horní Lužici, na hranici s Českou republikou a Polskem, byl údajně ohrožen veškerý majetek a krádeže aut zde 60krát převyšovaly německý průměr.[59] Pět let po zrušení schengenské hranice tak otevřenost vnímalo německé obyvatelstvo v pohraničí s rostoucí obavou. Bavorská europoslankyně Monika Hohlmeierová usilovala o žalobu proti ČR na evropské úrovni.[60]

Bavorsko plánovalo zvýšit namátkové kontroly u hranic a ministr vnitra Joachim Hermann kritizoval ČR za příliš liberální režim.[61] Situace představovala citlivý problém: v některých příhraničních lokalitách nájezdy zlodějů z ČR (a Polska) vedly ke kritickému propadu důvěry v německé instituce i růstu protičeských nálad; pokračovaly i požadavky zablokovat nově otevřené místní přechody hranic.

Rétoricky situaci využil karlovarský radní Václav Sloup (KSČM) k nepřímé legitimizaci hraničního režimu před rokem 1989, když prohlásil, že by si německá strana přála tehdejší ostrahu hranic znovu zavést.[62]

Řešení situace ovšem může být pouze bilaterální, a proto pokračovala snaha o rozvoj společných instrumentů a mechanismů řešení: od března 2013 by tak měla fungovat česko-saská skupina pro boj proti přeshraniční kriminalitě – zejména proti krádežím aut a převozu drog. 15. května byly otevřeny nové prostory Společného centra česko-německé policejní a celní spolupráce v Petrovicích.

Sub-nacionální úroveň

Rovněž ve vztazích ČR s německými zeměmi zaznamenal rok 2012 intenzifikaci. Premiér Nečas uvedl, že zejména sousední německé země představují „*pomyslnou bránu a zároveň okno do celého Německa*“ a zdůraznil, že „*se sousedními spolkovými zeměmi nás nepochybně pojí nejužší historické, geografické, hospodářské, kulturní a sociální vazby*“.[63]

Česká strana iniciovala zvýšení politické úrovně zasedání pracovních skupin pro příhraniční spolupráci. Česko-bavorská skupina tak zasedala za přítomnosti členky Poslanecké sněmovny Jany Fischerové (ODS), ředitele odboru MZV Jiřího Čisteckého, velvyslance v SRN Rudolfa Jindráka, bavorskou delegaci vedla ministryně bavorské vlády pro evropské otázky Emilia Müllerová.[64] Na MZV v Praze se konalo jubilejní 20. zasedání česko-saské pracovní skupiny (10.–11. září). Spektrum témat spolupráce, jimiž se obě pracovní skupiny již tradičně zabývají, bylo velmi široké a zahrnovalo hospodářství, turistiku a dopravu; zdravotnictví a sociální věci; vnitro; kulturu, vzdělávání a vědu; spravedlnost; územní plánování, spoluprácí krajů a činnost euroregionů; životní prostředí, zemědělství a lesní hospodářství.[65]

Regionální bavorští politici požadovali obnovení institutu pověřence pro spolupráci s ČR, který by lépe koordinoval výměnu mezi školami, výuku obou sousedních jazyků a rozvoj infrastruktury, v níž jsou stále nedostatky. Ministerstva dopravy přijala memorandum o rozvoji železniční dopravy.[66]

Na novou úroveň se dostaly vztahy se Saskem tím, že v budově Lužického semináře v Praze, již od roku 2010 může pronajímat od ministerstva školství, byla v červnu otevřena Kontaktní kancelář Svobodného státu Sasko v Praze – první samostatné zastoupení německé země v ČR (Bavorsko je v ČR představováno předsedou Česko-německé obchodní a průmyslové komory Bernardem Bauerem).[67] Saská kancelář má působit jako kontaktní a informační středisko, jež poskytne zázemí pro podniky, spolky, svazy či instituce, které mají zájem o spolupráci, a bude zprostředkovávat kontakty a různé projekty. Jde o nesporný vrchol česko-saských vztahů, otevření kanceláře provedl během pravidelné návštěvy ČR předseda saské vlády S. Tillich (18. června).[68] Výbornou úroveň vztahů potvrdil svým vystoupením na Ekonomickém fóru v Dráž-

ďanech i prezident Klaus (19. března). V prosinci navštívil premiér Tillich Prahu ještě jednou, aby spolu s premiérem Nečasem ocenil význam 20. výročí podpisu Společného prohlášení ministerského předsedy Svobodného státu Sasko a předsedy vlády České republiky (5. 12. 1992).[69]

Krátká bilance ukazuje intenzitu vztahů ČR s oběma sousedními zeměmi. Do ČR např. exportuje 2070 bavorských firem a z ČR dováží naopak 998 firem. 74 bavorských obcí uzavřelo partnerství s českými protějšky, funguje 89 vysokoškolských partnerství, v zimním semestru na vysokých školách v Bavorsku studovalo 405 studentů z ČR. 15 792 českých občanů bylo v Bavorsku zaměstnáno. Bavorsko je nejvýznamnějším hospodářským partnerem ČR v SRN (obrat v roce 2011 cca 14,6 mld. EUR), Sasko zaujímá čtvrté místo (obrat 4,5 mld. EUR, což představuje desetinásobný nárůst proti roku 1992).[70] V roce 2012 fungovalo 102 partnerství saských škol se školami českými. Nejvýznamnější příkladem příhraničního sblížení v oblasti školství zůstalo gymnázium Friedricha Schillera v Pirně, kde již po léta probíhá mj. i bilingvní výuka.[71]

Prioritní zaměření na sousední německé země tak v české politice z logických důvodů přetrvávalo, vztahy s ostatními zeměmi ale rovněž patřily k důležitým událostem české politiky: např. 12. dubna navštívil ČR předseda vlády Saska-Anhaltska Reiner Haseloff, který jednal s premiérem Nečasem mj. o energetické spolupráci.[72]

Na krajské úrovni se česká i německá politika soustředila na efektivní zastupování zájmů v Bruselu a schopnost získávat a efektivně využívat prostředky ve finančním období 2014–2020. Nejlepší cestu k tomuto cíli představuje příhraniční spolupráce, která posunuje bývalé „regiony soudržnosti" na podstatně vyšší úroveň. Ve spolupráci sedmi krajů tří sousedních států (Jihočeský a Plzeňský kraj, Vysočina, Horní Rakousy, Dolní Rakousy, Dolní Bavorsko a Horní Falce) byl vytvořen nový Evropský region Dunaj–Vltava s populací šest milionů lidí. Rozlohou 60 000 km^2 je větší než Švýcarsko a má větší hospodářský výkon než Dánsko.[73] Regionální projekt ukazuje v praxi na klesající relevantnost státní hranice v otázkách vývoje všech tří sousedních zemí. Region se zaměřuje na vyvážený rozvoj celého území, orientuje se na rychlé a efektivní projednání veškerých podnětů a na využití synergií při zaměření na spojující témata.[74]

Ochrana životního prostředí, práce a sociální věci, zdravotnictví

Agenda ochrany životního prostředí zjevně nepatřila mezi priority vládní politiky a ve vztazích s Německem probíhalo naplňování dlouhodobé agendy spíše než prosazování nové agendy. Nadále se řešil spor o výstavbu jezu na Labi u Děčína: Sasko, stejně jako ekologické organizace, odmítlo kvůli obavám o dopady na životní prostředí i upravený plán výstavby; česká strana má o výstavbu zájem z důvodu prodloužení splavnosti Labe na 345 dní v roce.[75] Rostla angažovanost obyvatel na místní úrovni: obyvatelé na obou stranách hranice a saská města Pirna a Freiberg se např. stavěli proti vzniku větrného parku, který na Moldavě chtěla postavit firma EP Renewables D. Křetínského. Saská vláda proto za podmínku výstavby označila souhlas veřejnosti.[76] Pokračovaly výchovné a informační akce, jako česko-bavorský projekt o ekologické gastronomii, šetrné k životnímu prostředí a využívající výhradně regionální produkty.[77]

V oblasti práce a sociálních věcí rok od otevření německého pracovního trhu (květen 2011) potvrdil dlouhodobé odhady expertů: žádná vlna pracovních migrantů do SRN nepřišla, navíc dvě třetiny příchozích tvořili Poláci, 13 % Maďaři a pouhých 7 % Češi.[78]

Projevoval se vedlejší účinek rozpočtových omezení v obou zemích: Demografická krize, rostoucí náklady a snaha řešit rozpočtové schodky měly integrativní efekt a rozvíjely se úvahy o propojování obou národních sociálních systémů ve vybraných oblastech. Stále více německých seniorů např. využívalo pečovatelských zařízení v Čechách a na Slovensku.[79] Podobně rostl počet pacientů z Německa, kteří se léčili v ČR, přičemž výkony hradily jejich německé pojišťovny.[80]

Ke svému závěru se blížila jednání o „Rámcové smlouvě mezi ČR a SRN o přeshraniční spolupráci v oblasti zdravotnické záchranné služby"; její uzavření by mělo upřesnit obecné podmínky pro příhraniční nasazení záchranné služby. Následně budou moci např. plzeňští krajští záchranáři podepsat již připravenou smlouvu partnery z Bavorska. V Rozvadově a okolí pak budou moci zasahovat záchranáři z Waidhausu, protože záchranáři z Tachova nemohou dodržet stanovený 20 minutový limit dojezdu.[81]

Věda, kultura, vzdělání

Jedním ze slabých míst česko-německé vzájemnosti a české politiky v oblasti vzdělávání byl nadále nedostatečný zájem o výuku němčiny. Přitom 90 % německých a rakouských firem, které v ČR podnikaly nebo chtěly podnikat, hledalo zaměstnance, kteří umějí německy. Aktivity v tomto směru vyvíjela nadále především velvyslanectví SRN (např. program „Šprechtíme") a Rakouska, nově ale také kraje: Asociace krajů 27. dubna podepsala s německým a rakouským velvyslanectvím dohodu o spolupráci při propagaci německého jazyka.[82]

Další slabší místo českého vztahu (a politiky) vůči Německu nadále představovala jen omezená přítomnost české kultury v německém prostředí. Pozitivní roli tradičně hrál Fond budoucnosti a jeho finanční podpora bilaterálním kulturním aktivitám, pravidelné Dny české a německé kultury (Ústí nad Labem a Drážďany). Povědomí o české literatuře se snažil zvýšit projekt, v jehož rámci v Německu, Rakousku a Švýcarsku cestovaly tři autorské dvojice a účastnily se autorských čtení.[83]

Pro rozvoj řady projektů a aktivit byly nadále významné prostředky příhraničního programu EU Cíl 3, který např. v česko-bavorském pohraničí disponoval pro léta 2007–2013 asi 2,9 mld. Kč. Z poslední části těchto zdrojů byla financována např. výstavba česko-německého studentského ateliéru pro zpracovávání uměleckého skla se studiovou sklářskou tavicí pecí v bavorském Frauenau.[84]

Univerzity v Plzni a Řezně ukončily populárně vědecký, multi-oborový projekt, který zkoumal důsledky železné opony a vývoj pohraničí po konci studené války. Část výstupů bude využita jako materiál pro vzdělávání.[85]

Pokračovala výzkumná spolupráce Fakulty strojní Západočeské univerzity v Plzni a Vysoké školy v bavorském Deggendorfu.[86]

Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem v Plzni a Řezně pokračovala v organizaci vzájemného poznávání dětí do osmi let a pedagogů projektem, který zahrnuje všechny české i německé regiony podél společné hranice.[87]

Novou příležitost zmapovat a doplnit představu o životě na Šumavě a v Bavorském lese vytvořilo Muzeum Fotoateliér Seidl, které v rámci evropského projektu digitalizovalo 140 000 snímků z let 1884 až 1997.[88]

Lobkovický palác

Pokročilo jednání o prodeji Lobkovického paláce (sídla velvyslanectví SRN v Praze) německému státu: jde o poměrně složitý proces vzhledem k tomu, že nešlo prostě o prodej užitného objektu, ale národní kulturní památky. Česká strana tak musela nejprve ukončit komplexní odhad ceny, který byl následně předán německé straně. Vzhledem k tomu, že se z prodeje stalo politikum, postupovalo MZV tak, aby proces nemohl být napaden ani právně, ani politicky. Česká republika zároveň hledala pozemek v Berlíně, na kterém by mohla stát budova nového velvyslanectví. Provoz dosavadní nevyhovující budovy na Wilhelmstrasse stál ročně 10 mil. Kč.

Otázky minulosti

Bývalí hlavní vyjednavači klíčové politické smlouvy, která vytvořila politický a institucionální rámec pro všestrannou spolupráci po roce 1992 – Wilhelm Höynk a Zdeněk Matějka –, na počátku roku na konferenci k 20. výročí smlouvy věrně prezentovali, jak vzdálené byly pozice obou stran v době jednání především v pohledu na společnou konfliktní minulost. Zejména německá strana nebyla připravena na to, jak významná pro českou stranu byla otázka uzavření historických otázek: stín minulosti překrýval i agendu budoucnosti, na kterou se chtěla německá strana soustředit.[89]

O dvacet let později, v roce 2012, přinesly česko-německé vztahy několik událostí, které symbolizovaly novou kvalitu vztahů ve vztahu k minulosti, stejně jako zbývající prvky odporu vůči snahám o usmíření.

Česká politika se vzácně shodla (v případě prezidentské kanceláře velmi neochotně) na pozitivní reakci na dopis německého Spolkového prezidenta J. Gaucka u příležitosti sedmdesátého výročí vyhlazení Lidic a Ležáků. Dopis představoval mimořádné gesto, v němž prezident Gauck potvrdil, že se Německo nevzdává své historické odpovědnosti za nacismus, a navíc označil odpor českých parašutistů a jejich spolupracovníků za inspiraci pro celý svět.[90] Prezident Klaus v odpovědi dopis ocenil jako významný impulz k překonání zbytků vzájemné nedůvěry.[91] Dopis přivítal premiér Nečas a celá česká politická scéna, v Německu pak i mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení Bernd Posselt, který se ostatně lidickým obětem poklonil osobně ještě v letech 2010 a 2011.[92] V říjnu pak prezident Gauck jako první spolkový prezident navštívil Lidice.[93] Česká politika i veřejnost celkově ocenily jak politický význam návštěvy, tak lidský přístup J. Gaucka k obětem, s nimiž měl možnost se setkat.

Prezident Klaus, který – jak dal mnohokrát veřejně najevo – usmiřovací gesta vnímal jako zbytečná, se nakonec ceremonie v Lidicích zúčastnil. Typičtější pro jeho přístup k minulosti nicméně bylo, že si před podpisem vládního návrhu zákona o majetkovém vyrovnání českého státu s církvemi vynutil na premiérovi Nečasovi osobní záruku, že nedojde touto cestou k porušení restituční hranice 25. 2. 1948.[94]

Politika obecně na obou stranách nakládala s tématy minulosti s obezřetností. Na květnovém 63. Sudetoněmeckém srazu v Norimberku nezazněly radikální výroky na adresu ČR (kritizován byl ovšem postoj prezidenta Klause), jasně vyznělo přesvědčení, že sblížení mezi českou a bavorskou vládou „*zahájilo neodvratně pozitivní vývoj*"; bavorský premiér pozval na návštěvu premiéra Petra Nečase.[95]

Premiér Nečas si připravil půdu pro vystoupení v Bavorském zemském sněmu svou účastí a projevem na pietním aktu v Lidicích.[96] Uzavíral se příběh tzv. chebského lesa: Město Cheb požádalo o registraci česko-německého nadačního fondu Chebský les. Fond by měl z prostředků z doby, kdy v lese hospodařil německý stát, a z příspěvků německé strany podporovat projekty současných i vysídlených Chebanů na obou stranách hranice. Minulost byla ovšem stále více předmětem společenských a akademických aktivit. Tak byl pro veřejnost otevřen internetový portál *Porta fortium* s mnoha tisíci digitalizovanými historickými dokumenty od 12. století (projekt financovala EU v rámci programu Cíl 3).[97]

Obecně platilo, že otázky minulosti přitahovaly – oproti době podepsání smlouvy ČSFR–SRN v roce 1992 a Česko-německé deklarace v roce 1997 – poměrně malou pozornost. Tak i otevření výstavy v kontroverzním Centru proti vyhánění vyvolalo protesty nikoli České republiky, ale Turecka (výstava zahrnuje tureckou genocidu arménského obyvatelstva v letech 1915–1918).[98]

Pokračoval trend pomalého posilování kritické distance od odsunu (za nespravedlivý jej považovalo již 39 % dotázaných, opačně jej vnímalo 42 %) a klesá podpora zachování platnosti dekretů prezidenta Beneše (poprvé pod 50 %).[99] Snahy vztahovat se k otázkám minulosti „na místech" vyvolávaly často vášnivé debaty a kontroverze. Tak město Opava se zabývalo otázkou odhalení pamětní desky bývalým německým obyvatelům Opavy.[100] Město Vyškov zrušilo usnesení o vytvoření pamětní tabule o německém obyvatelstvu, které kraj kolonizovalo před 800 lety.[101] V Jihlavě byly uloženy ostatky údajných německých obětí z Budínky u Dobronína.[102]

Nadále se osvědčovala práce institucí, založených česko-německou deklarací roku 1997; patřily k důležitým příkladům úspěšné institucionalizace procesu sbližování, o kterém se diskutovalo i v zahraniční literatuře.[103] Nezastupitelná tak byla činnost Fondu budoucnosti, který v roce 2012 schválil kofinancování 387 bilaterálních kulturních, poznávacích, sociálních a dalších projektů v hodnotě 45,5 mil. Kč. Dané prostředky byly zásadním předpokladem pro širokou paletu akcí především v době úsporných opatření a minimálního hospodářského růstu.

Česko-německé diskusní fórum vedle výroční konference v Ostravě (3. listopadu, tematické zaměření na energetiku) pořádalo i menší akce (např. diskuse ke krizi v eurozóně v červnu), zintenzivnilo svou činnost a přijalo usnesení o zvýšení efektivity jím organizovaného dialogu, mj. cestou přesnějšího tematického zaměření akcí.[104]

Společnost Živá paměť zahájila program, který se zaměřuje na psychosociální podporu, neformální setkávání přeživších obětí nacismu, ve vybraných případech také na sociální výpomoc romským obětem. Program financují německé železné dráhy a potrvá dva roky.[105]

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH AKTÉRŮ

Pohled na české aktéry skýtal pro českou veřejnost a německé partnery čím dál tím nepřehlednější obraz. Česká republika neměla jednu, ale při nejmenším tři zahraniční politiky. V první řadě se důrazně prosazoval zakladatel ODS a v roce 2012 stále ještě prezident ČR V. Klaus. Prezident přitom vystupoval vůči Německu a Evropě jako Margaret Thatcherová a vůči Rusku a Číně jako Gerhard Schröder. V Německu zazněla dosti přesvědčivě teze, že prezident Klaus chce vyvést ČR z EU a dokonce, že chce rozbít EU jako takovou.[106] Mezi příklady nestandardního postupu patřil Klausův veřejný útok na pražskou pobočku Nadace Konrada Adenauera (KAS), kvůli odvolání účasti Petra Macha z konference, kterou KAS sponzoroval; prezident dokonce pohrozil vrácením ceny dané nadace.[107]

Trvalý vliv prezidenta v ODS nechával oslabenému předsedovi Nečasovi poměrně malý prostor, a to tím spíše, že se Nečas ke Klausovu politickému odkazu hlásil.[108] Pozice premiéra Nečase tak byla rozporná: na jedné straně prosadil dynamické usmíření s Bavorskem a rozvíjel korektní vztahy s kancléřkou, na druhé straně zjevně ustupoval Klausovu tlaku v otázkách EU.

Současně trval velmi pozitivní vztah k ministru zahraničních věcí Schwarzenbergovi, i když hodnověrnost ministrových pozic ztrácela na přesvědčivosti: výhrůžky, že odejde z vlády, když se nezmění postoj premiéra Nečase, nikdy nesplnil.

Parlament se ke vztahům s Německem vyjadřoval jen v rámci debat o obecnějších otázkách, zejména pokud jde o řešení krize eurozóny, vývoj ekonomiky a sociální problematiku; Německo zde figurovalo téměř výhradně jako referenční bod v pozitivním smyslu: poslanci (nejčastěji Jiří Paroubek) srovnávali sociálně-ekonomické parametry ČR a SRN, odkazovali na ekonomický význam vztahů se západním sousedem.

Ministerstvo zahraničních věcí si zachovalo profesionální vedení, kompetentnost Evropské sekce a teritoriálního Odboru střední Evropy byla nadále mimo pochybnost.

Po dvou letech, kdy diplomatické zastoupení v SRN procházelo významnými změnami a zároveň citelnou redukcí, se situace stabilizovala. Aktivní velvyslanectví (velvyslanec Rudolf Jindrák) v Berlíně zajišťovalo stabilní fungování generálního konzulátu v Drážďanech, Českého domu v Düsseldorfu. Vzhledem k dynamice česko-bavorských vztahů se zvažovalo rozšíření Generálního konzulátu v Mnichově (vedoucí úřadu Josef Hlobil). Zachování byť redukovaného Generálního konzulátu v Drážďanech (vedoucí úřadu Jarmila Krejčíková) bylo významnou politickou investicí do česko-saských vztahů. Profesionálně fungovala Česká centra v Berlíně a Mnichově.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VEŘEJNÝ A MEDIÁLNÍ PROSTOR

Podle některých názorů lze česko-německé vztahy označit z hlediska médií za uspokojivé. „*Ani média si již nestěžují. Ta se o ně téměř nezajímají, což bývá v dnešní době nejspolehlivějším příznakem neproblematické situace.*“[109]

Pokračoval tak trend posledních let: Německo bylo ve středu zájmu médií v kontextu EU – zejména řešení krize eurozóny, rostoucího tlaku na reformu EU a posílení hospodářského růstu. Posílila se tak pozornost věnovaná Německu obecně, tradiční téma naopak představovala otázka dopadu na ekonomiku ČR a Evropy vůbec.

Jen omezenou pozornost vyvolaly úniky z *WikiLeaks*, které citovaly údajné výroky z okruhu českých diplomatů, prezentující německou politiku vůči Rusku jako naivní a chybnou.[110]

V českém tisku se diskutovalo o úkolech, které před politikou SRN – před kancléřkou Merkelovou – stojí; při pokračující převaze neoliberálního diskurzu v seriozních denících byl nejčastějším přístupem značná empatie vůči německému postoji. Podle rozšířeného názoru bylo vnitropolitickým úkolem A. Merkelové formulovat přesvědčivou strategii záchrany eura, získat pro ni německé voliče a umlčet kritiky, vyrovnat se s oslabením koaliční FDP a vyřešit napjatý vztah s CSU.[111] Poměrně široce je rozšířen názor, že bez politického řešení (fiskální unie, nákupu dluhopisů ze strany ECB) dlouhodobá stabilizace eura není možná – Německo je přitom ale vnímáno nikoli jako hegemon, ale jako opatrný a neochotný aktér, který se k tomuto řešení pomalu kloní.[112]

Zdůrazňuje se, že vliv SRN v eurozóně samozřejmě narostl a že Německo prosadilo svou interpretaci krize, podle níž hlavní příčinu problémů představuje nadměrné státní zadlužování (tento pohled je v české diskusi často kritizován jako zjednodušený). Nicméně Evropa „*rozhodně nestrádá pod nějakým německým diktátem*“ a SRN za poslední tři roky učinila ústupky ze svého modelu, které byly dříve naprosto nemyslitelné.[113]

Nejednota panovala ohledně rizik a nákladů případné politické unie a naopak rozpadu eurozóny. Je silně zastoupeno přesvědčení, že Německo bude těžit z obou scénářů – buď jako hegemon EU (alespoň v rozpočtově-finanční sféře), nebo jako národní stát osvobozený od „*otěží solidarity*“.[114] Spíše než za vedení a případně „diktát“ bývala německá politika kritizována za to, že podlehla tlaku jižních zemí EU (zejména Francie, Itálie a Španělska) na „*kolektivizaci dluhů*“ a není ochotna to přiznat před domácí veřejností.[115] S pochopením se uvádělo, že si kancléřka Merkelová „*alespoň vymohla, aby se banky dostaly pod společný dozor*“.[116] Pochopení nacházela i otázka legitimity finančních transferů: uznávalo se, že Berlín může budovat rozpočtovou unii a navyšovat transfery na jih „*jen tak rychle, jak rychle budou členské státy ochotny vzdát se fiskální autonomie*“.[117]

ZÁVĚR

Česká politika vůči SRN byla stále více rozpolcená. Ročenka roku 2011 konstatovala částečnou de-evropeizaci česko-německých vztahů díky odstupu, který premiér Nečas prosadil ve vztahu k německé strategii v eurozóně. Rok 2012 přinesl ideové zdůvodnění a koncepční ukotvení této de-evropeizace.

Bohaté spektrum spolupráce se rozvíjelo na všech úrovních, limity byly dány především finanční a administrativní kapacitou. I když platila teze o výborných hospodářských vztazích, měly by za pomoci státu proběhnout strukturální změny: české

exporty do Německa byly nadále příliš závislé na ceně práce a na fungování zahraničních společností v ČR. Mezi další nedořešená témata patřila energetika a odchod Německa od výroby jaderné elektřiny. I když k této agendě české politika přistupovala věcně, problém přetoků energie spěl k defenzivní variantě a tedy výstavbě trafostanice na hranicích s Německem. Otázky minulosti nepředstavovaly politické téma, ale staly se předmětem společenských a výzkumných aktivit, které obě strany převážně přibližovaly.

Dělící linii ovšem představoval především vztah vůči EU a zejména vůči institucionálním aspektům vývoje eurozóny a EU jako celku. Premiér Nečas (a s ním ODS) se poprvé přihlásil k roztříštěnému modelu EU ve smyslu „každý dělá jen to, co se mu líbí" (Evropa „à la carte") a nestará se o funkčnost celku. Navíc vyhlásil záměr udržovat ČR mimo hlavní proud EU – v jehož čele se pohybuje právě německá politika, ale také všichni zastánci soudržné a udržitelné EU (např. sousední Slovensko, zažívající proto historický „upgrading" své role v Evropě – srovnej s pozicí ČR). V neposlední řadě přinejmenším toleroval (ve skutečnosti zřejmě podporoval) nástup ultrakonzervativních sil kolem prezidenta Klause, včetně jejich protievropské linie.

Osa štěpení se tak táhla nejen mezi ČR a SRN, ale hlavně napříč českým politickým spektrem. Konzervativně-liberální vláda ČR byla ve své pozici nejednotná a ve svém důsledku záměrně udržovala ČR mimo „hlavní proud" vývoje EU – cíl, k němuž se hlásil premiér zcela otevřeně.[118] Prezident Klaus odmítal snahy zachránit eurozónu a posuny směrem k politické unii považoval za sklouzávání k socialismu.[119] Výsledkem distance od německého a evropského hlavního proudu politiky v EU tak bylo pokračování částečné de-evropeizace vztahu se SRN.

Berlín nadále potřeboval podporu při vyjednávání postupu s jižními státy EU. Pokud šlo o principy hospodářské politiky, stála mu česká vláda na blízku. V otázkách institucionální podoby protikrizových opatření musel ale Berlín hledat oporu většinou jinde – ovšem s výjimkou např. jednání o zavedení bankovní unie. Česká republika vystupovala jako „evropský stát bez Evropanů"; důsledky tohoto vyprázdnění politického prostoru měly v roce 2012 jasně limitující vliv na vztahy s Německem.

K dispozici byly dva modely chování vůči EU a SRN – britský opt-out a podpora liberálních principů v německé politice na jedné straně a polská snaha o etablování strategického partnerství s Německem na straně druhé. ODS premiéra Nečase a prezident Klaus rozhodně stáli na britské pozici, kdežto polský aktivismus oslovoval většinu TOP 09 a vedení ČSSD. Rozdělení české scény a marginalizace ČR v evropské politice představovaly vybočení z kontinuity české politiky ve vztahu k EU i německému sousedovi a stavěly otázku dalšího vývoje.

Poznámky

[1] Autor děkuje za podněty a připomínky odpovědným pracovníkům vládních institucí a diplomatům MZV ČR, s nimiž vedl individuální rozhovory a bez nichž by tento příspěvek nemohl být sepsán. Jde o tyto osoby (bez udání funkcí): Jiří Čistecký, Jan Bruner, Eva Dvořáková, Petr Hošťálek, Rudolf Jindrák, Dora Svobodová. Již tradičně zvláštní poděkování patří Zastupitelskému úřadu ČR v Berlíně a velvyslanci Rudolfu Jindrákovi za vytvoření optimálních podmínek při práci na textu. Publikovaný

text je samozřejmě zcela v odpovědnosti autora a vyjadřuje názory, které se nemusejí shodovat s postoji uvedených osob a institucí.

2 Cit podle Schwarz, Karl-Peter (2012): *Überhaupt nicht verstanden. Vor zwanzig Jahren unterzeichneten Bonn und Prag einen Vertrag des Übergangs*. Frankfurter Allgemeine Zeitung 10. 3. 2012.

3 Paterson, William (2011): *Reluctant Hegemon? Germany Moves Central Stage in the European Union*. Journal of Common Market Studies, 49, Annual Review, s. 57–75.

4 *Smlouva mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a vzájemné spolupráci*. Sbírka zákonů č. 521/1992.

5 *Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji* (1997). On-line: **www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=26316&ido=14070&idj=1&amb=1**.

6 *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 27. 8. 2011. On-line: **www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf**.

7 *Rozhovor prezidenta republiky pro Lidové noviny,* 18. 12. 2010. On-line: **www.klaus.cz/clanky/2736**.

8 Václav Klaus (2012a): *Malá česká hilsneriáda aneb další případ diktatury politické korektnosti*. On-line: **www.novinky.cz/domaci/226338-vaclav-klaus-mala-ceska-hilsneriada-aneb-dalsi-pripad-diktatury-politicke-korektnosti.html**.

9 Weichsel, Volker (2007): *Tschechien in Europa. Nationalpolitische Traditionen und integrationspolitische Konzepte*, Berlin.

10 Zaorálek, Lubor (2012): *Nečas Evropě nerozumí*. Blog autora, 28. 8. 2012. On-line: **www.cssd.cz/aktualne/blogy/necas-evrope-nerozumi**.

11 *Evropa a my. Zelená kniha ČSSD o evropské politice* (2012). On-line: **www.cssd.cz/program/program-podle-vas/evropa-a-my**.

12 Tamtéž.

13 *Stanovisko ČMKOS k návrhu státního rozpočtu a výhled české ekonomiky na rok 2013*. Českomoravská konfederace odborových svazů, 20. 9. 2012, s. 12.

14 Otázky Václava Moravce, Česká televize, 7. 10. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/212411030501007**.

15 *Zhoršuje se vztah Čechů k Polsku, Maďarsku, Ukrajině i Číně*. Informace z výzkumu STEM, Trendy 11/2012, 27. 11. 2012. On-line: **www.stem.cz/clanek/2627**.

16 *Hodnocení evropské integrace – duben 2013*. Tisková zpráva CVVM, 16. 5. 2013. On-line: **cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7011/f3/pm130516.pdf**.

17 *Perspektivu společné evropské měny nahlížejí Češi optimističtěji než před rokem.* Informace z výzkumu STEM, Trendy 04/2013, 10. 5. 2013. On-line: **www.stem.cz/clanek/2744**.

18 *Dienstbier a Havel byli podle Genschera skuteční Evropané*. ČTK, 26. 2. 2012

19 Důvěra se netýká nutně politiky v rámci EU: ještě větší důvěru než A. Merkelová má v ČR prezident Klaus, který stojí na opačném pólu spektra názorů na EU než kancléřka. Viz *Důvěra vybraným politikům v mezinárodním kontextu – listopad 2011*. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Tisková zpráva 29. 11. 2011.

20 Král, David (2012): „Good Neighbours, not Strategic Allies? German EU policy as seen from Prague“. In: Möller, Almut–Parkes, Roderick (eds.): *Germany as Viewed by other EU Member States*. EPIN Paper, No. 33, June 2012, s. 46.

21 Do eurozóny směřuje 63,8 % českého exportu a ČR odtud dováží 50,5 % zboží. Viz *Zahraniční obchod podle skupin zemí za leden až červen 2012*. Tabulka 3. Český statistický úřad, 2012. On-line: **www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7000350F3B/$File/6001120703a.pdf**.

22 *Projev předsedy vlády Petra Nečase na poradě vedoucích zastupitelských úřadů České republiky*, 28. 8. 2012, Praha. On-line: **www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=98470&tmplid=50**.

23 Nečas, Petr (2012): *Máme „luxus“ svobodné volby*. Lidové noviny, 2. 2. 2012. **www.euroskop.cz/9002/20276/clanek/necas-mame-luxus-svobodne-volby/**.

24 Bauer, Jan (2012): *K federalizaci nelze dojít nespravedlností*. Lidové noviny, 3. 7. 2012, s. 9.

25 *Tschechien will sich freiwillig an Schuldenbremse halten.* Der Spiegel-online, 3. 4. 2012. On-line: **www.spiegel.de/politik/ausland/tschechien-will-sich-freiwillig-an-europaeischen-fiskalpakt-halten-a-825549.html**.

26 *Silné a jasné české „možná“*. Komentář místopředsedy TOP09 Marka Ženíška, 3. 2. 2012. On-line: **www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/zenisek-silne-a-jasne-ceske-mozna-8854.html**.

27 *Ein Europe der Kleingeister*. Spiegel Gespräch s Karlem Schwarzenbergem. Spiege on-line, 9. 1. 2012. On-line: **www.spiegel.de/spiegel/print/d-83504601.html**.

28 Klaus, Václav: *Klasický liberalismus se dostal v současnosti do viditelné defenzivy*. Parlamentní listy, 8. 7. 2010.

29 Petřík, Lukáš: *Železný: Z EU vystupovat nemusíme. Ona se úspěšně drolí sama*. Parlamentní listy, 3. 7. 2010.

30 *Ein Europe der Kleingeister*, op. cit.

31 Vystoupení na konferenci „Perspektivy bezpečnosti: Česko 21 a střední Evropa v druhé dekádě 21. století“, kterou organizoval Ústav mezinárodních vztahův Senátu Parlamentu České republiky. Praha, 10. 7. 2012.

32 *Battle Group EU s českou účastí získala certifikaci a je připravena k nasazení od počátku července.* 7. 6. 2012. On-line: **www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/battle-group-eu-s-ceskou-ucasti-ziskala-certifikaci-a-je-pripravena-k-nasazeni-od-pocatku-cervence--70411/**.

33 *Vondra v Německu jednal o velitelství pro společnou jednotku V4*. ČTK, 10. 5. 2012.

34 *Čeští vojáci mohou pracovat v budovaném velitelství NATO a EU*. ČTK, 12. 1. 2012.

35 *Declaration of the Visegrad Group—Responsibility for a Strong NATO*, 18. 4. 2012. On-line: **www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/declaration-of-the**.

36 Lang, Kai-Olaf (2013): *Tschechien vor der Stichwahl um das Präsidentenamt*. Stiftung Wissenschaft und Politik, 16. 1. 2013. On-line: **www.swp-berlin.org/de/publikationen/kurz-gesagt/tschechien-vor-der-stichwahl-um-das-praesidentenamt.html**.

37 *Nečas: Dalajlamismus či podpora Pussy Riot škodí českému exportu*. iDNES, 10. 9. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/podpora-dalajlamy-podle-necase-skodi-exportu-fnb-/domaci.aspx?c=A120910_182335_domaci_jj**.

38 *Klaus vyzval k přátelství s komunistickou Čínou, mění se prý k lepšímu*. iDNES, 27. 9. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/vaclav-klaus-c9e-/domaci.aspx?c=A120927_213218_domaci_zt**.

39 *WikiLeaks: Česko chce koupit F-16, přímo o ně prosí*. Aktuálně.cz, 27. 2. On-line: **aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=734912**.

40 Na EU jako celek spadá 81 % exportu a 64,2 % importu. *Zahraniční obchod podle skupin zemí za leden až červen 2012*, op. cit.

41 Souhrnná teritoriální informace. Zpracováno a aktualizováno zastupitelským úřadem ČR v Berlíně k 1. 4. 2013, s. 97. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/nemecko.html**.

42 *Love in a cold climate. Germany and eastern Europe: Germany's eastern policy has never been stronger.* The Economist, 4. 12. 2012.

43 Souhrnná teritoriální informace, op. cit., s. 95 a 97.

44 *AHK Konjunkturumfrage MOE 2012*. Deutsche Auslandshandelskammer, 2012. On-line: **tschechien.ahk.de/fileadmin/ahk_tschechien/Presse/PM_2012/Konjunkturbericht_MOE_2012.pdf**.

45 Sobíšek, Pavel (2013): *Výzva pro tvůrce ekonomické politiky*. Plus, duben 2013, s. 15. On-line: **tschechien.ahk.de/fileadmin/ahk_tschechien/Plus-Ausgaben/ausgaben_pdf/2013/ plus_022013.pdf**.

46 *Železniční koridor Praha – Mnichov chápou regiony jako prioritu*. ČTK, 23. 1. 2012.

47 *Výstavba železničního koridoru z Prahy do Mnichova zůstává prioritou*. On-line: **www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/vystavba-zeleznicniho-koridoru-z-prahy-do-mnichova-zustava-prioritou**.

48 *Lebendige Nachbarschaft, gelebte Freundschaft. 20 Jahre Freistaat Sachsen und Tschechische Republik. Živé sousedství, žité přátelství – 20 let Svobodného státu Sasko a České republiky* (2012). Sächsische Staatskanzlei, Dresden.

49 *Němci dostali více času na námitky k ekologické studii k Temelínu*. ČTK, 21. 5. 2012.

50 *Diskusi o Temelínu poslouchá v Pasově jen pár desítek lidí*. ČTK, 12. 6. 2012.

51 *Welt.de: Bavoři mají strach z české Fukušimy*. ČTK, 3. 6. 2012.

52 *ČEPS a další operátoři chtějí omezit přetoky energie v Evropě*. ČTK, 26. 3. 2012.

53 *Nečas vyloučil, že by ČR chtěla blokovat přetoky proudu z Německa*. ČTK, 10. 2. 2012.
54 *Schwarzenberg se ohradil proti německé kritice vůči Temelínu*. ČTK, 11. 6. 2012.
55 *Česko bude moct v případě nouze odpojit přeshraniční vedení*. ČTK, 16. 10. 2012.
56 *Interview s poslancem bavorského parlamentu Tobiasem Reißem*. Plus, duben 2013, s. 9. On-line: **tschechien.ahk.de/fileadmin/ahk_tschechien/Plus-Ausgaben/ausgaben_pdf/2013/plus_022013.pdf**.
57 Rozhovor autora v Bayerische Staatskanzlei, 19. 4. 2014.
58 *V příhraničí Německa, ČR a Polska klesá kriminalita*. ČTK, 15. 6. 2012.
59 *Der Spiegel: Sasko-česko-polské pomezí - vydáno k drancování*. ČTK, 20. 3. 2012.
60 *Bavorská europoslankyně prý chce v EU žalovat ČR kvůli pervitinu*. ČTK, 28. 11. 2012.
61 *Bavoři kvůli pašování pervitinu z ČR zpřísní kontroly u hranic*. ČTK, 22. 11. 2012.
62 *Karlovarský krajský radní Sloup: Němci by chtěli ostrahu hranic*. ČTK, 4. 12. 2012.
63 *Lebendige Nachbarschaft, gelebte Freundschaft. 20 Jahre Freistaat Sachsen und Tschechische Republik. Živé sousedství, žité přátelství – 20 let Svobodného státu Sasko a České republiky* (2012). Sächsische Staatskanzlei, Dresden, s. 9.
64 Altman, Dominik (2012): *20 Jahre Zusammenarbeit an der Basis*. Mittelbayerische Zeitung, 19. 4., s. 27.
65 Viz *Regionální a přeshraniční spolupráce*. MZV ČR. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/regionalni_a_preshranicni_spoluprace/index.html**.
66 *Bavorsko a Česko podepíší memorandum o rozvoji železniční dopravy*. ČTK, 1. 2. 2012.
67 *Lužický seminář ode dneška slouží česko-saským vztahům*. ČTK, 18. 6. 2012.
68 *20 Jahre sächsisch-tschechische Zusammenarbeit.* On-line: **www.internationales.sachsen.de/20_jahre_jubilaeum_zusammenarbeit_von_sachsen_und_tschechien.htm**.
69 Altman, Dominik (2012): op. cit., s. 27.
70 *Souhrnná teritoriální informace*, op. cit.
71 Informace o binacionálním výukovém programu Gymnázia Friedricha Schillera viz on-line: **www.sn.schule.de/~schiller/index.php?option=com_content & view=section&id=14&Itemid=120&lang=cs**.
72 *Premiér Saska-Anhaltska: Německo nesmí ohrožovat ČR blackoutem*. ČTK, 12. 4. 2012.
73 *V Linci vznikl nový Evropský region Dunaj-Vltava.* ČTK, 30. 6. 2012.
74 Informace o strategii rozvoje regionu viz on-line: **www.europaregion-donau-moldau.at/xchg/SID-CEF347A5-037132F6/hs.xsl/148_CSY_HTML.htm**.
75 *Sasko dál odmítá jez na Labi u Děčína, může prý poškodit přírodu*. ČTK, 5. 4. 2012.
76 *Saský ministr v Praze: Stavět větrníky bez souhlasu obyvatel nelze.* Ekolist.cz, 25. 8. 2012. On-line: **ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/sasky-ministr-v-praze-stavet-vetrniky-bez-souhlasu-obyvatel-nelze**.
77 *Čeští a bavorští studenti se budou učit ekologické gastronomii*. ČTK, 1. 11. 2012.
78 *Rok po otevření německého trhu práce ho Češi a spol. nezaplavili*. ČTK, 26. 4. 2012.
79 *Přibývá Němců dožívajících v ČR a u Slováků, na péči doma nemají*. ČTK, 29. 10. 2012.
80 *Němci jezdí stále více za lékaři do ciziny, Česko nevyjímaje*. ČTK, 5. 1. 2012.
81 *K Rozvadovu by v akutních případech mohly jezdit německé sanity*. ČTK, 16. 11. 2012.
82 *Zájem o němčinu upadá, propagovat ji budou kraje a velvyslanectví*. ČTK, 27. 4. 2012.
83 *Čeští spisovatelé se chystají na literární turné*. ČTK, 18. 2. 2012.
84 *V bavorském Frauenau bude česko-německý ateliér uměleckého skla*. ČTK, 20. 11. 2012.
85 *Univerzity v Plzni a Řezně zmapovaly česko-bavorské příhraničí*. ČTK, 23. 5. 2012.
86 *Univerzity v příhraničí zakládají česko-německé výzkumné týmy*. ČTK, 14. 3. 2012.
87 *V česko-německém příhraničí startuje projekt orientovaný na děti*. ČTK, 20. 3. 2012.
88 Muzeum fotoateliér Seidel. On-line: **fotobanka.seidel.cz/museum-fotoatelier-seidel**.
89 Mezinárodní konference u příležitosti 20. výročí podpisu Smlouvy o dobrém sousedství mezi Československem a SRN. Pořádal Ústav mezinárodních vztahů ve spolupráci s Velvyslanectvím Spolkové republiky Německo v ČR, s podporou Česko-německého fondu budoucnosti. Praha, 8. 3. 2012.

90 *Dopis prezidenta SRN Joachima Gaucka českému prezidentu Klausovi*. ČTK, 8. 6. 2012.
91 Tamtéž.
92 *Šéf sudetských Němců přivítal Gauckovu omluvu za Lidice a Ležáky*. ČTK, 12. 6. 2012.
93 *Lidice po 70 letech od masakru poprvé navštívil německý prezident*. ČTK, 10. 10. 2012.
94 *Sudetští Němci nevidí vztah svých zájmů k církevním restitucím*. ČTK, 4. 9. 2012.
95 Řeč ministerského předsedy Bavorska Seehofera, 27. 5. 2012. On-line: **www.bayern.de/Reden-Staatskanzlei-.1362.10376092/index.htm**. Dále: *Předák sudetských Němců kritizoval Klause, chce na Hradě rozum*. ČTK, 27. 5. 2012.
96 *Nečas ocenil česko-německé vztahy 70 let po lidické tragédii*. ČTK, 10. 6. 2012.
97 Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů. On-line: **www.portafontium.eu/**.
98 *Na vyhnance a jejich utrpení se podle Merkelové nesmí zapomenout*. ČTK, 20. 3. 2012.
99 *CVVM: Polovina Čechů pro platnost dekretů, nejméně od roku 2002*. ČTK, 10. 1. 2012.
100 *Hláska řeší ožehavý problém: žádost o německý památník*. Opavský a hlučínský deník, 16. 1. 2012. On-line: **opavsky.denik.cz/zpravy_region/hlaska-resi-ozehavy-problem-zadost-o-nemecky-pamat.html**.
101 *Pamětní deska odsunutým Němcům ve Výškově nebude*. ČTK, 25. 4. 2012.
102 *V Jihlavě byly pohřbeny poslední ostatky z Dobronína*. ČTK, 8. 10. 2012; *V Jihlavě dnes budou pohřbeny ostatky z masového hrobu Budínka*. ČTK, 15. 9. 2012.
103 Gardner Feldman, Lily (2012): *Germany's Foreign Policy of Reconciliation: From Enmity to Amity*. Lanham – Rowman & Littlefield publ.
104 Schuch, Gereon–Schevardo, Jennifer–Handl, Vladimír (2012): *Pracovní skupina „Reflexe" Rady Česko–německého diskusního fóra. Shrnutí výsledků.* On-line: **google.sk/#sclient=psy-ab&q=CNFB+PS+Reflexe_doporuceni&oq=CNFB+PS+Reflexe_doporuceni&gs_l=hp.3…3966.7859.1.8372.28.21.0.0.0.16.413.5325.0j1j12j5j1.19.0…0…1c.1.19.psyab.DAR7W1p4VAo&pbx=1&bav=on.2,or.&bvm=bv.48705608,d.ZWU&fp=8a35907bb306f7f2&biw=1280&bih=685**.
105 Informace o projektu viz on-line: **www.zivapamet.cz**.
106 *Die Welt: Václav Klaus chce rozbít Evropskou unii*. ČTK, 7. 3. 2012.
107 *Dopis prezidenta republiky řediteli českého zastoupení Konrad Adenauer Stiftung Hubertu Gehringovi.* 1. 3. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3053**.
108 Klaus, Václav (2012b): *The Bruges Group Speach about Europe*, 3. 5. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3091**.
109 *Experti deklaraci hodnotí jako úspěšnou a inspirativní*. ČTK, 19. 1. 2012.
110 *WikiLeaks: Česko chce koupit F-16, přímo o ně prosí*. Aktuálně.cz, 27. 2. On-line: **aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=734912**.
111 Sládek, Jiří (2012): *K záchraně eura vedou tři cesty*. Hospodářské noviny, 30. 8. 2012, s. 6.
112 Hudema, Marek (2012): *Sever proti Jihu. Potížisté opět táhnou zbytek Evropy do krize*. Hospodářské noviny, 15. 8. 2012, s. 2.
113 Houska, Ondřej (2012): *Německo: rozpačitý lídr*. Hospodářské noviny, 14. 8. 2012, s. 9.
114 Fištějn, Jefim (2012): *Na ztracené vartě*. Lidové noviny, 13. 7. 2012, s. 10.
115 Zlámalová, Lenka (2012a): *Rozděleni společnými dluhy*. Lidové noviny, 12. 7. 2012, s. 8.
116 Zlámalová, Lenka (2012b): *Sjednocení soukromých dluhů*. Lidové noviny, 2. 7. 2012, s. 12.
117 Bureš, Jan (2012): *Euro jako politický projekt*. Lidové noviny, 15. 10. 2012, s. 13.
118 Projev předsedy vlády Petra Nečase na poradě vedoucích zastupitelských úřadů České republiky, op. cit.
119 Klaus, Václav (2012c): *Global Governance and its European Variant*. 11. 6. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3116**.

Kapitola 6
Visegrádská spolupráce, Polsko, Slovensko a Rakousko v české zahraniční politice

Michal Kořan

VISEGRÁDSKÁ SPOLUPRÁCE, POLSKO, SLOVENSKO A RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Stručná sonda do závěrů všech pěti předchozích „středoevropských" kapitol této publikace (tj. od roku 2007) vyjeví několik společných rysů, které se vždy opakují: rostoucí význam středoevropské diplomacie pro jednotlivé vlády, které se od té doby vystřídaly; rostoucí schopnosti, kapacita a efektivita Visegrádské skupiny; neuchopitelnost vztahu s Rakouskem; obecný nezájem českých politiků a neexistence politické diskuse ke střední Evropě. Rok 2012 ovšem poněkud pozměnil pohled na tyto stálice, neboť se zrychlila proměna mezinárodního (evropského) kontextu české středoevropské politiky. Situace v prvních měsících roku 2012 byla opravdu značně nevypočitatelná a výhled do budoucna nepůsobil vůbec optimisticky.

V EU se zvyšovalo negativní působení tíživé ekonomické a politické situace a s tím také akcelerovala snaha bezprostředně čelit hrozbám finanční a měnové nestability. V souvislosti s tím docházelo i k oslabení hodnotového přístupu k integraci ve prospěch „problém-řešícího", ekonomizujícího přístupu. Na českou středoevropskou politiku rovněž působily změny zahraničně-bezpečnostní strategie USA a s tím související pokles americké angažovanosti v Evropě, stejně jako vnitropolitický vývoj v Rusku a reakce na ruské ambice v postsovětském prostoru. Vývoj v těchto oblastech přinášel rizika posílení vícerychlostních tendencí v EU a jejich negativní dopad na elementární shodu Visegrádské skupiny. K tomu připočtěme pokračující ztrátu síly „evropských hodnot" pro východní a jihovýchodní sousedství EU spolu se snižující se ochotou/schopností EU zde působit. Oba trendy zvýrazňovaly hrozbu dvojité periferizace střední Evropy: jak v rámci EU, tak i geopoliticky mezi „západem" a „východem". Za riziko bylo rovněž možné považovat rostoucí geopolitickou asertivitu Ruska a jeho dostředivé působení na státy východní a jihovýchodní Evropy, což spolu s poklesem americké angažovanosti v Evropě může zvýšit riziko bezpečnostní zranitelnosti střední Evropy.[1]

Klíčovou otázkou pro rok 2012 tak bylo, zda tyto podmínky přispějí k destabilizaci středoevropského regionu, či přinejmenším budou působit odstředivě na doposud rostoucí shodu a kohezi, nebo naopak bude tato situace pojímána jako příležitost k posílení středoevropské koheze a regionálních schopností čelit objevivším se problémům. Ať už však bude odpověď na tuto otázku jakákoli, více než kdy před tím platí, že přes velké nasazení *exekutivní* složky české politiky (a to i na nejvyšší úrovni), obecná politická diskuse (v parlamentu či v médiích) se střední Evropou nezabývala a zůstala uvězněna ve své sebezahleděnosti.

VISEGRÁDSKÁ SKUPINA V ČESKÉ ZAHRANČNÍ POLITICE

Do poloviny roku 2012 probíhalo české předsednictví Visegrádské skupiny, což předurčovalo i většinu českých zahraničněpolitických aktivit v tomto směru. České předsednictví bylo započato v červenci 2011, tedy v roce, kdy téměř vrcholila finanční krize a budoucnost Evropské unie byla často vyobrazována ve velmi ponurých odstínech. Z toho důvodu se české předsednictví zaměřilo zejména na takovou spolupráci, která by zvýšila konkurenceschopnost celého regionu, jeho inovativní potenciál a regionální kohezi. Za konkrétní klíčové tematické oblasti spolupráce pak byly definovány víceletý finanční rámec EU, energetika, projekt Východního partnerství, západní Balkán a spolupráce při výstavbě ozbrojených sil.[2]

Diplomatickým vrcholem předsednictví byl pražský summit předsedů vlád V4 v červnu. Hlavní náplní summitu byla koordinace postojů k chystanému finančnímu rámci EU (2014–2020) a k evropskému summitu, který se konal bezprostředně po premiérském setkání V4. Výsledkem summitu byl otevřený dopis premiérů představitelům všech třech hlavních institucí EU (rada, komise, parlament).[3] Bylo to vůbec poprvé, kdy k podobnému kroku visegrádští premiéři sáhli. V roce 2005, rovněž před konečným vyjednáváním o finanční perspektivě (2007–2013), tehdejší předsedové vlád adresovali dopis britskému premiérovi jako předsedovi Rady EU.[4] Nicméně snaha oslovit takto otevřeným způsobem všechny evropské instituce byla bezprecedentní a odpovídá trendu zhruba dvou až třech posledních let, kdy V4 přichází se stále adresnějšími iniciativami právě vůči EU. Skutečnost, že se předsedům vlád visegrádských zemí podařilo dosáhnout shody nad takto široce pojatou deklarací, je pozoruhodná. Dopis se dotýkal jak budoucnosti EU, tak i způsobů, jak se vymanit z hospodářské a finanční stagnace či krize. Jinými slovy, deklarace musela být přijatelná napříč všemi politickými postoji jak stran budoucnosti integrace, tak i k sociálním a ekonomickým nástrojům, jimiž vlády mohou disponovat čelíce hospodářským obtížím. Při vědomí toho, o jak konfliktní témata jde v domácí politice, snáze pochopíme obtížnost tohoto kroku, pokud se na obsahu deklarace mají shodnout předsedové vlád čtyř v mnoha ohledech rozdílných zemí. S jistou dávkou opatrnosti lze tvrdit, že výsledný dopis odpovídal opatrnějšímu, liberálnímu a „úspornému“ postoji Nečasovy vlády. To může být dáno i tím, že prvotní návrh deklarace nejspíše navrhovala Praha. Premiéři v deklaraci sice podpořili návrhy obsažené v iniciativách, známých jako dopis předsedy Evropské rady H. Van Rompuye a předsedy Evropské ko-

mise E. Barrosa, přesto však zdůrazňují zejména nutnost reforem na *národní* úrovni, nikoli na úrovni unijní. Zároveň v duchu tradice českého přístupu k integraci volají visegrádské země po pokroku v dokončování Jednotného evropského trhu a po solidaritě v novém rozpočtovém rámci 2014–2020 (což, přeloženo, znamená úsilí o neomezování strukturálních a kohezních fondů v novém rozpočtu). Obecným přístupem EU by tedy dle V4 mělo být nalezení takového řešení problémů v EU a v eurozóně, které by nenarušilo evropský jednotný trh a konkurenceschopnost.

Problematice budoucího rozpočtu EU a řešení budoucnosti finančního vládnutí EU bylo vcelku pochopitelně zasvěceno více jednání a setkání. Visegrádská skupina především posiluje své schopnosti koordinovat činnost bezprostředně před významnými bruselskými summity. Daří se zlepšovat přípravu schůzek na nejvyšší úrovni. Například před červnovým summitem visegrádských premiérů na závěr českého předsednictví byly úřadem vlády ve spolupráci s ministerstvem zahraničních věcí zorganizovány dvě videokonference (4. a 20. června) státních tajemníků pro evropské záležitosti, které se zabývaly přípravou summitu, resp. příslušných dokumentů, jež byly premiéry na summitu schváleny. Koordinace probíhala i mezi ministerstvy financí (proběhly dvě schůzky na úrovni náměstků ministrů). Na konci ledna 2012 se na Stálém zastoupení ČR v Bruselu sešli na pozvání premiéra Petra Nečase předsedové vlád zemí Visegrádské skupiny. Cílem schůzky byla koordinace pozic před mimořádnou schůzkou členů Evropské rady, která téhož dne jednala o posílení růstu a zaměstnanosti v Unii a o nové mezivládní „fiskální úmluvě". Na samotný závěr českého předsednictví ještě proběhla v Bruselu 28. června, tedy těsně před zasedáním Evropské rady, další schůzka předsedů vlád, jíž se jako host zúčastnil i předseda Evropského parlamentu Martin Schulz. Ve srovnání s léty 2004–2006 (vyjednávání rozpočtového rámce 2007–2013) se ukázalo, že V4 se daří reálně koordinovat a sjednocovat národní pozice tak, že postoje visegrádských zemí byly v závěru jednání o rozpočtu (2013) skutečně patrné. Jedním z prvních výsledků této koordinace bylo schválení společné deklarace během neformálního ministerského setkání V4 + Slovinsko v březnu v Praze (s přizváním Německa jako pozorovatele). Deklarace byla prezentována na dubnové Radě pro všeobecné záležitosti (GAC), obsahovala jak témata spojená s vyjednáváním víceletého finančního rámce, tak témata pokrývající strategické programování a implementaci kohezní politiky, přičemž visegrádské návrhy se odrazily i v kompromisním rozpočtovém návrhu dánského předsednictví.[5] Aktivity na premiérské úrovni byly dále podpořeny při jednání ministrů, zodpovědných za kohezní fondy. Po setkání ministrů v Katovicích byla přijata deklarace k budoucí politice soudržnosti Evropské unie na období 2014–2020. Země podepsané pod deklarací jsou proti snižování podpory evropských regionů. Země V4 a Slovinsko chtěly zabránit poklesu úrovně unijního financování v zájmu maximálně možného rozvoje evropských regionů. Dále vyjádřily pochyby k zavedení tzv. kondicionalit, které by vázaly vyplácení dotací a dalších prostředků z EU na postup reforem v jednotlivých zemích. Postoj ze společné deklarace byl prezentován i na jednání v rámci EU.[6] Z toho je patrné, že Visegrádská skupina si postupně stále více osvojuje schopnost efektivně připravovat setkání na nejvyšší úrovni, stejně jako komplementárně a účelně působit ve prospěch svých priorit vůči evropským institucím. Určitou ukázkou toho, že

v tomto směru dokáže V4 navíc pružně reagovat na aktuální vývoj, byla mimořádná schůzka ministrů zahraničních věcí na okraj zasedání ministrů zemí NATO v Bruselu (19. 4. 2012). Ministři reagovali společnou deklarací k rozhodnutí švýcarské vlády o znovuzavedení limitů pro volný pohyb osob z některých členských zemí EU. Deklarace byla vcelku silná ve své rétorice, ministři vyjádřili „*hlubokou lítost*“, „*odsoudili*“ snahu Švýcarska rozlišovat mezi jednotlivými členskými zeměmi EU a vyjádřili přesvědčení, že v časech krize je nutné nikoli oslabovat, ale posilovat základní hospodářské svobody.[7] Tento krok byl v médiích a veřejnosti víceméně přejit bez povšimnutí, nicméně šlo o velmi výrazný akt, vedoucí k ochraně zájmů občanů dotčených středo- a východoevropských členských zemí EU. Schopnost V4 efektivně oslovovat evropské instituce je na vzestupu za poslední zhruba tři roky, ovšem rok 2012 opět ty předešlé v tomto ohledu překonal.

Podobně se daří zefektivňovat přípravu i v dalších programových prioritách V4. Například březnovému jednání ministrů zahraničních věcí, zasvěceného Východnímu partnerství a východní problematice obecně, předcházelo v polovině února setkání politických ředitelů. Vlastní „východoevropský“ summit na úrovni ministrů zahraničních věcí se uskutečnil v Praze na počátku března. Jde vlastně již o pravidelné setkání, navazující na dva předchozí ministerské summity v roce 2010 (Budapešť) a 2011 (Bratislava). Oproti roku 2011, kdy se obdobného setkání zúčastnil zástupce Německa, v roce 2012 se summitu účastnili zástupci pobaltských států (tzv. B3). Naopak, stejně jako v roce 2011 na jednání kromě zemí Východního partnerství (s výjimkou Běloruska) participovala Vysoká představitelka EU pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Catherine Ashtonová a komisař pro rozšíření a evropskou sousedskou politiku Štefan Füle. Setkání se rovněž zúčastnil ministr zahraničních věcí Dánska, tedy země, která předsedala Radě EU. Českému předsednictví se tak dařilo pokračovat ve vtahování do problematiky Východního partnerství jak vysokých představitelů Evropské komise, tak i členských států, které aktuálně zaujímají předsednický post. Porovnání výsledků jednání summitu 2011 a 2012 poukazuje na nezanedbatelný posun k optimističtějšímu a pozitivnějšímu tónu vůči zemím EaP, naopak, přijatá deklarace ministrů zahraničních věcí V4 a B3 vyznívá vyzývavěji hlavně vůči Evropské komisi a dalším členským zemím EU.[8] V roce 2011 země V4 a Německo položily ve svých závěrech důraz na podmínění silného vztahu mezi EU a zeměmi EaP plným respektem pro lidská práva, demokratické standardy a zásady právního státu. Stejně tak ministři zahraničních věcí tehdy zdůraznili, že zatímco uznávají integrační aspirace zemí východní Evropy, míra integrace bude záležet na hloubce politické a socio-ekonomické transformace a na pokroku v právní harmonizaci[9]. Hlavním poselstvím tedy v roce 2011 bylo, že *„ony samy se musí rozhodnout, zda se vydají cestou evropskou či nikoli, přičemž EU je připravena pomáhat“*, to vše v kontextu „*hlubokého znepokojení*“ nad odklonem od demokratických standardů ve specifických zemích EaP.[10] V roce 2012 ministři zahraničních věcí prohlásili, že *„Východní partnerství je na správné cestě“* (rok před tím přivítali pouze *bilaterální* pokroky vybraných zemí), přičemž zodpovědnost za urychlení implementačního procesu spočívá jak na straně EU, tak na straně zemí EaP. Již v této rétorice se skrývá podstatná změna, kdy zodpovědnost není přičítána pouze zemím EaP, ale i Evropské

unii. V této změně se odráží nespokojenost ČR a dalších zemí V4 s tím, jaké pozornosti se EaP v EU dostávalo. Tato nespokojenost pak byla i vyjádřena v „povzbuzení" Evropské komise a Evropské služby vnější akce (ESVA) k tomu, aby zahrnula „*ambicióznější cíle a aktivity*" do cestovní mapy pro rok 2013. V podobném duchu ministři ve své deklaraci volali po tom, aby komise, EEAS i členské státy započaly diskusi o střednědobých cílech EaP s cílem připravit akční plány, které by zahrnovaly integraci nejvíce pokročilých partnerských zemí s jednotným evropským trhem. Další zajímavé vyjádření spočívalo v přesvědčení, že *„pokračující vízová liberalizace podporuje demokratizaci a kontakty mezi lidmi a její rychlost nesmí být držena jako rukojmí nedostatku úsilí úřadů"* zemí EaP či neuspokojivých výsledků. Tím se otevřeněji postavili proti v EU rozšířenému názoru, že vízová liberalizace by měla podléhat reálnému reformnímu pokroku na straně transformujících se zemí. Z toho je patrné, že ministři zahraničních věcí V4 zaujali asertivnější postoj spíše vůči EU, naopak důraz na kondicionalitu byl částečně upozaděn. Lze to vysvětlovat zejména složením ministerské schůzky – zatímco v roce 2011 se schůzky účastnilo Německo, které má přeci jen blíže ke konzervativnějšímu pohledu na tuto problematiku, pobaltské země jsou svým založením blíže k co nejotevřenějšímu postoji vůči zemím EaP.

Kromě zmíněné deklarace bylo na březnovém summitu rozhodnuto o rozšíření objemu finančních prostředků Mezinárodního visegrádského fondu, přičemž tyto prostředky budou napříště používány výlučně pro účely založení nového programu „*Visegrad 4 Eastern Partnership*", který umožní významnou měrou rozšířit aktivity nevládních organizací vůči zemím EaP. V květnu se ve Vysokých Tatrách odehrálo tradiční setkání prezidentů visegrádských zemí (setkání se nezúčastnil maďarský prezident, který nebyl v době konání schůzky ještě formálně ve funkci). Prezidentské schůzky mají zejména symbolický, politický význam, jedním ze zajímavých okamžiků summitu však byla diskuse o účasti na připravovaném setkání středo- a východoevropských prezidentů, které má dlouhou tradici. Český prezident, na protest proti věznění Julije Tymošenkové, odřekl svou účast, zatímco polský a slovenský prezident svou účast potvrdili. Opomenuta by nemělo být společné sdělení ministrů zahraničních věcí V4 a Beneluxu, předané ministru zahraničních věcí Ukrajiny u příležitosti zasedání Valného shromáždění OSN v New Yorku, v němž Ukrajinu nabádali, aby nepolevila ve svém demokratizačním úsilí.

Trvalou prioritou visegrádské spolupráce je rovněž podpora integračních ambicí zemí západního Balkánu. V4 přispěla v minulých letech k několika konkrétním krokům, jako např. doporučení Evropské komisi, aby neprodleně zahájila přístupové rozhovory s Černou Horou a Makedonií, a zároveň, aby udělila Srbsku statut kandidátské země v roce 2011.[12] Kromě této integrační podpory se české předsednictví V4 soustředilo na realizaci projektu fondu západobalkánských zemí, založeného na principech Mezinárodního visegrádského fondu (MVF). MVF by sloužil jako modelová instituce, veškerá zodpovědnost (včetně finanční) by náležela přímo zemím západního Balkánu. Zatímco v roce 2011 myšlenka nenacházela ještě příliš velké konkrétní podpory mezi západobalkánskými zeměmi, v průběhu roku 2012 se situace začala měnit. Ještě pod českým předsednictvím v dubnu 2012 proběhla v Bratislavě pracovní schůzka se zástupci zemí západního Balkánu, kde byly dohodnuty základní parame-

try. Účast v projektu vytvoření Fondu pro západní Balkán a složení základního příspěvku pro rok 2013 do konce českého předsednictví oficiálně potvrdily Makedonie a Kosovo a neoficiálně Albánie. Na podzim se již pod polským předsednictvím konala ministerská schůzka k západnímu Balkánu. Ministry zahraničních věcí V4 a západobalkánských zemí doplnili resortní kolegové z Rumunska, Bulharska, Řecka a komisař pro rozšíření a evropskou politiku sousedství.[13] Toto setkání mj. znamenalo posun i pro diskuse o vytvoření Fondu pro země západního Balkánu. V případě, že se tuto myšlenku podaří uskutečnit, půjde o jeden z největších úspěchů visegrádské spolupráce vůči tomuto regionu, neboť základní podmínkou pro založení a fungování podobného fondu je vysoká míra vzájemného porozumění mezi zúčastněnými zeměmi, porozumění, které ještě před několika málo lety bylo zcela nemyslitelné.

Podporu projektu Východního partnerství a integrace zemí západního Balkánu ze strany V4 patrně nelze dostatečně docenit. Zajímavé by bylo hledat odpověď na otázku, kde by se přibližování zemí východní Evropy k EU nacházelo, pokud by V4 nenašla dostatek sil a kapacit k trvalému působení ve prospěch tohoto procesu.

Jednou z nejdynamičtěji se rozvíjejících rovin spolupráce je *obrana a bezpečnost*. V minulém vydání této kapitoly bylo zmíněno, že bezpečnostní a obranný rozměr *„nadále čelí značným překážkám“*. Zároveň ale bylo konstatováno, že *„postoje visegrádských zemí se začínají zhruba od roku 2008/2009 sbližovat. Mezi důvody patří evropeizace středoevropských zemí… zvýšená ruská asertivita… proměny americké zahraniční a bezpečnostní politiky… obecně vyšší a hlubší úroveň visegrádské spolupráce a v neposlední řadě také rozpočtová opatření, zvyšující tlak na regionální spolupráci.“* Tyto všechny faktory působily plně i v roce 2012 a s rostoucí měrou komunikace docházelo i k růstu konkrétních kroků k posílení tohoto rozměru spolupráce. Nadále platí rozdělení na dvě roviny spolupráce – politickou a technicko/vojensko/zbrojní, přičemž politická rovina je tradičně ambicióznější, zatímco konkrétní pokrok v technicko/vojensko/zbrojní oblasti je o poznání obtížnější a pomalejší. Politická dimenze zaznamenala za poslední roky několik zdarů. Tyto úspěchy nelze podceňovat. Ještě v roce 2009 jsme na tomto místě psali, že dlouhodobý problém obranné spolupráce spočívá v *„neexistenci nového konceptu NATO a každý stát nahlíží svou obrannou koncepci podle svého, z čehož vyplývají rozdíly a znesnadňování spolupráce“*.[14] V roce 2010 ovšem došlo k bezprecedentní kooperaci při přípravě nového strategického konceptu NATO, který v důsledku zohlednil středo- a východoevropské postoje, mezi něž zejména patří přesvědčení, že kdykoli NATO přijme nové závazky či zodpovědnosti, vždy musí být schopno splnit své závazky, vyplývající z čl. 5 o kolektivní obraně.[15] Rok 2012 na tyto aktivity navázal důležitou koordinací postojů před summitem NATO v Chicagu. Tato koordinace vyústila ve slavnostní zveřejnění deklarace ministrů zahraničních věcí a obrany V4 na okraji zasedání společného zasedání ministrů zahraničních věcí a obrany NATO v Bruselu v dubnu 2012. Deklarace s názvem „*Responsibility for a Strong NATO*“ měla za cíl vyjádřit před květnovým summitem NATO v Chicagu (kde byla ostatně také prezentována) odpovědnost zemí V4 ve vztahu k implementaci *Strategické koncepce NATO* a vyslat jasný signál o připravenosti Visegrádské skupiny konkrétním způsobem přispět k naplňování tří hlavních úkolů Aliance v oblasti kolektivní obrany, zvládání krizí a spolupráce při zajišťování

mezinárodní bezpečnosti.[16] Na pomezí mezi politickou a technickou oblastí spolupráce se nachází dlouhodobě diskutovaný projekt vytvoření společné bojové skupiny visegrádských zemí. Ministři obrany V4 se v květnu 2011 na základě zhodnocení studie proveditelnosti rozhodli vytvořit visegrádskou „bojovou skupinu" (*battle group – V4 BG*). Původní plánovaný termín 2015 byl za českého předsednictví posunut na rok 2016. Důležité nicméně bylo, že v květnu 2012 ministři obrany podepsali v Terezíně komuniké, v němž se definitivně zavázali vytvořit do roku 2016 BG o síle 3000 vojáků (ve druhé polovině 2015 by mělo proběhnout první cvičení) s Polskem jako vedoucí zemí. Operační velitelství společné jednotky by mělo být v německé Postupimi. Objevují se skeptické hlasy, že V4 BG může jen obtížně naplnit (vysoká) očekávání, která jsou do ní vkládána. Například dle Tomáše Weisse[17] nebyl BG jako koncept dosud vyzkoušen v reálné bojové situaci. Přesto, že EU čelilo podmínkám, kdy by BG mohla být nasazena, toto rozhodnutí nikdy nebylo uskutečněno. Zároveň je bezpodmínečně nutné, aby v případě reálného nasazení byly všechny čtyři země skutečně připraveny toto podstoupit, neboť v případě, že byť jediná země se rozhodne k neúčasti, celá BG se stane neakceschopnou. Především je však zmiňována skutečnost, že plán vytvořit V4 BG nemůže vyřešit regionální problémy s udržitelností obranných kapacit na rozumné úrovni. Právě V4 BG je často uváděna jako první důležitý krok k postupné harmonizaci a spolupráci v oblasti akvizicí, výcviku, výzkumu a vývoje, sdílení obranných kapacit atd.

Zde se dostáváme na onu technicko/vojensko/zbrojní oblast spolupráce, o které se až do roku 2011 reálně diskutovalo na pracovní úrovni, na úrovni nejvyšší pak docházelo více k obecným deklaracím bez reálnějších závazků či plánů. Rok 2012 by snad v tomto směru mohl znamenat změnu, neboť spolupráci ve všech výše zmíněných oblastech ministři obrany projednali jako prioritu. Konkrétně lze snad do budoucna očekávat spolupráci v oblasti pořizování munice, obrany proti improvizovaným výbušným zařízením, obrněných bojových vozidel, individuálního vybavení vojáků, integrovaného velení a logistické podpory. Hlavním kritériem při výběru projektů bude otázka, do jaké míry budou zaplňovat mezery v plánování národních obranných kapacit. Pokud se ukáže, že se prvotní projekty z tohoto hlediska vyplácejí, mohlo by docházet k jejich rozšiřování do dalších, náročnějších oblastí, jako je sdílení obranných kapacit, společný výcvik a výzkum a vývoj. Zde se zejména nabízí projekty zaměřené na ochranu proti chemickým, biologickým a jaderným zbraním, ale také v řízení leteckého provozu, kybernetické bezpečnosti, obrany vzdušného prostoru či výcviku pilotů helikoptér.[18] Opět je třeba k těmto plánům přistupovat s nezbytnou opatrností, neboť tyto projekty často narážejí na obrovské technické, ale i administrativní či ekonomické překážky. Pokud však porovnáme míru politické podpory, míru ambicí, ale i konkrétních plánů z roku 2012 s předchozími lety, opatrný optimismus je na místě.

V loňském vydání této kapitoly byl velký prostor věnován *spolupráci v oblasti energetiky*. V letošním vydání tuto oblast pokrývá kapitola, která je tématu energetiky speciálně určena. Na tomto místě tak spíše pouze zdůrazníme, že téma energetiky bylo nadále přítomno na nejvyšších politických jednáních (summit premiérů v červnu 2012) a že pokračuje příklon k vnitroregionálnímu pojetí energetické bezpečnosti/spolupráce. Hlavní tři témata jsou vnitroregionální propojování energetickou infrastruk-

turou (v únoru bylo podepsáno Memorandum o porozumění o severojižním propojení ve střední a východní Evropě), diverzifikace produktovodných tras a společný přístup k energetickému mixu, kdy je zdůrazňována nutnost zachování národní autonomie při rozhodování o energetickém mixu. Proběhla tři setkání Vysoké skupiny pro energetiku, jejichž cílem byla koordinace přípravy před Radou pro energetiku, pozice V4 k aktuálním návrhům EK, např. nařízení k energetické infrastruktuře. Je ovšem pravda, že právě činnost vysoké skupiny pro energetiku by vyžadovala určitý (politický?) impulz do budoucna.

Jak bylo zmíněno, jednou z priorit českého předsednictví bylo posílení vnitroregionální koheze a jedním z kroků, které měly soudržnosti napomoci, byl plán na utvoření celovisegrádské analytické platformy. Platforma s názvem *Think Visegrad* začala fungovat na začátku následného, polského předsednictví (září 2012) a pro její činnost byl vytvořen zvláštní program v rámci Mezinárodního visegrádského fondu. Přidaná hodnota platformy *Think Visegrad* by měla spočívat v posílení výzkumné a analytické kapacity jednotlivých národních institucí a think tanků, zabývajících se visegrádskou spoluprací, a v jejich schopnosti vytvářet společné, robustní analýzy a doporučení, která budou následně vzata na vědomí při plánování visegrádských aktivit.

Z *resortní spolupráce* lze vyzdvihnout komunikaci v oblasti dopravy, která se zaměřovala především na hlavní agendu, projednávanou aktuálně v Radě. Šlo o revizi sítě TEN-T a o financování dopravní sítě prostřednictvím nového nástroje CEF (*Connecting Europe Facility*). Nalezení a prosazování společné pozice je potenciálně velice výhodné, neboť půjde nejen o budoucí plánování hlavních evropských dopravních tras, ale také o jejich financování z evropských zdrojů. Nejvýznamnější akcí českého předsednictví bylo setkání ministrů dopravy států V4 (březen 2012 v Praze). Akce se kromě ministrů dopravy zúčastnil komisař pro dopravu a dále představitelé Slovinska, Rumunska, Bulharska, Litvy, Lotyšska a Estonska. Tradičním resortním rozměrem je *kulturní spolupráce*, ministři kultury se v červnu v Praze zabývali hlavně otázkou kreativních průmyslů, využitím strukturálních fondů a programů EU pro kulturu, vlastní pracovní skupiny měli také knihovníci a vědecko-informační odborníci a experti na památky. Zároveň udělili Mezinárodní visegrádskou cenu polské kulturní asociaci Villa Decius. Kromě toho se země V4 pokoušely dosáhnout toho, aby kultura byla v tomto období samostatnou kapitolou pro čerpání peněz ze strukturálních fondů.[19]

V průběhu českého předsednictví došlo k posílení i těch resortních vazeb, které v předchozích letech nebyly příliš intenzivně využívány. Výše bylo zmíněno setkání ministrů, zodpovědných za místní kohezní a strukturální fondy. Dále proběhlo jednání ministrů *zdravotnictví* V4 + Rakousko (duben 2012), které nebývá pravidlem, hlavním tématem byla tzv. „přeshraniční směrnice“ EU, jež umožní liberalizaci v oblasti přeshraniční lékařské péče. Zároveň se ministři dohodli na zřízení expertní pracovní skupiny zaměřené na výměnu informací v zapracování evropské legislativy ve zdravotnické oblasti.[20] Setkání ministrů zemědělství (únor 2012, Brno) a ministrů *životního prostředí* (také únor 2012, Varšava) se zúčastnili také zástupci Slovinska, Bulharska a Rumunska, čímž se potvrzuje teze, že na resortní úrovni právě tato skupina států tvoří patrně nejvýznamnější platformu Visegrád plus. Kromě ministerských resortních setkání na nejvyšší úrovni probíhala mnohaúrovňová resortní a te-

matická komunikace: v oblasti rozvojové a humanitární spolupráce, školství, konzulární spolupráce, spolupráce analytických odborů, setkávání politických ředitelů MZV atd.[21]

POLSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Rok 2012 nepřinesl žádnou převratnou iniciativu či událost, zároveň ale potvrdil, že Polsko zaujímá v české politice strategickou roli, a to zejména v posílení mnohovrstevnaté komunikace na pracovní i oficiální úrovni. Tematicky se česko-polská spolupráce odvíjela od multilaterálních témat (evropský finanční rámec, summit NATO v Chicagu, visegrádská skupina) a od témat hospodářských (dopravní a energetická infrastruktura). Dále došlo k posílení v rámci dialogu resortního, a to zejména v oblasti obrany a bezpečnosti. Na druhou stranu byla částečně zvýrazněna asymetrie mezi Českou republikou a Polskem. Polsko se během roku 2012 dále profilovalo jako významný evropský aktér, zatímco česká unijní politika se setkávala v některých klíčových oblastech s nepochopením ze strany unijních partnerů. Druhou oblastí, kde byla posílena asymetrie, je oblast obranná a bezpečnostní, kdy Polsko je jediným středoevropským státem, který plní své závazky v oblasti výdajů na obranu, zatímco české obranné výdaje i v roce 2012 klesaly hluboko pod slíbenou úroveň 2 % HDP. Obě skutečnosti ztěžují možnou strategičtější spolupráci mezi oběma zeměmi v těchto kritických politických oblastech. Nepotvrdily se však obavy, vyslovené v loňském vydání této kapitoly, totiž že *„pro česko-polský vztah může mít hrozivé důsledky fatální nedostatek strategického uchopení české unijní politiky, jenž z ČR činí obtížně čitelného a tudíž nespolehlivého partnera“*[22]. Zároveň nelze říci, že by v roce 2012 došlo k zásadnějšímu rozklížení česko-polského vztahu kvůli unijní problematice či že by takový trend hrozil v nejbližší budoucnosti. Naopak, jak při vyjednávání o budoucím rozpočtovém rámci EU, tak i při některých dalších významných unijních rozhodnutích přispěla bilaterální komunikace k prosazení společně sdílených zájmů. Oblastí, kde se vysoká intenzita komunikace tradičně projevovala, byla Visegrádská skupina. V roce 2012 byl tento rys patrný zejména díky tomu, že v polovině roku Polsko přebíralo od ČR předsednickou roli ve V4. Polský program[23] do velké míry navazoval na české priority[24], navíc některé projekty byly definitivně realizovány právě až za polského předsednictví (např. iniciativa *Think Visegrad*).

V roce 2011 se poprvé v historii česko-polských vztahů v Praze konaly mezivládní konzultace za účasti premiérů Petra Nečase a Donalda Tuska, doprovázených ministry obrany, dopravy a pro místní rozvoj a náměstky ministrů zahraničních věcí a hospodářství. V roce 2012 k podobnému setkání nedošlo. Jediné ryze bilaterální setkání mezi ministry zahraničních věcí se odehrálo při cestě Radoslawa Sikorského do Prahy na počátku července. Návštěva Prahy byla součástí rozsáhlejší cesty polského ministra po všech hlavních městech V4, v jejímž rámci představoval program polského předsednictví V4. I proto byla hlavní náplní schůzky právě činnost V4, došlo ovšem i na diskusi o závěrech poslední Evropské rady a unijních tématech, výsledcích summitu NATO v Chicagu a bezpečnostní spolupráci. V říjnu cestoval na oficiální ná-

vštěvu Polska prezident Václav Klaus, český a polský premiér se bilaterálně setkali na okraj jednání „skupiny přátel koheze“ v říjnu v Bratislavě. Nicméně nadstandardní úroveň vztahů podtrhuje nejen tato oficiální, ale i mnohostranná pracovní komunikace. Namátkou lze zmínit oficiální návštěvu předsedkyně polského sejmu Ewy Kopacz v únoru v Praze, kdy ji přijal mj. i ministr Karel Schwarzenberg. Intenzivní dialog probíhal na úrovni náměstků ministrů, ať již zahraničních věcí či obrany (zejména první náměstek ministra zahraničních věcí Jiří Schneider aktivně participoval na polsko-českých iniciativách). V únoru proběhlo setkání ve formátu 2+2, tj. setkání náměstků ministrů obrany a zahraničních věcí, které mj. přispělo i k posílení spolupráce před květnovým summitem NATO v Chicagu.[25]

Většina politických jednání byla orientována na unijní problematiku, která se v roce 2012 zaměřovala zejména na oblast budoucího rozpočtu EU a na řešení akutní krize eurozóny. V těchto oblastech sdílejí ČR i Polsko v zásadě obdobnou pozici, v podstatných dílčích aspektech se však liší. Zatímco např. pro vládu P. Nečase je hlavním pozitivním výsledkem evropské integrace existence jednotného trhu, pro Polsko (i vzhledem k míře jeho zapojení do evropského trhu) jde o oblast méně strategickou. Obě země se však shodují na potřebě další liberalizace, zejména v oblasti služeb. Odlišné pohledy pak panovaly v roce 2012 na budoucnost eura. Ani jedna země sice nemá stanovený termín přijetí eura, ale pro Polsko je (politickou) prioritou členství v eurozóně, ČR se v průběhu roku 2012 k tomuto kroku stavěla stále zdrženlivěji.[26] Obě země se ale shodovaly na tlaku na to, aby i nečlenské země eurozóny měly možnost účastnit se jednání eurozóny, byť bez možnosti hlasování. Podobné odlišnosti bylo možné najít v postoji ke třetímu zásadnímu tématu roku 2012, kterým byla budoucnost kohezní politiky v novém finančním rámci EU. ČR i Polsko se shodují na potřebě podpory nejchudších regionů a obě země náležely do „skupiny přátel koheze“. Na druhou stranu se však v českých postojích promítala ideová východiska hlavní vládní strany ODS, která považuje kohezní politiku za *„politiku evropskou a zároveň redistributivní, která… křiví trh“*.[27] Oproti tomu podpora robustní kohezní politiky v případě Polska je neochvějná a bezpodmínečná. Navzdory těmto odlišnostem se však obě země byly schopny dohodnout na společném postupu, a to i v rámci V4, což je třeba považovat za významný úspěch.

Bylo již naznačeno, že byl v roce 2012 zintenzivněn dialog v oblasti *obrany a bezpečnosti*. Většina aktivit je spíše orientována na regionální spolupráci v rámci celé V4, ale bilaterální rozměr by neměl být podceňován. Regionální kooperace a racionalizace investic v oblasti obrany je obecně považována za logickou, za „zdravý rozum“, a to nejen kvůli neustávajícímu tlaku rozpočtových obtíží a úsporných opatření. Tento „zdravý rozum“ je navíc podporován ze strany hlavních multilaterálních fór pro evropskou bezpečnost, NATO (*Smart Defence*) a EU (*Pooling and Sharing*). Zároveň také platí, že jde o značně komplikovanou oblast. Bezpečnostní, obranná a zbrojní spolupráce vyžaduje dlouhodobé budování důvěry a sdílení zkušeností se zcela konkrétními projekty. Dosud ale byla spolupráce podkopávána kvůli špatnému managementu, způsobeného nekompetencí či (v horším případě) působením konglomerátu obtížně identifikovatelných sil a skupin, které jsou schopny podsouvat kroky vedoucí k vlastnímu obohacení za státní zájmy a tím spolupráci blokovat.[28] V řadě

oblastí potenciální spolupráce jsou národní obranné průmysly přímými vzájemnými konkurenty a existuje snaha ochraňovat národní obranný průmysl a na něj napojené subjekty při zadávání domácích akvizic. Navíc proces zadávání obranných zakázek se v obou zemích liší. Další omezení vycházejí z toho, že mezi oběma zeměmi roste již zmíněná asymetrie v obranných kapacitách a tudíž naopak existuje riziko renacionalizace ozbrojených sil. K tomu je nutné připočíst široce sdílený názor, že regionální obranná spolupráce nemůže nahradit investice na udržení, popř. rozvoj kapacit (tj. existuje obecná nedůvěra ke konceptu *pooling and sharing*). Dále je nutné vycházet ze skutečnosti, že ČR a Polsko nemají zcela totožný pohled na vyhodnocování rizik a roli obranného průmyslu, přičemž spolupráce musí např. umožnit sdílení a přístup k národním obranným kapacitám.

Všechny tyto faktory se negativně podepisovaly na obranné a zbrojní spolupráci v minulosti. V roce 2011 byla např. na jednání ministrů obrany projednána česká nabídka na modernizaci polských vrtulníků Mi-17 v malešickém podniku LOM, Polsko se nakonec rozhodlo, že bude své vrtulníky modernizovat samo (v roce 2012 nicméně postoupila jednání o přípravě polských pilotů v LOM, která by měla být realizována v průběhu roku 2013). Podobně neúspěšně skončily „námluvy" o prodeji českých nepotřebných bitevníků L-159, či ještě před tím snaha Aera Vodochody investorsky vstoupit do polského výrobce helikoptér PZL Świdnik. Některé dílčí projekty jsou naopak úspěšné, např. na konci roku 2011 se kopřivnická Tatra dohodla s polskou firmou MAW Telecom na tom, že bude kopřivnické vozy vybavovat telekomunikačními a navigačními systémy. Tatra pak v únoru 2012 podala nabídku do výběrového řízení polské armády na nákup vojenských nákladních vozů za 300 mil. Kč.[29] O osudu zakázky nebylo do konce roku 2012 rozhodnuto, jde nicméně o další příležitost, jak na konkrétním případu ukázat, že přetrvávající nechuť k podobným zakázkám je možné překonat. Přes všechny tyto negativní ukazatele v roce 2012 došlo k posílení politického i pracovního dialogu, který je navíc umocněn rostoucí poptávkou po širší regionální spolupráci (v rámci V4). To by mohlo do budoucna napomoci tyto reálné překážky a deficity překonávat a postavit tak národní obranu více na konceptu sdílení a společného regionální rozvoje obranných kapacit, což se za současných podmínek jeví jako jediná možná cesta. Navíc, v politické rovině hraje česko-polský tandem klíčovou úlohu, což se ukázalo především při projednávání pozic před chicagským summitem NATO.

V roce 2012 se poměrně intenzivně diskutovalo o *energetických tématech*. Na jedné straně byly v září 2011 za účasti premiérů D. Tuska a P. Nečase propojeny česká a polská plynová soustava, když zahájil činnost interkonektor Třanovice–Skoczów o kapacitě 0,5 mld. m^3 (s možností navýšení na 2 mld. m^3). Na konci roku 2011 země V4 schválily napojení terminálu LNG ve Svinoústí. Plynovod má být propojen s uzlem v Baumgartenu a s plynovodem WAG (West–Austria–Gasleitung). Jak NET4Gas (ČR), tak polský GAZ-System nadále usilují o diverzifikaci přepravní trasy a postupnou plnou liberalizaci trhu s plynem, a tím i o uvolnění cen plynu od cen ropy. K majetkovému propojení mezi polským GAZ-Systemem a NET4Gas, který patří RWE, nakonec nedošlo, neboť navzdory původnímu očekávání, že polská společnost podá nabídku na odkup NET4Gas,[30] bylo od tohoto plánu upuštěno. V letech 2011–2012

také došlo k propojení elektricko-energetických soustav, které by mělo do budoucna umožnit tzv. *market coupling,* tj. propojení trhů a případně i snížení cen.

Existují ovšem také sporná témata, která se zejména týkají působení polské společnosti PKN Orlen (ovládá český holding Unipetrol) na českém trhu s ropnými produkty. Obě strany přitom v roce 2012 nesdílely totožný pohled na tuto otázku. Česká strana poukazovala na negativní důsledky toho, že PKN Orlen nedosáhl dohody s ruskými partnery na cenách ropy, následkem čehož byla od poloviny května veškerá ropa dodávána prostřednictvím ropovodu Ingolstad–Kralupy nad Vltavou (IKL)[31]. Unipetrol tak napodobil společnost Shell, která se k podobnému kroku postupně uchylovala již před rokem 2010[32], ovšem kapacita IKL je potenciálně nedostatečná. V polovině roku 2012 poklesly dodávky prostřednictvím Družby na historické minimum. Ve druhé polovině roku sice Unipetrol začal prostřednictvím tohoto ropovodu dodávky posilovat, ovšem pouze na základě jednoměsíčních kontraktů. Obecně je budoucnost ropovodu Družby považovaná za nejistou[33]. Působení Unipetrolu Litvínov, České rafinérské a tudíž i PKN Orlen ovšem přerostlo i do diplomatické a politické diskuse, a to nejen kvůli budoucnosti ropovodu Družba. PKN Orlen si u českých úřadů stěžoval na nerovnoprávné zacházení při stanovování tarifů za přepravu a dalších nákladů[34] a pomoci se dovolával i u polského ministerstva zahraničních věcí.[35] Do zjitřené atmosféry pak ještě přispělo uzavření rafinérie Paramo Pardubice poté, co se prohlubovala finanční ztráta PKN Orlen či zvěsti o snahách ministerstva průmyslu a obchodu na sloučení státních společností ČEPRO a MERO. Jde o velice citlivé a strategické záležitosti, k nimž není dostupných příliš veřejných informací, do konce roku 2012 každopádně situace vyřešena nebyla a lze očekávat, že tyto otázky budou naplňovat politická a diplomatická jednání i v roce 2013 a dále do budoucnosti. Jak uvidíme níže i v souvislosti s propojováním obchodu s plynem v případě ČR a Slovenska, jde o posuny s dalekosáhlými regionálními důsledky, jak s ohledem na roli státu ve strategických energetických odvětvích, tak i s ohledem na roli a vliv společností třetích států v regionu (zejména Ruska).

Do budoucna bude také důležité sledovat diskusi v oblasti těžby břidlicového plynu, vůči němuž má ČR výhrady. Pro Polsko, v případě, že se prokáží dosavadní odhady, však může jít o cestu k zabezpečení energetické budoucnosti. Odlišné politické postoje se však nepromítají negativně do vzájemného dialogu, naopak, právě diskuse o budoucnosti energetického mixu (včetně jaderné energetiky) patří mezi významné oblasti spolupráce. V minulém vydání této kapitoly byla právě jaderná energetika, kterou Polsko nedisponuje, a případná spolupráce mezi ČR a Polskem zmíněna jako potenciální možnost posílení energetického dialogu, ovšem v Polsku dosud neproběhla diskuse o případné výstavbě vlastního zdroje jaderné energie.

Podstatnou složkou česko-polských vztahů je pochopitelně *přeshraniční spolupráce.* Oficiální komunikace je soustředěna do rukou Mezivládní komise, zřízené v roce 1994. Její 18. zasedání v prosinci 2012 v Náchodě bylo zaměřeno zejména na problémy spojené s dopravní infrastrukturou na společné hranici. Kromě toho docházelo k dokončování procesu uzavírání dohod o spolupráci mezi záchrannými složkami polských vojvodství s krajskými samosprávami a hasičskými záchrannými sbory v ČR.

Jedním z velkých témat budoucnosti je postupné infrastrukturní propojování obou zemí a přeshraniční územní plánování. Jde o jednu z nezbytných podmínek rozvoje soudržnosti středoevropského regionu.[36] Důležitým konkrétním krokem v roce 2012 především bylo, že došlo k částečnému vyřešení neuspokojivé situace v dálničním propojení obou zemí a česko-polské pomezí se konečně dočkalo prvního dálničního spojení (byť na polské straně je dálnice nadále přerušena kvůli nedokončenému dálničnímu přemostění).

Potenciál pro rozvoj vztahů s Polskem spočívá v rozvoji sdílení kapacit zastupitelských úřadů. V roce 2012 došlo k prvnímu takovému kroku, kdy český diplomat začal působit v Arménii (Jerevan) a probíhala jednání o dalších kolokacích.[37] Oproti optimistickým očekáváním v letech 2010–2011 o brzkém dokončení vyřešení tzv. územního dluhu (viz minulá vydání této publikace) probíhala i v roce 2012 nadále jednání a hlavně hledání adekvátních pozemků na české straně.

V oblasti vztahů mezi relevantními politickými stranami nedošlo (alespoň dle dostupných informací) k žádnému významnému posunu. Nadále přetrvávají dva hlavní problémy: Zaprvé, české a polské strany, které k sobě mohou mít po ideologické stránce blízko, buď nemají plnohodnotného partnera (ČSSD na jedné straně a v posledních letech roztříštěná a marginální polská levice na straně druhé, stejně jako KDU-ČSL a konzervativní proudy v Polsku), nebo je ideologický průnik slabší či komplikován odlišným pojetím evropské integrace (ODS a PO). Z tohoto hlediska bude zajímavé sledovat budoucí vývoj TOP 09, která by mohla mít k současné PO blíže jak ideologicky, tak i v pojetí evropské integrace. Zadruhé, současná úroveň komunikace mezi stranami je minimální a nerozvíjí se.

SLOVENSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Dosud posledním obdobím, kdy v česko-slovenských vztazích silněji rezonovala specificky bilaterální témata, bylo období koexistence středopravé vlády Mirka Topolánka v ČR a levicově-národovecké vlády Roberta Fica v letech 2006–2009. Tehdy se do česko-slovenských vztahů dostávalo napětí zejména kvůli odlišné zahraničněpolitické orientaci obou vlád, kdy česká vláda preferovala silnou vazbu zejména na USA a slovenská vláda usilovala o posílení vztahů s východními partnery, zejména s Ruskem. Konkrétními třecími plochami pak byl záměr americké vlády umístit na české území prvky své národní protiraketové obrany, s čímž R. Fico otevřeně nesouhlasil. I celkově však v letech 2007–2009 v míře spolupráce a komunikace došlo mezi oběma zeměmi k útlumu nikoli snad kvantitativnímu, ale jistě kvalitativnímu.[38] V letech 2009–2011 byla bilaterální politická témata stále více upozaďována ve prospěch témat multilaterálních (EU, NATO, V4) či témat hospodářských. V letech 2010–2011 pak došlo k bezprecedentní situaci, kdy se poprvé od rozpadu společného státu v obou hlavních městech ujaly vlády středo-pravé koalice a došlo tím k ideovému sblížení. Toto sblížení mělo za následek zvýšení intenzity vzájemného dialogu, ovšem i nadále bez silných bilaterálních politických témat – naopak, byla posilována relace ekonomická (energetický dialog a propojování), resortní (zejména

v oblasti obrany) a pochopitelně multilaterální.[39] Vyjádřením této blízkosti mělo být historicky první společné zasedání české a slovenské vlády, plánované na říjen 2011. Tomuto termínu i cíli byly podřízeny mnohé bilaterální diplomatické aktivity v průběhu roku 2011, ovšem 12. 10. 2011 došlo na Slovensku k vládní krizi a následnému pánu vlády Ivety Radičové, který měl za následek utlumení mnohých iniciativ v očekávání předčasných voleb a zahraničněpolitického směřování vlády budoucí. I proto byly na české straně očekávány výsledky slovenských předčasných voleb, které se uskutečnily 10. 3. 2012. Dle předpokladu v nich přesvědčivě zvítězila levicově orientovaná strana Směr-SD R. Fica, která v dubnu sestavila jednobarevnou vládu. Pochopitelně se nabízela otázka, zda předchozí intenzivní vztahy, podpořené ideovou blízkostí české a slovenské vládní koalice, nebudou do budoucna narušeny. Soudě dle bilance roku 2012 však k poklesu nedošlo.

V souladu s tradicí podnikl svou první zahraniční cestu staronový slovenský předseda vlády R. Fico do České republiky (polovina dubna). Jedním z hlavních diplomaticko-politických poselství oficiální návštěvy bylo právě vzájemné ujištění, že změna vlády na Slovensku neovlivní vysokou kvalitu česko-slovenských vztahů.[40] Na druhou stranu však slovenský premiér od počátku své vlády zdůrazňoval, že závazky vůči euro-atlantickým integračním uskupením nebudou Slovensku bránit v tom, aby mělo *„oči otevřené do jiných zemí“*. R. Fico tak navázal na zahraničněpolitické priority svého prvního kabinetu. Tyto priority byly mj. charakterizovány daleko větší otevřeností vůči Rusku, což plodilo i nezanedbatelná pnutí v česko-slovenských bilaterálních vztazích[41], o nichž byla řeč výše. Při přejímání vlády v dubnu 2012 Fico přitom prohlásil, že *„bude navazovat na všechnu energii, kterou do slovensko-ruských vztahů vkládal v letech 2006–2010“* s tím, že jeho vláda nebude mít na očích ideologické klapky a bude naopak vycházet z přesvědčení, že *„svět má čtyři světové strany“*.[42] S Ruskem a dalšími východními partnery (konkrétně slovenský premiér při svém nástupu hovořil kromě Ruska také o Číně, Vietnamu a Ukrajině) chce rozvíjet hospodářské vztahy v nejširším slova smyslu, tj. kromě obchodu také v oblasti energetiky a dopravy. Slovenský premiér také potvrdil zájem o obnovení projektu širokorozchodné železnice, který původně začal dojednávat a který následně zrušila jeho předchůdkyně I. Radičová[43]. Tato vůči Rusku otevřenější orientace by mohla působit menší porozumění mezi pravicovou vládou v ČR a vládou R. Fica na Slovensku. Platí však, jak bylo výše uvedeno, že rok 2012 nepotvrdil (přinejmenším veřejně) podobné obavy. Je to i tím, že z dubnové premiérské schůzky vyplynulo potvrzení zájmu o uspořádání historicky prvního česko-slovenského společného zasedání vlád, jež se mělo odehrát již v říjnu 2011. Zároveň se také výrazněji než v roce 2006 slovenský premiér při svém nástupu stavěl za plnohodnotné plnění všech závazků vůči EU a NATO, stejně jako za podporu integračních snah východních a jihovýchodních sousedů EU.

Přesto však získávají ryze hospodářská témata, která hrají v česko-slovenských vztazích nejvýraznější roli, nový význam mají právě s ohledem na slovenské úsilí o posílení hospodářských vazeb s Ruskem. Tématem dubnové premiérské schůzky bylo kromě tradičních multilaterálních témat (V4, EU, NATO) právě propojování ČR a SR v oblasti energie a v dopravě. Konkrétně předsedové vlád jednali o tradiční spolupráci v oblasti jaderné energie, došlo také na otázku propojení českého a slo-

venského plynárenského průmyslu a na dlouho debatované spojení české a slovenské nákladní dopravy.[44] Pokud na všechny tři oblasti pohlédneme i prizmatem toho, že jde zároveň o oblasti prioritní spolupráce Slovenska s Ruskem, je možné je vnímat i strategičtěji než jen jako hospodářská bilaterální témata. Co se týká jaderné energetiky, existují dvě hlavní dimenze česko-slovenského vztahu. Jedna se odehrává na úrovni Evropského jaderného fóra, které se koná od roku 2007 střídavě v Bratislavě a v Praze a za dobu své existence posilnilo svůj význam, zejména kvůli rapidnímu obratu v jaderné politice v případě Německa v souvislosti s havárií jaderného reaktoru v japonské Fukušimě. V roce 2012 (květen) hostila jaderné fórum Bratislava a opět se jej kromě premiérů obou zemí účastnil i komisař pro energetiku Günther Oettinger. Jedním z hlavních poselství jaderného fóra měl být signál, že jaderná energetika je přínosná, bezpečná a udržitelná,[45] což odpovídá i dlouhodobým postojům české a slovenské vlády. Jaderné fórum posiluje viditelnost ČR i SR v této významné energetické diskusi, stejně tak i vzájemnou česko-slovenskou bilaterální vazbu. Druhá úroveň je právě ryze bilaterální a jde v ní především o konkrétní spolupráci na projektech modernizace či rozšíření slovenských jaderných elektráren Jaslovské Bohunice, resp. Mochovce. Právě k dobudování pátého bloku jaderné elektrárny v Jaslovských Bohunicích byla na konci května 2009 podepsána společná akcionářská smlouva na vytvoření společnosti Jaderná energetická společnost Slovenska (JESS), v níž má slovenská společnost Javys 51 % a český ČEZ 49 %. Nová společnost JESS měla dobudovat zmíněný pátý blok JE Jaslovské Bohunice. Zároveň je ovšem slovenská i česká jaderná energetika předmětem zájmu ruské firmy Rosatom. V průběhu roku 2012 se začaly objevovat informace o tom, že ČEZ má v úmyslu z projektu dostavby JE Bohunice odstoupit, údajně kvůli nedostatku kapacit, přičemž rozhodnutí o prodeji podílu ČEZ ve společné firmě JESS (který by musela schválit i slovenská vláda)[46] mělo být rozhodnuto až v průběhu roku 2013.[47] Vzhledem k citlivosti celé agendy – např. i kvůli výběrovému řízení na rozšíření výrobních kapacit české JE Temelín – jde nikoli pouze o ekonomické, ale i o strategické téma energetického propojování v regionu. Obdobně pak lze pohlížet i na propojování v oblasti plynového průmyslu a dalších energetických odvětví. Na premiérské schůzce v dubnu 2012 došlo i k prohlášení, že *„slovenské úřady budou velice vstřícné"* k nabídce českého vstupu do slovenského plynárenského průmyslu. V průběhu roku 2012 pak skutečně došlo k výraznému pokroku při pronikání české společnosti Energetický průmyslový holding (EPH, vlastníky jsou PPF Petra Kellnera, Daniel Křetínský a slovenská finanční skupina J & T) do slovenské energetiky.[48] Zároveň je však nutné mít na paměti, že za politickou podporou slovenské vlády pro to, aby byla schválena transakce, při níž EPH odkoupila podíly od předchozích minoritních akcionářů (francouzská a německá firma), se mj. skrýval slib ze strany EPH, že nebude tlačit na zvyšování cen plynu, což byl požadavek, který byl u původních firem ze západní Evropy oslyšen. Lze tím zejména ilustrovat, že energetické propojování v rámci střední Evropy (k čemuž lze připočíst i vstup EPH do Středoslovenské energetiky) s sebou zároveň nese opouštění středoevropského prostoru společnostmi západní Evropy a jeho případné uvolňování subjektům, které jsou blízce provázány s východní Evropou. Celkově však má energetické propojování jednoznačně pozitivní důsledky. Nejvyspělejším projektem je společný trh

s elektrickou energií, který má celoregionální přesah. Český a slovenský trh jsou propojeny již od roku 2009, od roku pak 2012 i s Maďarskem. Na rok 2013 byly plánovány diskuse o dalším regionálním propojování, které by zahrnovalo i Polsko a Rumunsko, jež však již naráží na problémy např. s odlišnými přístupy k regulaci[49], v roce 2013 se očekává připojení Polska. Oproti tomu je nejméně integrovaným trhem trh s ropou[50] a naopak, kvůli diskutabilní budoucnosti ropovodu Družba či kvůli vytíženosti potenciální alternativní trasy prostřednictvím transalpského ropovodu TAL, může ropa být potenciálním konfliktním bodem mezi oběma zeměmi.

Posledním podobným tématem je propojení českého vlakového nákladního dopravce ČD Cargo se slovenským ZSSK Cargo. Jde o téma, které je v této analýze pravidelně zmiňováno. Rovněž z premiérského jednání v dubnu 2012 vyšlo najevo, že na slovenské straně nadále panuje zájem o sloučení obou subjektů. Veřejně dostupné informace ovšem nenaznačují, že by se v průběhu roku 2012 někam tato diskuse reálně posunula. Mezitím se však z bilaterálního tématu stává téma regionální, či transregionální. Počátkem roku 2013 projevil zájem o slovenského nákladního dopravce polský PKP Cargo[51] a celá otázka propojení dopravních cest ještě získává o to zajímavější vyznění v souvislosti s výše zmíněným obnoveným zájmem slovenského premiéra o napojení na širokorozchodnou trať postsovětského prostoru.

Regionální a resortní propojování bylo i hlavní náplní historicky prvního společného zasedání české a slovenské vlády. Z hlediska české vlády nešlo o první společné zasedání vládních delegací jako takové, první dvě podobná jednání proběhla s Polskem a následně s Izraelem ve druhé polovině roku 2011. Zasedání se konalo 29. 10. 2012 v Uherském Hradišti a v Trenčíně, přičemž ve společném prohlášení byla zdůrazněna symbolika termínu, který připomněl vznik společného státu. Nelze pominout, že spojení termínu prvního zasedání vlád s výročím vzniku československého státu nutně nemusela být první volbou pro slovenskou stranu, i proto je vhodné vyzdvihnout symbolický přesah společného setkání. Výsledkem jednání byla obšírná deklarace na úrovni předsedů vlád, jež je vlastně neobvykle podrobným a detailním katalogem pro budoucí bilaterální spolupráci, a to ve všech myslitelných oblastech (zahraniční politika, evropské záležitosti, obrana, vnitro, spravedlnost, průmysl a obchod, energetika, práce a sociální věci, doprava, regionální rozvoj, zemědělství, životní prostředí, zdravotnictví, vzdělávání a kultura).[52]

Jedním z nejrobustnějších témat (kromě zmíněné energetiky a dopravy) společného jednání byla oblast obranné spolupráce. Tato oblast má dlouhodobou tradici, výrazný impulz jí byl udělen po roce 2010, ovšem s menšími reálnými výsledky, než jaké byly původně očekávány. V červnu 2012 podepsali ministři obrany ČR a SR vpravdě průlomovou deklaraci o rozvoji spolupráce v oblasti obrany. Česká republika a Slovensko si od toho slibují mj. i efektivnější vynakládání prostředků na obranu. Konkrétně ministr Alexandr Vondra zmínil např. možnost společných nákupů přes alianční agenturu NAMSA s tím, že Česko díky tomu ušetřilo mj. při nákupu munice až 33 procent nákladů. Česko a Slovensko by mohlo v budoucnu dále spolupracovat např. v oblasti krizového managementu – tedy poskytovat si vzájemnou pomoc v případě přírodních katastrof či průmyslových havárií. Obě země by v oblasti obrany chtěly také intenzivněji pracovat na harmonizaci obranného plánování. Další oblastí

je ochrana vzdušného prostoru obou zemí. Třetí oblastí je možný společný postup při transformaci státních podniků, které se zabývají zbrojní výrobou, kdy kapacity podniků jsou stále příliš velké a odrážejí situaci z minulosti, kdy se armády opíraly o jiný typ výzbroje, kterou tyto závody produkovaly.[53] Celkově byla schůzka koncipována tak, aby předznamenala společné vládní zasedání v říjnu, a tomu také odpovídá to, že společná premiérská deklarace velice detailně (zejména ve srovnání s některými jinými zmíněnými oblastmi) popisuje společné plány v obranné a bezpečnostní spolupráci. Mimo jiné byla prodiskutována možnost uzavření nové mezivládní dohody o vzájemné spolupráci v oblasti obrany, která by posunula společnou ministerskou deklaraci o úroveň výše. Konkrétně se vlády dohodly na tom, že budou věnovat zvýšenou pozornost oblasti logistiky a výcviku personálu vrtulníkového letectva, a odsouhlasily společný postup při prezentaci a propagaci mezinárodního logistického cvičení Capable Logistician 2013. V rámci setkání slovenská strana stvrdila také své rozhodnutí hlubšího zapojení do projektu *Multinational Aviation Training Centre* (MATC). Obě vlády deklarovaly, že se do budoucna hodlají zaměřit na příhraniční spolupráci při krizovém řízení a vzájemné pomoci při operacích nevojenského charakteru a součinnosti při zajištění vzdělávání a výcviku. Ministři obrany současně podepsali Prováděcí protokol k *Dohodě mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o spolupráci v oblasti zajištění vojenského letového provozu*, který v rámci vytvořeného přeshraničního vzdušného prostoru umožňuje plnění úkolů v rámci NATO, společný výcvik a případnou asistenci v nouzi. Vlády také uvítaly možnosti prohloubení spolupráce v modernizačních projektech zacílených na výzbroj a výstroj ozbrojených sil a v oblasti výzkumu a vývoje. Jedním z aktuálních plánů na posílení specializovaných kapacit ozbrojených sil obou států je záměr společného pořízení radiolokační techniky a možnost sdílení radarového pokrytí. Česká republika bude muset v dohledné době vynaložit značné prostředky na nahrazení dosluhující radiolokační techniky. Sdílení radiolokačních kapacit by pomohlo ušetřit prostředky v řádech desítek milionů korun. Vlády zdůraznily nezbytnost sdílení informací v oblasti obranného plánování a intenzifikace spolupráce ve formátu V4, především s ohledem na výstavbu společného bojového uskupení EU (V4 EU BG), a shodly se na tom, že budou pracovat na vytvoření možnosti recipročního akreditovaného studia ve vzdělávacích zařízeních svých resortů a využívání vzdělávacích a výcvikových kapacit. Vlády potvrdily zájem na vzájemné součinnosti v oblasti vojenského zdravotnictví, zvláště pokud jde o vzdělávání a výměnné stáže vojenských lékařů a výměnu zkušeností z realizace zdravotnického zabezpečení v operacích včetně možné kooperace v této oblasti. Za důležitou součást vzájemné relace vlády označily i možnost podpory společných aktivit subjektů obranného průmyslu.[54]

Obtížně se patrně hledala shoda nad vyjádřením k evropským záležitostem, kdy obě vlády zaujímají odlišné pozice vůči budoucnosti tzv. ekonomického vládnutí v EU, zejména v otázce fiskálního a bankovního dohledu. Deklarace se tedy uchýlila ke spíše obecnějšímu závěru, že *„obě vlády vítají úsilí o zlepšení fungování bankovního dohledu v eurozóně… Současně zdůrazňují, že diskutovaná vzájemně související opatření mají společný smysl a cíl, tvoří jeden celek a mají být projednána společně. Tato opatření nesmí vést k narušení vnitřního trhu s finančními službami. Stejně tak*

musí poskytovat dostatečné garance pro zachování vyváženého vztahu mezi mateřskými a dceřinými bankami a pro stabilitu našich bankovních sektorů.“ Není bez zajímavosti, že při setkání českého prezidenta se slovenským premiérem při jeho dubnové cestě do Prahy se R. Fico překvapivě otevřeně vymezil proti postoji českého prezidenta stran evropské měny a důrazně obhajoval pozici Slovenska jako člena eurozóny, ochotného do zachování společné měny mnohé investovat[55] – na rozdíl právě od ČR. O tématu eura a eurozóny se diskutovalo také při návštěvě předsedy Národní rady SR Pavola Hrušovského v Praze na konci ledna, kdy se setkal s předsedou vlády, ministrem zahraničních věcí i s předsedy obou komor českého parlamentu. Bratislava má zájem na tom, aby ČR urychlila své přípravy na vstup do eurozóny, neboť Slovensko je jedinou visegrádskou zemí v eurozóně a při jednání s dalšími členskými státy jej tato osamocená pozice oslabuje.

Dále pak v deklaraci vyjádřily obě vlády podporu hospodářské, sociální ale i územní soudržnosti EU a tradiční podporu východnímu a jihovýchodnímu rozšiřování EU. Na tomto poli se tradičně diskuse odehrává v rámci V4 a visegrádská skupina má i pochopitelně větší dopad, ale rozhodně by nemělo v této souvislosti zůstat nepovšimnuto únorové setkání „čtyř prezidentů“. Český prezident Klaus pozval na setkání do Lán slovenského prezidenta, spolu s prezidenty Srbska a Chorvatska. Šlo o ojedinělý formát, který byl domlouván již od roku 2010 (kdy se prezidenti neformálně setkali na okraji Valného shromáždění OSN). Hlavním poselstvím jednání bylo posílení tradiční podpory České republiky a Slovenska integračním ambicím Srbska a Chorvatska, stejně jako výměna názorů na budoucnost evropské integrace.[56] Šlo sice o krok symbolický, nicméně z hlediska signalizování jasné podpory integračním snahám západobalkánských zemí o krok významný. Českého prezidenta pojila se Slovenskem také společná (negativní) pozice vůči jednostrannému vyhlášení autonomie Kosova (kterou ovšem vláda ČR uznala v roce 2008).

Celkově byla společná říjnová deklarace zajímavým odrazem reality česko-slovenských vztahů, neboť v její preambuli se píše, že i nadále v budoucnu budou mít „*výjimečný charakter*“[57]. To znamená, že česko-slovenské vztahy nejsou „strategické“, ale z historických i geografických důvodů „výjimečné“. Jde o to, že vzhledem ke své velikosti, kapacitám a vlivu nemohou ČR a Slovensko aspirovat na to, aby pro sebe vzájemně hráli roli „strategických partnerů“. Nicméně tradice i kvalita bilaterálních vztahů z nich opravdu činí výjimečné partnery. Kromě vysoké kvantity a kvality setkávání na nejvyšších úrovních a resortní spolupráce je vhodné zmínit i existenci tradice česko-slovenského diskusního fóra, která vznikla v roce 2011. Dále dochází k postupnému naplňování existující dohody o koordinaci v rozvojové spolupráci a k rozšiřování okruhu zemí, v nichž se ČR a Slovensko na základě existující dohody vzájemně zastupují, či poskytují svůj zastupitelský úřad jako útočiště pro diplomata ze druhé země. K zemím, v nichž bylo vzájemné zastupování dohodnuto již na konci roku 2011, byl díky jednáním v průběhu roku 2012 přidán Libanon (zastupuje ČR) a Kypr (zastupuje SR). Výjimečnost vztahu ovšem rovněž podtrhuje (a podporuje) společné vnímání komplikované středoevropské historie, konkrétně pak zejména ve vztahu Slovenska a Maďarska. Česká republika tradičně hraje roli jakéhosi nezávislého moderátora a otevřeně do případných konfliktů nevstupuje. Výjimkou

bylo vyostření slovensko-maďarských vztahů v jarních a letních měsících 2010, kdy se čeští představitelé (v čele s tehdejším premiérem Janem Fischerem, ministrem zahraničních věcí Janem Kohoutem a prezidentem V. Klausem) velice kriticky vyslovili proti zákonu o „maďarské soudržnosti", který byl interpretován jako krok k podněcování maďarského nacionalismu. I v roce 2012 se toto téma objevilo, a to když se petiční výbor Evropského parlamentu v rámci řešení maďarské petice, namířené proti pět let starému usnesení slovenské Národní rady o neměnnosti dekretů, obrátil s žádostí o vysvětlení na slovenskou vládu. Na stranu slovenské vlády se např. postavila předsedkyně Poslanecké sněmovny PČR Miroslava Němcová, která prohlásila, že *„obě dvě strany se shodujeme v tom, že je to uzavřená záležitost, minulostní záležitost, nepřipouštíme jejich nějaké znovuotevření a nějakou revizi, v podstatě revizi závěrů druhé světové války"*.[58]

RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Česko-rakouské vztahy prošly pozitivním vývojem zejména od roku 2007, kdy se podařilo postupně tišit vypjaté spory ohledně jaderné energetiky a minulostních otázek (zejména v souvislosti s tzv. Benešovými dekrety). Zároveň v roce 2011 zaznělo určité varování, že jaderná energetika by mohla znovu výrazněji začít promlouvat do rakouské politiky vůči ČR, jak kvůli rozhodování české vlády a energetického koncernu ČEZ o rozšíření kapacity JE Temelín, tak kvůli celkově zvýšenému protijadernému tlaku, který následoval po katastrofě japonské JE ve Fukušimě. Tyto obavy se nenaplnily. Otázka jaderné energetiky je sice součástí každého bilaterálního jednání a v březnu došlo u JE Temelín k setkání zhruba desítky rakouských protijaderných aktivistů, připomínajících japonskou událost, ovšem tyto aktivity ani zdaleka nedosahují vyhrocené atmosféry ať už z přelomu tisíciletí či z období, kdy byl Temelín spouštěn do provozu, či dozvuků těchto událostí zhruba do roku 2009. Pro česko-rakouské vztahy tak hlavním problémem zůstává skutečnost, že tato relace stále více zaostává za rozvojem regionálních vztahů s dalšími středoevropskými partnery, které každým rokem dosahují nového maxima (viz výše). V roce 2011 tato kapitola končila argumentem, že *„ČR a Rakousko jednoduše nepociťují potřebu bližší kooperace v téměř žádné z možných zahraničněpolitických agend a… neexistují silná (pozitivní) bilaterální témata… takže nezbývá než se těšit z relativně klidné politické roviny, kdy se oběma vládám více méně daří držet sporné otázky mimo veřejnou a politickou bilaterální diskusi"*.[59] Rok 2012 však možná předznamenal obrat k lepšímu, neboť přinejmenším byla započata hlubší reflexe tohoto stavu a také první pokusy o reálnou diskusi, jak tento stav změnit. Reflexe spočívala v tom, že si obě strany více než dříve uvědomily anomálii tohoto stavu a začaly hledat cesty, jak jej změnit. Rok 2012 tedy můžeme chápat jako určitý startovní bod, kdy na pracovní úrovni začínají být zcela od základů budovány nové vazby. V případě Rakouska platí, že chybějí jasnější politická zadání a politický impulz, neboť velká sporná témata jsou prozatím v pozadí a hledání velkých pozitivních témat není nikde na obzoru. Výmluvným svědectvím tohoto stavu je mj. i skutečnost, že ministři zahraničních věcí ČR a Rakouska se na

bilaterální úrovni téměř nesetkávají, jediné plánované setkání v roce 2012 bylo zrušeno. Oficiální „rozlučovací" návštěva V. Klause ve Vídni nepřinesla žádný impulz, naopak byla poznamenána nepříjemnou epizodou, kdy prezident Klaus náhle a uprostřed věty ukončil rozhovor s redaktorem deníku *Der Standard*.[60]

Za těchto podmínek je jedinou cestou postupné získávání vzájemné důvěry a hledání témat ke spolupráci na pracovní úrovni. V březnu se v Praze setkali političtí ředitelé MZV, na toto setkání navázala oficiální návštěva náměstka ministra zahraničních věcí J. Schneidera ve Vídni. Na tomto setkání proběhly mj. konzultace o sdílení kapacit zastupitelských úřadů (kolokace). Dále bylo v roce 2012 vyjednáváno i o výměně diplomatů v ústředích MZV mezi oběma zeměmi. Dobrou zprávou bylo (znovu)otevření honorárního konzulátu v Innsbrucku v lednu 2012. Důležité aktivity také vyvíjelo rakouské velvyslanectví v Praze, které např. iniciovalo odbornou debatu na téma budoucnosti česko-rakouských vztahů (které se ovšem zúčastnil i ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg), a byly hledány i další cesty, jak zintenzivnit odborný dialog na toto téma a učinit jej permanentním. Jako obvykle – až další vývoj ukáže, zda rok 2012 skutečně znamenal obrat k většímu využití zanedbaného bilaterálního potenciálu vztahu mezi ČR a Rakouskem, ale sama skutečnost, že obě strany si začaly důsledněji uvědomovat, že pouhá chladná korektnost vztahu nestačí, je určitým příslibem do budoucna.

REGIONÁLNÍ HOSPODÁŘSKÉ VZTAHY[61]

V regionálních hospodářských vztazích působily v roce 2012 dva trendy. Na jedné straně roste všestrannost a sofistikovanost všestranného hospodářského propojování, zejména pak v oblasti energetiky (viz výše), na straně druhé se již třetí rok za sebou daří odbourávat negativní dopad finanční a hospodářské krize z přelomu let 2008/2009 a obchod se všemi sledovanými regionálními zeměmi rostl a stabilně překonává svůj „předkrizový" objem. Pozici druhého největšího obchodního partnera (po Německu) si nadále drží Slovensko, ovšem z hlediska ČR došlo k částečnému propadu exportu. Za pololetí 2012 dosáhla vzájemná obchodní výměna objem 7,032 mld. EUR a představovala 11,8 % celkového zahraničně-obchodního obratu. Celkový dovoz z ČR sice mírně klesl (o 0,8 %), ale vývoz do České republiky vzrostl meziročně o 9,1 %. Komoditně důležité místo v českém vývozu na Slovensko zaujímá export motorových vozidel a součástí motorových vozidel. K dalším objemově významným komoditám patří např. ropné oleje, černé uhlí. Hlavní komoditou tedy zůstávají auta Škoda, ale i autobusy Iveco (Karosa) a SOR. Slovenský vývoz do ČR reprezentují ropné oleje, vysílací přístroje, ploché válcované výrobky, léky, části a příslušenství motorových vozidel. O energetické dimenzi obchodních vztahů se Slovenskem bylo psáno výše, v roce 2012 ale došlo i k propojování obou ekonomik v dalších odvětvích. Českobudějovický pivovar Budvar založil začátkem roku 2012 na Slovensku dceřinou společnost Budweiser Budvar SK, s.r.o. Česká firma Tenza, a.s., byla úspěšná ve výběrovém řízení na výstavbu teplonosného média v Košicích. Dopravně logistická skupina Cargo po dokončení majetkové a finanční restrukturalizaci má od června 2012 na Slovensku

100% podíl ve dvou dceřiných společnostech se sídlem v Bratislavě – C.S. Cargo Slovakia, a.s., a C.S. Cargo Slovakia Logistics s.r.o. Od března 2012 úspěšně působí na trati Bratislava–Komárno soukromý železniční přepravce Regio-Jet.

Polsko se po dvou letech vrátilo na pozici třetího největšího obchodního partnera ČR, když v roce 2012 na tomto místě vystřídalo Čínu. Objem vzájemného obchodu vzrostl ze 14,425 mld. EUR v roce 2011 na 15,081 mld. EUR v roce 2012 (pro srovnání, v roce 2009 se vzájemný obchod propadl ze 12,5 mld. EUR na 9,4 mld. EUR). Stejně jako v případě Slovenska byl tento růst ovšem způsoben především nárůstem polského vývozu do ČR, čímž se český obchodní vztah s Polskem teprve podruhé za posledních dvacet let dostal do negativního salda (ve výši necelých 300 mil. EUR). Necelých 70 % českého vývozu a téměř 64 % českého dovozu se odehrává v komoditách s vyšší přidanou výrobní hodnotou (tj. nikoli nezpracované suroviny). Dominující položkou našeho vývozu jsou silniční vozidla, i když postupně dochází ke snižování jejich podílu. Naproti tomu přibližně o 2 procentní body se ročně zvyšuje podíl železa a oceli. Významná je účast českých podniků na dodávkách pro veřejný sektor. Stále více našich dodavatelů zboží a služeb se účastní výběrových řízení zejména v odvětvích silniční, železniční a městské infrastruktury. Na druhou stranu nadále přervává nízká ochota polské vlády vpustit české (cizí) společnosti ve větší míře do strategických odvětví, jako jsou energetika či obranný průmysl.

Rovněž Rakousko se o jedno místo posunulo co do významu z pohledu obchodních partnerů ČR, z osmého na sedmé místo. Vzájemný obchod narostl z 8,915 mld. EUR v roce 2011 na 9,133 mld. EUR v roce 2012, zvýšilo se zároveň kladné saldo českého exportu (z 1,71 mld. EUR na 2,11 mld. EUR). V roce 2012 tedy vzrostl obrat vzájemného obchodu o 2,4 % oproti stejnému období předchozího roku. Tempo růstu obratu od začátku roku klesalo a teprve až ve druhé polovině roku začalo meziměsíčně opět mírně růst. Zatímco export do Rakouska vzrostl v uplynulém roce o 5,8 %, import poprvé od krizového roku 2009 klesl, a to o 2,5%. Z pohledu Rakouska došlo v minulém roce k poklesu vývozu do ČR o téměř 6 %. Důvodem poklesu importu i pomalejšího tempa růstu vzájemné obchodní výměny byla především slabší ekonomická recese v ČR v minulém roce a pokles investic i domácí poptávky. Na poklesu celkového importu z Rakouska měl dále vliv i výrazný pokles (o 43 %) dovozu ropy a ropných produktů společností OMV. Ve vývozu ČR do Rakouska výrazně převládá investiční zboží nebo polotovary. Mezi nejvýznamnější patří silniční vozidla, elektronická zařízení a systémy, zařízení ke zpracování dat, stroje používané v průmyslu, hrací automaty, sportovní potřeby, kovové konstrukce, výrobky ze železa a oceli. Důležitou položkou na straně vývozu jsou také nerostné suroviny, zejména ropa, uhlí a surové dřevo. Vysoké přebytky má ČR především v obchodu se stroji a přepravními zařízeními, které jsou vůbec nejvýznamnější skupinou v českém vývozu, a u průmyslového a spotřebního zboží. Naopak pasivního salda dosahuje u průmyslových polotovarů ze železa a oceli. V rakouském vývozu do ČR hraje podstatně větší roli spotřební zboží, počínaje potravinami přes plastové výrobky až po pohonné hmoty, které jsou jednou z nejvýznamnějších položek. Rakousko je však především dlouhodobě třetím nejvýznamnějším investorem do české ekonomiky (po Nizozemsku a Německu). Stav přímých zahraničních investic Rakouska do ČR k 31. 12. 2011

činil 12,25 mld. EUR, což představuje 13,15 % z celkového přílivu přímých zahraničních investic do ČR v roce 2011.

ZÁVĚR

Na počátku kapitoly byla vznesena otázka, zda situace v roce 2012 přispěje spíše k destabilizaci středoevropského regionu, nebo naopak bude tíživá situace impulzem pro posílení středoevropské koheze a regionálních schopností čelit objevivším se problémům. Na tomto místě můžeme jednoznačně konstatovat, že došlo k naplnění scénáře optimistického. Autor této kapitoly vypracoval na počátku roku 2012 oddíl do publikace *Scénáře světové politiky*, kdy tím nejoptimističtějším scénářem byl následující: *„EU vyřeší bezprostřední finanční krizi, nedojde k rozpadu eurozóny ani EU. EU nalezne dostatek vůle a potenciálu k zachování základní solidarity a uspěje při formulování nového politického a normativního rámce. Do této diskuse možná zasáhne Polsko, v žádném případě však Česká republika, Slovensko či Maďarsko, tyto země ale budou schopny/ochotny tento rámec přijmout. Díky zachované kohezi regionu dojde k posílení vnitřní spolupráce, zejména v oblasti bezpečnostní, infrastrukturní, energetické, hospodářské či dokonce vědecko-výzkumné. Tím bude posílena konkurenceschopnost střední Evropy i schopnost V4 efektivněji komunikovat své priority na evropskou úroveň. Střední Evropa pokročí ve formulaci nového vztahu k USA, nestane se strategickým partnerem USA, ale budou nalezeny důležité oblasti konkrétní spolupráce (energetika, lidská práva, podpora východního rozšíření EU, posílení bezpečnosti). EU bude mít dostatek vůle ke hledání pragmatického vztahu s Ruskem. Nedojde sice k žádným výrazným průlomům či pokroku, ale bude zachován status quo. Východní a jihovýchodní Evropa sice nepokročí směrem ke členství do EU, ale zároveň se ani zcela neztratí zájem o rozšíření (na straně EU i na straně zemí východní a jihovýchodní Evropy). EU bude působit jako dostatečný korektiv vývoje v Maďarsku a V4 bude hrát stabilizační roli regionu i navzdory eskalaci slovensko-maďarského sporu. Česká diplomacie se bude moci nadále spoléhat na V4 i na česko-polský vztah jako na přirozené a nejbližší spojence, s Polskem začne vytvářet silnější tandem v oblasti bezpečnostní a zbrojní spolupráce, který se stane základem pro širší regionální kohezi v této oblasti.“*

Pochopitelně, v mnoha ohledech šlo skutečně pouze o optimistickou naději, zejména s ohledem na *„formulování nového politického a normativního rámce EU“*. Důležité však je, že Visegrádská skupina nestála stranou a lvím dílem přispěla k tomu, aby onen budoucí scénář byl spíše optimistickým než pesimistickým, a to i díky českému předsednictví. Došlo k tomu proto, že Visegrádská skupina posílila svou kohezi, schopnosti, kapacitu a efektivitu, a to vše tváří v tvář evropským a transatlantickým výzvám. Z konkrétních úspěchů je třeba zmínit fakt, že navzdory nesmírně obtížným podmínkám došlo k dalšímu posílení východního vektoru vnějších vztahů EU v reakci na hrozící periferizaci. Visegrádská skupina byla rovněž schopna nalézt a komunikovat regionální odpovědi na existující evropské problémy, ať už hovoříme o prosazování regionálních priorit při vyjednávání o novém finančním rámci, či o za-

chování potřebné míry solidarity a o účelné komunikaci této priority směrem k EU. Dále došlo k bezprecedentnímu pokroku v obranné spolupráci.[62]

Nejdůležitějším závěrem tedy je, že i za podmínek, které spíše mohly nahrávat rozklížení středoevropského prostoru a jeho destabilizaci, došlo naopak k větší integraci a díky ní byla V4 schopna přispět k celoevropské diskusi o hlavních výzvách budoucnosti. Česká republika, přes obtíže dané domácí politikou či neujasněnou evropskou politikou, hrála v tomto evropském dějství výrazný part a prostřednictvím své středoevropské diplomacie byla konstruktivním unijním aktérem. Toto by nebylo možné bez důsledného budování regionálních bilaterálních vztahů, což velice dobře funguje v případě Polska a Slovenska, nicméně je možné, že i v případě Rakouska se stav věcí dotkl pomyslného dna a snad se od něj i odrazil. V každém případě ale platí, že rok 2012 posílil argument, že středoevropské (visegrádské) zázemí je jedním z vůbec nejvýznamnějších zahraničněpolitických partnerství pro ČR vůbec.

Poznámky

1 Tato část je upravenou částí z autorova příspěvku do publikace Kořan, Michal (2012a): Střední Evropa: Mezi centrem a periferií. In: Ditrych, Ondřej a kol.: *Scénáře světové politiky 2012–2013*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. On-line: **www.dokumenty-iir.cz/Scenare/Scenar_12-13.pdf**.

2 MZV ČR: *Závěrečná zpráva českého předsednictví ve V4 2011–2012*. On-line: **www.visegradgroup.eu/documents/annual-reports**.

3 *Joint statement of the heads of state of the Visegrad group*, 22. 6. 2012. On-line: **www.visegradgroup.eu/documents/official-statements#_2012**.

4 *Otevřený dopis premiérů V4*. Hospodářské noviny, 1. 12. 2005. On-line: **zpravy.ihned.cz/c1-17322230-otevreny-dopis-premieru-vlad-v4**.

5 MZV ČR: *Závěrečná zpráva českého předsednictví V4*, 2012. On-line: **www.visegradgroup.eu/documents/annual-reports**.

6 *V4 a Slovinsko jsou proti snížení unijních dotací regionům*. ČTK, 22. 3. 2012.

7 MZV ČR: *V4 Statement on Quantitative Limitations for Residence Permits*, 19. 8. 2012. On-line: **www.visegradgroup.eu/calendar/2012/v4-statement-on**.

8 *Joint Statement of Ministers of Foreign Affairs of the Visegrad Group, Estonia, Latvia and Lithuania*, 5. 3. 2012. On-line: **www.visegradgroup.eu/joint-statement-v4-ee-lv-lt**.

9 *The Visegrad Group and Germany Foreign Ministers Statement on the Eastern Partnership*, 3. 3. 2012. On-line: **www.visegradgroup.eu/2011/the-visegrad-group-and**.

10 Kořan, Michal (2012b): Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 136.

11 *Joint Statement by the Visegrad Group and the Benelux countries on the situation in Ukraine*. Polské ministerstvo zahraničních věcí, 25. 9. 2012. On-line: **www.visegradgroup.eu/calendar/2012/joint-statement-by-the**.

12 Kořan, Michal (2012b): Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v České zahraniční politice, op. cit, s. 138.

13 *Joint statement of the Visegrad Group on the Western Balkans*, Varšava, 25. 10. 2012. On-line: **www.visegradgroup.eu/calendar/2012/joint-statement-of-the**.

13 Kořan, Michal (2010a): Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v České zahraniční politice. In Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 116.

14 Kupiecki, Robert (2013): *Visegrád Defense Cooperation: From Mutual Support to Strengthening NATO and the EU. A Polish Perspective*. CEPA Report No. 35.

15 MZV ČR: *Závěrečná zpráva českého předsednictví ve V4 2011–2012*, op. cit.

16 Weiss, Tomáš (2012): *Visegrád battlegroup: A Flagship That Should Not Substitute Real Defence Cooperation*. Visegrad Revue, 4. 6. 2012. On-line: **visegradrevue.eu/?p=806**.

17 Kupiecki, Robert (2013): *Visegrád Defense Cooperation: From Mutual Support to Strengthening NATO and the EU. A Polish Perspective*, op. cit.

18 *Ministři kultury Visegrádu v Praze udělili svou cenu.* Literární noviny, 2. 6. 2012. On-line: **www.literarky.cz/politika/svet/9899-ministi-kultury-visegradu-v-praze-udlili-svou-cenu**.

19 *Ministři zemí Visegrádu spolupracují v přeshraniční péči*. ZDN.CZ, 16. 4. 2012. On-line: **zdravi.e15.cz/clanek/postgradualni-medicina-priloha/ministri-zemi-visegradu-spolupracuji-v-preshranicni-peci-464224?category=z-domova**.

20 MZV ČR: *Závěrečná zpráva českého předsednictví ve V4 2011–2012*, op. cit.

21 Kořan, Michal (2012b): Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice, op. cit., s. 142.

22 *Polish Presidency: Integration and Cohesion 2012-2013.* On-line: **www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2012-2013-polish**.

23 *Innovative Visegrad: Programme of the Czech Presidency of the Visegrad Group 2011–2012*. On-line: **www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/innovative-visegrad**.

24 MZV ČR: *Konzultace náměstků ministrů zahraničních věcí a obrany ČR a Polska*, 17. 2. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2012/x2012_02_17_konzultace_namestku_ministru_zahranicnich_veci_a_obrany.html**.

25 Dostál, Vít (2012): *Evropské politiky České republiky a Polska a důsledky pro vzájemné vztahy*. Nepublikovaný materiál Česko-polské analytické platformy.

26 Tamtéž.

27 Střítecký, Vít (2012): *Czech-Polish Cooperation in the Defence Area*. Nepublikovaný materiál Česko-polské analytické platformy.

28 *Tatra chce uspět u polské armády. Nabídne jí dva typy vojenských náklaďáků*. iHNED.cz, 28. 2. 2012. On-line: **byznys.ihned.cz/c1-54873360-tatra-chce-uspet-u-polske-armady-nabidne-ji-dva-typy-vojenskych-nakladaku**.

30 *Polish grid operator says seeks to buy Czech NET4Gas*. Reuters, 24. 5. 2012. On-line: **in.reuters.com/article/2012/05/24/gazsystem-net4gas-idINL5E8GO4P420120524**.

31 *Unipetrol imports from Mid-May only oil pipeline IKL*. Kurzy.cz, 4. 6. 2012. On-line: **news.kurzy.cz/325608-unipetrol-imports-from-mid-may-only-oil-pipeline-ikl/**.

32 *Shell už v Česku téměř nevyužívá ropovod Družba, IKL je levnější*. Lidovky.cz, 22. 3. 2010. On-line: **byznys.lidovky.cz/shell-uz-v-cesku-temer-nevyuziva-ropovod-druzba-ikl-je-levnejsi-pws-/firmy-trhy.aspx?c=A100322_120626_firmy-trhy_nev**.

33 *Unipetrol renews oil imports via Druzhba, but future is unclear.* Prague Daily Monitor, 26. 9. 2012. On-line: **praguemonitor.com/2012/09/26/unipetrol-renews-oil-imports-druzhba-future-unclear**.

34 *Jacek Krawiec: Jsme seriózní investor, a očekáváme proto i podporu ze strany českého státu*. Unipetrol, 2. 7. 2013. On-line: **www.unipetrol.cz/cs/media/rozhovory-a-projevy/detail/Jacek-Krawiec-Jsme-seriozni-investor-a-ocekavame-proto-i-podporu-ze-strany-ceskeho-statu/**.

35 *Polsko versus Česká republika, anebo o co se hraje v Unipetrolu*. Ceskapozice.cz, 10. 9. 2012. On-line: **www.ceskapozice.cz/byznys/podnikani-trhy/polsko-versus-ceska-republika-aneb-o-co-se-hraje-v-unipetrolu?page=0,1**.

36 Gniazdowski, Mateusz (2012): *Význam a potenciál poľsko-českého susedstva v kontexte územného plánovania a rozvoja infraštruktúry*. Nepublikovaný materiál česko-polské analytické platformy.

37 *ČR otevřela velvyslanectví v Arménii, využila budovu polské mise*. ČTK, 16. 5. 2012.

38 Kořan, Michal (2010b): Visegrad Cooperation, Poland, Slovakia and Austria in the Czech Foreign Policy. In Kořan, Michal (et. al.): *Czech Foreign Policy in 2007–2009. Analysis*. Prague: Institute of International Relations.

[39] Kořan, Michal (2012b): Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice, op. cit., s. 146.

[40] *Nečas a Fico: Vztahy ČR a SR politické zabarvení vlády neovlivní*. ČTK, 20. 4. 2012.

[41] Viz Kořan, Michal (2009): Visegrádská spolupráce, Rakousko, Polsko a Slovensko v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

[42] *Fico chce obnoviť priateľské vzťahy s Ruskom*. SME, 12. 4. 2012.

[43] *Fico: Nemajme ideologické klapky na očiach, svet má štyri svetové strany*. TOPKY.SK. On-line **www.topky.sk/cl/10/1309777/Fico--Nemajme-ideologicke-klapky-na-ociach--svet-ma-styri-svetove-strany**.

[44] *Fico chce s českou vládou zdůrazňovat nutnost užití jádra*. VZ24.cz, 20. 4. 2012. On-line: **www.vz24.cz/clanky/fico-chce-spolu-s-ceskou-vladou-zduraznovat-nutnost-uziti-jadra/**.

[45] *Final conclusions of the 7th plenary meeting Bratislava*, 14–15th May 2012. On-line: **ec.europa.eu/energy/nuclear/forum/meetings/doc/2012_05_14/final_conclusions_enef_bratislava_may_2012.pdf**.

[46] *ČEZ chce vycouvat z dostavby Jaslovských Bohunic, zájem má Rosatom*. E15.cz, 15. 11. 2012. On-line: **zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/cez-chce-vycouvat-z-dostavby-jaslovskych-bohunic-zajem-ma-rosatom-932615**.

[47] *O budovaní jadrovej elektrárne rozhodne vláda SR až v budúcom polroku*, 10. 4. 2013. On-line: **www.energoforum.sk/sk/a/167/o-budovan-jadrovej-elektrrne-rozhodne-vlda-sr-a-v-budcom-polroku**.

[48] *Vláda odklepla vstup EPH do štruktúr SPP*. TREND.SK, 12. 12. 2012. On-line: **firmy.etrend.sk/firmy-nefinancny-sektor/vlada-odklepla-vstup-eph-do-struktur-spp.html**.

[49] *Další kroky při integraci trhů České republiky, Slovenska, Maďarska, Polska a Rumunska*. Energetikainfo.cz, 27. 8. 2013. On-line: **www.energetikainfo.cz//33/zobrazeni-dokumentu/?cid=319189**.

[50] *Slovenske firmy laka česká energetika*. Energia.sk, 11. 7. 2013. On-line: **www.energia.sk/tema/elektrina-a-elektromobilita/slovenske-firmy-laka-ceska-energetika/10578/**.

[51] *Polské cargo má zájem o to slovenské. Fico to odmítá*. E15.cz, 15. 4. 2013. On-line: **zpravy.e15.cz/byznys/doprava-a-logistika/polske-cargo-ma-zajem-o-to-slovenske-fico-to-odmita-971931**.

[52] Vláda Č: *Společné prohlášení zasedání vlád České republiky a Slovenské republiky*, 29. 10. 2012. On-line: **www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/CZ-SK_Spolecne-prohlaseni.pdf**.

[53] MO ČR: *Česká republika a Slovensko chtějí více spolupracovat, doufají i v úsporu peněz*, 14. 6. 2012. On-line: **www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ceska-republika-a-slovensko-chteji-vice-spolupracovat--doufaji-i-v-usporu-penez-70919/**.

[54] Údaje přejaty ze *Společného prohlášení zasedání vlád České republiky a Slovenské republiky*, 29. 10. 2012. On-line: **www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/CZ-SK_Spolecne-prohlaseni.pdf**.

[55] *Nečas a Fico: Vztahy ČR a SR politické zabarvení vlády neovlivní*, op. cit.

[56] *Klaus: Vstup Chorvatska a Srbska do EU bude pro Česko přínosem*. iDNES.cz, 18. 2. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/klaus-vstup-chorvatska-a-srbska-do-eu-bude-pro-cesko-prinosem-pt4-/domaci.aspx?c=A120218_174622_domaci_spi**; *Klaus pozval do ČR prezidenty Slovenska, Chorvatska a Srbska*. ČTK, 10. 2. 2012; *ČR a SR opět podpořily směřování Chorvatska a Srbska do EU*. ČTK, 18. 2. 2012.

[57] Tamtéž.

[58] *Němcová: Česko a Slovensko nepřipustí revizi dekretů*. ČTK, 10. 12. 2012.

[59] Kořan, Michal (2012b): Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice, op. cit., s. 148.

[60] *Klaus leaves halfway Austrian interview without explanation*. Prague Monitor Daily, 2. 11. 2012. On-line: **praguemonitor.com/2012/11/19/klaus-leaves-halfway-austrian-interview-without-explanation**.

[61] Obchodní statistiky a informace o vývoji ve vzájemném obchodu jsou převzaty z internetových stránek **www.businessinfo.cz** (souhrnné teritoriální informace jednotlivých zemí).

[62] Kořan, Michal (2012a): Střední Evropa: Mezi centrem a periférií, op. cit.

Část IV:

Dvoustranné vztahy České republiky s vybranými zeměmi a regiony

Kapitola 7
Spojené státy americké v české zahraniční politice

Ondřej Ditrych

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Loňská kapitola této publikace věnovaná vztahům se Spojenými státy uzavírala konstatováním, že po otřesu spojeném s rozhodnutím Obamovy administrativy přehodnotit plány na vybudování třetího pilíře protiraketové obrany ve střední Evropě byl v roce 2011 nalezen a oboustranně internalizován nový referenční rámec vzájemných vztahů, tvořený pilířem bezpečnostním, pilířem ekonomickým a pilířem spolupráce v oblasti šíření lidských práv a norem demokratického právního státu. Naznačoval-li ještě tehdy ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg, že nástupem Obamovy administrativy a změnou americké strategie došlo ve vzájemných vztazích k jistému ochlazení,[1] v roce 2012 se nechal slyšet, že se tyto vztahy *„v poslední době… na nejrůznějších úrovních utužily…* [s čímž] *jsme velice spokojeni“*.[2] Tato slova přitom zazněla v reakci na znovuzvolení Baracka Obamy americkým prezidentem, které nepochybně českým atlantistům přineslo jisté zklamání. V této souvislosti je třeba zmínit, že ačkoliv Obamův protikandidát z republikánského tábora Mitt Romney kritizoval stávající americkou administrativu za ústupky vůči Moskvě a za *„‚opuštění‘ středoevropských spojenců“*,[3] přičemž zvlášť vyzdvihoval téma protiraketové obrany, o České republice jako takové se během své kampaně zmiňoval, např. ve srovnání s Polskem, které i navštívil, jen velmi okrajově. Kromě toho se lze opodstatněně domnívat, že ani jeho zvolením by nedošlo k zásadní změně americké velké strategie ve smyslu opuštění pacifického kurzu a zdůraznění významu střední a východní Evropy, neboť tato strategie je diktována strukturními determinanty americké zahraniční politiky i z Washingtonu obecněji vnímanou zabezpečeností evropského kontinentu včetně střední a východní Evropy.[4]

Vedle trvajících rozpaků atlantistů z amerického *driftování* spojeného s „vyklízením“ Evropy (během svého listopadového setkání se svým americkým protějškem Leonem Panettou ministr obrany Alexandr Vondra mj. uvedl, že ČR plní všechny své alianční závazky a doufá, že na pozadí škrtů v obranném rozpočtu jim budou dostávat

i USA)[5] lze i empiricky ve vzájemné relaci sledovat pozitivní vývoj vyjádřitelný intenzitou interakcí týkající se řady stávajících i nových „menších témat" zapadajících do výše zmíněného rámce. Tím bylo mj. snižováno riziko nepříznivých důsledků dopadu možného zrušení tendru na dostavbu jaderné elektrárny Temelín (JETE), který zůstával v roce 2012 vzhledem k účasti společnosti Westinghouse ve vzájemných vztazích tématem ústředním.

Vývoj vzájemné relace doprovázela i v minulém roce od ustoupení plánů na výstavbu radarové stanice v Brdech pokračující depolitizace, resp. absence politické debaty o tom, jakým způsobem by se ČR měla k USA vztahovat jak obecně, tak v rovině konkrétních témat. Potvrdila to, zdá se, i prezidentská kampaň v ČR. Protože hlava státu dle Ústavy sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy a je vrchním velitelem ozbrojených sil, součástí řady předvolebních debat, jež se během podzimu uskutečnily, byla i oblast zahraniční a bezpečnostní politiky. Vztahy mezi ČR a USA nicméně nebyly tématem klíčovým ani kontroverzním. Všichni relevantní kandidáti se shodli na záhodnosti euroatlantického směřování ČR. Výrazné atlantistické sklony ve veřejných vystoupeních jevili především Přemysl Sobotka (ODS) a Jan Fischer (Sobotka zalitoval zrušení plánu na vybudování radarové stanice na českém území a vyjádřil otevřeně přání, aby se novým americkým prezidentem stal M. Romney, oba kandidáti se vyslovili v neprospěch posilování unijní Společné bezpečnostní a obranné politiky, neboť ta by podle jejich názoru – nutno podotknout, že rozhodně nesdíleného dnešní americkou vládou – rozkotávala NATO). Tradiční směs atlantismu a kontinentalismu potom charakterizovala vyjádření Schwarzenbergova (TOP 09), podle očekávání kontinentalisticky se projevoval Jiří Dienstbier (ČSSD) a svéráznou směs kontinentalismu a neokonzervatismu (zejména vzhledem k arabskému světu a íránskému jadernému programu) představil pozdější vítěz prezidentského klání Miloš Zeman (SPOZ). (V souvislosti s předvolební kampaní stojí za zmínku, že dva z kandidátů ji rozšířili na území USA. Úřadující ministr zahraničních věcí Schwarzenberg se při své zářijové návštěvě, viz níže, sešel s krajany a bývalý předseda vlády Fischer přiletěl, aby se zde setkal mj. s doyenem americké zahraniční politiky Henry Kissingerem nebo vlivným republikánským senátorem a bývalým neúspěšným prezidentským kandidátem Johnem McCainem. Zatímco Schwarzenberg se snažil především oslovit zámořský elektorát, Fischerova cesta měla za cíl zejména signalizovat českému voličstvu, že Fischer je v zahraniční politice zběhlý a lze jej považovat za politickou „těžkou váhu".) Připomeneme-li ke konstatování pokračující depolitizace agendy skutečnost, že Koncepce české zahraniční politiky (2011) sice v kapitole věnované vztahům s USA vyzdvihla jejich význam a hodnotový základ, ale nijak nekonkretizovala, jakým způsobem budou v příštích letech rozvíjeny, lze uzavřít, že se česká zahraniční politika ve vztahu k USA uskutečňuje z velké části *setrvačně*, popř. *reaktivně* (přičemž reakce na americké iniciativy je ze strany českých zahraničněpolitických aktérů převážně kladná) a *improvizovaně*.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

V úvodu zmíněnou intenzitu interakcí dokládá následující přehled návštěv na vysoké úrovni. V lednu navštívil USA ministr obrany A. Vondra (23.–24.), který zde jednal se svým americkým protějškem Leonem Panettou a vystoupil s přednáškou na téma transatlantických vztahů v Atlantic Council. Vondra také na české ambasádě zahájil konferenci Czech Defence Seminar, jíž se zúčastnili zástupci českého zbrojního průmyslu, kteří do USA přicestovali jako součást ministrova doprovodu. Na konci března byl v USA ministr zdravotnictví Leoš Heger, který mj. v Chicagu zahájil Česko-americké technologické dny zaměřené na bio- a nanotechnologie. Ministr Vondra se se svým protějškem Panettou následně sešel znovu během velké „ministeriády" NATO v Bruselu (18.–19. dubna). V jejím průběhu mělo dojít i ke schůzce ministra zahraničních věcí Schwarzenberga s Hillary Clintonovou, ta byla nicméně později zrušena. Později v dubnu (24.) zavítal do Prahy americký ministr energetiky Steven Chu a jednal zde s ministrem průmyslu a obchodu Martinem Kubou. Prezident Václav Klaus a ministři Schwarzenberg a Vondra se poté v květnu zúčastnili summitu NATO v Chicagu (20.–21.). Prezident tradičně spojil svou cestu do USA s přednáškami na půdě místních think tanků – v tomto případě Heartland Institute na osvědčené téma „globálního oteplování" a v Chicago Council on Global Affairs, kde přednesl jakési „liberální osmero" pro nápravu EU. Prezident i ministr zahraničních věcí zavítali do USA znovu v září, kde se oba již tradičně zúčastnili zasedání Valného shromáždění OSN. Schwarzenberg v týdnu předtím (21.) jednal ještě s resortní kolegyní H. Clintonovu. V říjnu se měl na pracovní cestu do USA spolu se skupinou podnikatelů vypravit ministr Kuba, návštěva byla však nakonec posunuta na únor 2013. V listopadu navštívil Washington (19.–21.) znovu ministr Vondra, jenž zde jednal se svým protějškem L. Panettou. Na začátku prosince (3.) se v Praze otočila na bleskové návštěvě před „ministeriádou" NATO v Bruselu již odcházející H. Clintonová. Setkala se s premiérem Petrem Nečasem, ministrem Schwarzenbergem, ale i s předsedou opoziční ČSSD Bohuslavem Sobotkou a stínovým sociálnědemokratickým ministrem zahraničních věcí Lubomírem Zaorálkem. Do přehledu významných setkání je nakonec třeba zahrnout i schůzku uskutečněnou v rámci Strategického dialogu (meziresortní platformy MZV a State Department) mezi prvním náměstkem Jiřím Schneiderem a vrchním ředitelem evropské a eurasijské sekce Philem Gordonem (28. března). Naproti tomu k setkání v rámci High-Level Defense Group mezi obrannými resorty v uplynulém roce nedošlo.

Bezpečnostní vztahy

Přehled agendy zahajují již tradičně bezpečnostní vztahy. V této doméně byla stálým tématem pokračující přítomnost českých jednotek v Afghánistánu. ČR se dlouhodobě hlásí k postupu *in together, out together* (vycházejícímu z racionále nasazení v Afghánistánu především jako prostředku k utužení transatlantické vazby, resp. vazby na USA). V tomto kontextu lze vnímat příslib ministra Vondry během lednové návštěvy Washingtonu, že ČR bude v Afghánistánu vojensky působit i v následujících dvou letech (během roku bylo postupně a dle plánu ukončováno působení Provinčního re-

konstrukčního týmu v Lógaru). Opoziční ČSSD se proti tomuto prohlášení ohradila s tím, že dosud neproběhla vnitropolitická debata a o pokračujícím mandátu nebylo rozhodnuto. (*„Hovořit v tento moment o prodlužování mandátu se* […] *jeví jako navýsost nezodpovědné a zbrklé,"* uvedli ve společném prohlášení stínoví ministři zahraničních věcí a obrany Lubomír Zaorálek a Jan Hamáček.)[6] Mandát pro nasazení v ISAF pro léta 2013–2014 byl nicméně nakonec Parlamentem ČR v červnu skutečně přijat (viz kapitola *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*). V kontextu probíhající alianční diskuse o nutnosti zajištění interoperability spojeneckých jednotek po ukončení stávajícího působení v Afghánistánu (2014) nabídl během své listopadové cesty do Washingtonu ministr Vondra také k dispozici výcvikové prostory AČR.

Během setkání při dubnovém zasedání NATO ministři Vondra a Panetta dále podepsali meziresortní dohodu o vzájemném pořizování materiálu a služeb pro účely obrany. Podle Vondry – který zdůraznil, že jsme po Polsku teprve druhá postkomunistická země, jíž se podařilo podobnou dohodu sjednat (celkově má tyto dohody s USA podepsáno přes dvacet zemí světa) – šlo přitom o vůbec nejdůležitější věc, jež se za poslední rok ve vztazích s USA podařilo dosáhnout.[7] Završila se tak dlouhá jednání započatá již v době vstupu ČR do NATO, která však dlouho blokovala česká legislativní úprava přikazující nákup zbrojního materiálu přes prostředníka. Po jejím zrušení v roce 2011 byla jednání o zbrojní dohodě, oboustranně usnadňující vstup do výběrových řízení na dodávky materiálu armádním a dalším bezpečnostním složkám odstraněním preferencí pro domácí průmysl, obnovena a nabrala značné obrátky. Premiér Nečas o dohodě jednal s prezidentem Obamou hned během své říjnové návštěvy v USA, posléze byla jedním z hlavních témat Vondrovy a Panettovy schůzky v lednu (a právě z tohoto důvodu doprovázela Vondru v USA skupina českých zbrojařů). Více než rok od podpisu zůstává nicméně potenciál dohody pro český průmysl nevyužit. Česká strana sázela v tomto směru především na kapacity státního podniku Letecké opravny Malešice (LOM), které by se mohly zapojit jako dodavatel do procesu údržby a modernizace vrtulníků Mi-17, jež americká armáda pořizuje pro Afghan Special Mission Wing.

Pokročila rovněž jednání o tzv. Mnohonárodním středisku leteckého výcviku (MATC), které bylo na summitu NATO v Chicagu (2012) zařazeno do prvního pilíře projektů tzv. chytré obrany (*smart defense*). Funkcí střediska, jež by mělo být uvedeno do provozu v letech 2015–2016, bude výcvik pilotů vrtulníků Mi a pozemního personálu pro členské a partnerské země NATO včetně Afghánistánu (právě LOM se již na výcviku afghánských pilotů podílí). Nutno vyzdvihnout, že nejde o dvoustrannou, ale mnohostrannou iniciativu, na níž se podílí vedle ČR a USA ještě Chorvatsko, podpořilo ji Slovensko a Lotyšsko a jednání během minulého roku pokračovala i s Maďarskem a Litvou. Česká strana však zdůrazňovala, že bez americké podpory by vznik střediska, jemuž podle prestižní americké pilotní akademie poněkud nadneseně přezdívala „Top Gun pro vrtulníky", nebyl možný.[8] Zároveň musela přistoupit na změnu jeho architektury – středisko patrně vznikne spíše jako flexibilní, prostorově na jednom místě neukotvená platforma, čímž nenaplní původní záměr „připoutat" USA ke střední Evropě prostřednictvím stálé americké vojenské přítomnosti v centru leteckého výcviku v Pardubicích.

V této souvislosti lze připomenout, že podle dokumentu zveřejněného jako součást tzv. *Global Intelligence Files* (fakticky asi pěti milionů emailů poradenské společnosti Stratfor) v roce 2012 se měli diplomaté na české ambasádě ve Washingtonu vyjádřit v tom smyslu, že Obamovo rozhodnutí revidovat plány protiraketové obrany *„prakticky zlikvidovalo“* vzájemné vztahy a ČR *„potřebuje americkou vojenskou přítomnost na svém území“*.[9] Podle analytičky společnosti Stratfor ji rovněž informovali o tom, že předkládají plán na společné pořízení amerických letounů F-16 několika zeměmi střední a východní Evropy (američtí instruktoři by tak byli jednou z možností, jak americkou vojenskou přítomnost v regionu zajistit), což není bez zajímavosti v kontextu pozdějších jednání o prodloužení pronájmu letounů JAS-39 Gripen, jejichž vedením byl rozhodnutím vlády pověřen ministr obrany 1. 2. 2012 (viz kapitola *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*).

Energetika a ekonomické vztahy

Vzhledem k plánované dostavbě JETE a účasti společnosti Westinghouse v tendru je v posledních letech jedním z relativně nových a přesto klíčových témat vzájemných vztahů energetika. Samotný Temelín hrál při vzájemných schůzkách nepochybně významnou roli, byť si obě strany dávaly pozor, aby nevyvstaly pochybnosti týkající se rovného přístupu k účastníkům soutěže. Ministr Schwarzenberg tak před posléze zrušenou schůzkou s H. Clintonovou v dubnu prohlásil, že *„se všemi třemi* [stranami] *mluvíme na stejné úrovni“*,[10] ministr Kuba po setkání s americkým ministrem energetiky S. Chu ujišťoval, že tendr je zcela transparentní, a vyzdvihl význam zapojení českých firem do budoucí dostavby[11] (Westinghouse se v uplynulém roce skutečně snažil paletu budoucích možných dodavatelů v ČR rozšířit a snížit tak náskok zejména česko-ruského konsorcia MIR.1200 dohodami s firmami Metrostav, Česká strojírenská společnost Vítkovice nebo Hutní montáže) a po prosincové návštěvě Clintonové, kdy zdůraznila technologickou spolehlivost a oboustrannou výhodnost nabídky Westinghouse (pracovní místa v USA a diverzifikaci zdrojů energie v ČR), vystoupil premiér Nečas s neutrálním sdělením, že vyhraje nejlepší nabídka. Předseda opoziční ČSSD Sobotka po setkání s americkou ministryní zahraničních věcí zmínil, že klíčovou je garance finální ceny a termínu dokončení. Strana zelených označila návštěvu Clintonové (podle zdroje ČTK v české diplomacii načasované s ohledem na kalendář temelínského tendru) za nátlak, který je druhem korupce.[12] Jak však zároveň dokládají kabelogramy odesílané z americké ambasády v Praze a zveřejněné serverem WikiLeaks, představitelé (dominantně atlantistického) zahraničněpolitického establishmentu (s významnou výjimkou v podobě prezidenta) jasného favorita v tendru měli.[13]

Energetická agenda se nicméně zdaleka neomezovala pouze na samotný tendr, byť jím byla z nemalé části podmíněna. Během roku pokračovala jednání o zřízení centra pro civilní jadernou spolupráci při pražské ČVUT. Centrum bylo zmíněno jako jeden z hlavních krátkodobých cílů vzájemné spolupráce již při setkání předsedy vlády Nečase a prezidenta Obamy v říjnu 2011 a podle H. Clintonové by se mělo stát „kontaktní burzou“ vědecké spolupráce.[14] Memorandum o založení centra, jehož fungování bude ze dvou třetin financovat americká strana, bylo podepsáno v červnu 2013.[15] V prosinci 2012 roku vedle toho podepsal ministr Kuba a velvyslanec Norman Ei-

sen memorandum o porozumění v oblasti jaderné energetiky mezi MPO a americkým ministerstvem energetiky, na jehož základě bylo za účelem průmyslového výzkumu v oblasti technologie vysokoteplotních reaktorů chlazených solemi jadernému centru v Řeži předáno asi 75 kilogramů solného chladiva z americké národní laboratoře v Oak Ridge (Tennesse).[16] Již tradičně se na MZV za spolupořádání Ústavu mezinárodních vztahů v Praze a tentokrát i francouzské Fondation pour la Recherche Stratégique uskutečnila v dubnu konference a uzavřený expertní seminář (za účasti velvyslance Eisena) k tzv. Pražské agendě – zahrnující témata jaderného odzbrojení, kontroly zbrojení, (ne)šíření jaderných zbraní a jaderné bezpečnosti –, která navázala na Obamův pražský projev z roku 2009. Nakonec, na základě memoranda mezi Ministerstvem vnitra ČR a americkým ministerstvem energetiky poskytly USA české straně, konkrétně Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ), mobilní zařízení na detekci jaderných materiálů,[17] které by mělo být praktickým prostředkem k zabraňování jejich šíření.

„Táhne se to straně a bude se to ještě táhnout. Stanoviska jsou hodně odlišná,“[18] komentoval ministr zahraničních věcí Schwarzenberg vývoj jednání o dohodě o investicích mezi ČR a USA, v uplynulém roce ve vzájemné relaci jednoznačně nejspornějšímu bodu. Dohodu, uzavřenou v roce 1991 (s dodatkovým protokolem podepsaným v roce 2003), Česká republika vnímá jako nevýhodnou, neboť umožňuje americkým podnikatelským subjektům vstupovat do arbitrážních řízení v okamžiku, kdy nabudou pocitu, že byli omezeni v účasti na *soutěžích* o veřejné zakázky. Po naléhání české strany byla dohoda v roce 2011 otevřena, hned na začátku roku 2012 ji nicméně navrhlo ministerstvo financí vypovědět s tím, že dosavadní jednání byla bezvýsledná. Vláda sice vzápětí rozhodla, že dohodu (která má desetiletou výpovědní lhůtu) prozatím neukončí,[19] nicméně ani pokračující expertní jednání nepřinesla během roku žádný výsledek. Zásadní změnu podmínek však znamenala zprvu uvažovaná, a v polovině roku 2013 již skutečně započatá jednání o Transatlantické dohodě o obchodu a investicích (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP) mezi EU a USA. Česká strana se proto rozhodla vyčkat, zdali bude připravovaná dohoda investice v členských státech mající s USA podobné investiční smlouvy upravovat, a dvoustranná jednání v této věci tak byla alespoň dočasně odložena.

Z hlediska bilance ekonomických vztahů zůstaly USA v roce 2012 významným investorem (s 81 mld. Kč odpovídajícími přibližně 5 % přímých zahraničních investic se umístily na celkově osmé příčce). Pro ČR jsou rovněž stále druhým největším vývozním trhem mimo EU a v roce 2012 pokračoval trend rostoucí aktivní obchodní bilance nastartovaný v roce předešlém.[20]

Tabulka 1: Obchodní výměna s USA v roce 2012 (v mil. USD)

Vývoz	3 580,6
Dovoz	3 132,4
Obrat	6 713,0
Obchodní bilance	448,2

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Český statistický úřad.

Tomu odpovídá i role jedné z dvanácti prioritních zemí, která byla USA přiřčena v nové české Exportní strategii (2012).[21] MZV se rovněž pokusilo dále zvýšit objem vývozu do USA zpracováním manuálu pro exportéry.[22] Pokračoval i Ekonomický a obchodní dialog mezi ČR a USA, zahájený v roce 2010 s cílem posílit vzájemnou obchodní výměnu, k čemuž slouží každoročně připravovaný akční plán vytyčující prioritní oblasti spolupráce.

Lidská práva, kulturní diplomacie a další agenda

Kontroverze stran dohody o investicích nejen nepoškodila spolupráci v zavedených oblastech vzájemných vztahů, z nichž dosud nebyla zmíněna jen lidská práva a transformační politika, u kterých stojí vedle stávajících modalit spolupráce za zmínku především založení *Vaclav Havel Journalism Fellowship* při Rádiu Svobodná Evropa (RFE/RL) pro novináře zejména ze zemí východní Evropy, kde je omezena svoboda projevu (první recipient stipendia pocházel z Běloruska), ale nezabránila ani otevření spolupráce v oblastech nových. V této souvislosti lze zmínit především dohodu o konzulárním zastoupení USA v Sýrii. (V názoru na to, jakým způsobem na tamní dění reagovat, zastávalo české MZV ve srovnání s některými jinými členskými státy EU spíše opatrnější postoj, který v zásadě odpovídal rezervované pozici Obamovy administrativy.) Po uzavření diplomatické mise v Damašku zajišťovalo konzulární služby pro Spojené státy nejprve Polsko, nicméně po rozhodnutí Varšavy uzavřít v zemi z bezpečnostních důvodů svůj zastupitelský úřad a na americkou žádost z konce července byla připraveno a podepsáno (10. srpna) memorandum o poskytování konzulárních služeb právě s ČR. Za tímto účelem byl na českém ZÚ o jednoho diplomata posílen konzulární personál. Vedlejším důsledkem dohody z pohledu české diplomacie potom bylo mj. i posílení vazeb na americké politiky, kteří se zajímali o osud amerických občanů (zejména novinářů) původem z jejich volebních okrsků. V roce 2012 byla rovněž po několikanásobném odkladu otevřena (19. července) pražská pobočka amerického Aspen Institute zaměřená svou činností na rozšiřování prostoru pro debatu o účinnosti a zlepšování veřejných politik. Genealogie pobočky sahá až do doby jednání o umístění amerického radaru v ČR a obecně snah o zvýšení amerického zájmu o střední Evropu (viz minulá vydání této publikace).

Poslední tradičně pokrývanou tematickou oblastí vzájemných vztahů je kultura. ZÚ Washington a České centrum v New Yorku realizovaly řadu tradičních projektů, např. pouliční festival v New Yorku, jehož první ročník se uskutečnil již v roce 1998, nebo letní cyklus filmových projekcí „Summer on the Roof“), tradičních projektů s novým obsahem (zde stojí za zmínku zejména přehlídka filmů Miloše Formana uspořádaná ambasádou ve Washingtonu u příležitosti režisérových osmdesátých narozenin s promítáními i v New Yorku nebo Anchorage a doprovodnými akcemi ve spolupráci s American Film Institute nebo Kongresovou knihovnou, která se uskutečnila v září a říjnu coby třetí ročník festivalu „Vzájemné inspirace, Mutual Inspirations“)[23] i projektů jednorázových. Mezi těmito lze připomenout řadu akcí věnovaných na sklonku roku 2012 zesnulému bývalému prezidentu Václavu Havlovi, mj. semináře na NYU („Péče o odkaz Václava Havla“), Lincoln Center, Kolumbijské univerzitě (zde ve spolupráci s Centrem současného umění DOX), projekt Freedom of Ex-

pression in the Contemporary World (připomínající jak Václava Havla, tak Miloše Formana), či pásmo „Vaclav Havel: President, Citizen, Artist" uspořádané v polovině listopadu zastupitelským úřadem ve spolupráci s The Vaclav Havel Library Foundation, která právě v tomto roce zahájila svou činnost (jako samostatný subjekt přímo nespojený s Knihovnou Václava Havla v Praze, byť první zprávy hovořily o otevření její pobočky v USA). V České národní budově v New Yorku se rovněž v říjnu představilo město Brno, významnou součástí prezentace byl seminář věnovaný slavné vile Tugendhat. Po několika letech oprav a přemístění mimo záplavovou oblast bylo znovu otevřeno (14. července) české a slovenské muzeum v Cedar Rapids ve státě Iowa, jednom z významných sídel krajanské komunity v USA. Česká republika na rekonstrukci přispěla částkou 10 mil. Kč.

IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VŮČI USA

Podobně jako v minulých letech se vzhledem ke komplexitě vzájemné relace na procesu utváření české zahraniční politiky podílela celá řada aktérů. Tradičně nejdůležitější roli mezi ministerstvy hrálo Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo obrany ČR. Mezi organizačními složkami MZV lze potom zmínit zejména ZÚ Washington a Generální konzuláty v New Yorku, Los Angeles a Chicagu, na pražském ústředí potom Odbor amerických států (OAS), sekci NM1, Odbor bezpečnostní politiky (OBP), Odbor lidských práv a transformační politiky (LPTP), velvyslance se zvláštním posláním pro energetickou politiku a zmocněnce pro vědu a technologie při Kanceláři strategie a plánování (KSAP), coby příspěvkovou organizaci potom newyorskou pobočku Českých center a jako veřejnou výzkumnou instituci, založenou MZV, Ústav mezinárodních vztahů. V závislosti na tematické oblasti však byla činná i další ministerstva. Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) sehrávalo klíčovou roli v části relace věnované ekonomickým tématům, průřezové bylo potom téma dohody o investicích, do kterého bylo vedle MZV a MPO zapojeno i Ministerstvo financí ČR a Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Vláda jako celek potom např. projednala novou zbrojní dohodu (která je smlouvou meziresortní a nepodléhala tak podpisu prezidenta, již tradičně působícího poněkud stranou ostatních aktérů a cestujícího do USA za účelem multilaterálních událostí – summit NATO či zasedání Valného shromáždění OSN – a/nebo přednášek v amerických think tancích). Vláda rovněž v dubnu schválila plán na vybudování nového zastupitelského úřadu ve Washingtonu. Stavba, jejíž náklady jsou odhadovány na půl miliardy Kč, by mohla být zahájena v roce 2014 (a hrazena z prodeje nemovitostí v zahraničí, jež se v současnosti nacházejí ve vlastnictví českého státu). Zcela tradiční (a spíše méně významnou) roli sehrával i Parlament ČR. Nakonec nelze pominout řadu státních příspěvkových organizací, kromě Českého centra např. CzechTrade s pobočkou v Chicagu, CzechInvest s pobočkami v New Yorku a v Silicon Valley a CzechTourism v New Yorku, a různorodých veřejných a nestátních aktérů (město Brno, ČVUT nebo Americká obchodní komora v ČR).

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI USA V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Pokračující standardizace vzájemných vztahů (ve srovnání s jejich někdejší výraznou politizací a aktivizací spojenou s tématem protiraketové obrany) se podobně jako v roce 2011 promítla do omezené tematizace agendy těchto vztahů v mediálním a veřejném prostoru. Jednoznačně nejvýznamnějším tématem byla dostavba JETE, která ve zpravodajství týkající se dvoustranných vztahů s USA do značné míry zastínila ostatní témata. Za hlavní či jeden z hlavních bodů téměř každé pracovní návštěvy tak byla uváděna právě účast Westinghouse v jaderném tendru, což podle zdrojů z MZV bylo poněkud zavádějící (byť např. prosincovou návštěvu Hillary Clintonové si lze bez tohoto kontextu stěží představit).

ZÁVĚR

Dvoustranné vztahy s USA se v roce 2012 vyznačovaly množstvím a různorodostí témat, které však byly oběma stranami řazeny do společného kognitivního rámce. Byly to vztahy bez přehnaných očekávání a následného zklamání menšího z partnerů, zažitého v minulosti. Ani možnost prohry Westinghouse či úplného zrušení tendru na dostavbu JETE nehrozí proto zásadním otřesem, byť se česká diplomacie musí připravit na to, že konec tendru (ať už dopadne jakkoliv) bude znamenat, že se jí bude ve Washingtonu dostávat méně pozornosti než doposud. Na druhé straně, plody užší spolupráce v oblasti civilní energetiky zůstanou zachovány (podobně jako tomu v minulosti bylo u vedlejších produktů radarových jednání).

Po minulých výkyvech, vzniklých z nerealistických očekávání a potlačeného vnímání asymetričnosti, která je pro vzájemné vztahy s USA klíčovým strukturním prvkem, charakterizuje tyto vztahy ve větší míře setrvačnost (a to i přes existující sporné body, zejména dohodu o investicích) a reaktivnost (v minulém roce postřehnutelná např. při kladné odpovědi na žádost o poskytování konzulárních služeb v Sýrii) spojená s improvizací (viditelnou na případu měnících se návrhů centra MATC či promýšlení možností, jak získat na účasti Westinghouse v temelínském tendru).

U části českých zahraničněpolitických elit s výraznějšími atlantistickými sklony vzbudila jisté naděje kandidatura M. Romneyho na prezidenta, zvláště vzhledem k jeho kritice zanedbání, či dokonce opuštění tradičních středoevropských spojenců Obamovou administrativou za prchavou cenu *resetu* ve vztazích s Moskvou. Naděje na návrat politiky G. W. Bushe (včetně oživení plánů na vybudování radaru v ČR) by se však s největší pravděpodobností ukázaly jako liché. Tak či onak, druhé Obamovo vítězství jasně ukázalo, jak se bude americká zahraniční politika v příštích letech alespoň ve vztahu ke střední a východní Evropě vyvíjet. Pro to, jak bude z Prahy čtena – a tím pádem pro pokračující normalizaci vzájemných vztahů (včetně rostoucí míry setrvačnosti) –, je to jedině dobře.

Poznámky

1 Citováno dle Ditrych, Ondřej (2012a): Spojené státy americké v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej (eds.): *Česká zahraniční politice v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

2 ČTK, 7. 11. 2012.

3 Mitt Romney, projevy v Polsku (31. 7. 2012) a na Republican National Convention (30. 8. 2012).

4 Tato teze je rozvedena viz Ditrych, Ondřej (2012b): The Future of U.S. Foreign Policy: No Revolutions. In: Majer, Marian–Ondrejcsák, Róbert–Tarasovič, Vladimír (eds.): *Panorama of Global Security Environment*. Bratislava: CENAA.

5 Podle tiskové zprávy Ministerstva obrany ČRE, 21. 11. 2012. On-line: **www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/armady-nato-po-ukonceni-mise-isaf-ceka-_postafghansky-svet_-77226/**).

6 ČSSD.On-line:**www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/cssd-nesouhlasi-se-zbrklym-prodluzovanim-mandatu-ceske-armady-v-afghanistanu-o-dalsi-dva-roky/**.

7 ČTK, 18. 4. 2012.

8 ČTK, 23. 1. 2012 a 24. 1. 2012.

9 Email id. 117802, 2. 9. 2011.

10 ČTK, 18. 4. 2012.

11 ČTK, 27. 4. 2012.

12 ČTK, 3. 12. 2012.

13 Více k tomuto tématu viz Ditrych, Ondřej (2013): Czech Republic and the WikiLeaks Cables. In: Rácz, András (ed.): *The WikiLeaks Cables and Their Impact on the Visegrad Countries and the Baltic States*. Budapest: HIIA.

14 ČTK, 3. 12. 2012.

15 *Lidové noviny*, 13. 6. 2013.

16 Tisková zpráva MPO, 12. 12. 2012. On-line: **www.mpo.cz/dokument118548.html**.

17 ČTK, 7. 9. 2012.

18 ČTK, 21. 9. 2012.

20 Srv. portál *BusinessInfo.cz*. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/interaktivni-exportni-profil-prioritnich-zemi-spojene-staty-americke-23811.html#!&chapter=2**.

21 Pro více informací viz MPO ČR. On-line: **www.mpo.cz/dokument101785.html**.

22 Viz MZV ČR. On-line: **www.mzv.cz/consulate.newyork/cz/obchod_a_ekonomika/vstup_na_trh_usa/manual_pro_exportery_2012.html**.

23 Pro více informací o festivalu, jehož první ročník byl věnován T. G. Masarykovi a druhý Antonínu Dvořákovi, viz on-line: **www.mutualinspirations.org/about-the-festival**.

Kapitola 8
Rusko v české zahraniční politice

Petra Kuchyňková

RUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Kontextem pro vývoj česko-ruských vztahů v průběhu roku 2012 bylo několik událostí týkajících se vnitřního dění v Rusku a ruské zahraniční politiky, stejně jako dění na české politické scéně, včetně připravovaných prvních přímých prezidentských voleb. Vývoj těchto vztahů ať již v politické či ekonomické rovině však neovlivnily nijak dramaticky. V roce 2012 se po březnových prezidentských volbách v Rusku do čela státu po čtyřech letech opět vrátil Vladimir Putin, tentokrát na šestileté volební období (v důsledku změn ruské ústavy, které parlament schválil v roce 2008). Volební výsledek byl ale očekávaný[1] a očekávané bylo také směřování ruské zahraniční politiky po jeho nástupu. Ještě před volbami, tehdejší premiér zveřejnil v ruském tisku postupně několik textů,[2] které tvořily části jeho předvolebního programu, a vodítkem mohl být i program, s nímž šla strana Jednotné Rusko do prezidentských voleb s Putinem jako kandidátem.[3]

Putinova zahraniční politika se neměla dramaticky odlišovat od předcházejícího období, bylo ale možné identifikovat, na jaké priority bude kladen větší důraz: Jsou to především regionální integrační projekty v euroasijském prostoru (již od 1. 1. 2012 ostatně začal na místě celní unie Rusko–Bělorusko–Kazachstán fungovat jednotný ekonomický prostor). Důležitou prioritou má být také posilování ekonomického a kulturního vlivu Ruska v okolním světě a také lze čekat větší pragmatismus a asertivitu ve vztazích k prostoru euroatlantickému (Rusko chce reagovat na případné jednostranné kroky partnerů v mezinárodním prostoru).[4] Kontinuita se tedy týká základního směřování ruské zahraniční politiky, ale bylo možné očekávat určitou změnu atmosféry a potenciálně větší důraz na hájení zájmů i v dialogu se Západem (což bylo možné částečně pozorovat např. na bruselském summitu EU–Rusko v prosinci 2012).[5]

Na rozdíl od roku 2011 se v roce 2012 v bilaterálních vztazích ČR–Rusko neuskutečnila žádná oficiální schůzka na nejvyšší úrovni, návštěva na úrovni premiérů či ministrů zahraničních věcí. To ovšem neznamená, že by téma česko-ruských vztahů či událostí v Rusku nenacházelo reflexi ve výrocích klíčových aktérů české zahraniční politiky. V politickém diskurzu, který se týkal Ruska v průběhu roku 2012, hrála důle-

žitou roli na jedné straně témata spojená s vnitřní situací a vývojem politického režimu v současném Rusku. Na druhé straně potom přetrvával důraz na význam ekonomických vztahů mezi ČR a Ruskem v kontextu globálního vývoje. Důležité téma česko-ruských vztahů také představovala energetika, ať již v kontextu probíhajícího výběrového řízení na dostavbu JE Temelín (do 2. 7. 2012 měli uchazeči předložit svoje nabídky společnosti ČEZ), anebo v souvislosti s problémy, které se týkaly dodávek ropy do ČR ropovodem Družba. Na témata dialogu mezi ČR a Ruskou federací měla přirozeně vliv také agenda projednávaná na úrovni vztahů Ruska a EU (vízová problematika), v menší míře se zde odrážela také témata související s mezinárodní bezpečností (situace v Sýrii apod.).

Již v minulých letech se projevovalo, že dva hlavní proudy diskurzu současného Ruska v českém politickém i veřejném prostoru nelze zjednodušeně spojovat s pravo-levým dělením stranicko-politického spektra (ostatně i aplikace tohoto dělení v českém kontextu není bez problémů). Pod vlivem některých výroků členů Nečasovy vlády v průběhu roku 2012, se dokonce zdálo, že existuje v těchto otázkách koncepční spor mezi jednotlivými vládními resorty: ministerstvem zahraničních věcí na jedné straně, zdůrazňujícím prioritu lidských práv i občasnou kritiku vůči vývoji v Rusku, a ministerstvem průmyslu a obchodu či Úřadem vlády ČR na straně druhé, vystupujících naopak někdy kriticky vůči těmto výrokům a zdůrazňujících význam česko-ruských vztahů v ekonomické a obchodní rovině.

Jako příklad prvního typu diskurzu mohou sloužit některé projevy ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga, který se v průběhu roku 2012 několikrát pro média (i zahraniční) kriticky vyjádřil k vývoji v Rusku, jež podle něho po opětovném nástupu Putina směřuje k „*agresivní autokracii*“ a uzavírá se Západu.[6] Ministr Schwarzenberg např. též otevřeně vyjadřoval podporu zatčeným a následně odsouzeným členkám skupiny Pussy Riot, které v únoru 2012 v chrámu Krista Spasitele prostřednictvím „punkové modlitby“ vyzývaly Pannu Marii k vyhnání Putina a kritizovaly pronikání vlivu pravoslavné církve do ruské politiky. Ministr jim vyjádřil podporu např. prostřednictvím vzkazu na provizorní zeď, která byla instalována na Václavském náměstí, čehož si povšimnul také ruský tisk.[7] Tato gesta se však na české politické scéně nesetkávala vždy se souhlasem. Premiér Petr Nečas v září 2012 v projevu na Mezinárodním strojírenském veletrhu v Brně označil podobné „*módní politické projevy*“ za nešťastné a potenciálně ohrožující českou exportní politiku. Samotnou podporu skupině označil za falešné adorování nevkusu. Premiér za to následně sklidil kritiku právě od ministra Schwarzenberga, kterého v tomto postoji podpořilo také předsednictvo strany TOP 09.[8] Předsedu vlády naopak podpořil např. stranický kolega a ministr průmyslu a obchodu Martin Kuba.[9]

Nejen tento střet mezi někdejším premiérem a ministrem zahraničních věcí mohl naznačovat, že v rámci vlády neexistuje shoda na směřování vnější politiky s ohledem na její priority. Meziresortní napětí v té době bylo realitou, nešlo ale ani tak o problémy běžné spolupráce např. na úřednické úrovni, a roli zde hrály i jiné motivy, včetně sporů v rámci tehdejší vládní koalice, zejména mezi ODS a TOP 09. MZV se hájilo tím, že k oběma tématům přistupuje jako k souběžným, nikoli navzájem si odporujícím otázkám (důraz na lidská práva vyvažuje snahami o podporu výjezdů dele-

gací firem do zahraničí apod.)[10] a ostatně i ve Schwarzenbergově diskurzu vůči Rusku bylo možné v roce 2012 pozorovat do té doby nepříliš často zdůrazňované téma významu RF pro ČR, především v obchodní oblasti (např. projev u příležitosti porady velvyslanců na MZV ČR).[11] Na druhé straně je třeba říci, že premiér Nečas v příslušném projevu neodsoudil politiku podpory lidských práv jako takovou, poukázal ale na dva konkrétní případy (podpora Pussy Riot a tibetského dalajlamy), jejichž jednostranným zdůrazňováním si podle něho ČR *„hází klacky pod nohy“*.[12] V úvahu je též třeba vzít, že oba politici byli ve svých vyjádřeních limitováni funkcemi, jež zastávali, vnějšími podmínkami, loajalitou apod.

Důraz na význam Ruska jako ekonomického partnera, ale současně kritika některých událostí v Rusku ostatně zaznívaly i u představitelů opoziční ČSSD. Zástupci ČSSD dlouhodobě zdůrazňují význam Ruska jako jedné z nejdůležitějších cílových zemí českého zahraničního obchodu a kritizují pravicové vlády za to, že jeho potenciál nevyužívají dostatečně.[13] Explicitní kritika dění v Rusku od členů ČSSD v minulosti často nezaznívala, v případě Pussy Riot ale jako nepřiměřený označovali postup moskevského soudu, který zpěvačky v srpnu 2012 odsoudil k dvouletému trestu odnětí svobody, jak místopředseda a stínový ministr zahraničních věcí Lubomír Zaorálek,[14] tak i prezidentský kandidát Jiří Dienstbier.[15] Naopak diskurz týkající se Ruska a česko-ruských vztahů v podání druhé nejsilnější opoziční strany, KSČM, se dlouhodobě vyznačuje hlavně ostrou kritikou politiky pravicových stran jako rusofobní a devastující pro české ekonomické zájmy. Ohledně ruské politické reality je potom podle nich v ČR i na Západě šířena řada dezinformací (viz kauza Pussy Riot).[16]

Do vývoje diskurzu týkajícího se Ruska a česko-ruských vztahů v roce 2012 částečně zasáhly také volby. V říjnových krajských a senátních volbách zahraniční politika nehrála významnější roli, téma česko-ruských vztahů se objevovalo v programech stran i v kampani spíše nepřímo (ve spojení s obchodními vztahy, v případě Jihočeského kraje potom logicky bylo přítomno téma dostavby JETE).[17] Mnohem více se tematika zahraniční politiky ČR, včetně česko-ruských vztahů, objevovala v kampani předcházející prezidentským volbám.

Rok 2012 byl posledním rokem ve funkci pro Václava Klause, jehož diskurz vůči Rusku se dlouhodobě vyznačoval důrazem na perspektivy vztahů s Ruskem, odmítáním démonizace současného Ruska a jeho srovnávání se sovětskou érou a pragmatickým pohledem na politický vývoj v Rusku i na jeho zahraniční politiku. To se projevovalo i mlčením k některým událostem týkajícím se vnitřního vývoje v Rusku a Klaus byl za tyto postoje nezřídka i kritizován.[18] V průběhu roku 2012 se Klausův diskurz vůči Rusku vyznačoval kontinuitou vzhledem k předcházejícímu období a veřejných vyjádření na toto téma nebylo mnoho, např. ke kauze Pussy Riot se prezident vůbec nevyjadřoval. Veřejné projevy, pokud byly, směřovaly především k významu Ruska jako (ekonomického) partnera ČR.[19]

Po odchodu Klause bylo otázkou, jaké postoje (nejen k této problematice) bude mít nová hlava státu. Témata spjatá s Ruskem a česko-ruskými vztahy se objevovala v kampani s různou intenzitou, nejvíc zřejmě ve spojení s Milošem Zemanem, v jehož případě média zmiňovala i možný vliv ruských ekonomických zájmů v souvislosti s financováním kampaně či s osobami Zemanových spolupracovníků[20] (zmiňoval

se o tom nepřímo např. i Zemanův protikandidát J. Dienstbier).[21] Zeman tyto zprávy v tisku rezolutně popíral,[22] stejně jako další zástupci strany SPOZ, kteří je označovali za součást dehonestující kampaně proti Zemanově osobě i proti samotné straně.[23] Zemanův diskurz o Rusku se přitom podobá v některých rysech přístupu předcházejícího prezidenta Klause, což i sám Zeman připouštěl.[24] Rusko dlouhodobě považoval za jednoho z důležitých a perspektivních obchodních partnerů (vedle dalších zemí typu Indie, Brazílie či Číny). Konzistentně také vyjadřoval nesouhlas s ostrakizací Ruska a jeho politického režimu (Rusko podle něho z logiky historického vývoje nelze posuzovat západní optikou).[25] I v kampani se proto vyjadřoval tak, že považuje za nesprávné vydělování současného, nebolševického Ruska z Evropy (Rusko by se podle Zemana mohlo v budoucnosti stát z hlediska kulturní blízkosti členem EU spíše než Turecko),[26] stejně jako přetrvávající strach z ruské imperiální politiky.[27] Podobně jako zbytečné či paranoidní Zeman komentoval i bezpečnostní obavy vyslovované v souvislosti s případným vítězstvím rusko-českého konsorcia v tendru na dostavbu JETE či obecně otázku energetické závislosti za ruských zdrojích.[28]

Témata týkající se vývoje v Rusku a česko-ruských vztahů logicky zaznívala v průběhu roku 2012 často u K. Schwarzenberga, zde to však bylo podmíněno jeho funkcí ministra zahraničních věcí, takže nelze považovat všechny tyto výroky za součást volební kampaně. Tento politik býval během prezidentské kampaně označován často za jakéhosi nástupce Václava Havla a nositele jeho diskurzu nejen ve vztahu k Rusku. Jeho postoje týkající se Ruska se skutečně vyznačují častější kritikou směřování Putinova režimu a spíše ostražitým přístupem k ruské zahraniční politice. Schwarzenberg sice (podobně jako J. Fischer, P. Sobotka či M. Zeman)[29] v kampani zmiňoval i podporu českému exportu na trzích zemí mimo EU, včetně Ruska nebo Číny, na otázku, kdo by se měl stát vítězem tendru na dostavbu JETE, však odpověděl, že je odpůrcem závislosti na jakékoli zemi, což bylo možné interpretovat jako odpověď v neprospěch rusko-českého konsorcia.[30]

Dilema, které by bylo možné zjednodušeně interpretovat jako „lidská práva vs. ekonomický zájem“, se promítalo i do kampaně dalších kandidátů, a to především proto, že na tyto otázky byli pod vlivem zmíněného vývoje politického diskurzu v ČR tázáni. Jan Fischer dle vlastních slov usiloval o vyváženost: podpora ekonomických zájmů a důraz na určité civilizační hodnoty by se podle něho i ve vztahu k Rusku měly vzájemně doplňovat a ČR by měla vůči Rusku vystupovat jako sebevědomý partner.[31] V případě dostavby JETE se podobně jako např. Přemysl Sobotka vyjádřil, že s realizací dostavby rusko-českým konsorciem MIR.1200 nemá problém. Mnohem více ostražitosti zde projevovala Zuzana Roithová,[32] která (ač byla kandidátkou KDU-ČSL) se aktivně vyjadřovala i k případu zpěvaček Pussy Riot, jenž odsoudila jako akt zastrašování opozice a politický proces.[33]

Velmi málo (zřejmě kvůli nedostatečné zkušenosti v oblasti zahraniční politiky) se k problematice vyjadřovali nezávislí kandidáti Vladimír Franz a Táňa Fischerová. Šlo jen o ojedinělé případy. Například Franz v jedné z veřejných debat zdůraznil, že by ve vztazích se zeměmi, jako je Čína či Rusko, upřednostnil důraz na lidská práva před obchodními vztahy, připouštěl ale, že se obě varianty v praxi nemusí vylučovat.[34] Rezolutněji se vůči myšlence spolupráce s režimy, které omezují lidská práva,

jako jsou Rusko nebo Čína, vymezovala Fischerová.[35] Za její protipól (a to nejen ve vztahu k Rusku) potom můžeme označit Janu Bobošíkovou, která v kampani zdůrazňovala rozvoj obchodu s Čínou a Ruskem jako priority, jež jsou v bytostném zájmu ČR, vymezila se vůči „dalajlamismu" v zahraniční politice[36] a z hlediska vnější dimenze energetické politiky ČR např. podpořila vizi středoevropské energetické architektury založené na projektech Nord Stream a South Stream.[37]

Vývoj politického diskurzu týkajícího se Ruska a česko-ruských vztahů tedy dokládá (a to i s ohledem na kampaň k prezidentským volbám), že téma stále patří k důležitým otázkám české zahraniční politiky. Politici, novináři a částečně i veřejnost cítí potřebu se k němu vyjadřovat, popř. vyžadovat od politiků příslušná vyjádření. V roce 2012 se téma stalo součástí obecnější debaty, která se týká směřování české zahraniční politiky. Nelze však zapomínat, že tento „spor o českou zahraniční politiku" měl i jiné pozadí, a bylo by proto krátkozraké interpretovat jej pouze jako spor koncepční. Stejně tak je třeba brát v úvahu, že diskurz týkající se Ruska, jehož nositeli jsou některé osobnosti, nelze vždy automaticky spojovat např. s celou politickou stranou. Rusko bylo v průběhu roku 2012 v českém veřejném prostoru interpretováno jako perspektivní, ale i méně spolehlivý (viz kauza ropovodu Družba) obchodní partner, jako země s autoritářským politickým režimem i jako stát, jehož specifika je třeba chápat. Projevil se také sekuritizační diskurz (i v rámci prezidentské kampaně) – „ruské zájmy" jako síla s ambicí a schopností ovlivňovat budoucnost české politiky. Nakonec ale ve volbách nehrál rozhodující roli.

RUSKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Jak již bylo zmíněno, v agendě české zahraniční politiky vůči Rusku se v roce 2012 často objevovala lidskoprávní témata. Nešlo jen o případ skupiny Pussy Riot,[38] ale také např. o vstup v platnost nového zákona o nevládních organizacích v Ruské federaci, který označuje NGO zabývající se *„politickou činností"* a získávající finanční podporu ze zahraničí za *„zahraniční agenty"*.[39] Česká strana sledovala také vývoj v kauze právníka Sergeje Magnitského, který zemřel v ruském vězení poté, co obvinil vysoké úředníky ze zpronevěry a následně byl sám zatčen, údajně za daňové úniky.[40]

Konstantním tématem v česko-ruských vztazích je také vízová problematika, která je zároveň součástí dialogu mezi Ruskem a EU. V roce 2011 se oba aktéři dohodli na tzv. *common steps*, konkrétních krocích v podobě technických opatření, jež podmiňují liberalizaci vízového styku a v budoucnosti i možné zavedení styku bezvízového. Druhou rovinou je potom jednání o vízové facilitační dohodě, která předpokládá odstranění vízového režimu v určitých kategoriích.[41] Mělo by se jednat o krátkodobé a služební pobyty, EU však po Rusku požaduje zavedení biometrických služebních pasů obsahujících např. i otisky prstů majitele apod., je tedy především na ruské straně, zda tyto technické požadavky splní.

Na bilaterální úrovni přitom ruská strana často označuje víza za problém pro ruské obchodníky a investory[42] či za faktor komplikující turistický ruch.[43] Rusové přitom

tvoří (po Němcích) druhou nejpočetnější skupinu turistů přijíždějících do ČR (podíl 9 % za rok 2012), navíc v průměru stráví v ČR nejdelší dobu ze všech návštěvníků (8 dní) a v průměru také v ČR nejvíce utratí.[44] Požadavky na uvolnění vízového styku nejen s Ruskem, ale také s některými dalšími zeměmi mimo EU vznáší často i česká podnikatelská sféra (viz červencové prohlášení Svazu průmyslu a dopravy ČR adresované vládám evropských zemí i Evropské komisi).[45] Z ruské strany přicházejí stížnosti především na zdlouhavý či byrokraticky komplikovaný proces vydávání víz do ČR v porovnání s jinými státy EU, MZV se však (i ústy velvyslance Petra Koláře) bránilo tím, že se pouze snaží důsledně dodržovat podmínky společné vízové politiky EU a naopak maximálně vyjít vstříc žadatelům např. otevíráním nových regionálních center pro vydávání víz, které pokračovalo i v roce 2012.[46]

Ačkoli ve vztazích mezi Ruskem a EU či Ruskem a NATO v roce 2012 rezonovala i významná témata týkající se mezinárodní politiky a bezpečnosti (např. situace v Sýrii a otázka jejího řešení), v rámci bilaterálních česko-ruských vztahů se většinou neobjevují jako klíčové otázky, které by ovlivňovaly jejich kvalitu. Jde spíše o vzájemné sdílení informací o postojích obou zemí.[47] V případě Sýrie Ruská federace dlouhodobě dávala najevo nesouhlas s vyzbrojováním povstaleckých sil (ač samo Rusko bylo v roce 2012 několikrát terčem kritiky za dodávky zbraní Asadovu režimu),[48] a náležela k velkým odpůrcům zavedení bezletové zóny v Sýrii či myšlenky intervence. V těchto případech mezi ruským a českým postojem nebyly významnější rozpory, ministr Schwarzenberg dokonce ve vyjádření pro média v květnu 2012 označil Rusko za klíčovou zemi v této otázce, a to pro jeho vliv na prezidenta Asada.[49] Na druhé straně je ale třeba připomenout, že ČR se v únoru 2012 zúčastnila v Tunisku schůzky skupiny „Přátel Sýrie" (státy usilující o ukončení násilností v zemi), zatímco Rusko (spolu s Čínou) konferenci bojkotovalo, protože na ni byli pozváni jen zástupci syrské opozice, nikoli vlády. Za zcela souladný nelze označit ani postoj obou zemí k rezoluci RB OSN, která měla podpořit plán Ligy arabských států na řešení krize (Rusko ji spolu s Čínou vetovalo).[50]

Významnější roli v bilaterálních vztazích dnes nehraje již ani projekt protiraketové obrany, a to především proto, že ČR navzdory svému členství v NATO už není aktivní součástí projektu.[51] V bezpečnostní oblasti lze ale zmínit fakt, že od září 2012 převzaly vzdušné síly Armády ČR na čtyři měsíce odpovědnost za ochranu vzdušného prostoru pobaltských států, Litvy, Lotyšska a Estonska. Během tohoto období došlo k několika zásahům, a to právě proti ruským vojenským cílům, které porušily pravidla letu po civilních tratích.[52]

Důležitým a v průběhu roku 2012 medializovaným tématem byly problémy týkající se dodávek ruské ropy do ČR ropovodem Družba. Problémy nastaly v dubnu 2012. Firmy, jež získaly od ruské vlády přidělenu kvótu na export ropy do ČR, Lukoil či Rosněfť, ji nevyužily a daly přednost lukrativnějším trasám pro přepravu. Rusko v současnosti využívá i alternativních možností pro dopravu ropy na evropské i světové trhy, které jim poskytují po vybudování tzv. Baltského potrubního systému také přístavy na pobřeží Baltského moře (Primorsk a po dobudování druhé větve systému BPS-2 od jara 2012 také terminál Usť-Luga). Rozšíření možností přepravy ropy cenově výhodnějšími trasami vedla k tomu, že ruské společnosti nabídly českým do-

pravcům za vyšší cenu i dodávky Družbou. Na to ale čeští dodavatelé nechtěli přistoupit a začala několik měsíců trvající jednání o cenách a dodávkách.[53] Výpadky byly nahrazovány dovozem alternativním systémem TAL, napojeným na terminál v Terstu, a za využití ropovodu IKL vybudovaného v devadesátých letech 20. století. Touto trasou může ČR dovážet nejen ruskou ropu a systém je schopen Družbu krátkodobě nahradit, nedošlo tedy k ohrožení energetické bezpečnosti ČR (nebylo nutné využít ani strategických nouzových zásob ropy). Z dlouhodobého hlediska ale vyvstávala otázka, zda přetížená infrastruktura bude stačit uspokojovat poptávku. Dalším problémem byly také odlišné technické požadavky na zpracovávání různých druhů ropy v českých rafinériích (rafinérie v Litvínově zpracovává právě ruskou exportní směs dopravovanou ropovodem Družba).[54]

Dodávky Družbou ve druhém čtvrtletí 2012 klesly na minimum (cca na pětinu někdejšího objemu). Po navýšení v červenci 2012 pokrývaly cca třetinu veškerých dodávek do ČR (v minulosti přitom ropa dovážená Družbou pokrývala více než 70 % dodávek do ČR, po postupném snižování dovozu touto cestou byl v roce 2011 podíl Družby na dodávkách přibližně 50%).[55] K postupnému nárůstu došlo opět až v druhé polovině roku 2012. Ruská strana událost interpretovala jako čistě komerční otázku taktiky obchodních společností při kalkulaci s cenami ropy.[56] Česká strana se ale snažila o řešení také na diplomatické úrovni (kvóty na export ropy uděluje ruské ministerstvo energetiky, nejde tedy jen o komerční věc) a do problému se zapojila i vláda prostřednictvím MZV, resp. vládního vyslance pro energetickou bezpečnost Václava Bartušky.[57]

V souvislosti s diplomatickou dimenzí česko-ruských vztahů je třeba zmínit ještě jednu skutečnost, a to odchod českého velvyslance v Moskvě, P. Koláře, k němuž došlo v prosinci 2012. Odchod se uskutečnil na vlastní žádost, diplomat odešel do soukromého sektoru (skupina PPF) a Velvyslanectví ČR v Ruské federaci od té doby vedl chargé d'affaires Martin Klučar.[58] Dění v první polovině roku 2013 přitom potvrdilo, že otázka nového obsazení tohoto důležitého diplomatického postu znovu nebude jednoduchá. V souvislosti s možným nástupcem Koláře se ještě koncem roku 2012 objevovala jména různých osob (včetně např. bývalého ministra obrany Alexandra Vondry),[59] nový prezident Zeman ale již před svým nástupem do funkce dal tehdejšímu ministru Schwarzenbergovi najevo, že jeho favoritem je europoslanec za KSČM Vladimír Remek.[60]

Hospodářské a obchodní vztahy

Vývoj ruské ekonomiky v roce 2012 pokračoval podle očekávání růstem, HDP meziročně vzrostl o 3,6 %, což bylo méně než v roce 2011, v kontextu problémů a nejistoty na světových finančních trzích je ale takový vývoj považován za úspěch. Růst se projevoval i v reálných příjmech obyvatelstva, mírně poklesla také nezaměstnanost, která v Rusku dosahovala v roce 5,3 %, a dařilo se udržovat také na ruské poměry poměrně nízkou míru inflace (6,6 %, což byl po roce 2011 druhý nejlepší výsledek za 20 let). Na druhé straně ruská ekonomika nadále trpí některými problémy, jež se mohou do budoucna ještě prohloubit: nepříznivá demografická situace, stále nízká diverzifikace ekonomiky se závislostí na exportu surovin a nízká konkurenceschopnost ruského výrobního sektoru,[61] kterou má posílit proces modernizace.

V roce 2012 došlo k přetvoření celní unie Rusko–Bělorusko–Kazachstán v jednotný ekonomický prostor a Rusko též oficiálně vstoupilo do WTO. Česká republika tento krok dlouhodobě podporovala[62] také s ohledem na vlastní exportní zájmy. Je ale zřejmé, že samotný ruský vstup do WTO ještě neznamená odstranění všech bariér, včetně netarifních opatření. Například jen několik dnů po vstupu Rusko zavedlo na ochranu svého automobilového průmyslu (a též v rámci celní unie) tzv. recyklační poplatky na dovážené automobily. EU následně zahájila s Ruskem obchodní spor,[63] přičemž není třeba připomínat, že i ČR jako vývozce automobilů měla zájem na odstranění těchto poplatků. Přes některé překážky ale Ruská federace i nadále patří mezi prioritní země pro český vývoz a existuje naopak snaha její podíl na něm ještě zvýšit. V zájmu podpory českého exportu se ostatně uskutečnila i návštěva českého ministra průmyslu a obchodu M. Kuby v Rusku v září 2012.[64] V souvislosti s obchodní dimenzí vztahů ČR–Rusko je třeba zmínit i to, že v září 2012 byla v Praze založena nová Rusko-česká obchodní komora, jejímž cílem má být další podpora vzájemného obchodu (včetně ruského dovozu do ČR, který má RF zájem do budoucna diverzifikovat).[65] Komora by měla sloužit také k ochraně zájmů ruských investorů v ČR.

Vzájemný obchodní obrat Ruska a ČR ostatně za rok 2012 dosáhl objemu 14,121 mld. USD, což je nárůst oproti roku 2011 o 6 %. Rusko se tak v žebříčku obchodních partnerů ČR posunulo ze 6. místa za rok 2011 na 5. místo. Saldo obchodní bilance sice dosáhlo výše cca 1,8 mld. USD, ruský dovoz do ČR ale během roku 2012 poklesl o téměř 2 %, zatímco vývoz se zvýšil oproti roku 2011 o více než 18 %,[66] což bylo považováno za rekordní úspěch. Od roku 2009 tak český vývoz do Ruska narostl o více než 200 %, zatímco ruský dovoz do ČR se zvýšil jen o necelých 50 %. Saldo obchodní bilance se tedy daří snižovat, i navzdory růstu cen ropy a zemního plynu, které tvoří (s dalšími minerálními palivy a mazivy) až 83 % českého dovozu z Ruska. Dlouhodobě aktivní ve prospěch ČR je potom saldo bilance vzájemné výměny služeb, přičemž v roce 2012 i v této oblasti pokračoval pozitivní trend. ČR má na ruském trhu úspěch hlavně se službami spojenými s cestovním ruchem a s dopravou.[67]

Vedle tradičního dovozu produkce českého strojírenství, chemického průmyslu a dalších průmyslových výrobků je Rusko důležitým obchodním partnerem ČR také v oblasti obchodu s agrárními produkty. Mimo EU je to dokonce největší obchodní partner v této oblasti. Rusko svůj potravinářský trh chrání fytosanitárními a veterinárními standardy, které se ale českým produktům většinou daří plnit. Problém nastal v září 2012, kdy Ruská federace v souvislosti s tzv. metanolovou aférou dočasně zakázala dovoz českých lihovin a později i distribuci a prodej tvrdého alkoholu pocházejícího z ČR a vyrobeného po 1. 1. 2012. O zrušení zákazu dovozu alkoholu i některých jiných omezeních uplatňovaných vůči českým produktům jednal v říjnu 2012 přímo v Rusku se svým protějškem i český ministr zemědělství Petr Bendl[68] a aktivity k dosažení zrušení zákazu vyvíjelo prostřednictvím velvyslanectví ČR v Rusku také MZV.[69] Metanolová aféra se týkala hlavně levnějších druhů lihovin, poškozovala ale také obchod s vysoce kvalitním alkoholem (Becherovka apod.). Na druhé straně se situaci podařilo v poměrně krátké době vyřešit (Rusko zrušilo restrikce vůči dovozu už v listopadu 2012).

Českým firmám rok 2012 přinesl zakázky především v oblasti energetiky (např. Škoda Power, Vítkovice Power Engineering, výrobce armatur Arako, Chladicí věže Praha, Sigma Group apod.).[70] V ruských regionech je dlouhodobě velmi aktivní např. firma Alta a k významným zakázkám českých firem zde se řadí i velký projekt železnice na Urale, na kterém se má podílet několik českých společností. V průběhu roku 2012 se ale objevily v tisku i zprávy, že realizace velkých projektů, jako je projekt železnice či paroplynové elektrárny v blízkosti Soči (dohody o nich byly podepsány během návštěvy tehdejšího prezidenta Dmitrije Medveděva v Praze), se v Rusku dostaly do potíží ohledně financování, garancí či protestů ekologů.[71]

Naopak velkým projektem česko-ruské spolupráce v ČR by mohla být dostavba nových reaktorů JE Temelín. Česko-ruské (či spíše rusko-české, vzhledem k tomu, že firmy Atomstrojexport a Gidropress jsou ruské a společnost Škoda JS vlastní ruská strojírenská skupina OMZ) konsorcium MIR.1200 zůstalo s americko-japonským Westinghousem ve výběrovém řízení jedinými účastníky. Francouzská Areva byla na podzim 2012 ze soutěže vyřazena. Obavy z toho, že vítězství MIR.1200 upevní závislost ČR na Rusku v energetické oblasti, se přitom snažili rozptýlit někteří zástupci ruského jaderného průmyslu a diplomacie. Většinou argumentovali příležitostmi, jež získají české firmy ve spolupráci s ruským koncernem Rosatom, jehož je Atomstrojexport součástí, a to i účastí na dalších projektech Rosatomu ve světě. Obchodní rada Ruské federace v ČR Alexandr Turov např. zmínil, že ruská strana by v takovém případě mohla zvažovat i výstavbu zařízení na montáž palivových článků v ČR.[72] Šéf Rosatomu a někdejší ruský premiér Sergej Kirijenko zase u příležitosti zahájení výstavy Atomexpo v Moskvě zdůraznil, že šance Rosatomu budou vysoké tehdy, pokud bude výběrové řízení probíhat „*bez politických tlaků*“. Pozitivně přitom kvitoval, že se mu v tomto směru dostalo ujištění jak od tehdejší české vlády, tak od prezidenta Klause.[73]

Zájem Rosatomu o ČR ostatně dokládá i to, že firma na podzim 2012 otevřela u nás svoje zastoupení prostřednictvím pražské pobočky své dceřiné společnosti Rusatom Overseas.[74] V průběhu roku 2012 též došlo k podpisu memorand o spolupráci či dodavatelských smluv s řadou českých firem (dohody s českými firmami ovšem podepsali také další dva účastníci tendru). Zapojení českých firem sice není oficiální podmínkou pro přijetí nabídky, při jejím posuzování je ale důležitým kritériem, jak se několikrát vyjádřili zástupci ČEZ[75] i české vlády (např. ministr Kuba[76]). Výsledek výběrového řízení na dostavbu JETE měl být původně vyhlášen v roce 2013, dojde k tomu však (i pod vlivem událostí v roce 2013, především pádu Nečasovy vlády) zřejmě až v roce 2014. V souvislosti s ekonomickou recesí se ale důležitou stala otázka financování stavby a toho, zda ji ČEZ bude moci pokrýt pouze ze svých zdrojů. Částka se odhaduje na 200–300 mld. Kč. Konsorcium MIR.1200 nabídlo ČEZ podíl na financování projektu prostřednictvím úvěru (popř. i s nabídkou spoluvlastnictví)[77] a podobnou nabídku na spolufinancování téměř 50 % nákladů prostřednictvím dlouholeté půjčky později nabídla (v případě vítězství Westinghousu) i americká exportní banka Export-Import Bank of the United States.[78]

Oblasti ekonomiky a energetiky ovšem nepředstavují v česko-ruských vztazích jen příležitost pro byznys. BIS ve výroční zprávě za rok 2011, kterou zveřejnila v srpnu 2012,[79] opět upozorňovala, že právě tyto oblasti se stávají stále častěji terčem zájmu

zahraničních zpravodajských služeb, včetně těch ruských. Ačkoli tyto aktivity se pochopitelně neomezují jen na ně (BIS např. dlouhodobě upozorňuje i na činnost čínských zpravodajských služeb), podle české rozvědky jsou právě ruské zpravodajské služby nejaktivnější. BIS též upozornila na to, že se v posledních letech tyto zpravodajské služby začaly více než dříve při podpoře ruských obchodních zájmů v ČR zajímat nejen o státní správu na úrovni ministerstev či o armádní složky (kde již v minulosti došlo k některým odhalením), ale také o komunální úroveň politiky a krajské samosprávy.

RUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Mezi klíčovými aktéry ovlivňujícími agendu zahraniční politiky vůči Ruské federaci je třeba jmenovat vládu ČR, v jejímž rámci v roce 2012 pokračovala nejednoduchá spolupráce mezi ODS a TOP 09 a třetím koaličním partnerem (nejprve Věci veřejné, následně LIDEM). Z resortů, které dlouhodobě hrají důležitou roli ve vnější politice ČR, se personální změny dotkly především ministerstva průmyslu a obchodu, kde Martina Kocourka nahradil M. Kuba, a na sklonku roku 2012 také ministerstva obrany, kde post ministra opustil A. Vondra.

Ministerstvo zahraničních věcí naopak pokračovalo pod vedením K. Schwarzenberga a jak již bylo zmíněno, jeho aktivity vůči Rusku v roce 2012 byly viditelné např. prostřednictvím prohlášení ke sporným justičním případům v Rusku či k vydání kontroverzního zákona o nevládních organizacích (ruská strana se k těmto prohlášením prostřednictvím diplomatických kanálů nevyjadřovala). MZV se ale nevyhýbalo ani akcím zdůrazňujícím význam Ruska jako obchodního partnera (např. v dubnu 2012 to byl další ročník diskusního fóra, na jehož pořádání se podílí také MPO a které je určeno především zástupcům českých exportérů, „Rusko – obchodní partner“). Pokud jde o bilaterální setkání, v březnu 2012 se v Černínském paláci tradičně uskutečnila i konzultace na úrovni náměstků ministrů zahraničních věcí.[80]

Zahraniční politika Nečasovy vlády pokračovala ve zvýšeném důrazu na ekonomickou diplomacii, a to logicky zejména aktivitami MPO pod vedením ministra Kuby. V březnu 2012 byla schválena nová exportní strategie pro období 2012–2020, kterou vypracovalo právě MPO a která hovoří mj. o snížení závislosti ČR na trzích v rámci EU a klade důraz na větší průnik na trhy třetích zemí. Dokument přitom jmenuje 12 prioritních zemí pro český export, mezi nimiž vedle Ruska a dalších zemí BRIC figurují např. Ukrajina, Srbsko, Turecko či USA.[81]

V případě vztahů k Rusku je třeba v souvislosti s ekonomickou diplomacií zmínit především zářijovou návštěvu ministra Kuby v Moskvě, Čeljabinsku a Kemerově, kterou doprovázela delegace zástupců 40 českých firem.[82] Ministr Kuba ostatně o prohloubení ekonomické spolupráce mezi ČR a Ruskou federací a o podpoře konkrétních projektů, především na úrovni regionů, jednal už v dubnu 2012 s ruským velvyslancem Sergejem Kiseljovem.[83] V listopadu 2012 proběhlo také pravidelné zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnic-

kou spolupráci, tentokrát v Tatarstánu. Na cestě do Kazaně se opět účastnili zástupci desítek českých firem, které zde podepsaly obchodní dohody.[84] Zmínit je třeba i říjnovou návštěvu ministra Bendla v Rusku, jež se pochopitelně netýkala jen metanolové aféry, protože ministra opět doprovázeli i zástupci českých zemědělských a potravinářských podniků.[85]

Prezident Klaus, který v minulých letech vystupoval jako velmi aktivní aktér v oblasti bilaterálních česko-ruských vztahů, v průběhu posledního roku svého funkčního období stál v případě této agendy spíše v pozadí. Média spekulovala o tom, že by se Klaus a Putin mohli setkat (popř. ještě za účasti premiéra Medvěděva) u příležitosti zápasu ČR–Rusko ve Wroclawi v rámci mistrovství Evropy ve fotbale, které společně pořádaly Polsko a Ukrajina. Ani jeden z politiků se však nakonec nezúčastnil.[86] Pokud jde o Klausova vyjádření k důležitým událostem roku 2012, lze zmínit např. tradiční vystoupení na recepci konané na ruské ambasádě v Praze u příležitosti oslav 9. května. Klaus zde vyjádřil naději v pokračování pozitivních vztahů mezi Ruskou federací a ČR i po opětovném nástupu Putina a opět také (jako již vícekrát v minulosti) varoval v souvislosti s výročím konce druhé světové války před pokusy o *„přepisování historie“*.[87]

V agendě týkající se zahraniční politiky je aktivní i Parlament ČR. V roce 2012 lze připomenout projednávání a ratifikaci smlouvy mezi ČR a Ruskem o sociálním zabezpečení[88] a smlouvy o spolupráci v oblasti boje proti trestné činnosti, které byly podepsány v prosinci 2011 u příležitosti návštěvy prezidenta D. Medveděva. Z činnosti členů Parlamentu ČR lze zmínit např. aktivity místopředsedy Senátu P. Sobotky.[89] V září 2012 také čtyřčlenná delegace poslanců z Výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj PSP ČR navštívila Rusko[90] a ve stejném měsíci i členové senátního Výboru pro záležitosti EU.[91] Zapomínat nelze ani na aktivity českých europoslanců, z nichž v roce 2012 navštívil Rusko jako součást delegace Skupiny progresivní aliance socialistů a demokratů (S & D) Libor Rouček.[92]

V roce 2012 bylo podepsáno několik memorand o spolupráci a smluv mezi českými a ruskými regiony (např. smlouvu o obchodně-ekonomické, vědecko-technické a kulturní spolupráci potom podepsal v roce 2012 Středočeský kraj s Astrachaňskou oblastí[93]), ale i univerzitami (např. Čerepoveckou státní univerzitou a Vysokou školou báňskou v Ostravě).[94] Uskutečnilo se též několik vzájemných návštěv na meziregionální úrovni (např. delegace Moravskoslezského kraje navštívila u příležitosti veletrhu cestovního ruchu „Brána Severu“ Volgogradskou oblast[95]).

V oblasti ekonomických vztahů jsou tradičně aktivní aktéři typu Hospodářské komory ČR (angažovala se např. ve vzniku Rusko-české obchodní komory), Svazu průmyslu a dopravy ČR (organizoval podnikatelskou misi doprovázející návštěvu ministra Kuby v RF), Komory pro hospodářskou spolupráci se zeměmi SNS (spoluorganizovala listopadovou podnikatelskou misi do Tatarstánu), kanceláře CzechTrade v Moskvě (např. v listopadu 2012 organizovala v Českém domě seminář Architektura & Interiéry), České exportní banky či úvěrové společnosti EGAP, která se zaměřuje na rizika spojená s financováním českého vývozu zboží, služeb a investic (zástupci obou společností doprovázeli i říjnovou návštěvu ministra Bendla v Rusku). Zapomínat nelze ani na regionální hospodářské komory. Je třeba zmínit také činnost

Českého centra – Českého domu v Moskvě. V roce 2012 vedle vytváření zázemí a organizace návštěv českých vládních představitelů v Moskvě (např. ministra Kuby) zaštítil např. předání a slavnostní odhalení sochy sv. Ludmily v moskevském kostele sv. Nikolaje, která byla českým darem ruským pravoslavným věřícím.[96]

Za zmínku stojí i činnost takových aktérů, jako je např. Český červený kříž, který se v srpnu 2012 zapojil do projektu Network on Return. Jeho cílem je pomoc neúspěšným žadatelům o azyl v evropských zemích, popř. dalším migrantům usilujícím o návrat do země původu. Právě ČČK se v rámci projektu stal zodpovědným za registraci a administraci úkonů týkajících se všech neúspěšných žadatelů o azyl pocházejících z Ruska, kteří se nacházejí v evropských zemích.[97]

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI RUSKU VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

V mediálním prostoru byla témata týkající se Ruska a česko-ruských vztahů v průběhu roku 2012 nejčastěji zmiňována v politickém a ekonomickém kontextu, méně často v kontextu bezpečnostním, což souvisí s dlouhodobým vývojem témat i diskurzu týkajícího se Ruska v českém prostředí. Až třetinu mediálních výstupů spjatých s bezpečnostní problematikou ve vztahu k česko-ruským vztahům navíc tvoří výstupy týkající se bezpečnosti energetické. V politické či ekonomické dimenzi frekvence informování českých médií o situaci v Rusku či o vývoji česko-ruských vztahů narůstala v březnu, což má logickou souvislost s konáním prezidentských voleb, v srpnu, kdy důležité téma představoval soudní proces s členkami Pussy Riot, či v září, kdy média hojně komentovala slovní přestřelku mezi ministrem Schwarzenbergem a premiérem Nečasem týkající se nejen premiérova projevu na veletrhu v Brně, ale v širším kontextu i směřování a priorit české zahraniční politiky a zahraničního obchodu. Poměrně frekventovaným měsícem byl také listopad a především prosinec, kdy se v rámci kampaně předcházející českým prezidentským volbám konalo několik veřejných debat s prezidentskými kandidáty, při kterých se tito vyjadřovali i k tématu zahraniční politiky a role Ruska v politické i ekonomické dimenzi česko-ruských vztahů.

Jako obvykle se tématu Ruska a česko-ruských vztahů nejvíce věnoval celostátní tisk a také časopisy zaměřené na politiku a ekonomiku. Méně často se otázkami spjatými s Ruskem a česko-ruskými vztahy zabývala televize a nejméně rozhlas. Rusko a česko-ruské vztahy byly také v roce 2012 tématem blogů, a to především v dimenzi politických a ekonomických vztahů. Rusko a česko-ruské vztahy byly v průběhu roku 2012 v českých médiích velmi často zmiňovány také v souvislosti s Evropskou unií, a to především pokud jde o směřování české zahraniční a obchodní politiky (také v kontextu nadcházejících prezidentských voleb), dále často v souvislosti s vízovou problematikou či s politickým vývojem v samotném Rusku. Méně často byla medializována otázka vztahů Rusko–NATO, dělo se tak především v souvislosti s aktuálními tématy mezinárodní bezpečnosti (dění v Sýrii, rusko-americké vztahy apod.).

Z obsahového hlediska média i veřejnost věnovala v roce 2012 značnou pozornost případu členek skupiny Pussy Riot, který nevyvolal reakce jen na české politické

scéně, ale také mezi umělci, zástupci nevládních organizací (např. Člověk v tísni)[98] a u veřejnosti. Na podporu skupiny byly pořádány koncerty, pochody, protestní setkání před ruským velvyslanectvím v Praze či před konzulátem v Karlových Varech apod. Rozsudek odmítla řada někdejších představitelů disentu (např. Marta Kubišová) a zveřejněna byla i petice Amnesty International požadující propuštění hudebnic. Zajímavým způsobem se k případu postavili představitelé církve. Zástupci různých církví působících v ČR adresovali v této věci otevřený dopis patriarchovi Kirillovi, na druhé straně kardinál Dominik Duka vyslovil názor, že se členky skupiny dopustily porušení společenské a náboženské kultury, a poukázal na vulgaritu vystoupení, jež je podle něho dokladem neúcty k určitým hodnotám, projevující se v dnešním západním světě.[99] Happening Pussy Riot odsoudili i zástupci konzervativní Akce D.O.S.T. v otevřeném dopise premiéru Nečasovi.[100]

Média v roce 2012 sledovala a komentovala také politický vývoj v Rusku (včetně např. tématu týkajícího se přijetí kontroverzního zákona o neziskových organizacích), prezidentské volby a opětovný nástup V. Putina do prezidentské funkce. Příkladem může být diskusní pořad ČT24 Hyde Park, jehož březnové vydání bylo věnováno tématu Putinova Ruska (hlavním hostem byl bývalý zpravodaj ČT v Moskvě Josef Pazderka).[101] K medializovaným tématům v roce 2012 náležely také problémy s dodávkami ropy ropovodem Družba či dostavba JE Temelín, což bylo téma, které proniklo i do veřejných debat a dotazníků v rámci kampaně prezidentských voleb.

ZÁVĚR

Ruské prezidentské volby přivedly do funkce nejvyššího představitele státu opět Vladimira Putina, jehož vliv v ruské zahraniční a bezpečnostní politice byl ovšem více než patrný i v předcházejícím čtyřletém období. Nyní se Putin „vrací“ se zahraničněpolitickým programem, který klade velký důraz na (prozatím především ekonomickou) integraci v euroasijském prostoru. Jeho program směřovaný k ruským voličům hodně akcentoval téma pozice Ruska ve světovém ekonomickém vývoji, který v současnosti stojí na křižovatce změn, téma (ekonomické) modernizace, ale také výzev a hrozeb pro současné Rusko. A také jeho odpovědi na řešení těchto výzev, k nimž patří i opětovný důraz na silné instituce, národní ideu a „národní politiku“ a vzkazy těm, kdo chtějí Rusko rozdělit, že se jim to nepovede. Některé kroky, k nimž došlo v roce 2012, naznačovaly, kdo všechno zřejmě náleží mezi tyto „štváče“, a nejde zde zdaleka jen o kontroverzní Pussy Riot. (Staro)nový ruský prezident si je velmi dobře vědom jak protestů, které poprvé hlasitěji zazněly v souvislosti s posledními parlamentními a následně i prezidentskými volbami, tak i problémů, které má současné Rusko. Medicína modernizace má být ale přesto (nebo spíše právě proto) omezena převážně na ekonomickou oblast.

Česká republika, zdá se, také stojí na určitém rozcestí. Rok 2012 znamenal spíše jakousi předehru událostem, které přišly až v roce následujícím (výsledek prezidentské volby, pád Nečasovy vlády, kterým vyvrcholila neklidná situace na politické scéně). Rok 2012 předznamenával důležitá rozhodnutí týkající se i česko-ruských

vztahů, která ještě nebyla v té době učiněna (rozhodnutí kdo a zda vůbec dostaví JETE, částečně i rozhodnutí o obsazení postu velvyslance v Ruské federaci). Pokud jde o budoucnost česko-ruských vztahů, lze predikovat pokračování důrazu na ekonomickou dimenzi, i když jeho intenzita bude záviset částečně i na výsledku parlamentních voleb, jež se budou konat v předčasném termínu. Je otázkou, zda do těchto voleb mohou zasáhnout různé podoby diskurzu, který se týká Ruska a česko-ruských vztahů, a do jaké míry by politizace těchto témat byla žádoucí. Na druhé straně před výše zmíněnou realitou putinovského Ruska není dobré zavírat oči. A to nejen z důvodů, jež by mohly být označeny za idealistické, nýbrž i z důvodů pragmatických. Z podobných důvodů je třeba si všímat vývoje integračních procesů ve východním sousedství ČR (a EU), především v souvislosti s Ukrajinou. Pragmatismus v česko-ruských vztazích by měl totiž znamenat nejen uznání, že Rusko může být důležitý obchodní partner, ale také jistou dávku opatrnosti a snahu udržet tyto vztahy v mezích, jež jsou výhodné především pro Českou republiku.

Poznámky

1 *Volby v Rusku dopadly podle očekávání, míní Schwarzenberg*. Týden, 5. 3. 2012. On-line: **www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/volby-v-rusku-dopadly-podle-ocekavani-mini-schwarzenberg_227173.html**; *Ruské volby: nová výzva*. Česká strana sociálně demokratická, 22. 3. 2012. On-line: **www.cssd.cz/aktualne/blogy/ruske-volby-nova-vyzva**.

2 Například *Путин объяснил, почему идет в президенты. Комсомольская правда*, 16. 1. 2012. On-line: **www.kp.ru/daily/25817.5/2796238**; *Владимир Путин: тем, кто хочет или пытается разделить нас, могу сказать одно – не дождетесь*. Комсомольская правда, 23. 1. 2012. On-line: **www.kp.ru/daily/25821.5/2799215**; *Путин посвятил очередную программную статью экономическим задачам России*. Комсомольская правда, 30. 1. 2012. On-line: **www.kp.ru/daily/25825.5/2802322**.

3 *Предвыборная программа Всероссийской политической партии «Единая Россия» (на выборах Президента России 4 марта 2012 года): Сильная Россия в сложном мире*. Владимир Путин 2012. On-line: **putin2012.ru/program/5**.

4 Tamtéž.

5 *EU-Russia Summit – December 2012: Press Conference – Part 6 (Q & A)*. European Council – Council of the EU: TV Newsroom. On-line: **tvnewsroom.consilium.europa.eu/event/eu-russia-summit-december-2012/press-conference-part-6-qa2070**.

6 *Schwarzenberg: Západ reaguje na Putinovu autokracii pomalu*. ČTK, 26. 9. 2012.

7 *Россия выходит из образа.* Коммерсантъ, №145 (4930), 8. 8. 2012. On-line: **www.kommersant.ru/doc/1997276**.

8 *TOP 09: Nečas mohl zpochybnit směřování zahraniční politiky*. ČTK, 11. 9. 2012.

9 *Martin Kuba: Jsme závislí na exportu*. Občanská demokratická strana, 11. 9. 2012. On-line: **www.ods.cz/clanek/2366-jsme-zavisli-na-exportu**.

10 Rozhovor se zástupcem Odboru států severní a východní Evropy MZV ČR, 1. 7. 2013.

11 *Ministra zahraničí Schwarzenberga znepokojuje vývoj v Rusku.* ČTK, 28. 8. 2012.

12 *Premiér: Dokončení Temelína bude významný impulsem pro český průmysl*. Vláda České republiky, 10. 9. 2012. On-line: **www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamne-projevy/premier-dokonceni-temelina-bude-vyznamnym-impulsem-pro-cesky-prumysl-98892**; Rozhovor se zástupcem Odboru států severní a východní Evropy MZV ČR, 2. 8. 2013.

13 Mládek, J.: *Když tě nechválí, pochval se sám*. Česká strana sociálně demokratická, 30. 7. 2012. On-line: **www.cssd.cz/aktualne/nazory-a-komentare/kdyz-te-nechvali-pochval-se-sam**.

14 *TOP 09: Nečas mohl zpochybnit směřování zahraniční politiky*. ČTK, 11. 9. 2012.

15 *Schwarzenberg vyčítá Nečasovi úlet. Politici se přou o „dalajlamismus“*. iDNES.cz, 11. 9. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/top-09-stoji-za-schwarzenbergovou-kritikou-necase-f7w-/domaci.aspx?c=A120911_120033_domaci_kop**.

16 *V Moskvě teď panuje zvláštní atmosféra. Rozhovor s poslancem Evropského parlamentu za KSČM Jiřím Maštálkou*. KSČM, 14. 12. 2012. On-line: **www.kscm.cz/z-medii/71804/v-moskve-ted-panuje-zvlastni-atmosfera?previev=archiv**.

17 Například *Volby 2012. Krajské volby – Jihočeský kraj*. Otázky Václava Moravce, Česká televize, 20. 9. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/volby/jihocesky-kraj/ovm**.

18 Například Joch, R.: *Atentát to nebyl*. Blog.iDNES.cz, 2. 10. 2012. On-line: **joch.blog.iDNES.cz/c/290407/Atentat-to-nebyl.html**.

19 *Projev prezidenta při zahájení Mezinárodního strojírenského veletrhu v Brně*. Václav Klaus: Projevy a vystoupení, 10. 9. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3180**; *Vystoupení prezidenta republiky na setkání s českými velvyslanci*. Václav Klaus: Projevy a vystoupení, 29. 8. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3175**.

20 Například *Fischer se snížil k ubohé úrovni, míní Zeman a upozorňuje na Chrenka*. iDNES.cz, 28. 12. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/fischer-a-zeman-pred-volbou-prezidenta-dhy-/domaci.aspx?c=A121227_221818_domaci_ert**.

21 *Dienstbier chce udělovat mandáty pouze podle preferenčních hlasů*. České noviny, 20. 8. 2012. On-line: **www.ceskenoviny.cz/zpravy/dienstbier-chce-udelovat-mandaty-pouze-podle-preferencnich-hlasu/830472**; *Dienstbier láká na volební revoluci: útočí na korupci v partajích*. Týden, 20. 8. 2012. On-line: **www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/dienstbier-laka-na-volebni-revoluci-utoci-na-korupci-v-partajich_243486.html**.

22 Například *Miloš Zeman: Vazby na Rusko? Nesmysl*. E15.cz, 17. 12. 2012. On-line: **zpravy.e15.cz/domaci/politika/milos-zeman-vazby-na-rusko-nesmysl-940870)http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/milos-zeman-vazby-na-rusko-nesmysl-940870**.

23 *Prohlášení politické rady SPOZ*. Zemanovci. Strana práv občanů, 21. 11. 2012. On-line: **www.spoz.cz/tiskove-zpravy/prohlaseni-politicke-rady-spoz**.

24 *Zeman: Žádné peníze od ruského Lukoilu, sázím na drobné obamovské dary*. iDNES.cz, 17. 5. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/rozhovor-s-prezidentskym-kandidatem-milosem-zemanem-pda-/domaci.aspx?c=A120516_210345_domaci_kop**.

25 Například předmluva Miloše Zemana ke knize Milana Syručka. Syruček, M.: *Je třeba se bát Ruska?* Praha: Epocha, 2011.

26 Viz Zenkner, P.: *Z debaty prezidentských kandidátů o EU*. Euroskop, 14. 11. 2012. On-line: **www.euroskop.cz/44/21554/clanek/z-debaty-prezidentskych-kandidatu-o-eu**; *Jaká byla debata a názory kandidátů na prezidenta o evropské vizi?* Volba prezidenta České republiky, 9. 11. 2012. On-line: **www.volba-prezidenta.cz/novinky_na_webu_volba_prezidenta_cz/jaka_byla_debata_a_nazory_kandidatu_na_prezidenta_o_evropske_vizi**.

27 *Který kandidát na prezidenta povede Česko v Evropě nejlépe?* iHNED.cz. 14. 11. 2012. On-line: **evropske-hodnoty.blog.ihned.cz/c1-58534150-ktery-kandidat-na-prezidenta-povede-cesko-v-evrope-nejlepe**.

28 *Zeman: Už vím, kdo jsou eurohujeři*. Mladá fronta Dnes, 20. 9. 2012.

29 Přehled: *Jak chtějí kandidáti na prezidenta nakopnout ekonomiku?* E15.cz, 16. 12. 2012. On-line: **zpravy.e15.cz/domaci/politika/prehled-jak-chteji-kandidati-na-prezidenta-nakopnout-ekonomiku-940599**.

30 *Dienstbier nevidí v jádru perspektivu, Zeman chce skončit se solárním šílenstvím*. Novinky.cz, 28. 11. 2012. **On-line: www.novinky.cz/domaci/286194-dienstbier-nevidi-v-jadru-perspektivu-zeman-chce-skoncit-se-solarnim-silenstvim.html**.

31 Například *Fischer: Václav Klaus mě výrokem k metylové aféře nemile překvapil. Rozhovor Jana Fischera pro deník Právo*. Jan Fischer: Média, 24. 9. 2012. On-line: **www.jan-fischer.cz/media/jf-v-mediich/fischer-vaclav-klaus-afere-nemile-prekvapil**; *Fischer: Nižší růst penzí bych odmítl.*

A vládu s komunisty nejmenoval. Jan Fischer: Média, 13. 8. 2012. On-line: **www.jan-fischer.cz/media/jf-v-mediich/fischer-nizsi-rust-s-komunisty-nejmenoval**.

32 *Prezidentský dotazník: Měli by mít Palestinci vlastní stát? Zeman je proti, Fischer pro*. iHNED.cz, 11. 12. 2012. On-line: **zpravy.ihned.cz/politika/c1-58926640-prezidentsky-dotaznik-meli-by-mit-palestinci-vlastni-stat-zeman-je-proti-fischer-pro**.

33 Roithová, Z.: *Bát se, do ruského lesa nechodit a raději ani nevolat*... Blog.aktualne.cz, 19. 8. 2012. On-line: **blog.aktualne.centrum.cz/blogy/zuzana-roithova.php?itemid=17254**.

34 Mouchová, K.: *O jedné veřejné diskusi. A jedné prohrané bitvě profesora Franze*. Českápozice.cz, 25. 11. 2012. On-line: **www.ceskapozice.cz/domov/politika/o-jedne-verejne-diskusi-jedne-prohrane-bitve-profesora-franze**.

35 Profil: *Fischerová se za ideály nestydí. Chce zásadní změnu celé země*. iDNES.cz, 29. 12. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/profil-tani-fischerove-07o-/domaci.aspx?c=A121206_130835_domaci_jw**.

36 Anketa Ln *Osmička zatím jistých kandidátů prezidentské volby se shoduje pouze v jediném*… Lidové noviny, 8. 10. 2012.

37 Profil: *Klaus v sukních. Bobošíkové vadí euro, dotace i sudetští Němci*. iDNES.cz, 23. 12. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/kandidatka-na-prezidentku-jana-bobosikova-fi3-/domaci.aspx?c=A121203_102607_domaci_jw**.

38 *Prohlášení MZV k soudnímu rozhodnutí o Pussy Riot*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 17. 8. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_k_soudnimu_rozhodnuti_o_pussy.htm**l.

39 *Prohlášení MZV k zákonu Ruské federace o NGOs*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 21. 11. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2012_11_21_prohlaseni_mzv_k_zakonu_o_ngos.html**.

40 *Prohlášení MZV k případu Sergeje Magnitského*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 22. 3. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2013_03_22_prohlaseni_mzv_k_pripadu_sergeje.html**; *Sergei Magnitsky. The enemy within*. The Economist, 9. 3. 2013. On-line: **www.economist.com/news/leaders/21573119-saga-has-been-parable-self-mutilating-way-russia-governed-enemy-withi**n.

41 Rozhovor se zástupcem Odboru států severní a východní Evropy MZV ČR, 2. 8. 2013.

42 Například *Podnikatelé chtějí uvolnění víz pro východní země. Blokují je*. lidovky.cz, 27. 7. 2012. On-line: **byznys.lidovky.cz/podnikatele-chteji-uvolneni-viz-pro-vychodni-zeme-fw2-/firmy-trhy.aspx?c=A120727_102357_firmy-trhy_ape**.

43 *Karlovarský hejtman přijal nového generálního konzula RF, 2. 10. 2012*. In: Zahraniční politika České republiky, data X–XII/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, leden 2013. On-line: **www.mzv.cz/public/dc/42/af/957553_883133_data_10_12_2012.pdf.**

44 Tuček, J.–Hájková, M.: *Příjezdový cestovní ruch ČR 2009–2015. Border Crossing Survey 2009–2015*. Únor / February 2013 / Závěrečná zpráva za rok 2012 / Final report for 2012 / STEM/MARK, a.s. On-line: **www.mmr.cz/getmedia/ce3b48a5-af72-45b5-a452-72fa1055abef/Zaverecna-zprava-za-rok-2012.pdf**.

45 *Podnikatelé chtějí uvolnění víz pro východní země. Blokují je*, op. cit.

46 Rozhovor se zástupcem Odboru států severní a východní Evropy MZV ČR, 2. 8. 2013; dále viz Reakce velvyslance Koláře na článek v týdeníku *Ekonom*, 18. 1. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, dokumenty I–III/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, duben 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/b3/6b/73/823547_739767_Dokumenty1_2012.pdf#page=56 & zoom=auto,0,372**.

47 Rozhovor se zástupcem Odboru států severní a východní Evropy MZV ČR, 2. 8. 2013.

48 *Američané kritizují Rusko kvůli dodávkám zbraní Sýrii*. Český rozhlas, 1. 6. 2012. On-line: **www.rozhlas.cz/zpravy/svet/_zprava/americane-kritizuji-rusko-kvuli-dodavkam-zbrani-syrii--1067158**.

49 *Clintonová: Rusko bude mít podíl na syrské občanské válce*. ČT24, 31. 5. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/179280-clintonova-rusko-bude-mit-podil-na-syrske-obcanske-valce**.

50 *Svět odsuzuje syrský režim za represe, Rusko a Čínu za veto v RB*. ČTK, 5. 2. 2012.
51 Rozhovor se zástupcem Odboru států severní a východní Evropy MZV ČR, 2. 8. 2013.
52 *Piloti české armády operují v Pobaltí*, 2. 11. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data –XII/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, leden 2013. On-line: **www.mzv.cz/public/dc/42/af/957553_883133_data_10_12_2012.pdf**.
53 *Dodávky ropy Družbou stále omezeny, řešení v nedohlednu*. ČTK, 11. 7. 2012.
54 Česká rafinérská – největší zpracovatel ropy v České republice. Základní informace o společnosti (Zpracováno k 30. 4. 2010). Česká rafinérská. On-line: **www.ceskarafinerska.cz/data/documents/prezentace_spolecnosti_2009.pdf**.
55 *Transněft: Rusko bude dodávky ropy do ČR asi dál omezovat*. ČTK, 20. 6. 2012.
56 *Rusko chce diverzifikovat export do ČR, řekl ruský obchodní rada*. ČTK, 5. 6. 2012.
57 Rozhovor se zástupcem Odboru států severní a východní Evropy MZV ČR, 2. 8. 2013.
58 *Chargé d'affaires ad interim*. Velvyslanectví České republiky v Moskvě. On-line: **www.mzv.cz/moscow/cz/o_velvyslanectvi/velvyslanec_1/index.html**.
59 *Velvyslanec Kolář v Moskvě končí. Nahradí ho Vondra*. Týden, 20. 12. 2012. On-line: **www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/velvyslanec-kolar-v-moskve-konci-nahradi-ho-vondra_256046.html**.
60 *Remek by byl dobrý velvyslanec, řekl Zeman knížeti*. Aktuálně.cz, 9. 2. 2012. On-line: **aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=770925.**
61 *Rusko: Ekonomická charakteristika země*. BusinessInfo.cz, 30. 3. 2013. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-ekonomicka-charakteristika-zeme-19086.html**.
62 *ČR vítá vstup Ruska do WTO*, 30. 11. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data X–XII/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, leden 2013. On-line: **www.mzv.cz/public/dc/42/af/957553_883133_data_10_12_2012.pdf**.
63 *Unie žaluje Rusko. Kvůli poplatkům za auta*. Euroskop, 10. 7. 2013. On-line: **www.euroskop.cz/8956/22677/clanek/unie-zaluje-rusko-kvuli-poplatkum-za-auta**.
64 *S Kubou jedou do Ruska podpořit export zástupci 40 firem*. ČTK, 21. 9. 2012.
65 *Rusko chce diverzifikovat export do ČR, řekl ruský obchodní rada*. ČTK, 5. 6. 2012.
66 Rusko: *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz, 30. 3. 2013. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-19089.html**.
67 Tamtéž.
68 Přibík, O.: *Bendl v Rusku jedná o exportu*. Agroweb, 9. 10. 2012. On-line: **www.agroweb.cz/Bendl-v-Rusku-jedna-o-exportu__s43x61652.html**.
69 Rozhovor se zástupcem Odboru států severní a východní Evropy MZV ČR, 2. 8. 2013.
70 Například *České firmy podepsaly smlouvy s ruskými za půl miliardy Kč*. vz24.cz, 9. 10. 2012. On-line: **www.vz24.cz/clanky/ceske-firmy-podepsaly-smlouvy-s-ruskymi-za-pul-miliardy-kc**.
71 *Češi ztrácejí zakázky v olympijské Soči*. E15.cz, 9. 8. 2012. On-line: **zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/cesi-ztraceji-zakazky-v-olympijske-soci-903758**.
72 *Rusko chce diverzifikovat export do ČR, řekl ruský obchodní rada*. ČTK, 5. 6. 2012.
73 *Rusové věří ve své šance při dostavbě Temelínu*. ČTK, 4. 6. 2012.
74 *Skupina Rosatom otevřela pobočku v České republice*. Atom Info, 16. 8. 2012. On-line: **atominfo.cz/2012/11/skupina-rosatom-otevrela-pobocku-v-ceske-republice**.
75 Například *Rosatom chystá další podpisy s českými firmami k Temelínu*. ČTK, 18. 3. 2012.
76 Například *Ministr M. Kuba: Rozhovor pro týdeník Profit*, 20. 2. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, dokumenty I–III/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, duben 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/b3/6b/73/823547_739767_Dokumenty1_2012.pdf#page=56 & zoom=auto,0,372**.
77 *Do boje o zakázku na dostavbu Temelína vložil MIR.1200 stamiliony*. ČTK, 9. 12. 2012.
78 *Američané nabízí ČEZu výhodnou půjčku, musí ale zvítězit Westinghouse*. ČT24, 27. 7. 2013. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/236054-americane-nabizi-cezu-vyhodnou-pujcku-musi-ale-zvitezit-westinghouse**.

79 *Výroční zpráva 2011*. Bezpečnostní informační služba, vnitřní zpravodajská služba České republiky, 22. 8. 2012. On-line: **www.bis.cz/n/2012-08-22-vyrocni-zprava-2011.html**.

80 *Ministerstvo zahraničí uspořádalo Diskusní fórum Rusko – Obchodní partner*, 26. 4. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data IV–VI/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, červenec 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/ef/e6/e6/855595_770627_data4_6_2012.pdf**.

81 *Exportní strategie ČR 2012–2020*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 15. 3. 2012. On-line: **www.mpo.cz/dokument103015.html**.

82 *S Kubou jedou do Ruska podpořit export zástupci 40 firem*. ČTK, 21. 9. 2012.

83 *Ministr Kuba jednal s ruským velvyslancem o prohloubení hospodářské spolupráce*. 13. 4. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data IV–VI/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, červenec 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/ef/e6/e6/855595_770627_data4_6_2012.pdf**.

84 *Ministr M. Kuba jednal v Tatarstánu o rozvoji spolupráce mezi ČR a RF*, 27. 11. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data X–XII/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, leden 2013. On-line: **www.mzv.cz/public/dc/42/af/957553_883133_data_10_12_2012.pdf**.

85 *Ministerstvo zemědělství se účastnilo World Food Moskva – nejvýznamnějšího mezinárodního potravinářského veletrhu v Rusku*, 17. 9. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data VII–IX/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, říjen 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/6f/e2/61/910564_824818_ZP_data7_9_final.pdf**.

86 *Euro 2012. Putin, Miedwiediew i Klaus jednak nie przyjadą do Wrocławia.* Sport.pl, 8. 6. 2012. On-line: **www.sport.pl/pilka/1,65037,11892038,Euro_2012__Putin__Miedwiediew_i_Klaus_jednak_nie_przyjada.html**.

87 *Klaus na ruské ambasádě připomněl porážku fašismu*. Právo, 10. 5. 2012.

88 *Sněmovní tisk 567, Sml. mezi ČR a Ruskou federací o sociálním zabezpečení*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. období: Jednání a dokumenty: Sněmovní tisky. On-line: **www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=567 & O=6**.

89 *Místopředseda Senátu P. Sobotka se setkal s ruským velvyslancem*, 29. 2. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data I–III/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, duben 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/54/a/d8/815580_733362_data1_2012.pdf**; *Předseda a místopředseda Senátu se zúčastnili oslav Dne vítězství na ruské ambasádě*, 9. 5. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data IV–VI/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, červenec 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/ef/e6/e6/855595_770627_data4_6_2012.pdf**; *Přemysl Sobotka: Business den Ruské federace*. Občanská demokratická strana, 11. 9. 2012. On-line: **www.ods.cz/clanek/2797-business-den-ruske-federace**.

90 *Usnesení č. 113 výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj z 26. schůze dne 29. června 2012: Zahraniční cesta Rusko 2012*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. období: Výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj: Dokumenty: Usnesení. On-line: **www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=122910**.

91 *Záznam z pracovní cesty Výboru pro záležitosti EU v Ruské federaci ve dnech 24.–27. září 2012*. Senát Parlamentu České republiky.

92 *Europoslanec L. Rouček bude v Moskvě jednat o povolební situaci a evropsko-ruských vztazích*. Česká strana sociálně demokratická, 19. 3. 2012. On-line: **www.cssd.cz/aktualne/zahranicni-politika-cssd/europoslanec-l-roucek-bude-v-moskve-jednat-o-povolebni-situaci-a-evropsko-ruskych-vztazich**.

93 *Středočeský kraj podepsal smlouvu o obchodně-ekonomické, vědecko-technické a kulturní spolupráci s Astrachaňskou oblastí*, 1. 8. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data VII–IX/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, říjen 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/6f/e2/61/910564_824818_ZP_data7_9_final.pdf**.

[94] *Delegace z Vologodské oblasti se zúčastnila Ruských dnů v Ostravě.* In: Zahraniční politika České republiky, data I–III/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, duben 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/54/a/d8/815580_733362_data1_2012.pdf**.

[95] *Delegace Moravskoslezského kraje ve Volgogradské oblasti*, 1. 4. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data IV–VI/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, červenec 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/ef/e6/e6/855595_770627_data4_6_2012.pdf**.

[96] *V Moskvě odhalili sochu české světice Ludmily*. ČT24, 18. 9. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/196317-v-moskve-odhalili-sochu-ceske-svetice-ludmily**.

[97] *Český Červený kříž se zapojil do programu Network on Return – s námi je návrat snazší*, 2. 8. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data VII–IX/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, říjen 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/6f/e2/61/910564_824818_ZP_data7_9_final.pdf**.

[98] *Nadace Člověk v tísni odsoudila trest pro Pussy Riot jako další politický rozsudek v Rusku*, 17. 8. 2012. In: Zahraniční politika České republiky, data VII–IX/2012. Odbor administrativy a zpracování informací MZV ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, říjen 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/6f/e2/61/910564_824818_ZP_data7_9_final.pdf**.

[99] *Dominik Duka: Chování Pussy Riot připomíná Stalina*. Český rozhlas, 9. 9. 2012. On-line: **www.rozhlas.cz/radiozurnal/zajimavosti/_zprava/dominik-duka-chovani-pussy-riot-pripomina-stalina--1107548**.

[100] *Podpora Akce D.O.S.T. Petru Nečasovi ve sporu s Karlem Schwarzenbergem*. Akce D.O.S.T.: Prohlášení – výzvy – otevřené dopisy. On-line: **www.akce-dost.cz/20120913.htm**.

[101] *Putinovo Rusko*. Hyde Park, ČT24, 5. 3. 2012.

Kapitola 9
Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice

Petra Cibulková

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Zásadní vliv na utváření a současnou podobu české zahraniční politiky vůči šestici států východní Evropy a jižního Kavkazu měly události v letech 2009–2011. Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko a Ukrajina se v roce 2009 zapojily do projektu Východního partnerství (VP) v rámci Evropské politiky sousedství Evropské unie (EPS). Česká republika, pod jejímž předsednictvím bylo Východní partnerství zahájeno, jej následně přijala jako jednu z priorit své zahraniční politiky.[1] *Koncepce zahraniční politiky České republiky* z roku 2011 vnímá bilaterální a multilaterální vztahy se zeměmi východní Evropy především v kontextu posilování integrace těchto zemí s Evropskou unií. V souladu s vývojem Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU (SZBP), resp. redefinicí EPS, položila Koncepce důraz na podmíněnost rozvoje vztahů se zeměmi EPS.[2]

Nedemokratické posuny v některých zemích regionu v posledních letech proto možnosti posílení bilaterálních vazeb EU se zeměmi východní dimenze EPS oslabily. Po vítězství Viktora Janukovyče v prezidentských volbách v Ukrajině v únoru 2010 zahájil režim trestněprávní procesy s členy bývalé vlády, v čele s premiérkou Julijí Tymošenkovou. Její odsouzení v roce 2011 vedlo ke zpomalení procesu dokončení bilaterální asociační smlouvy EU–Ukrajina ze strany EU. Na konci roku 2010 byla EU nucena reagovat na zvýšení represivnosti režimu v Bělorusku po prezidentských volbách. Pozici Východního partnerství i bilaterálních vztahů s jejími účastnickými zeměmi ve vnějších vztazích EU ovšem od konce roku 2010 výrazně zastínil i krizový vývoj v arabském světě, zejména konflikty v Libyi a Sýrii.

Spíše než na prosazování konkrétních multilaterálních a bilaterálních aktivit v rámci programu VP a regionu východní Evropy a jižního Kavkazu se tak česká diplomacie zaměřuje na zajištění pozornosti věnované programu samotnému na úrovni

EU a zachování dynamiky jednání o posilování bilaterálních vazeb těchto zemí s EU. Relativně krátce po sobě následující předsednictví Rady EU tří ze čtyř zemí Visegrádu v letech 2009 a 2011 přispěla k aktivizaci spolupráce v tomto uskupení na půdě EU ve vztazích se zeměmi východoevropského regionu. V bilaterální rovině posílil zmiňovaný vnitropolitický vývoj v Bělorusku a Ukrajině roli lidskoprávní dimenze v české zahraniční politice vůči zemím VP, resp. roli ČR jako aktivního podporovatele tamní opozice. Důležitým aspektem bilaterálních vztahů zůstává od „plynové krize" roku 2009 i problematika energetické bezpečnosti, která se (i na úrovni EU) projevovala mj. zvýšením zájmu o rozvoj vztahů s Ázerbájdžánem.

Přestože česká diplomacie vnímá vztahy se zeměmi Východního partnerství jako oblast, kde se díky svým historickým zkušenostem i vazbám na region může v rámci EU a SZBP profilovat jako důležitý hráč, jsou její reálné možnosti limitovány nejen nynějším poklesem zájmu ze strany EU o své východoevropské sousedy, ale i trvajícím nezájmem české politické scény o tuto problematiku. Jak následně ukáže část věnovaná bilaterálním vztahům se zeměmi VP, k aktivizaci českých politiků ve vztahu k zemím východní Evropy dochází jen v jednotlivých případech. Systematičtější a dlouhodobá diskuse o cílech a nástrojích české zahraniční politiky vůči zemím VP, popř. jejich zařazení v kontextu SZBP, zatím chybí. Nepřekvapí proto, že téma se neobjevilo ani v rámci kampaní kandidátů na prezidenta ČR.

Na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, včetně příslušných výborů, se v roce 2012 otázky vývoje zemí VP objevily prakticky jen v rámci interpelací na členy vlády. Konkrétně se jednalo o dále zmiňované případy koordinace zahraniční politiky vůči Ukrajině a pozice ČR k propuštění Ramila Safarova v Ázerbájdžánu. Více zmínek o programu Východního partnerství jako prioritě české zahraniční politiky lze zaznamenat v jednáních Senátu a senátních výborů. Měly nicméně spíše jen informativní charakter. Podobně jako poslanci i senátoři se zabývali situací v Ukrajině a případem R. Safarova. Ani v jedné z komor parlamentu ale výraznější diskuse o české zahraniční politice vůči zemím Východního partnerství či o projektu jako takovém neproběhla,[3] a to ani v situaci, kdy se soudě podle *de facto* stranicky diferencovaného výsledku hlasování o rezoluci k situaci v Ukrajině názorové rozdíly mezi stranami vládní koalice a opoziční ČSSD projevily (viz dále). Určitou výjimkou mezi politickými stranami tak byla TOP 09 a její nově založená platforma TOPAZ, která jeden ze čtyř bloků své první konference pořádané v červnu 2012 věnovala situaci v Bělorusku.[4] Zahraniční politika a konference tohoto typu ale nejsou hlavní náplní činnosti TOPAZ, a byť se v českém politickém prostředí jedná o chvályhodnou aktivitu, ke zviditelnění problematiky východní Evropy v českém politickém prostředí pravděpodobně nepovede.

Struktura kapitoly navazuje na předchozí vydání této publikace s tím rozdílem, že pro větší přehlednost a srovnatelnost budou hospodářské vztahy zemí východní dimenze EPS s ČR zachyceny v samostatném oddílu této kapitoly.

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: AGENDA A UDÁLOSTI

Multilaterální témata

Multilaterální rovina vztahů České republiky se zeměmi východní Evropy hraje z hlediska priorit české zahraniční politiky důležitou roli. Pozici Východního partnerství v agendě české diplomacie v roce 2012 umocňovalo pokračování předsednictví ČR v rámci Visegrádské spolupráce. Jako předsednická země ČR v období 2011–2012 organizovala dvě schůzky na vysoké úrovni, přičemž druhá, v březnu 2012, byla tematicky věnovaná programu Východního partnerství. Summit probíhal ve formátu V4+, tj. kromě zemí Visegrádské čtyřky se jej účastnili Estonsko, Litva, Lotyšsko, Dánsko (jako předsednická země Rady EU), Catherine Ashtonová (vysoká představitelka EU pro zahraniční vztahy a bezpečnostní politiku) a Štefan Füle (komisař EU pro rozšíření a Evropskou politiku sousedství).[5]

Příprava zasedání byla spojena s nedorozuměním vyplývajícím z problematických vztahů s běloruským režimem a sankční politikou EU vůči jeho čelním představitelům. Běloruský ministr zahraničních věcí v únoru prohlásil, že na summit zatím nebyl pozván. Ke spekulacím běloruské strany o bojkotu ze strany organizátorů zasedání přispělo i vyjádření velvyslance se zvláštním posláním pro Východní partnerství Petra Mareše, který během své návštěvy v Minsku prohlásil, že je na běloruské straně, aby učinila kroky, které jí pozvání zajistí. Přestože české MZV zareagovalo, že je zváno i Bělorusko, běloruský ministr zahraničních věcí svou účast vyloučil s tím, že se na summit nechystal.[6]

Březnový summit se spíše než dílčím platformám, které tvoří podstatu této multilaterální spolupráce se zeměmi východní dimenze Evropské politiky sousedství, věnoval problému nedostatečné pozornosti věnované projektu samotnému v rámci EU. Země Visegrádu se rozhodly realizaci a financování aktivit ve východním sousedství EU podpořit vlastním společným programem. Takzvané Východní partnerství Visegrádské čtyřky (*Visegrad 4 Eastern Partnership*) bylo zřízeno v rámci Mezinárodního visegrádského fondu.[7] Blíže ke spolupráci zemí Visegrádu v tomto ohledu viz příslušná kapitola této publikace.

Diskutovalo se i o tzv. cestovní mapě, k jejímuž vypracování se EU zavázala v roce 2011 na 2. summitu VP ve Varšavě. Dokument měl specifikovat cíle a nástroje multilaterální i bilaterální dimenze VP pro období do podzimu 2013, kdy se koná 3. summit Východního partnerství ve Vilniusu.[8] Cestovní mapa byla oficiálně představena v květnu 2012. Její podstatou je především zakomponování principu „více za více“, podmiňujícího rozvoj vztahů reformním úsilím zúčastněných zemí. Zároveň se EU zavázala podpořit implementaci cestovní mapy programem integrace a spolupráce (*Eastern Partnership Integration and Cooperation*, EaPIC) s dodatečným finančním fondem.[9]

Hlavními tahouny VP na půdě EU zůstávají její iniciátoři – Švédsko a Polsko. Zásadní roli pro udržování pozornosti této agendě hraje podpora VP ze strany Německa. Česká republika se v jednáních o programu a jeho dalším směřování aktivně angažuje, byť ve srovnání se třemi jmenovanými zeměmi je sice vnímána jako důle-

žitý, ale nikoli klíčový aktér. VP je podporováno rovněž Slovenskem, Maďarskem, Estonskem, Lotyšskem, Litvou a ze „starých" členských zemí Velkou Británií. Přijetím cestovní mapy, specifikací cílů, jichž by měly účastnické země VP do summitu 2013 dosáhnout, a posílením financování spolupráce se EU snaží zabránit dalšímu negativnímu či minimálně rozpačitému hodnocení celého programu na dalším výročním summitu. Přestože VP má v rámci EU stabilní podporu skupiny členských států, nedaří se dosáhnout výraznějšího pokroku v naplnění ambicí, se kterými byl projekt v květnu 2009 zahajován. Evropská unie je prakticky od stejného období pohlcena řešením finanční a ekonomické krize a hledáním nástrojů na její zvládnutí. V zahraničněpolitické oblasti se z pohledu EU jako priorita jeví krizový vývoj v arabském světě a především konflikt v Sýrii. Nedemokratické trendy a charakter politických režimů ve většině zemí VP blokují jednání a finalizaci nové legislativní základny bilaterálních vztahů zemí VP a EU, která má přinést prohloubení zejména ekonomické spolupráce.

Podoba cestovní mapy a principy, na nichž je založena, odpovídají prioritám české zahraniční politiky ve vztahu k východoevropskému regionu (včetně důrazu na transformační spolupráci a lidská práva). Potenciál, který tato agenda pro profilaci ČR v rámci EU představuje, je ale využit jen zčásti. Zatímco švédská či polská diplomacie se v těchto otázkách může opírat o podporu napříč politickým spektrem, a tomu odpovídá i aktivita těchto států na úrovni EU i jejich angažovanost v bilaterálních vztazích se zeměmi regionu, v ČR zájem o tento směr zahraniční politiky zdá se nepřekračuje rámec MZV.

Vedle koncepční úrovně je pro VP důležitá i role ČR v praktické spolupráci. Česká republika na počátku roku převzala řízení spolupráce v oblasti reforem veřejné správy na místní a regionální úrovni. Semináře na toto téma pořádané MZV ČR se konaly v květnu v Gruzii[10] a v listopadu v Praze.[11]

Bilaterální témata

Ukrajina

Vývoj vztahů České republiky s Ukrajinou vykazoval v posledních několika letech spíše negativní trend. Přestože ČR patří k dlouholetým zastáncům přibližování Ukrajiny k EU a tento postoj nezměnila ani po nástupu nové prezidentské garnitury V. Janukovyče, bilaterální agendě dominovaly kauzy, které vzájemnou spolupráci narušovaly. Od roku 2009 se opakovaně objevovaly problémy v oblasti udělování víz, česká strana kritizovala obstrukce a zdržování ukrajinské diplomacie při obsazování pozic na českém konzulátu i postu velvyslance. Zahájení trestněprávních procesů proti členům bývalé ukrajinské vlády ze strany Janukovyčovy administrativy pak znamenalo zakotvení sporů o charakter české azylové politiky jako nového významného prvku agendy česko-ukrajinských vztahů.

Bilaterální vztahy České republiky s Ukrajinou v roce 2012 tuto tendenci potvrdily. Zatímco vízové otázky i zajištění českého zastoupení v Ukrajině se během roku 2011 podařilo vyřešit, ústředním tématem se stala kauza bývalé premiérky J. Tymošenkové a s ní související problematika poskytování azylu lidem spjatým s její osobou a stíhaným současnou ukrajinskou administrativou. Patrné to bylo již od samého

počátku roku, kdy ministerstvo vnitra ČR vyhovělo žádosti manžela J. Tymošenkové Oleksandra.[12] Rozhodnutí přišlo krátce poté, co se podařilo česko-ukrajinské vztahy uklidnit. V roce 2011 Ukrajina přistoupila k několika krokům, které česká strana vnímala jako odvetná opatření za poskytnutí azylu bývalému ministru hospodářství Bohdanu Danylyšynovi.[13] K obnovení dialogu s Ukrajinou došlo až v prosinci 2011 při oficiální návštěvě premiéra Mykoly Azarova v Praze. V souvislosti s azylem pro O. Tymošenka se proto ČR obávala opětného zhoršení bilaterálních vztahů.[14] Ukrajinská strana nicméně reakci omezila na komentáře zpochybňující politické důvody emigrace O. Tymošenka s poukazem na absenci jakéhokoli jeho angažmá v ukrajinské politice. Přestože sám Tymošenko hovořil o politických důvodech a politickém azylu z důvodu tlaku vyvíjeného na rodinu J. Tymošenkové ze strany ukrajinských úřadů, česká ambasáda v Kyjevě vysvětlovala, že nejde o politický azyl, ale o mezinárodní ochranu formou azylu, jejíž důvody být politické nemusí.[15]

I přes rostoucí kritiku ukrajinského režimu kvůli jeho postupu proti členům bývalé vlády a politickému charakteru těchto soudních procesů došlo na konci února k odsouzení bývalého ministra vnitra Jurije Lucenka. MZV ČR rozsudek označilo za další příklad selektivní spravedlnosti a politickou mstu.[16]

Věznění bývalé premiérky a zejména dohady o jejím zdravotním stavu a úrovni péče, která je jí poskytována, vedly k žádosti rodiny o prověření situace lékaři ze zahraničí. Organizaci mise zajišťovala europoslankyně Zuzana Roithová.[17] V únoru se přímo v Kyjevě seznámila se zdravotní dokumentací Tymošenkové, označila její stav za vážný a zacházení s ní za týrání.[18] Situace kolem Tymošenkové se dále vyostřila v dubnu, kdy bývalá premiérka zahájila hladovku na protest proti násilí ze strany dozorců při jejím nuceném převozu do nemocnice. Česká republika na tato obvinění reagovala žádostí o umožnění nezávislým pozorovatelům a právníkům Tymošenkové situaci prověřit.[19]

Rostoucí pochybnosti o způsobu zacházení ukrajinských úřadů s J. Tymošenkovou vyvolaly na české poměry relativně vysokou odezvu politické scény. V květnu se k hladovce bývalé premiérky připojil exsenátor Vlastimil Sehnal (ODS) s cílem zvýšit medializaci kauzy v ČR a vytvořit tak tlak na české politiky, aby se v případu více angažovali.[20] Situace kolem Tymošenkové a postoje ČR byla v květnu i předmětem parlamentních interpelací, kde se k věznění kriticky vyjádřili představitelé obou hlavních parlamentních stran – premiér Petr Nečas (ODS) i stínový ministr zahraničních věcí Lubomír Zaorálek (ČSSD).[21] Aktivity se ujala i předsedkyně Poslanecké sněmovny ČR Miroslava Němcová, která adresovala dopis svému ukrajinskému protějšku Volodymyru Lytvynovi. V něm ho jako žena-poslankyně žádala, aby využil svých pravomocí k zajištění dodržování lidských práv a humánního zacházení s J. Tymošenkovou. Apelovala zároveň na ostatní poslankyně sněmovny, aby se k dopisu připojily.[22]

Situace v Ukrajině se dostala i na pořad jednání Senátu ČR, kde ovšem vyvolalo rozpory mezi zástupci vládních stran a opoziční ČSSD. Usnesení s výzvou k propuštění politických vězňů a zajištění zdravotní péče odsouzeným členům bývalé vlády se na program jednání mělo dostat v červenci. S odkazem na nedostatek materiálů ale senátoři za ČSSD bod z programu stáhli.[23] K projednávání a schválení usnesení tak do-

šlo až následující měsíc, přičemž většina senátorů za ČSSD se hlasování zdržela, aniž by ovšem na toto téma proběhla jakákoli diskuse, která by jejich postoj ozřejmila.[24]

Kauza udělení českého azylu B. Danylyšynovi (2011) byla připomenuta i ve druhé polovině roku 2012. V srpnu byl v Ukrajině zatčen Vasyl Danyliv na základě obvinění z účasti na pokusu vraždy. Danyliv dlouhodobě žije v ČR a je jedním ze zakladatelů organizace Ukrajinská evropská perspektiva, jejímž předsedou se stal B. Danylyšyn. Danyliv zatčení považuje za politickou mstu za své aktivity na podporu ukrajinské opozice a ukrajinského exilu.[25] Ukrajinská opozice ani česká diplomacie nicméně uvalení vazby na Danyliva ani jeho případ nekomentovaly.

Závěr roku opět ukázal na pozici České republiky jako potenciálního centra pronásledované ukrajinské opozice, když médii proběhla informace, že se v ČR chystá podat žádost o azyl další ukrajinský politik. Andrij Škil byl do října 2012 poslancem za Blok Julije Tymošenkové a poté, co ve volbách další mandát nezískal, bylo proti němu obnoveno stíhání za účast na násilných demonstracích v roce 2001 proti tehdejšímu prezidentu Leonidovi Kučmovi. Ukrajinské úřady nicméně oznámily, že obvinění Škila byla překvalifikována a jako taková jsou promlčena, takže mu stíhání v Ukrajině nehrozí.[25]

Angažovanost České republiky v kritice politické motivace probíhajících soudních procesů s představiteli opozice a role ČR jako azylové země v roce 2012 nevyvolávala v česko-ukrajinských vztazích takové napětí jako v roce 2011. Většina kroků české strany zůstala bez oficiální odezvy ukrajinské diplomacie a byla pouze komentována v ukrajinských médiích. Pozici ČR např. ironizoval poslanec vládní koalice a místopředseda právního výboru parlamentu Volodymyr Olijnyk, když navrhl poskytnout ukrajinský azyl bývalé ministryni obrany Vlastě Parkanové obviněné v kauze předražených armádních letounů CASA.[27]

Jedním z důvodů relativního uklidnění česko-ukrajinských vztahů ve srovnání s rokem 2011 je pravděpodobně postoj české diplomacie k podpisu asociační smlouvy mezi EU a Ukrajinou. Dohoda byla k podpisu připravena v roce 2011, nicméně realizace tohoto aktu byla v kontextu případu J. Tymošenkové odložena. Informace, které v průběhu roku 2012 přicházely ohledně zdravotního stavu Tymošenkové a pokračování z pohledu EU politicky motivovaných procesů s opozičními politiky, vedly řadu států EU k rozhodnutí bojkotovat akce pořádané či spolupořádané Ukrajinou. Pozice ČR v těchto otázkách nebyla zcela jednoznačná vzhledem k rozdílným názorům MZV reprezentovaného K. Schwarzenbergem a prezidenta V. Klause. Dílčím způsobem se projevil i rozdílný pohled mezi ministrem Schwarzenbergem a premiérem P. Nečasem.

Postoj MZV v čele s K. Schwarzenbergem spočívá v důrazu na dialog s Ukrajinou a posílení spolupráce podpisem Asociační dohody. Neznamená to, že by postupy ukrajinského režimu nechávalo MZV zcela bez odezvy. Naopak, jak ukazuje předchozí text, k vývoji v Ukrajině se oficiálně vyjadřuje a K. Schwarzenberg patří ke skupině ministrů zahraničních věcí zemí EU, kteří již několikrát svá stanoviska zformulovali ve společném otevřeném dopise či článku. Takovou akcí byl i editorial pěti ministrů zemí EU včetně ČR v *The New York Times* „Ukraine's Slide" publikovaný v březnu, tj. po odsouzení J. Lucenka.[28] Autoři kritizovali charakter probíhajících soudních procesů v Ukrajině a označili je za neslučitelné s deklarovanou ukrajinskou proevrop-

skou orientací. V konstatování, že Ukrajina drží klíč od „uvězněné" asociační dohody, je možné vidět příklon K. Schwarzenberga k pozici EU jako celku, byť ČR v jejím rámci prosazuje podpis nepodmiňovat konkrétním případem. Na tomto přístupu, tj. podpisu asociační dohody bez konkrétní podmínky týkající se uvězněných opozičních politiků ovšem s důrazem na potřebu posílit vládu práva a nezávislost justice obecně, se ČR shoduje s dalšími státy regionu, což potvrdilo společné prohlášení v březnu na summitu V4+ k Východnímu partnerství.[29]

Podle K. Schwarzenberga je nutné Ukrajinu podporovat v jejím proevropském směřování, čehož lze docílit spíše pozitivní motivací než sankcemi. Nebyl proto ani zastáncem bojkotu summitu prezidentů středoevropských zemí k problematice integračních procesů v Evropě, který se měl konat v květnu v Jaltě, ani bojkotu Ukrajinou organizované části fotbalového Mistrovství Evropy.[30] Za důležitou česká diplomacie zároveň považuje aktivní podporu ukrajinské opozice, což dokládá dubnová návštěva K. Schwarzenberga v Kyjevě. Na pozvání předáka opozice Arsenije Jaceňuka se zde jako jeden z hlavních řečníků zúčastnil konference Kyjevského bezpečnostního fóra.[31]

Prezident Klaus se v otázce reakce na situaci v Ukrajině naopak přiklonil k táboru prosazujícího bojkot Ukrajinou organizovaných událostí. V dubnu proto zrušil plánovanou cestu na summit středoevropských lídrů. Svůj postoj potvrdil na začátku května při jednání prezidentů Visegrádské skupiny ve Vysokých Tatrách, přičemž poznamenal, že toto rozhodnutí je mj. dáno jinými zájmy ČR, než má Slovensko a Polsko jako sousední státy Ukrajiny.[32] Záměrnou neúčast na ukrajinské části Mistrovství Evropy ve fotbale prezident Klaus ovšem vyloučil s tím, že se jedná o sportovní a nikoli politickou akci. O bojkotu mistrovství uvažoval premiér P. Nečas v případě, že by ukrajinský režim represe vůči J. Tymošenkové dále stupňoval. Českého týmu by se ovšem zápasy na ukrajinském území týkaly až v případě postupu do semifinále a čtvrtfinálová prohra ČR s Portugalskem tak dilema českého premiéra a jeho vlády vyřešila.[33]

Za test zájmu současného ukrajinského režimu pokračovat v dialogu s EU byly považovány parlamentní volby konané v říjnu, resp. průběh kampaně a voleb samotných. Přestože samotný průběh voleb v den jejich konání mezinárodní pozorovatelská mise hodnotila pozitivně, zpráva kritizovala změny zákonů, které posilovaly pozici nejsilnější vládní strany, oslabování opozice diskreditací jejích lídrů v soudních procesech a nové formy manipulace volebních výsledků.[34] Smíšené hodnocení ukrajinských voleb se promítlo i do reakcí Evropské unie. Česká diplomacie prohlášení k ukrajinským volbám nevydala, podílela se ale na formulování společného stanoviska Rady EU v prosinci 2012. Jeho součástí je i stanovení tří prioritních oblastí – volební legislativa, soudnictví a ústavní legislativa, v nichž musí Ukrajina dosáhnout hmatatelného reformního pokroku, aby mohla být na summitu Východního partnerství v listopadu 2013 podepsána Asociační dohoda.[35]

Bělorusko

Vztahy České republiky s Běloruskem byly i v roce 2012 výrazně ovlivněny politikou běloruského režimu po zmanipulovaných prezidentských volbách v prosinci 2010. Česká republika dlouhodobě patří ke kritikům Lukašenkova režimu a je jedním z nejvýznamnějších aktérů spolupráce s běloruskou prodemokratickou opozicí. Zá-

roveň nicméně není příznivcem izolace současného běloruského režimu. ČR byla zastáncem strategie uplatňované vůči administrativě Alexandra Lukašenka Evropskou unií v letech 2008–2010, tj. dosáhnout postupného uvolňování režimu formou politického dialogu při využití zájmu běloruské politické reprezentace o posílení ekonomické spolupráce. Represe ze strany běloruského režimu po volbách v roce 2010 znamenaly přehodnocení tohoto přístupu a znovu otevřely diskusi o sankční politice EU vůči Bělorusku. Česká republika na půdě Evropské unie prosazuje cílené sankce proti předním představitelům běloruské administrativy a zvýšení role EU a jejích členských států v podpoře běloruské opozice. Za důležitý prvek politiky EU ve vztahu k Bělorusku ale považuje i pokračování komunikace s režimem v rámci Východního partnerství. Naplňování tohoto cíle se ale v posledních dvou letech nedaří kvůli nezájmu ze strany Běloruska.

V roce 2012 byla bilaterální česko-běloruská agenda ovlivněna především členstvím ČR v Evropské unii a solidaritou, resp. společným postupem s ostatními členskými státy. Na počátku roku 2012 Evropská unie schválila zpřísnění sankcí proti Bělorusku rozšířením listiny osob s vízovými restrikcemi o dalších 21 jmen. Prezident Lukašenko reagoval požadavkem, aby velvyslanec Polska a vedoucí stálé mise EU v Bělorusku opustili zemi. Česká republika se následně připojila k rozhodnutí zemí Evropské unie odvolat z Běloruska své velvyslance ke konzultacím.[36] Krize ve vztazích s Běloruskem se zmírnila v polovině dubna, kdy režim omilostnil a propustil čelného představitele opozice Andreje Sannikova. Česká diplomacie oficiálně vyjádřila naději, že bude následovat propuštění dalších politických vězňů.[37] V následujících týdnech se velvyslanci zemí Evropské unie vrátili na své posty v Bělorusku.[38]

Uklidnění ve vztazích mezi Běloruskem a EU po krizi z počátku roku skončilo poměrně záhy. V červenci vypukla tzv. plyšová aféra,[39] která vyvrcholila vypovězením švédského velvyslance z Běloruska. Evropská unie opět reagovala kolektivně. Ve srovnání s předchozím případem ale EU zvolila mírnější formu protiopatření, když jednotlivé členské země, včetně České republiky, povolaly běloruské velvyslance k pohovoru na ministerstvo zahraničních věcí.[40] Absenci posunu v charakteru běloruského režimu potvrdil průběh tamních parlamentních voleb v září. Česká diplomacie nad nedemokratičností těchto voleb vyjádřila lítost.[41]

Česká republika se i v roce 2012 angažovala v podpoře běloruské opozice. Je vnímána jako jedno z hlavních center běloruského exilu, přičemž význam České republiky jako přijímající země se ještě zvýšil po zmanipulovaných prezidentských volbách v Bělorusku v roce 2010. I proto si v září ČR vysloužila v oficiálním běloruském tisku kritiku generálního prokurátora za to, že nevyhověla žádostem běloruských úřadů o vydání stíhaných osob.[42] Česká republika zároveň dlouhodobě vytváří prostor pro působení běloruských opozičních organizací. V červenci ministerstvo vnitra ČR zaregistrovalo další běloruskou organizaci – Razam (Společně).[43] Bělorusko využilo příležitosti zpochybnit kreditibilitu ČR jako zastánce ochrany lidských práv a na říjnovém jednání pracovní skupiny Rady OSN pro lidská práva obvinilo ČR z mučení osob ve věznicích a psychiatrických léčebnách.[44]

Závěr roku naznačil snahu české diplomacie o konstruktivní dialog s běloruskou stranou. V prosinci uplynulo 20 let od navázání diplomatických styků s nezávislým

Běloruskem. Ministr Schwarzenberg při této příležitosti hovořil s ministrem zahraničních věcí Běloruska Vladimirem Makejem. Ministr v rozhovoru potvrdil zájem české diplomacie na zapojení Běloruska do Východního partnerství, nicméně zmínil i problém s nedostatečným dodržováním lidských práv v Bělorusku.[45]

Gruzie, Moldavsko

Moldavsko patří mezi prioritní země rozvojové spolupráce České republiky, Gruzie má v rozvojové spolupráci pozici tzv. projektové země a je prioritní zemí v transformační spolupráci ČR. Ve srovnání s Ukrajinou a Běloruskem je intenzita bilaterálních politických vztahů s Gruzií a Moldavskem nižší, což ovšem nezpochybňuje roli, kterou zde ČR hraje především díky rozvojovým projektům. K pozitivnímu obrazu ČR v těchto zemích přispívá i konzistentní podpora snahám Gruzie a Moldavska o užší integraci s EU, a v případě Gruzie i jejímu vstupu do NATO a politická podpora v jejích konfliktních vztazích s Ruskem.

Bilaterální politická interakce ČR s Moldavskem byla v roce 2012 minimální. Po dlouhotrvající vnitropolitické krizi v letech 2009–2010 se vnitřní situace země v následujících letech uklidnila. Stabilizaci vnitropolitického vývoje Moldavska potvrdila i úspěšná volba prezidenta v březnu 2012. Situace v Moldavsku v roce 2012 byla i ze strany EU považována za bezproblémovou a jeho pokrok v reformách za výrazný.[46] V samotném závěru roku se vnitřní vývoj opětně zkomplikoval, výrazné dopady v podobě další vládní krize se ale projevily až v následujícím roce. Pozitivní hodnocení moldavského vývoje v roce 2012, a tedy ani agendu vztahů s EU a ČR proto v roce 2012 neovlivnily. Aktivity ČR ve vztahu k Moldavsku proto spočívaly především v realizaci rozvojových projektů.[48] Česká republika se v rámci těchto projektů soustředí především na oblast sociálních služeb a vzdělávání a oblast životního prostředí, řada menších projektů probíhá i v sektoru státní správy a občanské společnosti. Tyto oblasti odpovídají dlouhodobému sektorovému zaměření české rozvojové spolupráce.[49]

Podstatně vyšší aktivitu na bilaterální i mezinárodní úrovni vyvíjela česká diplomacie ve vztahu ke Gruzii. Důvodem byly především říjnové parlamentní volby a relativně vyhrocená volební kampaň, která jim předcházela. Pozornost ČR věnovala i separatistickým regionům Abcházii a Jižní Osetii. V souvislosti s volbami v obou neuznaných republikách MZV potvrdilo podporu územní celistvosti Gruzie ze strany ČR.[50] Negativní postoj k nezávislosti těchto celků nicméně neznamená absenci snahy o komunikaci. V červnu český velvyslanec v Gruzii Ivan Jestřáb navštívil Abcházii. Za doprovodu pracovníků České rozvojové agentury jednal s představiteli režimu, včetně prezidenta, pravděpodobně o možnostech zapojení ČR do rozvoje regionu.[51] Vzhledem k podpoře teritoriální integrity Gruzie ze strany ČR by se muselo jednat o spolupráci na bázi česko-gruzínských vztahů.

Od podzimu 2012 bylo hlavním tématem česko-gruzínských vztahů konání parlamentních voleb, o jejichž průběh a výsledek (ve smyslu případného pokojného předání moci) se Evropská unie zajímala. V září se ministr Schwarzenberg spolu s kolegy z neformálního Sdružení přátel Gruzie, s ministry zahraničních věcí Bulharska, Litvy, Lotyšska a Rumunska zúčastnil mise, jejímž cílem bylo shromáždit informace o průběhu předvolební kampaně. Smyslem návštěvy bylo ovšem i vyjádřit Gruzii pod-

poru v jejím problematickém vztahu s Ruskem. Návštěva ministrů zemí EU probíhala ve stejných dnech jako zahájení ruského vojenského cvičení Kavkaz 2012 a ministři při této příležitosti vyzvali Rusko, aby plnilo podmínky příměří z roku 2008.[51]

Zástupci České republiky se říjnových voleb v Gruzii účastnili v rámci pozorovatelské mise OBSE. Vítězem voleb se stal opoziční kandidát Bidzina Ivanišvili (Gruzínský sen). V průběhu volební kampaně byl dosavadní politickou garniturou prezentován jako proruský kandidát a vnitropolitická situace v Gruzii byla v důsledku poměrně ostré rétoriky obou stran vnímána jako polarizovaná.[52] Zmiňovaní ministři EU, včetně K. Schwarzenberga, proto v dopisech adresovaných B. Ivanišvilimu a Michailu Saakašvilimu (Sjednocené národní hnutí) vyjádřili naději, že spolu budou spolupracovat ve prospěch národní jednoty a Gruzie zachová své odhodlání integrovat se do EU a NATO.[53]

Ázerbájdžán, Arménie

Ázerbájdžán se mezi koncepčními prioritami české zahraniční politiky, popř. rozvojové a transformační spolupráce neobjevuje jmenovitě, ale jako země s výrazným energetickým potenciálem se v několika posledních letech dostává do popředí zájmu české diplomacie. Na rozdíl od svého souseda, Arménie nedisponuje pro Evropu (a ČR) cennými energetickými surovinami a stojí tak stranou zájmu evropských partnerů. Předejít úplné marginalizaci vlastní pozice v kontextu rostoucí dynamiky vztahů evropských států, včetně ČR s Ázerbájdžánem, se snaží proaktivní politikou, což se jí do určité míry daří. Patrné je to na agendě česko-arménských vztahů v letech 2011–2012. Česká republika v roce 2012 otevřela v Arménii velvyslanectví. Odpověděla na zřízení arménského velvyslanectví v Praze v roce 2011 a v budově polské ambasády v Jerevanu vytvořila jednočlenný úřad vedený chargé d'affaires.[54]

Vyhověla tak zájmu arménské strany dosáhnout alespoň částečně úrovně diplomatického zastoupení, které má ČR s Ázerbájdžánem po vytvoření velvyslanectví ČR v Baku v roce 2011. Agenda českého zastoupení v Arménii je nicméně vzhledem ke kapacitě úřadu omezená a vízové záležitosti i nadále zůstávají v kompetenci českého velvyslanectví v gruzínském Tbilisi.[55]

Vzájemné vztahy Arménie a Ázerbájdžánu jsou již od devadesátých let blokovány nevyřešeným konfliktem o Náhorní Karabach. V červenci se v tomto separatistickém regionu konaly prezidentské volby. Česká diplomacie vyjádřila svůj postoj k volbám v prohlášení, kde odmítá jejich ústavní a právní rámec a považuje je za faktor nepřispívající k řešení konfliktu.[56] Tehdy teprve plánované prezidentské volby v Náhorním Karabachu byly mj. předmětem jednání prezidenta Ázerbájdžánu Ilhama Alijeva s prezidentem Klausem v dubnu během Alijevovy návštěvy v Praze. Václav Klaus vyjádřil pochopení pro situaci Ázerbájdžánu vzhledem k okupaci části jeho území, zároveň ale přiznal, že řešení nezná. V projevu u příležitosti státní večeře s Alijevem prezident Klaus označil Ázerbájdžán za strategického partnera ČR vzhledem k jeho roli významného dodavatele ropy.[57] Jednání mezi prezidenty se týkala i projektu Východního partnerství. Prezident Klaus kritizoval současný nízký zájem EU rozvíjet skutečné partnerství s účastnickými zeměmi a zdůraznil snahu české diplomacie zajistit projektu větší pozornost.[58] Vztahy s Ázerbájdžánem výrazněji neovlivnila ani kauza

v Maďarsku odsouzeného Ramila Safarova, jehož Ázerbájdžán oproti dohodě po jeho vydání zpět do vlasti osvobodil.[59] Přestože šlo o krok, který nejen narušil arménsko-ázerbájdžánské vztahy, ale ukázal i na charakter ázerbájdžánského režimu, Česká republika svou reakci omezila na vyjádření podpory arménské straně a naopak znepokojení straně ázerbájdžánské prostřednictvím jejich velvyslanců.[60] Podobně relativně mírné byly i diplomatické reakce ze strany institucí EU, které vyzývaly především ke zdrženlivosti obou stran tak, aby nedošlo k vyostření situace.[61] Problematiky dodržování lidských práv a právního řádu obecně ze strany ázerbájdžánského režimu se ve své rezoluci dotkl Evropský parlament, podle něhož by měla být příslušná klauzule zařazena do dojednávané asociační smlouvy EU–Ázerbájdžán.[62]

Hospodářské styky se zeměmi východní dimenze Evropské politiky sousedství

Z hlediska vzájemné obchodní výměny s ČR si prvenství dlouhodobě udržuje Ukrajina, následovaná s odstupem Ázerbájdžánem a Běloruskem. Další tři země regionu, Gruzie, Moldavsko a Arménie, hrají v českém zahraničním obchodě málo významnou roli. Pět ze šesti zemí Východního partnerství se objevuje v nové exportní strategii ČR na léta 2012–2020. Mezi tzv. prioritními zeměmi je jako jediná země regionu zařazena Ukrajina. Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie a Moldavsko jsou v seznamu tzv. zájmových zemí.[63] Koncepčně nezařazena zůstala Arménie, což odpovídá jejímu marginálnímu ekonomickému, ale i politickému významu pro ČR.

Se všemi sledovanými zeměmi s výjimkou Ázerbájdžánu měla Česká republika aktivní saldo obchodní bilance. Zatímco v případě Běloruska a tří menších obchodních partnerů ČR jde o dlouhodobou charakteristiku vzájemného obchodu, v případě Ukrajiny je aktivní saldo ve prospěch ČR výsledkem výrazného nárůstu českého exportu do země, který vyrovnal růst dovozu v předchozích letech daný zejména růstem cen surovin. Pasivní saldo v neprospěch ČR v obchodě s Ázerbájdžánem je dáno dovozem energetických surovin, především ropy. U všech zemí regionu vykazuje obchod s ČR podobnou tendenci, a to obnovu růstu vzájemného obchodu po výrazném poklesu v roce 2009 v důsledku světové ekonomické krize a v letech 2011–2012 překročení předkrizové úrovně vzájemného obchodního obratu. Nejdynamičtěji rostl český vývoz do Ukrajiny a Gruzie, růstovou tendenci vykazuje i v případě Běloruska a Moldavska. Naopak k poklesu vývozu ČR ve srovnání s rokem 2011 došlo v obchodu s Ázerbájdžánem a Arménií. Velký propad vývozu ČR do Arménie v meziročním srovnání je nicméně dán výjimečně vysokou hodnotou českého vývozu v roce 2011 v souvislosti s prodejem letecké techniky.[64]

Investiční aktivity českých subjektů směřují ze zemí Východního partnerství především na Ukrajinu. Naopak vzhledem k charakteru politického a ekonomického prostředí v Bělorusku dochází v posledních letech k poklesu investičního zájmu ze strany českých subjektů.[65] Dlouhodobě si ČR udržuje pozici jednoho z nejdůležitějších investorů v Gruzii.[66] Mezi nejvýznamnější kontrakty českých firem v zemích Východního partnerství v roce 2012 patřily dodání technologie pro hydroelektrárnu v Ázerbájdžánu za 400 mil. Kč (ČKD Blansko),[67] koupě padesátiprocentních podílů v několika těžařských společnostech v Gruzii představující investici přes 2 mld. Kč v následujících třech letech (MND Group),[68] dodávka pivovaru za 140 mil. Kč (Strojírny ZVU

POTEZ),[69] řízení projektu rekonstrukce tepelné elektrárny (Škoda Praha Invest) v Gruzii[70] či dodávka součástek pro ukrajinské železnice za 420 mil. Kč (Inekon Group).[71]

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Političtí a diplomatičtí aktéři

Hlavní aktéři východní dimenze české zahraniční politiky zůstali v roce 2012 beze změny. Politická a diplomatická agenda je v rukou ministra zahraničních věcí a jednotlivých odborů MZV. Konkrétně se na provádění politiky ČR vůči zemím Východního partnerství podílí především Odbor států severní a východní Evropy ve spolupráci s Odborem Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU, do jehož agendy spadá multilaterální projekt Východního partnerství. Zapojen je rovněž Odbor států střední Evropy vzhledem k rostoucímu zájmu posílit ve východní dimenzi Evropské politiky sousedství EU roli Visegrádské spolupráce.

Význam, který Česká republika přikládá Východnímu partnerství, dokládá velvyslanecký post speciálně zaměřený na tento projekt. Velvyslancem se zvláštním posláním pro VP je od doby jeho vzniku v roce 2011 Petr Mareš. Energetická dimenze východní politiky znamená zapojení i velvyslance se zvláštním posláním pro otázky energetické bezpečnosti. Tento post zastává od roku 2006, kdy byl v souvislosti s rusko-ukrajinskou plynovou krizí zřízen, Václav Bartuška.

Koordinace vztahů se zeměmi Východního partnerství probíhá v rámci MZV i s dalšími odbory. Vzhledem k charakteru agendy bilaterálních i multilaterálních vztahů jde především o Odbor lidských práv a transformační politiky a Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. V gesci Ministerstva zahraničních věcí ČR je i Česká rozvojová agentura zajišťující konkrétní projekty v regionu.

Zajištění odpovídající pozornosti Východnímu partnerství v zahraniční politice EU je jedním z cílů zahraniční politiky ČR. Pro schopnost prosadit svá stanoviska na půdě EU je důležitá koordinace a soulad kroků jednotlivých aktérů na české straně. V tomto ohledu nicméně zůstává určitá nejasnost a potenciál kompetenčních sporů v podobě dvou státních tajemníků pověřených takovou koordinací – Vojtěcha Bellinga na Úřadu vlády ČR a Jiřího Schneidera na MZV.

Na rozvoji bilaterálních vztahů se zeměmi Východního partnerství se podílí i další ministerstva ČR, nejvýznamněji Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Ministerstvo financí ČR a Ministerstvo vnitra ČR. Jejich podíl spočívá především ve vytváření a rozšiřování bilaterální smluvní základny jako podmínky pro zvyšování ekonomických příležitostí českých subjektů v zemích Východního partnerství.

Zapojení prezidenta V. Klause do vztahů se zeměmi Východního partnerství bylo relativně nízké. V roce 2012 byla výraznější příležitostí oficiální návštěva prezidenta Ázerbájdžánu I. Alijeva, která se ale odehrála v souladu s prioritami české diplomacie, včetně Klausovy kritiky malé pozornosti, jíž EU věnuje projektu Východního partnerství. Dílčí rozpory mezi postoji prezidenta Klause a MZV se projevily v otázkách spjatých s vývojem v Ukrajině.[72]

Ukrajinský vývoj v roce 2012 také zvýšil aktivitu individuálních aktérů mimo vládní struktury. Konkrétně se jednalo zejména o iniciativy europoslankyně Z. Roithové a předsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR M. Němcové.[73] Na půdě Senátu ČR zůstává nejvýraznějším individuálním aktérem ve vztahu k zemím Východního partnerství senátor Jaroslav Štětina.

Ekonomičtí aktéři

V roce 2012 pokračovaly diskuse mezi ministerstvem zahraničních věcí a ministerstvem průmyslu a obchodu nad koordinací a zajištěním ekonomické diplomacie. Přestože v roce 2011 byla mezi oběma ministerstvy podepsána dohoda definující společný standard a služby poskytované českým subjektům v zahraničí, dvoukolejnost podpory českého exportu se tím nevyřešila.

MZV v únoru představilo novou strategii pro Česká centra na léta 2012–2015, podle níž by jejich agenda měla zahrnout i podporu obchodu a exportu konkrétních českých značek. Plánované rozšíření aktivit MZV v tomto ohledu se ze zemí Východního partnerství týká pouze Ukrajiny, resp. Českého centra v Kyjevě.[74]

V březnu schválila vláda *Exportní strategii ČR pro léta 2012–2020* navrženou Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR.[75] Dlouhodobou prioritou ČR z hlediska obchodních vztahů se zeměmi Východního partnerství je Ukrajina, která si v nové exportní strategii zachovala pozici tzv. prioritní země. Další čtyři země regionu, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie a Moldavsko, se na základě nové strategie dostaly do kategorie tzv. zájmových zemí. Států Východního partnerství by se proto mohl týkat i záměr MPO rozšířit v dalším období počet obchodních misí v prioritních (ze 16 na 28) a zájmových zemích (ze 7 na 25).[76] Jedinou zemí programu Východního partnerství, která zůstává stranou pozornosti české ekonomické diplomacie, je Arménie.

Pro zvýšení zájmu českých subjektů o obchodní a investiční aktivity na trzích zemí Východního partnerství je důležité zajištění informací o teritoriu a poskytnutí kontaktů na zahraniční partnery. Základní informační platformu zabezpečuje MPO formou portálu *BusinessInfo.cz*. Do objemu poskytovaných teritoriálních informací, ale i jejich aktualizace se ovšem promítá význam té které země v proexportní politice ČR. Patrné jsou i rozdíly v součinnosti s příslušným zastupitelským úřadem jako jedním z hlavních zdrojů informací. Vliv má i případná absence diplomatického zastoupení v zemi, jako tomu bylo v případě Arménie, u níž poslední zveřejněné informace o obchodní výměně s ČR pocházejí z roku 2009.[77]

MZV v roce 2012 převzalo záštitu nad novým projektem *Žijeme v zahraničí.cz*, jehož cílem je využít zahraničních Čechů ke zprostředkování kontaktů pro české podnikatelské subjekty. Na portálu je již k dispozici několik kontaktů pro všechny země Východního partnerství s výjimkou Moldavska.[78] Přímo na oblast východní Evropy byl potom zaměřen seminář pořádaný MZV v listopadu. Byl určen českým firmám a neziskovým organizacím, které chtějí realizovat projekty v rámci programu Evropské politiky sousedství EU, tj. včetně její východní dimenze. V souvislosti s tímto seminářem MZV vypracovalo i příručku, která je dostupná na serveru ministerstva.[79]

Podporu zájemcům o podnikatelské a investiční aktivity v zemích Východního partnerství formou seminářů, informačních portálů a služeb dlouhodobě poskytují

i Hospodářská komora či regionálně zaměřená Komora pro hospodářské styky se SNS. Důležitá zůstává i aktivita nestátních aktérů. Jejich zapojení v roce 2012 podpořilo i Ministerstvo zahraničních věcí ČR, které vyčlenilo více než 100 tisíc eur na projekty organizací občanské společnosti v zemích Východního partnerství.[80]

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Státům Východního partnerství EU a především projektu samotnému je v českých médiích věnována malá pozornost. Prostoru se dostává zejména klíčovým událostem vnitřní a zahraniční politiky Ukrajiny a Běloruska. Podobně jako v roce 2011 mediální pozornost poutala především kauza J. Tymošenkové, včetně českého azylu pro O. Tymošenka, „invaze" plyšových medvídků do Běloruska a krize v diplomatických vztazích Bělorusko–EU. Do popředí zájmu se v roce 2012 dostala i Gruzie vzhledem k vyhrocené kampani před parlamentními volbami.

Bilaterální agenda či pozice české diplomacie v otázkách spjatých s vývojem v regionu a projednávaných na mezinárodních fórech se k české veřejnosti dostávají spíše výjimečně. Přestože projekt Východního partnerství představuje jednu z českých zahraničněpolitických priorit, zůstává pro převážnou část veřejnosti zcela neznámým pojmem. I pro odbornou veřejnost je dostupnost informací o aktivitách ČR v rámci VP z otevřených zdrojů velmi nízká.

ZÁVĚR

Česká republika v posledních letech aktivně přispívá k formování politiky EU vůči východoevropskému regionu. Své možnosti ovlivnit její podobu se snaží posilovat důrazem na úzkou spolupráci a koordinaci s dalšími členskými státy, pro které jsou vztahy se zeměmi východní dimenze Evropské politiky sousedství zahraničněpolitickou prioritou. Díky této skupině se podařilo zachovat agendu Východního partnerství v diskusi o SZBP EU, přestože i v roce 2012 zůstala v pozadí krize v zemích jižní dimenze EPS, zejména syrské. To bylo důležité zejména proto, že oproti předchozím letům nebyla pozornost Východnímu partnerství podpořena předsednickou rolí některého ze zastánců projektu. Pro další vývoj VP i jeho pozici v zahraničních vztazích EU bude zásadní implementace cestovní mapy a výsledky summitu Východního partnerství v roce 2013.

V bilaterální rovině se nadále projevují výrazné rozdíly v pozici jednotlivých zemí Východního partnerství v české zahraniční politice. Strategickým partnerem z hospodářského i politického hlediska zůstává Ukrajina. V roce 2012 přitom posílilo vnímání ČR jako formujícího se exilového centra ukrajinské opozice spjaté s bývalou premiérkou J. Tymošenkovou. Rostoucí intenzitu vykazují hospodářské a zejména politické vztahy s Ázerbájdžánem, což odpovídá tendenci na úrovni EU. V této souvislosti bude zajímavé sledovat, nakolik postoje EU i ČR ovlivní pokles významu Ázerbájdžánu

pro diverzifikaci dodávek plynu do zemí EU v souvislosti se změnami v projektu plynovodu Nabucco. Silnou pozici si v české zahraniční politice zachovává i Bělorusko, a to zejména díky dlouhodobé spolupráci ČR s běloruskou opozicí. Aktivita české diplomacie vůči dalším třem státům regionu, Gruzii, Moldavsku a Arménii, se odvíjí od jejich aktuálního vnitropolitického vývoje (např. potenciálně konfliktní výsledky voleb v Gruzii), popř. vyplývá z koncepčně definovaných priorit v těchto zemích (např. transformační a rozvojová spolupráce).

Rok 2012 potvrdil snahu české diplomacie profilovat se jako jeden z hlavních zastánců projektu Východního partnerství EU a užších vztahů s jeho účastnickými státy. Její reálné možnosti jsou však negativně ovlivněny nejen vnějšími faktory, které poutají pozornost EU na jiný geografický region, ale i nedostatečnou schopností zajistit vnímání Východního partnerství jako priority mimo rámec MZV. Zapojení dalších politických aktérů je spíše výjimkou a je vázáno na dílčí aspekty vývoje zemí regionu, jako je kauza J. Tymošenkové. Téma zahraniční politiky ČR vůči východoevropskému regionu, včetně pozice české diplomacie při jednáních na úrovni EU, stojí v českém politickém prostředí stranou pozornosti. Přestože v obecné rovině existuje mezi parlamentními politickými stranami shoda o podpoře transformačního a demokratizačního procesu zemí VP a potenciálu rozvoje ekonomické spolupráce, projevovaly se v minulosti rozdíly v důrazu na jednotlivé aspekty vztahů s těmito zeměmi. Vzhledem k absenci diskuse o tomto směru české zahraniční politiky je otázkou, nakolik se případné vnitropolitické změny promítnou do současného nastavení priorit v této oblasti.

Poznámky

1 Blíže k zakotvení Východního partnerství v koncepčních dokumentech vlád ČR od roku 2009 viz Cibulková, Petra (2010): Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice. In: Kořan. Michal a kol.: *Zahraniční politika České republiky v roce 2010. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 206–224; Cibulková, Petra (2011): Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej (eds.): *Zahraniční politika České republiky v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 187–204.

2 *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Schváleno vládou ČR 20. 7. 2011. On-line: **www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf**.

3 Zpracováno na základě stenografických záznamů jednání Poslanecké sněmovny a Senátu Parmanetu ČR.

4 *TOPAZ: Lidská práva, ekonomika a vzdělanost*. TOP09.cz, 8. 6. 2012. On-line: **www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/topaz-lidska-prava-ekonomika-a-vzdelanost-10051.html**.

5 *Schůzka V4 a zemí Východního partnerství za účasti C. Ashtonové a Š. Füleho.* MZV.cz, 5. 3. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/visegrad/predsednictvi_v4/schuzka_v4_a_zemi_vychodniho_partnerstvi.html**.

6 *Bělorusko nedostalo pozvání na ministerskou schůzku v Praze.* ČTK, 21. 2. 2012.

7 *Schůzka V4 a zemí; Program „Visegrad 4 EasternPartnership" – aims and structure.* Příloha tamtéž.

8 Litva bude ve druhé polovině roku 2013 předsedat Radě EU.

9 *Eastern Partnership: A Roadmap to the autumn 2013 Summit. Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy.

Brussels, 15. 5. 2012. On-line: **ec.europa.eu/world/enp/docs/2012_enp_pack/e_pship_roadmap_en.pdf**.

10 *Náměstek Schneider zahájil v Gruzii seminář Východního partnerství.* MZV.cz, 14. 5. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/kalendar_akci/namestek_schneider_zahaji_v_gruzii.html**.

11 *Seminář o reformě veřejné správy pro experty zemí Východního partnerství.* MZV.cz, 19. 11. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/rok_2012/x2012_11_19_seminar_o_reforme_verejne_spravy_pro_experty_zemi.html**.

12 *Česká republika udělila azyl manželovi expremiérky Tymošenkové.* ČTK, 6. 1. 2012.

13 Viz Cibulková (2011).

14 *Česká republika udělila azyl manželovi expremiérky Tymošenkové*, op. cit.

15 *Azyl pro Tymošenka prý nezhorší vztahy Ukrajiny s ČR.* ČTK, 11. 1. 2012.

16 *Prohlášení MZV k odsouzení bývalého ministra vnitra Ukrajiny Jurije Lucenka.* MZV.cz, 28. 2. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2012_02_28_prohlaseni_mzv_po_odsouzeni_byvaleho_ministra_vnitra_ukrajiny.html**.

17 *Zahraniční lékaři by Tymošenkovou mohli prohlédnout příští týden.* ČTK, 7. 2. 2012.

18 *Roithová: Stav Tymošenkové je vážný, je týrána a trápena.* ČTK, 21. 2. 2012.

19 *Prohlášení Ministerstva zahraničních věcí k situaci kolem Julie Tymošenkové.* MZV.cz, 25. 4. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2012_04_25_prohlaseni_mzv_k_situaci_kolem_julie_tymosenkove.html**.

20 *Bývalý senátor Sehnal (ODS) drží hladovku za Tymošenkovou.* ČTK, 3. 5. 2012.

21 Ústní interpelace ve věci koordinace zahraniční politiky. Stenoprotokoly, 38. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, 3. 5. 2012. On-line: **www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/038schuz/s038057.htm**.

22 *Apel na ochranu lidských práv J. Tymošenkové.* MiroslavaNemcova.cz, 3. 5. 2012. On-line: **www.miroslavanemcova.cz/tiskova-sdeleni/apel-na-ochranu-lidskych-prav-j-tymosenkove**.

23 Těsnopisecká zpráva z 24. schůze Senátu. Senat.cz, 18. 7. 2012. On-line: **www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/65391/55124**.

24 Těsnopisecká zpráva z 25. schůze Senátu. Senat.cz, 15. 8. 2012. On-line: **www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/65621/55296**; *Návrh usnesení Senátu k Monacké deklaraci PS 0BSE včetně Rezoluce k Ukrajině.* Těsnopisecká zpráva z 25. schůze Senátu. Senat.cz, 15. 8. 2012. On-line: **www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/65680/55344**.

25 *Danyliv, jenž pomohl exministrovi k azylu v ČR, zůstává ve vazbě.* ČTK, 25. 9. 2012.

26 *Podle ukrajinských úřadů exposlanci Škilovi zatčení nehrozí.* ČTK, 19. 12. 2012.

27 *Ukrajinský poslanec nabízí azyl Vlastě Parkanové.* ČTK, 8. 8. 2012.

28 Bildt, Carl–Hague, William–Schwarzenberg, Karel–Sikorski, Radoslaw–Westerwelle, Guido: *Ukraine's Slide.* The New York Times, 4. 3. 2012. On-line: **www.nytimes.com/2012/03/05/opinion/05iht-edbildt05.html?_r=0**. Autory jsou ministři zahraničních věcí Švédska, Velké Británie, České republiky, Polska a Německa.

29 *Joint Statement of Ministers of Foreign Affairs of the Visegrad Group, Estonia, Latvia and Lithuania.* MZV.cz, 6. 3. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/international_organisations/visegrad_group/czech_v4_presidency/summit_v4.html**.

30 *Klaus se přidal k bojkotu Ukrajiny*. Právo, 2. 5. 2012, s. 3.

31 *Ministr Schwarzenberg na Ukrajině.* MZV.cz, 21. 4. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/rok_2012/x2012_04_20_ministr_schwarzenberg_na_ukrajine.html**.

32 *Prezidenti ČR, SR a Polska nejsou zajedno v postoji k Ukrajině.* ČTK, 6. 5. 2012.

33 Ústní interpelace ve věci koordinace zahraniční politiky. 38. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, stenoprotokoly, 3. 5. 2012. On-line: **www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/038schuz/s038057.htm**.

34 *Ukraine election „reversed democracy", OSCE says*. BBC NewsEurope, 29. 10. 2012. On-line: **www.bbc.co.uk/news/world-europe-20120888**.

35 *Council conclusions on Ukraine*. Council of the European Union, 3209th FOREIGN AFFAIRS Council meeting, Brussels, 10. 12. 2012. On-line: **www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/134136.pdf**.

36 *Prohlášení MZV k rozhodnutí o odvolání velvyslance ČR z Minsku ke konzultacím.* MZV.cz, 28. 2. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a:media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_k_rozhodnuti_o_odvolani.html**.

37 *Prohlášení k propuštění běloruského prezidentského kandidáta.* MZV.cz, 16. 4. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_k_propusteni_beloruskeho.html**.

38 *Do Minsku se vracejí evropští velvyslanci.* Česká televize.cz, 25. 4. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/173622-do-minsku-se-vraceji-evropsti-velvyslanci/**.

39 Švédská reklamní agentura nechala nad Běloruskem shodit 800 plyšových medvídků s nápisy na podporu běloruské opozice.

40 *Kvůli plyšákům půjdou běloruští vyslanci v Unii na kobereček.* Česká televize.cz, 10. 8. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/191392-kvuli-plysakum-pujdou-belorusti-vyslanci-v-unii-na-koberecek/**.

41 *Prohlášení MZV k volbám v Bělorusku.* MZV.cz, 25. 9. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2012_09_25_prohlaseni_mzv_k_volbam_v_belorusku.html**

42 *Bělorusko kritizuje českou justici, že nevydává stíhané osoby.* ČTK, 4. 9. 2012.

43 *Běloruská opozice získala další úřední registraci v Česku.* ČTK, 3. 7. 2012.

44 *Minsk radí Česku vyšetřit mučení vězňů a psychiatrických pacientů.* ČTK, 27. 10. 2012.

45 *Ministr Schwarzenberg telefonoval s běloruským ministrem k 20. výročí navázání diplomatických styků.* MZV.cz, 19. 12. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_k_telefonatu_ministra.html**.

46 *Implementation of the European Neighbourhood Policy in Republic of Moldova. Progress in 2012 and recommendations of action.* High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, European Commission, SWD(2013) 80 final, Brussels, 20. 3. 2013. On-line: **ec.europa.eu/world/enp/docs/2013_enp_pack/2013_progress_report_moldova_en.pdf**.

47 Blíže k pozici Moldavska v české rozvojové spolupráci viz kapitola *Rozvojový rozměr české zahraniční politiky* této publikace.

48 *Přehled projektů ZRS ČR v Moldavsku.* MZV.cz, 31. 10. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/programove_zeme/moldavsko/prehled_projektu_zrs_cr_v_moldavsku.html**.

49 *Prohlášení k nelegálním volbám v gruzínské Abcházii a Jižní Osetii.* MZV.cz, 24. 3. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_k_nelegalnim_parlamentnim.html**.

50 *Separatistickou Abcházii navštívil český velvyslanec v Tbilisi.* ČTK, 20. 6. 2012.

51 *Schwarzenberg v předvolební Gruzii: Přátelé o chybách nemlčí.* ČTK, 17. 9. 2012; *Ministři EU vyzvali Rusko k plnění smlouvy o příměří s Gruzií.* ČTK, 18. 9. 2012.

52 Diehl, Jacson: *A deeply polarizing election in Georgia.* The Washington Post, 30. 9. 2012. On-line: **articles.washingtonpost.com/2012-09-30/opinions/35496629_1_bidzina-ivanishvili-georgian-dream-rose-revolution**.

53 Oba dopisy byly zveřejněny na stránkách Ministerstva zahraničních věcí Lotyšska, 5. 10. 2012. On-line: **www.am.gov.lv/5%20fm%20letter%20to%20ivanishvili%20final.pdf**; **www.am.gov.lv/5%20fm%20letter%20to%20saakashvili%20final.pdf**.

54 *ČR otevřela velvyslanectví v Arménii, využila budovu polské mise.* ČTK, 16. 5. 2012.

55 *Arménie by chtěla, aby česká víza vydávala ambasáda v Jerevanu*. ČTK, 30. 10. 2012.

56 *Prohlášení MZV ČR k prezidentským volbám v Náhorním Karabachu.* MZV.cz, 19. 7. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2012_07_19_prohlaseni_mzv_cr_k_prezidentskym_volbam_v_nahornim_karabachu.html**.

57 *Projev na státní večeři u příležitosti návštěvy prezidenta Ázerbájdžánské republiky.* Klaus.cz, 5. 4. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3078**.

58 *Klaus a Alijev chtějí, aby Východní partnerství bylo skutečné.* ČTK, 5. 4. 2012.

59 Safarov byl odsouzen za vraždu arménského kolegy v kurzu pořádaném Severoatlantickou aliancí v Budapešti v roce 2004.

60 Ústní interpelace ve věci propuštění R. Safarova. 45. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, stenoprotokoly, 6. 9. 2012, 45. On-line: **www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/045schuz/s045086.htm**.

61 *Statement by the spokes persons of EU High Representative Catherine Ashton and Commissioner Štefan Füle on the release of Ramil Safarov.* Brussels, 3. 9. 2012. On-line: **www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132251.pdf**.

62 *European Parliament resolution on Azerbaijan: the Ramil Safarov case (2012/2785(RSP)).* European Parliament, 12. 9. 2012. On-line: **www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+P7-RC-2012-0428+0+DOC+PDF+V0//EN**.

63 *Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020.* BusinessInfo.cz. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/exportni-strategie-cr-2012-az-2020-7148.html#!**.

64 Zpracováno na základě *Databáze zahraničního obchodu Českého statistického úřadu.* On-line: **apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO**, a *Teritoriálních informací serveru Businessinfo.cz*. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme.html**.

65 Tamtéž.

66 Jde zejména o investice české firmy Energo-Pro, která je významným distributorem elektřiny v zemi.

67 *ČKD Blansko small hydro získala kontrakt v Ázerbájdžánu.* ČTK, 11. 1. 2012.

68 *Firma MND investuje do těžby ropy a průzkumu v Gruzii.* ČTK, 14. 8. 2012.

69 *Strojírny ZVU POTEZ postavily v Gruzii pivovar za 140 mil. Kč.* ČTK, 28. 10. 2012.

70 *Škoda Praha Invest bude řídit rekonstrukci elektrárny v Gruzii.* ČTK, 19. 10. 2012.

71 *Inekon dodá součástky pro ukrajinské lokomotivy za 420 mil.* ČTK, 6. 8. 2012.

72 Blíže viz bilaterální témata – Ukrajina.

73 Tamtéž.

74 *Strategie činnosti Českých center 2012–2015.* CzechCentres.cz, 2012. On-line: **www.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/4/3673/czech-centres.pdf**.

75 *Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020*, op. cit.

76 Nečas, Petr–Kuba, Martin: *Otevíráme nové trhy a služby pro exportéry. Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020.* Úřad vlády ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2012. On-line: **www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Prezentace-export-06022012.pdf**.

77 *Arménie: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/armenie-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-18987.html**.

78 Žijeme v zahraničí.cz. On-line: **www.zijemevzahranici.cz/**.

79 *Příležitosti pro české firmy a neziskové organizace v projektech EU ve východní Evropě a jižním Středomoří.* MZV ČR, 30. 11. 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/935864/Prirucka_pro_ceske_firmy_a_NGO_projekty_EU_v_sousedstv.pdf**.

80 *Projekty na podporu zemí Východního partnerství 2012.* MZV.cz, 12. 6. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_transformacni/ostatni_aktivity/projekty_na_podporu_zemi_vychodniho.html.**

Kapitola 10
Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice

Marek Čejka, Michaela Ježová, Bronislav Bechyňský

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

V roce 2012 pokračovala Česká republika ve vztahu k regionu Blízkého východu v naplňování koncepce zahraniční politiky ČR, která byla nově přijata v roce 2011. Ta do značné míry reagovala i na přijetí nové koncepce zahraniční politiky NATO, tudíž ČR zohlednila v rámci svých postojů i stanoviska Severoatlantické aliance. Základní principy zahraniční politiky ČR vůči dané oblasti zůstaly v porovnání s předchozím rokem neměnné. Hlavním zájmem i nadále zůstalo udržení pevných vztahů se Státem Izrael. Tento prioritní strategický zájem se tak také odrazil na postoji ČR vůči politickým změnám na Blízkém východě vyvolaným revoluční vlnou Arabského jara. Tento postoj tak byl spíše zdrženlivý a nepříliš flexibilní. Za příklad takovéto zdrženlivosti je možné uvést např. reakci ČR na změnu politického režimu v Egyptě v roce 2011, kdy až po delší prodlevě vyjádřila česká diplomacie podporu egyptské opozici. Ani v roce 2012 nebyl postoj českých politických elit k zásadním událostem v oblasti příliš aktivní. To mělo za následek absenci důrazně formulované pozice České republiky. Podobně ani české politické strany nedokázaly reagovat na řadu změn, jež poznamenaly blízkovýchodní země.

Přestože se v roce 2011 ČR pokoušela reflektovat blízkovýchodní události, a to především v rámci zachování svých ekonomických zájmů, rok 2012 znamenal naopak názorovou nejednotnost na české politické scéně. Česká zahraniční politika odrážela vnitřní spory nejen mezi vládou a opozicí, ale také v rámci samotné vládní koalice. Odlišné názory na zahraniční politiku prezentoval také prezident Václav Klaus, jehož druhé volební období se chýlilo ke konci. Vnitropolické boje se tak v roce 2012 odrazily na zahraniční politice země a v průběhu roku se tento trend spíše prohluboval.[1] K proklamování několika variant zahraniční politiky ČR došlo např. v případě konfliktu v Sýrii. Odlišné názory tehdy prezentovalo nejen ministerstvo zahraničních věcí, ale také česká velvyslankyně v Sýrii a prezident. Zatímco MZV zcela jasně ozna-

čilo situaci v Sýrii za občanskou válku a odsoudilo režim Bašára Asada pro jeho brutální zacházení s civilisty, česká velvyslankyně v Damašku ve svém rozhovoru pro Českou televizi naopak některé postoje syrského prezidenta obhajovala a zároveň odsoudila postoj Evropy vůči konfliktu. MZV se jasně postavilo za postoj jak EU, tak i OSN, které prosazovaly mírové řešení konfliktu a nutnost zprostředkovat mírová jednání mezi stranami konfliktu. Prezident V. Klaus završil tyto nekonzistentní postoje vůči konfliktu v Sýrii tvrzením, že mírová jednání nejsou třeba a že konflikt si Sýrie musí vyřešit sama.[2]

Největší diskusi na české vnitropolitické scéně v souvislosti s oblastí Blízkého východu vyvolalo hlasování o změně statusu Palestiny na půdě OSN. Česká republika se jako jediná z evropských zemí vyslovila proti přijetí Palestiny za nečlenský pozorovatelský stát OSN. Nečasova vláda, jež o takovémto kroku české diplomacie rozhodla, si vysloužila značnou kritiku ze strany ostatních parlamentních stran. Ty totiž na rozdíl od českých pravicových stran preferují spíše „evropský" přístup k Izraeli, který je charakteristický jeho podporou a zároveň kritikou některých izraelských postojů vůči Palestincům. Jak postoje ČR k hlasování o statusu Palestiny v OSN, tak ke konfliktu v Sýrii jednoznačně prokázaly nekonzistentní postoje české diplomacie.

Nejednotné jsou i postoje české veřejnosti vůči Blízkému východu. Nedostatečné, povrchní a v mnohých případech i tendenční informování o situaci v regionu vyvolává u české veřejnosti nepříliš pozitivní postoje vůči kulturám a náboženstvím Blízkého východu. V posledních letech je tak možné v České republice zaznamenat především nárůst islamofobie, přestože česká muslimská komunita je v ČR mizivá. Islamofobie v ČR byla tradičně silná hlavně na internetu. Tento trend navíc posilují některé výroky veřejně známých osobností politického života, mj. např. některá vyjádření tehdejšího prezidentského kandidáta Miloše Zemana. Podobně tak proběhly médii i různé spory mezi českými exkonvertity k islámu a současnými českými muslimy. Příklon některých bývalých exkonvertitů k islamofobii má často i výrazně osobní charakter a není vyloučené, že souvisí i s psychickou labilitou některých z těchto osob.

Co se týká antisemitismu, dle výroční zprávy o projevech antisemitismu v ČR za rok 2012, kterou zveřejnila pražská židovská obec, těch v posledních letech nijak výrazně nepřibylo a situace je na tomto poli poměrně stabilizovaná. Viditelnější projevy antisemitismu se začaly objevovat na internetu a také v souvislosti s kandidaturou Jana Fischera na prezidenta.[3] Česká republika se tak liší od jiných zemí Evropy, kde jsou nenávistné výpady proti židovské menšině početnější a násilnější. Situaci v ČR pro židovskou menšinu tak zpráva hodnotí jako příznivou. Na MZV se také 6. 6. 2012 konala panelová debata s názvem „Jak zachováme v živé paměti holokaust, až tu nebudou oběti ani svědkové?".[4]

BLÍZKÝ VÝCHOD, STÁTY MAGHREBU A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Izrael i nadále zůstává nejdůležitějším partnerem České republiky v oblasti Blízkého východu. Zároveň se česká diplomacie snaží prosadit své ekonomické zájmy i v dal-

ších částech Blízkého východu. Pevnější ekonomickou spolupráci udržuje především se zeměmi Maghrebu a Irákem.

V roce 2012 musela česká zahraniční politika vůči Blízkému východu a státům Maghrebu čelit řadě výzev, přičemž některé z nich jsou otázkou delšího časového rámce a česká diplomacie k nim musela zaujímat stanoviska již v minulosti. Za takovéto problémy lze označit např. íránský jaderný program či izraelsko-palestinský konflikt. Setrvávajícím tématem zahraniční politiky jsou také důsledky Arabského jara a nové konflikty v některých státech regionu. Naopak za nové téma lze označit otázku uznání Palestiny jako nečlenského státu OSN, které přímo souvisí s nejvýznamnějším cílem ČR v oblasti – zachování celistvosti Státu Izrael. Právě zachování bezpečnosti Izraele má za následek posilování transatlantického partnerství mezi ČR a USA.

Kromě tohoto prioritního cíle ČR v rámci Blízkého východu se ČR taktéž soustředí na navazování bilaterárních vztahů s ostatními zeměmi regionu v rámci evropské sousedské politiky. V tomto kontextu česká diplomacie sleduje své dlouhodobé ekonomické zájmy. Tento trend se projevil především po změně vládnoucích režimů v Tunisku a v Libyi v roce 2011, kdy se ČR aktivně pokoušela navázat spolupráci s novými vládami a dokonce nabídla svou pomoc s transformací. Jak Tunisko, tak i Libye nadále zůstávají strategickými obchodnímu partnery ČR v oblasti Maghrebu.

Česká republika se zapojila také do poskytování humanitární pomoci v rámci regionu a podpory ochrany lidských práv a aplikace mírových řešení. V loňském roce se to projevilo především během konfliktu v Sýrii, kdy ČR podpořila Annanův mírový plán pro Sýrii. Vyřešení situace však na půdě OSN značně komplikoval postoj Ruska a Číny. ČR o situaci v Sýrii také jednala v Jordánsku, kterému nabídla pomoc v otázce syrských uprchlíků nacházejích se v kritické situaci v blízkosti syrsko-jordánských hranic. Česká republika striktně odsoudila brutální zásahy ze strany režimu B. Asada vůči syrským civilistům i mučení syrských vězňů.

Na Blízkém východě poskytla ČR svou humanitární pomoc i několika dalším státům. Nabídla také spolupráci s demokratickou transformací zemím, ve kterých došlo ke změně vládnoucího režimu v návaznosti na protesty Arabského jara. Libyi tak např. navrhla spolupráci v rámci poskytnutí výcviku zdravotnického personálu a s výstavbou infrastruktury. V rámci programu MEDEVAC došlo také k ošetření několika Syřanů a Libyjců na území ČR.

Česká diplomacie a Izrael a Palestina

V roce 2012 došlo k vzájemným návštěvám obou ministerských předsedů. V dubnu 2012 navštívil premiér Petr Nečas Izrael a v květnu naopak přiletěl do Prahy izraelský premiér Benjamin Netanjahu i se sedmi dalšími členy své vlády. Společná vládní zasedání jsou obecně považována za projev mimořádných partnerských vztahů. Podobná společná jednání pořádá česká vláda např. s polskou nebo slovenskou vládou.

Během návštěvy izraelského kabinetu v ČR se setkal šéf izraelské diplomacie Avigdor Lieberman se svým protějškem Karlem Schwarzenbergem a byla podepsána prohlášení týkající se zasedání Česko-izraelského fóra. Podobně učinili i ministr školství Petr Fiala a jeho protějšek Daniel Hershkowitz. Již dříve ministři obou států podepsali resortní dohodu k programu Gešer/Most. V rámci něj spolupracují české a izraelské

firmy na výzkumných projektech a experimentálním vývoji. Výsledky těchto projektů musí být podle vzájemných dohod uplatnitelné v komerční sféře.[5]

Kromě izraelských protějšků se čeští představitelé setkali i s palestinskými lídry. V květnu 2012 navštívil ministr K. Schwarzenberg Palestinu a v Ramalláhu se setkal s palestinským premiérem Salám Fajjádem a svým resortním kolegou Rijádem Málikím.[6]

Další výrazná událost česko-izraelských vztahů následovala na počátku prosince 2012. Premiér Netanjahu přijel do Prahy osobně poděkovat za to, že ČR jako jediná evropská země hlasovala na půdě OSN proti rezoluci, která Palestinu povýšila v OSN na nečlenský pozorovatelský stát. Netanjahu na schůzce mj. prohlásil, že *„děkuje ČR za její přátelství a odvahu"* a vyjádřil své pochopení, že ČR se spolu s několika jinými státy (USA, Kanada) staví proti proudu zemí světa. V analogii s Mnichovem 1938 pak uvedl, že *„to, co je správné, nemusí být populární"*. P. Nečas se pak k zamítavému stanovisku k rezoluci vyjádřil v tom smyslu, že si nemyslí, že uznání Palestiny v OSN přispěje k míru, naopak se stane komplikací. Zároveň vyzval obě strany, aby se zdržely jednostranných kroků, a vyjádřil naději na obnovu přímých mírových jednání.[7] Stejně jako ČR se k návrhu postavily už jen Spojené státy americké, Izrael, Kanada, Nauru, Marshallovy ostrovy, Palau, Mikronésie a Panama. Pro byla drtivá většina členů OSN, a to 138 zemí, 41 se pak zdrželo hlasování. Česko návrh odmítlo jako jediná členská země evropské sedmadvacítky. Pro jich bylo 14, dalších 12 se zdrželo hlasování.[8] Šéf české diplomacie tento krok zdůvodnil tím, že vybudování demokratického a životaschopného palestinského státu je možné pouze na základě vyjednávání bez jakýchkoliv jednostranných kroků a provokací.[9]

Postoj české vlády sklidil kritiku jak u některých dalších členů EU, tak na vnitropolitické scéně. Opoziční strany i řada komentátorů koaliční vládě vyčítaly především to, že nekritické přebírání postojů USA má za následek nemožnost pragmaticky prosazovat český národní zájem a způsobuje nesoulad se zahraniční politikou sedmadvacítky i s proklamovanou ochranou lidských práv, která je dlouhodobě vlajkovou lodí české diplomacie.[10] Postoj ČR k této otázce byl pak naopak oceněn ze strany Izraele i USA, jež považují Prahu za věrného spojence.

Právě snahu etablovat se jako strategický partner Spojených států lze označit za jeden z primárních motivů českého výrazně proizraelského postoje. Jako další důvody, které jsou však pravděpodobně méně významné než prvně jmenovaný, lze uvést např. kulturní blízkost, či historické vazby.[11]

Do Izraele měl v roce 2012 odcestovat i český prezident V. Klaus, ale jeho cesta byla na poslední chvíli zrušena vzhledem ke zvýšenému napětí souvisejícímu s konfrontací mezi pásmem Gazy a Izraelem.[12] V souvislosti s vypjatou situací v pásmu Gazy došlo k jednání ministrů zahraničních věcí v Bruselu. K. Schwarzenberg na této schůzce prohlásil, že *„Izrael má právo na obranu"*. Zároveň také naznačil, že pokud by ostřelování Izraele z pásma Gazy pokračovalo, byla by přiměřená i pozemní operace izraelské armády.[13]

Ministři zahraničních věcí zemí EU se 10. 12. 2012 sešli, aby se zabývali situací v Egyptě, v Sýrii a v izraelsko-palestinských vztazích. Velké znepokojení pak ministři vyjádřili především nad zprávou, že Izrael chce vybudovat na Západním břehu

Jordánu na 3000 dalších ubytovacích jednotek v židovských osadách.[14] Čeští diplomaté sdělili 13. 12. 2012 v Praze svým izraelským kolegům, že nesouhlasí s plánem na rozšíření židovských osad na palestinských územích. Stalo se tak na pravidelném česko-izraelském politickém fóru. Zopakovali tak již dřívější kritický názor ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga, který prohlásil, že další výstavba osad představuje velkou překážku pro blízkovýchodní smíření, jež může prakticky znemožnit vznik palestinského státu a zcela nabourat jakákoliv mírová řešení.[15]

Česká diplomacie vůči Sýrii a Libanonu

V roce 2012 zcela jednoznačně zaujala největší zájem české diplomacie Syrská arabská republika. Sýrie byla před vypuknutím konfliktu na jaře roku 2011 pro ČR jednou z klíčových zemí v regionu v rámci ekonomické spolupráce. ČR plánovala realizovat v Sýrii hned několik projektů. Nejen, že ozbrojený konflikt tak překazil tyto snahy, zároveň se stal bezpečnostní hrozbou pro českého partnera číslo jedna – Izrael. Ačkoliv se Izrael a Sýrie nacházely konstantě ve válečném stavu, od posledního významného konfliktu v roce 1973 se hranice mezi oběma státy dala označit za klidnou. Ozbrojený konflikt mezi B. Asadem a nejednotnou opozicí by však mohl bezprostředně ohrozit izraelskou bezpečnost.

Jak však již bylo řečeno výše, Česká republika nezaujala jednotný postoj vůči syrskému konfliktu. Zatímco MZV se jednoznačně přiklonilo na stranu OSN v rámci řešení konfliktu, tedy navržení mírového plánu, který by umožnil jednání mezi oběma znesvářenými stranami, prezident Klaus se vyjádřil naopak pro neřešení konfliktu a pouhé poskytnutí humanitární pomoci. Zároveň česká velvyslankyně v Damašku se svými slovy dokonce přiklonila na stranu prezidenta Asada, kdy obhajovala jeho jednání tím, že rebelové taktéž porušují lidská práva. Tento nejednotný postoj a především pak nepřiměřené projevy vysokých státních úředníků tak rozhodně nepřidaly české diplomacii v rámci Blízkého východu na důvěryhodnosti.

Během roku 2012 došlo k eskalaci bojů mezi silami prezidenta Asada a opozicí a situace v Sýrii se značně zkomplikovala a znepřehlednila. Mezinárodní společenství tak začalo vynakládat větší úsilí k řešení konfliktu. Tyto snahy, které podpořilo i MZV, však značně komplikoval postoj Ruska a Číny v rámci Rady bezpečnosti OSN. Jak Rusko, tak Čína vetovaly možný zásah proti Asadovu režimu a zcela se tak postavily proti opozičním syrským silám, jež byly poměrně nejednotné. V návaznosti na tuto situaci byla utvořena skupina „Přátelé Sýrie“, skládající se z desítek států mezinárodního společenství. První zasedání Přátel Sýrie se uskutečnilo z iniciativy francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho v Tunisku. Prvního únorového zasedání se zúčastnila také česká delegace v čele s ministrem zahraničních věcí K. Schwarzenbergem.[16] Významným se stalo zasedání Přátel Sýrie v Istanbulu v dubnu 2012, kdy se celkem 70 účastnících se států dohodlo na zesílení tlaku vůči Asadovu režimu a pomoci povstaleckým jednotkám. V únoru zároveň došlo k jmenování bývalého generálního tajemníka OSN Kofiho Annana zvláštním vyslancem OSN–LAS (Ligy arabských států) pro Sýrii. Annan následně navrhl šestibodový mírový plán, který byl zveřejněn v dubnu. MZV ve svém stanovisku zcela jednoznačně tento mírový plán podpořilo. Přestože se režim prezidenta Asada zavázal mírový plán dodržovat a stáh-

nout své jednotky z povstaleckých měst, v praxi ani jedna z nesvářených stran mírovou dohodu nerespektovala. Namísto toho následovala další eskalace násilí.

Počátkem května se v Sýrii konaly oficiální parlamentní volby, které však byly opozicí bojkotovány. Podle místních i mezinárodních pozorovatelů se voleb zúčastnili pouze příznivci stávajícího režimu. Režim na oplátku vojensky zasáhl proti několika vesnicím, jejíž občané se voleb nezúčastnili.[17] Po volbách následovalo několik pumových útoků ze strany rebelů, Asadova armáda pokračovala v ostřelování strategických měst rebelů (Hamá, Homs) a vypálila sunnitskou vesnici.[18] Počátkem roku 2012 se zároveň stále markantněji projevovala nejednotnost syrské opozice. Její hlavní frakce – Syrská národní rada (SNC) se po rezignaci exilového vůdce Burhána Ghaljúna ocitla v krizi. SNC se také odmítla zúčastnit plánované konference LAS v Káhiře, jejímž cílem bylo sjednocení syrské opozice.

Dalším výrazným bodem ve vývoji v Sýrii se stal útok vládních jednotek na město Húlá, kde bylo zavražděno na 108 syrských civilistů, převážně žen a dětí. V návaznosti na masakr v Húlá svolala Rada bezpečnosti OSN mimořádné zasedání. Rusko však i nadále trvalo na svém postoji a zpochybnilo zodpovědnost režimu za masakr. Některé západní země stáhly své diplomaty ze Sýrie. Masakrem v Húlá prakticky přestal zcela existovat Annanův mírový plán. Povstalecké jednotky daly prezidentu Asadovi ultimátum opustit do 48 hodin zemi, jinak začnou s tvrdší ofenzivou.[19] Česká republika čin syrské vlády tvrdě odsoudila a MZV si nechalo předvolat syrskou chargé d'affairs, po které bylo požadováno řádné vyšetření incidentu ze strany režimu. Zároveň se ČR rozhodla vyslat tři české vojáky do speciální mise OSN pro Sýrii – UNSMIS.[20] Oproti některým západním zemím, které stáhly své velvyslance ze země, ČR i nadále ponechala svou ambasádu v Damašku v provozu. Zároveň také průběžně přebrala administrativní činnost za USA a Slovensko, které své ambasády uzavřely. Česká velvyslankyně v Damašku Eva Filipi komentovala situaci v Sýrii jako velice nepřehlednou nejen s ohledem na nejednotnost Syrské svobodné armády, ale také na poskytování zkreslených informací jak syrskými, tak i zahraničními médii. Situaci v Sýrii charakterizovala jako sektářské a konfesní boje. Zároveň svým projevem zpochybnila postoje MZV.[21]

V roce 2012 musela česká ambasáda v Damašku řešit zadržení české občanky Sandry Bitarové, která byla za podporu povstalců zadržena hned dvakrát syrským režimem. Na jaře roku 2012 Bitarová (pocházející z česko-syrského manželství) společně se skupinou přátel zasílala humanitární pomoc do jejího rodného města Homs, které bylo zároveň povstaleckou baštou. Koncem června byla Bitarová zatčena a ve vazbě strávila celkem 35 dní. K jejímu propuštění přispělo právě vyjednávání české ambasády. V srpnu Bitarová uprchla do Libanonu a poté se dostala na území ČR.[22] Česká ambasáda se v druhé polovině roku 2012 zapojila i do pátrání po zmizelém americkém novináři, kterého se však nepodařilo najít a zůstává tak pravděpodobně v zajetí syrských povstalců.[23]

Česká republika se během roku 2012 také zapojila do humanitární pomoci na podporu syrským uprchlíkům. Poskytla 3 mil. Kč misi OSN pro uprchlíky UNHRC a 3,5 mil. Kč Mezinárodnímu výboru Červeného kříže. Na podzim pak vyčlenila dalších 7,5 mil. Kč na humanitární projekty pro syrské uprchlíky žijící na území Jordánska.

MZV zároveň i nadále podporovalo program MEDEVAC, zaměřující se na ošetření a evakuaci (nejen) syrských uprchlíků.[24] Na podzim roku 2012 tak došlo k přepravě deseti syrských uprchlíků, včetně čtyř dětí, za účelem lékařského ošetření v ČR. Poskytnutím značné humanitární pomoci syrským uprchlíkům a zapojením se do jednání o možném řešení konfliktu se tak utvrdil postoj MZV vůči celému konfliktu.

V návaznosti na eskalaci násilí v Sýrii v druhé polovině roku 2012 většina západních zemí stáhla ze Sýrie své pracovníky. V srpnu dokonce došlo k ukončení pozorovací mise OSN – UNSMIS. Od června došlo k rapidnímu nárůstu mrtvých i uprchlíků stahujících se do okolních zemí. Poprvé se také objevily spekulace o možném použití chemických zbraní.[25] Objevily se i obavy z možné spolupráce syrských povstalců s al-Káidou a infiltrace islámských extrémistů do ozbrojeného konfliktu. ČR i nadále zastávala názor, že konflikt by měl být řešen pomocí vyjednávání mezi oběma stranami. Koncem roku se však ukázalo, že konflikt se již přelil do občanské války, jež bude jen velmi těžko řešitelná. Právě možné napojení rebelů na různá islamistická extremistická uskupení sleduje ČR s velkými obavami vzhledem k možnému prohloubení nestability v regionu a především pak ohrožení bezpečnosti Izraele.

Sýrie taktéž narušuje bezpečnost dalších sousedících států – Jordánska, Turecka a Libanonu, které lze jako jedny z mála zemí Blízkého východu považovat za stabilní. Syrský konflikt se tak do velké míry projevil na vztazích České republiky k sousedským státům. Za účelem projednání problematiky syrského konfliktu a případné pomoci Jordánsku ze strany ČR došlo k setkání mezi ministrem Schwarzenbegem a jeho jordánským protějškem Násirem Džudím, přičemž Schwarzenberg pozitivně kvitoval vzájemné česko-jordánské vztahy. Před dvěma lety např. pomáhali čeští vojáci s odminováním pobřeží řeky Jordán.[26] V roce 2012 pak MZV reagovalo na jordánskou žádost o pomoc při řešení dopadů syrského konfliktu. ČR tak vyslala do Jordánska skupinu čtyř protichemických expertů, kteří by pomáhali s výcvikem jordánské protichemické jednotky. Ministr Schwarzenberg také nabídl pomoc americké ministryni zahraničních věcí Hillary Clintonové při řešení syrského konfliktu, v případě že by došlo k vojenskému zásahu NATO.[27] Koncem roku 2012 se zároveň české velvyslanectví v Jordánsku stalo kontaktní ambasádou NATO.[28] Na jaře roku 2012 navštívil ČR šéf jordánského senátu Tahír Masrí, který přijel projednávat možnost spolupráce ČR a Jordánska na projektech jaderných elektráren. Díky možné spolupráci by mohlo dojít k značnému nárůstu společné obchodní bilance.[29] ČR se tak snaží do značné míry nahradit své ekonomické ztráty, ke kterým došlo v Sýrii, přičemž v Jordánsku vidí možného významného ekonomického spojence, který se prozatím jeví jako stabilní partner.

Česká republika a Egypt

Politická situace v Egyptě byla v průběhu roku 2012 velmi bouřlivá. Vítězem prvních přímých prezidentských voleb v historii Egypta se stal Muhammad Mursí z Muslimského bratrstva. Ten ve druhém kole porazil bývalého premiéra Ahmada Šáfíka.[30] Muslimské bratrstvo později předložilo svůj návrh nové egyptské ústavy, který vzbudil četné kontroverze, a Muslimské bratrstvo i prezident Mursí začali být obviňováni z autoritativních praktik. Návrh byl ke konci roku skutečně schválen i v referendu,

přestože jej liberální opozice silně kritizovala a vyzvala voliče, aby proti němu hlasovali. Celý schvalovací proces navíc provázely četné protesty. Po schválení v referendu navíc opozice obvinila volební komisi z podvodů při sčítání hlasů, což situaci jen vyostřilo.[31] Situace v Egyptě se tak během roku 2012 vyhrotila natolik, že MZV nedoporučilo českým občanům *„individuální turistiku po území Egypta mimo oblast Káhiry, Alexandrie a turistických oblastí v Horním Egyptě a upozornilo na zvýšenou hrozbu teroristických útoků, únosů a další trestnou činnost v oblasti Sinajského poloostrova“*.[32] V březnu roku 2012 média informovala o únosu české průvodkyně na Sinajském poloostrově. Průvodkyně se vracela spolu s 12 českými občany z výletu, když skupina pěti ozbrojených beduínů donutila řidiče zastavit vozidlo a následně požadovala peníze za průjezd. Když peníze nedostali, vzali průvodkyni zájezdu jako rukojmí. Po zaplacení požadované částky byla žena propuštěna, přičemž na jejím osvobození se podílely egyptské bezpečnostní složky spolu s místními beduínskými kmeny.[33]
V srpnu 2012 se v médiích objevily zprávy o beduínech, kteří v Egyptě zablokovali cestu od letovisek v oblasti Marsa Alam na pobřeží Rudého moře. Tato situace se pak dotkla i některých českých občanů, kteří byli při transferu z letoviska na letiště zablokováni a na letiště se nedostali včas. Místní úřady nakonec po půldenní blokádě vyjednaly volný průjezd a turisté se tak mohli dostat na letiště, popř. do letovisek ve zmíněné oblasti. Zdržení čeští turisté pak nakonec odletěli domů, i když se zpožděním.[34]

Úspěchem české diplomacie vůči Egyptu v roce 2012 bylo znovuotevření kanceláře CzechTrade, od které se nadále očekává, že by mohla výrazně pomoci českým podnikatelům i v postmubarakovském Egyptě.[35] Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg navštívil v roce 2012 Egypt hned dvakrát. Poprvé v dubnu, kdy za jeho účasti podepsal generální ředitel České exportní banky Tomáš Uvíra s generálním ředitelem Export Development Bank of Egypt Madždem Fahmí dohodu o vzájemné spolupráci. Smyslem dohody je spolupráce obou bank při podpoře vzájemné obchodní výměny mezi oběma zeměmi a také vzájemná součinnost při financování projektů, zakládání společných podniků, zavádění společných výrob nebo poboček zahraničních společností.[36] Ministr Schwarzenberg pak navštívil Egypt ještě jednou v roce 2012, a to v listopadu při příležitosti jednání EU a LAS.[37]

Česká diplomacie a státy Arabského poloostrova

Oblast Arabského poloostrova zůstává i nadále poměrně stabilní a dlouhodobě vládnoucí dynastie si udržely své pozice i po vlně revolucí, které otřásly regionem v roce 2011. Nejméně stabilní zemí v oblasti je pouze Jemen, který se již několik let potýká s občanskou válkou. Značný problém představuje především působení al-Káidy v zemi, která své útoky zaměřuje hlavně na vládní a západní cíle. V květnu tak např. došlo k sebevražednému útoku během vojenské přehlídky ve městě Sana‘a, který si vyžádal několik mrtvých a desítky zraněných. MZV teroristické činy odsoudilo a vyjádřilo jemenské vládě solidaritu.[38]

V červenci 2012 došlo ke schválení humanitární pomoci pro Jemen v hodnotě 7 mil. Kč. Pomoc bude poskytnuta v rámci Světového potravinového programu.[39] Kvůli komplikacím spojených s občanskou válkou však Jemen přestal být jednou z prioritních zemí v rámci zahraniční rozvojové spolupráce.

V roce 2012 naopak došlo k navázání pevnější spolupráce mezi ČR a Královstvím Saúdské Arábie. Česká republika tak učinila se záměrem zvýšit své exportní příležitosti do této největší blízkovýchodní ekonomiky, která je zároveň důležitým aktérem regionální mocenské politiky. Ta je v oblasti jediným reálným konkurentem Íránu, jenž aspiruje na post regionálního hegemona a jadernou velmoc. V důsledku sbližování obou států byl nejenom otevřen honorární konzulát ČR v Džiddě, ale ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg zároveň přijal v Černínském paláci saúdského ministra financí Ibráhíma al-Assafa. Během Assafovy návštěvy také ministr financí Miroslav Kalousek podepsal vzájemnou smlouvu obou zemí o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku z daní z příjmu. Podepsání smlouvy má tak především chránit možné investory obou států.[40] Podobně také v ostatních zemích Perského zálivu se ČR i nadále zaměřuje především na ekonomickou spolupráci na bilaterárním základě.

Zlepšení vztahů se Saúdskou Arábií může umožnit České republice profitovat ze vzájemného obchodu a taktéž posílit vazby na silného regionálního aktéra. To může zároveň vést k ještě většímu ochlazení vztahů s Teheránem. Otázky vyvolává také zvyšování vazeb České republiky na zemi, která je jak jednou z nejméně demokratických obecně, tak nábožensky značně netolerantních.

Česká diplomacie a státy Maghrebu

Oblast Maghrebu, především pak Maroko a Tunisko, se stala v posledních letech výrazným cílem českých investorů. Zájem České republiky o ekonomickou spolupráci stoupl především poté, co obě země uzavřely asociační dohodu s EU a zároveň pak v roce 2008 vstoupily do tzv. Plánu sousedské politiky Evropské unie. Spolupráce Maroka a Tuniska s EU z velké části zaručuje českým investorům vhodné podmínky pro rozvoj svých investic. EU taktéž v rámci sousedské politiky dohlíží na aplikaci jednotlivých ekonomických reforem, které zajišťují ochranu investorů. V posledních letech ČR taktéž posilovala bilaterární ekonomické vztahy s Libyí. Alžírsko, které se nachází ve značně nestabilní situaci, nadále zůstává na okraji českého zájmu.

Události Arabského jara v roce 2011 a změna vládnoucích režimů v Tunisku a Libyi však značně poznamenaly stabilitu regionu. Tunisko vyjádřilo zájem o pomoc ze strany ČR s transformací a demokratizací země. Již v roce 2011 podnikla ČR v rámci této pomoci několik kroků, kdy se např. na české ambasádě v Tunisku uskutečnil seminář pod názvem „Transformace médií po revoluci“. Přesto byl rok 2012 v Tunisku poznamenán značnou nestabilitou, která pro ČR znamenala ohrožení jejích ekonomických zájmů. Výraznou konfliktní linii v Tunisku představuje především spor mezi sekulárním obyvatelstvem a islamisty. V červnu 2012 tak např. radikální islamisté zaútočili na několik kulturních akcí, které nebyly v souladu s jejich interpretací islámského práva. V návaznosti na to došlo ke střetům mezi sekularisty a tuniskou policií. Na čas byl také vyhlášen výjimečný stav, a to i v turistických oblastech.[41] Další útoky islamistů se pak odehrály v srpnu 2012. Sekulární obyvatelstvo zároveň z nepokojů viní islámsky orientovanou vládu, která k akcím islamistů údajně pouze nečinně přihlíží.[42] Nestabilní situace do značné míry ovlivnila zájem českých investorů o oblast Tuniska. I nadále však zůstává v platnosti Dohoda o hospodářské spolupráci

mezi oběma zeměmi z roku 2009. Tunisko také nadále podporuje spolupráci s EU v rámci sousedské politiky.

Další zemí potýkající se s obtížnou transformací je postkaddáfiovská Libye. I v případě Libye zvolila ČR zpočátku spíše vyčkávací pozici než jednoznačnější postoj. Jasnější stanovisko ke konfliktu, který nakonec přivedl k pádu diktátorský Kaddáfího režim, zaujala ČR až několik měsíců po jeho začátku. ČR podpořila opoziční vládu v srpnu 2011. Od té doby se pokoušela navázat vztahy s nově vzniklou vládou a zapojila se také do mezinárodního týmu, který nabídl Libyi pomoc s transformací země.

V létě roku 2012 se v zemi konaly historicky první svobodné volby, ve kterých byl volen přechodný parlament. Podle mezinárodních pozorovatelů byly volby úspěšné, a to i s ohledem na skutečnost, že na jih země se pozorovatelé EU vzhledem k pokračování kmenových bojů v této oblasti nedostali. Volby na východě země provázely násilnosti, při kterých zemřel jeden člověk.[43] Druhá polovina roku 2012 se pak nesla ve znamení stoupajících násilností především v oblasti Benghází, které dlouhodobě požaduje větší autonomii v rámci Libye. V srpnu došlo v hlavním městě Tripolisu k několika explozím, jejímiž cíli byly především vládní budovy.[44] V září se terčem útoků stala i americká ambasáda (stalo se tak v návaznosti na zveřejnění amerického filmu hanobícího proroka Mohameda). Během střetů u americké ambasády byli zabiti čtyři členové amerického diplomatického sboru včetně velvyslance Christophera Stevense.[45] ČR tyto útoky odsoudila a vyslovila své znepokojení především nad faktem, že terčem útoku se stali zahraniční diplomaté.[46] V druhé polovině roku tak docházelo ke stále většímu počtu střetů mezi civilním obyvatelstvem a ozbrojenými islámskými milicemi na východě země.[47] Do střetů by podle možných spekulací mohla být zapletena i al-Káida v islámském Maghrebu (AQIM). AQIM po zveřejnění kontroverzního filmu vyzvala k útokům na americké diplomaty v celé oblasti Severní Afriky.[48]

I přes komplikovanou bezpečnostní situaci však spolupráce mezi ČR a Libyí nebyla zcela omezena. Libye vyslovila zájem o spolupráci v oblasti lékařství a chtěla by vyslat do ČR několik svých lékařů na stáž a zároveň využít zkušenosti českých lékařů přímo v Libyi. V Tripolisu tak vyjednával šéf kabinetu ministra zdravotnictví Jan Růžička, který nabídl Libyi seznam možné spolupráce a zapojení českých firem do distribuce lékařského materiálu. Česká republika také projevila vůli spolupracovat na budování infrastruktury.[49] V roce 2012 zároveň došlo k ošetření několika Libyjců na území ČR v rámci programu MEDEVAC.

Česká diplomacie a Irák

Na počátku ledna 2012 nastoupil do funkce velvyslance České republiky v Iráku zkušený diplomat Alexandr Langer, jenž si kladl za jeden z prioritních cílů dojednat kontrakt s iráckou armádou o nákupu bitevníků L-159. Tento dvacetimiliardový obchod, v rámci něhož by mělo být irácké straně prodáno 28 strojů, byl již v minulosti dojednán a odsouhlasen oběma stranami, avšak k nabytí účinnosti zbývalo podepsat ještě konečnou smlouvu o kontraktu. Tento finální krok se však prozatím nepodařilo zrealizovat, a proto výroba bitevních letounů, přestože česká továrna Aero Vodochody již vybudovala speciální výrobní linku a navýšila kapacity lidských zdrojů, dosud nezačala.[50]

V souladu s exportní strategií ČR na období 2012–2020 přijatou v březnu 2012, která klade důraz na navýšení vývozu mimo země EU a která definuje dvanáct prioritních exportních zemí, mezi něž řadí také Irák, docházelo v roce 2012 ke značnému nárůstu českého vývozu do tohoto státu.[51] České firmy se staly významnými dodavateli především při výstavbě dopravní, vodohospodářské a energetické infrastruktury. Pro posílení tohoto trendu Česká republika realizuje řadu aktivit, mezi něž lze zařadit např. podporu podnikatelské mise do provincie Nadžaf, studijní návštěvu delegace Ministerstva financí Irácké republiky na téže instituci v Praze, zasedání Smíšeného výboru pro hospodářskou spolupráci a podporu obchodu.[52] Rozvoj vzájemné spolupráce v ekonomickém sektoru je však limitován zhoršující se bezpečností situací v zemi, v níž v současnosti dochází k eskalaci napětí a častému výskytu ozbrojených útoků.

Na začátku ledna 2012 došlo na bagdádském letišti k incidentu, když bylo ochrance české ambasády zakázáno vstoupit na palubu českého státního speciálu. Radikální irácká opozice tvrdila, že se nejednalo o policisty, ale o *„žoldnéře k zabíjení Iráčanů“*. Mluvčí diplomacie toto tvrzení odmítl, přičemž popřel i tvrzení, že dvojice dotyčných byla ozbrojená. Vzhledem k tomu, že dvojice měla veškerá povolení a dokumenty v pořádku, bylo jí nakonec po několika dnech dovoleno odletět. Radikální opoziční servery však Iráčany přesvědčovaly, že se jednalo o *„vražedné komando, které šíity řízená vláda používá k zabíjení sunnitů“*. V souvislosti s celou kauzou pak začaly po internetu kolovat četné ostře protičeské texty. Za jejich šířením stojí mj. i web blízký zakázané straně Baas, která byla v Iráku u moci až do svržení Saddáma Husajna.[53]

Česká diplomacie a Íránská islámská republika

Vzhledem k pokračujícímu jadernému programu Íránské islámské republiky, česká diplomacie v roce 2012 i nadále zaujímala negativní postoj vůči této blízkovýchodní zemi. Tento postoj byl koordinován s mezinárodním společenstvím, a to především pak EU a OSN, které pokračovaly v uvalování sankcí vůči Íránu. Postoj České republiky vůči Íránu byl zároveň ovlivněn pevnými partnerskými vztahy mezi ČR a Izraelem, kdy Izrael v roce 2012 dokonce začal zvažovat možný vojenský útok na tuto islámskou republiku.

V rámci těchto ekonomických sankcí vůči Íránu tak ČR již na počátku roku 2012 přestala odebírat íránskou ropu. Dovoz ropy začaly omezovat také Řecko, Španělsko a Itálie. Irán v odpověď na to zastavil dodávky ropy některým odběratelům ve Velké Británii a Francii. Podíl iránské ropy na celkovém objemu této suroviny dovezené do ČR v roce 2011 činil 3,3 %. Odhaduje se, že Irán exportoval do EU zhruba jednu pětinu z celkového objemu vyvážené ropy. Mezinárodní agentura pro energii (IEA) soudí, že se EU bez iránské ropy obejde, přičemž náhlé zastavení dodávek by nemělo mít na trh příliš významný dopad.[54]

V reakci na zastavení importu ropy zavedla íránská strana obdobná opatření a české subjekty tak musí čelit ze strany místní vlády politicky motivovaným restrikcím, jež brání rozvoji vzájemné obchodní výměny.[55] Vzhledem k pokračujícím sankcím a velmi jednostrannému postoji Izraele vůči Íránu je pravděpodobné, že bilaterární ekonomické vztahy mezi ČR a islámskou republikou zůstanou i nadále velmi negativní.

České republika a Afghánistán

Premiér P. Nečas v září roku 2012 vůbec poprvé ve své funkci navštívil české vojáky v Afghánistánu, kteří zde působí v mezinárodních jednotkách. Premiér strávil jeden den na základně mezinárodních sil ISAF v Kábulu a následující den se přesunul na základnu Shank v provincii Lógar. Při příležitosti této návštěvy se Nečas vyjádřil i k plánovanému stahování vojsk z Afghánistánu, když prohlásil, že *„jednoznačně jsme přesvědčeni, že máme jít podle strategie společně dovnitř, společně ven“*.[56]

V době návštěvy premiéra Nečase působilo v zemi na šest stovek českých vojáků, do konce roku 2014 by toto číslo mělo klesnout na 168. Již v červnu 2012 o tom rozhodli poslanci, když schválili dvouletý výhled vojenských misí v zahraničí.[57] Po skončení bojových operací v Afghánistánu v roce 2014 připravuje NATO novou misi, jež by měla mít jen podpůrný a asistenční charakter.[58]

Za vlády premiéra Nečase pokračoval trend snižování armádního rozpočtu. V roce 2012 tvořil podíl výdajů ministerstva obrany 1,11% HDP. S tímto podílem se ČR řadí v rámci NATO k zemím, které na armádě šetří nejvíce. Náčelník generálního štábu Petr Pavel tento fakt okomentoval slovy: *„S množstvím osob a peněz, co máme, jsme už klesli pod schopnost zajišťovat úkoly plynoucí ze zákonů, mezinárodních závazků a dohod.“*[59]

Česká republika se rozhodla darovat Afghánistánu v letech 2014 až 2017 celkem 140 mil. Kč. Peníze půjdou na rozvojové projekty a fungování afghánské policie a armády. Miliony na rozvojovou pomoc by měly částečně nahradit činnost českého Provinčního rekonstrukčního týmu v Lógaru.[60]

Na začátku dubna 2012 byl při výbuchu RPG zraněn český voják. Událost se stala při přepadení společné české a afghánské patroly v afghánském Lógaru. Český voják utrpěl zlomeninu nohy a lehké střepinové poranění ruky. Následně byl převezen do Prahy, načež média informovala, že jeho zdravotní stav je v pořádku.[61] Na začátku září 2012 byl při raketovém útoku na základnu Shank v provincii Lógar těžce zraněn další český voják. Zraněný příslušník provinčního rekonstrukčního týmu byl transportován k českým lékařům působícím ve vojenské nemocnici v Kábulu. Krátce poté byl transportován do České republiky, přičemž jeho stav byl již stabilizovaný.[62]

BLÍZKÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE, IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Podobně jako v letech minulých, Česká republika se v rámci Blízkého východu orientovala prioritně na Stát Izrael. Jak se potvrdilo již v roce 2011, vláda premiéra Nečase zaujímala vůči Izraeli takřka nekritický postoj. Společná spolupráce se výrazně prohloubila v roce 2012, což se projevila především během hlasování na půdě OSN v rámci uznání Palestiny jako pozorovatelského státu. Premiér Nečas v roce 2012 dvakrát přivítal izraelského ministerského předsedu Benjamina Netanjahua v Praze. Poprvé se setkání uskutečnilo v květnu, kdy Netanjahu přicestoval do Prahy hned s několika svými ministry. Premiér Nečas v rámci květnové návštěvy poskytl rozhovor izraelskému deníku *The Jerusalem Post*, kde přirovnal Izrael k předválečnému

Československu, které bylo jako demokratická země obklopeno nepřátelskými státy. V prosinci pak premiér Natanjahu přijel osobně poděkovat do Prahy za podporu během hlasování OSN.[63]

Právě jednostranné rozhodnutí podpořit Izrael na půdě OSN odsoudila ČSSD. Stínový ministr zahraničních věcí Lubomír Zaorálek označil počínání české vlády za nelogické. Kritizoval tak především nejednotnost ČR vůči zahraniční politice EU. Svůj postoj obhajoval Zaorálek dlouhodobými cíli české zahraniční politiky, které doposud prosazovaly mírové řešení konfliktu v rámci utvoření dvou nezávislých států. Proti hlasování na půdě OSN se jednoznačně vyjádřil i předseda KSČM Vojtěch Filip, který označil hlasování za selhání české diplomacie. Vládní koalice obhajovala své jednání tím, že oba státy musí zahájit bilaterární jednání a uznání Palestiny na půdě OSN tato jednání může pouze zkomplikovat.[64] Prohlášení jednotlivých politických stran tak pouze utvrdily jejich dlouhodobou agendu vůči regionu. Zatímco pravicové strany se staví vůči Izraeli přímo nekriticky, levicové strany zastávají koordinaci postojů vůči Izraeli s Evropou.

Hlasování o Palestině se v roce 2012 promítlo částečně do prezidentské kampaně, kdy levicoví kandidáti Miloš Zeman a Jiří Dienstbier zaujali taktéž negativní postoj vůči rozhodnutí ČR. Prezident Klaus, který sám vedl českou delegaci v New Yorku během hlasování, naopak obhajoval postoj koaliční vlády. Václav Klaus tak podpořil svůj odmítavý postoj ke koordinaci české zahraniční politiky s EU.

Přesto se česká diplomacie i nadále snaží koordinovat svou zahraniční politiku v rámci sousedské zahraniční politiky EU a zároveň reagovat na zahraniční koncepci NATO, jež byla přijata v roce 2010. V rámci evropské spolupráce byl tak např. zvolen náměstek krajského ředitele pro integrovaný záchranný systém Moravskoslezského kraje Vladimír Vlček velitelem speciálního týmu v Jordánsku, který bude koordinovat distribuci humanitární pomoci EU do Jordánska.[65] Cílem humanitárních dodávek je pomoc Jordánsku s nárůstem syrských uprchlíků, kteří se shromažďují v uprchlických táborech nedaleko syrských hranic. Koordinace zahraniční politiky vůči Blízkému východu s novou zahraniční koncepcí NATO, která se zaměřuje na boj proti terorismu a znovuobnovení blízkovýchodního mírového procesu, tak ČR umožňuje rozvíjet pouze spolupráci se zeměmi na ekonomickém bilaterárním základě. Co se týká změn velvyslanců, novým českým velvyslancem v Iráku se v roce 2012 stal zkušený diplomat Alexandr Langer.[66]

ZÁVĚR

Česká zahraniční politika se v roce 2012 posunula více od váhavého čekání na to, jakým směrem se bude ubírat Arabské jaro, ke konkrétnějším krokům. Vzhledem k vnitropolitickým bojům na české politické scéně však často kroky české diplomacie působily dosti rozporuplně. Česká diplomacie zároveň v roce 2012 pokračovala jednoznačně v posilování česko-izraelského strategického partnerství. To se v rovině praktické nejvíce projevilo na hlasování o statusu Palestiny v OSN, kdy se Česká republika jako jediná evropská země postavila proti povýšení palestinského statusu

v OSN. Izraelská náklonnost vůči ČR měla zase odezvu v návštěvách izraelského premiéra B. Netanjahua, přičemž během jedné z nich s sebou přivezl izraelský premiér i část izraelského kabinetu ke společnému česko-izraelskému vládnímu zasedání. Jednání ČR na půdě OSN však vyvolalo značně negativní reakce na české politické scéně a dokonce se odrazilo i v průběhu prezidentské kampaně. Zatímco pravice jednoznačně souhlasila s hlasováním, ČSSD a KSČM se postavily proti tomuto rozhodnutí a označily jej za selhání české diplomacie.

V rámci české zahraniční politiky byla viditelná snaha navázat nová partnerství, která by nahradila ztráty způsobené pády režimů po vlně Arabského jara. Došlo např. ke značnému posílení bilaterárních vztahů mezi ČR a Jordánskem. Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg tak podnikl v loňském roce oficiální návštěvu Ammánu, při které se zavázal pomoci Jordánsku nejen s problematikou nárůstu syrských uprchlíků, ale zároveň prohloubit ekonomickou spolupráci. Sýrie, jejíž konflikt ovlivnil všechny sousedící státy, se v loňském roce stala jedním z nejsledovanějších zemí na Blízkém východě. V České republice vyvolala syrská otázka rozsáhlou politickou diskusi. Zatímco MZV jednoznačně podporovalo mírová řešení navržená OSN, česká velvyslankyně v Damašku se ve svých projevech dokonce částečně zastala režimu prezidenta B. Asada. Také prezident V. Klaus se ve svém názoru na řešení dané problematiky rozcházel se stanovisky MZV.

Oblast Maghrebu ČR i nadále shledává jako lukrativní oblast pro ekonomické investice. Změny režimů v Tunisku a především pak v Libyi však částečně zpomalily již dříve navázanou spolupráci. Zatímco Tunisko i nadále dostálo všem smlouvám uzavřeným ještě bývalým režimem, situace v Libyi je o dost komplikovanější a české investice se zde mohou jevit jako nejisté. V oblasti Maghrebu tak zůstává nejsilnějším partnerem stále Tunisko, které v roce 2008 stalo součástí evropské sousedské politiky.

V roce 2012 se více zostřily už tak nepříliš dobré vztahy mezi ČR a Íránem, neboť ČR přestala odebírat íránskou ropu v souvislosti s ekonomickými sankcemi vůči Íránu. Na stranu druhou ČR navázala hlubší styky s velkým konkurentem Íránu v regionu – Saúdskou Arábií. Prohloubení těchto vztahů může být pochopitelné z pragmatického hlediska, z hlediska ochrany lidských práv ve světě, která je taktéž jedním ze stěžejních agend české diplomacie, však může prohlubování česko-saúdských vztahů vyvolávat otázky.

Politické změny jak na Blízkém východě, tak i na české vnitropolitické scéně mohou v roce 2013 zásadně formovat českou diplomacii v tomto regionu. Ve vztahu k Blízkému východu bude rozhodující nejen možný nástup nové vlády, ale zároveň i volba nového prezidenta. Dalším důležitým faktorem budou změny ve vedení blízkovýchodních zemí. Půjde především o možný další vzestup islamistů či naopak jejich krize. Otázkou zůstává, zda bude česká diplomacie schopna všechny možné změny reflektovat a bude schopna aktivně reagovat na danou situaci, nebo zda zaujme opět vyčkávací taktiku.

Poznámky

1 *Agenda pro českou zahraniční politiku 2013*. Asociace pro mezinárodní otázky, 17. 4. 2013. On-line: **www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku-2013-010770**.

2 Jan Kužvart: *V. Klaus, E. Filipi nebo K. Schwarzenberg?* Asociace pro mezinárodní otázky, 11. 10. 2012. On-line: **www.amo.cz/publikace/v-klaus-e-filipi-nebo-k-schwarzenberg.html**.

3 Výroční zpráva je dostupná např. na **www.kehilaprag.cz**; *Zpráva židovské obce: Projevů antisemitismu v Česku nepřibývá*. ČTK, 3. 5. 2012; *Soud zamítl námitku podjatosti znalce na extremismus Mazla*. ČTK, 13. 1. 2012.

4 MZV ČR. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/kalendar_akci/x2012_06_06_namestek_schneider_zahaji_panelovou_diskusi.html**.

5 *Netanjahu je v Praze, přivezl některé ministry, přijme ho Nečas*. ČTK, 17. 5. 2012.

6 *Schwarzenberg navštíví Palestinu a Kypr*. ČTK, 4. 5. 2012.

7 *Netanjahu ocenil odvahu Prahy jednat správně, i když ne populárně*. ČTK, 5. 12. 2012.

8 *Tři američtí senátoři poděkovali ČR za podporu Izraele v OSN*. ČTK, 7. 12. 2012.

9 *Díky za odvahu, přijede říct Netanjahu Nečasovi.* ČT24, 5. 12. 2012. On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/206104-diky-za-odvahu-prijede-rict-netanjahu-necasovi/**.

10 Jan Kužvart: *Nový prezident a česká zahraniční politika k Blízkému východu*. Asociace pro mezinárodní otázky, 21. 1. 2013. On-line: **www.amo.cz/publikace/novy-prezident-a-ceska-zahranicni-politika-k-blizkemu-vychodu.html#.UekM1NIYxMB**.

11 On-line: **www.ceskapozice.cz/domov/politika/nejlepsi-pritel-izraele-na-svete-cesko**.

12 *Klaus do Izraele nejede, cesta byla zrušena, řekl mluvčí*. ČTK, 15. 11. 2012.

13 *Schwarzenberg: Izrael má právo bránit se případně i pozemní akcí*. ČTK, 19. 11. 2012.

14 *Ministři zahraničí budou řešit poslední vývoj na Blízkém východě*. ČTK, 10. 12. 2012.

15 *Diplomaté Izraelcům zopakovali kritický názor ministra na osady*. ČTK, 13. 12. 2012.

16 *Na konferenci o Sýrii míří do Tunisu ministři 70 států včetně ČR*. ČTK, 23. 2. 2012.

17 *Syřané volili nový parlament, opozice hlasování bojkotovala*. ČTK, 7. 7. 2012.

18 *Po atentátu v Damašku je Sýrie na pokraji občanské války*. ČTK, 11. 5. 2012.

19 *Svět šokován masakrem v Húlá, nové oběti a boje i jinde v Sýrii.* ČTK, 27. 5. 2012

20 MZV ČR: *Prohlášení MZV k událostem v syrském městě Húlá*, 30. 5. 2012.

21 Interview s českou velvyslankyní v Damašku Evou Filipi. ČT24, 27. 8. 2012.

22 *Syřanka se před režimem schovává v Praze*. ČT24, 10. 10. 2012.

23 Interview s českou velvyslankyní v Damašku Evou Filipi, op. cit.

24 MZV ČR: *Současný oficiální postoj ČR k situaci v Sýrii*, 10. 9. 2012.

25 *Syrská vláda prý začala manipulovat s chemickými zbraněmi*. ČTK, 13. 7. 2012.

26 *Schwarzenberg a jordánský ministr hovořili o situaci v Sýrii*. ČTK, 13. 3. 2012.

27 *MO: Armádní chemici pojedou do Jordánska, o Sýrii nikdo nežádal*. ČTK, 22. 9. 2012.

28 *České velvyslanectví v Jordánsku bude kontaktní ambasádou NATO.* ČTK, 12. 12. 2012.

29 *ČR by mohla Jordánsku pomoci s projektem jaderných elektráren.* ČTK, 12. 4. 2012.

30 *Novým egyptským prezidentem je islamista Mursí, očekávají se nepokoje*. iDNES.cz, 24. 6. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/mursi-prezidentem-egypta-0ya-/zahranicni.aspx?c=A120624_163952_zahranicni_ert**.

31 *Spočítáno. Egypt si odsouhlasil novou ústavu, politická krize ale nekončí*. iHNED, 26. 12. 2012. On-line: **zpravy.ihned.cz/c1-59022650-egypt-schvalil-novou-ustavu**.

32 MZV ČR: *Egypt: doporučení k cestám*, 23. 7. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/cestujeme/aktualni_doporuceni_a_varovani/egypt_doporuceni_k_cestam.html**.

33 *Beduíni na Sinaji unesli českou průvodkyni. Žena už je na svobodě.* iHNED, 22. 3. 2012. On-line: **zpravy.ihned.cz/c1-55137750-beduini-na-sinaji-unesli-ceskou-pruvodkyni-zena-je-uz-na-svobode**.

34 *Stovky turistů včetně Čechů uvázly kvůli beduínům v Egyptě*. iDNES.cz, 4. 8. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/cesti-turiste-v-egypte-problemy-beduini-fdz-/zahranicni.aspx?c=A120804_142555_zahranicni_jan**.

35 MZV ČR: *Očekávaný vývoj v teritoriu*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/egypt/ekonomika/ocekavany_vyvoj_v_teritoriu.html**.

36 *Česká exportní banka získala v Egyptě významného partnera.* Parlamentní listy, 2. 4. 2012. On-line: **www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Ceska-exportni-banka-ziskala-v-Egypte-vyznamneho-partnera-228072**.

37 MZV ČR: EU–LAS meeting, 14. 11. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/en/issues_and_press/photo_galleries/karel_schwarzenberg/x2012_11_13_zasedani_eu_las.html**.

38 MZV ČR: *Prohlášení MZV k sebevražednému útoku v Sanáa*, 21. 5. 2012.

39 MZV ČR: *Humanitární pomoc pro Jemen*, 9. 7. 2012.

40 *ČR má smlouvu o zamezení dvojího zdanění se Saúdskou Arábií.* ČTK, 25. 4. 2012.

41 MZV ČR: *Nepokoje v Tunisku, zákaz vycházení platí i v turistických oblastech*, 14. 6. 2012.

42 *Islámští radikálové v Tunisku sabotují kulturní akce*. ČTK, 19. 8. 2012.

43 *Libyjské volby byly podle mezinárodních pozorovatelů úspěšné*. ČTK, 9. 7. 2012.

44 *Tripolisem otřásly tři exploze, zabily nejméně dva lidi*. ČTK, 19. 8. 2012.

45 *Při útoku v Benghází byl prý v úterý zabit americký velvyslanec*. ČTK, 12. 9. 2012.

46 MZV ČR: *Prohlášení ministerstva k útokům v Benghází*, 12. 9. 2012.

47 *Libyjské Benghází se bouří proti milicím, 11 mrtvých*. ČTK, 22. 9. 2012.

48 *Al-Qáida v Severní Africe vyzývá k násilí a hrozí útoky*. ČTK, 18. 9. 2012.

49 *Libye by prý stála o stáže svých lékařů v ČR i o české doktory*. ČTK, 11. 7. 2012.

50 MZV ČR: *Letadla L-159 pro Irák se zatím stále nevyrábí*, 7. 1. 2013. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/letadla_l_159_pro_irak_se_zatim_stale.html.**

51 MZV ČR: *Český export trhá rekordy, meziročně stoupl o 6,4 procent*, 6. 3. 2013. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/cesky_export_trha_rekordy_mezirocne.html**.

52 MPO ČR: *Akční plán pro Irák*, 29. 4. 2013. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/akcni-plan-pro-irak-16424.html**.

53 On-line: **zpravy.iDNES.cz/irackym-radikalum-vadi-cesti-zoldneri-ochranka-ambasady-rika-praha-1dg-/zahranicni.aspx?c=A120123_105523_domaci_jw**.

54 On-line: **ekonomika.iDNES.cz/cesko-belgie-a-nizozemsko-zastavily-dovoz-ropy-z-iranu-piz-/eko-zahranicni.aspx?c=A120220_143224_eko-zahranicni_fih).na**.

55 Zastupitelský úřad ČR v Teherán; Írán: *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*, 1. 4. 2013. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/iran-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-19406.html**.

56 *Nečas navštívil vojáky v Afghánistánu, část programu mu zhatil Taliban*. iDNES.cz, 2. 9. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/necas-navstivil-vojaky-v-afghanistanu-dhk-/zahranicni.aspx?c=A120902_121533_zahranicni_jw**.

57 *Místo 600 vojáků 168. Poslanci kývli na velké stahování z Afghánistánu*. iDNES.cz, 12. 6. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/cesko-omezi-ucast-v-afghanistanu-d40-/domaci.aspx?c=A120612_134436_domaci_jw**.

58 *NATO chystá novou misi v Afghánistánu. Bude jen podpůrná, shodli se ministři*. iDNES.cz, 10. 10. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/nato-chysta-novou-misi-v-afghanistanu-dxp-/zpr_nato.aspx?c=A121010_145803_zpr_nato_inc**.

59 *Nečas navštívil vojáky v Afghánistánu, část programu mu zhatil Taliban*. iDNES.cz, 2. 9. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/necas-navstivil-vojaky-v-afghanistanu-dhk-/zahranicni.aspx?c=A120902_121533_zahranicni_jw**.

60 Česko daruje Afghánistánu 140 milionů na rozvoj, armádu a policii.iDNES.cz, 15. 8. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/cesko-daruje-afghanistanu-140milionu-d7a-/zpr_nato.aspx?c=A120815_103157_zpr_nato_inc**.

61 Český voják zraněný v Afghánistánu dorazil do Prahy. iDNES.cz, 6. 4. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/cesky-vojak-zraneny-v-afghanistanu-duo/zpr_nato.aspx?c=A120406_104619_zpr_nato_inc**.

62 *Voják zraněný v Afghánistánu dorazil do Česka, jeho stav je stabilizovaný.* iDNES.cz, 9. 9. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/zraneny-vojak-byl-prevezny-z-afghanistanu-do-ceska-f8r-/domaci.aspx?c=A120909_071859_domaci_jj**.

63 Odkazy viz výše.

64 *ČSSD kritizuje české NE Palestině, je prý nelogické.* ČT24, 30. 11. 2012.

65 *Čech bude velitelem koordinačního humanitárního týmu v Jordánsku.* ČTK, 21. 9. 2012.

66 On-line: **domaci.eurozpravy.cz/politika/58104-novym-velvyslancem-v-iraku-bude-alexandr-langer-prozradil-ministr-schwarzenberg.**

Kapitola 11
Francie v české zahraniční politice

Eliška Tomalová

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Z dlouhodobého hlediska můžeme francouzsko-české vztahy označit za vztahy partnerské. Jak ukázal vývoj v posledních letech, Česká republika již nevystupuje jako příjemce pomoci, v roli, kterou reálně hrála v prvním desetiletí po sametové revoluci nebo jak byla ze strany Francie vnímána. Tento posun, který je patrný zejména po výkonu po sobě jdoucích předsednictví Rady EU a který byl zpečetěn podpisem Strategického partnerství v roce 2010, lze pozorovat ve všech rovinách spolupráce. Díky němu jsme schopni vysledovat témata bilaterálních vztahů, jež česko-francouzské vztahy ovlivňují takovým způsobem, jak se tomu stává u standardních bilaterálních relací.

V tomto kontextu měl rok 2012 v česko-francouzských vztazích jasné téma, které ovlivňovalo všechny ostatní roviny česko-francouzské spolupráce – jadernou energetiku. Téma, které bylo spojené s účastí francouzské firmy Areva ve veřejné soutěži na dostavbu jaderné elektrárny Temelín, nezasáhlo jen bilaterální vztahy, bylo také důvodem přiblížení obou zemí na multilaterální úrovni. Převážná část roku 2012 tak byla stále ve znamení jaderné spolupráce, a to až do října 2012, kdy byla společnost Areva z tendru vyřazena. Navzdory politickým prohlášením, že problematika dostavby Temelína neurčuje vzájemné vazby, česko-francouzské vztahy od daného momentu znatelně ochladly v důsledku nepochopení na obou stranách. Po zbytek roku pak bylo patrné, že vztahy obou zemí podobné nosné téma nemají.

Určující pro česko-francouzské vztahy v roce 2012 byl i politický kontext. Na francouzské straně došlo ke dvěma významným událostem, kterým se podřídil celý politický život, nejen zahraniční politika. V dubnu a v květnu se zde konaly prezidentské volby, ve kterých vyhrál kandidát Socialistické strany (*Parti socialiste*, PS) François Hollande. Následně v červnu proběhly volby do dolní komory francouzského Parlamentu, jež potvrdily převahu levice. Tento volební kalendář určoval celkovou politickou atmosféru ve Francii, kdy se politická reprezentace v první polovině roku soustředila na volební kampaň. Z hlediska nosných témat kampaně a prvních měsíců působení nové politické reprezentace můžeme říci, že vztahy se státy střední Evropy

a s Českou republikou nebyly během roku 2012 na francouzské straně nijak tematizovány, na rozdíl od období působení předchozího prezidenta Nicolase Sarkozyho, jenž navštívil středoevropský region a podepsal se státy střední a východní Evropy (včetně ČR) tzv. Strategická partnerství, a pokusil se tak o oživení vazby s těmito státy. I na české straně ovlivnila v závěru roku 2012 předvolební kampaň pro historicky první prezidentské volby rytmus politického života. Ani v českém případě ale nemůžeme říci, že by v rámci zahraničněpolitických témat, která se během kampaně vyskytla, byly česko-francouzské vztahy explicitně zmíněny.

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Hodnotíme-li kvalitu vzájemných vztahů frekvencí oficiálních návštěv, nevybočuje rok 2012 z dlouhodobého trendu. V daném roce nedošlo k žádné významnější návštěvě na nejvyšší úrovni, kterou bychom mohli přirovnat k návštěvě tehdejšího prezidenta Sarkozyho v roce 2010, během které došlo k podpisu Strategického partnerství. V tomto ohledu byl tedy rok 2012 standardním obdobím, resp. vzhledem k politickému kontextu v obou zemích a k vývoji vztahů v souvislosti s tématem jaderné spolupráce lze dokonce mluvit i o poklesu zájmu, a to na obou stranách.

Stejně jako v roce 2011, vykonal počátkem roku 2012 návštěvu Paříže český premiér Petr Nečas, aby se zde sešel se svým francouzským protějškem Françoisem Fillonem. Věnovali se evropským tématům[1] (zejména otázce ekonomické integrace EU a rozpočtové disciplíny). V souladu s trendem předchozího roku soustředili oba premiéři svou pozornost na sbližování pozic obou zemí v otázce energetické politiky EU. Z hlediska bilaterálních vazeb se stěžejním tématem opět stala jaderná energie, jeden z hlavních bodů Strategického partnerství Francie a ČR na období 2011–2013. Francouzský premiér zopakoval, že nabídka francouzské firmy Areva se těší podpoře francouzské vlády. V říjnu roku 2012 Paříž navštívil ministr zahraničních věcí ČR Karel Schwarzenberg, který se zde setkal se svým francouzským protějškem Laurentem Fabiusem. Hlavním tématem setkání se opět staly evropské otázky[2] (víceletý finanční rámec EU na léta 2014–2012 a evropská energetická politika). Oba ministři zmínili nutnost oživit Strategické partnerství obou zemí postrádající nové impulzy.

Co se týče návštěv francouzských představitelů v ČR, byla jejich frekvence stejně jako rovina reprezentace (málo návštěv na ministerské úrovni) v porovnání s předchozími lety spíše nízká. Důvodem byla na jedné straně politická situace ve Francii, která byla ovlivněna volbami, na druhé straně to svědčí o ne příliš vysokém zájmu o náš region. Z těch nejvýznamnějších oficiálních návštěv zmiňme pobyt francouzského státního tajemníka pověřeného agendou Francouzů žijících v zahraničí Edouarda Courtiala v březnu 2012, který se věnoval zejména kulturní dimenzi česko-francouzských vztahů (navštívil Francouzské lyceum v Praze, bilingvní gymnázium Jana Nerudy v Praze, setkal se s Francouzi žijícími v ČR a se senátorem Tomášem Grulichem, jenž se zabývá otázkami Čechů žijících v zahraničí). V červenci 2012 do Prahy

přijela francouzská ministryně zahraničního obchodu Nicole Bricq. Její návštěvu je nutné zasadit do kontextu francouzsko-české jaderné spolupráce. Paní ministryně se během ní setkala s českým ministrem průmyslu a obchodu a vyjádřila opět podporu nabídce firmy Areva na dostavbu Temelína.

Hlavní témata: politická a ekonomická dimenze česko-francouzských vztahů

Jak již bylo řečeno, hlavním tématem česko-francouzských vztahů na bilaterální úrovni v roce 2012 byla jaderná spolupráce. Důraz na ni se stupňoval v průběhu roku, a to i během všech politických a diplomatických setkání mezi francouzskými a českými představiteli. Jaderná energetika tak ovlivňovala stejně jako v roce 2011 i další roviny spolupráce (např. podporu výzkumných projektů v jaderné energetice). Areva také nadále rozvíjela vztahy s českými firmami – v březnu podepsala smlouvu o porozumění při budoucí spolupráci s těmi firmami, které budou v případě francouzského úspěchu v tendru sloužit jako subdodavatelé.[3] O sedm měsíců později ale ČEZ vyřadil francouzskou stranu z tendru na dostavbu Temelína na základě nesplnění požadavků veřejné zakázky. V soutěži tak zůstali další dva účastníci – americko-japonská firma a česko-ruské konsorcium. Podle ČEZ byly důvody vyřazení společnosti Areva zásadního charakteru a byly povahy obchodní i právní.[4] ČEZ dále uvedl, že nebude zveřejňovat konkrétní důvody vyřazení. Areva také získala možnost podat návrh k přezkoumání úkonů zadavatele na Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS).

Reakce francouzské strany samozřejmě přišla okamžitě a odehrávala se na úrovni politicko-diplomatické i firemní. V prvním případě byl komentář francouzských představitelů[5] určován nutností jisté politické korektnosti, velká míra nepochopení, nedostatečný dialog a zklamání zde byla velmi patrná a neskrývaná. Francouzští zástupci nekomentovali jen průběh vyřazení, ale zejména styl, s jakým bylo k problematice přistupováno.[6] V této fázi ovšem ještě francouzská strana věřila tomu, že odvolací proces umožní vyjasnit veškerá nedorozumění.[7] Ze strany firmy Areva byla vyjádření v tisku více přímá. Areva také využila své možnosti odvolání a počátkem listopadu se obrátila na ÚOHS s požadavkem detailního přezkoumání rozhodnutí společnosti ČEZ, která odvolání na konci října odmítla (z hlediska agendy ÚOHS se jednalo o bezprecedentní úkol; nejrozsáhlejší veřejnou zakázku, jakou kdy úřad vyšetřoval). Areva uvedla, že *„pevně věří, že komplexní a detailní nabídka, kterou uvedla, je v souladu s příslušnými předpisy dle české legislativy i kritérii výběrového řízení“*[8]. Generální ředitel firmy Areva také zmínil, že se hodlá procesu věnovat i na úrovni Evropské unie. Počátkem listopadu se k problematice vyjádřil i český premiér Nečas. Areva podle něj *„fatálně selhala… My jsme velice stáli o to, aby v soutěži bylo silné evropské řešení. Stáli jsme o tři konkurenceschopné nabídky.“*[9]

Ačkoli jaderná energetika dominovala tematicky česko-francouzským vztahům, najdeme zde i další roviny spolupráce, byť méně viditelné a zdůrazňované. Celkovým rámcem pro bilaterální vztahy zůstává Strategické partnerství obou zemí podepsané za francouzského prezidenta Sarkozyho a Akční plán na léta 2011–2013. Celková bilance Akčního plánu v roce 2012 je spíše stagnující a postrádá novou dynamiku. Najdeme ovšem i příklad dobré spolupráce[10] v oblasti resortu vnitra, a to konkrétně aktivity policejní (kde se podle zástupců resortu jedná o spolupráci „nadstandardní“[11];

jde zejména o součinnost v rámci jednotlivých trestních řízení a oblast drogové kriminality) a oblast civilní ochrany.

V ekonomické sféře mělo pozitivní ohlasy Francouzsko-české fórum mladých podnikatelů, které proběhlo 9. 3. 2012 v Paříži.[12] Jeho konání svědčí o stále dobré kondici česko-francouzských vztahů v rovině ekonomické. Čeští účastníci měli možnost získat informace týkající se francouzského podnikatelského prostředí a seznámit se se zástupci institucí pomáhajících českým a francouzským firmám při jejich pronikání na partnerské trhy.

Pro vzájemné vztahy je bezpochyby stále důležitější evropská rovina spolupráce. Navzdory vývoji okolo dostavby Temelína, který měl v průběhu celého roku dopad na česko-francouzské vztahy na bilaterální úrovni, v evropské rovině Česká republika a Francie v otázkách spojených s energetickou politikou stále spolupracují, jsou si blízké zejména z hlediska složení energetického mixu a důrazu na využívání jaderné energie. Jaderná energetika tak představovala jedno z mála témat, jež nás v EU přibližovalo, a můžeme proto dokonce říci, že jaderná energetika zůstala navzdory událostem okolo Temelína jádrem spolupráce ČR a Francie na evropské úrovni. V únoru 2012 se např. v Paříži sešla skupina zemí (Francie, Velká Británie, Česká republika, Švédsko, Finsko, Nizozemsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Bulharsko, Rumunsko), které se rozhodly pokračovat ve využívání jaderné energetiky a jejichž cílem je definovat základy evropské energetické politiky[13]. I zde jsou ovšem patrné jisté posuny, zejména pokles entuziasmu na francouzské straně, a to v důsledku politických změn. Nový francouzský prezident F. Hollande již není tak výrazným zastáncem jaderné energie jako jeho předchůdce N. Sarkozy. Hollandova vyjádření během prezidentské volební kampaně vyzněla v tom smyslu, že bude usilovat o snížení podílu francouzských jaderných elektráren na výrobě energie ve Francii. Přislíbil dokonce, že sníží závislost Francie na jádru a více podpoří obnovitelné zdroje energie[14].

Co se týče ostatních témat spojených s evropskou integrací, nepředstavuje Česká republika pro Francii blízkého partnera. Typické příklady v roce 2012 představovala odlišná stanoviska obou zemí v otázkách ratifikace Smlouvy o stabilitě, koordinace a správě, rozdílné postoje při schvalování víceletého finančního rámce EU a přístup k projektu vytvoření bankovní unie. Přes tyto rozdílné postoje se očekává, že vývoj v roce 2013 přinese v EU přiblížení mezi oběma zeměmi, a to především z důvodu politické alternace a s ní spojeného důrazu na řešení problematiky růstu v EU.

Kulturní dimenze česko-francouzských vztahů

Kulturní spolupráce mezi Českou republikou a Francií patří k tradičním diplomatickým aktivitám odehrávajícím se v delším časovém horizontu. Jde o oblast dlouhodobého budování a udržování vztahu mezi oběma aktéry, a to v oblasti jazykové, výzkumné a umělecké. V kontextu výkyvů ve vzájemných vztazích, které byly symbolizovány v roce 2012 vývojem v rámci veřejné soutěže na dostavbu Temelína, představuje kulturní spolupráce jakýsi stabilizační segment vztahů napomáhající udržovat kontinuitu spolupráce, který je oběma partnery hodnocen pozitivně.[15]

Jako každý rok byla v České republice i v roce 2012 prezentována francouzská kinematografie formou Festivalu francouzského filmu, jehož patnáctý ročník se konal v listopadu ve třech městech (Praha, Brno a České Budějovice) a zaznamenal historickou návštěvnost 20 900 diváků[16]. K tradičním momentům vzájemných vztahů patří také udělováním ocenění francouzskou vládou prostřednictvím francouzského velvyslanectví v Praze, a to osobnostem, které pozitivně ovlivnily francouzsko-české vztahy. V roce 2012 se jednalo o Medu Mládkovou (*Commandeur dans l'Ordre National du Mérite*) a Evu Zaoralovou (*Officier dans l'Ordre des Arts et des Lettres*).

Celá kulturní agenda francouzského velvyslanectví v Praze je charakteristická orientací na mladou generaci. V oblasti školství organizuje francouzské velvyslanectví v Praze společně s českými kraji program Rok ve Francii (*Un an en France*), který umožňuje českým studentům středních škol strávit jeden školní rok na střední škole ve Francii s cílem „*utvořit si určitou vazbu na Francii*"[17]. Francouzská strana hradí výdaje spojené se školní docházkou studentů a české kraje se podílí na financování pobytových nákladů. Program funguje od roku 2009, ale v roce 2012 zaznamenal strmý nárůst zájemců.

Kulturní dimenze nepředstavuje konfliktní oblast vzájemných vztahů. Ovšem i zde nalezneme téma, které přispělo k nepochopení na obou stranách. Jednalo se o místo pro uložení popela malíře Františka Kupky. Na počátku roku 2012 české ministerstvo kultury informovalo, že u příležitosti stého výročí první veřejné prezentace Kupkových abstraktních obrazů má dojít na podzim 2012 k převozu Kupkovy urny z pařížského hřbitova Père Lachaise na vyšehradský hřbitov. K žádné oficiální žádosti ovšem nedošlo. Odpůrci převozu byli aktivní na obou stranách a argumentovali tím, že F. Kupka si za svůj domov určil Francii a neprojevil zájem vrátit se do Čech.

Ke kulturní agendě náleží i aktivity zahraničních výzkumných center. V České republice (Československu) působí od roku 1991 Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách (*Centre français de recherche en sciences sociales*, CEFRES). Ve druhé polovině roku 2012 se objevily první náznaky, že činnost centra má být utlumena a pozměněna.[18] Důvody těchto změn jsou primárně finanční, ale jsou také vedeny snahou ustoupit od franko-francouzské logiky[19] a zajistit hlubší integraci do lokálního a regionálního vědeckého prostředí. Francouzská strana proto zvažuje užší propojení CEFRES s některým z českých výzkumných a akademických pracovišť, se kterými spolupracuje od počátku své existence. Je pravděpodobné, že tato otázka, tedy zdali CEFRES zůstane úzce napojen na francouzské ministerstvo zahraničních věcí a bude jím výhradně financován, nebo vytvoří jakousi formu joint venture s českou institucí, bude pravděpodobně dořešena v průběhu roku 2013.

Čím byl charakteristický rok 2012 pro české kulturní působení ve Francii? Ukázal, že zde má své stálé místo osobnost Václava Havla, který zde byl v průběhu roku několikrát připomenut. V lednu tak pařížská radnice oznámila, že Havlovo jméno ponese knihovna v osmnáctém pařížském obvodě[20], Théâtre de l'Impossible představilo v Paříži v květnu čtené představení nazvané „Václav Havel – prezident disident"[21] a v Arrasu byl počátkem června odhalen Havlův památník. Druhý moment představuje zájem o českou klasickou hudbu. Francouzský divák a posluchač, již uvyklý na díla Dvořáka a Janáčka prezentovaná na předních francouzských scénách, objevuje

i další české autory nebo jejich ve Francii méně známá díla. V roce 2012 tak měla francouzskou premiéru Smetanova opera *Dvě vdovy* v Angers-Nantes[22] a na rok 2013 je chystáno uvedení děl Josefa Myslivečka.

ZÁVĚR

Ačkoli to tak na první pohled vypadá, jaderná energetika není jediné téma česko-francouzských vztahů a nelze na něj tudíž vzájemné vztahy z dlouhodobého hlediska redukovat. Česko-francouzské vztahy jsou širší, bohatší, ale téma jádra je v poslední době ovládlo. Vývoj v roce 2012 spojovaný s vyřazením francouzské firmy Areva z veřejné soutěže na dostavbu Temelína nicméně přispěl k vzájemnému pocitu nepochopení, až hořkosti. Česko-francouzské vztahy, které nepatří mezi základní osy české zahraniční politiky, tak bohužel v roce 2012 utrpěly. Vzhledem k provázanosti tématu s ostatními sektory spolupráce tak lze očekávat jistou odtažitost obou partnerů, kterou lze z francouzské perspektivy označit jako porušení důvěry. České vnímání celé záležitosti je odlišné, podle české strany se jednalo o technickou a nepolitickou záležitost.

Zásadním problémem česko-francouzských vztahů tedy zůstává absence jasně vymezeného tématu, jež by obě země přibližovalo a udržovalo dynamiku těchto vztahů. Jaderná energetika, která tuto roli sehrála, byla jako téma odsunuta do pozadí, čímž došlo nejen k vytvoření jistého vakua česko-francouzské spolupráce, ale také k vyprázdnění Strategického partnerství, jež bylo založeno na kooperaci v této oblasti. Je proto zcela klíčové najít nové nosné téma, které by mohlo přispět i k oživení zmíněného Strategického partnerství. Dojde-li k novému sblížení po období ochlazení vztahů ve druhé polovině roku 2012, zůstává tedy otázkou. V tomto ohledu lze spatřovat optimistické výhledy do budoucna v rozvoji evropské roviny spolupráce, která byla doposud spíše opomíjeným aspektem vzájemných vztahů. Posuny lze očekávat díky přiblížení pozic obou aktérů vzhledem k vnitropolitickým změnám ve Francii i v České republice.

Poznámky

1 On-line: **www.france.cz/Visite-du-premier-ministre-Necas-a-Paris**.
2 On-line: **www.france.cz/Visite-de-Karel-Schwarzenberg-a-Paris**.
3 ČTK, 5. 3. 2012.
4 ČTK, 5. 10. 2012.
5 Velvyslanectví Francie v ČR, rozhovor z 22. 4. 2013.
6 Dtto.
7 Francouzské ministerstvo zahraničních věcí, 17. 10. 2012.
8 ČTK, 9. 11. 2012.
9 Petr Nečas v rozhovoru pro *Hospodářské noviny* z 2. 11. 2012.
10 Ministerstvo zahraničních věcí ČR, rozhovor z 25. 4. 2013.
11 Dokumenty poskytnuté autorce Ministerstvem vnitra ČR v dubnu 2013.
12 On-line: **www.mzv.cz/paris/cz/obchod_a_ekonomika/aktualne/francouzsko_ceske_forum_mladych.html**.

[13] ČTK, 10. 2, 2012.
[14] ČTK, 7. 5. 2012.
[15] Velvyslanectví Francie v ČR, rozhovor z 22. 4. 2013, a Ministerstvo zahraničních věcí ČR, rozhovor z 25. 4. 2013.
[16] Velvyslanectví Francie v ČR, rozhovor z 18. 3. 2013.
[17] Dtto.
[18] CEFRES, rozhovor z 12. 12. 2012.
[19] Velvyslanectví Francie v ČR, rozhovor z 18. 3. 2013.
[20] On-line: **www.mzv.cz/paris/cz/kultura_a_skolstvi_1/kultura/aktuality/knihovna_ponese_jmeno_vaclava_havla.html**.
[21] On-line: **www.mzv.cz/paris/cz/kultura_a_skolstvi_1/kultura/aktuality/vaclav_havel_prezident_disident.html**.
[22] On-line: **www.mzv.cz/paris/cz/kultura_a_skolstvi_1/kultura/aktuality/opera_dve_vdovy_od_bedricha_smetany_byla.html**.

Kapitola 12
Velká Británie v české zahraniční politice

Zuzana Kasáková

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Vztahy Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (Velká Británie) a České republiky byly i v roce 2012 na velmi dobré úrovni. Tomuto vývoji do značné míry napomohla skutečnost, že ve vládách obou zemí i nadále hlavní roli hrály ideologicky blízké pravicové strany. Na druhé straně je nutné zdůraznit, že ačkoli názorová blízkost Občanské demokratické strany a Konzervativní strany se na konci roku 2010 promítla do ustavení posíleného politického dialogu a tento dialog byl zdůrazněn i v samotné Koncepci zahraniční politiky (2011), jeho význam zůstává především v symbolické rovině.

I přes strategickou reflexi vzájemných vztahů nebyla ani v roce 2012 bilaterální spolupráce České republiky a Velké Británie akcentována v politické diskusi o podobě české zahraniční politiky a jejího naplňování. A to navzdory tomu, že hlavními tématy této debaty se staly otázky, jež byly řešeny v kontextu Evropské unie a jež patřily mezi zásadní aspekty dvoustranných česko-britských vztahů. Nazíráno optikou směřování české zahraniční politiky jako takové vyvstala v politické debatě potřeba vládních a opozičních politických stran vyjádřit svůj postoj k roli České republiky v EU. Štěpící čára nebyla vedena v linii vláda–opozice, nýbrž v rovině podporovatelů evropské integrace a jejích odpůrců.

Absenci politické debaty ohledně česko-britských vztahů potvrdila i předvolební kampaň historicky prvních přímých voleb prezidenta České republiky, která probíhala na sklonku roku 2012. Přestože zahraničněpolitické otázky se v kampani objevily, konkrétní naplňování vztahů České republiky a Velké Británie artikulováno nebylo.

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Intenzita vzájemných vztahů nahlížena perspektivou oficiálních návštěv nedosáhla roku 2012 takové úrovně jako v roce 2011, ve srovnání s předchozími lety nedochází ale k zásadnější změně. Blízkost postojů na nejvyšší úrovni zejména v oblasti podpory jednotného trhu a budoucího směřování evropské integrace byla deklarována schůzkou Davida Camerona a Petra Nečase v Londýně (29. února–1. března) a následně společnou cestou obou politiků na zasedání Evropské rady v Bruselu. Tento evropský summit byl důležitý z hlediska podpisu *Smlouvy o stabilitě, koordinaci a řízení v hospodářské a měnové unii* (Fiskální pakt), ke které se ale Česká republika ani Velká Británie nepřipojily. V Londýně český premiér mj. vystoupil s přednáškou týkající se vnitřního trhu a jeho významu pro zajištění ekonomického růstu v Evropě na prestižní London School of Economics and Political Science.

Na úrovni ministrů došlo k několika schůzkám nejen ve Velké Británii, ale rovněž v České republice. Na konci ledna 2012 se ministr zemědělství Petr Bendl v Praze sešel s britským ministrem zemědělství a potravinářství Jimem Paicem. Hlavním předmětem jednání se stala evropská témata – nastavení Společné zemědělské politiky po roce 2013 a Fiskální pakt. Na toto setkání čistě v bilaterálním rámci oba ministři navázali o dva měsíce později v Bruselu v rámci schůzky zemí tzv. *like-mindedgroup* v oblasti reformy Společné zemědělské politiky, která proběhla v rámci zasedání Rady pro zemědělství. V březnu se uskutečnilo setkání britského ministra obchodu a investic (*Minister of State for Trade and Investment*) Lorda Greena a ministrem obchodu a průmyslu Martinem Kubou. Tématem jednání byly evropské otázky, zejména jednotný trh, jaderná energetika a také britské investice v České republice. Lord Green se poté setkal s představiteli Britské obchodní komory a také v rámci diskusního fóra společnosti Economia s předními českými podnikateli a zástupci velkých firem.[1] V srpnu navštívil Velkou Británii ministr školství Petr Fiala, kde se zúčastnil zakončení letních olympijských her.

K tradičním návštěvám Velké Británie patří pracovní a konferenční cesty prezidenta Václava Klause. V roce 2012 se uskutečnily tři. V květnu se český prezident sešel s politikem Konzervativní strany Lordem Lawsonem, poté přednesl projev v britském konzervativním think tanku Bruges Group a následně se zúčastnil panelové diskuse zabývající se tématem krize eura pořádané v rámci 9. Credit Suisse Salonu. V červenci byl V. Klaus přítomen zahájení letních olympijských her. O čtyři měsíce později představil v Dolní komoře britského parlamentu anglické vydání knihy *Evropská integrace bez iluzí*. Za zmínku také stojí návštěva arcibiskupa Dominika Duky a náčelníka Generálního štábu Armády ČR na počátku května v Londýně, kde uctili památku československých vojáků a letců, kteří v Británii bojovali za druhé světové války.

Pokračovaly také kontakty na úrovni parlamentní diplomacie. Během roku se uskutečnily tři návštěvy orgánů Senátu PČR ve Velké Británii. V květnu proběhla v kontextu projednávání otázky používání údajů jmenné evidence cestujících (PNR) v rámci boje s terorismem a organizovaným zločinem cesta Stálé komise Senátu pro

ochranu soukromí. O měsíc později zavítala do V. Británie delegace Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice. Senátoři se sešli nejen s představiteli ministerstev kultury a školství a obou komor britského parlamentu, ale také se zástupci skotského parlamentu a severoirského shromáždění. V říjnu navštívila Londýn delegace Výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu. Předmětem jednání s partnerskými výbory v britském parlamentu a s představiteli ministerstva dopravy byly otázky vnitřního trhu, zaměstnanosti, reformy Společné zemědělské politiky a dopravy.[2]

Dvoustranné vztahy v souvislosti s EU

Evropská dimenze vzájemných vztahů České republiky a Velké Británie byla obdobně jako v roce 2011 ovlivněna názorovou blízkostí ODS a konzervativců. Jejím projevem se stalo odmítnutí podpisu Fiskálního paktu v březnu, přestože Česká republika se na rozdíl od V. Británie snažila zpočátku vystupovat jako stát, který svůj souhlas s novou smlouvu může dát pouze po důkladném přezkoumání jejího textu (byl k dispozici na počátku roku 2012) a vnitrostátní konzultaci. Navíc v lednu ODS v součinnosti s Věcmi veřejnými ve vládě přes nesouhlas proevropsky orientované TOP 09 prosadila uskutečnění referenda v případě, že by smlouvu vláda podepsala. Tento krok umocnil již od roku 2011 vyostřené vztahy ve vládní koalici. Odmítnutí Fiskálního paktu jen rozkol prohloubilo. Představitelé TOP 09 opět akcentovali své obavy z izolace České republiky v EU z důvodu nepodepsání nové smlouvy. V tomto názoru ji podporovala i opoziční ČSSD.[3]

V kontextu debaty o Fiskálním paktu Česká republika i Velká Británie vyzdvihovaly nutnost zaměřit se na dokončení vnitřního trhu, který obě země považují za základní platformu pro zajištění ekonomického růstu v EU. Jelikož tento názor sdílelo dalších deset členských států EU (Nizozemsko, Švédsko, Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Slovensko, Španělsko, Irsko, Itálie a Polsko), byl na konci února v tomto duchu vypracován „Plán pro růst v Evropě“. Plán byl ve formě dopisu zaslán stálému předsedovi Evropské rady a předsedovi Evropské komise s žádostí o přijetí nezbytných kroků, na jejichž základě by bylo vybudování jednotného vnitřního trhu dokončeno.

Důraz na vnitřní trh a posílení konkurenceschopnosti EU, klíčová témata jak pro Českou republiku, tak Velkou Británii, byl oběma zeměmi reflektován i v rámci projednávání víceletého finančního rámce. Česká republika s Velkou Británií spolupracovala v rámci tzv. *like-mindedgroup*, jejímž cílem bylo zajistit v novém finančním rámci efektivnější využívání prostředků z evropského rozpočtu. V kontextu těchto debat se obě země shodovaly rovněž na nutnosti snížení administrativní náročnosti ve všech oblastech činnosti EU. Určitou míru shody bylo možné zaznamenat také v nastavení finančně náročných sektorových politik – Společné zemědělské politiky a kohezní politiky. V případě prvně jmenované šlo zejména o otázku zastropování přímých plateb podle velikosti podniku. U kohezní politiky obě země zdůrazňovaly nutnost dodržování principu koncentrace při využívání prostředků z evropských fondů, jinými slovy, finanční podpora by měla být určena na rozvoj méně vyspělých regionů v EU.[4]

Dalším tématem projednávaným v rámci EU, ke kterému se obě země různou měrou stavěly kriticky, byla bankovní unie. Česká kritika se soustředila na přílišnou cent-

ralizaci bankovního dohledu a společný byl pak nesouhlas s poměrem hlasování v Evropském orgánu pro bankovnictví. Přestože v prosinci 2012 byly schváleny ústupky nejen v oblasti hlasování, ale i omezení dohledu na tzv. systémové banky, Velká Británie na rozdíl od ČR odmítla pozměněný návrh bankovní unie podpořit.[5]

Obdobné postoje obou zemí lze vysledovat v oblastech Východního partnerství a podpory rozšiřování Evropské unie. Nejedná se ale o postoje totožné. Přestože V. Británie projekt Východního partnerství podporuje, nezapojuje se do jeho realizace tak intenzivně jako Česká republika. V případě rozšiřování lze politickou shodu nalézt pro oblast západního Balkánu, zatímco rozdíly je možné vysledovat ve vztahu k Islandu, vůči kterému Británie zastávala obezřetnější postoj, vyplývající z dopadů ekonomické krize.[6]

Významnou otázkou relace vzájemných vztahů se stalo i projednávání používání údajů jmenné evidence cestujících v rámci boje s terorismem a organizovaným zločinem. Schválení odpovídající směrnice je jednou z priorit britské vlády a za tímto účelem se snaží vyvíjet iniciativu. V kontextu PNR se řešily otázky uchovávání dat, zda je používat nejenom mimo rámec EU, ale i uvnitř Unie. Česká republika zastává v této otázce pragmatičtější postoj, není příliš ochotna podpořit využívání údajů v rámci EU.[7] Přestože se očekávalo, že směrnice bude schválena nejpozději v roce 2012, nestalo se tak, a zůstává otázkou, zda členské země a evropské instituce naleznou odpovídající kompromis.

V roce 2012 byla v česko-britských vztazích akcentována otázka jaderné energie. Obě země se shodují na nutnosti zachovat jadernou energii jako důležitou součást energetického mixu nejen v rámci národních států, ale i na evropské úrovni. Shodli se na tom ministři Kuba a Lord Green při jeho pražské návštěvě. Oba politici dokonce zdůraznili potenciál prohloubení vzájemné spolupráce v oblasti jaderné energetiky, který nabízejí plánovaná dostavba britské elektrárny Hinkley Point a rozšíření kapacit Temelína. V praktické rovině se společné zájmy v této oblasti projevily v účasti České republiky a Velké Británie na neformálním summitu skupiny šestnácti zemí (ČR, Velká Británie, Francie, Švédsko, Finsko, Nizozemsko, Bulharsko, Slovensko, Rumunsko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Španělsko a pobaltské země), který proběhl v únoru v Paříži. Cílem těchto neformálních setkání je vymezit základní linie evropské energetické politiky.[8]

Bezpečnostní vztahy

Česko-britská spolupráce v oblasti bezpečnostních vztahů nedoznala oproti loňskému roku výraznějších změn a zůstává na dobré úrovni. Z hlediska České republiky a jejích vztahů s Velkou Británií v bezpečnostní oblasti hraje důležitou roli skutečnost, že v Praze zůstává i nadále přítomen vojenský přidělenec Velké Británie, přestože do jeho kompetence nespadá pouze naše země, ale i dalších sedm států v regionu.[9]

V kontextu úsporných opatření V. Británie svou pozornost i nadále zaměřovala zejména na podporu multilaterálních projektů. Bezpečnostní vztahy obou zemí v roce 2012 lze tak vymezit na základě čtyř hlavních linií. Za první lze označit pokračující spolupráci českých a britských vojenských specialistů v rámci programu BMATT

(*British Military Advisory and Training Team for Central and Eastern Europe*), jenž od roku 2000 probíhá ve Vyškově a zaměřuje se na výcvikáře pro peacekeeping. Program probíhá dvojí formou. Jednu rovinu tvoří kurzy realizované přímo ve Vyškově, druhou pak tzv. výjezdové týmy (*In-Country Training Teams*), které zajišťují výcvik pro mírové operace ve vybraných zemích – roku 2012 proběhly např. v Gruzii, Kazachstánu či Kosovu.[10]

Druhou linii vzájemných vztahů představují cvičení a přehlídky vzdušných sil, které se uskutečnily v rámci NATO. Na počátku září 2012 se poprvé v ČR konalo cvičení vzdušných sil NATO *Ramstein Rover* (název dle základny NATO ve Spolkové republice Německo). Vyjma českých a britských zástupců se ho zúčastnili také příslušníci vojenských sil z Německa či USA.[11] Významnou akcí jsou Dny NATO v Ostravě, jež proběhly ve dnech 22.–23. září. Velká Británie tuto přehlídku považovala za velmi prestižní a vyslala jeden z největších kontingentů včetně své proslulé akrobatické skupiny *Red Arrows* působí v rámci Královského letectva (RAF).[12] V souladu s přijatými opatřeními nedošlo k obnovení cvičení vzdušných sil *Létající nosorožec* (*Flying Rhino*), které představovalo bilaterální rovinu vzájemných vztahů a které bylo z britského podnětu po osmi letech v roce zrušeno 2011.

Další oblastí, v níž obě země spolu i nadále spolupracují, je ochrana před zbraněmi hromadného ničení – chemickými, biologickými, radiačními a jadernými (CBRN Defence). Jde o bilaterální spolupráci, jež probíhá v multilaterálním kontextu NATO, v rámci Spojeneckého sboru rychlé reakce ARRC (*Allied Rapid Reaction Corps*) v Liberci. Za poslední, čtvrtou linii vzájemné kooperace lze označit jazykové a odborné kurzy. Ekonomické důvody vedly Českou republiku k omezení účasti příslušníků Armády ČR na těchto kurzech ve Velké Británii. Lze očekávat, že i v budoucnu se bude tato linie spolupráce utlumovat. Účast českých zástupců by měla pokračovat především ve velmi specializovaných odborných kurzech, které budou mít pro Armádu ČR vysokou přidanou hodnotu.[13]

Ekonomické a kulturní vztahy

Ve srovnání s předchozími lety zaznamenaly ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi v roce 2012 větší intenzitu. Pokračuje tak trend kontinuálního nárůstu vzájemného obchodu. Pro Českou republiku se Velká Británie stala pátým největším exportním trhem a čtrnáctým největším dovozním trhem. Po Spolkové republice Německo a Slovensku zůstává V. Británie i nadále třetí nejefektivnější relací našeho zahraničního obchodu.[14] Přestože dochází k nárůstu obchodní výměny mezi oběma zeměmi, byla vzájemným ekonomickým vztahům věnována v roce 2012 větší pozornost než v roce předchozím. Ve Velké Británii probíhala kampaň, jejímž cílem bylo zvýšit povědomí britských firem o investičních příležitostech v České republice a v celém středoevropském regionu.[15] Její součástí se stal také seminář o investicích v ČR, který proběhl koncem listopadu 2012 na českém velvyslanectví. Důraz na investice byl kladen v souvislosti s novelizací zákona o investičních pobídkách, ke které bylo přistoupeno v rámci vládní politiky posilování globální konkurenceschopnosti České republiky. Význam této otázky podtrhuje i výše zmíněné vystoupení premiéra P. Nečase na in-

vestičním fóru v Londýně a návštěva britského ministra obchodu a investic v Praze, v jejímž rámci byla problematika britských investic v ČR předmětem dvoustranných jednání mezi Lordem Greenem a M. Kubou.[16]

Tradičně dobré vztahy panují mezi oběma zeměmi v oblasti kulturní diplomacie. Hlavním tématem roku 2012 se staly olympijské hry v Londýně a s nimi spojená propagace České republiky. V rámci akce Czech Open 2012, která probíhala v londýnské čtvrti Islington od jara do počátku září, byla ČR prezentována jako země s bohatou kulturní a sportovní historií. V době konání olympiády zde byl postaven Český dům, jenž se stal základnou pro fanoušky českých sportovců a kromě přímých přenosů z jednotlivých olympijských sportů přinášel řadu doprovodných akcí. Velký ohlas vzbudil Český dům nejen svým designem, ale rovněž instalací tzv. *London Booster* – červeného dvoupatrového autobusu, který dělá kliky, od sochaře Davida Černého. „Socha" byla umístěna před Českým domem. Zahraniční média zařadila Český dům mezi nejlepší olympijské domy v Londýně. Na realizaci se podílelo České centrum především ve spolupráci s Českým olympijským výborem, ZÚ ČR v Londýně, Magistrátem hl. m. Prahy, Islington Council a Česko-britskou obchodní komorou.[17]

Obdobně jako v předchozích letech se významnou součástí kulturních vztahů staly akce připomínající události druhé světové války. V tomto kontextu byla v Londýně organizována tzv. série *Target: Heydrich*, která se formou výstav, přednášek a promítání dokumentárního filmu zaměřila na události z roku 1942 – operaci Anthropoid a vyhlazení Lidic. Londýn si také v roce 2012 připomněl osobnost Václava Havla. V únoru se uskutečnil vzpomínkový večer prezentující Václava Havla jako dramatika a prezidenta. Akce se zúčastnili představitelé české i britské vlády, členové britského parlamentu, princ z Walesu či přední britský herec Jeremy Irons. Na podzim proběhla na zastupitelských úřadech České republiky a Slovenska výstava fotografií ČTK, mapující osobnost bývalého českého prezidenta od konce osmdesátých let 20. století do roku 2011.

I v roce 2012 nezůstaly při udílení ceny Gratias Agit opomenuty osobnosti působící ve Velké Británii. Laureáty se tentokrát stali architektka Eva Jiřičná a hudební skladatel, dirigent a pedagog Antonín Tučapský.

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vzhledem ke komplexnosti vztahů České republiky a Velké Británie umocněných členstvím obou zemí v Evropské unii se do procesu tvorby české zahraniční politiky zapojilo široké spektrum aktérů na různých úrovních rozhodování. Ve srovnání s předchozími lety nedošlo v této oblasti k výraznější změně. Důležitým aktérem české zahraniční politiky vůči V. Británii tak zůstává Ministerstvo zahraničních věcí ČR a jeho součásti – Odbor severní a východní Evropy, Odbor bezpečnostní politiky, odbory zabývající se záležitostmi EU a Odbor veřejné diplomacie. Na utváření české zahraniční politiky se podílely i další organizační složky MZV – Zastupitelský úřad v Londýně, Stálé zastoupení v Bruselu a České centrum v Londýně. Významnou roli sehrá-

val i Úřad vlády ČR. V závislosti na projednávané problematice byla zapojena i další, sektorová ministerstva. Například v oblasti bezpečnostní agendy se jednalo o Ministerstvo obrany ČR a Armádu ČR, v rámci ekonomických vztahů pak také o Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR a jeho příspěvkovou organizaci CzechInvest. Zapojena byla rovněž řada dalších substátních a nestátních aktérů (např. Magistrát hl. m. Prahy, Česko-britská obchodní komora). Parlament ČR ve tvorbě zahraniční politiky zaujímal svou tradiční roli a vstupoval do tohoto procesu pouze v obecné rovině projednáváním vládních návrhů, zahraniční cesty vybraných výborů do Velké Británie se v této oblasti zásadnějším způsobem neprojevily.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI VELKÉ BRITÁNII V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Agenda česko-britských vztahů se obdobně jako v předchozím roce stala předmětem debaty, byť omezené, v českém mediálním a veřejném prostoru. Nejdůležitějším tématem byla problematika dalšího směřování evropské integrace v kontextu dluhové krize v eurozóně a podpisu Smlouvy o stabilitě, koordinaci a řízení v hospodářské a měnové unii. Určitá pozornost byla věnována i otázce vyjednávání víceletého finančního rámce a vytváření bankovní unie. Ani tentokrát ale vzájemné vztahy České republiky a Velké Británie nepředstavovaly základní osu argumentace. Na druhé straně lze konstatovat, že obdobné postoje obou zemí akcelerovaly diskusi o směřování české zahraniční politiky.

Velké mediální pozornosti se těšily XXX. letní olympijské hry v Londýně.

ZÁVĚR

Obdobně jako v předchozích letech i v roce 2012 stěžejním rámcem bilaterálních česko-britských vztahů zůstává evropská úroveň spolupráce. Mezi klíčová témata, která byla v kontextu EU řešena, patřily opět otázky, o kterých se diskutovalo již v předchozích letech v souvislosti s řešením dopadů ekonomické krize a krize eurozóny. Novum v tomto smyslu byl návrh na vytvoření bankovní unie. Rovněž vymezení jaderné energie jakožto důležitého tématu vzájemných vztahů bylo oproti dřívějším letům více akcentováno. V rámci intenzivnější přípravy na nové finanční období byly obě země také zapojeny do jednání o víceletém finančním rámci. V rámci vymezených témat Česká republika i Velká Británie vždy kladly důraz na zajištění konkurenceschopnosti EU a s ní úzce spojené dokončení vnitřního trhu. Problematika prohlubování evropské integrace se obdobně jako v roce 2011 stala hlavním předmětem politické i veřejné diskuse, i když konkrétní naplňování česko-britských vztahů nehrálo v této debatě žádnou roli.

V oblasti bezpečnostní spolupráce pokračuje trend posilování multilaterální spolupráce, obdobně roste vzájemná obchodní výměna a kulturní diplomacie i nadále vyvíjí velice intenzivní činnost. Obecně lze tedy konstatovat, že pokračoval trend naplňo-

vání multilaterální diplomacie, ať již v rámci EU či NATO, jakožto nezbytné součásti vztahů bilaterálních.

V důsledku větší dynamiky vzájemných vztahů, ke které došlo roku 2011 a která sice ve sledovaném roce přetrvala na vysoké úrovni rozhodování jen omezeně (na rozdíl od expertní či pracovní úrovně), i nadále docházelo k zapojování celé řady aktérů do tvorby zahraniční politiky.

Poznámky

1 MZV ČR: *Zahraniční politika ČR I–III/2012*. Praha: Odbor administrativy a zpracování informací, Ministerstvo zahraničních věcí, duben 2012.

2 MZV ČR: *Zahraniční politika ČR IV–VI/2012*. Praha: Odbor administrativy a zpracování informací, Ministerstvo zahraničních věcí, červenec 2012; MZV ČR: *Zahraniční politika ČR X–XII/2012*. Praha: Odbor administrativy a zpracování informací, Ministerstvo zahraničních věcí, leden 2013.

3 ČTK, 4. 3. 2012.

4 Rozhovor se zástupcem Ministerstva financí ČR, 26. 2. 2013.

5 Rozhovory se zástupci Úřadu vlády ČR, 22. 2. 2013 a 7. 5. 2013.

6 Rozhovor se zástupcem Úřadu vlády ČR, 22. 2. 2013; rozhovor se zástupcem Ministerstva zahraničních věcí ČR, 15. 5. 2013.

7 Rozhovor se zástupcem Ministerstva vnitra ČR, 30. 4. 2013.

8 MZV ČR: *Zahraniční politika ČR I-III/2012*, op. cit.; ČTK, 14. 3. 2012.

9 Rozhovor se zástupcem Ministerstva obrany ČR, 5. 4. 2013.

10 *British Military Advisory Training Team in the Czech Republic.* On-line: **www.gov.uk/british-military-advisory-training-team-in-the-czech-republic**.

11 *Letouny NATO při cvičení Ramstein*. iHNED.cz, 10. 9. 2012. On-line: **zpravy.ihned.cz/c1-57412150-letouny-nato-v-akci-zacala-ostra-cast-cviceni-ramstein-rover-2012#fotogalerie-gf379424-8-1974590**.

12 *Dny NATO v Ostravě 2012*. Speciál. Natoaktual.cz, 20. 9. 2012. On-line: **www.natoaktual.cz/dny-nato-v-ostrave-039-/na_zpravy.aspx?c=A120820_165558_na_zpravy_m00**.

13 Rozhovor se zástupcem Ministerstva obrany ČR, 5. 4. 2013.

14 ZÚ Londýn: *Souhrnná teritoriální informace Velká Británie*, stav ke 2. 4. 2012. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/velka-britanie-zakladni-informace-o-teritoriu-19032.html**.

15 Rozhovor s J. E. paní SianMacLeod, velvyslankyní Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, 31. 5. 2013.

16 ČTK, 14. 3. 2012.

17 On-line: **www.businessdesigncentre.co.uk/czech**.

Kapitola 13
Dálný východ v české zahraniční politice

Rudolf Fürst

DÁLNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: POLITICKÝ KONTEX A VÝCHODISKA

Česká politika na Dálném východě (a v jihovýchodní Asii) zpravidla nepoutá domácí ani mezinárodní pozornost ve srovnání s agendami ČR v jiných zájmových regionech. Tak jako v předchozích kapitolách této publikace v minulých letech, autor zaměřuje svou pozornost k hlavním trendům a relevantním aktuálním událostem, které se objevují v české agendě vůči danému teritoriu. Formát textu není svým rozsahem pojat tak, aby celé zmíněné teritorium kompletně pokryl na případech jednotlivých států, nýbrž aby se soustředil na události, které byly v daném sledovaném roku z české perspektivy dominantní. Proto u některých zemí, které do uvedené geografické oblasti jistě patří, není s ohledem na konkrétní aktuální dění tentokrát uvedeno více.

Česká strana v oblasti východní (a jihovýchodní) Asie dlouhodobě nespatřuje žádné politické cíle, bilaterální hospodářské kontakty představují převažující podíl vztahů s těmito zeměmi. Po půlroční éře českého předsednictví v Radě EU v roce 2009, kdy Praha navíc hostila tři summity EU s asijskými partnery, tj. s Čínskou lidovou republikou (ČLR), Japonskem a Korejskou republikou, se politická agenda v oblasti Dálného východu (DV) opět ustálila na podstatně nižší úrovni aktivit. V roce 2012 pak již nebyla – stejně jako ve dvou předchozích letech – bohatá na významné politické události a ani do vnitropolitické oblasti asijská tematika nijak specificky nepronikla. Přesto lze tento rok považovat za mezní z hlediska bezprecedentního navýšení relevance Číny v prostoru postkomunistické Evropy a s nově deklarovaným zájmem Pekingu o prostor postkomunistické Evropy, včetně V4.

Vztahy ČR se zeměmi Dálného východu jsou typicky předurčené dynamikou hospodářských potřeb a větší aktivitou asijských partnerů. To se týká zejména Číny, Japonska a Korejské republiky. Vedle těchto ekonomicky výrazných zemí se jeví jako perspektivní partneři zejména Mongolsko a Vietnam, zatímco v oživení bilaterálních kontaktů se Severní Koreou (Korejská lidově demokratická republika, KLDR) dlou-

hodobě brání složitá mezinárodněpolitická situace a vnitřní ekonomické obtíže partnerské země, které ztěžují rozvoj obchodu a investic.

Ve vládních dokumentech se oblast DV explicitně nezmiňuje, v nové *Koncepci české zahraniční politiky*[1] z roku 2011 je alespoň reflektován rostoucí geopolitický význam Číny, ovšem bez dalších implikací pro aktivní politiku České republiky. Celá Asie, či její jednotlivé oblasti, je implicitně vnímána jen velmi obecně a výhradně jako ekonomicky relevantní prostor („Asie a Tichomoří"), napojení na společné politiky v rámci EU není rozpracováno, stejně jako chybí individuální specifikace pro bilaterální kontakty. Formálně ČR následuje multilaterální dění na platformě ASEM, avšak bez vlastní výrazné iniciativy. Větší smysl pro strategické myšlení a konkrétní politiku vůči Dálnému východu a jihovýchodní Asii vycházel především z Ministerstva průmyslu a obchodu ČR (MPO), v podobě aktualizované a komplexněji propracované *Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020*, ve které figuruje také asijská část.[2]

Z pohledu vnitropolitických diskusí na úrovni parlamentu, prezidenta, politických stran a médií nelze zaznamenat evidentní zájem o asijská témata. Pokud se okrajově asijská tematika objeví (viz v textu níže o médiích), zosobňuje v médiích stereotypní a negativní připomínku odstrašující existence nedemokratických režimů (zejména v ČLR a Severní Koreji), popř. bezpečnostní hrozby, typicky v případě Severní Koreje. Investiční vpád ČLR do prostoru bývalé východní Evropy nevzbudil senzaci, protože v konkrétní rovině pro ČR zatím nenaznačil relevantní nabídku.

Premiér Petr Nečas se v dubnu 2012 účastnil východoevropsko-čínského summitu ve Varšavě (viz níže) a MZV na podzim v Pekingu posléze správně zareagovalo s vlastními aktivními návrhy během oficiálního otevření společného Sekretariátu pro vznikající agendu ČLR + 16 postkomunistických zemí. Tento multilaterální formát je pro ČR velmi výhodný, protože český individuální postoj vůči ČLR měl nadále rezervovaný charakter, politické kontakty Prahy s Pekingem jsou jedny z nejchladnějších v celé Evropě. Setkání českého velvyslance v Londýně s dalajlamou před olympijskými hrami 2012 v nevhodně krátké době těsně (hned dva měsíce) po varšavském summitu potvrdilo pokračující trend *de facto* malého politického zájmu České republiky o Čínu. Narůstání převahy ekonomické agendy nad politickou a posilování role lobbistických aktérů na úkor státních tak v roce 2012 – v duchu trendu předchozích dvou let – plynule pokračovalo.

DÁLNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Historicky nebývalý zájem ČLR o prostor střední a východní Evropy, Pobaltí a Balkán jako celek se projevil na setkání předsedů vlád 16 evropských postkomunistických států (Albánie, Bulharsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Kosovo, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko) s čínským premiérem Wen Ťia-paem. Tento rodící se nový formát „ČLR + 16" ve východní a jihovýchodní periferii EU (včetně zemí usilujících o člen-

ství v EU) prokazuje větší ekonomickou a politickou pozornost, kterou začíná ČLR věnovat bývalé postkomunistické Evropě, a odráží také ambice Polska, které v tomto formátu patří k nejvíce cílevědomým aktérům. Akceleraci polsko-čínských vztahů formálně potvrzuje vyhlášení čínsko-polského strategického partnerství (2011), kterým se severní soused ČR zařadil k evropským zemím, jež jsou Číně politicky nejbližší. Pro společnou politiku Bruselu v formátu strategického partnerství EU–ČLR je tento nový mezistupeň mezi strategickým partnerstvím EU-27 s ČLR a bilaterální rovinou individuálních členských zemí EU s ČLR novou, nikoliv vítanou skutečností. Členské země formátu šestnáctky budou motivovány více zohledňovat své individuální ekonomické zájmy ve vztahu k Pekingu, přitom jejich agenda v tomto formátu postrádá vůči Pekingu vzájemnou koordinaci.

Čínská iniciativa, přednesená oficiálně na varšavském summitu, je formulována v tzv. „Dvanáctibodovém programu pro spolupráci se zeměmi střední a východní Evropy“ (*China's Twelve Measures for Promoting Friendly Cooperation with Central and Eastern European Countries*).[3] Pro českou stranu a sousední země visegrádského uskupení je potěšitelné, že dříve v Číně neznámý pojem „střední Evropa“ začíná být běžně oficiálně používán a že ČLR ve své evropské politice začíná vnímat prostor bývalé východní Evropy strukturovaněji. Jednotlivé členské státy východní a jihovýchodní periferie EU představují potenciálně atraktivní spotřebitelský trh a také dosud nevyužité investiční příležitosti v rámci čínské globální *going out* strategie. U dosud nečlenských zemí existuje perspektiva jejich vstupu do EU, proč Peking nepřizval mimounijní Bělorusko, Ukrajinu a Moldavsko do formátu ČLR+16, pak zůstává nezodpovězeno. Čínské vládní zdroje k tomuto nevydaly žádné oficiální sdělení a akademické výzkumné instituce nejsou ve vyjadřování o strategických zájmech vlasti připravené k otevřenější komunikaci.[4]

V roce 2012 se v Pekingu konala inaugurační konference „Sekretariátu pro spolupráci mezi Čínou a zeměmi střední a východní Evropy“, tj. institucionálního centra pro řízení agendy ČLR + 16, které předsedá její generální tajemník Sung Tchao (Song Tao), náměstek ministra zahraničních věcí ČLR. Českou stranu ve vznikající koordinační struktuře reprezentoval vrchní ředitel sekce mimoevropských zemí Ministerstva zahraničních věcí ČR Daniel Koštoval, který navrhl uskutečnit v Praze expertní setkání na úrovni politických zástupců, kupř. náměstků ministrů. Na tento návrh zatím čínská strana konkrétně neodpověděla. Asymetrie formátu ČLR +16, daná řízením agendy z pozice čínského ministerstva zahraničních věcí vůči jednotlivým státům s prvky převzatými z rozvojové politiky ČLR vůči zemím Latinské Ameriky a Afriky, je evidentní (mimo Sekretariátu např. aktivní role Čínské rozvojové banky), není však členy šestnáctky, tj. ani Českou republikou, vnímána jako překážka rozvoje dobrých ekonomických a kulturních vztahů s asijskou velmocí.

Hospodářské vztahy: Investice a obchod

Zatímco politické vztahy s východní a jihovýchodní Asií stojí v ČR obvykle spíše v pozadí, ekonomická sféra – zejména v souvislosti s rostoucí globální rolí Číny – a akutní potřeba rozšíření mimounijních exportních odbytišť jeví tendenci reagovat na vývoj situace. Aktualizovaná *Exportní strategie České republiky pro období 2012–*

2020, schválená MPO v roce 2012, řadí mezi vybraných 12 prioritních zemí z celého světa specificky v Asii ČLR, Indii a Vietnam. Mezi další cílenou skupinu tzv. zájmových zemí patří ve východní a jihovýchodní Asii Japonsko, Singapur, Thajsko a dodatečně také Indonésie.[5]

Exporty do Asie, investice

České exporty pokračují v pozitivním nárůstu z předchozího roku 2011, avšak v důsledku celosvětové krize, na kterou reagovaly poklesem poptávky i asijské trhy, nemohl vzestup pokračovat stejnou měrou. To se týká především Číny, kde české vývozy v předchozích dvou letech zaznamenávaly pozoruhodné tempo nárůstu (43,9 % v roce 2010; 33,3 % v roce 2011) s vyhlídkou postupně korigovat převis importů z ČLR (46,8 %; 20,5 %). Přírůstek českých exportů 4,3 % v roce 2012 a čínských importů 17,4 % odráží obtížnou situaci a trend mírného zpomalení v ČLR. Obchodní deficit s Čínou roste kontinuálně – v souladu s celosvětovým trendem u naprosté většiny obchodních partnerů ČLR – v roce 2012 vystoupil na 13,9 mld. USD (13 942,061 mil. USD).[6] Protože podíl vývozů do Číny zatím nepřesáhl jedno procento celkových exportů České republiky, představuje čínský trh dlouhodobou výzvu, vyžadující strategická systémová opatření.

Dominantní postavení hlavního asijského investora v ČR v kategorii přímých zahraničních investic (PZI) drží ve sledovaném roce Korejská republika (365,5 mil. USD), s velkým odstupem před druhou Čínou (76,6 mil. USD). Varujícím signálem je propad PZI z Japonska (-170 mil. USD), v devadesátých letech letech tradičně hlavního asijského investora, a také úplné zmizení Tchaj-wanu ze seznamu relevantních investorských zemí ve statistice ČNB.[7]

Na situaci na trhu reagovaly japonský koncerny Hitachi a Panasonic v průmyslové zóně Triangle u Žatce postupným ukončením výroby obrazovek LCD, první jmenovaná firma svůj útlum nahradí přechodem na výrobu autotlumičů (Hitachi Automotive). Ale odchod japonských investorů v roce 2012 není tendencí, proti tomu zatím svědčí příchod jiných zájemců ve stejné době – jmenovitě firmy Neutren, JC Interiors (průmyslová zóna Triangle na Žatecku), nové regionální distribuční centrum AGC (výrobce skla pro stavebnictví a automobily) v Olomouci, Toray (tiskařské technologie) v Prostějově, Daikin (nové výzkumné středisko) a Sony DADC v Plzni.[8]

Příznivý referenční efekt zásluhou korejských a japonských investorů by se měl projevit v nárůstu PZI z Číny, ve sledovaném roce se tak však zatím výrazně nestalo. Tento fakt není jen nějakým českým specifikem, protože např. ani ambiciózní Polsko ze svého strategického partnerství s ČLR zatím kupodivu výraznější příliv čínských PZI nezískalo.[9] Pro Českou republiku však neplatí žádná výjimka a své exporty v ČLR musí uplatnit především vlastním úsilím.

Jako velmi úspěšnou lze hodnotit delegaci MPO v Mongolsku, kde české firmy podepsaly kontrakty v hodnotě 4 mld. Kč na zakázky v oblasti dopravní infrastruktury a inženýrských sítí, energetických zařízení a čističek odpadních vod. Mongolsko, kde růst HDP za rok 2011 zaznamenal 17,3 %, splňuje předpoklady strategické destinace.[10]

DÁLNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ

České politické kontakty na nejvyšší úrovni ve sledované části Asie nelze shledat jako aktivní. Typickou ukázkou jsou vlažné vztahy s Čínou, v Evropě již běžně zemí nejvyšší ekonomické i politické relevance. Pro Peking není malá středoevropská země příliš viditelná, a vedle toho Praha působí dojmem, jako by tento stav byl snad žádoucí. Když se premiér P. Nečas setkal s předsedou vlády Wenem (Wen Ťia-pao) ve Varšavě na summitu formátu ČLR + 16, byl jeho vyměřený čas 15 minut na krátký formální rozhovor po dlouhé době jedinou příležitostí, jak výpadek kontaktů na vysoké úrovni nahradit. Od roku 2009, kdy se v Praze uskutečnil summit EU–ČLR, žádná další setkání na úrovni prezidentů, předsedů vlád ani ministrů zahraničních věcí neproběhla. V roce 2009 premiér Jan Fischer přijal v Praze dalajlamu, a od té doby zůstaly česko-čínské kontakty na vládní úrovni utlumeny. Český ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg po dobu své funkce nikdy ČLR nenavštívil.

Dva měsíce po summitu ve Varšavě uskutečnil velvyslanec v Londýně Michael Žantovský své soukromé setkání s dalajlamou u příležitosti olympijských her. Při nevelkém počtu takových individuálních setkání dalajlamy s prominentními osobnostmi před zahájením OH (např. s premiérem Davidem Cameronem, princem Charlesem, indickým velvyslancem) nemohla tato záležitost uniknout pozornosti a vyvolala odmítavé diplomatické reakce Pekingu. Nesoulad mezi agendou MZV a vládou ČR snižuje v Pekingu váhu ČR tím spíše, že MZV do té doby kontinuálně reprezentovalo solidní a kontinuální rutinu. Česká republika z pozice MZV po incidentu s dalajlamou dokázala na probuzený zájem ČLR o střední a východní Evropu zareagovat mnohem vhodněji, když jeho zástupce D. Koštoval prezentoval zájem ČR o aktivizaci agendy formátu ČLR + 16 u příležitosti otevření pekingského Sekretariátu – zvláštního úřadu pro tyto účely. Vrchní ředitel odboru mimoevropských zemí MZV Koštoval současně zastával funkci předsedy meziresortní komise vůči ČLR, která zahrnuje celkem 18 vládních i nevládních institucí, mj. např. Smíšenou česko-čínskou komoru v čele s bývalým ministrem zahraničních věcí J. Kohoutem.[11]

Částečnou kompenzací slabých kontaktů s ČLR, daných nepřítomností ministra zahraničních věcí Schwarzenberga na oficiální státní návštěvě v ČLR za celou dobu jeho úřadu, bylo krátké setkání prezidenta Klause s předsedou čínské vlády Wen Ťia-paem o přestávce summitu ASEM v laoském hlavním městě Vientiane.[12] Skutečnost, jak se oficiální česká politika vůči ČLR stále více mění do podoby letmých kuloárových schůzek či individuálních lobbistických výprav, naznačuje návštěva Livie Klausové v Pekingu v doprovodu delegace, jejímiž členy byli místopředseda Senátu Zdeněk Škromach, Jan Kohout za Smíšenou česko-čínskou komoru, dále pak předseda Klubu starostů a primátorů za ČSSD Jan Birke, a zejména zástupci finanční skupiny PPF.[13]

Výpadek politických kontaktů na vysoké úrovni alespoň nahradily návštěvy ekonomických a kulturních delegací na regionální úrovni. Do Číny se vydala delegace hejtmanů a předních členů opoziční ČSSD (hejtmani Michal Hašek a Jiří Zimola, místopředseda Senátu Zdeněk Škromach, místopředseda Poslanecké sněmovny PČR Lubomír Zaorálek, primátor Ostravy Petr Kajnar a další) za účelem jednání s předsta-

viteli místních zastupitelství velkých měst (Peking, Šanghaj, Kanton aj.) a navázání kontaktů s oborovými hospodářskými institucemi.[14] Zvýšený zájem České republiky o Čínu na této úrovni dokládají také další návštěvy: např. místopředsedkyně Rady vlády pro vědu, výzkum a inovace ČR Miroslava Kopicová s delegací navštívila Šen-čen (6.–8. 12. 2012), ministr pro místní rozvoj Kamil Jankovský s delegací MMR a agentury CzechTourism Peking a Šanghaj (10.–15. 11. 2012). O tom, jak se česká ekonomická politika posouvá stále více do oblasti zájmu politických skupin a lobby, svědčí také dosazení lobbisty Michala Kuzmiaka, blízkého vládní straně TOP 09, na post nového konzula v Šanghaji, kde nahradil předchozího kariérního diplomata.[15]

Českou specialitou nepřestává být politika lidských práv v Číně. V Senátu Parlamentu ČR se Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice zabýval problematikou pronásledování vyznavačů čínské náboženské skupiny Fa-lun-kung a vydal posléze doporučení, aby prezident a členové vlády ČR vyvíjeli patřičné úsilí vůči oficiálním představitelům ČLR.[16] V témže roce také navštívil Prahu na pozvání konference Forum 2000 předseda tibetské exilové vlády Lozang Sanggjä. Tisková konference Skupiny přátel Tibetu, jejímiž členy jsou také poslanci a senátoři, se uskutečnila neoficiální formou. Tibetský politik na této platformě prezentoval stanoviska exilové vlády Tibetu.[17]

Co se týče aktivit asijských menšin na území České republiky, komunita Vietnamců již představuje (po Slovácích a Ukrajincích) třetí největší cizineckou minoritu na území státu, s nezadržitelnou ambicí získat status národní menšiny. Počet legálně hlášených Vietnamců na území ČR je podle statistik ministerstva vnitra přes 57 000, neoficiální odhady se blíží ke 100 000. Jednání mezi zástupci vietnamské menšiny a Radou vlády pro národnostní menšiny zatím nezískala podporu MV ČR s odkazem na nutnost splnění zákonné podmínky.[18] I bez oficiálního statutu menšiny se přítomnost Vietnamců v českém veřejném životě projevuje stále viditelněji na úrovni podnikatelské a spotřebitelské komunity.

DÁLNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Rok 2012 v českém mediálním prostředí přinesl kromě obvyklých negativních stereotypů na téma lidských práv také zvýraznění několika klíčových témat v oblasti vztahů české veřejnosti k asijským ekonomickým aktérům. Jednak byl masivně oživen oblíbený český moralizující stereotyp „buď byznys, nebo lidská práva“, dále proběhla pozoruhodná debata na stále více aktuální téma asijské hospodářské konkurence a možnosti ochrany proti ní a poněkud na okraji, leč přece, se objevovalo téma kulturní jinakosti v prostředí asijských investičních projektů v ČR.

Projev premiéra Nečase na Mezinárodním strojírenském veletrhu v Brně spustil živou mediální diskusi i ostrý verbální spor mezi ministerstvem zahraničních věcí a vládou. Předseda vlády se vyjádřil kriticky k politice podpory lidských práv v Rusku a Tibetu, která údajně poškozuje české zájmy v ekonomicky atraktivních mimounijních destinacích. Výhrady k MZV ČR zazněly formou, která místo neveřejné politické

rozpravy použila slovní zásobu z rejstříku prohlášení prezidenta Klause (např. *„dalajlamismus“*, *„lidsko-právní kýč“*, ruská hudební skupina Pussy Riot coby *„vrchol nevkusu“*).[19] Proti názoru předsedy vlády se ohradili ministr Schwarzenberg, Strana zelených, prezidentští kandidáti Jan Fischer a Přemysl Sobotka, dále řada médií a nevládních organizací. Tato debata, kterou je třeba akceptovat jako žádoucí a podstatnou, byť probíhá již více než dvě desetiletí bez podstatného výsledku, naznačila řadu podtémat, aniž by přispěla k jejich sofistikovanější interpretaci.

Především šlo o pokračující politické spory mezi MZV a vládou, resp. dvěma vládními stranami, které sváděly politický boj o obsazení obchodních a diplomatických postů a předkládaly dvě alternativní koncepce: podporu exportu a ekonomických zájmů České republiky v zahraničí (dokument MZV) a *Exportní strategii České republiky pro období 2012–2020* (MPO). Podpora názoru premiéra Nečase ze strany ministra Kuby (ODS) a posléze i Česko-čínské komory (tj. ekonomických lobby ČSSD, ODS) naznačuje dělící čáru politických stran a vládních institucí v postoji k předmětu sporu.[20] Dle názoru *Revue Politika* spor dvou koncepcí podpory exportu *de facto* vyjevil problém bezkoncepčnosti české zahraniční politiky.[21]

V případě ČLR i Ruska je prokazování přímé závislosti ekonomických úspěchů ČR (investic a exportů) a politiky lidských práv velmi problematické, obě veličiny paradoxně naznačují v případě Ruska a Číny spíše přímou závislost: čím více české kritiky vůči nedemokratickým režimům, tím více exportů do zmíněných destinací. Spor o charakter diplomacie však v mediální sféře neotevřel debatu o podstatnějších okolnostech, které jak kritici, tak i zastánci politiky lidských práv jasně nevysvětlili. V případě ČLR je agilní politika Prahy v Evropě již evidentně na prvním místě[22] a má dopad na nízkou intenzitu politických kontaktů obou zemí, nadto omezuje budoucí možnosti diplomacie na regionální úrovni v Číně, neboť česká strana je v ČLR ve státních institucích všeobecně politicky neoblíbena. Potenciální ekonomické následky takového stavu sice nelze vyčíslit, jejich existenci však nelze zcela popřít, protože politické reprezentace obvykle předjednávají důležité budoucí hospodářské projekty. Podobně lze uvažovat i v případě Ruska, kde si však české investice a exporty vedou tradičně lépe než v Číně.

Znovu oživená debata v rámci stereotypu „lidská práva versus obchod“, který vykonstruovala česká média v devadesátých letech, opět vyzněla spíše jako česká potřeba sebereflexe vlastní historické zkušenosti s nedemokratickým režimem, než aby vyústila k nalezení východisek. Za logickou příčinu nebývale ostré kritiky premiéra Nečase vůči MZV a implicitně ministru zahraničních věcí lze logicky považovat pocit znemožnění českého předsedy vlády nadbytečnou podporou dalajlamy (setkání v Londýně) sotva dva měsíce po summitu ve Varšavě, který na české průmyslové lobby zapůsobil velkorysými čínskými návrhy investovat ve východní a střední Evropě.

Kritika politiky podporující lidská práva kupodivu nepoukázala na zjevný nedostatek, kterým je zcela sporná adresnost a efektivita. Ostentativní podpora dalajlamy a kritika politického režimu Číny produkuje mizivý konkrétní přínos: situace v Tibetu se nelepší, nýbrž ještě spíše politizuje, české nevládní organizace do práce v terénu těžko získají od čínských úřadů permit, navíc politická váha České republiky nemá potenciál ovlivnit individuální kauzy vězněných čínských intelektuálů. Současně takto

důsledná politika kritiky nedemokratických režimů evidentně vyvolá emotivní dojem výhradně uvnitř české společnosti, přinášející preferenční zisky individuálním zainteresovaným aktérům, z hlediska rutinní diplomacie ČR však působí neproduktivně, protože zhoršuje české straně v ČLR (a dalších dotčených zemích) postavení pro běžnou komunikaci.

Anketa komentátora Jana Macháčka v týdeníku *Respekt* otevřela pozoruhodnou debatu na téma „Jak a v čem bychom měli konkurovat Číně?" poukazující na hospodářské strukturální asymetrie mezi EU a ČLR.[23] V tomto vztahu asijská velmoc ztělesňuje typického reprezentanta nových, rychle rostoucích ekonomik s nesrovnatelně vyšší konkurenceschopností. Senátor Petr Pithart nadnesl na domácí poměry provokativní hypotézu možných ochranářských opatření proti konkurenci, jež benefituje z nižších politických, sociálních a ekologických standardů.[24] Následná reakce ekonomů (Edvard Outrata, Jiří Čáslavka, Pavel Kohout, Jan Libich, Ivan Pilip) účastnících se debaty *Respektu* v přesvědčivé většině (kromě Jana Mládka) vyzněla jako odmítnutí protekcionismu poukazem na jeho iracionalitu a neudržitelnost. Bude zajímavé sledovat, jak se těžiště budoucího diskurzu může posouvat od doposud převládajícího liberální hlavního proudu, pokud v budoucnu laciná konkurence z ČLR bude dále ohrožovat klíčová průmyslová ČR odvětví dosavadním tempem. Zdá se pozoruhodné, jak odpůrci ochranářství nezareagovali na Pithartovu pochybnost o klíčovém významu technologických inovací v soutěži s asijským cenovým dumpingem. V převažujícím liberálně laděném duchu české debaty zůstává také nezodpovězeno, proč východoasijské země nejsou schopny docenit tolik přesvědčivé výhody volného trhu nad vlastním protekcionismem, který kontinuálně praktikují.

Dalším z pozoruhodných témat, která zaujala v daném roce, byl na sociálních sítích rostoucí negativní ohlas střetu kultur v průmyslových podnicích asijských investorů v ČR a jejich ekologických a pracovněprávních standardů, zejména v podnicích Hyundai Nošovice a FOXCONN v Pardubicích. Masivní nástup investorů z Jižní Koreje, Japonska a pravděpodobně stále více z ČLR bude přinášet další problémy tohoto druhu, na které není společnost v ČR ještě dostatečně připravena. Nabízí se otázka, zda by v tomto směru prospěla cílená osvětová aktivita nad rámec místních obecních projektů, či dokonce širší promyšlená koncepce.

Prezentaci české kultury ve východní Asii nelze nezmínit jako dlouhodobě silnou stránku české veřejné diplomacie. Zásluhou trvale aktivní ambasády v Soulu, ale také v Pekingu a Tokiu se České republice daří překonat hendikep malé země s omezenými materiálními prostředky. Pozitivním signálem je zejména přelévání aktivit z dříve osvědčených destinací v Japonsku, na Tchaj-wanu a v Korejské republice do Číny, ve které by česká kreativita mohla napomoci dohnat zpoždění dané malým zájmem ČLR o ČR a způsobené také vlastními zbytečnými chybami.

ZÁVĚR

Rok 2012 se ve střední Evropě v historii zapíše jako deklarovaný počátek nástupu Číny. Potřeba zahraničních investic a snaha o větší přístup na čínský trh jistě povzbudí

země východní a střední Evropy k většímu sblížení s Pekingem. Na druhou stranu přísliby budoucích možností nemusí ještě dojít ke konkrétní realizaci, tzv. „Dvanáctibodový program" pro 16 postkomunistických zemí reprezentuje evidentní zájem ČLR o nezanedbatelný segment (1/3) trhu EU, čítající přibližně 123 mil. osob.[25] Jde však o pro Peking výhodný asymetrický formát, připomínající strukturu rozvojové pomoci, přímo řízené Ministerstvem zahraničí ČLR, s cílem budovat investiční zázemí na periferii EU a navýšit vývozy do EU. Nabídka úvěrového rámce 10 mld. USD vyznívá v relaci k počtu všech zemí méně velkolepě, než se na první pohled může zdát. Přesto je zájem ČLR o střední Evropu příležitostí, jakou nelze bagatelizovat. Pro ČR se tak naskytla možnost, jak překonat ustrnutí svých politických vztahů s asijskou velmocí a přilákat nového strategického investora. Současně lze akceptovat i jistou míru kritické rezervovanosti české strany s ohledem na fakt, že i přes problematické politické kontakty patří české exporty do ČLR k nejvyšším z celé skupiny postkomunistických zemí. Úměra „lidská práva, nebo obchod" je tedy v praxi velmi nevyzpytatelná a jako mediální téma koresponduje jen málo se skutečností.

Zdá se, že převažující liberální proud českého ekonomického myšlení nebere v úvahu fakt, že státy východní Asie dlouhodobě a systematicky praktikují politiky skrytého protekcionismu a těží z liberálních politik partnerů (USA, Evropa, Rusko, jihovýchodní Asie) v zájmu vlastních exportérských lobby a domácích výrobců. Česká politika se snaží být proexportní, ale na trzích východní Asie nedosahuje ještě výraznějších úspěchů v důsledku své malé konkurenceschopnosti a obchodní asertivity. Takto nastavený systém vede k nárůstu deficitů, redukci vlastních národních trhů a vzestupu nezaměstnanosti. Jistým rizikem jsou také oživující extremistická hnutí i nepřipravenost české společnosti na kulturní odlišnosti reprezentované přicházejícími asijskými investory.

České ekonomické a kulturní politice ve východní a jihovýchodní Asii nelze upřít aktivitu a solidní rutinu. V kontrastu s tím neschopnost konsenzu ve vysokých patrech české politiky snižovala váhu celé ČR, která je jinak stále vnímána jako solidní partner, kulturně, geograficky a technologicky blízký německy mluvícím zemím. K tradičně nejsilnějším stránkám české pověsti v sledované části Asie patří kultura a turismus, sféry, které v budoucnu zaslouží silnější a podrobnější zapojení do strategických prospektů České republiky.

Poznámky

1 *Koncepce zahraniční politiky české republiky*. Dokument vlády ČR, 20. 7. 2011. On-line: **www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf**.

2 *Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020*. MPO ČR. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/exportni-strategie-cr-2012-az-2020-7148.html#**.

3 *China's Twelve Measures for Promoting Friendly Cooperation with Central and Eastern European Countries*. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic China, 26. 4. 2012. On-line: **www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t928567.htm**.

4 Interview s představiteli výzkumných center v Pekingu zaměřených na studia postkomunistické, resp. střední a východní Evropy, v letech 2012–2013.

5 *Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020*, op. cit.

6 *Vývoj vzájemného obchodu mezi ČR a ČLR*, viz Čína: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR, 1. 4. 2013, s odvoláním na data MPO. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-yeme/cina.html**.

7 Přímé zahraniční investice v roce 2012, ČNB. On-line: **www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/pzi/**.

8 Zpravodajský servis ČTK, 22. 5. , 29. 5. , 25. 9. , 17. 10. , 19. 10. , 18. 12. 2013.

9 Rozhovory autora s účastníky setkání Central Europe think-tank roundtable. Polish Institute of International Affairs, Varšava, 20. 5. 2013.

10 *MPO: České firmy získaly v Mongolsku zakázky za 4 miliardy*. ČTK, 26. 4. 2012.

11 *Nabídli jsme Číně setkání obchodních a politických expertů*. Interview Pavla Urbana s vrchním ředitelem sekce mimoevropských zemí MZV Danielem Koštovalem. Právo, 18. 9. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/nabidli_jsme_cine_setkani_obchodnich_a.html**.

12 Klaus, Václav: *Zápisky z cesty do Laosu, č. 2 – zahajovací den summitu*, 6. 11. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3228**.

13 *Návštěva paní Livie Klausové, manželky prezidenta*. 16. 07. 2012. Ministerstvo zahraničních věcí ČR. On-line: **www.mzv.cz/beijing/cz/kultura_skolstvi_krajane/kultura/navsteva_pani_livie_klausove_manzelky.html.** Skupina PPF usiluje o rozšíření spotřebitelských úvěrových služeb Home Credit v ČLR a také o uvedení českého animovaného seriálu pro děti do distribuce televizního vysílání v ČLR. PPF zakoupila vlastnická práva na seriál o Krtečkovi.

14 *Cestou do Číny chceme pomoci českým regionům i hospodářství*. ČSSD, 20. 3. 2012. On-line: **www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/cestou-do-ciny-chceme-pomoci-ceskym-regionum-i-hospodarstvi**.

15 *Dveře do Číny má otevírat lobbista blízký TOP 09*. Hospodářské noviny, 30. 7. 2012. On-line: **hn.ihned.cz/c-56809340-dvere-do-ciny-ma-otevirat-lobbista-blizky-top-09**.

16 K přípravě návrhu rezoluce Senátu PČR k hnutí Falun gong v Číně. Senát Parlamentu ČR. On-line: **www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=64769 & id_var=54656**; dále viz též Senátní výbor vyzval Čínu k ukončení perzekuce Fa-lun-kung, 23. 5. 2012. On-line: **www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=64769 & id_var=54656**.

17 *Sanggjä chce opravdovou autonomii Tibetu, inspiruje ho Havel*. ČTK, 22. 10. 2012; dále též *Exilový premiér: Tibet není otázkou jednoho muže.* Interview s premiérem Sanggjä. Týden.cz, 23. 10. 2012. On-line: **www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asie-a-oceanie/exilovy-premier-tibet-neni-otazkou-jednoho-muze_249808.html**.

18 Zpravodajský servis ČTK.

19 *Nečas: Dalajlamismus či podpora Pussy Riot škodí českému exportu*. iDNES.cz, 10. 9. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/podpora-dalajlamy-podle-necase-skodi-exportu-fnb/domaci.aspx?c=A120910_182335_domaci_jj**.

20 *Premiérovy věty o dalajlamovi vadí Schwarzenbergovi*, *Kuba je hájí*. ČTK, 11. 9. 2012; dále např. *Česko-čínská komora má Nečasova slova za začátek potřebné debaty.* ČTK, 11. 9. 2012.

21 Šlechta, Ondřej: *Spor o podporu exportu*. Revue Politika, 31. 5. 2012. On-line: **www.revuepolitika.cz/clanky/1644**.

22 Viz srovnání na grafech, Fox, John–Godement, François: *A Power Audit of EU-China Relations*. European Council on Foreign Relations (ECFR), London, 2009, s. 4; dále Godement, François–Parello-Plesener, Jonas–Richard, Alice: *Scramble for Europe*. European Council on Foreign Relations (ECFR), London, 2011, s. 9.

23 Macháček, Jan: *Jak a v čem bychom měli konkurovat Číně?* Respekt, 11. 5. 2012. On-line: **dialog.ihned.cz/machacek/c1-55756710-jak-a-v-cem-bychom-meli-konkurovat-cine**.

24 Pithart, Petr: *Cena za konkurenceschopnost*. iHNED.cz, 30. 4. 2012. On-line: **dialog.ihned.cz/komentare/c1-55651200-petr-pithart-cena-za-konkurenceschopnost**.

25 Chinese Ambassador ZHANG Xianyi's Interview with STA about China-CEE Countries Cooperation and Bilateral Relations, ZÚ ČLR ve Slovinsku, 7. 9. 2012. On-line: **si.chineseembassy.org/eng/xwdt/t967189.htm**.

KAPITOLA 14

Subsaharská Afrika v české zahraniční politice[1]

Ondřej Horký-Hlucháň

ZPÁTKY DO AFRIKY, ALE POZDĚ

Někdy se zdá, jako by česká společnost a politika začaly vážně vnímat globální trendy až tehdy, pokud na ně upozorní nějaký autoritativní zdroj ze Západu. Podobnou roli sehrál v prosinci 2011 britský časopis *The Economist,* který publikoval na úvodní stránce titulek „Africa rising", tedy „Afrika na vzestupu". V následujícím roce se pak v českých médiích objevily titulky jako „Nový příběh o Africe. Povědomí o ‚beznadějném kontinentu' se mění" nebo „Češi objevují Afriku. Nejde o safari, ale o peníze".[2] Mediální obraz subsaharské Afriky (dále jen Afriky) se samozřejmě od jejího vnímání jako problému směrem k příležitosti proměňoval postupně. Navíc neplatí absolutně, protože Afrika zůstane stejně jako kterýkoli jiný region směsicí pozitivních i negativních trendů. Předchozí kapitoly této knižní řady na nové příležitosti v Africe upozorňovaly, stejně jako tak činilo mnoho dalších aktérů české zahraniční politiky, zejména na nižší úrovni, s přímou diplomatickou zkušeností z regionu nebo lidé z podnikatelské a akademické sféry.

Pravděpodobně právě v tomto roce se však trend upozaďování subsaharské Afriky v české zahraniční politice definitivně zlomil a ministerstvo zahraničních věcí dokonce započalo kroky vedoucí k silnější institucionální přítomnosti České republiky v regionu. Loňská kapitola *Ve světle nové koncepce, politického nezájmu a mediálního zkreslení* ocenila otevřenou diskusi k nové dílčí koncepci české africké politiky a plány znovuotevření zastupitelského úřadu v Dakaru jako brány do českou diplomacií opuštěné frankofonní Afriky, byť v omezeném rozsahu.[3] Zdá se však, že jde o běh na dlouhou trať, neboť ani jeden z procesů nebyl během roku 2012 dokončen. Silnější konsenzus o důležitosti Afriky mezi aktéry české zahraniční politiky hraje velkou symbolickou roli. Otázkou však zůstává, zda omezené příjmy veřejných i soukromých rozpočtů v době hospodářské recese a pokračující soutěž s dalšími více či méně tradičními teritorii nepovede k promeškání příležitostí tím spíše, že Česká republika svůj zájem o Afriku obnovuje se zpožděním.

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

V roce 2011 schválená koncepce zahraniční politiky stanovila obchod a bezpečnost jako hlavní priority českého postoje k subsaharské Africe především na základě již probíhajících aktivit.[4] Tomu také odpovídalo i její naplňování v roce následujícím. Již v roce 2011 započatá dílčí *Strategie vztahů České republiky vůči státům subsaharské Afriky* byla na kulatém stole v Černínském paláci, kam ministerstvo pozvalo řadu aktérů z veřejné, akademické, obchodní a nevládní sféry, předložena v pracovní verzi až 4. 12. 2012 a neprošla ani diskusí v Zahraničním výboru Poslanecké sněmovny. Jejímu hodnocení se proto bude věnovat až zhodnocení roku následujícího.

Již v březnu 2012 nicméně vláda schválila *Exportní strategii České republiky pro období 2012–2020*, kterou předložilo MPO. Nová exportní strategie se vyjadřuje kriticky k nedostatečné síti zahraničního zastoupení České republiky na africkém kontinentě a počítá s jejich zřízením na základě přesunutí kapacit a zdrojů z duplicitních úřadů v rámci Evropské unie.[5] Strategie však nijak nezasáhla do seznamu prioritních a zájmových zemí českého exportu, který se nezměnil od roku 2009. Mezi dvanácti prioritními zeměmi stále nefiguruje žádná subsaharská země, v seznamu zájmových zemí pak zůstává Angola, Etiopie, Ghana, Jihoafrická republika (JAR), Nigérie a Senegal, v konečném součtu tedy jen šest ze sedmatřiceti států.[6] Je třeba připomenout, že až donedávna měla Česká republika přímé diplomatické zastoupení ve všech jmenovaných zemích, po úsporných opatřeních však pouze ve čtyřech z nich s tím, že velvyslanectví v Abuji, Addis Abebě, Akkře a Pretorii také kromě politicky motivovaného setrvání v Harare zůstávají jedinými na jih od Sahary. Zároveň je však nutné dodat, že v původní verzi exportní strategie pro léta 2006–2010 bychom z celkem devatenácti prioritních zemí na jih od Sahary nenašli žádnou.[7] Až aktualizace starší exportní strategie z roku 2009 snížila počet prioritních zemí na 12 a přidala 25 zájmových zemí, jejichž seznam se tedy od té doby nezměnil. Jen pomalu pokračuje vypracování akčních plánů pro jednotlivá teritoria.[8] K připomínkování strategie ovšem nebylo MZV přizváno, a tak nemohlo ovlivnit ani výběr prioritních a zájmových zemí.

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Politické vztahy a bezpečnost

Vzhledem k tomu, že roku 2011 z hlediska vzájemných vztahů České republiky s padesátkou zemí subsaharské Afriky dominovala druhá státní návštěva prezidenta Klause v subsaharské Africe obecně a v Senegalu konkrétně, rok 2012 lze hodnotit jako klidnější co do výše úrovně návštěv, avšak přinejmenším jako srovnatelný, ne-li živější co do frekvence vzájemných vztahů.[9] Zatímco na ministerské úrovni navštívily Českou republiku v minulém roce dvě delegace (Namibie, Senegal) stejně jako v letošním roce (Gabon, Súdán) a na nižší úrovni pak jedna (loni Kongo-Brazzaville, letos Súdán), v marži zasedání Valného shromáždění OSN v New Yorku proběhlo na-

víc dalších pět setkání ministrů zahraničních věcí (Džibutsko, Guinea, Senegal, Súdán a Zimbabwe) a náměstek ministra Tomáš Dub navštívil tři země (Senegal, Etiopie a Gabon).

Dne 10. dubna se uskutečnila schůzka ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga s jeho súdánským protějškem Alim Ahmedem Kartim.[10] Jejím těžištěm byl opět především vzájemný obchod, jeho právní rámec a súdánský dluh, ale také český archeologický výzkum a aktuální situace v regionu. Schůzka se podle všeho vyhnula otázce lidských práv a uzavřel ji podpis memoranda o porozumění. Následující den byl pak ministr přijat v Senátu.[11] Intenzitu vztahů se Súdánem podtrhlo setkání návštěva Prahy delegací guvernéra Chartúmu Abdulrahmanema El Khedirema na začátku listopadu, kdy jej přijal náměstek ministra zahraničních věcí Vladimír Galuška.[12] Návštěvu také přijali místopředseda sněmovny Lubomír Zaorálek s místopředsedou jejího zahraničního výboru Janem Hamáčkem.

V květnu navštívila Českou republiku gabonská delegace. Náměstek ministra zahraničních věcí T. Dub přijal ministra průmyslu a hornictví Régise Immongaulta.[13] Ministr průmyslu a obchodu Martin Kuba pak přijal ministra zdravotnictví Nzoubu.[14] Hlavním tématem obou jednání s delegací této země byl především obchod a investice, zejména v oblasti stavebnictví, a vybavení zdravotnických zařízení, tedy oblastí, ve kterých je již aktivní česká firma Helika, a dále pak v dopravě, ropném průmyslu, energetice a dodávkách zemědělských strojů.

V marži zářijového zasedání Valného shromáždění OSN se ministr Schwarzenberg setkal se svým guinejským protějškem Eduardem Gnakoyem Lamou. Kromě politické situace v západní Africe se staly tématem i malé lokální projekty v oblasti zdravotnictví. Situaci v Sahelu a obchodní příležitosti pak řešil s ministrem zahraničních věcí Senegalu Aliounem Badarou Cissém a oznámil mu znovuotevření českého úřadu v Dakaru. Konečně se setkal s ministrem zahraničních věcí Džibutska Mahamoudem Alim Youssoufem. Zemi ocenil za její stabilizační roli v Rohu Afriky a ministra pozval na pracovní návštěvu Prahy.[15] Z české iniciativy proběhlo také setkání s ministrem zahraničních věcí Zimbabwe za politickou stranu prezidenta Roberta Mugabeho ZANU PF, Simbarashem Mumbengegwim. Ministr Schwarzenberg jej informoval o zachování českého úřadu v Harare, vyslání nového chargé d'affaires a podle MZV ve „velmi živé" debatě kladl mj. důraz na porušování lidských práv a smysl práce s opozicí.

V září 2012 navštívil náměstek ministra zahraničních věcí T. Dub Senegal, Etiopii a Gabon. V Senegalu projednal otázku znovuotevření zastupitelského úřadu. V Etiopii, kde byl doprovázen podnikatelskou misí, posuzoval možnosti posílení obchodní a rozvojové spolupráce. V Gabonu jednal s několika ministry a předsedou vlády o posílení smluvní základny pro aktivity českých firem na tamním trhu a také předal pozvání k oficiální návštěvě ministra zahraničních věcí v České republice.

Na unijní úrovni se situací v Sahelu s důrazem na Mali zabývala i březnová rada ministrů zahraničních věcí.[16] Vojenský zásah Francie v lednu 2013 s pozdější účastí českých vojenských jednotek na stabilizaci země však bude tématem až příští kapitoly této ročenky. I přesto, že rok 2012 byl po všech stránkách počtem konfliktů i vnitřně přesídlených osob horším než rok předchozí, žádný z nich nevybočoval tak, aby MZV vydalo jakékoli prohlášení týkající se subsaharské Afriky.[17] Na mnoho-

stranné úrovni stojí za zmínku klimatická konference OSN (COP17), která se konala ještě na sklonku roku 2011 v jihoafrickém Durbanu. Českou delegaci vedla velvyslankyně v JAR Blanka Fajkusová.[18]

Hospodářské a další vztahy

Přes určitou módu „Afriky na vzestupu" v roce 2012 došlo k poklesu českých vývozů do subsaharské Afriky o dvě procenta na 15,6 mld. Kč, dovozy naopak i přes recesi vzrostly o procento na 9,9 mld Kč.[19] Po nárůstu exportů téměř o tři čtvrtiny z roku 2009 na rok 2011 jde spíše jen o korekci, která zatím příliš nenarušuje celkový pozitivní trend. Pokles vývozů navíc způsobil především pokles obchodu s Jihoafrickou republikou, se zbytkem zemí jako celkem byl naopak růst vývozu kladný. Je vidět, že trpí-li česká ekonomika svojí závislostí na vývozech do Evropské unie v rámci světa jako celku, v rámci subsaharské Afriky zůstává z velké části stále odkázaná na vývoj obchodu s Jihoafrickou republikou.

I přesto, že jihoafrická ekonomika rostla v roce 2012 tempem 2,5 %, bylo to nicméně o procentní bod pomaleji než v předchozím roce.[20] To může vysvětlovat i pokles českého vývozu do největší ekonomiky na jih od Sahary o půl miliardy na 9,07 mld. Kč. České exporty jsou navíc tradičně soustředěné zejména do automobilového průmyslu: jen spalovací motory přesáhly v hodnotě přes 1,3 mld. Kč a převodovky půl miliardy Kč, z dalších klíčových vývozních položek se nad miliardu korun dostaly ještě procesorové jednotky. Dovoz z JAR v roce 2012 poklesl dokonce o miliardu na 6,16 mld. Kč, nicméně vzhledem k předchozí dynamice jde jen o korekci, která má blíže k předchozímu roku než k základně z roku 2010 a odpovídá ekonomickému vývoji ČR. Z dalších zemí miliardovou hodnotu vývozů přesahuje o 400 mil. Kč Nigérie, Mali přesáhlo toto hranici poprvé. Na dalších místech pokles zaznamenala Angola, Ghana a Mauritánie, nárůst naopak Senegal a Keňa. Etiopie jako zájmová země exportní strategie země osciluje kolem 100 mil. Kč bez přesvědčivého trendu, a to i přes její výsadní postavení v dalších segmentech zahraniční politiky vůči kontinentu. Z hlediska dovozu po Jihoafrické republice následuje Pobřeží slonoviny, které útočí na miliardovou hranici, následované Mosambikem, Mauriciem a Ghanou.

Zatímco velká část obchodu se subsaharskou Afrikou a konkrétně Jihoafrickou republikou v automobilovém průmyslu se odehrává v tichosti korporátních transakcí, do médií se dostanou spíše vývozní operace českých firem, jako např. výrobce traktorů Zetor v článku s titulkem „Byznys s Afrikou má velkou budoucnost, věří Zetor".[21] Zástupce firmy nicméně přiznal, že Afrika není jejich klíčovým trhem, ale pouze trhem s vývozním potenciálem, a pomineme-li Alžírsko, export do subsaharské Afriky, konkrétně do JAR, Ghany a Rwandy, se počítal spíše v jednotkách ročně. V Africe navíc Zetor nekonkuruje západním hráčům, ale levnějším čínským a indickým výrobcům. I u ostatních citovaných firem se nejedná o obrovské dodávky, např. výrobce malotraktorů Vari do konce roku uzavřel obchody za 150 mil. Kč.[22] Výjimku tvoří výrobce brokátů Veba, která je na západoafrických trzích závislá a která je i největším zaměstnavatelem Broumovska.[23] Této pozice dosáhla ale postupně, neboť na trhu Mali začala přímo působit až po 2004. Do té doby byla závislá na subdodávkách západních firem.[24] Ačkoli MZV dnes vidí Afriku jako budoucí pojistku před vyčerpáním růstu

zemí skupiny BRICS, podíl subsaharské Afriky na českém exportu dnes stále dosahuje jen půl procenta všech vývozů a konkrétní obchodní případy ukazují, že cesta na africké trhy je pomalá. Podnikatelé se však vždy shodnou na tom, že politická podpora mateřské země pro soukromé podnikání v regionu zůstává klíčová.

O zahraniční rozvojové spolupráci a její komerční návaznosti, o humanitární pomoci a transformační politice (konkrétně vůči Zimbabwe) pojednává kapitola o rozvojovém rozměru české zahraniční politiky. V rámci zahraniční politiky panuje určité pnutí mezi rozvojovými a politickými aspekty. Teritoriální odbory a zastupitelské úřady např. ne vždy pozitivně vnímají koncentraci pomoci, např. v oblasti vládních stipendií pro studující na českých vysokých školách, které vůči některým zemím subsaharské Afriky zůstávají jedním z mála nástrojů zahraniční politiky v situaci velmi řídkého rozmístění zastupitelských úřadů.

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ, MÉDIA A VEŘEJNÝ PROSTOR

V rámci MZV neproběhly v hierarchii sestupující k Odboru států subsaharské Afriky (AFR) žádné výrazné změny. Pod náměstkem T. Dubem ve funkci vrchního ředitele od roku 2011 pokračoval bývalý zástupce velvyslance a chargé d'affaires ve Washingtonu Daniel Koštoval i Pavel Řezáč ve funkci ředitele odboru. Co se týče sítě českého zastoupení, v červnu 2012 byl otevřen honorární konzulát v Gabarone. Honorárním konzulem v Botswaně byl jmenován Branko Cavrić.[25] O zájmu o Afriku svědčí i její rostoucí místo v rámci pravidelných setkání vedoucích zastupitelských úřadů. Na straně partnerů Nigérie obnovila svoje velvyslanectví v Praze a v září předala prezidentu pověřovací listiny nová velvyslankyně Catherine U. Okon. O měsíc později pak nový velvyslanec Ghany Samuel Mbrayeh Quartey.[26] V Praze tak sídlí čtyři více či méně aktivní velvyslanectví subsaharských zemí.

Celkem aktivní byla na obou stranách také meziparlamentní a meziresortní spolupráce. V září přijal Zahraniční výbor Poslanecké sněmovny delegaci parlamentu nigerijského státu Kano.[27] V říjnu pak přijal výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu delegaci provinčního parlamentního výboru pro vzdělávání jihoafrického KwaZulu Natalu. Do další spolupráce se Jihoafrická republika zapojila s MŠMT.[28] Další akademická spolupráce mezi Českem a subsaharskou Afrikou se rozvíjela intenzivněji především díky strukturálním fondům EU na brněnské Mendelově univerzitě nebo v rámci sítě univerzit a dalších aktérů RESAREAS.[29] Konečně delegace výboru pro životní prostředí sněmovny navštívila v listopadu Etiopii.[30] Z dalších resortů delegace ministerstva vnitra jednala o spolupráci v Keni.[31]

Ze všech aktérů stojí za zmínku především zahraniční výbor poslanecké sněmovny, který se sice v roce 2012 konkrétně na problematiku subsaharské Afriky nezaměřoval, byl však tradičně kritický v související agendě omezování sítě ambasád a ekonomické diplomacie. Z řad opozice zazněla kritika nedostatečné komunikace MZV se zahraničním výborem stejně jako třeba to, že MZV pro podporu obchodu dostatečně

nevyužívá bývalé vládní stipendisty a stipendistky.[32] Členové a členky výboru podpořili plán znovuotevření velvyslanectví včetně již plánovaného Senegalu a vyžádali si od MZV dlouhodobý výhled rozšiřování sítě.[33] Celkově lze říci, že ve sporu mezi MZV a MPO se zahraniční výbor jako celek stavěl spíše na stranu ministerstva průmyslu a obchodu. Dělící linie však nejsou jen opoziční, ale také stranické a resortní. Ministra Schwarzenberga za zavírání afrických ambasád znovu zkritizoval vládní europoslanec Jan Zahradil.[34] Pro doplnění diplomatické sítě se vyjádřil i ministr průmyslu Martin Kuba, oba za Občanskou demokratickou stranu (ODS).[35] Vláda jako celek ani prezident se jinak v roce 2012 Africe otevřeně nevěnovali.

Přes častější pozitivní reprezentaci subsaharské Afriky, od které se „odpíchla" i tato kapitola, se v médiích jednotlivé typy zpráv spíše opakují, s rozhodným důrazem na český element. Například jen v Senegalu „Češi zajistili" reprodukci antilop Derbyho nebo „Češi vyhráli" soutěž o návrh památníku otroctví na ostrově Gorée – i když autorkou je žena.[36] Realizaci projektu Aleny Mocové z firmy Helika navíc zpochybnily zprávy z následujícího roku. Místo obviněných ze špionáže v Zambii média krátce informovala o zadržení a obvinění doktoranda hradecké univerzity v Togu. Problém byl rychle vyřešen i díky zásahu české diplomacie a výzkum doktoranda navíc nebyl ohrožen.[37] Většina „pozitivních" zpráv nevládních organizací charitativního typu se ovšem odehrává na předpokladu zbídačelého a konflikty drásaného kontinentu a mediální pozornost se i nadále zaměřuje především na děti.[38] Tento rámec ale přesahuje např. projekt pražské ZOO, který dětskou tematiku kombinuje s ochranou zvířat.[39] Jen v minimální míře se média zajímala návazností na humanitární krizi v Rohu Afriky.[40]

ZÁVĚR

V české zahraniční politice vůči subsaharské Africe, která se zaměřuje především na obchodní výměnu, nelze z roku na rok očekávat žádné zvraty. Pokud však vezmeme jako ukazatel českého důrazu na tento region míru diplomatické přítomnosti, můžeme konstatovat, že ta dosáhla svého dna v roce 2011. I přes to, že se po koncentraci zahraniční rozvojové spolupráce agenda spolupráce s africkými zeměmi omezila na ekonomiku, částečně bezpečnost a jen ve velmi malé míře na další oblasti, český „návrat do Afriky" se jeví jako pomalý. Do určité míry se jedná i o podnik riskantní vzhledem k rostoucí konkurenci spolupráce Jih–Jih, zejména ve formě nástupu vynořujících se mocností. Přes silný hospodářských růst v mnoha zemích se navíc často přeceňuje fenomén nové africké střední třídy, kterou lze na základě výše příjmů jen obtížně srovnávat s Evropou.

Tím spíše, že se Česko do Afriky „vrací" se zpožděním, je na místě v naplňování znovuobjevené priority spěch. Čelíme však situaci, kdy výdaje jednotlivých resortů zůstávají vzhledem k pokračujícím slabým příjmům veřejných rozpočtů nízké a kdy se alternativní „lehké" formy zahraničního zastoupení jeví jako vhodnější především v geograficky blízkých zemích. Zdá se tedy, že se česká zahraniční politika vůči Africe odlepuje ode dna pomalu. Na druhou stranu především zde platí přísloví, že lépe později než nikdy.

Poznámky

1 Za některé informace děkuji nejmenovaným účastníkům a účastnicím kulatého stolu k Africe v rámci setkání vedoucích zastupitelských úřadů MZV, 31. 8. 2012. Za cenné připomínky a doplnění ke kapitole děkuji Pavlu Řezáči, řediteli Odboru států subsaharské Afriky MZV, a Jaroslavu Sirovi, bývalému velvyslanci České republiky v Abuji. Za případné faktické chyby a interpretaci ovšem zůstávám odpovědný sám.

2 Lindner, Tomáš: *Nový příběh o Africe. Povědomí o „beznadějném kontinentu" se mění*. Respekt, 7. 12. 2012. On-line: **respekt.ihned.cz/c1-58869820-novy-pribeh-o-africe**; Břešťan, Robert: *Češi objevují Afriku. Nejde o safari, ale o peníze.* Ekonom, 10. 12. 2012. On-line: **ekonom.ihned.cz/c1-58941830-cesi-objevuji-afriku-nejde-o-safari-ale-o-penize**.

3 Horký-Hlucháň, Ondřej (2012): Subsaharská Afrika v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 252–264.

4 Usnesení vlády ze dne 20. července 2011 č. 589 ke Koncepci zahraniční politiky České republiky, s. 17.

5 MPO ČR: *Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020*. On-line: **www.businessinfo.cz/files/archiv/dokumenty/mpo_exportni_strategie_2012_2020.pdf**.

6 MPO ČR: *Prioritní země pro export*. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/nove-prioritni-zeme-pro-export-3812.html**.

7 MPO ČR: *Exportní strategie ČR pro období 2006–2010*. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/obsah-es-2006-2010-1240.html**.

8 MPO ČR: *Zájmové země pro export*. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/zajmove-zeme-pro-export-23967.html**.

9 *Klaus na státní návštěvy jezdil nejčastěji do neevropských zemí*. ČTK, 25. 7. 2012.

10 MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data. IV–VI/2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/855595/data4_6_2012.pdf**, s. 24.

11 Tamtéž, s. 100–101.

12 MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data X–XII/2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/957553/data_10_12_2012.pdf**, s. 26 a 109.

13 MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data. IV–VI/2012*, op. cit., s. 114.

14 Tamtéž, s. 72.

15 MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data VII–IX/2012*, op. cit., s. 94.

16 MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data I–III/2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/815580/data1_2012.pdf**.

17 Migiro, Katy: *Africa rising? 2012 is continent's worst year for violent conflict with 10 mln displaced*. Thomson Reuters Foundation, 29. 4. 2013. On-line: **trust.org/item/20130429090337-nh95b/**; MZV ČR: *Prohlášení a stanoviska.* On-line: **mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska**.

18 Velvyslanectví České republiky v Pretorii: *Klimatická konference v Durbanu – COP17*. On-line: **mzv.cz/pretoria/cz/aktuality/klimaticka_konference_v_durbanu_cop17.html**.

19 Český statistický úřad: *Databáze zahraničního obchodu*. On-line: **apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO**; vlastní výpočty.

20 World Bank Data: *Annual GDP growth (annual %)*. On-line: **data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG**.

21 *Byznys s Afrikou má velkou budoucnost, věří Zetor. Nejvíc traktorů vozí do Alžírska.* iHNED.cz, 20. 7. 2012. On-line: **byznys.ihned.cz/c1-56640590-byznys-s-afrikou-ma-velkou-budoucnost-veri-zetor-nejvic-traktoru-vozi-do-alzirska**.

22 Břešťan, Robert: op. cit.

[23] Eliášová, Kateřina: *Na pouť do Mekky vyrážejí bohatí muslimové zásadně v českém brokátu*. iHNED.cz, 17. 2. 2102. On-line: **byznys.ihned.cz/podnikani-a-dane/c1-54752990-na-pout-do-mekky-vyrazeji-bohati-muslimove-zasadne-v-ceskem-brokatu**.

[24] Volf, Tomáš: *Vzácný africký brokát se vyrábí v Broumově. Afričané ho už jen nabarví*. iHNED.cz, 24. 7. 2012. On-line: **byznys.ihned.cz/c1-56698150-vzacny-africky-brokat-se-vyrabi-v-broumove-africane-ho-uz-jen-nabarvi**.

[25] MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data. IV–VI/2012*, op. cit., s. 119.

[26] Ochvat, Radim: *Prezident přijal nové velvyslance*, 1. 10. 2012. On-line: **www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/archiv/7422.shtml**.

[27] MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data VII–IX/2012*, op. cit.

[28] Tamtéž, s. 22.

[29] Taterová, Eva: *Studenti FRRMS MENDELU v Ghaně*. On-line: **www.sid.frrms.mendelu.cz/en/vystupy_projektu/odborna_praxe_v_cilovych_destinacich_2011_2012/ghana2011 2012?lang=en**; on-line: **resareas.cz**.

[30] MZV ČR: *Zahraniční politika České republiky. Data X–XII/2012*, op. cit., s. 32, 37.

[31] Tamtéž, s. 70.

[32] Zápis ze 17. schůze zahraničního výboru konané dne 12. ledna 2012. On-line: **www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=83155**.

[33] Zápis z 21. schůze zahraničního výboru konané dne 3. září 2012. On-line: **www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=123428**.

[34] *Jan Zahradil: Pro Schwarzenberga je úřad asi nad jeho síly*. Hospodářské noviny, 3. 2. 2012.

[35] *Kuba: Armáda má na ambasádě vojáky, my dáme podnikatele*. Aktuálně.cz, 27. 2. 2012. On-line: **aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=734460**.

[36] *Češi v Senegalu zajistili další reprodukci vzácných antilop*. ČTK, 21. 3. 2012; *Češi vyhráli. V Dakaru vyroste jejich památník pro oběti otroctví.* iDNES.cz, 19. 12. 2012. On-line: **bydleni.iDNES.cz/dakar-pamatnik-obeti-otroctvi-dko-/architektura.aspx?c=A121215_174007_architektura_web**.

[37] *„Špion z Hradce" zůstává v africkém vězení. Mluvil prý s kritiky režimu*. iDNES.cz, 15. 11. 2012. On-line: **hradec.iDNES.cz/student-z-hradce-zustava-v-africkem-vezeni-f2g-/hradec-zpravy.aspx?c=A121115_1854167_hradec-zpravy_pos**; *Politolog Tobolka: Zadržení v Togu dokončení mé práce neohrozí*. ČTK, 6. 12. 2012.

[38] *Z Liberce míří pomoc pro děti do africké Burkina Faso*. ČTK, 20. 1. 2012; Vondra, Viktor: *Rozhovor: Boxer se srdcem hodné chůvy*. Aktuálně.cz, 19. 12. 2012. On-line: **aktualne.centrum.cz/blogy-a-nazory/komentare/clanek.phtml?id=766591**.

[39] *Od ledna bude v Kamerunu Toulavý autobus, projekt pražské zoo*. ČTK, 3. 12. 2012.

[40] *Člověk v tísni se v Somálsku staral o rekordních 19.000 uprchlíků.* ČTK, 13. 6. 2012.

Část V:

Multilaterální vztahy a ostatní tematické oblasti české zahraniční politiky

Kapitola 15
Multilaterální rozměr české zahraniční politiky

Šárka Moravcová

Působení České republiky v mezinárodních mnohostranných institucích dlouhodobě nepatří mezi klíčová témata české zahraniční politiky. Ne jinak tomu bylo v roce 2012, byť několik významných událostí vzbudilo pozornost českých zástupců a zprostředkovaně poskytlo prostor pro reflexi multilaterálních organizací, zvláště OSN. Nejvýraznějším příkladem byla prohlubující se krize v Sýrii, jež vyvolala otázku vnější ozbrojené intervence, a uznání Palestiny za pozorovatelského člena OSN. Ani tyto dvě situace však nepřinesly žádný výrazný posun ve smyslu otevření obecné debaty o významu multilaterálních platforem. Kontinuálně přetrvávající všeobecný nezájem o tak důležitou složku agendy je o to více zarážející, vezmeme-li v potaz nemalé náklady a úsilí vynaložené na členství a zastoupení v mezinárodních organizacích. Souvisí to vedle přetrvávajících problémů na vnitrostátní úrovni s obecnějším problémem multilateralismu, který je diplomaty označován za velice náročný a stejně tak nevděčný koncept. Náročný proto, že namísto bilaterálních jednání je třeba soustředit pozornost na různé aktéry, jejich potřeby a zájmy, současně ale sledovat své vlastní priority a hledat pro ně spojence. Pokud se zástupcům podaří navzdory složitým vyjednáváním prosadit vlastní témata, úspěchy zůstávají bez povšimnutí domácí veřejností. Neexistuje však žádný jiný způsob, jak může menší stát přispět k řešení současných regionálních a globálních výzev. Proto je třeba pochopit zapojení v mezinárodních organizacích jako jedinečnou příležitost, jak ovlivnit rozhodování, jež jsou relevantní pro českou zahraniční politiku a současně nemohou probíhat na bilaterální úrovni.

Analytická část se zaměřuje na zhodnocení české zahraniční politiky v roce 2012 ve snaze interpretovat přístup ČR a klíčových aktérů k multilaterální spolupráci. Na obecné rovině se kapitola snaží zjistit, zda je multilateralismus relevantním řídícím konceptem zahraniční politiky, a pokud ano, jestli je hlavním motorem jeho prosazování budování multilaterálních institucí samo o sobě, či naplňování jiných cílů a národních zájmů prostřednictvím mnohostranné spolupráce. Jinými slovy, multilateralismus může být hodnotou sám o sobě, nebo pouze nástrojem k prosazování priorit.

Druhým hlavním cílem je pak interpretace konkrétních priorit v rámci multilaterální politiky, tedy zda převažují materiální či ideové zájmy a v jakých konkrétních oblastech (bezpečnostní, ekonomická, rozvojová či lidskoprávní). Současně se analýza okrajově věnuje geopolitickým aspektům české multilaterální politiky, kde lze rozlišit orientaci na evropský, transatlantický nebo širší globální prostor. V závěru je pak stručně diskutována otázka, zda jsou stanovené priority naplňovány efektivně, nebo převažuje spíše rétorická rovina a setrvačnost pasivního přístupu.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Jakkoli může být efektivní uplatňování multilaterální politiky náročné, jsou to především vnitřní systémové nedostatky, jež brání zlepšení. Dlouhodobě se projevuje nejen nezájem vést konstruktivní dialog o prioritách mnohostranné spolupráce, ale především neschopnost dosáhnout konsenzu byť jen v základních otázkách – (1) zda sledovat materiální a současně ideové či koncepční priority a (2) jestli se orientovat spíše na spojenectví s USA a tím pádem NATO; Evropskou unii; globální multilateralismus v rámci OSN a dalších světových organizací; nebo prosazovat unilaterální a autonomistickou zahraniční politiku.[1] Výstižná typologie Petra Druláka[2] rozděluje české politické spektrum na atlantisty (orientace na USA a NATO); kontinentalisty (orientace na Německo a EU), internacionalisty (kombinující atlantismus, kontinentalismus a ještě aktivní působení v rámci OSN) a konečně autonomisty (prosazující zachování státní svrchovanosti, nevměšování a spíše bilaterální partnerství). K atlantistům se dlouhodobě řadí současná ODS v čele s Petrem Nečasem, který pak orientaci na NATO prosazuje i v roli předsedy vlády, ale ne tak vyhraněně, jako programové prohlášení strany.[3] Největší opoziční strana, ČSSD, se naopak dlouhodobě kloní více k EU, což výrazně reflektuje ve svých projevech např. Lubomír Zaorálek jakožto stínový ministr zahraničních věcí. K internacionalismu se hlásí ze současných vládních stran jen TOP 09, ale vzhledem k tomu, že její čelní představitel, Karel Schwarzenberg, zastává funkci ministra zahraničních věcí, tato pozice je alespoň částečně promítnuta jak do *Koncepce české zahraniční politiky*, tak i praktických kroků MZV. Výrazným zastáncem internacionalistické zahraniční politiky je ještě Strana zelených, která však v roce 2012 neměla na rozhodování a prosazování konkrétních priorit vliv. Stejně tak nevládní sektor často supluje nezájem vrcholných představitelů o širší multilateralismus a zdůrazňuje důležitost OSN, nebo naopak kriticky reflektuje symboly globalizace jako WTO či MMF. Přestože autonomismus je v kontextu současné propojenosti světového dění spíše marginální pozicí, prezident Václav Klaus se k ní konzistentně hlásí. Nesnadné hledání konsenzu ještě umocňuje orientace na čistě ekonomické zájmy x hodnotové (často altruistické) cíle. Kromě TOP 09 (což platí především pro ministra Schwarzenberga) se většina politických stran zaměřuje výhradně na materiální a zvláště pak ekonomické priority, což podporuje jednoznačně i prezident Klaus. To by samo o sobě mělo vést spíše k nekonfliktní diskusi, problém ale je, že dlouhodobý oficiální směr nastartovaný již v průběhu devadesátých let bývalým pre-

zidentem Václavem Havlem, který zdůrazňuje jako klíčové priority podporu lidských práv, demokratizace a světovou multilaterální spolupráci, s tímto nekoresponduje.

V rovině deklaratorní toto směřování zůstává, a stejně tak zástupci stálých misí při hlavních mezinárodních organizacích tyto cíle prosazují, ale na vnitrostátní úrovni je téměř nulová deliberace o tom, jak mají být konzistentně a prakticky uplatňovány a zda vůbec.[4] Ani nově přijatá Koncepce z roku 2011 neměla z hlediska otevření konstruktivní debaty o prioritách multilateralismu žádný vliv. Jestliže během procesu jejího schvalování se střetávali zastánci kontinentalismu, atlantismu a autonomismu, v následujícím roce debata opět utichla.

Problém kontinuálního nezájmu částečně spočívá i v současném trendu *europeizace* české zahraniční politiky, který se však neprojevuje ani tak poevropšťováním české mezinárodněpolitické orientace po vzoru Německa, Francie a dalších významných tahounů Unie, jako spíše přenecháváním veškeré agendy v této oblasti na rozhodování EU – bez výraznějších snah podílet se na formování SZBP (ve smyslu iniciování konkrétních návrhů a jejich prosazení mezi evropskými partnery, nikoli formální účasti na jednáních Rady EU). S tím souvisí i druhý dlouhodobý problém české zahraniční politiky – setrvačnost ve smyslu kontinuálního zachovávání vlažného a nekonfliktního přístupu k multilaterální agendě. Právě posun od formální účasti na pravidelných zasedáních mezinárodních organizací k aktivnímu prosazování vlastních specifických témat (vycházejících nejen z historických zkušeností, ale především současných výzev ČR, které mají transnacionální rozměr) by posílil efektivitu multilateralismu. Jinými slovy, efektivitu této politiky nelze poměřit srovnáním vstupů a výstupů členství v mezinárodních organizacích, nýbrž kvalitativní analýzou schopností hlavních aktérů zahraniční politiky multilaterálně jednat o relevantních tématech.

Koncepce české zahraniční politiky přijatá 20. 7. 2011 jasně vymezuje multilaterální politiku jako nástroj k prosazování širších priorit ČR, nikoli tedy cíl sám o sobě. Instrumentální přístup reflektuje již úvod koncepce: *„Principiálním zájmem ČR je podpora efektivního fungování a akceschopnosti mezinárodních organizací, jež svým dílem přispívají k takovému mezinárodnímu řádu, který respektuje oprávněné zájmy všech svých členů. ČR bude politicky ovlivňovat činnost těchto organizací, aby jejich rozhodnutí co nejvíce reflektovala české a širší evropské zájmy.“*[5] Koncepce nejenže chápe multilateralismus jako prostředek k plnění zájmů ČR, ale současně se věnuje efektivnímu naplňování deklarovaných priorit na půdě mezinárodních organizací posílením monitoringu finančních nákladů vynaložených na reprezentaci v těchto institucích. Tímto směrem se vydává i vláda jednak prostřednictvím svého Programového prohlášení z roku 2010, kde zdůrazňuje efektivní spolupráci se všemi relevantními partnery, jednak přijetím usnesení, pomocí něhož byl zahájen kvalitativní i kvantitativní přehled účasti ČR v mezinárodních organizacích.

Z programového prohlášení ze 4. 8. 2010 vyplývá, že hlavními prioritami jsou zajištění bezpečnosti a prosperity státu, mezinárodní mír a bezpečnost, udržitelný rozvoj a lidská práva.[6] Tyto obecné cíle mají být naplňovány primárně prostřednictvím EU a posilováním transatlantické vazby. O multilaterální spolupráci prohlášení pojednává jen velmi omezeně; hlavními tématy na půdě mezinárodních organizací mají být lidská práva a rozvoj občanské společnosti, budování právního státu a podpora de-

mokratických institucí. Ideová východiska pak ještě doplňují strategické ekonomické zájmy, jež mají být naplňovány posílením českého zastoupení ve světových finančních a ekonomických institucích. Dokument tak kontinuálně přebírá oblasti zájmu deklarované v posledních letech a kombinuje jak naplňování strategických zájmů v bezpečnostní a ekonomické oblasti, tak i ideové a altruisticky zaměřené cíle.

Na rozdíl od vládního prohlášení, Koncepce zahraniční politiky se explicitně vymezuje ke konkrétním mezinárodním organizacím. OSN je vnímána jako páteř mezinárodních vztahů a mezinárodního práva; jako jediné je věnována samostatná sekce pokrývající hlavní priority v *bezpečnostní* (větší akceschopnost při odzbrojení a nešíření zbraní hromadného ničení, boj proti terorismu, prevence a řešení ozbrojených konfliktů, poválečná rekonstrukce a budování míru)[7], *lidskoprávní* (dodržování svobody projevu, zákaz mučení, boj proti nejzávažnějším formám porušování lidských práv v konkrétních zemích)[8] a *rozvojové* (efektivní plnění Rozvojových cílů tisíciletí)[9] dimenzi. Dále zde ČR deklaruje posilování stávajícího systému mezinárodního práva (včetně posilování role Mezinárodního trestního soudu) a konkrétně na půdě OSN podporu reformního procesu Rady bezpečnosti. Specificky v této oblasti je zdůrazněna větší operativnost a reprezentativnější zastoupení. Vedle zmíněných priorit spojených se zlepšováním fungování organizace Koncepce zahrnuje jako poslední bod prosazování cílů a národních zájmů ČR, zejména prostřednictvím EU a jejích společných stanovisek, ale i samostatně nebo multilaterálně se státy sdílejícími podobné hodnoty. Obecně se Česká republika na půdě OSN dlouhodobě profiluje jako zastánce lidských práv a šíření demokracie ve třetích zemích, což reflektuje i poměrně aktivní působení v Radě OSN pro lidská práva.

Zdaleka nejdůležitějšími ale dlouhodobě zůstávají EU a NATO, jimž jsou věnovány samostatné kapitoly této publikace, a proto nejsou předmětem analýzy. Je třeba však stručně zmínit priority v rámci SZBP EU, jelikož v rámci OSN ČR vystupuje právě prostřednictvím společných postojů předem deliberovaných v Radě EU. V oficiálním programovém dokumentu *Strategie působení ČR v EU* je SZBP věnována jen velmi omezená sekce, jež navíc velmi obecně představuje důležitost jednotné a konzistentní politiky EU vůči třetím zemím. Namísto vymezení specifických priorit Strategie odkazuje ke Koncepci zahraniční politiky, která však pokrývá SZBP poměrně nedostatečně, vzhledem k tomu, že se jedná o jediné východisko tak důležité oblasti naší zahraniční politiky. Velká část koncepce legitimizuje samotnou relevanci jednotné evropské politiky a priority zmiňuje buď jen velmi obecné (demokracie, vláda práva, svoboda či respekt k lidským právům), nebo týkající se pro ČR významných oblastí (západní Balkán[10], východní Evropa, jižní Kavkaz a Blízký východ, nebo posilování vztahů EU a NATO). O konkrétnějších způsobech naplňování těchto cílů, jež jsou předmětem rozporů v rámci EU i ve světě (donucovací prostředky x asistence; podporování občanské společnosti x tlak na autoritářské elity atd.), se nediskutuje vůbec.

Koncepce v rámci multilaterální spolupráce ještě kuse zmiňuje OBSE, prostřednictvím níž chce ČR podporovat demokracii, právní stát, práva menšin či rovnoprávné postavení žen; a dále OECD, WTO a MMF, jež mají být prostorem hledání řešení současné celosvětové finanční krize a stabilizace veřejných financí. Vzhledem k iniciativě vlády komplexně zmapovat působení ČR v mezinárodních organizacích, z něhož je

zřejmé, že působíme ve více než 400 různých institucích, koncepce pojednává o multilaterální politice velice stručně a obecně. Ani stránky MZV neposkytují byť jen základní přehledové informace o těchto organizacích, takže celý systém je velmi nepřehledný a zcela zastíněn agendou v OSN. Česká republika se sice výrazněji profiluje v oblasti ochrany a šíření lidských práv ve světě, ale tato priorita je řešena v rámci transformační politiky bez jasnější specifikace institucionální základny této problematiky. Současně je třeba zdůraznit, že v dlouhodobém horizontu bude nutné hledat další konkrétnější témata, jimiž by se ČR mohla výrazněji profilovat.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: UDÁLOSTI A AGENDA

Stejně jako v minulých letech, v roce 2012 bylo opět relativně nejvíce pozornosti věnováno bezpečnostní, lidskoprávní a rozvojové dimenzi OSN. Diskutovaná témata se překrývala s působením v Radě Evropy, OBSE a zasahovala i do oblasti mezinárodního práva. Ani často zdůrazňované ekonomické zájmy v multilaterálních institucích nevyvolaly téměř žádnou debatu napříč politickým spektrem. Následující část je dělena podle hlavních prioritních oblastí do sekcí bezpečnostní, lidskoprávní, rozvojový a ekonomický multilateralismus, jež pokrývají působení ČR v OSN, a zvláště Radě OSN pro lidská práva, Radě Evropy, OBSE, OECD, WTO, MMF a dalších relevantních institucí (kromě NATO a EU).

Oproti minulým obdobím se vláda začala v roce 2012 více zabývat přínosy multilaterální spolupráce na základě již zmíněného usnesení. Primárním cílem této iniciativy je zajistit informace o efektivitě českého zastoupení poměřením finančních nákladů vynaložených na členství v jednotlivých institucích s potenciálním přínosem pro ČR v politické, ekonomické, bezpečnostní a vědecké oblasti. V roce 2011 proběhl sběr dat pomocí strukturovaných dotazníků, a i když závěrečná zpráva byla vládě předložena až na přelomu roku 2013, již samotné přehledy ukázaly několik zajímavých obecnějších trendů.

Za prvé, dosavadní systém financování trpí celou řadou nedostatků, především nepřehledností struktury nákladů (financování pravidelných členských příspěvků x náklady na logistiku zastoupení, zahraniční cesty atd.), nelogickým zařazením mnoha nevládních institucí pod hlavičku rozpočtu Ministerstva zahraničních věcí ČR, nebo překryv gestorství u mnoha organizací a současně nekoordinovanost mezi jednotlivými odbory MZV a dalšími resorty. V kvalitativní rovině představuje jednu z největších výzev nedostatečný zdroj informací o konkrétních krocích české diplomacie v rámci institucí, zvláště těch na okraji zájmu českých zástupců. Jde přitom o stovky mezinárodních organizací, kde jsou jen velmi obecně deklarovány jejich dlouhodobé cíle či funkce, nikoli však specializace ČR na konkrétní témata. Prohloubení znalostí o fungování systému multilaterálních platforem by v žádném případě nemělo vést k zpochybnění těchto institucí. Vláda a MZV by měly spolupracovat na jedné straně k větší sebereflexi schopností a kompetentnosti diplomatů, na druhé straně na vlastních dlouhodobých východiscích i krátkodobých postojích ke zcela konkrétním té-

matům. Nastíněné překážky efektivního multilateralismu souvisí s daleko hlubším problémem ČR – dlouhodobým nezájem o multilaterální spolupráci s výjimkou OSN a několika málo dalších organizací.

Bezpečnostní multilateralismus ČR

V roce 2011 byla jednou z klíčových událostí projednávaných na půdě OSN krize v Libyi, o rok později se pozornost světové organizace přesunula k událostem v Sýrii. Obě situace mají několik společných jmenovatelů – potlačení protestů proti vládnímu režimu násilnou cestou, kvalifikace tohoto násilí jako masakrování civilistů a zvažování donucovací intervence v Radě bezpečnosti OSN. Zásadní rozdíl je ale v regionálním kontextu krize, resp. vlivu tradičních spojenců Sýrie a odpor Ruska k donucovacím opatřením. Oproti tomu postoj ČR byl mnohem jednoznačnější ve srovnání s váhavým přešlapováním okolo Libye začátkem minulého roku. Karel Schwarzenberg i Alexandr Vondra sice explicitně nepodpořili uplatnění ozbrojené intervence, ale v únoru 2012 shodně prohlásili, že je potřeba vyslat jasný a rozhodný signál režimu syrského prezidenta Bašára Asada. Česká republika se dlouhodobě staví pozitivně ke koncepci sdílené mezinárodní Odpovědnosti za ochranu (R2P), jejímž cílem je ochránit civilní obyvatele před nejhoršími formami úmyslného násilí a porušování lidských práv (genocida, etnické čistky, válečné zločiny, zločiny proti lidskosti). A. Vondra k situaci uvedl: *„Je-li pravda to, co se uvádí, že to začíná mít charakter masakru, tak je důležité, aby Rada bezpečnosti řekla nějaké rozhodné slovo."*[11] Už během krize v Libyi však byla zřejmá preference měkkých nástrojů při implementaci této koncepce. Navíc během řádného podzimního zasedání Valného shromáždění se prezident Klaus ve svém projevu vyjádřil velmi kriticky k intervencionismu OSN obecně. Otevřeně zpochybnil legitimitu a efektivnost ozbrojených intervencí slovy: *„Je třeba si klást otázku, jaký je úspěch mírových jednání a mezinárodních misí? Zlepší vnější intervence situaci, nebo ji naopak zhorší, protože zablokuje spontánní procesy, které by v regionu nastolily stabilitu možná za cenu menších obětí, než si vyžádala vnější intervence?"* Tento postoj nejenže zpochybňuje donucovací opatření, ale intervence třetích stran jako takové, což je ještě krajnější postoj, který zcela nekoresponduje s obecnou podporou zmíněné koncepce R2P. Již tradičně prezident ve svém projevu připomněl zkušenost ČR s nedávným přechodem k demokracii a zdůraznil nutnost přenechat vyjednávání na domácích představitelích, nikoli na *„mezinárodních vyjednávacích týmech či bývalých politických celebritách"*. Přístup prezidenta je dlouhodobě velmi kritický vůči snahám mezinárodního společenství o asistenci při řešení konfliktů, protože je velmi tvrdým zastáncem státní svrchovanosti a nevměšování. Dokonce zkritizoval i postup při řešení krize v Libyi, jenž podle něho ukázal, že vojenskými prostředky nelze dosáhnout stabilní a dlouhodobé řešení.

Při rozhodování o Sýrii v Radě bezpečnosti rezoluci o donucovacích opatřeních Rusko vetovalo a v dubnu byla přijata mírnější opatření – vyslání pozorovatelské mise do Damašku, jejímž hlavním cílem je dohlížet na neútočení a pomocí civilních složek podporovat implementaci mírového plánu. Mise UNSMIS zahájené v květnu se účastnili i tři vojenští pozorovatelé z ČR, kteří mohli nabídnout své zkušenosti z dřívějšího působení na mírových misích OSN.[12] Ve srovnání s Libyí byl tedy zvolen měkčí po-

stup a pozitivní humanitární asistence civilistům, což však nesouvisí ani tak z poučení z „neúspěšného" postupu v Libyi, jako specifického regionálního a širšího kontextu rozhodování, kdy režim v Sýrii má na rozdíl od Kaddáfího významné spojence bránící donucovacím a sankčním opatřením. To potvrdili po návratu v říjnu i čeští pozorovatelé; misi nebylo možné kvůli zhoršující se bezpečnostní situaci v zemi plně realizovat, přesto uvedli, že neočekávají v brzké době vojenskou intervenci.

Jestliže krize v Sýrii ukázala jisté pnutí mezi MZV a prezidentem v otázce řešení humanitárních krizí, pak další jednání v otázce uznání Palestiny za pozorovatelského člena OSN rozdělilo navíc ještě vládu a opozici. V listopadovém hlasování Valného shromáždění se ČR jako jediná evropská země postavila proti uznání, což následně zdůvodnila snahou o zachování mírového procesu. MZV tento krok komentovalo slovy: *„Česká republika dlouhodobě, aktivně a konzistentně podporuje blízkovýchodní mírový proces. Proto již řadu let napomáháme palestinské samosprávě při budování potřebných státních institucí. Česká republika je přesvědčena, že společného cíle – kterým je stát Izrael a nezávislý, demokratický, souvislý a životaschopný stát Palestina, žijící vedle sebe v míru a bezpečí – může být dosaženo pouze přímými jednáními. Nesouhlasíme s žádnými jednostrannými kroky, které mohou poškodit či ohrozit mírový proces vedoucí k dovustátnímu řešení."* Opozice naopak obvinila vládu a ministerstvo z nekonzistentního a nelogického postupu, který prý jen prohlubuje nečitelnost české zahraniční politiky a oddaluje ji od evropských většinových pozic. L. Zaorálek z ČSSD k tomuto rozhodnutí uvedl, že ukazuje obecnější trend odtrženosti ČR od evropského dění. Předseda KSČM Vojtěch Filip dokonce kritizoval oficiální pozici jako ostudnou a směšnou.[13] Opakovala se tak situace z roku 2011, kdy byli čeští zástupci rozděleni v otázce uznání Palestiny natolik, že někteří politici oproti stanovisku vlády a MZV podepsali petici za uznání. Prezident byl v tomto případě na straně vlády a její krok podpořil v souladu s jeho dlouhodobým postojem přenechání mírového procesu v rukou samotných stran konfliktu, jehož vývoj by mohl být jednostranným krokem Palestiny a jeho uznáním ze strany Valného shromáždění ohrožen.

Rozhodnutí ČR bylo v kontextu dlouhodobé a jednoznačné proizraelské politiky naopak očekávané a konzistentní. Spojenectví s Izraelem ještě umocňuje konformita s politikou Spojených států, které společně se samotným Izraelem, Kanadou, Panamou a několika ostrovními státy hlasovaly také proti uznání.[14] Pozice vlády souvisí s deklarovanou historickou blízkostí ČR a Izraele, o níž mluvil jak izraelský premiér Benjamin Netanjahu při své návštěvě Prahy v květnu 2012, tak i premiér P. Nečas: *„máme zvláštní pochopení pro situaci Izraele – malého státu obklopeného nepřáteli"*.[15] Navíc, současná středopravá vláda má mnohem blíže k atlantismu a snaží se svými kroky prohloubit spojenectví s USA, zatímco opozice v čele s ČSSD se kloní k více proevropskému – tedy kontinentalistickému směřování zahraniční politiky. KSČM je sice spíše autonomistická, ale její pozice je taktéž pochopitelná v historickém kontextu aktivní podpory Palestinců.

Jednou z dlouhodobých priorit v bezpečností oblasti působení OSN je podpora budování míru, prevence konfliktů a poválečná rekonstrukce. Stejně jako v minulých letech se ČR podílela na činnosti Komise OSN pro budování míru (*UN Peacekeeping Commission)*, jež byla založena během Světového summitu roku 2005. Ko-

mise plní své cíle promocí tří hlavních platforem – Organizačního výboru, Pracovních skupin pro konkrétní vybrané země (Sierra Leone, Burundi, Guinea-Bissau, Středoafrická republika, Libérie a Nová Guinea) a Pracovní skupiny pro vyhodnocování získaných zkušeností. Česká republika byla od samého počátku aktivním podporovatelem založení komise, což se následně pozitivně odrazilo v členství v letech 2007–2008 a 2010–2011. V roce 2010 byl dokonce nejvyšší představitel Stálé mise při OSN v New Yorku, Martin Palouš, zvolen předsedou Komise. V uplynulém roce se ČR aktivně podílela na činnosti Pracovní skupiny pro Guineu, kde zdůrazňovala posílení monitoringu, vyhodnocování bezpečnostních hrozeb a důležitost systému včasného varování a jednání.[16] Jelikož nebyla členem Organizačního výboru ani jiných orgánů Komise, nebyly aktivity tak výrazné jako v předchozích letech (v roce 2011 byla ČR zvolena právě do Organizačního výboru, kde se podílela na přípravě Akčního plánu pro následující období).

Další důležitou platformou pro plnění bezpečností agendy je Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), kde se zaměření překrývá s lidskoprávní a environmentální oblastí. Česká republika se účastnila všech pravidelných i mimořádných zasedání, kde náměstek ministra zahraničních věcí Jiří Schneider několikrát projevil dlouhodobou podporu organizaci a současně mluvil o jejím historickém významu specificky pro ČR (zmínil mj. návaznost přijetí Helsinského závěrečného aktu a podepsání Charty 77 českými disidenty).[17] Současně ale zkritizoval nedostatečný pokrok v řešení vleklých konfliktů, jež jsou deklarovány jako prioritní oblasti organizace. Podle něj je třeba důrazněji implementovat akční plány, včetně aktuálně přijatého Helsinky +40, jenž by měl posílit základní priority OBSE vyjádřené v původním závěrečném aktu. Tuto kritickou pozici ještě otevřeněji vyjádřil ředitel Odboru bezpečnostní politiky MZV Viktor Dvořák v projevu jménem České republiky na tzv. Posílené Stálé radě OBSE o prioritách ČR v OBSE, konané před ministerským zasedáním v Dublinu: *„Poslední roky nepomohly obrazu OBSE. V Astaně v roce 2010 jsme nebyli schopni přijmout Akční plán, jenž by určil substantivní agendu a konkrétní úkoly pro nadcházející roky. Minulý rok jsme ve Vilniusu nebyli schopni přijmout žádné rozhodnutí ministerské rady v lidskoprávní dimenzi, a to kvůli nedostatečné politické vůli některých zúčastněných států.“*[18] V politicko-vojenské dimenzi ČR zdůraznila jako prioritu potírání transnacionálních hrozeb a efektivnější řešení vleklých vnitrostátních i regionálních konfliktů. Daleko větší iniciativy jsou ale dlouhodobě vyvíjeny v lidskoprávní dimenzi, které je věnována následující část. Jak už bylo zmíněno, nejdůležitějšími platformami pro prosazování bezpečnostní agendy nejsou ani instituce OSN, ani OBSE, ale NATO a EU, což vede ke kontinuálně standardnímu, zato nijak výraznému působení v organizacích na okraji zájmu.

Lidskoprávní multilateralismus ČR

Univerzální ochrana lidských práv patří jednoznačně mezi hlavní priority prosazované v multilaterálních institucích. Poněkud paradoxně toto téma nerezonuje téměř vůbec na vnitrostátní úrovni a je automaticky a nekonfliktně přijímáno při formování zahraničněpolitické orientace. Jako hlavní zdroj legitimizace pak slouží historická zkušenost ČR s nedemokratickým režimem, následný přechod k demokracii a tradice di-

sentu v čele se symbolickou autoritou V. Havla. Ochrana lidských práv je promítána jednak do transformační spolupráce, jednak v rámci širšího působení v mezinárodních organizacích (v první řadě OSN, Rada Evropy, OBSE) i SZBP EU. Jelikož lidskoprávní agendě jako takové je také věnována samostatná kapitola, následující sekce jen stručně představí hlavní události týkající se působení v multilaterálních organizacích.

V roce 2012 byla ČR ještě aktivnější než obvykle díky probíhajícímu dvouletému členství v Radě OSN pro lidská práva (zvolena 20. 5. 2011). V *Dobrovolných příslibech a závazcích*, jež tvoří součást kandidatury, byly deklarovány následující hlavní priority: adekvátní a včasná reakce v situacích závažného porušování lidských práv, boj proti mučení a jiným formám ponižování, podporu demokracie, lidských práv a dobrého vládnutí, transformační spolupráce. Zvláště zdůrazňuje rovnoprávnost žen a ochranu dětí v ozbrojených konfliktech. V průběhu roku 2012 bylo zapojení ČR v Radě velmi aktivní, velvyslankyně Kateřina Sequensová využila mnohokrát příležitost vystoupit nad rámec společného stanoviska EU s národním projevem. Zvláště při projednávání situací v zemích, jež patří k prioritním oblastem české transformační politiky. Během interaktivního dialogu s vysokou komisařkou pro lidská práva k její zprávě o situaci v Bělorusku, velvyslankyně zdůraznila kritický postoj ČR vůči omezování práva na shromáždění a svobodu projevu. Kritizovala v první řadě běloruský zákon o médiích omezující svobodu novinářů, dále věznění na základě politického přesvědčení a obecně nelidské podmínky ve vězeňských zařízeních jako součást potlačení disentu v zemi.[19] Ve všeobecných rozpravách byly vedle Běloruska zmiňovány další konkrétní země, jimiž by se měla Rada podle ČR v první řadě zabývat. Na prvním místě byla vždy kritizována zhoršující se situace v Sýrii: *„V tomto kritickém momentě, mezinárodní společenství musí přistoupit k jednotnému zásahu, aby vynutilo Plán Kofiho Annana k prevenci dalších krveprolití a ukončení nespravedlivostí v zemi.“*[20] Právě kontroverzní otázku – jakými prostředky zasáhnout – ale velvyslankyně v nekonfliktním duchu nezmínila. Dále odsoudila systematické porušování lidských práv v Eritreji, včetně mučení, nezákonného věznění, potlačování svobody projevu a pohybu. Podle velvyslankyně je třeba se také nadále zabývat nedobrou situací v Jižním Súdánu, kde je potřeba hlavně humanitární asistence a donucení vlády k její včasné implementaci. Zmíněné oblasti jsou tradičně zmiňovány v rámci lidskoprávní agendy a při formování společných stanovisek EU nevyvolávají výraznější rozpory (s výjimkou navrhovaných opatření, kde je rozpor mezi zastánci tvrdých donucovaných sankcí a umírněnějším křídlem prosazujícím spíše vyjednávání a asistenci).

Česká republika ale dlouhodobě patří spíše k tvrdému jádru kritiků porušování lidských práv v konkrétních zemích, takže velvyslankyně ve svých projevech v souladu s touto pozicí ostře kritizovala i nedemokratické režimy v Číně, Severní Koreji a Íránu. Co se týče tematických prioritních oblastí, vedle zmíněných již během kandidatury ČR prosazovala efektivnější boj proti omezování a poškozování pracovníků OSN, kteří plní své úkoly v rámci monitoringu lidských práv.[21] Ve všeobecné diskusi k Výroční zprávě Vysoké komisařky OSN pro lidská práva se velvyslankyně vyjádřila k opatřením uplatňovaným v rámci systému OSN ještě jednou. Zajímavé bylo již úvodní připomenutí koncepce odpovědnosti za ochranu, ale tentokrát jen prvního pilíře, tedy primární odpovědnosti státu chránit své obyvatele před systematickým po-

rušováním jejich základních práv. Namísto dalších dvou pilířů koncepce (II. asistence státu, III. zásah mezinárodního společenství, pokud stát zjevně selže) jen stručně dodala: *„Doufáme, že toto setkání Rady bude schopné reagovat na alespoň některé situace, které byly zdůrazňovány, skrze pokračující diskusi nebo přijetím adekvátních opatření.“*[22] Opatrnost zřejmě způsobily předchozí bezvýchodné debaty o implementaci konkrétních opatření v případě závažného a systematického porušování lidských práv. Přestože se členové Rady dovedou shodnout na nepřípustnosti takových situací, otázka intervence (jaké a zda vůbec) brání dosažení konsenzu o adekvátním postupu ze strany OSN. Dalším důležitým nástrojem je dle ČR mechanismus Univerzálního periodického přezkumu, jenž by měl lépe sloužit k implementaci doporučení OSN. Spíše než zlepšení samotného systému však záleží na politické vůli států brát závěry přezkumu vážně a přenést doporučení na národní úroveň.

Sama ČR se v roce 2012 podrobila přezkumu své lidskoprávní situace, jež byla následně v říjnu projednávána na půdě Rady OSN pro lidská práva za přítomnosti vládní zmocněnkyně pro lidská práva Moniky Šimůnkové, náměstka ministra zahraničních věcí Vladimíra Galušky a dalších zástupců několika ministerstev a Úřadu vlády ČR. Největší kritiku si ČR již tradičně vysloužila za diskriminaci Romů; zvláště pak nedostatečné vzdělávání romských dětí, projevy xenofobie a netolerance obecně. Rada naopak kladně hodnotila splnění doporučení přijatých v rámci prvního přezkumu (např. přistoupení k Římskému statutu Mezinárodního trestního soudu či přijetí antidiskriminační legislativy).[23] Kromě romské otázky byla ČR vytýkána ještě nedostatečná opatření k zajištění rovných příležitostí žen a mužů, potírání domácího násilí a ochraně migrantů. Na říjnovém zasedání se pak česká delegace zavázala plnit doporučení Rady až do dalšího přezkumu v roce 2017.

V souvislosti s kritikou rasové diskriminace vůči Romům je třeba na závěr připomenout ještě působení ČR v Radě Evropy, jež také v loňském roce prostřednictvím komisaře pro lidská práva Thomase Hammarberga odsoudila přístup k romským dětem v rámci vzdělávání a segregaci Romů obecně. Jinak se ČR aktivně účastnila pravidelných zasedání Rady Evropy ve Štrasburku a pokračovala v podpoře hlavních projednávaných témat, jako jsou politika vůči sousedním zemím a zvláště regionu severní Afriky či Blízkého východu, dále aktuálním hrozbám terorismu, organizovaného zločinu nebo korupce. V souvislosti s členstvím v Radě OSN pro lidská práva byla Stálá mise při Radě Evropy personálně oslabena, což je vzhledem k už tak omezeným kapacitám mise dlouhodobě neudržitelný stav. Je sice pochopitelné, že působení v tak důležité organizaci, jako je OSN, má v danou chvíli prioritu, ale i další instituce by si zasloužily větší pozornost ústředí, což platí zvláště o Radě Evropy. Dlouhodobě se projevuje neochota větších investic věnovaných na zviditelnění české reprezentace, což vede k přesunu veškeré agendy pod společnou hlavičku SZBP a následné přenesení odpovědnosti za působení v organizaci na EU. Reprezentativnost mise pak může kompenzovat svými vlastními iniciativami sám velvyslanec a jeho zástupce, takže nedochází k závažnějšímu poškození dobré pověsti země, ale přesto je tento systematický nedostatek poměrně závažným problémem české zahraniční politiky. O to více v případě organizace, jejíž zaměření patří k nejvýrazněji deklarovaným prioritám ČR.

Rozvojový a ekonomický multilateralismus

Jednou z dalších hlavních oblastí multilaterální politiky ČR je zahraniční rozvojová spolupráce jednak v rámci systému OSN, jednak prostřednictvím dalších mezinárodních institucí, jimž ČR finančně přispívá na světovou rozvojovou pomoc a poskytuje vlastní expertizu. V rámci OSN jsou v první řadě podporovány *Rozvojové cíle tisíciletí* (*Millenium Development Goals*) přijaté a operacionalizované během světových summitů v letech 2000, 2005 a 2010. Na jejich implementaci se ČR podílí prostřednictvím podpory činnosti programů, specializovaných agentur a přidružených organizací OSN (UNDP, UNIDO, FAO, WHO, UNICEF nebo WFP). V roce 2011 byly aktivity posíleny působením v roli předsedající země Výkonné rady Programu OSN pro rozvoj, díky nimž si ČR dlouhodobě zajistila pověst spolehlivého partnera. Mezi hlavní programové země patří v rámci strategie na období 2010–2017 Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko a Mongolsko (programové země) a dále probíhá pomoc Gruzii, Kambodži, Kosovu, Palestinským autonomním územím a Srbsku (projektové země) a v omezenější míře pak ještě Angole, Jemenu, Vietnamu a Zambii. Sektorové priority vycházejí z komparativní výhody ČR, která má sama zkušenost s procesem politické, ekonomické a společenské transformace a při jejich naplňování může poskytnout vedle materiální i logistikou podporu. V současnosti jsou to ochrana životního prostředí, zemědělství, sociální rozvoj, ekonomický rozvoj a dále podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace. Průřezově je přitom kladem důraz na řádnou veřejnou správu (*good governance*), dodržování lidských práv a šetrnost k životnímu prostředí (s ohledem na změnu klimatu).[24] Celkové náklady na zahraniční rozvojovou spolupráci činily stejně jako v předchozím roce 807 mil. Kč, což pokrývá i transformační spolupráci a humanitární pomoc. Nedošlo sice k navýšení celkového příspěvku, ale přesto je částka adekvátní poměrně k možnostem ČR.

Nejdůležitější událostí roku 2012 byla příprava a účast na světovém summitu OSN pro udržitelném rozvoji v brazilském Rio de Janieru (tzv. *Rio Summit +20*). Mezi hlavní iniciativy ČR patřilo posílení Programu OSN pro životní prostředí, aby se mohl stát samostatnější a efektivnější institucí. Naopak nové instituce a orgány česká delegace odmítla s odkazem na potřebu reformovat stávající systém světové rozvojové spolupráce. Změny by neměly ještě zvyšovat zatížení členských států a náklady na koordinaci. Českou delegaci vedl ministr životního prostředí Tomáš Chalupa, který se aktivně zúčastnil jednoho z kulatých stolů na společné téma *Pohled na budoucí cestu implementace očekávaných výsledků Konference* (*Looking at the way forward in implementing the expected outcomes of the Conference*). V oficiálním projevu za ČR uvedl zkušenost s transformací, poměrně vyváženě ale upozornil i na chyby, z nichž je potřeba se poučit. Jako hlavní tři pilíře udržitelného rozvoje zdůraznil *kreativitu* – přijetí *smart* opatření, především zaváděním ekonomicky šetrných a současně efektivních inovací, *koherenci opatření* – jež by zamezila stále rostoucím nákladům na koordinaci, a konečně *spolupráci* – na mezinárodní, regionální i vnitrostátní úrovni. Projev z velké části spíše legitimizoval samotnou podstatu rozvojové pomoci a relevanci této oblasti pro ČR, neobsahoval tedy žádné substantivní, natož potenciálně konfliktní návrhy.

Z mimořádných událostí roku 2012 stojí za zmínku ještě příprava na možné přijetí za člena ve Výboru pro rozvojovou pomoc DAC v rámci OECD, jež tvoří vedle OSN základní institucionální rámec implementace rozvojové pomoci. V roce 2012 tak ČR vystupovala zvlášť aktivně při přípravě rámcového dokumentu *Strategie OECD pro rozvoj*.[25] Náměstek ministra zahraničních věcí Tomáš Dub se v prosinci zúčastnil zasedání výboru OECD pro rozvojovou spolupráci a ve svém projevu za ČR zdůraznil hlavně obecný a dlouhodobě diskutovaný cíl zefektivnit celkový systém mezinárodní rozvojové spolupráce a dále zmínil jako možné řešení posilování role soukromého sektoru při financování konkrétních projektů. Aktivní přístup byl začátkem roku 2013 oceněn návrhem ze strany OECD na členství ČR ve Výboru pro rozvojovou spolupráci.

Klíčovými institucemi pro naplňování ekonomické mnohostranné spolupráce zůstávají vedle OECD Světová obchodní organizace (WTO), Mezinárodní měnový fond (MMF) a Skupina světové banky (SB). V OECD je hlavní a prioritní agendou pro ČR právě diskutovaná rozvojová spolupráce, proto následující sekce se zaměří na ostatní organizace a klíčové události roku 2012.

Světová obchodní organizace (WTO) poskytuje institucionální a právní základ pro veškeré obchodní záležitosti a transakce mezi členskými státy. V současné době již od roku 2001 kontinuálně probíhají jednání o liberalizaci světového obchodu (tzv. Rozvojové agendy z Dohá – DDA), jež jsou ze všech stran kritizovány jako příklad neschopnosti ryze mezivládní platformy dosáhnout viditelného posunu. Další osud tohoto procesu byl projednáván na 8. ministerské konferenci v roce 2011, kde ČR ve svém národním projevu přislíbila podpořit uvolňování obchodních bariér a navrhovala pokračovat dílčími kroky v oblastech, které jsou méně kontroverzní. Dvouletý interval ministerských konferencí WTO snížil oficiální angažovanost v organizaci, ale v neformální rovině byla uskutečněna důležitá iniciativa ze strany ČR – konference o významu vstupu Ruské federace do WTO v Praze za podpory Evropské komise. Cílem konference bylo informovat soukromý sektor o možnostech a současně výzvách nové struktury obchodních vztahů mezi ČR a Ruskem.[26] Hlavním závěrem konference bylo konstatování pokračujících nadstandardních bilaterálních obchodních vztahů, což může působit v kontextu WTO paradoxně. Odráží to však obecnější přístup ČR k obchodní spolupráci, kde je jednoznačně preferován bilaterální přístup a multilateralismus je pak chápán jako rozšíření dvoustranných vazeb o další partnery, dalo by se říci spíše *multi-bilateralismus*.

Od roku 2005 se ČR podílí na multilaterální spolupráci Světové banky nikoli již jako přijímající země, ale naopak poskytovatel finanční pomoci méně rozvinutým zemím a zvláště nejméně rozvinutým státům (*Least Developed States*, LDS), jež patří k prioritním i v dalších oblastech. Dále ČR přispívá každoročně do Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj (IBRD), Mezinárodní investiční banky (IIB) a současně Evropské banky pro obnovu a rozvoj (EBRD). Kromě pravidelných příspěvků ale působení v těchto institucích nevzbuzuje větší zájem a tím pádem ani výraznější agendu v rámci zahraniční politiky.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Prosazování multilaterální politiky se dlouhodobě mnohem výrazněji projevuje na úrovni stálých misí při významných mezinárodních organizacích, konkrétně v New Yorku, Bruselu, Ženevě, Vídni a Štrasburku. V roce 2012 byly posíleny personální kapacity stálé mise při OSN v Ženevě díky členství ČR v Radě OSN pro lidská práva. Velvyslankyně K. Sekvensová opakovaně prezentovala kritické stanovisko k porušování lidských práv v Sýrii a dalších zemích, jež představují prioritní oblasti v rámci transformační a rozvojové politiky ČR. Obecně je třeba kladně hodnotit diplomatické kroky českých velvyslanců, kteří se snažili aktivně vystupovat s vlastními iniciativami a současně zajišťovat podporu tradičních spojenců v čele se státy Visegrádské skupiny. Současně ale omezený zájem vlády o multilaterální agendu reflektovalo pokračující omezování výdajů na zastupitelské úřady, což se negativně dotklo např. stálé mise při Radě Evropy.

Jak již bylo mnohokrát zmíněno, další klíčoví aktéři české zahraniční politiky se věnovali výhradně aktuálním multilaterálně řešeným tématům. Prezident V. Klaus již tradičně, ale v roce 2012 naposledy, vystoupil s projevem na podzimním zasedání Valného shromáždění OSN, kde vyjádřil své skeptické stanovisko jakýmkoli vnějším intervencím organizace do vnitrostátních krizí. Svou konzistentně autonomistickou pozici pak zopakoval i ve svém stanovisku k Sýrii, byť se tím odklonil od oficiálního přístupu deklarovaného ministerstvem zahraničních věcí prostřednictvím K. Schwarzenberga. Jeho kritický postoj a volání po rázných a tvrdých opatřeních Rady bezpečnosti však z vládních představitelů podpořila jen TOP 09 a část ODS, v první řadě A. Vondra. Právě krize v Sýrii velmi názorně potvrdila neschopnost klíčových aktérů dosáhnout společného postoje a shodnout se byť jen v základních otázkách.

Důležitou iniciativou Ministerstva zahraničních věcí ČR bylo pověření Kanceláře strategických analýz a plánování (KSAP) k vytvoření přehledu o členství ČR v mezinárodních organizacích. S posílením monitoringu lze v dalších letech očekávat větší reflexi multilaterální agendy a snad i hlubší a systematičtější debatu o koncepčních prioritách.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Obecný nezájem o multilaterální témata se netýká jen politických představitelů, ale i médií, veřejného prostoru a odborníků. Občas jsou sice ze strany novinářů reflektovány zvláště důležité události projednávané na půdě mezinárodních institucí, ale mnohostranná spolupráce jako taková dlouhodobě nevzbuzuje téměř žádnou pozornost. Ani v roce 2012 nedošlo v tomto směru k žádnému posunu a stejně jako v minulých letech jen několik málo klíčových událostí bylo zaznamenáno v mediálním prostoru.

Nejčastěji komentovanou událostí bylo hlasování o uznání Palestiny na půdě OSN, ale novináři se soustředili spíše na vztahy ČR k oběma stranám konfliktu (popř. jeho vývoj) než na význam této události z pohledu fungování OSN. Média také opakovaně informovala o vývoji konfliktu v Sýrii, ale ani ten nebyl doprovázen hlubší analýzou pozice mezinárodního společenství. Přestože obě události by zasloužily důkladnější analýzu právě z pohledu mezinárodního práva a multilaterální spolupráce, novináři jen fakticky informovali o významu těchto událostí obecně a jaká byla pozice české vlády, MZV, popř. opozice. Objevilo se i několik zpráv o působení ČR v pozici člena Rady pro lidská práva OSN, ale působení v tak významné instituci pro podporu lidských práv, jež je jednou z deklarovaných priorit české zahraniční politiky, bylo zoufale nedostatečné.

Neprůhlednost působení České republiky v mezinárodních institucích a současně absence novinářů se zaměřením na toto téma vede k začarovanému kruhu omezené informovanosti a lhostejnosti široké veřejnosti. Jakkoli je tento stav nepříznivý a samotní novináři mohou vlastní iniciativou přispět k většímu zájmu o zahraniční spolupráci, jsou to především političtí představitelé, kdo udávají mediálně sledovanou agendu a mohou přitáhnout větší zájem novinářů, odborníků i veřejnosti.

ZÁVĚR

V roce 2012 byla multilaterální politika pod drobnohledem vlády a MZV ČR díky iniciativě mapování působení České republiky v mezinárodních organizacích. Ani Koncepce zahraniční politiky z roku 2011 ale nepřinesla žádný výrazný posun v deliberaci o významu multilaterální politiky a konkrétních prioritách ČR. V souvislosti se situací v Sýrii a také hlasováním o uznání Palestiny za pozorovatele na půdě OSN čeští zástupci reflektovali své pozice vůči organizaci jako takové. Dále však přetrvává dlouhodobá politika nezájmu vůči multilateralismu jakožto hodnoty a principu zahraniční orientace. Jak vyplývá už z aktuální Koncepce zahraniční politiky, multilaterální působení v mezinárodních institucích je chápáno jako prostředek k naplňování priorit v bezpečnostní, lidskoprávní, rozvojové a ekonomické oblasti. Převažuje tedy jednoznačně instrumentální pojetí, navíc ani zde nedochází k hlubší reflexi přínosů multilaterální spolupráce ve světle deklarovaných zájmů. V organizacích jsou hrazeny pravidelné členské příspěvky, čeští zástupci se účastní formálních zasedání a dalších akcí těchto organizací, ale dlouhodobě chybí koncepční přístup k multilaterální diplomacii a jejím možnostem pro ČR. Tento stav je o to více zarážející, když vezmeme v úvahu významnost multilaterální spolupráce právě pro menší státy, jež nemohou rozhodování na globální úrovni mimo rámec těchto platforem nijak významně ovlivnit.

Vlivem europeizace dochází k přesunu odpovědnosti na evropskou úroveň, což je logické a pochopitelné vzhledem k zastoupení ve většině organizací prostřednictvím společných stanovisek EU. Na druhou stranu existují i komplementární mechanismy, jak se může ČR projevit samostatně a o to více s vlastními návrhy. Nejde o soutěžení nebo dokonce obcházení politik ujednaných na půdě Evropské rady, ale hledání nových témat, jež jsou zvláště relevantní pro ČR, sousední státy a region střední a vý-

chodní Evropy. Právě zde je největší potenciál k získávání partnerů pro další vyjednávání na multilaterální úrovni. Přesto převažují spíše snahy o bilaterální spojenectví a následování silných států ve snaze o konformitu a image dobrého člena klubu.

Ani co se týče tematických oblastí není česká zahraniční politika nijak výrazná a inovativní. Všechna zmíněná témata, ať už mimořádná či spojená s dlouhodobou agendou, spojuje velmi aktivní sebeprezentace ČR jakožto země s tradicí ochrany lidských práv, jež má zkušenost s přechodem k demokracii a komplexní rekonstrukcí společnosti. Jak se ale v posledních letech stále více ukazuje – převážně ekonomicky orientovaní představitelé vládních stran se šířením těchto hodnot a předáváním zkušeností téměř vůbec nezabývají. V zájmu konzistence a věrohodnosti české zahraniční politiky by měl formulaci hlavních priorit a témat předcházet intenzivnější vnitropolitický dialog a hledání konsenzu, aby v budoucnu nedocházelo k situaci, že oblasti zahrnuté v koncepci zahraniční politiky a deklarované na multilaterálních fórech nevzbuzují na domácí scéně téměř žádný zájem. Ani takové organizace, jako jsou OSN, Rada Evropy či OECD, by neměly být brány se samozřejmostí a bez nároku na deliberaci priorit v rámci nich uplatňovaných. Závěrečným hlavním doporučením je tedy pokračování v iniciativě mapování mezinárodních organizací, ale nejen ve smyslu sledování nákladů, ale také – a především – pro zajištění větší reprezentativnosti a efektivnosti členství. V konečném důsledku je to jediná cesta, jak může instrumentálně a racionalisticky orientovaná společnost přehodnotit význam samotného multilaterismu.

Poznámky

1 O tomto rozdělení se zmiňuje již kapitola o multilaterální zahraniční politice v roce 2011. Viz Moravcová, Šárka (2012): Multilaterální rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal a kol: *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

2 Pro původní návrh viz Drulák, Petr (2008): Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a Atlantikem. In: Michal Kořan a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 395–402. Pro rozpracování této koncepce viz dále Drulák, Petr (2010): Conclusion: Czech Foreign Policy: Ideologies, Prejudices and Coordination. In: Kořan, Michal et. al.: *Czech Foreign Policy in 2007–2009. Analysis*. Prague: Institute of International Relations, s. 371–384.

3 Viz Programové prohlášení ODS – Vize 2020. On-line: **www.vize2020.cz/docs/sbornik-cr-evropa-svet.pdf.**

4 Zástupci Stálé mise ČR při OSN a dalších mezinárodních organizací v Ženevě ve strukturovaných rozhovorech shodně uvedli, že často sami vyvíjí hlavní iniciativu a formulují konkrétní agendu prosazovanou v rámci multilaterálních platforem.

5 *Koncepce zahraniční politiky České republiky*, 20. 8. 2011. On-line: **www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_poliky_2011_cz.pdf**.

6 *Programové prohlášení Vlády České republiky*, 4. 8. 2010. On-line: **www.vláda.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf**.

7 Zde se koncepce překrývá s *Bezpečnostní strategií Vlády ČR*. Viz on-line: **www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/011.pdf**.

8 Viz také *Koncepce transformační politiky ČR*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/transformacni_spoluprace_1/koncepce_transformacni_spoluprace.html**.

9 Dále viz *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce ČR na období 2013–2017*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/schvaleni_strategie_mnohostranne.html**, a také *Strategie OECD pro rozvoj*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/oecd_dac/strategie_oecd_pro_rozvoj_oecd_strategy.html**.

10 Viz také *Česká zahraniční politika a region západního Balkánu*. On-line: **www.mzv.cz/public/58/6/d0/958190_883836_Ceska_zahranicni_politika_a_region_zapadniho_Balkanu.pdf**.

11 Vondra, Alexandr (2012): Rozhovor pro Českou televizi, 4. 2. 2012.

12 Současně jsme měli v roce 2012 ještě pozorovatele v Demokratické republice Kongo, jednoho poradce v Afghánistánu a styčného důstojníka v Kosovu.

13 Viz *Opozice kritizuje vládu za hlasování o Palestině*. ČTK, 30. 11. 2012.

14 Během hlasování Valného shromáždění 30. 11. 2012 podpořilo uznání Palestiny 138 zemí, 41 se zdrželo hlasování a 8 se vyjádřilo proti. Návrh tak byl většinově přijat.

15 *Reuters: Hlas ČR proti Palestincům nebyl žádným překvapením*. ČTK, 30. 11. 2012.

16 Viz *Report of the First Review of the Statement of Mutual Commitments between the Government of Guinea and the Peacebuilding Commission*, 19. 6. 2012. On-line: **www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=PBC/6/GUI/3**.

17 Viz Projev ČR na ministerském zasedání OBSE v Dublinu. Stálá Mise při OBSE a dalších organizacích ve Vídni, 10. 12. 2012. On-line: **www.mzv.cz/mission.vienna/cz/projev_cr_na_ministerskem_zasedani_obse.html**.

18 Projev ČR na posílené Stálé radě OBSE. Stálá mise při OBSE a dalších organizacích ve Vídni, 16. 11. 2012. On-line: **www.mzv.cz/mission.vienna/cz/aktuality/projev_cr_na_posilene_stale_rade_obse_1.htm**.

19 Statement of the Czech Republic; Human Rights Council, 20th Session, Interactive dialogue on the High Commissioner's report on the human rights situation in Belarus, 27. 7. 2012. On-line: **www.mzv.cz/mission.geneva/cz/zpravy_a_udalosti/rada_pro_lidska_prava_ceska_republika_13.html**.

20 Statement of the Czech Republic; Human Rights Council, 20th Session, Item 4 – General Debate, 31. 7. 2012. On-line: **www.mzv.cz/mission.geneva/cz/zpravy_a_udalosti/rada_pro_lidska_prava_ceska_republika_14.html**.

21 Statement of the Czech Republic, Human Rights Council, 21th Session, Item 5: Panel on Cooperation with United Nation's Human Rights mechanisms: issues of intimidation or reprisals, 21. 9. 2012. On-line: **www.mzv.cz/mission.geneva/cz/zpravy_a_udalosti/rada_pro_lidska_prava_ceska_republika_16.html**.

22 Statement of the Czech Republic under Item 2, Human Rights Council, 21th Session (General debate), 26. 9. 2012. On-line: **www.mzv.cz/mission.geneva/cz/zpravy_a_udalosti/rada_pro_lidska_prava_ceska_republika_17.html**.

23 *Rada OSN hodnotila lidská práva v ČR, problémem i vzdělávání Romů*. ČTK, 26. 10. 2012.

24 Více informací o koncepci rozvojové spolupráce ČR viz publikace *Česká republika pomáhá* zveřejněná na stránkách MZV ČR. On-line: **www.mzv.cz/file/876652/Ceska_Republika_Pomaha.pdf**.

25 Plné znění dokumentu OECD *Strategy on Development* je dostupné na stánkách MZV ČR. On-line: **www.mzv.cz/public/60/b3/2a/903410_820077_OECD_Strategy_on_Development___May_2012.pdf**.

26 Více informací ke konané akci viz aktuality Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. On-line: **www.mpo.cz/dokument118456.html**.

Kapitola 16
Hospodářský rozměr české zahraniční politiky

Štěpánka Zemanová

V letech 2010 a 2011 panovalo v oblasti podpory vnějších ekonomických vztahů ČR (VEV) značné napětí díky kompetenčním sporům mezi dvěma klíčovými aktéry – ministerstvem zahraničních věcí (MZV) a ministerstvem průmyslu a obchodu (MPO). Toto napětí měla na další dva roky zmírnit Dohoda o garantované úrovni služeb v oblasti prosazování obchodních zájmů českých firem, uzavřená mezi ministerstvy koncem června 2011. Dohoda však zdaleka neřešila problém dvoukolejnosti aktivit obou ministerstev, který rozvoj této oblasti české zahraniční politiky dlouhodobě limituje. Už první měsíce roku 2012 ukázaly, že rivalita mezi ministerstvy přetrvává a institucionální zájmy navzdory pokračující hospodářské krizi vystupují nad zájmy českých podnikatelských subjektů.

Zatímco ještě v polovině minulé dekády panovaly poměrně ostré spory o tom, zda je aktivní podpora VEV vůbec nutná a zda nenarušuje působení neviditelné ruky trhu, v podmínkách krize se na české politické scéně upevnil již dříve dosažený konsenzus o její potřebnosti.[1] Ke stabilizaci přispíval i fakt, že v průběhu roku 2011 byly schváleny některé významné koncepční dokumenty. Počátkem roku 2012 však stále chyběla definitivní verze dlouho očekávané exportní strategie. V průběhu jejího projednávání spory mezi ministerstvy nabraly znovu na intenzitě. Vedle institucionální dvoukolejnosti tak systému podpory VEV nově začala hrozit i dvoukolejnost (či vícekolejnost) programová. Podobně jako v roce 2011, kdy po finančním skandálu odstoupil ministr průmyslu Martin Kocourek a ve funkci jej nahradil Martin Kuba, tuto oblast i v roce 2012 postihly personální otřesy.

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Otázka potřebnosti a žádoucí podoby podpory VEV ČR už v minulosti vykazovala značnou dynamiku. V devadesátých letech minulého století byla předmětem ostrých

debat mezi levou a pravou částí politického spektra vůbec nutnost jejího rozvoje. V předcházející dekádě se neshody týkaly zejména rozsahu, institucionálního zázemí a optimální podoby mixu používaných nástrojů. Na počátku tohoto desetiletí se k nim přidaly již zmíněné kompetenční spory mezi MZV a MPO.

V roce 2011 navzdory uvedeným sporům vláda schválila stěžejní programové instrumenty vytvářející rámec pro příští směřování podpory VEV – *Koncepci zahraniční politiky České republiky*, *Strategii mezinárodní konkurenceschopnosti*, *Národní inovační strategii* a *Bezpečnostní strategii*.[2] O rok dříve vznikl i další relevantní dokument – *Strategie udržitelného rozvoje ČR*. V návaznosti na uvedené dokumenty byla koncem roku 2011 veřejnosti představena též pracovní verze exportní strategie. Úkol přijmout definitivní podobu exportní strategie měl být původně splněn už v roce 2010 (pro období 2011–2020). Opakovaně se ale odkládal a provizorně řešil aktualizací a prodlužováním platnosti dřívější exportní strategie. Definitivně se jej podařilo završit teprve v březnu 2012, kdy vláda novou Exportní strategii schválila, avšak přes nesouhlas ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga. Schwarzenbergův kritický postoj k Exportní strategii na české politické scéně oživil již dříve diskutovanou otázku střetů zásad a zájmů v české zahraniční politice. Zejména kritika vymezení teritoriálních priorit podpory českého exportu byla v této souvislosti interpretována jako důsledek zvýšeného akcentu na lidská práva, či nadměrného lpění na hodnotách za situace, kdy česká ekonomika potřebuje prorůstový impulz v podobě nových exportních příležitostí.[3] Ještě intenzivněji čeští politikové o napětí mezi hodnotami a tradičními zahraničněpolitickými zájmy debatovali koncem léta, v návaznosti na výroky premiéra Petra Nečase o nežádoucích dopadech některých módních projevů (dle Nečase např. *„dalajlamismu“* nebo *„falešné*[ho] *adorování“* nevkusu v rámci podpory členek ruské skupiny Pussy Riot) na český export.[4]

V průběhu diskuse kolem Nečasova vystoupení na zahájení Mezinárodního strojírenského veletrhu v Brně se znovu plně ukázala dělící linie mezi MZV a MPO, když ministr Schwarzenberg projev premiéra ostře kritizoval, zatímco ministr průmyslu Kuba stanovisko premiéra podpořil. Zároveň debata odkryla nejednotnost v postoji k této otázce mezi českými politickými stranami i uvnitř těchto stran. Přestože ministra Schwarzenberga podpořil např. prezidentský kandidát ODS Přemysl Sobotka,[5] vzhledem ke stranické příslušnosti premiéra, ministra průmyslu a ministra zahraničních věcí byl spor někdy interpretován jako rozkol mezi ODS a TOP 09. Tímto způsobem jej prezentovala např. opoziční ČSSD, která navíc rozkol označovala za riziko pro český export. Nejednotnost vládních stran, ale též význam tématu a sílu tábora, který se zde staví spíše na stranu ekonomických zájmů, ukázaly např. zářijové oslavy vzniku komunistické Číny, jichž se na čínské ambasádě vedle prezidenta Václava Klause zúčastnili i někteří poslanci – šéf zahraničního výboru sněmovny David Vodrážka (ODS), předseda KSČM Vojtěch Filip, místopředseda ČSSD Zdeněk Škromach, předseda poslaneckého klubu ČSSD Jeroným Tejc a další.[6]

Bez odezvy napětí mezi hodnotově orientovanými a hospodářskými cíli zahraniční politiky nezůstalo ani v nevládním a v podnikatelském sektoru. Premiérovy výroky odsoudil jako nešťastné a nepřijatelné český PEN klub. Přivítal je naopak předseda Smíšené česko-čínské komory (a bývalý ministr zahraničních věcí) Jan Kohout.[7] Je

však poměrně diskutabilní otázkou, zda mezi nevyužitým potenciálem obchodu a dalších oblastí spolupráce s Čínou, na které v této souvislosti Kohout poukazoval,[8] skutečně existuje příčinná souvislost.

V posledních měsících roku 2012 téma vztahu hodnotových a ekonomických zájmů rezonovalo i v pozvolna se rozbíhající kampani před první přímou volbou prezidenta ČR. Postoj ministra zahraničních věcí z prezidentských kandidátů vedle P. Sobotky podpořil i Jan Fischer.[9] V podzimní fázi kampaně se vedly obecnější rozpravy o preferencích kandidátů v oblasti hospodářské politiky státu a v nich se dostávaly do popředí i další otázky související s podporou VEV ČR. Přestože vliv hlavy státu na hospodářskou politiku je spíše nepřímý, většina uchazečů o tento post v rámci svých ekonomických priorit zmiňovala pro další rozvoj VEV velmi významný boj s korupcí. Pro posílení opatření na podporu exportérů, a to zejména na trzích mimo EU, se vyjadřoval Fischer, Schwarzenberg, Sobotka i Miloš Zeman. Kandidát ČSSD Jiří Dienstbier ve svém programu dokonce navrhoval založení státní exportní společnosti.[10]

Z hlavních programových dokumentů podpory VEV, které byly v roce 2012 již v platnosti nebo nově došlo k jejich schválení, vyplývá, že tato oblast české zahraniční politiky opět získala na významu. Současně se ale posunulo i její chápání. V minulé dekádě bylo těžiště podpory VEV spatřováno především v aktivitách na podporu exportu, které českým firmám usnadňují vstup a uplatnění na zahraničních trzích. Zřejmé je to např. již z názvu *Koncepce proexportní politiky 2003–2006* nebo z klíčových priorit následné *Exportní strategie České republiky pro období 2000–2010* – vytváření příležitostí pro české podnikatele, budování systému účinné asistence pro exportéry, zlepšování kvality služeb pro export a rozšiřování kapacity sítě na podporu exportu.[11] Na tuto linii v roce 2012 navázala nová Exportní strategie vzhledem ke svému zaměření na podnikovou úroveň (či mikroúroveň) českého vývozu. Zároveň je však zřejmé, že v aktuálních podmínkách už pro posilování pozice ČR v mezinárodních ekonomických vztazích aktivity na mikroúrovni nestačí. Do popředí zájmu se tedy dostávají i systémové aspekty, resp. makroúroveň.

Zvýšeným důrazem na makroúroveň se ovšem záběr podpory VEV ČR výrazně rozšířil. Exportní strategie ji sama o sobě už nemůže pokrýt. Potřebné změny na makroúrovni české ekonomiky má proto zajistit především implementace *Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti ČR pro období 2012–2020*,[12] přijaté vládou už v září 2011.[13] Ani ta ale pro aktuální problémy VEV ČR nepředstavuje všelék. Je otázkou, nakolik se podaří praktickou realizaci obou dokumentů provázat a koordinovat a zda při jejich provádění nebudou vznikat nežádoucí duplicity nebo naopak mezery. Úspěšná implementace obou dokumentů navíc není jen v režii hospodářské či zahraniční politiky státu. Vyžaduje i výrazné změny v politické sféře, které by dlouhodobě zajistily rozvoj stabilního a transparentního tržního prostředí. V tomto směru má Česká republika aktuálně značné rezervy. Navzdory snaze Nečasovy vlády i některých dřívějších kabinetů zde zatím nedošlo k významnějším posunům.

Rostoucí akcent na makroaspekty podpory VEV reaguje též na skutečnost, že se v posledních letech výrazně změnily podmínky pro uplatnění ČR na mezinárodních trzích. Dosavadní komparativní výhody – polohová renta a kvalifikovaná, avšak relativně levná pracovní síla – se již téměř vyčerpaly. S růstem nákladů na pracovní sílu

klesá cenová konkurenceschopnost českých výrobců a ČR zaostává i v oblasti necenové konkurenceschopnosti. Zároveň se změnily i politické, ekonomické, společenské a technologické podmínky, o něž se může český export opírat.

Vedle pomalého oživování světové ekonomiky a pokračujících ekonomických problémů EU, se rozvoji VEV ČR do cesty staví i nestabilita vlády a státních institucí, obtížné prosazování reforem v oblasti veřejných služeb a veřejných financí, přetrvávající resortismus, korupční skandály, pokles kvality vzdělávacího systému nebo problémy technického vzdělávání.[14] V důsledku nepříznivého působení těchto faktorů se českým exportérům nedaří posunout z pozice subdodavatelů průmyslových produktů s nízkou přidanou hodnotou do pozice vývozců výsledků špičkového výzkumu, vývoje a designu, sofistikované průmyslové produkce s vysokou přidanou hodnotou a služeb spojených s realizací výrobků na koncových trzích.[15]

Zmíněné problémy dále prohlubuje příliš silná teritoriální koncentrace VEV ČR na trh EU, nadměrná odvětvová koncentrace českého exportu (automobilový průmysl, elektronika, zčásti turistika) a pomalý růst počtu podnikatelských subjektů vstupujících na zahraniční trhy.[16] V tomto případě jde o nedostatky, jichž si Česká republika byla už v minulosti vědoma a reagovala na ně už např. ve vymezení prioritních zemí v předcházející exportní strategii. Přestože však podle předešlé exportní strategie ke klíčovým oblastem, kde se měli čeští exportéři lépe uplatňovat v průběhu druhé poloviny minulé dekády, patřilo např. Rusko, Turecko, Čína, Indie, USA, Kanada, Argentina, Brazílie, Chile, Mexiko, Egypt nebo Spojené arabské emiráty, k výraznému růstu podílu těchto teritorií na českém exportu zatím nedošlo. Úkol tak přešel i do nadcházejícího období.

Zásadní cíle Exportní strategie z roku 2012 tedy reflektují hlavní problémy rozvoje VEV ČR a jsou kontinuální s cíli, které si vlády ČR kladly již v minulosti: zvýšení počtu podnikatelských subjektů rozvíjejících exportní činnost, rozšiřování objemu exportu s pozitivním dopadem na dlouhodobý udržitelný růst, zaměstnanost a veřejné finance, diverzifikace odbytišť, resp. odklon části vývozu mimo EU a zvýšení podílu vyvážené produkce s vysokou přidanou hodnotou. V reakci na ostré institucionální spory, které v minulosti provázely budování systému podpory VEV, se mezi cíli nově objevuje i *„maximální využití pozitivních synergií jednotlivých činností státu pro export a úspor plynoucích z komplementarity aktivit, efektivní koordinace a spolupráce všech zainteresovaných subjektů“,* označované též jako *„orgware pro export“*.[17]

Zatímco z vymezení východisek a cílů je jasně patrné výše zmiňované propojení makro- a mikroúrovně podpory VEV, hlavní praktické pilíře Exportní strategie[18] již plně reflektují fakt, že makroúroveň se realizuje prostřednictvím Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti, a směřují tak především na mikroúroveň. Tím je do značné míry zajištěna kontinuita s dosavadní exportní strategií pro léta 2006–2010. V rámci jednotlivých pilířů – zpravodajství pro export, rozvoje exportu a rozvoje obchodních příležitostí – pak strategie usiluje zejména o zaplnění mezer a odstranění nedostatků v existujícím systému podpory VEV. V tomto smyslu Exportní strategie není nikterak převratná. Za hlavní inovaci je možné považovat celkové pojetí strategie, v němž jsou na rozdíl od dřívějších dokumentů obsažené jasně kvantifikované koncové i dílčí cíle („[z]*výšení objemu vývozu do zemí mimo EU v koru-*

novém vyjádření o 50 % do roku 2020 ve srovnání s rokem 2010, s kontrolním cílem 25 % do roku 2016"; *„[z]výšení počtu vysoce inovativních exportérů… na dvojnásobek do roku 2020"*[19] atd.). Toto pojetí vytváří prostor pro tlak na praktickou implementaci ze strany podnikatelské veřejnosti. Spolu s jednoznačně určenými časovými mezníky, v nichž má být plnění strategie hodnoceno, vytváří i prostor pro případné zpřesňování a přehodnocování stávající podoby dokumentu v reakci na nové trendy na mezinárodních trzích.

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA, UDÁLOSTI

Uklidnění situace v oblasti podpory VEV, které se v průběhu roku 2012 marně očekávalo, by bylo žádoucí i vzhledem k vnějšímu kontextu, v němž se tato agenda realizuje. Ačkoli ve světové ekonomice jako celku pokračovalo oživení, přetrvával fenomén tzv. dvourychlostního vývoje, kdy celkové tempo globálního růstu výrazně ovlivňovala vysoká dynamika vybraných rozvíjejících se a rozvojových zemí, zatímco vyspělé ekonomiky v této dynamice zaostávaly. Pro Českou republiku je tento fenomén mimořádně nepříznivý, neboť mezi regiony s pomalým růstem i nadále patřila Evropská unie.

Vzhledem k vysoké otevřenosti české ekonomiky a stávající orientaci na vnitřní trh EU zahraniční obchod ČR neměl dostatečnou intenzitu pro to, aby kompenzoval pokles domácí poptávky v důsledku změny spotřebního chování domácností, který se prolíná s úspornými kroky Nečasovy vlády. Po stagnaci HDP ve třetím a čtvrtém kvartálu 2011 tak v roce 2012 českou ekonomiku postihla nejdelší hospodářské recese za posledních 15 let. Hrubý domácí produkt státu klesal ve všech čtvrtletích, celkově se v roce 2012 propadl o 1,2 %. Ke konci roku se navíc předpokládalo, že recese bude pokračovat ještě minimálně v prvním čtvrtletí 2013.[20]

Ve světle uvedeného vývoje byla intenzivní aktivita orgánů státu na podporu uplatnění české produkce a služeb v zahraničí velmi potřebná. Stejně jako v předcházejícím období ji však limitoval spor o obchodně-ekonomickou činnost ambasád. Ten se, jak už bylo zmíněno, po uklidnění ve druhé polovině roku 2011 znovu otevřel v souvislosti s novou Exportní strategií. Dokument byl zpracováván poměrně dlouho a v rámci příprav jej MPO konzultovalo i s MZV a podnikatelskou veřejností. Předpokládanou podobu přestavil v říjnu 2011 ještě bývalý ministr průmyslu M. Kocourek.[21]

Pod vedením nového ministra Kuby byla příprava Exportní strategie rychle završena tak, aby ji vláda mohla schválit už v březnu 2012; oproti verzi prezentované v říjnu 2012 však doznala některých změn. Část z nich se týkala kontroverzního institucionálního rámce. Pod záminkou zefektivňování institucionálního zázemí podpory VEV se MPO snažilo dokument využít k prosazení své vůdčí role jako koordinátora aktivit na podporu VEV. Tuto pozici by mu mělo zajistit především provozování tzv. Exportní back-office, tj. dle Strategie nejen datového, analytického a školícího centra, ale též orgánu pro *„operativní řízení proexportních činností"*, který by připravoval *„podklad*[y] *pro adaptaci služeb pro export a k rozložení zahraničních sítí*

CzechTrade, CzechInvest a ekonomických diplomatů MZV, popřípadě i pro koordinaci činností s CzechTourismem, Českými centry a zástupci ČR v mezinárodních organizacích".[22] Ačkoli to ve strategii nebylo explicitně řečeno, spekulovalo se, že součástí těchto organizačních změn by mělo být začlenění agentury CzechTrade pod MPO.[23] V rámci přípravy strategie ministr průmyslu Kuba vystoupil s požadavkem obnovení dřívější praxe, kdy na ekonomických úsecích ambasád působili diplomaté vybíraní MPO.[24]

Snaha zasahovat prostřednictvím Exportní back-office nebo obchodních přidělenců do sféry působnosti MZV pochopitelně narážela na odpor a bylo jedním z důvodů, proč MZV zaujalo k Exportní strategii rezervovaný postoj. Kromě toho ale MZV poukazovalo též na příliš obecný charakter textu strategie, nesouhlasilo s vymezením prioritních a zájmových teritorií, dle náměstka ministra zahraničních věcí Tomáše Duba nekonzultovaným s MZV, a kritizovalo i příliš pozdní předložení strategie MZV v rámci meziresortního připomínkového řízení.

Pouhé dva dny před projednáváním Exportní strategie vládou MZV na tiskové konferenci prezentovalo vlastní vizi podpory exportu a zabezpečení ekonomických zájmů Česka. Podle ní by se mělo jednat o prioritní agendu diplomatických úřadů, nejen ekonomických radů a tajemníků koordinujících zahraniční aktivity ostatních složek státu. Oproti Exportní strategii měla vize širší tematický záběr, neboť vedle podpory exportu kladla větší důraz na podporu investic, spolupráci v oblasti vědy a techniky a též spolupráci v rámci vysokého školství.[25] Zároveň s konceptem MZV představilo i *Chartu diplomacie pro byznys,* vytyčující zásadní priority české zahraniční služby v oblasti podpory rozvoje VEV. Ty se v zásadě shodovaly s prioritami exportní strategie, neboť zahrnovaly především posilování konkurenceschopnosti, diverzifikaci exportu a změnu zaměření exportu na produkty s vysokou mírou přidané hodnoty.

Jako poněkud nešťastný se v tomto kontextu ukázal záměr ministerstva zemědělství (MZe) vytvořit vlastní strategii na podporu exportu výrobků českých farmářů spojovaný i s možností vysílat do vývozně zajímavých oblastí zemědělského radu. Ačkoli vývoz této produkce má svá specifika a ani nová Exportní strategie, ani koncept MZV mu nevěnovaly zvláštní dokumenty, posílení aktivity dalšího ministerstva a vznik třetího programového dokumentu by jen posílil stávající institucionální zmatky. Nelze se proto divit reakci MPO, které ihned přislíbilo zvýšení pozornosti věnované zemědělské produkci a tím se snažilo dalšímu institucionálnímu štěpení bránit.

V průběhu jara 2012 se kontroverze kolem nové Exportní strategie přesunuly z roviny koncepční do roviny personální. V návaznosti na přijetí strategie ministr průmyslu Kuba odvolal dosavadního ředitele agentury CzechTrade Ivana Jukla, přičemž jako důvod uváděl právě neshody o podobě podpory VEV. Jukla v jeho funkci dočasně nahradil ředitel odboru podpory exportu MPO Zdeněk Vališ. Jukl po svém odvolání obratem zamířil na MZV, aby zde stanul v čele ekonomické sekce a řídil tak průběh procesu optimalizace zahraničního zastoupení ČR, které mezi MZV a MPO patří k hlavním bodům neshod. V bezprostřední návaznosti na přijetí Exportní strategie byl odvolán i dlouholetý náměstek pro EU a mezinárodní konkurenceschopnost Martin Tlapa.[26]

Tahanice provázející schvalování nové exportní strategie do značné míry zastiňovaly pozitivní kroky, které se v průběhu roku 2012 podařilo v oblasti rozvoje VEV ČR realizovat. Přitom v operativní rovině podpory VEV měla obnovená rivalita mezi ministerstvy spíše pozitivní dopad, neboť obě ministerstva se snažila prokázat svou vůdčí pozici prostřednictvím zvýšené aktivity. MZV hned v únoru roku 2012 představilo nový model školení diplomatů. Jeho cílem je prohloubit ekonomické znalosti a posílit povědomí o fungování podniků a jejich exportních strategiích. V rámci systému se mají do přípravy diplomatů zapojit manažeři významných firem, členové Národní ekonomické rady vlády (NERV) i vysokoškolští pedagogové. O dva měsíce později byl tento systém posílen podpisem Memoranda o spolupráci mezi MZV a VŠE. Memorandum má umožňovat úzkou výzkumnou spolupráci a zintenzivnění vzdělávací a přednáškové činnosti, kterou akademičtí pracovníci pro MZV poskytují, ale i odborné stáže studentů a posílení možnosti uplatnění talentovaných absolventů školy v české ekonomické diplomacii.

V červnu na svých webových stránkách MZV spustilo novou sekci „ekonomika" věnovanou podpoře hospodářských zájmů ČR v zahraničí, kam koncentruje relevantní zprávy z ústředí i ze zastupitelských úřadů. Součástí této sekce se stala rubrika „servis exportérům" zahrnující několik databází s praktickými informacemi pro exportéry, teritoriální informace, ale též přehled aktuálních zahraničních poptávek a tenderů a tipy pro rozjezd exportu.[27] Koncem listopadu 2012 představilo MZV novou službu „Žijeme v zahraničí" s webovým portálem *www.zijemevzahranici.cz*. Služba má podporovat při vstupu na zahraniční trhy především malé a střední podniky prostřednictvím jejich spojení s krajany v potenciálních odbytištích. Čechům žijícím v zahraničí pak nabízí možnost rozvoje vlastního podnikání nebo přivýdělku např. v podobě zajišťování překladů, administrativy, průzkumů trhu nebo budování obchodních zastoupení.[28]

Tradičně v roce 2012 pokračovala praxe setkávání nově jmenovaných velvyslanců s podnikatelskou veřejností zainteresovanou na rozvoji obchodních kontaktů s příslušnou zemí – tentokrát se týkala např. Norska (resp. Skandinávie), JAR, Vietnamu, Chorvatska nebo Argentiny. Již posedmé MZV realizovalo projekty na podporu české ekonomické diplomacie, tentokrát v celkové hodnotě 4,8 mil. Kč.[29] V návaznosti na cíl teritoriální diverzifikace jich nejvíce směřovalo do regionu Jižní Ameriky a Asie. V delší tradici setkávání zaměstnanců českých ambasád pověřených ekonomickou agendou pokračovala i letní Konference ekonomických diplomatů. Novinkou ročníku 2012 byl naopak celodenní seminář „Export – záchranná brzda v krizi" pořádaný Unií malých a středních podniků, v jehož odpolední části probíhaly konzultace diplomatů s představiteli českých firem. Vzhledem k vysokému zájmu firem by se měla tato akce opakovat i v roce 2013.[30]

V průběhu celého roku 2012 MZV připravilo pro podnikatele několik seminářů věnovaných exportním možnostem ve vybraných teritoriích – většinou mimo EU. Konzultace o možné podpoře při vstupu na zahraniční trhy vedlo MZV např. s výrobci českého skla a bižuterie nebo s představiteli firem a obchodních komor zaměřených na Latinskou Ameriku a Karibik. V návaznosti na pracovní návštěvy ministra Schwarzenberga navštívily delegace českých podnikatelů např. Filipíny nebo Vietnam. Podepsána byla Smlouva o zamezení dvojímu zdanění mezi Českou republikou

a Panamou. Na intenzitě nabrala činnost MZV, pokud jde o zatím dostatečně nevyužívanou možnost dodávek pro mezinárodní instituce. Díky tomu se v roce 2012 uskutečnila série informativních seminářů o možnostech dodávek do Evropské organizace pro jaderný výzkum (CERN) a Evropské banky pro obnovu a rozvoj nebo o zapojení do projektů EU ve východní Evropě a jižním Středomoří v rámci politiky sousedství.

MPO podobně jako v minulých letech podporovalo účast českých firem na výstavách a Strojírenském veletrhu v Brně, jehož partnerskou zemí byla Indie, zastoupená celkem 135 firmami, a čestným hostem Rusko s 90 přítomnými podnikatelskými subjekty.[31] Prezentace českých firem proběhla i v době konání XXX. olympijských her v Londýně, a to v rámci projektu „Česká stopa" v prostorách Českého domu.

Celkově lze tedy konstatovat, že navzdory institucionálním a koncepčním třenicím se v běžné agendě podpory VEV úspěšně realizovala řada změn a inovací. To se pozitivně projevilo i na výsledcích českého exportu za rok 2012. Přes stále problematické podmínky v mezinárodním prostředí český vývoz meziročně vrostl o 6,4 %, přičemž nárůst exportu do zemí označených v nové Exportní strategii za prioritní přesáhl 25 %, resp. 11 % v případě zemí zájmových. Tomu odpovídalo snížení podílu EU na českém vývozu z 82,7 % na 80,8 %.[32] Otázkou však zůstává, zda by tato čísla v případě lepší spolupráce mezi MZV a MPO nemohla být ještě markantnější, popř. zda by se těchto výsledků nedalo dosáhnout s menší zátěží pro státní rozpočet, pokud by se podařilo duality v činnosti obou ministerstev odstranit. Jistým příslibem do dalšího období by mohlo být dosažení dohody MZV, MPO a řady organizací a hnutí reprezentujících podnikatelskou sféru o vzájemné informovanosti

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vzhledem ke krizovému vývoji české ekonomiky v roce 2012 se vedle klíčových ministerstev zapojených do podpory VEV, MZV a MPO, v této oblasti zvýšil i význam vlády jako celku. Vláda v těsné spolupráci s NERV musela na problémy českého hospodářství dané především poklesem domácí poptávky reagovat a hledat adekvátní soubor protikrizových opatření. Některá z nich směřovala právě do sféry VEV, neboť růst exportu nabízí alternativu, jak pokles domácí poptávky kompenzovat. Šlo především o urychlení implementace Exportní strategie, resp. rychlé zavedení některých jejích součástí do praxe. K tomu mělo přispět mj. přijetí *Akčního plánu pro export a internacionalizaci* s dvanácti projektovými kartami pro realizaci hlavních pilířů Exportní strategie a ustavení Řídícího výboru pro implementaci exportní strategie, v němž pod vedením ministra průmyslu zasedají náměstci dalších klíčových resortů a též představitelé podnikatelských svazů a zájmových sdružení. Dále si vláda kladla za cíl urychlit vyřešení kompetenčních sporů. Je však otázkou, nakolik je ukončení sporů schopna skutečně dosáhnout – již v minulosti se v této otázce musela angažovat, ale jak rok 2012 ukázal, její snaha nebyla zatím korunována úspěchem.

Vedle vlády se v podpoře českých exportérů v průběhu roku 2012 intenzivněji angažovala i Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Zatímco v předcházejícím období

členové obou komor k rozvoji VEV přispívali zejména v rámci svých zahraničních cest a přijímání delegací jiných zemí, v roce 2012 přišli poslanci PS PČR i s některými legislativními návrhy – např. zjednodušením poskytování vývozních úvěrů komerčními bankami a rozšířením možnosti odpočtu pohledávky z úvěru nebo bankovní záruky z daňového základu.[33] V neposlední řadě se v prostorách parlamentu odehrávaly odborné akce, při nichž čeští podnikatelé mohli rozšiřovat své znalosti i kontakty nutné pro vstup na zahraniční trhy. Jako příklad může posloužit výše zmíněná červnová konference „Export – záchranná brzda v krizi".[34] Nad některými akcemi směřujícími k podpoře exportu zástupci Parlamentu ČR v roce 2012 převzali patronát – zde je příkladem výroční konference sítě Enterprise Europe Network v České republice s názvem „Podpora mezinárodní technologické a výzkumné spolupráce se zeměmi mimo EU". Konference uspořádaná Technologickým centrem AV ČR ve spolupráci s International Chamber of Commerce se uskutečnila pod záštitou předsedy senátu P. Sobotky.

K dalším významným hráčům na poli podpory VEV patřily tradičně proexportní agentury CzechTrade, CzechInvest a CzechTourism. Prvních dvou zmiňovaných se v srpnu roku 2012 dotkla dlouho avizovaná změna – sloučení zahraničních zastoupení. Již krátce po sloučení se počet zahraničních kanceláří podařilo rozšířit z 38 na 48, v průběhu roku 2013 by však měl vzrůst až na 70.[35] Oproti dřívějším představám o tom, že půjde o krok směrem k vytvoření jediné autonomní instituce propojující funkci podpory exportu i investic, bylo však sloučení spojeno s vytvořením integrované zahraniční sítě MPO, jejíž pracovníci jsou nyní považováni za kmenové zaměstnance MPO. Výsledkem sloučení by měla být lepší koordinace, větší efektivnost a soustředění zdrojů ministerstva do stávající sítě. Kritici v pozadí tohoto kroku spatřují snahu o návrat k dřívější praxi obsazování atraktivních pracovních míst v zahraničí úředníky MPO,[36] ministerstvo se ale brání tím, že na nové či uvolněné pozice vysílá zaměstnance na základě transparentních výběrových řízení prováděných ve spolupráci s podnikatelskou sférou.

Úspěšně si v roce 2012 vedly instituce zabývající se financováním a pojišťováním exportu. Česká exportní banka (ČEB) uzavřela nové úvěrové smlouvy v celkové hodnotě kolem 26 mld. Kč a dosáhla tak třetího nejlepšího výsledku ve své sedmnáctileté historii. Téměř 60 % její finanční podpory se vztahovalo k vývozům do zemí označovaných novou Exportní strategií jako prioritních – z toho 39 % do Ruska a 16 % do Turecka.[37] Pro Exportní garanční a pojišťovací společnost (EGAP) byl rok 2012 již po několikáté rekordním, když se podařilo sjednat 240 nových smluv o objemu přesahujícím 72 mld. Kč, což znamenalo více než 35% nárůst.

Práci agentur na podporu VEV však v průběhu roku 2012 komplikovala řada otřesů. Nejprve šlo o už zmiňované odvolání I. Jukla z pozice generálního ředitele agentury CzechTrade. V srpnu následoval zásah antikorupční policie v CzechInvestu kvůli tendru na vyhledávání vhodných průmyslových nemovitostí pro české i zahraniční investory. A ve funkci skončil i jeho šéf.[38] V září na svou funkci rezignoval ředitel ČEB Tomáš Uvíra a dozorčí rada EGAP odvolala i šéfa této instituce Karla Plevu. V říjnu odhalila nedostatky v hospodaření ČEB kontrola Nejvyššího kontrolního úřadu (NKÚ). Podle NKÚ banka v letech 2010–2011 neoprávněně poskytla

úvěry ve výši přes 8 mld. Kč, porušila při správě svěřených prostředků zásadu obezřetnosti a spolupracovala i s některými pochybnými partnery. Do konce roku 2012 však byly všechny posty znovu obsazeny a agentury se soustředily hlavně na doplnění vrcholného managementu, tak aby mohly opět naplno pracovat.

Stejně jako v minulých letech tvořila i v roce 2012 podpora VEV významnou součást agendy prezidenta republiky V. Klause. Jako obvykle se k tomu významným nástrojem staly oficiální návštěvy v zahraničí. Už v lednu se při příležitosti státní návštěvy v Turecku uskutečnilo v několika tureckých městech Česko-turecké podnikatelské fórum.[39] Další podnikatelská fóra následovala v Malajsii, Indonésii, Polsku, Rakousku a Maďarsku.[40] Z návštěv, které prezident Klaus hostil, doprovázela technologická mise Královské švédské akademie inženýrských věd příjezd švédského krále Karla XIV. Gustava. Česko-kazašské podnikatelské fórum se uskutečnilo při příležitosti příjezdu kazašského prezidenta Nursultana Nazarbajeva.[41]

Novinkou oproti dřívějšku nebylo ani to, že se zčásti o realizaci aktivity na podporu VEV zasloužili i sami podnikatelé, resp. jejich sdružení a svazy. Například Mezinárodní obchodní komora v ČR pod záštitou premiéra, ministrů Schwarzenberga a Kuby i dalších významných ústavních činitelů pořádala v září 2012 East-West Bussines Forum, na němž se jednalo o možnostech ekonomické spolupráce se zeměmi Organizace islámské spolupráce. Pasivní nezůstávaly ani kraje – krajští hejtmané přijali řadu firemních i státních delegací na nižší úrovni, při nichž projednali konkrétní možnosti spolupráce pro svůj region.[42]

Vzhledem k členství ČR v Evropské unii a přenesení některých pravomocí v oblasti vnějších ekonomických vztahů na komunitární úroveň, představovaly právě EU a její orgány další významné dějiště i aktéra podpory českých VEV. Zde v rámci Evropské rady od konce roku 2011 probíhala intenzivní jednání o posílení hospodářské a měnové unie zavedením společných pravidel rozpočtové odpovědnosti. Výsledný Fiskální pakt směřující k posílení rozpočtové kázně, který Evropská rada schválila v březnu 2012, Nečasova vláda nepodepsala. Odmítavý postoj (sdílený mezi dalšími členskými státy pouze Velkou Británií) by pro vývoj VEV ČR mohl být rizikový, pokud by vedl k vyloučení českých zástupců z jednání o posilování konkurenceschopnosti Unie.[43] Naopak pozitivní dopad na české podnikatelské subjekty by měl mít Plán pro růst Evropy, o jehož prosazení ČR v jarních měsících roku 2012 spolu s dalšími dvanácti členskými státy Unie usilovala. Slibný je v tomto ohledu zejména v Plánu obsažený příslib opatření k liberalizaci služeb, liberalizaci evropského energetického trhu, dokončení Evropského výzkumného prostoru nebo snížení regulatorní zátěže zejména pro malé a střední podniky.[44]

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Vzhledem k přetrvávajícím kontroverzím se v průběhu roku 2012 hospodářský rozměr české zahraniční politiky stal několikrát předmětem veřejných diskusí a opakovaně mu věnovala pozornost i česká média – nejvíce tisk (přes 80 % příspěvků), ale

i rozhlas a televize (9 %, resp. 7 %). Hned v prvních měsících se debaty týkaly obsahu a okolností kolem přijetí nové Exportní strategie a s nimi souvisejícího obnovení kompetenčních sporů mezi MZV a MPO. Jako v minulých letech šlo i o mediálně vděčné téma, navíc jej ještě krátce po přijetí Strategie přiživily personální změny, které s kritickým postojem ke Strategii byly spojovány.

Po určitém útlumu na sklonku jara se téma vrátilo znovu do popředí jednak díky publikaci pozitivních výsledků exportu za první měsíce roku, ale zejména v návaznosti na vytvoření integrované sítě obchodních misí MPO, mediálně někdy označované za „ekonomickou diplomacii na truc".[45] Spíše bilanční charakter pak měly stále hojné příspěvky, které se objevovaly ke konci roku. Za pozitivum lze považovat nárůst pozornosti věnované konkrétním podmínkám a možnostem, které exportérům nabízejí zahraniční trhy, a to především mimoevropské. V tomto ohledu česká média v roce 2012 naplnila osvětovou funkci a snad mohla i inspirovat přípravu nových podnikatelských projektů. Na druhou stranu i v rámci tématu podpory VEV platí zákon sledovanosti. Nelze se proto divit, že počet příspěvků věnovaných Nečasově eskapádě s dalajlamou a Pussy Riot se téměř vyrovnal počtu příspěvků, které se zabývaly Exportní strategií či českým exportem obecně.

Ve srovnání se zahraničněpolitickou rovinou podpory VEV však v českých médiích mnohem lépe rezonovala její dimenze evropská. Měřeno opět počtem příspěvků, byla frekvence debaty o nepřistoupení k Fiskálnímu paktu téměř čtyřnásobně vyšší než frekvence diskusí o problematice exportu. Jako mediálně ještě vděčnější se ukázaly korupční kauzy v CzechInvestu a v EGAP.

ZÁVĚR

Ačkoli se v průběhu let 2011–2012 podařilo dotvořit programovou bázi podpory VEV ČR a tato oblast české zahraniční politiky má až do konce dekády jasné priority a cíle, nelze říct, že by zde došlo k zásadnímu posunu. Kritickým faktorem zůstaly nedořešené kompetenční spory mezi MZV a MPO. V roce 2012 navíc po četných politických a mediálních přestřelkách reprezentantů obou resortů (a paradoxně v návaznosti na dlouho očekávané schválení Exportní strategie) vyústily utvořením dvou paralelních sítí vnější reprezentace. Přestože si obě ministerstva již v roce 2011 rozdělila kompetence v prozatímní dohodě, se vznikem integrované sítě zahraničního zastoupení vyvstala řada nových otazníků ohledně spolupráce i propojení součástí zahraniční sítě MPO s diplomatickými a konzulárními úřady spadajícími pod MZV.

Přestože se českým exportérům v roce 2012 dařilo a ČR udělala i určitý posun i směrem k naplnění již delší dobu akcentovaného cíle odklonu části vývozů z vnitřního trhu EU do mimoevropských, ekonomicky dynamických oblastí, situace vzhledem k pomalému růstu evropské ekonomiky a přetrvávající recesi v ČR, pro jejíž překonání nebyly ani rekordní exportní výsledky dostatečné, byla stále poměrně vážná. Zatímco za úspěchy českého exportu stálo nemalé úsilí podnikatelů i mnoha úředníků, kteří v rámci státní podpory VEV realizují běžnou agendu, politická scéna zde opět selhávala. Přestože se intenzivně diskutovalo o významných aspektech podpory

VEV, např. o jejím postavení v hierarchii zahraničněpolitických zájmů, potřebná praktická řešení nepřišla.

Pohled na politické tahanice kolem podpory VEV, ještě umocněný korupčními skandály, které v roce 2012 zasáhly i tak významné aktéry v této oblasti jako CzechInvest nebo EGAP, nutně vzbuzuje skepsi nad tím, nakolik jsou cíle Exportní strategie, ale i dalších významných dokumentů (např. Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti směřující k zařazení ČR mezi nejkonkurenceschopnější ekonomiky světa) reálné. I když se ČR společně s dalšími evropskými státy podařilo v roce 2012 vytvořit pro naplnění těchto cílů příznivější podmínky i na úrovni EU prosazením Plánu pro růst Evropy, bez zlepšení domácích poměrů, resp. institucionální i personální stabilizace jich stěží dosáhne. Hluboké rozpory mezi vládnoucími stranami, podkopávající již tak slabou Nečasovu vládu, rozhodně ke konci roku 2012 nebyly indikátorem blížícího se řešení. Přes dosažené posuny v programové bázi byl proto rok 2012 pro podporu VEV v mnoha ohledech ztracený a příliš pozitivní výhled nepřinesl ani pro další období.

Poznámky

1 Srv. např. Hřích Jan (2008): Hospodářský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal a kol. (2008): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 334–335.

2 Blíže k okolnostem vzniku a obsahu uvedených dokumentů viz předcházející díl ročenky – Kořan, Michal a kol. (2012): *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

3 Srv. Šlechta, Ondřej (2012): *Spor o podporu exportu. Konflikt mezi MZV a MPO je odrazem bezkoncepčnosti české zahraniční politiky*. Revue Politika, 3/2012. On-line: **www.revuepolitika.cz/clanky/1644/**.

4 *Nečas: Dalajlamismus či podpora Pussy Riot škodí českému exportu*. iDNES.cz, 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/podpora-dalajlamy-podle-necase-skodi-exportu-fnb-/domaci.aspx?c=A120910_182335_domaci_jj**; srv. *Nečas: Obhajoba lidských práv ano, ČR ať ale jedná jako zbytek EU*. ČTK, 12. 9. 2012.

5 *Premiérovy věty o dalajlamovi vadí Schwarzenbergovi, Kuba je hájí*. ČTK, 11. 9. 2012.

6 Štěfániková, Sandra (2012): *Čeští politici oslavovali vznik komunistické Číny. Hraje se o export.* Aktuálně.cz. On-line: **aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/fotogalerie/2012/09/28/klaus-se-skromachem-uctili-mao-ce-tunga-poji-je-pp**.

7 *Česko-čínská komora má Nečasova slova za začátek potřebné debaty.* ČTK, 11. 9. 2012.

8 Tamtéž.

9 *Nečasova slova o exportu vadí Fischerovi, nehájí je ani Sobotka*. ČTK, 11. 9. 2012.

10 *Kandidáti v ekonomických programech zmiňují boj s korupcí a dluhy*. ČTK, 16. 12. 2012.

11 *Exportní strategie ČR pro období 2006–2010. Část 1.5 – Soustava cílů exportní strategie*. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/obsah-es-2006-2010-1240.html**.

12 V Exportní strategii je Strategie konkurenceschopnosti označovaná za „hardware“ podpory českého vývozu.

13 Blíže viz Zemanová, Štěpánka (2012): Hospodářský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal a kol. (2012): *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 286.

[14] *Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020. Část Východiska pro formulaci Exportní strategie 2012–2020*. On-line: **www.businessinfo.cz/app/content/files/archiv/dokumenty/mpo_exportni_strategie_2012_2020.pdf**.

[15] *Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020*, op. cit., část *Vize a cíle exportní strategie*.

[16] *Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020*, op. cit., část *Východiska pro formulaci Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020*.

[17] *Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020*, op. cit, část *Vize a cíle Exportní strategie*.

[18] V jazyce *Exportní strategie pro období 2012 až 2020* „software" pro export.

[19] *Exportní strategie pro období 2012 až 2020*, s. 14.

[20] *Česká ekonomika loni mírně ztratila. Jsme v nejdelší recesi od roku 1997*. iHNED.cz, 2013. On-line: **byznys.ihned.cz/c1-59479490-ceska-ekonomika-loni-mirne-ztratila-jsme-v-nejdelsi-recesi-od-roku-1997**.

[21] Srv. Zemanová, Štěpánka (2012): op. cit, s. 286–287.

[22] *Exportní strategie pro období 2012 až 2020*, op. cit, s. 22–23.

[23] Shabu, Martin (2012): *Náměstek Tlapa vrací úder ministru Kubovi*. Česká pozice.cz. On-line: **www.ceskapozice.cz/byznys/podnikani-trhy/namestek-tlapa-vraci-uder-ministru-kubovi**.

[24] Šmídová, Tereza–Němec, Jan (2012): *Kuba proti knížeti. Chce pro své lidi diplomatický pas*. Aktuálně.cz. On-line: **aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=734267**.

[25] MZV ČR: *Prezentace Podpora exportu a ekonomických zájmů České republiky v zahraniční. Nový koncept ministerstva zahraničí ČR*. Příloha k článku *Podpora exprotu a ekonomických zájmů ČR v zahraničí*, 12. 3. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/rok_2012/x2012_03_12_podpora_exportu_a_ekonomickych_zajmu_cr_v_zahranici.html**.

[26] Shabu (2012): op. cit.; *E15: Jukl bude připravovat rozšíření sítě obchodních misí*. ČTK, 2. 5. 2012.

[27] MZV ČR : Servis exportérům. On-line: **www.mzv.cz/ekonomika/servis_exporterum.htm**.

[28] MZV ČR: *Export českých podnikatelů podpoří jedinečná síť kontaktů do zahraničí*. On-line: **www.mzv.cz/ekonomika/cz/akce_zu/index.html**.

[29] MZV ČR: Projekty ekonomické diplomacie v roce 2013.

[30] MZV ČR: Seminář „Export – záchranná brzda v krizi". On-line: **www.mzv.cz/ekonomika/udalosti/x2012_06_29_seminar_export_zachranna_brzda_v_krizi.htm**.

[31] MPO ČR: *Zpráva o plnění Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020. Exekutivní shrnutí*. On-line: **www.businessinfo.cz/app/content/files/dokumenty/mpo_plneni-exportni-strategie-2012.pdf**.

[32] Tamtéž, s. 4.

[33] *Vláda podpořila poslanecký návrh na podporu exportu*. ČTK, 19. 7. 2012.

[34] Konference Export – záchranná brzda v krizi, 29. 6. 2012. On-line: **www.businessinfo.cz/app/content/files/dokumenty/mpo_plneni-exportni-strategie-2012.pdf**.

[35] MPO ČR: *Zpráva o plnění Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020. Exekutivní shrnutí*, op. cit., s. 8.

[36] Srv. *Ekonomická diplomacie na truc*. EURO, 48/2012, 26. 11. 2012, s. 28 vs. *MPO sloučilo zahraniční pobočky vládních agentur*. Právo, 25. 8. 2012.

[37] MPO ČR: *Zpráva o plnění Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020. Exekutivní shrnutí*, op. cit., s. 12.

[38] *Policejní razie v CzechInvestu se týká tenderu na vyhledávání nemovitostí*. E.15.cz, 8. 8. 2012. On-line: **zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/policejni-razie-v-czechinvestu-se-tyka-tendru-na-vyhledavani-nemovitosti-903489**.

[39] Zahraniční politika České republiky. Data I–VI/2012. On-line: **www.mzv.cz/public/ef/e6/e6/855595_770627_data4_6_2012.pdf**.

[40] Zahraniční politika České republiky. Data VII–IX/2012. On-line: **www.mzv.cz/public/6f/e2/61/910564_824818_ZP_data7_9_final.pdf**; Zahraniční politika České republiky. Data X–XII/2012. On-line: **www.mzv.cz/public/dc/42/af/957553_883133_data_10_12_2012.pdf**.

[41] Zahraniční politika České republiky. Data IV–VI/2012, op. cit.; Zahraniční politika České republiky. Data X–XII/2012, op. cit.

[42] Srv. např. Zahraniční politika České republiky. Data X–XII/2012, op. cit., s. 155.

[43] *Měla by ČR přehodnotit svůj postoj k fiskálnímu paktu?* EurActiv: On-line: **www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/mela-by-ceska-vlada-prehodnotit-svuj-postoj-k-fiskalnimu-paktu-eu-010836**.

[44] Zahraniční politika České republiky. Data I–III/2012, s. 61–62. On-line: **www.mzv.cz/public/54/a/d8/815580_733362_data1_2012.pdf**.

[45] *Ekonomická diplomacie na truc*, op. cit.

Tabulka 1:
Vývoj ekonomických veličin podporovaných v rámci ekonomické diplomacie v posledních deseti letech[1]
(v mld. Kč, zaokrouhleno)

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	Hod-nota	03/02	Hod-nota	04/03	Hod-nota	05/04	Hod-nota	06/05	Hod-nota	07/06	Hod-nota	08/07	Hod-nota	09/08	Hod-nota	10/09	Hod-nota	11/10	Hod-nota	12/11
Vývoz z ČR	1371	109,3	1723	125,7	1869	108,5	2145	114,8	2479	115,6	2474	99,8	2131	86,2	1829	85,8	2448,9	133,9	2577	105,2
Obchodní bilance	-70	X	-13	X	59	X	65	X	121	X	103	X	181	X	152	X	94	X	145,8	X
Příjmy z cestovního ruchu	100	104,2	107	107,0	112	104,7	125	111,6	129	103,2	122	94,6	122	100,4	93	96,2	135	145,5	137,8	102,1
Bilance cestovního ruchu	46	X	49	X	54	X	63	X	56	X	45	X	45	X	35	X	54	X	53,7	X
Bilance běžného účtu	-160,6	X	-147,5	X	-39,8	X	-77,2	X	-113,1	X	-22,9	X	-37,0	X	-91	X	-109	X	-94	X
Čistý příliv PZI	59	X	128	X	279	X	123	X	212	X	110	X	52		117	X	96	X	207	X
Čisté PZI do zahraničí	6	X	26	X	-0	X	33	X	33	X	74	X	26	X	18	X	20	X	26	X
Bilance PZI	54	X	102	X	280	X	90	X	179	X	36	X	26	X	99	X	76	X	181	X

Prameny: Česká národní banka. On-line: **www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance_q/bop_czk_2012.ht**; **www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance_q/bop_czk.htm**; **www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance_q/index.html**; Český statistický úřad. On-line: **www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/1409-10**.

[1] V zájmu zachování kontinuity jsou převzaty názvy i struktura zavedené ve starších vydáních ročenky Janem Hříchem.
[2] Obchodní bilance podle metodiky platební bilance (tj. statistická hodnota podle přepočtu FOB/FOB).
[3] Čistá repatriace investic zpět do ČR.

Tabulka 2:
Zahraniční obchod ČR se zbožím v jednotlivých měsících roku 2012
(mld. Kč, zaokrouhleno)

Ukazatel	Leden		Únor		Březen		Duben		Květen		Červen		Červenec	
	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index
Vývoz	252,5	112,5	252,2	115,4	278,0	106,7	248,7	107,9	257,1	104,7	263,1	106,7	245,1	111,3
Dovoz	221,9	107,4	223,4	109,0	240,5	101,5	228,1	105,0	236,7	101,4	235,3	102,5	221,5	106,3
Obrat	477,4	110,8	475,6	112,3	523,5	105,2	476,8	106,5	493,8	103,1	498,4	104,7	466,6	108,9
Bilance[4]	30,6	+12,8	28,9	+14,6	37,5	+13,9	20,7	+7,3	20,4	+8,1	27,8	+11,1	23,7	+11,7

Ukazatel	Srpen		Září		Říjen		Listopad		Prosinec		I–XII celkem	
	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index	Hodnota	Index
Vývoz	237,8	108,0	257,6	100,6	284,8	108,5	274,9	103,1	210,8	92,9	3062,8	106,4
Dovoz	221,7	101,3	226,3	96,9	251,0	109,0	241,4	97,3	204,4	93,0	2752,0	102,4
Obrat	459,5	104,7	483,9	98,7	535,8	108,8	516,3	100,3	415,2	93,0	5 814,8	104,5
Bilance[4]	16,1	+ 15,0	31,3	+1,6	33,8	+1,6	33,5	+15,1	6,4	-0,8	310,8	119,6

Pramen: Český statistický úřad. On-line: **www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/vzo020613_113.xls/$File/vzo020613_1.xls**.
[4] Místo meziročního indexu absolutní rozdíl velikosti salda obchodní bilance oproti stejnému období roku 2011.

Kapitola 17
Energetika ve vnějších vztazích České republiky

Lukáš Tichý

ENERGETIKA VE VNĚJŠÍCH VZTAZÍCH ČESKÉ REPUBLIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Zatímco v roce 2011 byla v oblasti energetiky globálním tématem číslo jedna havárie japonské jaderné elektrárny Fukušima, která následně rozpoutala intenzivní diskusi o jaderné bezpečnosti, rok 2012 byl co do událostí a témat podstatně bohatší. Tyto skutečnosti v roce 2012 přímo či nepřímo ovlivňovaly i českou energetickou bezpečnost a politiku – její vnitřní a vnější dimenzi, která se vyvíjela především v kontextu agendy energetické politiky EU.

Vedle výpadku dodávek ropy z Íránu[1], který v polovině února 2012 zastavil vývoz ropy do šesti zemí EU[2] v důsledku zavedení ropného embarga, řešila EU na začátku února 2012 také mírný pokles dodávek ruského plynu do řady evropských zemí, např. ČR, Polska, Slovenska, Rakouska, Maďarska, Bulharska, Rumunska, Řecka a Itálie. Snížení dodávek z Ruska bylo důsledkem mimořádně mrazivého počasí v Rusku a v celé východní Evropě, kdy Gazprom se rozhodl část dodávek plynu určeného pro evropský trh použít pro domácí trh.[3] Vedle toho musely některé evropské země, např. Polsko a Německo, ale především pak Česká republika, po celý rok 2012 řešit výpadek ruských dodávek ropy přes ropovod Družba. Další spornou otázkou v energetických vztazích mezi EU a Ruskem bylo rozhodnutí Evropské komise z 4. 9. 2012 o zahájení vyšetřování ruské plynárenské společnosti Gazprom z důvodů možného zneužití dominantního postavení a porušování pravidel hospodářské soutěže na trzích s plynem v zemích střední a východní Evropy. Naopak podle mluvčího Gazpromu Sergeje Kuprijanova bylo cílem vyšetřování donutit Gazprom, aby snížil ceny plynu na evropských trzích.[4]

Stejně jako rok předtím, také v roce 2012 řešila Evropská komise pomalý pokrok v budování jednotného energetického trhu a zaostávání řady členských států v implementaci příslušných legislativních opatření, především třetího liberalizačního balíčku.[5] Zároveň dokončení plně funkčního vnitřního trhu s energiemi brání také

pomalá výstavba a modernizace energetické infrastruktury, konkrétně elektrických sítí, jež představují nezbytnou podmínku pro instalaci nových obnovitelných zdrojů (OZE), které společně s energetickou účinnosti a emisními povolenkami byly během roku 2012 jednou z hlavních priorit energetické politiky EU. Přitom vytvoření společného, plně liberalizovaného a vzájemně propojeného energetického trhu v EU, na který může být mj. dodáván zvýšený objem zkapalněného zemního plynu nebo břidlicový plyn v podobě LNG, by mohlo vést k dalšímu posílení hospodářské soutěže a energetické bezpečnosti členských států včetně ČR.

V neposlední řadě událostí, jež podobně jak předchozí měla v roce 2012 přímý vztah k energetické bezpečnosti a politice ČR, bylo jednání o výsledcích zátěžových testů jaderných elektráren v Evropské unii, které Evropská komise zveřejnila formou sdělení začátkem října 2012. Tyto testy, k nimž se Komise rozhodla přikročit v roce 2011 po havárii v japonské jaderné elektrárně Fukušima, zahrnovaly také české jaderné reaktory v Dukovanech a Temelíně. Evropská komise ve svém sdělení konstatovala, že většina jaderných elektráren v Evropské unii splňuje vysoké standardy bezpečnosti, téměř všechny však budou potřebovat určitá zlepšení. Podle vyjádření skupiny ČEZ testy v případě Dukovan konstatovaly vysokou úroveň bezpečnosti provozu a robustnost elektrárny; v případě Temelína bylo doporučeno zvýšení ochrany naftových čerpadel pro případ povodní či úpravy týkající se operací se zpětným obvodem.[6]

Rozvoj jaderné energetiky v ČR společně s problematikou nežádoucích přetoků německé elektřiny přes tuzemskou elektrickou soustavu a nepravidelnými dodávkami ruské ropy přes ropovod Družba byly v roce 2012 jedny z nečastěji diskutovaných témat české politické, ale i veřejné diskuse. Vedle toho tématem číslo jedna české politické a veřejné diskuse byl stejně jako v roce 2011 především probíhající tendr na výstavbu dvou nových bloků JE Temelín. Poté, co společnost ČEZ 3. 7. 2012 obdržela od všech tří zahraničních uchazečů – rusko-českého konsorcia MIR.1200, složeného ze společností Atomstrojexport, Škoda JS a Gidropress, americko-japonské společnosti Westinghouse a francouzského koncernu Areva – jejich nabídky na výstavbu JE Temelín, rozhodla se o tři měsíce později, tj. 5. října vyřadit společnost Areva z tendru. Zároveň se během roku 2012, především kvůli údajně vysokým ekonomickým nákladům a sílícím pochybnostem o finanční návratnost dokončené JE Temelín v důsledku nízkých cen elektřiny na burzách, intenzivně spekulovalo o možnosti zrušení veřejného tendru společností ČEZ.

Přitom se zvýšením podílu jaderné energie v energetickém mixu ČR počítá dokument Ministerstva průmyslu a obchodu ČR s názvem *Surovinová politika České republiky* z července 2012, který k posílení energetické bezpečnosti ČR vyzývá *„neoddalovat výstavbu dvou jaderných bloků v JE Temelín“*.[7] Podobně až s 50% podílem jaderné energie na výrobě elektrické energie do roku 2040, čehož má být dosaženo *„výstavbou 2 nových bloků JE v Temelíně, prodloužením provozu současných čtyř bloků a výstavbou nového pátého bloku v JE Dukovany,“*[8] počítá také *Aktualizace Státní energetické koncepce České republiky* (ASEK) z listopadu 2012.[9] V oblasti mezinárodních energetických vztahů pak SEK z roku 2012 doporučuje v souladu s cíli energetické politiky EU a za účelem zajištění energetické bezpečnosti, zaměřit po-

zornost České republiky ve své vnější energetické politice především na prostor Evropské unie, Visegrádské čtyřky, ale také na spolupráci s regiony východní a jihovýchodní Evropy a zeměmi tzv. Jižního koridoru.[10]

Přestože téma vnější dimenze energetické politiky ČR nepatří tradičně u českých politických stran k zásadním otázkám, jednou z mála výjimek představovala v roce 2012 otázka dostavby JE Temelín, kdy např. předseda ČSSD Bohuslav Sobotka během prosincového setkání s ministryní zahraničních věcí USA Hillary Clintonovou několikrát zdůraznil, že *„pro Česko je důležité mít garance konečné ceny, termínu dokončení a bezpečnosti jaderné elektrárny Temelín“*.[11] Podobně se vyjádřil i poslanec Pavel Hojda (KSČM), který považuje *„za nezbytně nutné, aby vítěz soutěže o dostavbu jaderné elektrony Temelín garantoval bezpečnost, kvalitu, jasný termín dokončení a jasnou konečnou cenu. Velmi důležitá bude také možnost zapojení českých firem.“*[12]

Výše zmíněná témata české politické diskuse společně s klíčovými událostmi v oblasti energetiky měly v roce 2012 zásadní vliv na směřování vnějších energetických vztahů ČR. Stejně jako rok předtím, také v roce 2012 byly aktivními aktéry vnějších energetických vztahů především premiér ČR, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, ale i prezident ČR. Zároveň z pohledu vnější dimenze energetické bezpečnosti byl na multilaterální úrovni pro Českou republiku v roce 2012 klíčový zejména prostor Evropské unie. Pro multilaterální rozměr vnějších energetických vztahů ČR byla velmi důležitá také spolupráce s ostatními středoevropskými zeměmi v rámci Visegrádské čtyřky. V bilaterálních energetických vztazích se pak ČR v roce 2012 nejvíce orientovala na SRN, Rakousko, ale především na Rusko, USA a Francii.

VNĚJŠÍ ENERGETICKÉ VZTAHY ČESKÉ REPUBLIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Multilaterální rozměr vnějších energetických vztahů ČR

Energetická bezpečnost ČR a EU

Na úrovni EU je pozice ČR v oblasti energetiky, podobně jako u ostatních členských států, ovlivňována jednak mechanismem vyjednávání, kdy řadu energetických otázek prosazuje ČR ve spolupráci s dalšími státy EU, ale také specifickými podmínkami, které v případě ČR vycházejí mj. z minimálních zásob nerostných surovin (ropy a zemního plynu) na svém území a vedou k hledání jiných zdrojů výroby elektrické energie (z jádra a uhlí). Zároveň aktivita ČR v rámci EU je určována energetickými prioritami a zájmy, jež se snaží prosazovat v souladu s cíli energetické politiky EU, jako je energetická bezpečnost (právo členských států rozhodovat o složení energetického mixu, využívání jaderné energetiky, diverzifikace přepravních tras atd.) a konkurenceschopnost (podpora dokončení liberalizace vnitřního energetického trhu, propojení přepravních tras a přenosových soustav mezi členskými státy uvnitř EU atd.), přičemž v oblasti energetiky nemá ČR pouze jednu roli, ale ta se mění téma od té-

matu. Pokud jde o třetí hlavní cíl unijní energetické politiky, tj. udržitelnost (podpora OZE, energetická účinnost a snižování emisí CO_2 atd.), vystupuje ČR vůči němu spíše skepticky a na půdě EU vyjadřuje kriticky své připomínky. Na druhou stranu ČR svým rozhodováním neblokuje hlavní cíle a směřování energetické politiky EU, ale naopak snaží se být konzistentní a ve většině případů také je.

V porovnání s předchozím rokem 2011[13] byla aktivita ČR v roce 2012 v oblasti energetiky na úrovni EU velmi podobná. To bylo patrné již během jednání v Paříži 10. 2. 2012, kde vládní představitelé ČR a dalších 15 zemí EU[14], které se rozhodly pro pokračování v jaderné energetice, definovali cíle evropské energetické politiky založené na čtyřech pilířích, kterými jsou bezpečnost dodávek energií, kupní síla spotřebitelů, boj proti oteplování klimatu a průmyslová konkurenceschopnost. V průběhu schůzky v Paříži zdůraznil český ministr průmyslu a ochodu Martin Kuba jednak nutnost koordinace energetické politiky ze strany členských států a zároveň potřebu další výstavby energetické infrastruktury, aby se *„problémy v přenosu energie v důsledku podpory obnovitelných zdrojů energie neprohlubovaly“*.[15] Zároveň M. Kuba v Paříži upozornil na skutečnost, že pro ČR je myšlenka centrálního určení energetického mixu z úrovně Evropské komise nepřijatelná.

Částečně i pod vlivem pařížské schůzky soustředila EU během roku 2012 svoji pozornost v energetické politice především na řadu dílčích otázek v rámci prioritního cíle energetické udržitelnosti, která měla bezprostřední vliv i na energetickou politiku ČR. Již v březnu 2012 schválil Evropský parlament nezávazně dokument s názvem *Plán přechodu na konkurenceschopné nízkouhlíkové hospodářství do roku 2050*, který má do roku 2050 přinést snížení emisí CO2 až o 80–95 % a přizpůsobení energetické, dopravní a zemědělské politiky EU. Zároveň podle dokumentu má EU v rámci boje za nízkouhlíkovou ekonomiku zlepšit svůj systém obchodování s emisními povolenkami.[16] V této souvislosti pak Evropská komise začátkem července 2012 rozhodla, že Bulharsko, Rumunsko a ČR mohou od roku 2013 i nadále poskytovat svým elektrárenským společnostem emisní povolenky zdarma, ovšem za předpokladu, že podniky budou ekvivalent hodnoty povolenek investovat do modernizace.[17] Následně Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR v září v souladu s předpisy EU schválila a prezident Václav Klaus v listopadu 2012 podepsal nový zákon č. 383/2012 Sb. o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů, který umožní zavést aukce emisních povolenek, přičemž část povolenek bude moci stát dávat firmám zdarma.[18]

Naopak konfliktní otázkou ve vztazích mezi ČR a Evropskou komisí bylo téma energetické účinnosti zaměřené na tzv. energetické štítky, kdy Komise v březnu 2012 pohrozila ČR soudem kvůli směrnici upravující energetické štítky z důvodu nedostatečné informovanosti, zda ČR pravidla správně převedla do svého práva.[19] Ve snaze vyhnout se šetření ze strany Komise, schválila Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 20. 6. 2012 novelu zákona č. 406/2000 Sb. o hospodaření energií (energetických průkazech budov),[20] která mj. zavádí povinné označování budov energetickými štítky, podobně jako je tomu nyní u elektrospotřebičů.[21]

Nicméně prezident V. Klaus novelu zákona v srpnu vetoval[22], s odůvodněním, že směrnice EU, kterou novela do české legislativy zavádí, *„nutí k zateplování i soukromé subjekty, jako kdyby stát a EU lépe než majitelé domů věděly, co je pro ně dobré“*.[23]

Spornou otázkou bylo v roce 2012 pro ČR na úrovni EU také téma podpory obnovitelných zdrojů[24], kdy Evropská komise začátkem června 2012 publikovala sdělení s názvem *Obnovitelná energie: významný činitel na evropském trhu s energií*, ve kterém vyzvala členské státy k harmonizaci a intenzivnějšímu obchodování mezi členskými státy s energiemi pocházejícími z obnovitelných zdrojů a k vytvoření pevného právního rámce po roce 2020.[25] Podle M. Kuby podpora obnovitelných zdrojů příliš zvyšuje ceny elektřiny, což je patrné na příkladu Německa, kde *„odklon od jaderné energetiky a dotace do obnovitelných zdrojů zdražují elektřinu pro německý průmysl"*.[26] Naopak ČR počítá do budoucna spíše s využitím jaderné energie z jaderných elektráren, přičemž finanční podpora obnovitelných zdrojů by měla být utlumena.[27] Již předtím se kriticky k podpoře obnovitelných zdrojů vyjádřil také V. Klaus, když zdůraznil, že: *„Dotace obnovitelných zdroj jsou neefektivní. Namísto dotací obnovitelných zdrojů by se měla věnovat pozornost například možnostem těžby břidlicového plynu, který by mohl snížit dovozní závislost Evropy."*[28]

Otázkou těžby břidlicového plynu v EU, vlivu využívání těžby nových energetických surovin na energetické trhy, ale také široce diskutovanou otázkou vlivů produkce břidlicového plynu na životní prostředí se během roku 2012 intenzivně zabývala jak Evropská komise[29], tak Evropský parlament[30], podle kterého rozhodnutí, zda břidlicový plyn těžit, nebo ne, by mělo být věcí každého členského státu.[31] Stejně jako u jaderné energie, také na možnost potenciální těžby a využití břidlicového plynu neexistuje mezi členskými státy jednotné stanovisko, kdy např. Česká republika[32] a Francie[33] těžbu na svém území prozatím nepovolily. Naproti tomu Polsko[34] nebo Velká Británie[35] těžbu břidlicového plynu do budoucna plánují.

V neposlední řadě se EU během roku 2012 ve své energetické politice zaměřila v rámci cíle konkurenceschopnosti na proces budování jednotného vnitřního trhu s energiemi. V této souvislosti vydala Komise koncem listopadu 2012 sdělení s názvem *Zajistit fungování vnitřního trhu s energií*, které hodnotí momentální stav a analyzuje přetrvávající překážky na vnitřním energetickém trhu. Ve vztahu k České republice doporučila Komise, aby pokročila v propojení své energetické infrastruktury s Polskem, Německem a Rakouskem a zajistila úpravu plynovodů pro oboustranné toky suroviny, což by mělo přispět k většímu zapojení do jednotného energetického trhu v EU.[36] V souladu se závěry Komise jednali ministři EU pro energetiku na prosincovém zasedání Rady[37] o dokončení vnitřního energetického trhu, jehož realizace se podle ministrů v původně plánovaném termínu, tj. v roce 2014, nepodaří naplnit. Ministr průmyslu a obchodu Kuba na jednání znovu zopakoval, že ČR považuje za jednu z největších bariér dokončení vnitřního trhu s energiemi problém neplánovaných toků elektřiny, který je důsledkem rozsáhlé instalace obnovitelných zdrojů a nedostatečné infrastruktury v Německu.[38]

Energetická bezpečnost ČR a zemí V4

Budování vnitrního energetického trhu, propojování národních přenosových soustav, ale především energetická bezpečnost a využívání jaderné energetiky byly v roce 2012 hlavními tématy jednání představitelů Visegrádské čtyřky. Nicméně intenzita setkávání a vyjednávání středoevropských politických představitelů v rámci V4, částečně

i pod vlivem končícího českého předsednictví v rámci platformy V4, byla na multilaterální úrovni oproti roku 2011 o něco menší. U příležitosti končícího předsednictví ČR se 22. června sešli premiéři V4 v Praze, aby zhodnotili rok českého předsednictví, které mezi hlavními prioritami mělo energetickou bezpečnost, jadernou energetiku či budování regionálního energetického trhu, a zároveň projednali program následujícího polského předsednictví zaměřeného na energetickou spolupráci v rámci V4 a budování tzv. severojižního (energetického) propojení.[39]

Otázka energetické bezpečnosti byla v roce 2012 společným tématem také bilaterálních energetických vztahů České republiky s ostatními zeměmi V4. Během roku 2012 řešila ČR s Polskem na půdě EU především problém s náhlými přesuny energie z obnovitelných zdrojů z Německa do ČR a Polska. Jejich četnost a intenzita již nabyly takového rozměru, že zásadním způsobem ohrožují bezpečný provoz sítí nejen v České republice a Polsku, ale i v dalších zemích střední Evropy.

Naopak ve vztazích mezi ČR a Slovenskem byla hlavní otázkou především jaderná energetika, její budoucí využití a bezpečný provoz českých a slovenských jaderných elektráren, vyplývající ze zprávy evropských jaderných regulátorů (ENSREG) o zátěžových testech elektráren v Evropě. Svůj pozitivní postoj k jaderné energetice potvrdily oba státy na společném jednání v Uherském Hradišti a Trenčíně koncem října 2012, kde jak český premiér Petr Nečas, tak slovenský předseda vlády Robert Fico zdůraznili, že ČR a Slovensko budou spolupracovat v otázkách jaderné energetiky a své rozhodnutí pro jádro budou hájit také v EU. Podle P. Nečase je *„další pokračování programu jaderné energetiky ve Slovenské i České republice v našem společném zájmu, u obou zemí je to národní zájem“*.[40] Zároveň u příležitosti vzájemného setkání uveřejnili oba předsedové vlád dokument s názvem *Společné prohlášení zasedání vlád České republiky a Slovenské republiky*, ve kterém se oba státy mj. zavázaly věnovat společné úsilí otázce dokončení vnitřního trhu s energií a odstranění všech existujících bariér na trhu a spolupracovat při prosazování svých politik v oblasti jaderné energetiky, především v rámci EU.[41]

Podobný postoj k jaderné energetice potvrdili také český prezident a jeho maďarský protějšek János Áder během společného setkání v Budapešti začátkem prosince 2012, kde se oba prezidenti shodli, že Česká republika a Maďarsko mají společný zájem na rozšiřování svých jaderných elektráren a budou o své jaderné energetice v rámci Evropské unie rozhodovat suverénně a obhajovat ji.[42] V. Klaus v této souvislosti uvedl, že *„jestli hledáme společná témata, věci, ve kterých máme společný názor a jsme schopni je společně prosazovat, tak obhajoba jaderné energetiky by mohla být takovým jedním společným zájmem Maďarska a ČR“*.[43]

Bilaterální rozměr vnějších energetických vztahů ČR

Energetické vztahy ČR–Rakousko

Naopak otázkou rozdílných názorů byla, podobně jako v minulém roce, jaderná energie ve vztazích mezi ČR a tradičně dlouhodobým odpůrcem jádra Rakouskem, jehož některé spolkové země (zejména Horní a Dolní Rakousy) a ekologické organizace v roce 2012 intenzivně vystupovaly proti dostavbě JE Temelín. Již začátkem

ledna pohrozili představitelé Horních Rakous další ze série žalob proti české elektrárenské společnosti ČEZ kvůli údajnému ignorování námitek rakouské spolkové země ohledně bezpečnosti JE Temelín.[44] Poté, co rakouský Nejvyšší soud v říjnu potvrdil rozhodnutí hornorakouského soudu nižší instance, že spolková země Horní Rakousy nemůže žalovat společnost ČEZ, pohrozil hornorakouský zemský hejtman Josef Pühringer kvůli JE Temelín stížností k Evropskému soudnímu dvoru nebo Evropskému soudu pro lidská práva.[45]

Zároveň se Dolní Rakousy rozhodly v dubnu 2012 vydat odmítavé stanovisko k zamýšlenému rozšíření JE Temelín.[46] Podobně odmítavě se v rámci procesu hodnocení vlivu stavby na životní prostředí postavili proti dostavbě JE Temelín i obyvatelé Horních Rakous, kteří shromáždili přes 21 000 výhrad.[47] Ve snaze zmírnit rakouské obavy z jaderné energie, jednal 13. 11. 2012 o dostavbě JE Temelín během státní návštěvy Rakouska prezident Václav Klaus se svým rakouským protějškem Heinzem Fischerem. V. Klaus na jedné straně uvedl, že *„ČR nepodléhá iracionálnímu fanatismu a hodlá pokračovat v jaderné energetice a rozšiřovat JE Temelín“*.[48] Na druhou stranu prezident Klaus ubezpečil rakouského prezidenta, že stejně jako Rakousku, také České republice velmi záleží na bezpečnosti jaderné energetiky.[49]

Energetické vztahy ČR–Německo

Podobně byla v roce 2012 spornou otázkou jaderná energetika a dostavba JE Temelín i v energetických vztazích mezi ČR a Německem. Kromě toho musela ČR během roku 2012 řešit také problém s nežádoucím přenosem německé elektřiny přes tuzemskou přenosovou síť, což ve svém důsledku může vést až k tzv. blackoutu.[50] Mezi faktory, které způsobují nadměrné zatížení české přenosové soustavy, patří mj. rozhodnutí německé vlády o odstavení osmi jaderných elektráren v zemi a větší spoléhání na využití obnovitelných zdrojů při výrobě elektřiny, s čímž bezprostředně souvisí zvýšený nárůst nárazového výkonu větrných parků na severu Německa a výrazný nárůst instalovaného výkonu německých fotovoltaických elektráren, který není zajištěn dostatečnou přenosovou soustavou na území Německa. Na druhou stranu, zatímco u jaderné energie bude dosažení konsenzu mezi Českou republikou a SRN velmi obtížné, v případě neplánovaného toku elektřiny je snaha řešit tento problém jak ze strany Německa[51], tak ČR[52].

Již začátkem roku 2012 generální ředitel provozovatele soustavy ČEPS Vladimír Tošovský v souvislosti s nežádoucím přetokem elektřiny ze SRN do ČR upozornil na možnost, že *„krajním řešením pro omezení přenosu elektřiny může být až instalace transformátorů na hranicích s Německem“*.[53] Zároveň ČEPS požadoval, aby kvůli náhlým přetokům elektřiny z Německa zrušily Rakousko s Německem tradiční obchodní zónu.[54]

Otázku nežádoucího přetoku elektřiny, ale i výstavbu JE Temelín řešili také český premiér P. Nečas s německou kancléřkou Angelou Merklovou 3. 4. 2012 během vzájemného setkání v Praze. Český premiér ubezpečil německou kancléřku, že ČR nehodlá na hranicích stavět transformátory, které by přenos energie blokovaly, a zdůraznil plán ČR investovat do posílení tuzemské sítě, neboť *„cílem české vlády není oddělování sítí, ale integrace evropských energetických sítí“*.[55] A. Merkelová naopak

ujistila českého premiéra, že Německo zrychlí schvalovací řízení pro výstavbu a modernizaci své energetické soustavy a bude řešit problémy s náhlými přesuny energie z německých obnovitelných zdrojů do ČR. Podobná ujištění o řešení problému s nežádoucím zatěžováním české přenosové sítě ze strany Německa a urychlení modernizace německých rozvodných sítí zmínil o týden později také premiér Saska-Anhaltska Reiner Haseloff[56] během setkání s českým premiérem P. Nečasem.[57]

Naopak shody mezi ČR a Německem se během roku 2012 nepodařilo dosáhnout ani v otázce jaderné energie, kde Německo po nehodě v japonské jaderné elektrárně Fukušina ohlásilo do konce roku 2022 uzavření všech svých jaderných elektráren a definitivní odklon od nukleární energie, ani v případě JE Temelín, proti jejíž dostavbě protestovaly během roku jak německé ekologické a protijaderné organizace, tak některé spolkové země, zejména Bavorsko a Sasko. Podle Ministerstva životního prostředí ČR byla v důsledku opožděného zveřejnění dokumentu o vlivu výstavby dalších dvou bloků JE Temelín na životní prostředí k připomínkovému řízení německé veřejnosti ze strany politických představitelů v Bavorsku a Sasku Česká republika nucena posunout termín celého schvalovacího procesu ekologických dopadů dostavby JE Temelín o měsíc.[58]

V neposlední řadě se v roce 2012 do česko-německých energetických vztahů dostala také otázka možného odstoupení německé energetické společnosti RWE od projektu evropského plynovodu Nabucco, jehož výstavbu ČR dlouhodobě podporovala, což by ohrozilo celý projekt. Nicméně vzhledem k tomu, že původní verze plynovodu Nabucco byla nahrazena kratším projektem, tzv. plynovodem Nabucco-West, který by měl přivádět zemní plyn z turecko-bulharské hranice do Baumgartenu v Rakousku, a zároveň plynovod Nabucco-West čelí konkurenci jiných projektů, jako je Transadriatický plynovod (TAP), interkonektor spojující Turecko s Řeckem a Itálií (ITGI) či plynovod TANAP (Trans-Anatolian Gas Pipeline), není toto rozhodnutí německé společnosti úplně překvapivé.[59] V souvislosti s plánovaným odstoupením německé společnosti od projektu Nabucco pak česká, ale i zahraniční média spekulovala o možných komplikacích, jež by mohl tento krok přinést v souvislosti s rozhodnutím RWE prodat části svého majetku, včetně společnosti Net4Gas, která je v České republice hlavním provozovatelem sítě plynovodů. Podle agentury Reuters v případě, že RWE nebude součástí konsorcia, které chce plynovod Nabucco vybudovat, pak to znamená horší vyhlídky i pro společnost NET4Gas[60], jež by mohla být postupem času méně životaschopná.[61]

Energetické vztahy ČR–Rusko

Energetické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací se v roce 2012 vyvíjely ve dvou protichůdných tendencích. Na jedné straně Česká republika, stejně jako další evropské státy, zaznamenala během února 2012 mírný (30 až 50 %) pokles dodávek ruského zemního plynu přes Ukrajinu, které Gazprom v důsledku mimořádně mrazivého počasí použil pro domácí trh. Nicméně oproti roku 2009 nešlo v tomto případě o žádnou krizovou situaci, neboť všechny země byly schopny zajistit si suroviny z jiných zdrojů, buď ze zásobníků, nebo náhradní dodávky, ve formě zkapalněného plynu.[62] Dodávky zemního plynu do Evropy obnovila společnost Gazprom úplně až 20. 2. 2012.

Zároveň Česká republika, stejně jako sousední země Polsko a Německo, řešila během roku 2012 výkyvy v dodávkách ruské ropy přes ropovod Družba v důsledku rozhodnutí ruských obchodních společností Rosněfť a Lukoil využít pro dodávky ropy do střední Evropy jiné cesty než ropovod Družba s cílem získat za své dodávky lepší finanční podmínky.[63] Přestože ruská energetická společnost Gazprom Něfť v dubnu oznámila zvýšení dodávek ropy typu Urals do České republiky ropovodem Družba[64], objem ruské ropy se po zbytek roku 2012 spíše nadále snižoval,[65] přičemž pokles dodávek ruské ropy ČR kompenzovala zvýšením dodávek ropy přes alternativní ropovod Ingolstadt–Kralupy–Litvínov (IKL).[66]

Na druhou stranu se česko-ruské energetické vztahy, stejně jako v roce 2011, opatrně ubíraly směrem ke zlepšení vzájemné spolupráce, která byla podpořena jednak sérií obchodních dohod mezi ruskými a českými společnostmi, ale také zvýšenou aktivitou českých firem na ruském trhu. Důležitým faktorem, jenž ke zlepšení energetických vztahů mezi Ruskem a ČR v posledních několika letech asi nejvíce přispívá, je zájem ruských společností Atomstrojexport a Gidnopress, které tvoří součást rusko-českého konsorcia MIR.1200, o zakázku na dostavbu dalších dvou bloků JE Temelín.

Podle šéfa ruské jaderné agentury Rosatom Sergeje Kirijenka jednou z hlavních předností rusko-českého konsorcia v tendru na dostavbu JE Temelín jsou nabízené tlakovodní reaktory tří a půlté generace VVER 1200, každý o výkonu 1200 megawattů, jejichž starší verze (tlakovodní reaktory VVER 1000 s výkonem 1000 MW/blok) tvoří v současné době první dva bloky JE Temelín.[67] Zároveň S. Kirijenko začátkem června několikrát zopakoval, že hlavní výhodu oproti konkurenci vidí v tom, že české podniky již znají ruské technologie a rusko-české konsorcium nabízí 70– 80% podíl zapojení českých firem na veřejné zakázce.[68]

Stejně jako v předchozím roce, také během roku 2012 uzavřely v souvislosti s dostavbou JE Temelín ruské společnosti celou řadu dohod a memorand s českými podniky. Například 20. března ruská společnost Rusatom Overseas ze skupiny Rosatom podepsala memoranda o porozumění při budoucí spolupráci s desítkou českých a slovenských společností.[69] V květnu 2012 pak rusko-české konsorcium MIR.1200 podepsalo dodavatelské smlouvy s českými podniky I & C Energo a PSG – International, které budou pracovat jako dodavatelé při případném vítězství konsorcia v tendru na dostavbu JE Temelín.[70] V neposlední řadě Rusatom Overseas podepsala 20. června memoranda o spolupráci s 13 českými společnostmi, jež budou působit jako subdodavatelé pro dceřiné firmy Rosatomu v případě, že získají zakázku na dostavbu JE Temelín.[71]

O dostavbě JE Temelín jednal také český ministr průmyslu a obchodu M. Kuba v Moskvě 24. září s ruským ministrem energetiky Alexandrem Novakem, ministrem průmyslu a obchodu Denisem Manturovem a ministrem regionálního rozvoje Olegem Govurunem, které ujistil, že *„tendr na dostavbu JE Temelín bude ‚naprosto čistý' a rozhodne technologie, cena a financování, jakož i zapojení českým do tendru"*.[72] M. Kuba s ruskými partnery jednal také o dodávkách ropy a plynu a podpořil možnosti českých firem podílet se na modernizaci ruského průmyslu či na zvyšování energetické efektivity. Na rozdíl od předchozích let byly české společnosti během roku 2012 na ruském trhu mnohem aktivnější, zejména v energetickém sektoru, kde

s ruskými společnostmi podepsaly celou řadu kontraktů od dodávek dílčích komponent přes modernizaci až po výstavbu nových zařízení.[73]

Energetické vztahy ČR–USA

Stejně jako rok předtím, i v roce 2012 se energetické vztahy mezi ČR a USA vyvíjely ve znamení dalšího posilování vzájemné jaderné spolupráce a zájmu americko-japonské společnosti Westinghouse o dostavbu JE Temelín. Tato témata se v roce 2012 dostala také do agendy jednání mezi politickými představiteli ČR a USA.

Dostavba JE Temelín byla jedním z hlavních bodů setkání ministra průmyslu a obchodu M. Kuby a amerického ministra energetiky Stevena Chu, které se uskutečnilo v Praze 27. 4. 2012. Český ministr během schůzky amerického ministra energetiky ubezpečil, že *„z pohledu české strany probíhá výběrové řízení transparentním způsobem v souladu s časovým harmonogramem"*.[74] Zároveň ministr Kuba upozornil S. Chua, jak je důležité zapojit do zakázky české firmy. Již 19. dubna měl na okraj zasedání ministrů zahraničních věcí NATO v Bruselu jednat o dostavbě JE Temelín také ministr zahraničních věci Karel Schwarzenberg s šéfkou americké diplomacie H. Clintonovou. Nicméně k setkání obou představitelů nakonec nedošlo.[75] H. Clintonová se K. Schwarzenbergem, ale i s premiérem P. Nečasem, nakonec setkala až 3. prosince v Praze, kam přijela podpořit nabídku japonsko-americké společnosti Westinghouse na dostavbu JE Temelín.

V roce 2012 byla na českém trhu aktivní také společnost Westinghouse, která pro JE Temelín nabízí podobné reaktory jako rusko-české konsorcium, konkrétně dva tlakovodní reaktory tří a půlté generace AP1000 1200, každý o výkonu 1154 megawattů. Podobně jako ruská společnost Atomstrojexport, také firma Westinghouse slíbila procentuální podíl na zakázce českým firmám a během roku 2012 podepsala s některými z nich dohody o spolupráci. Například koncem ledna česká stavební společnost Metrostav podepsala dohodu o budoucí spolupráci s firmou Westinghouse.[76] Podobně dohodu o strategickém partnerství podepsala začátkem července také strojírenská společnost Vítkovice.[77]

Vedle tendru na dostavbu JE Temelín se energetické vztahy mezi ČR a USA ubíraly v roce 2012 také směrem k posílení spolupráce v oblasti jaderné energetiky, kdy např. čeští vědci od února pomáhali americkému námořnictvu vylepšovat jaderné reaktory.[78] V polovině prosince pak ministr průmyslu a obchodu M. Kuba podepsal s americkým velvyslancem Normanem Eisenem memorandum, které má usnadnit spolupráci a výměnu informací v jaderné energetice.[79]

Energetické vztahy ČR–Francie

Diplomatická interakce o energetice mezi Českou republikou a Francií, podobně jako s Ruskem a USA, byla v roce 2012 ovlivněna dalším posilováním vzájemné jaderné spolupráce a především zájmem francouzského koncernu Areva o zakázku na dostavbu JE Temelín. V tomto ohledu je možné česko-francouzské energetické vztahy v roce 2012 rozdělit do dvou etap – před vyřazením a po vyřazení Arevy z tendru na dostavbu JE Temelín.

Stejně jako v předchozích letech, také během roku 2012 zdůrazňovali představitelé francouzské Arevy, ve snaze posílit šance na vítězství v tendru, přednosti svojí nabídky. Podle ředitele Arevy pro střední a východní Evropu Thomase Eprona může jeho společnost jako jediná nabídnout dva výrazně větší reaktory třetí generace EPR o celkovém výkonu 3300 megawattů. Zároveň v případě úspěchu v tendru na dostavbu JE Temelín počítá francouzská firma Areva s vytvořením zhruba 11 000 kvalifikovaných pracovních míst, z nichž většinu by měli obsadit Češi, a až 70 % z celé zakázky by podle T. Eprona mělo připadnout českým společnostem.[80] Za tímto účelem podepsala společnost Areva začátkem března smlouvy o porozumění při budoucí spolupráci se 14 českými firmami a o tři měsíce později pak uzavřela dohody s dalšími 11 českými firmami jako potenciálními subdodavateli v případě, že Areva získá zakázku na dostavbu JE Temelín.[81]

Spolupráce mezi ČR a Francií v oblasti jaderné energetiky pokračovala také na akademické úrovni, kdy např. v lednu 2012 podepsala francouzská státní společnost Areva memorandum se Západočeskou univerzitou v Plzni a pražskou ČVUT. V polovině května pak ČR a Francie podepsaly dohodu o posílení spolupráce mezi oběma zeměmi ve vzdělávání a odborné přípravě v jaderné energetice, která umožní intenzivnější výměnu studentů jaderné fyziky mezi českými a francouzskými vysokými školami.[82]

Zásadní událostí v česko-francouzských energetických vztazích v roce 2012 bylo začátkem října vyřazení společnosti Areva z veřejného tendru na dostavbu JE Temelín na základě rozhodnutí společnosti ČEZ kvůli porušení zákonných a obchodních pravidel a nesplnění podmínek zákona o veřejných zakázkách ze strany uchazeče.[83] Podle P. Nečase bylo jedním z možných důvodů vyřazení francouzské společnosti z tendru její podcenění příprav na dostavbu JE Temelín.[84] Naopak podle tiskového mluvčí Vincenta Floréaniho příčinou vyřazení Arevy z tendru na dostavbu JE Temelín mohlo být nedorozumění, které se Areva pokusí vyjasnit.[85] Zároveň společnost Areva plánuje podat stížnost k Evropské komisi kvůli vyjádření ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga, který během setkání s francouzským protějškem Laurentem Fabiusem v Paříži 4. října, tzn. den před oficiálním vyjádřením společnosti ČEZ, informoval francouzskou stranu o vyřazení Arevy z tendru.

Přestože francouzský koncern Areva neuspěl u společnosti ČEZ s pozdějšími námitkami, podle rozhodnutí Úřadu na ochranu hospodářské soutěže, kam začátkem listopadu 2012 poslala Areva své odvolání proti vyřazení z tendru, nesmí ČEZ zatím podepsat smlouvu s případným vítězem tendru na dostavbu JE Temelín.[86]

ENERGETIKA VE VNĚJŠÍCH VZTAZÍCH ČESKÉ REPUBLIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Klíčová témata, která v roce 2012 dominovala vnějším energetickým vztahům ČR, se bezprostředně promítla do činnosti jednotlivých institucionálních aktérů a intenzity jejich jednání. V tomto ohledu byla nejvíce aktivní vláda ČR prostřednictvím pre-

miéra P. Nečase a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR v podobě ministra průmyslu a obchodu. Stejně tak byla aktivita ve vnějších energetických vztahů patrná i ze strany Ministerstva zahraničních věcí ČR a částečně i českého prezidenta V. Klause.

Přestože aktivita prezidenta ČR ve vnějších energetických vztazích ČR, pokud jde o setkávání se zahraničními představiteli, v roce 2012 mírně klesla ve srovnání s předchozím rokem, Václav Klaus se o energetice opakovaně vyjadřoval na různých domácích či mezinárodních konferencích. Prezident ve svých vystoupeních, jako tomu bylo např. na konferenci v Chicagu 22. května, nejčastěji prosazoval dostavbu JE Temelín, obhajoval význam jaderné energetiky pro EU a kritizoval zásahy Komise do energetické politiky členských států, zejména pokud jde o naplňování cíle energetické udržitelnosti.[87]

Na vládní úrovni je významným aktérem samotná vláda ČR, která v roce 2012 projednávala *Analýzu právního rámce pro rozvoj jaderné energetiky v České republice*, jež zjednoduší a urychlí budoucí povolování a výstavbu bloků jaderných elektráren v ČR[88], jednala o aktualizované verzi *Státní energetické koncepce ČR* a schválila dokument s názvem *Surovinová politika ČR*. Aktivním a důležitým aktérem vlády ČR ve vnějších energetických vztazích byl český premiér Petr Nečas, který v průběhu roku 2012 jednal o dostavbě JE Temelín a jaderné energetice s představiteli USA, Francie, Slovenska a Nizozemska[89] a zároveň zmínil většinu energetických témat ve svých projevech. V případě Německa řešil český premiér P. Nečas několikrát kromě jaderné energie také problematiku nežádoucího přetoku elektřiny ze SRN do ČR.

Důležitým hráčem vnějších energetických vztahů bylo v roce 2012 také Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR a především jeho ministr Martin Kuba, který stejně jako P. Nečas jednal o tendru na dostavbu JE Temelín s představiteli USA, Ruska a Francie. Na jednáních EU řešil M. Kuba problematiku nedostačeného propojení národních přenosových soustav, liberalizaci vnitrního trhu s energiemi, prosazoval význam jaderné energie a kritizoval některá rozhodnutí Evropské komise ve vztahu k energetické bezpečnosti a politice ČR. Vedle toho český ministr průmyslu a obchodu jednal během čtyřdenní návštěvy Iráku začátkem června o energetických zájmech ČR v této zemi s iráckým ministrem průmyslu a nerostných zdrojů Ahmadem N. Al-Karbúlím a s místopředsedou vlády pro energetiku Husajnem Al-Šachristáním.[90]

V rámci ministerstva zahraničních věcí byla otázka vnějších energetických vztahů České republiky jedním z hlavních témat pro ministra Karla Schwarzenberga, jeho prvního náměstka Jiřího Schneidera a především velvyslance ČR pro energetickou bezpečnost a vládního zmocněnce pro dostavbu JE Temelín Václava Bartušku. Stejně jako v předešlých letech, i v roce 2012 byla činnost MZV a jeho jednotlivých odborů zaměřena jednak na připomínkové řízení k určitým vládním dokumentům a přípravu pracovních materiálů pro ostatní ministerstva, ale také na aktivní prosazování problematiky energetické bezpečnosti ve vnějších energetických vztazích.

Například K. Schwarzenberg se během roku 2012 několikrát ohradil proti rakouské a německé kritice dostavby JE Temelín, *„neznám jiný podobný případ, kdy by soused vyvíjel tak velký tlak, aby druhou stranu odradil od jejího záměru… a to i navzdory skutečnosti, že životně důležité dodávky energie z Německa proudí přes Česko, a extrémně zatěžují českou přenosovou síť“*.[91] Zároveň K. Schwarzenberg jed-

nal 4. října o energetice s francouzským ministrem zahraničí L. Fabieusem v Paříži, kde oba ministři vyjádřili zájem o aktualizaci Akčního plánu strategického partnerství, který upřesňuje konkrétní spolupráci v mnoha oblastech, např. v zahraničních a ekonomických vztazích, energetice, obraně a bezpečnosti, vzdělání a kultuře a je již dobře vyzkoušeným nástrojem konkrétních forem spolupráce.[92] Tradičně aktivní byl i V. Bartuška, který se v roce 2012 opakovaně vyjadřoval k dostavbě JE Temelín a zpochybnil možnost, aby české firmy získaly 70% podíl na zakázce JE Temelín, protože *„to konečné číslo bude nižší než 70 procent"*.[93]

V neposlední řadě se energetikou, resp. působením cizích subjektů na energetickém trhu a v energetickém sektoru ČR zabývala v roce 2012 také BIS. Ve své výroční zprávě ze srpna 2012 varovala před aktivitami zahraničních subjektů v energetice, které by v konečném důsledku mohly ohrozit budoucí diverzifikaci energetických surovin a tím i českou energetickou bezpečnost. Zároveň BIS poukázala na to, že agenti ruských zpravodajských služeb se v roce 2011 v ČR zaměřili zejména na ekonomiku a energetiku, přičemž se zajímali hlavně o informace týkající se dostavby JE Temelín. Podle BIS zneužívá Rusko velikosti své diplomatické mise a nutí ČR přijímat agenty jako diplomaty.[94] V souladu s vyjádřením BIS potvrdila Vojenská zpravodajská služba ve své výroční zprávě z konce srpna 2012, že v roce 2011 převažovala mezi zájmy ruských zpravodajců ekonomika a energetika, zejména pak tendr na dostavbu JE Temelín.[95]

VNĚJŠÍ ENERGETICKÉ VZTAHY ČESKÉ REPUBLIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Pokud jde o mediální a veřejný obraz české energetické politiky a její vnější dimenzi, během roku 2012 věnovala většina tuzemských médií (internetových a tištěných) s různou mírou intenzity pozornost celé řadě energetických témat (domácích i zahraničních), kterými se ČR zabývala a musela je řešit na multilaterální či bilaterální úrovni nebo samostatně.

Tradičně zvýšenou pozornost, stejně jako v předchozích letech, věnovaly v roce 2012 hlavní české deníky (*Hospodářské noviny, E15, Právo, Lidové noviny* a *Mladá fronta Dnes*) otázce jaderné energie a především tendru na dostavbu JE Temelín. Česká média se pak v tomto ohledu soustředila na čtyři oblasti. Zaprvé, na veřejnou podporu dostavbě JE Temelín, pro níž se podle agentury STEM na konci roku 2012 vyjádřilo pozitivně více než 65 % a jen 35 % odmítavě.[96] Zadruhé, na lobbying politických představitelů Francie, USA a Ruska za své národní společnosti u členů české vlády. Zatřetí, na aktivity a působení zahraničních uchazečů o obří zakázku na českém energetickém trhu, kteří uzavřeli celou řadu kontraktů s českými firmami. A konečně začtvrté, *Mladá fronta Dnes,* ale i *Hospodářské noviny, E15, Lidové noviny* či *Česká pozice* řešily důvody vyřazení francouzské firmy Areva z veřejného tendru na dostavbu JE Temelín, přičemž podle ní za rozhodnutím společnosti ČEZ stojí skutečnost, že nabídka francouzské strany nereflektovala fixní cenu dodávky či občas ignorovala český atomový zákon.[97]

Česká média v roce 2012 upozornila také na jednu zajímavost v souvislosti s otázkou podpory obnovitelných zdrojů a energetické účinnosti ze strany české veřejnosti. Zatímco někteří političtí představitelé ČR, včetně ministra průmyslu a obchodu, premiéra či prezidenta, se k této problematice staví spíše skepticky a kritizují ji, podle řady průzkumů veřejného mínění, zhruba 75 % obyvatel ČR chce, aby stát založil svoji energetickou politiku především na podpoře zateplování domů a jiných úspor nebo na využívání větrné, solární či vodní energie. Naopak přibližně jen 12 % obyvatel ČR si myslí, že by měl stát především zajistit dostatek uhlí pro energetiku.[98]

Koncem roku 2012, v souvislosti s finišující přípravou první přímé volby prezidenta v České republice, si většina českých médií všímala postojů jednotlivých kandidátů na prezidenta k otázce energetické bezpečnosti a politice ČR. Například podle Miloše Zemama by páteří české energetiky měly zůstat klasické zdroje, tedy jádro spolu se zdroji na bázi fosilních paliv, doplněné ekonomicky udržitelným rozvojem obnovitelných zdrojů. Dostavba JE Temelín pak sníží závislost na dovozu energetických surovin. Podobně prosazoval optimální podíl jaderné energetiky v energetickém mixu ČR a jednotný postoj EU v otázce energetické bezpečnosti také Jan Fischer. Naopak Táňa Fischerová propagovala rozvoj sluneční energetiky ve všech formách a decentralizaci energetických zdrojů.[99]

ZÁVĚR

Vnější energetické vztahy ČR se v roce 2012 zaměřily na několik velkých témat, především nežádoucí přetoky elektřiny, nedostatečné propojení národních přenosových soustav a potřebu jejich modernizace, obhajobu využívání jaderné energie v Evropě a na dostavbu JE Temelín. Tato témata ovlivnila i směrování vnějších energetických vztahů ČR, které probíhaly jak na multilaterální úrovni v rámci EU a V4, tak na bilaterální úrovni, kde ČR jednala především s Maďarskem, Slovenskem, Rakouskem, Německem, USA, Ruskem a Francií.

Pro vnější dimenzi energetické bezpečnosti ČR má zásadní význam EU, kde stejně jako v předchozím roce prosazovala ČR během roku 2012 společně s některými členskými státy další využívání jaderné energie v rámci EU. Zároveň aktivita ČR se na půdě EU zaměřila také na potřebu dokončení liberalizace vnitřního energetického trhu a urychlení výstavby a propojení energetické infrastruktury uvnitř EU. Na druhou stranu ČR opakovaně kritizovala některá opatření Evropské komise týkající se energetické účinnosti a podpory OZE, čímž zasahují do práva členského státu rozhodovat samostatně o složení svého energetického mixu.

Z pohledu vnějších energetických vztahů je pro ČR velmi důležitá jednak vzájemná spolupráce v rámci Visegrádské čtyřky a zároveň kooperace s jednotlivými středoevropskými zeměmi V4, se kterými ČR sdílí stejný pozitivní postoj k jaderné energetice a potřebu řešit neplánované toky energií ve střední Evropě. V této souvislosti např. navrhli v březnu 2012 středoevropští provozovatelé přenosových soustav v ČR, Polsku, Maďarsku a na Slovensku rozdělení německého a rakouského trhu na menší části, aby se zátěž zmenšila.

Naproti tomu jaderná energie je tradičně spornou otázkou bilaterálních energetických vztahů ČR s Rakouskem, které dlouhodobě požaduje uzavření obou jaderných elektráren v ČR a protestuje proti dostavbě JE Temelín. Stejně tak v roce 2012 byla jaderná energetika negativním tématem energetických vztahů ČR a SRN, zejména v souvislosti s rozhodnutím vlád některých spolkových zemí přesvědčit ČR, aby ustoupila od výstavby dvou nových bloků JE Temelín. Naproti tomu ČR s Německem ve vzájemné shodě řešila intenzivně problém nežádoucího zatěžování české elektrické sítě.

Tendr na dostavbu JE Temelín představoval v roce 2012 jedno z hlavních témat energetických vztahů mezi ČR a Ruskem, které se vyvíjely v protichůdné tendenci. Na jedné straně se ČR po celý rok potýkala se sníženým objemem dodávek ruské ropy přes ropovod Družba. Na druhé straně ruské energetické společnosti pokračovaly v uzavírání budoucích dohod o spolupráci s českými firmami pro případ vítězství rusko-českého konsorcia v tendru na dostavbu JE Temelín. Posílení jaderné spolupráce společně se zájmem o zakázku na dostavbu JE Temelín byly také hlavními tématy energetických vztahů ČR s USA. Podobná situace panovala i v případě česko-francouzských energetických vztahů, jež byly ovšem ovlivněny vyřazením francouzské firmy Areva z veřejné zakázky na dostavbu JE Temelín.

Jak se bude blížit termín vyhlášení tendru na dostavbu JE Temelín, který by měl být znám koncem roku 2013, lze v České republice očekávat nárůst aktivity jak samotných společností, které v tendru zůstaly, tak politických představitelů USA a Ruska ve vztahu k těm českým. Zcela vyloučit nelze ani aktivitu francouzské společnosti Areva vůči českým a evropským úřadům ve snaze o její opětovné zařazení do veřejného tendru na dostavbu JE Temelín. Zároveň ČR ve svých vnějších energetických vztazích bude i nadále vystupovat konzistentně a prosazovat v rámci EU i V4 využívání jaderné energie, dokončení liberalizace vnitřního trhu s elektřinou a plynem a urychlení výstavby a propojení energetických přenosových soustav s okolními státy. Naopak k některým novým cílům Evropské komise v oblasti ochrany klimatu a energetické účinnosti, které jsou obsaženy v navrhované Zelené knize s názvem *Rámec politiky pro klima a energetiku do roku 2030*, se ČR postaví spíše skepticky. Ministr průmyslu a obchodu dokonce v této souvislosti již zdůraznil, že ČR se některé nové závazky v oblasti snižování emisí CO_2 a zvyšování podílu obnovitelných zdrojů v energetickém mixu bude snažit zmírnit.

Poznámky

1 *AFP: EU se dohodla na vyhlášení ropného embarga proti Íránu*. ČTK, 23. 1. 2012.

2 Konkrétně se jednalo o těchto šest zemí: Francii, Španělsko, Itálii, Řecko, Portugalsko a Nizozemsko. K tomu srv. *Írán zastavil vývoz ropy do šesti zemí EU*. ČTK, 15. 2. 2012.

3 *Do Česka a dalších zemí EU stále proudí z východu méně plynu*. ČTK, 3. 2. 2012.

4 Dále srv. Tichý, Lukáš (2012a): *Evropská komise versus Gazprom: otevření druhé fronty vůči Rusku. Natoaktual.cz*, 25. 9. 2012. On-line: **www.natoaktual.cz/evropska-komise-versus-gazprom-otevreni-druhe-fronty-vuci-rusku-p97-/na_analyzy.aspx?c=A120925_095325_na_analyzy_m02**.

5 Euroskop (2012a): *Energie v listopadu 2012*. Euroskop.cz, 16. 12. 2012. On-line: **https://www.euroskop.cz/8440/21691/clanek/energie-v-listopadu-2012/**.

6 Euroskop (2012b): *Energie v říjnu 2012*. Euroskop.cz, 10. 11. 2012. On-line: **https://www.euroskop.cz/8440/21537/clanek/energie-v-rijnu-2012/**.

7 MPO (2012a): *Surovinová politika České republiky*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, červenec 2012, s. 16.

8 MPO (2012b): *Aktualizace Státní energetické koncepce České republiky*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, *listopad 2012, s. 21*.

9 Nicméně v České republice stále zůstává v platnosti státní energetická koncepce z roku 2004. Navrhovanou Aktualizaci Státní energetické koncepce vzala vláda ČR v listopadu 2012 pouze na vědomí, když konečné schválení ASEK podmínila provedením podrobné analýzy vlivu na životní prostředí. Tento proces však podle dosavadních informací zatím ani nezačal a může trvat i mnoho měsíců.

10 K podobným a rozdílným prioritám vnějších energetických vztahů ČR ve vztahu k předchozím strategickým dokumentům srv. Tichý, Lukáš (2012b): Energetika ve vnějších vztazích České republiky. In: Michal Kořan–Ondřej Ditrych (eds.): *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 299.

11 *Sobotka: Pro ČR je důležitá garance ceny a data dostavby Temelína*. ČTK. 3. 12. 2012.

12 *KSČM chce garanci bezpečnosti, ceny a termínu dostavby Temelína*. ČTK, 4. 12. 2012.

13 Česká republika např. během mimořádných summitů EU na začátku února 2011 protestovala proti povinnému zahrnutí standardů energetické bezpečnosti pro všechny budovy pořizované veřejnými zakázkami a společně s dalšími členskými státy prosazovala, aby jaderná energetika byla chápána jako zdroj, který přispívá politice snižování emisí CO_2. K tomu dále srv. Tichý, Lukáš (2012b): op. cit., s. 301–303.

14 První pařížské schůzky se zúčastnily kromě Francie, Velké Británie a ČR také Švédsko, Finsko, Nizozemsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Bulharsko a Rumunsko.

15 *Skupina zemí EU včetně ČR definovala pilíře energetické politiky*. ČTK, 10. 2. 2012.

16 Euroskop (2012c): *Energie v březnu 2012*. Euroskop.cz, 10. 4. 2012. On-line: **https://www.euroskop.cz/8440/20592/clanek/energie-v-breznu-2012/**.

17 Zároveň Evropská komise v prosinci 2012 schválila plán ČR přidělovat po určité přechodné období povolenky na vypouštění emisí skleníkových plynů zdarma v rámci modernizace české energetiky. K tomu srv. *EK: ČR může bezplatně přidělovat povolenky na CO_2 zdarma*. ČTK, 19. 12. 2012.

18 V letech 2013 až 2020 bude mít ČR k dispozici 645 mil. povolenek. Celkem 342 mil. povolenek půjde do aukcí a 303 mil. dostane český průmyslu zdarma. Dále srv. *Klaus podepsal zákon, který umožní aukce emisních povolenek*. ČTK, 2. 11. 2012.

19 Směrnice, které se spor týká, má za cíl podpořit zvýšení informovanosti spotřebitelů o energetické účinnosti různých výrobků. Na štítcích se lidé dozví o tom, kolik ta či ona věc spotřebovává energie. Zároveň tzv. průkazy náročnosti mají sloužit jako informace pro kupující či nájemce, kteří podle nich zjistí provozní náklady domu, pokud jde o energie. V neposlední řadě nové opatření má vést k nižší spotřebě energii, a tím i ke snížení výdajů. Dále srv. *Brusel hrozí ČR soudem kvůli energetickým štítkům*. ČTK, 22. 3. 2012.

20 Dále srv. *Klaus vetoval novelu, která zavádí energetické štítky pro budovy*. ČTK, 9. 8. 2012.

21 *Poslanci schválili zavedení energetických štítků pro budovy*. ČTK, 20. 6. 2012.

22 Nicméně poslanecká sněmovna v září 2012 přehlasovala veto prezidenta republiky a novelizovaný zákon začal platit od 1. 1. 2013.

23 *Klaus vetoval novelu, která zavádí energetické štítky pro budovy*, op. cit.

24 Podíl OZE na celkově spotřebě energií v EU činil v roce 2012 něco kolem 12,4 %. V ČR to bylo 9,2 %.

25 Euroskop (2012d): *Energie v červnu 2012*. Euroskop.cz, 11. 7. 2012. On-line: **https://www.euroskop.cz/ 8440/21019/clanek/energie-v-cervnu-2012/**.

26 *Obnovitelné zdroje příliš zdražují energie, řekl Kuba*. ČTK, 14. 6. 2012.

[27] *Kuba: Výstavba energetických sítí v Evropě zaostává*. ČTK, 18. 9. 2012.
[28] *Klaus varoval před státními zásahy do energetiky*. ČTK, 24. 5. 2012.
[29] Evropská komise vydala v září tři studie, které byly věnovány tématu plynu z břidlic.
[30] Evropský parlament věnoval otázce možné těžby břidlicového plynu v EU dvě usnesení.
[31] Na druhou stranu členské státy by podle Evropského parlamentu měly být opatrné, pokud jde o povolování průzkumu v oblasti nekonvenční těžby energetických surovin vzhledem k pokračujícím analýzám tohoto problému.
[32] Například ministr životního prostředí Tomáš Chalupa navrhl v září 2012 nepovolovat průzkumy pro těžbu břidlicového plynu v ČR, a to do 30. 6. 2014. Dále srv. *Chalupa navrhuje zákaz průzkumu břidlicového plynu*. iDNES, 3. 9. 2012. On-line: **ekonomika.iDNES.cz/chalupa-navrhuje-zakaz-pruzkumu-bridlicoveho-plynu-f96-/ekonomika.aspx?c=A120903_112620_ekonomika_spi**.
[33] Francouzská vláda během roku 2012 kvůli ekologickým obavám zamítla sedm žádostí o povolení těžby břidlicového plynu ve Francii. Dále srv. *Francie zamítá žádosti o těžbu břidlicového plynu*. ČTK, 14. 9. 2012.
[34] V Polsku, jehož zásoby plynu z břidlic se odhadují na 346 až 768 mld. m^3, se o možné těžbě břidlicového plynu hovoří již několik let.
[35] K těžbě břidlicového plynu ve Velké Británii se v dubnu 2012 vyjádřil pozitivně britský premiér David Cameron, podle kterého by rozvoj nových zdrojů plynu v Británii mohl ovlivnit i zatím vyhýbavý přístup evropských zemí k těžbě břidlicového plynu a snížit dovozní závislost Evropy na Rusku. K tomu dále srv. *Cameron podpořil těžbu plynu v Británii*. ČTK, 22. 4. 2012.
[36] *EK radí Česku víc propojit energetickou infrastrukturu*. ČTK, 16. 11. 2012.
[37] Zároveň na zasedání Rady ministrů pro energetiku byly přijaty závěry týkající se podpory energie z obnovitelných zdrojů. ČR se podařilo do další strategie obnovitelných zdrojů EU prosadit více realistický postoj k problematice obnovitelných zdrojů, jenž zastává jak ČR, tak i další státy Visegrádské čtyřky, přičemž v závěrech Rady se tak neobjevila konkrétní zmínka o nových evropských cílech pro OZE po roce 2020. Dále srv. MPO (2012c): *Ministr Kuba se v Bruselu zúčastnil jednání ministrů EU pro energetiku, jednání se zaměřilo na OZE a dokončení vnitřního trhu*. Ministerstvo průmyslu a obchodu, 3. 12. 2012. On-line: **www.mpo.cz/ dokument118351.html**.
[38] Euroskop (2013): *Energie v prosinci 2012*. Euroskop.cz, 16. 1. 2013. On-line: **https://www.euroskop.cz/. 8440/21791/clanek/energie-v-prosinci-2012/**.
[39] *V Praze jednají premiéři visegrádské skupiny, hostí je Nečas*. ČTK, 22. 6. 2012.
[40] *Vlády ČR a Slovenska jednaly o jaderné energii i spolupráci armád*. ČTK, 29. 10. 2012.
[41] *Společné prohlášení zasedání vlád České republiky a Slovenské republiky*, 29. 10. 2012. On-line: **www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/CZ-SK_Spolecne-prohlaseni.pdf**.
[42] *Prezidenti ČR a Maďarska podpořili rozšíření jaderné energetiky*. ČTK, 4. 12. 2012.
[43] *Český a maďarský prezident podpořili rozšíření jaderné energetiky*. Deníky.cz, 4. 12. 2012. On-line: **www.denik.cz/ze_sveta/cesky-a-madarsky-prezident-podporili-rozsireni-jaderne-energetiky-20121204.html.**
[44] *Horní Rakousy trvají na žalobě proti ČEZu, prý zemi ignoroval*. ČTK, 17. 1. 2012.
[45] *Horní Rakousy posuzují další možné kroky proti Temelínu*. ČTK, 11. 10. 2012.
[46] *Sousední Dolní Rakousy odmítnou další výstavbu Temelína*. ČTK, 14. 4. 2012.
[47] Česká republika má podle mezinárodních smluv povinnost informovat obyvatele přeshraničních regionů sousedních zemí o ekologických dopadech dostavby JE Temelín. Posouzení vlivu dostavby jihočeské jaderné elektrárny proběhlo v první polovině roku 2012 nejen v ČR, ale také v Rakousku, Německu a Slovensku. K tomu dále srv. *Rakouští odpůrci jádra shromáždili 21 534 výhrad vůči jádru*. ČTK, 15. 5. 2012.
[48] *Klaus: ČR bude rozšiřovat Temelín, bude ale dbát na bezpečnost*. ČTK, 13. 11. 2012.
[49] *Klaus pokračuje v návštěvě Rakouska, představí svou knihu*. ČTK, 14. 11. 2012.
[50] Například v roce 2011 byla ČR nucena v některých situacích zvládnout přenos až 3500 megawattů (MW) elektrického výkonu, přitom obvyklá hodnosta se pohybuje kolem 1000 MW. K tomu srv. *ČEPS: Zatížení soustavy kvůli Německu možná omezí transformátory*. ČTK, 10. 1. 2012.
[51] *RWE: Změna výroby elektřiny v Německu je draná a zatěžuje sousedy.* ČTK, 17. 1. 2012.

52 *Kuba: Německo by kvůli přetokům proudu mohlo Česku platit*. ČTK, 12. 2. 2012.
53 *ČEPS: Zatížení soustavy kvůli Německu možná omezí transformátory*, op. cit.
54 *E15: ČEPS chce zrušit obchodní zónu mezi Rakouskem a Německem*. ČTK, 1. 10. 2012.
55 *Merkelová: Německo zrychluje schvalování nových energetických sítí*. ČTK, 3. 4. 2012.
56 *Premiér Saska-Anhaltska: Německo nesmí ohrožovat ČR blackoutem*. ČTK, 12. 4. 2012.
57 Nicméně na konci roku 2012 byla situace poněkud jiná. Zatímco Německo připustilo, že v budoucnu postaví méně přenosových sítí, český provozovatel přenosové sítě ČEPS zdůraznil, že bude po Německu požadovat finanční kompenzaci za náhlé přetoky elektřiny z Německa a plánuje postavit obří transformátor v Hradci a Kadani, který by české rozvody chránil před neplánovanými toky elektřiny z Německa. Zároveň v říjnu 2012 připravilo Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR novelu vyhlášky, podle které bude moci ČR v případě ohrožení své přenosové soustavy v důsledku neplánovaných toků elektřiny ze zahraničí odpojit přeshraniční vedení.
58 *Němci dostali více času na námitky k ekologické studii k Temelínu*. ČTK, 21. 5. 2012.
59 Zároveň v souvislosti s rozhodnutím konsorcia pro těžbu plynu na ázerbájdžánském poli Šach Deniz, které projekt Nabucco pro přepravu cca 10 mld. m^3 ázerbájdžánského zemního plynu do Evropy nakonec nevybralo, ale rozhodlo se pro konkurenční plynovod TAP, je v současné době považován evropský plynovod Nabucco-West za více méně „mrtvý“ projekt.
60 Společnost RWE prodala firmu Net4Gas koncem března 2013 za 1,6 mld. EUR tj. 41,3 mld. Kč, německé pojišťovně Allianz a kanadské investiční skupině Borealis.
61 *Reuters: RWE může mít s prodejem Net4Gas problémy*. ČTK, 3. 12. 2012.
62 Do ČR putoval plyn z 50 % východní cestou a z 50 % severní trasou přes plynovod Nord Stream.
63 *Potíže s ruskou ropou by benzín a naftu zdražit neměly*. ČTK, 15. 2. 2012.
64 Objem ropy dopravené ropovodem Družba do ČR v posledních letech klesá. V roce 2011 ropovodem Družba přiteklo zhruba 57 % dovážené ropy, v předchozích letech to bylo často kolem 70 %. Každoročně naopak rostou dodávky ropovodem IKL z Ingolstadtu, který dle zástupců ropného průmyslu může snížené dodávky Družby do určité míry nahradit. Dále srv. *Dodávky ropy Družbou stále omezeny, řešení v nedohlednu*. ČTK, 11. 7. 2012.
65 Částečně pod vlivem snižování dodávek ruské ropy ropovodem Družba, ale především z důvodu změny metodiky pro výpočet zásob, rozhodla vláda ČR v červenci 2012 navýšit zásoby ropy a ropných produktů z 90 na 100 dnů. Dále srv. *Stát navýší zásoby ropy z 90 na 100 dnů, rozhodla vláda*. ČTK, 25. 7. 2012.
66 Zároveň státem vlastněný přepravce ropy Mero získal v listopadu 2012 od společnosti Shell celkem 5% podíl v ropovodu TAL, jehož prostřednictvím si ČR zajistila přísun ropy do německého Ingolstadtu, odkud vede český ropovod IKL do Kralup nad Vltavou. K tomu dále srv. *Česko přestává být závislé na ruské ropě, získalo podíl v ropovodu TAL.* iDNES, 20. 11. 2012. On-line: **ekonomika.iDNES.cz/cesko-ziskalo-podil-v-ropovodu-tal-dto-/ekonomika.aspx?c=A121120_140824_ekonomika_neh.**
67 *U Donu Rusové stavějí „předobraz“ Temelína*. ČTK, 8. 6. 2012.
68 *Rusové věří ve své šance při dostavbě Temelínu*. ČTK, 4. 6. 2012.
69 *Rusatom Overseas podepsal s českými podniky dohody k Temelínu*. ČTK, 20. 3. 2012.
70 *Konsorcium MIR.1200 získalo další české partnery pro Temelín*. ČTK, 9. 5. 2012.
71 *Rusatom Overseas podepsal s českými podniky dohody k Temelínu*. ČTK, 20. 6. 2012.
72 *Dle Kuby je státní podpory třeba, politické překážky nevadí*. ČTK, 24. 9. 2012.
73 *MPO: Český export do Ruska bude letos rekordní*. ČTK, 10. 9. 2012.
74 *Americký ministr energetiky jednal s ministrem Kubou o Temelínu*. ČTK, 27. 4. 2012.
75 *Schůzka Schwarzenberga s Clintonovou k Temelínu se neuskutečnila*. ČTK, 19. 4. 2012.
76 *Westinghouse podepíše s Metrostavem dohodu o Temelínu*. ČTK, 30. 1. 2012.
77 *Westinghouse podepsal s Vítkovicemi partnerství pro Temelín*. ČTK, 9. 7. 2012.
78 *Ekonom: Češi vylepšují pro americké námořnictvo jaderné reaktory*. ČTK, 2. 2. 2012.
79 *Memorandum má usnadnit spolupráci ČR a USA v jaderné energetice*. ČTK, 12. 12. 2012.
80 *Areva by při výstavbě Temelína vytvořila 11 000 míst*. ČTK, 30. 9. 2012.
81 *Areva podepsala budoucí spolupráci s českými firmami pro Temelín.* ČTK, 22. 6. 2012.

82 *Česko-francouzská dohoda posílí spolupráci v jaderné energetice.* ČTK, 9. 5. 2012.

83 K vyřazení Arevy dále srv. Trejbal, Václav (2012): *Adieu Areva: Francouzské jádro se s vážnými problémy potýká léta.* Natoaktual.cz, 15. 10. 2012. On-line: **www.natoaktual.cz/adieu-Areva-francouzske-jadro-se-s-vaznymi-problemy-potyka-leta-pws-/na_analyzy.aspx?c=A121015_134051_na_analyzy_m02**.

84 *Nečas: Areva tendr na dostavbu podcenila*. ČTK, 2. 11. 2012.

85 *Za vyhazov Arevy z tendru může dle Paříže nedorozumění*. ČTK, 17. 10. 2012.

86 *ČEZ zatím nesmí podepsat smlouvu s vítězem na dostavbu Temelína.* ČTK, 20. 11. 2012.

87 *Klaus: Východní Evropa tak trochu podplacená, Německo zmatené*. ČTK, 22. 5. 2012.

88 *Vláda projedná analýzu o rozvoji jaderné energetiky*. ČTK, 17. 1. 2012.

89 *Wildersova stránka není podle nizozemského premiéra názorem vlády*. ČTK, 16. 2. 2012.

90 *Informace o podnikatelské misi v Iráku – dohoda o hospodářské spolupráci*. BusinessInfo.cz, 13. 6. 2012. On-line: **www.businessinfo.cz/cs/clanky/informace-o-podnikatelske-misi-v-iraku-dohoda-o-hospodarske -spolupraci-16526.html.**

91 *Schwarzenberg se ohradil proti německé kritice vůči Temelínu*. ČTK, 11. 6. 2012.

92 MZV ČR (2012): *Ministr Schwarzenberg v Paříž*. Ministerstvo zahraničích věcí ČR, 8. 10. 2012. On-line: **www.mzv.cz/paris/cz/cesko_francouzske_vztahy/navstevy/ministr_schwarzenberg_v_parizi.html.**

93 *Bartuška: České firmy mohou těžko čekat 70 pct. zakázky Temelín*. ČTK, 27. 6. 2012.

94 *BIS: Státní správu loni ovlivňovali lobbyisté a i organizovaný zločin*. ČTK, 22. 8. 2012.

95 *Vojenští zpravodajci zjistili zájem ruských špionů o ekonomiku ČR*. ČTK, 28. 8. 2012.

96 *STEM: Podpora jaderné energie mezi Čechy dále roste*. ČTK, 6. 12. 2012.

97 *MfD: Nabídka francouzské Arevy negarantovala fixní cenu*. ČTK, 6. 10. 2012.

98 *Průzkum: Lidé chtějí energetickou koncepci založenou na úsporách*. ČTK, 6. 11. 2012.

99 *Kandidáti v ekonomických programech zmiňují boj s korupcí a dluhy*. ČTK, 16. 12. 2012.

Kapitola 18
Rozvojový rozměr české zahraniční politiky[1]

Ondřej Horký-Hlucháň

PRAGMATISMEM K LEPŠÍ ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCI?

Pro Českou republiku se rok 2012 z ekonomického hlediska zapíše jako rok recese, kdy se ukazatel domácí produkce propadl o 1,2 % a v poklesu pokračoval i v roce následujícím.[2] Z hlediska politického se pak projevil nejen rozštěpením jedné vládní strany a oslabením vládní většiny, ale také rostoucí polarizací a demonstracemi proti restriktivní hospodářské a sociální politice vlády. V podobných krizových situacích bývají výdaje na rozvojovou spolupráci jednou z nejcitlivějších položek veřejných rozpočtů: statisticky vykázaný objem rozvojové pomoci Evropské unie jako celku klesl oproti roku 2011 o více než dvě a čtvrt mld. EUR.[3] Česká republika z rozpočtu dvoustranné rozvojové spolupráce naopak vyčerpala ještě o 14 mil. Kč více než v roce předchozím a celkový objem její oficiální rozvojové pomoci podle statistické metodiky Výboru pro rozvojovou spolupráci Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD DAC) klesl o necelých 300 mil. Kč téměř výhradně kvůli snížení českého povinného příspěvku do rozpočtu EU, jenž odvisí od poklesu české ekonomiky.[4] Rozhodnutí ministra zahraničních věcí z roku 2012 zakonzervovat rozpočet se nezměnilo, a tak podle posledního střednědobého plánu schváleného vládou zamrzne až do roku 2016, kdy by měl kvůli předpokládanému růstu ekonomiky poklesnout podíl oficiální rozvojové pomoci na hrubém národním důchodu na 0,11 %, tedy třetinu unijních závazků rok po jejich požadovaném splnění.[5]

Přes nepříznivý politicko-ekonomický vývoj země a znaky systémové korupce státu se tak politice zahraniční rozvojové spolupráce podařilo pokračovat ve stagnaci objemu a současně pomalého zvyšování kvality bez jediného podezření ze zneužití veřejných prostředků. Tento proces na konci roku 2012 vyústil ve výzvu k podání české přihlášky do poměrně prestižního Výboru pro rozvojovou spolupráci OECD, který sdružuje tradiční dárcovské země. Trvající politická podpora rozvojové spolupráci se však kromě nového konceptu komerční návaznosti, o kterém pojednala loňská kapitola této knihy, opírá i o nové konceptuální ukotvení pragmatismu ve strate-

gii mnohostranné spolupráce – výsledku jediného programového úkolu, který vláda Petra Nečase stanovila pro rozvojovou spolupráci. Tato opora se také projevila v institucionálním přesunu klíčového Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) na ministerstvu zahraničních věcí ze spíše politicky zaměřené sekce mimoevropských zemí pod sekci ekonomickou.

Loňská kapitola (Česká zahraniční politika v roce 2011) s názvem *Jistota i opatrnost v době rozpočtových úspor* označila za největší výzvu pro zahraniční rozvojovou spolupráci *„[p]ozapomenout na technické záležitosti rozvojové spolupráce a více se věnovat jejímu veřejnému, mediálnímu a politickému rozměru“*.[6] Rok 2012 ukázal, že práce jednotlivých aktérů i jejich diskuse v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci směřují pomalu a postupně k větší efektivitě (hospodárnosti) a částečně i efektivnosti (účelnosti) celého systému. O tom svědčí např. odebrání prostředků na vlastní rozvojové projekty z gesce tří resortů, z nichž dva vykazovaly závažné nedostatky, nebo mírná modernizace stipendijního programu. Politický rozměr zahraniční rozvojové spolupráce však nepřesahuje dobré či naopak vyhrocené vztahy mezi resorty v důrazu na efektivnější prosazování zájmů českých subjektů a na dosahování lepších výsledků za stejný balík prostředků.

Ať již přijmeme či odmítneme pragmatické uvažování o zahraniční rozvojové spolupráci, použití veřejných prostředků pro udržitelné rozvojové projekty vázané pomoci s komerční návazností zůstává lepší volbou než pojetí pomoci jako jednorázové exportní podpory bez dalšího dopadu a pokračování. Toto druhé pojetí však podle pokračujících evaluací projektů stále zachovává stopy i v činnosti České rozvojové agentury (ČRA). Jako větší problém se však jeví to, že přes smíšené trendy podpory rozvojové pomoci podle *Eurobarometru* šest z deseti Čechů a Češek tvrdí, že stále neví „vůbec nic“ o tom, kam česká pomoc směřuje.[7] Bez informované veřejnosti totiž nelze očekávat, že se její zájem o rozvojovou spolupráci přetaví do zájmu politiků a političek o směřování české rozvojové politiky. V situaci, kdy se Česká republika podílí na objemu rozvojové pomoci EU podílem pouhých 0,33 %, se sice začala intenzivněji rozvíjet debata, co zapojení do současné podoby mezinárodního systému rozvojové spolupráce přináší ČR. Kromě mantry o „transformační zkušenosti“ jako přidané hodnoty české rozvojové spolupráce však stále čekáme na širší debatu, jak může Česká republika globální rozvoj s omezenými prostředky skutečně ovlivnit.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Pragmatický přístup vlády a strategie mnohostranné rozvojové spolupráce

Zahraniční rozvojová spolupráce si drží od svého obnovení před téměř dvaceti lety nízký politický profil a po zvýšeném zájmu v období přijímání zákona a voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v politickém prostoru prakticky absentuje.[8] Její zaměření a hodnoty se přitom postupně vybrušují s každým přijatým koncepčním dokumentem. Naposledy se tak stalo v roce 2010 v souvislosti s přijetím koncepce české zahraniční politiky, kolem které již žádná politická debata ve věci rozvojové spolu-

práce neprobíhala.[9] Ve srovnání s obdobím vlády Mirka Topolánka, kdy často vycházely z vládní úrovně podněty pro doplnění teritoriálních priorit zahraniční rozvojové spolupráce, nepřišly z vládní úrovně v roce 2012 žádné nové podněty. Ve svém obsáhlém, přes čtrnáct normostran dlouhém projevu předsedy vlády vedoucím zastupitelských úřadů zmínil P. Nečas rozvoj pouze dvakrát. Nejprve v souvislosti se spojeneckým závazkem a *„pilířem naší bezpečnostní politiky"* dosáhnout stabilizace Afghánistánu tak, že Česká republika bude vedle budování bezpečnostních sil *„podporovat hospodářský rozvoj země"*. Podruhé v návaznosti na Arabské jaro s tím, že vláda bude připravena *„poskytnout zemím, které budou mít zájem, efektivní transformační spolupráci. A musíme také podpořit české firmy, které hledají v nově se utvářejících podmínkách nové příležitosti."*[10] Ačkoli tedy zahraniční rozvojová spolupráce není nikdy explicitně zmíněna, pokaždé je spojena s bezpečnostními a hospodářskými zájmy České republiky. Dosluhující prezident Václav Klaus se při své poslední příležitosti oslovit zahraniční službu tématu nijak nedotkl.[11]

Tento druh pragmatismu ovšem není obsahově úplně nový: jak upozornila loňská kapitola v souvislosti s konceptem komerční návaznosti, nevybočuje nijak výrazně od dikce předchozích vlád ani výchozího rozhodnutí zahrnout rozvojovou spolupráci jako součást zahraniční politiky. Jeho novou formu však přinesla strategie mnohostranné spolupráce, která se opírá o programové prohlášení původní koaliční vlády P. Nečase. Neopírá se však o idealisticky formulovaný deklaratorní odstavec o *„rozvojové politice České republiky"*, ale překvapivě jednu větu z odstavce věnovaného *„prosazování a obhajobě ekonomických zájmů země"*, která apeluje na *„zvýšení počtu domácích expertů v mezinárodních organizacích a agenturách"* a také o závazek, že vláda *„i při nutnosti uplatnit úsporná opatření splní své finanční závazky vůči klíčovým mezinárodním organizacím"*.[12] Konkrétně se tak stalo pravděpodobně již v původním, veřejně nedohledatelném Plánu plnění priorit jednotlivých resortů podle Programového prohlášení vlády ze 4. 8. 2010 v úkolu ministerstva zahraničních věcí č. 5 *„Zlepšení koordinace v oblasti rozvojové spolupráce"* s cílem *„Efektivnější zapojení českých subjektů do realizace multilaterální rozvojové spolupráce. Dosažení stejného podílu vůči příspěvkům ČR jako mají ‚staré' země EU do roku 2020."*[13] V každém případě aktualizace plánu vlády předložená předsedou vlády 15. 8. 2012 uvádí jako dílčí výstup k tomuto dlouhodobému úkolu, který výrazně přesahuje životnost jakékoli z vlády, materiál *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce*, určený k předložení vládě v druhé polovině roku.[14]

I přesto, že tzv. multilaterální strategie byla vládou schválena až v únoru 2013 a její příprava se počala již na sklonku roku 2011, těžiště její přípravy spadá pod sledovaný rok 2012, na jehož sklonku se v listopadu dostala do meziresortního připomínkového řízení. Na počátku roku přitom byla již podruhé projednána v příslušné pracovní skupině Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci (ZRS), byly do ní zahrnuty připomínky z dalších odborů MZV, než je ORS, a v červnu měla její unijní část navíc projednat Task Force k finančním nástrojům EU. Strategie byla publikována i v angličtině.[15] Klíčový posun mnohostranné strategie oproti předchozím dokumentům spočívá v tom, že na rozdíl od cílů zahraniční rozvojové spolupráce jako celku jsou její čtyři cíle stanoveny čistě a pouze pragmaticky: na multilaterální úrovni pro-

sazovat české zájmy a priority, posilovat účast českých subjektů na realizaci aktivit mezinárodních organizací, prosazovat do nich české experty a zajistit větší účast na jejich rozhodovacích procesech. Ani globálním cílem strategie není, jak by šlo očekávat, globálně efektivnější multilaterální spolupráce, ale pouze efektivnější zapojení Česka do stávajícího systému. Jako „základní východisko" stanovuje strategie vyhodnocení spolupráce ve vztahu k českým finančním příspěvkům a stávajícímu podílu. Konstatuje, že doposud byl podíl účelových příspěvků do mezinárodních organizací vůči povinným příspěvkům pouze 1:19, a proto prosazuje větší využívání tzv. bi-multilaterální pomoci a svěřeneckých fondů vázaných na účast domácích subjektů.[16] Evropskou unii považuje v euroskeptickém duchu jen za jednu z mezinárodních organizací mezi dalšími a zejména zde v duchu plánu priorit vlády prosazuje princip, aby se české firmy a nevládní organizace podílely na realizaci unijní rozvojové politiky alespoň v poměru vložených příspěvků – jakkoli se může tento cíl zdát ambiciózní v situaci, kdy není známo, že by se jakkoli Česká republika dokázala podílet na realizaci aktivit financovaných z Evropského rozvojového fondu.

Tam, kde strategie upřesňuje programové priority, zůstává v souladu s předchozími koncepčními dokumenty. Místo na dodržování finančních závazků ze strany rozvinutých zemí klade důraz na to, aby samotné rozvojové země budovaly svoje kapacity pro získávání financí z domácích zdrojů. Jakékoli nové formy financování rozvoje by se měly odehrávat pouze na dobrovolné bázi, což lze mj. číst také jako odmítnutí daně z finančních transakcí. Poskytování pomoci by mělo být podmíněno dobrým vládnutím a dodržováním lidských práv. V ekonomické oblasti vyjadřuje podporu nástrojům, jako jsou *Aid for Trade*, ale nezmiňuje nijak pravidla mezinárodního obchodu. V sociální oblasti zase zmiňuje vzdělávání a zdravotnictví, aniž by jakkoli zmínilo vytváření sociálních politik a otázku nerovností, velké téma současnosti, které vyplývá z postupné koncentrace chudoby v zemích se středními příjmy. V části „další témata", mezi která na posledním místě klade „ochranu práv žen", dokonce ani jedinkrát nezmiňuje pojem rovnosti mužů a žen, který je přesto součástí jednoho z rozvojových cílů tisíciletí.[17] Mnohostranná strategie tedy drží kontinuitu postojů středopravicové i pravicové vlády s rostoucí intenzitou pragmatismu, zároveň ale nově prozrazuje ideologické potlačování mezinárodně uznávané agendy rovnosti žen a mužů ze strany Úřadu vlády ČR, které se zde prosadilo až za premiéra Nečase.[18]

Dokončení tzv. transformace zahraniční rozvojové spolupráce

Odlišný politický kontext i logika efektivity a efektivnosti pak určovaly dokončení tzv. transformace systému ZRS, jejíž příprava v roce 2007 stála na počátku tohoto „knižního seriálu".[19] Počínaje rokem 2011 měly s výjimkou stipendií všechny projekty rozvojové spolupráce běžet pod kontrolou MZV.[20] Postupně se tak stalo pro všechny resorty s výjimkou ministerstev vnitra (MV), financí (MF) a částečně i průmyslu a obchodu (MPO), které ve svých projektech po dalších pět let pokračovaly bez větší návaznosti na zbytek systému. MPO si za přenechání většiny rozpočtu rozvojové agentuře totiž vyjednalo vytvoření dotačního programu *Aid for Trade* (Pomoc na podporu obchodu). Sama transformace systému ve smyslu soustředění koordinace rozvojové spolupráce na MZV a její implementace v ČRA byla už v roce 2007 spuštěna se zpož-

děním, protože si samotné resorty intenzivně bránily někdy až klientelistické sítě realizátorů. Situaci tehdy svým programovým prohlášením odblokovala až koaliční vláda Občanské demokratické strany, KDU-ČSL a Strany zelených. Tentokrát dvouleté zpoždění úplného dokončení transformace však souviselo spíše s pozdrženou genezí koncepce ZRS a návazných dokumentů, pomalým obnovením systému evaluací a také s omezenými kapacitami ministerstva zahraničních věcí.

Ministerstvo zahraničních věcí nejprve v říjnu 2011 vypsalo výběrové řízení na evaluaci programů MV, MF a MPO. Celkově nešlo o vysoké rozpočty a jejich hodnota byla pro daná ministerstva často symbolická. V rámci programu *Aid for Trade* v gesci ministerstva průmyslu a obchodu bylo od počátku roku 2008 do konce října 2011 realizováno jen 12 projektů v celkové hodnotě zhruba 9,5 mil. Kč. Transformační spolupráce v oblasti veřejných financí v gesci ministerstva financí ve stejném období vyčerpala pouze 6,1 mil. Kč. Největší objem prostředků, 63 mil. Kč, pak v oblastech migrace, bezpečnosti a dobré správy věcí veřejných vyčerpalo ministerstvo vnitra.[21] Kvalita programů se však ukázala jako velmi rozdílná. Program transformační spolupráce MF může sloužit jako vzor předávání transformační zkušenosti veřejnou správou zahraničním partnerům. I když návaznost na snižování chudoby byla v jeho případě pouze předpokládaná, projekty naplňovaly principy vlastnictví, partnerství a efektivního vynaložení veřejných prostředků i díky vysoké míře spolufinancování dalšími dárci. Hlavní nedostatek programu pak spočíval v tom, že nebyl koordinován se zbytkem rozvojové spolupráce, a úspěšný model přenosu transformační zkušenosti tak nešlo dále přenášet mezi další složky české státní správy. Také finanční rezerva, kterou si každý rok MF na program v plánu ZRS vyčlenilo, kontrastovala s jeho vlastními požadavky úspor a předvídatelnosti financování kladenými na ostatní resorty.

V případě programu *Aid for Trade* v gesci MPO se projevila vazba na snižování chudoby dokonce jako pochybná, projekty často spočívaly jen v posílení obchodních vztahů českých firem a zájmových sdružení. Lišily se také v nákladovosti, což svědčí o neefektivitě nakládání s veřejnými prostředky. Projektová dokumentace někdy chyběla, realizátoři vykazovali bez dalšího vyjasnění podobné položky jako „know-how“ ve výši 200 tisíc Kč, anebo do rozpočtu projektu zahrnovali neuznatelné náklady za jeho vypracování ve výši za téměř 100 tisíc Kč. Ještě větší rozdíly v kvalitě vykazovaly projekty MV. Předávání transformačních zkušeností Odborem bezpečnostních politik se ukázalo jako efektivní, Odbor mezinárodních vztahů realizoval ne příliš udržitelné projekty v oblasti vzdělávání informačních technologií, vhodné spíše pro nevládní organizace než pro českou státní správu. Nejhorší hodnocení si vysloužily projekty v gesci Odboru azylové a migrační politiky pod dlouholetým vedením Tomáše Haišmana. V roce 2011 neproběhly žádné projekty, které by odpovídaly uvedeným sektorovým prioritám, naopak rozpočet rozvojové spolupráce byl v resortu pod vedením politické strany Věci veřejné využitý pro humanitární aktivity programu MEDEVAC pro Libyi. Ministerstvo vnitra také realizovalo projekty v Rusku, které nelze podle pravidel OECD považovat za rozvojovou pomoc. Mnohé z nich se často primárně zaměřovaly na bezpečnost České republiky. Evaluace odhalila „zásadní“ nedostatky v řízení, množství „sporných“ projektů a pro rok 2011 dokonce konstatovala, že principy ZRS byly „zcela opuštěny“.[22]

Vyhodnocení doporučilo všechny výjimky ukončit a v gesci České rozvojové agentury vytvořit nový finanční nástroj technická asistence veřejné správy, tak aby přispíval k šíření transformační zkušenosti se zachováním realizace kvalitních projektů danými resorty. Závěry evaluace i přesto vzbudily negativní reakci ze strany všech tří ministerstev, které následně vyvolaly jednání na úrovni náměstků. MZV však mělo oporu ve vládou schváleném plánu transformace z roku 2007, který *de iure* výjimky již zrušil, a proto neustoupilo. V plánu ZRS na rok 2013 naopak vytvořilo nástroj „Rozvojové aktivity ve spolupráci s dalšími institucemi státní správy" s radikálním ponížením rozpočtu prakticky jen pro aktivity MV na 3 mil. Kč. Stejnou částku získalo MF a v souladu s doporučeními i další, zatím nespecifikované instituce státní správy. Dvojnásobek, tedy více než dříve, ale získal program *Aid for Trade*, který bude i nadále nepřímo realizovat MPO.[23] Nakonec tedy dokončení transformace proběhlo v souladu s původním plánem a doporučeními evaluace, avšak s dodatečnými ústupky, které odpovídaly tehdejší politické váze jednotlivých resortů.

Vyhodnocení a mírná reforma stipendijního programu

Podobný postup jako pro ukončení výjimek stipendií zvolilo MZV i pro revizi stipendijního programu pro studující z rozvojových zemí. Ten kritizovalo OECD ve své zvláštní zprávě jako zdroj úniku mozků (*brain drain*) již v roce 2007.[24] Na konci roku 2012 přitom měla skončit platnost čtyřletého stipendijního programu, který nedostatky komplikovaného systému ve společné gesci MZV a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT) nevyřešil, pouze snížil počet míst a doplnil omezenou možnost studia v anglickém jazyce.[25] MZV vypsalo výběrové řízení na evaluace počátkem roku 2011, v létě pak již získalo vyhodnocení stávajícího programu s doporučeními.[26] Ukázalo se, že únik mozků zůstává stále významným problémem stipendijního programu, nově však odkrylo v České republice fenomén oddáleného návratu do země původu. Také kvůli poměrně vysokému „odpadu" studujících doporučilo přechod na kratší, a tím pádem i levnější formy studia, a to pokud možno v anglickém jazyce. Uspořené prostředky pak evaluace navrhla vložit do nového dotačního programu Vysoké školství, který by podporoval univerzitní vzdělávání přímo v partnerských zemích.

Samotnou přípravu strategie měla na starosti meziresortní pracovní skupina pro reformu programu vládních stipendií při Radě pro ZRS. Nicméně i v rámci MZV se ukázalo, že teritoriální odbory mají o poskytování stipendií zájem tím spíše, že stipendijní místa jsou často jedním z mála, které mohou partnerským zemím jako důraz prohloubení spolupráce nabídnout. Setrval také zájem o stipendia jako nástroj kulturní politiky a dalšího využití absolventů a absolventek. Nová strategie již nezavazuje, jako ta předchozí, k určitému rozpočtu a počtu studijních míst tím spíše, že doposud mělo MŠMT problémy spíše s čerpáním svého rozpočtu, jak ukázala loňská kapitola. Za předpokladu dostatečného rozpočtu však navrhla zřízení 90 stipendijních míst v češtině a 40 v angličtině ročně, což by vedlo k zachování jazykového poměru ve prospěch delších pobytů a následné integrace do české společnosti. Ta ale často vede k setrvání absolventek a absolventů v České republice a k úniku mozků.[27] Strategie se spíše zaměřuje na praktické zlepšení komunikace uvnitř i vně stipendijního

systému, zavádí elektronický systém podávání přihlášek a vstupních testů, financuje správu internetových stránek apod.

Celkově se tedy nová strategie zapsala spíše do tradice opatrné kontinuity a modernizace rozvojové spolupráce, aniž by se dotkla statutu stipendistů i po skončení pobírání stipendia a lepšího smluvního zajištění jejich návratu. Schválení strategie v režii ORS však důležitost stipendií jako kontroverzní části rozvojové spolupráce, často kritizované např. ze strany nevládních organizací, politicky posílilo. 31. 5. 2012 proběhlo za přítomnosti ministra Karla Schwarzenberga v Černínském paláci neformální setkání se 140 stipendisty a stipendistkami. Bez ohledu na rozvojové dopady stipendií je třeba přiznat, že o stipendijní program je enormní zájem. Pro akademický rok 2013–2014 byla stipendia nabídnuta 28 zemím, z nich přišlo přes tři tisíce přihlášek, zejména z Jemenu, Palestiny, Etiopie, Bosny a Hercegoviny a Afghánistánu.[28] Pokud jde o navrhovaný dotační titul České rozvojové agentury, MZV jej omezilo na možnost vysílání českých vysokoškolských učitelů do rozvojových zemí s rozpočtem 6,5 mil. Kč v roce 2013.[29] Dotační řízení proběhlo na sklonku roku 2013, ve kterém bylo vybráno sedm projektů v Bosně a Hercegovině, Kambodži, Moldavsku a Mongolsku. Od České republiky představuje první krok k posilování kapacit vysokoškolského vzdělávání přímo v zemích globálního Jihu bez úniku mozků a s větším multiplikačním efektem, zatím je však brzy pro hodnocení jeho dopadů a udržitelnosti.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Objem a rozdělení rozvojové pomoci

Vzhledem k pokračující stagnaci rozpočtu ZRS zůstává vývoj objemu rozvojové pomoci poměrně nezáživný. Zmrazení rozpočtu je již většinou aktérů bráno jako fakt, který nevzbuzuje prakticky žádnou diskusi. Diskurz kvantity pomoci, který charakterizoval první dekádu století, nahradila rétorika efektivity. Podle pravidelné informace předložené vládě v červnu roku 2013 bylo na dvoustrannou pomoc vyčerpáno 624 mil. Kč, nevyčerpáno zůstalo 6 mil. Kč.[30] Téměř osmina rozpočtu a tedy i více než loni, konkrétně 74 mil. Kč, bylo přesunuto z původního na jiné určení. Toto může být na jednu stranu znakem potřebné flexibility v případě problémů s realizací projektů, na druhou stranu ale může poukazovat na nedostatečné plánování rozvojových intervencí. Jinak v novém střednědobém plánu byly oproti tomu předchozímu poníženy pouze položky nákladů na uprchlíky, na provinční rekonstrukční tým (PRT) v provincii Lógar v Afghánistánu a další civilní či mírové mise. Jedná se tedy spíše o ty položky, které jsou *ex post* započítány jako oficiální rozvojová pomoc podle platného vymezení OECD a jejichž výše zůstává v gesci jiných resortů.[31]

Co se týče unijní a mnohostranné pomoci, povinný příspěvek do rozpočtu EU činil 1,959 mld. Kč. Do mimorozpočtového Evropského rozvojového fondu (EDF), který spravuje rozvojovou spolupráci EU se zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří, přispělo Česko jen 339 mil. Kč i přes původní plán 620 mil. Kč, pravděpodobně kvůli dlouhodobě omezeným absorpčním kapacitám EDF.[32] Účelové vázané prostředky pro me-

zinárodní organizace dosáhly 259 mil. Kč (včetně části humanitární pomoci). Pokračující podíl oficiální rozvojové pomoci na HND ve výši 0,12 % tak „zachránil" např. mimořádný dar ČR na kryt reaktoru v Černobylu.[33] Tím se Ukrajina, která vůbec nespadá mezi prioritní země české rozvojové spolupráce, dostala paradoxně na druhé místo mezi příjemci rozvojové pomoci.

První místo z hlediska teritoriálního určení si zachoval Afghánistán, který se sám podílí na dvoustranné pomoci téměř pětinou. Na projekty v rámci končícího Provinčního rekonstrukčního týmu v provincii Lógar zamířilo 65 mil. Kč a v rámci již „běžné" rozvojové spolupráce 19 mil. Kč. V lednu proběhla kvůli bezpečnostní situaci odložená programovací mise ZRS v Afghánistánu, aby tento plán postupně nahradil PRT v Lógaru, ve kterém se počet expertů a expertek během roku snížil na čtyři.[34] Celkově však bylo za rok 2012 do objemu oficiální rozvojové pomoci započítáno dohromady čtvrt miliardy Kč právě díky přepočtu podílu nákladů misí, což jasně ukazuje, jak extrémně nákladnou se jeví pomoc Afghánistánu.[35] I po ukončení činnosti PRT v roce 2013 si ale Afghánistán zachová výjimečné místo oproti dalším programovým zemím. V srpnu vláda totiž rozhodla, že Česká republika bude postupně přispívat 20 mil. Kč ročně na rozvoj i formou přímé rozpočtové podpory, kterou Česká republika jinak konzistentně odmítá, a 20 mil. Kč v oblasti bezpečnosti.[36]

Z hlediska dalších teritoriálních priorit Česká republika stále vykazuje charakteristické zaměření „nových" členských zemí. Pouze desetina pomoci směřovala do Afriky, a pokud pomineme Afghánistán, který sám představoval tři pětiny pomoci skupině nejméně rozvinutých zemí (LDS), nejchudší státy se podílely na české pomoci jen necelou pětinou. Afghánistán také zkresluje statistiky sektorového zaměření podle nomenklatury OECD. Podpora státní správy a občanské společnosti zejména díky němu dosáhla téměř pětiny a sedminu pak představovaly náklady na uprchlíky v Česku. Desetinu překročily pouze sektory vody a sanitace, výroby a dodávek energie a také sektor vzdělávání. Zdravotnictví dosáhlo pouze tří procent a životní prostředí, které je jednou ze sektorových priorit ZRS, ještě dvakrát méně, neboť většina projektů původně považovaných za environmentální spadá pod vodu a sanitaci.

V roce 2012 českou rozvojovou spolupráci realizovalo nebo se na ní podílelo 222 subjektů, z toho 27 orgánů veřejné sféry, 40 nevládních neziskových organizací, 32 firem, 2 kraje, 5 univerzit a 116 zahraničních subjektů. Mohlo by se zdát, že česká pomoc tedy není příliš vázaná, ve skutečnosti ale poslední vysoké číslo odpovídá 119 malým lokálním projektům při zastupitelských úřadech v téměř šedesátce zemí, ovšem s celkovým rozpočtem pouze 29 mil. Kč.[37] Část z malých lokálních projektů navíc odpovídá návazným projektům v zemích, ve kterých se spolupráce ukončuje, jako např. v Angole, Vietnamu či Zambii. Většinou se však jedná o projekty charitativního charakteru vhodného pro propagaci České republiky, zejména ve zdravotnictví. Prostředky byly dokonce využity pro operace srdce dětí v ČR. Na druhou stranu byl ale v rámci programu ambasád podpořen i projekt Českého úřadu zeměměřického a katastrálního na Kapverdách jako příspěvek k budování místního katastrálního systému. V Bangladéši byl podpořen projekt zaměřený na zplnomocnění žen. Díky programu trilaterální spolupráce byla navíc za 19 mil. Kč podpořena téměř padesátka dalších projektů.

I tak zůstává ale pomoc České republiky stále roztříštěná. Ve třiceti zemích přesahoval rozpočet bilaterální spolupráce 5 mil. Kč, ve čtrnácti pak 20 mil. Kč. To stále kontrastuje s prohlášením náměstka ministra zahraničních věcí Tomáše Duba: *„Chceme se soustředit na méně zemí, ale chceme tam udělat víc. To je ten pravý důvod: není to všechno o rozpočtu a úsporách. Je to o dávání peněz top prioritním zemím pro lepší dopad.“*[38] Do toho je ovšem započítána i transformační politika a humanitární pomoc. Projekty transformační politiky v počtu 41 a celkovém objemu 49 mil. Kč byly ve sledovaném roce kromě prioritních zemí podle koncepce transformační politiky realizovány i v Číně, Rusku a Zimbabwe. První vyhodnocení pokusů o přenos české transformační zkušenosti do zemí Maghrebu – jen v Egyptě byly realizovány tři projekty – se však ukázaly jako omezené.[39] Také se nabízí otázka, zda např. zkušenosti z oblastí „*občanské participace, vedení občanských kampaní, práce s novými médii, negrantového financování neziskových organizací a sociálního podnikání a bezpečnosti v elektronické komunikaci*“ lze ještě zařadit do přenášení transformační zkušenosti Československa a České republiky.[40] Zájem o realizaci projektů transformační politiky zůstává relativně vysoký a koncentrovaný: MZV podpořilo 23 projektů z 56 přihlášek, z toho téměř třetinu tvoří projekty Člověka v tísni. Nestárnoucímu tématu transformační zkušenosti v rozvojové spolupráci se věnoval i dvoudenní seminář *Sharing knowledge and transition experience: the view of new European donors* organizovaný UNDP s Institutem Světové banky a Evropskou komisí na MZV na podzim roku.[41]

Na humanitární pomoc bylo podle Plánu ZRS a *Operační strategie humanitární pomoci ČR na rok 2012* určeno opět 73 mil. Kč, z nichž část byla alokována podle konsolidované humanitární výzvy a část určily nové humanitární krize, zejména občanská válka v Sýrii.[42] V březnu byly nejprve uvolněny 3 mil. Kč na Sýrii prostřednictvím Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky.[43] V říjnu pak bylo v dotačním řízení rozděleno 7,5 mil. Kč čtyřem českým organizacím s tím, že Člověku v tísni byl rozpočet na konci listopadu navýšen o dalšího 2,5 mil. Kč. Česko dále podpořilo palestinské uprchlíky v Sýrii 4 mil. Kč skrze Úřad OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě (UNRWA).[44] Do ostatních regionů MZV jinak rozdělilo přes 16 mil. Kč českým nevládním organizacím ve dvou dotačních řízeních v březnu.[45] Ministerstvo podpořilo např. potravinovou bezpečnost výstavbou sil v Afghánistánu nebo přispělo na léčbu nemocných HIV/AIDS v Zimbabwe.[46] V zemi, ve které nemůže Česko působit prostřednictvím zahraniční rozvojové spolupráce, byla pomoc poskytnuta prostřednictvím organizace Lékaři bez hranic. MZV v rámci humanitární pomoci podporuje i barmské uprchlíky v Malajsii. Návaznost humanitární pomoci na priority lidskoprávní politiky je tedy zřejmá stejně jako důraz na realizaci českými subjekty místo mezinárodními organizacemi jako v minulosti. Nejvíce prostředků (44 %) totiž využily právě české nevládní organizace v čele s Člověkem v tísni a Charitou, následované mezinárodními humanitárními organizacemi (43 %).[47] Zbytek implementovaly mezinárodní nevládní organizace a české zastupitelské úřady.[48] Od července 2012 do července 2013 Česká republika spolupředsedala s Dánskem neformální iniciativě Dobrého humanitárního dárcovství, ke které se prostřednictvím Konsenzu o humanitární pomoci přihlásila EU v roce 2007.[49]

Evaluace projektů, průřezová témata a koherence politik pro rozvoj

V roce 2012 byly poprvé evaluovány projekty v gesci České rozvojové agentury, tedy projekty započaté v systému ZRS po tzv. transformaci, který mnozí považují za výrazný přelom v efektivnosti. Některé projekty, jejichž evaluace MZV publikovalo v roce 2012, však formulovala ještě ministerstva, po kterých je ČRA převzala. Jiné již proběhly v plné gesci agentury, a proto všechny evaluace poskytují věrný obrázek o kontinuitě systému. MZV žel zadalo vyhodnocení dopadů projektu pouze vůči projektovým dokumentům, jež často zcela ignorovaly dopad na snižování chudoby, a proto je ani externí evaluační týmy nehodnotily. Tím se vyznačuje i projekt modernizace tramvají v Sarajevu s rozpočtem ve výši přes 30 mil. Kč. Cílem projektu bylo pouze prodloužení životnosti československých tramvají, a proto širší kontext chudoby neřešila ani evaluace. Vyhodnocení akci označilo spíše jako „materiální pomoc" než rozvojový projekt a kriticky poukázalo na jeho nízkou udržitelnost.[50] Přes pozitivní hodnocení v oblastech relevance, dopadu či efektivnosti byla jako nízká vyhodnocena i udržitelnost návazného padesátimilionového projektu v gesci MPO s cílem elektrifikace palestinského Tubásu. Podobně i u dvou sociálních projektů v Mongolsku se jako nejslabší článek přes velkou snahu realizátora ukázala udržitelnost.[51]

Některé projekty bojují však i s efektivností a dopady. Projekt zřízení zemědělského servisního centra v gesci ČRA v Gruzii evaluace vyhodnotila jako příklad špatné rozvojové intervence. Osobní náklady projektu spolkly polovinu nákladů a jen polovina se dostala ke konečným příjemcům.[52] Zatímco „tvrdá" složka dodávky zemědělské techniky byla provedena snadno, „měkká" část projektu zaměřená na rozvoj družstevnictví se kvůli nevyjasněným majetkovým vztahům ukázala jako kontraproduktivní, s rizikem poškození ideje kooperativ jako efektivního způsobu spolupráce malých farem. Projekt byl navíc vyhodnocen negativně z hlediska dopadu na rovnost mužů a žen, kterou jako průřezové téma ČRA od svého počátku zanedbávala. Podle některých aktérů však evaluace nevzala kontext projektu dostatečně v potaz. Vklad do dvou projektů protipovodňové ochrany v povodí řek Reut (v gesci MŽP) a Prut (v gesci ČRA) lze dokonce označit za prozatím ztracený. V obou případech jde o dodávky automatických monitorovacích stanic hladin vodních toků dohromady za 26 mil. Kč, které nejsou moldavským správcem povodí zejména kvůli vysoké fluktuaci zaměstnanců prakticky vůbec využívány. Navíc druhý projekt stejného realizátora se nepoučil z chyb prvního.[53]

Pomineme-li programy výjimek z transformace a stipendií, jediným evaluovaným projektem realizovaným v České republice byl projekt globálního rozvojového vzdělávání PRVák. Přes pozitivní hodnocení v některých oblastech vykázal podobně jako některé výše zmíněné zahraniční projekty spíše nízkou efektivitu a efektivnost, protože náklady na řízení a koordinaci narostly postupně na téměř polovinu nákladů projektu. Jedná se však jen o dílčí ukazatel, neboť evaluace nehodnotila kvalitu projektu. Evaluační tým opět zkritizoval, že průřezová témata nebyla dostatečně promítnuta v projektových žádostech, a proto nebyla ani hodnotitelná.[54] Zdá se, že české projekty jsou obecně ve spolupráci s partnery dobře identifikovány, částečně i hospodárně realizovány, ale prakticky ve všech případech by dopady projektu odezněly velmi brzo po odchodu realizátora. Panuje zde silné podezření, že přínosy většiny českých pro-

jektů netrvají déle, než je doba, kdy realizátor zemi opustí. Evaluované projekty byly navíc vybrány v zemích a sektorech, které MZV považovalo do budoucnosti za perspektivní. Určité obavy také vzbuzuje kvalita a obsažnost samotných evaluací. Hodnocení byla publikována bez zapracování často kritických připomínek zúčastněných aktérů. Například evaluační zpráva projektu zahradnictví v poušti Gobi, kterou analyzovala předloňská kapitola, vůbec nezmiňuje některé zásadní skutečnosti ohledně neúspěchu části projektu.[55] Podle realizátora projektu, který se vyjádřil pro média, však jednu z budovaných farem *„ukradla místní mafie"* a obsadila ji s tím, že v současnosti tam „*nic není, všechno zpustlo*".[56] Zřejmě se jedná o extrémní případ, avšak vytlačování politických problémů z charakterem technických evaluací ztěžuje zabránění jejich opakování v budoucnosti.

Nedostatek pozornosti věnovaný průřezovým tématům, jako je gender, se obecně týká i dalších důležitých témat rozvojové spolupráce, např. otázky životního prostředí. Konkrétně v oblasti klimatu, kde se Česká republika zavázala k dodatečným finančním příspěvkům, stále vykazuje projekty, které by zřejmě realizovala i bez tohoto závazku (pod ochranu klimatu spadají prakticky všechny projekty sektoru voda a sanitace). Bez ohledu na nejasný vývoj trhu s emisními povolenkami lze tedy za velkou příležitost pro rozvojovou spolupráci považovat zákon o jejich obchodování, který v § 7 odstavci 5 umožňuje použít výnosy z prodeje povolenek na *„plnění mezinárodních závazků České republiky a rozvojovou pomoc v oblasti ochrany klimatu"*.[57] Pro rok 2013 ale zákon nestanovuje MZV jako jednoho z možných příjemců výnosu. České intervence se tak v roce 2012 omezily v sektoru energetiky např. na účast českých expertů v rámci účelového příspěvku programu OSN pro rozvoj (UNDP) v Bosně a Hercegovině.

Konečně klíčové téma koherence politik pro rozvoj doposud nepřineslo výsledky v reálně tvorbě politik a prozatím se stále omezuje na diskusi. V únoru na plénu Rady pro MZV proběhla diskuse k *Rámcové pozici ČR k budoucí podobě Společné zemědělské politiky*. Zástupce ministerstva zemědělství podtrhl, že reforma ustupuje od nástrojů, jako jsou např. exportní dotace. Ty mívají negativní dopady na farmáře v rozvojových zemích. Zástupce nevládního sektoru však upozornil také na neřešené problematiky negativních dopadů obchodu s krmivy ze sóje nebo otevírání trhů EU pro dovozy z globálního Jihu, které rámcová pozice vůbec neřeší.[58] Rámcová pozice nicméně byla schválena vládním Výborem pro Evropskou unii již v lednu, a proto diskuse nemohla mít žádný dopad na výslednou pozici České republiky. Také je příznačné, že odklon od exportních dotací pro vývoz zemědělských výrobků mimo země EU a jeho dopady dokument explicitně nezmiňuje.[59] V červnu před zasedáním Rady pro ZRS uspořádal k tématu think tank Glopolis seminář s názvem „Česká republika malým hráčem ve velkém poli" a na svém posledním zasedání pak podali radě informaci k zemědělství a potravinové bezpečnosti český zástupce při Organizaci pro výživu a zemědělství (FAO) a vědec z Ústavu zemědělské ekonomiky. I tentokrát ale proběhla diskuse bez závěrů.[60]

Česká účast v evropské unii a mezinárodních organizacích

Rok 2012 se v Evropské unii nesl ve znamení předsednictví Dánska a Kypru. Česká republika byla nakonec spokojena se závěry Rady Agenda pro změnu (*Agenda for*

change) i proto, že se podařilo zopakovat důraz na transformační zkušenost. Dokument se od původního sdělení Komise tematicky hodně odchýlil, ale potvrdil např. starší princip koncentrace pomoci jedné dárcovské země maximálně do tří sektorů v jedné zemi partnerské.[61] Také závěry rady k přímé rozpočtové podpoře se více přiblížily ke skeptické české pozici.[62] Průzkum Evropské komise poukázal, že Česko vedle Německa nebo Kypru podporuje zachování daňových úlev pro rozvojovou pomoc v partnerských zemích.[63] V roce 2012 byla také nakonec spuštěna on-line databáze transformační zkušenosti Evropského transformačního kompendia.[64]

Co se týče aktivit v rámci Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, MZV nezapočalo žádnou následnou činnost k implementaci *Pusanského partnerství pro efektivní rozvojovou spolupráci*, uzavřeného v prosinci předcházejícího roku.[65] Rok 2012 však především odstartoval poměrně rychlý proces přijetí České republiky do Výboru pro rozvojovou spolupráci OECD. Po dubnovém pařížském jednání DAC byl v prosinci na důležitém londýnském setkání na ministerské úrovni po třech letech představen nejen nový předseda výboru, ale především byl projevený zájem o vstup nových členů.[66] Koncepce ZRS z roku 2010 původně počítala se vstupem *„v horizontu několika let“*, neboť *„kvalita procesu [je] důležitější než jeho rychlost“*.[67] Mnohostranná strategie z února 2013 pak doporučovala *„učinit další kroky, které povedou k členství“*, ale strategicky je podmínila posílením kapacit jak v ústředí, tak na pařížské misi při OECD.[68]

Česká republika měla původně do výboru vstoupit v koordinaci se zeměmi Visegrádské skupiny. V jejím rámci proběhla v březnu setkání k humanitární pomoci a MF s MZV ve stejném měsíci uspořádaly konferenci ke spolupráci s mezinárodními finančními institucemi. Po předání předsednictví Polsku v druhé polovině roku se v říjnu ve Varšavě uskutečnilo zasedání ředitelů a ředitelek odborů zahraniční rozvojové spolupráce skupiny. Co se týče aktivit na úrovni OSN v roce 2012, lze zmínit původně „opatrnou“ pozici MZV k návrhům Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) ze světového summitu OSN udržitelného rozvoje RIO+20. Jinak se čeští aktéři jen pomalu připravovali na přípravu globálního rozvojového rámce po roce 2015. Ve své konzultaci k Evropské komisi položila nevládní platforma FoRS důraz na lidskoprávní přístup k rozvoji, participaci a princip sdílené, avšak diferencované odpovědnosti. Samotný vstup do OECD a intenzivnější příprava pozice k novému rozvojovému rámci jsou však již témata pro rok 2013.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Zatímco v roce 2011 nedošlo v rámci MZV k žádné výrazné personální změně, rok 2012 přinesl dokonce změny institucionální. S nástupem Ivana Jukla, bývalého ředitele vládní agentury CzechTrade a nového vrchního ředitele sekce ekonomické, došlo od 1. května k přesunu Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci od sekce mimoevropských zemí právě pod sekci ekonomickou. Už od ledna přitom přešla gesce Evropského rozvojového fondu do gesce ORS. Odpovědným náměstkem

a předsedou Rady pro ZRS zůstal T. Dub. Vrchní ředitel Jukl při svém uvedení na Radě ZRS zdůraznil *„důležitost budování vlastních kapacit rozvojových zemí, včetně podpory jejich soukromého sektoru a investic“*.[69] Důraz později položil také na zavedení procesního řízení v ZRS a synergie mezi politickými a ekonomickými aktivitami MZV v partnerských zemích, neboť politický a hospodářský vývoj se podmiňují. MZV a ČRA by proto měly podle něj klást důraz na byznys i instituce a vytvářet synergie, např. v komerční návaznosti. Pro ČRA se tak jeví jako klíčové získávat zpětnou vazbu ze slepých uliček a naopak snažit se o replikaci úspěšných projektů. MZV má pro tyto aktivity předpoklady, protože zastává širší pojetí ekonomické diplomacie jako vnější politiky státu v kontrastu s vnitřní politikou podpory exportu, kterou zastává MPO.

Co se týče ČRA jako podřízené složky MZV, hned na konci února 2012 vzbudil mezi částí aktérů neklid *Návrh úspor v organizačních složkách státu a státních fondech*, tisková zpráva ministra financí za stranu TOP 09 Miroslava Kalouska. Zpráva hned na prvním řádku navrhovala zcela zrušit Českou rozvojovou agenturu a její funkce bez náhrady převést na MZV.[70] Ovšem podobně jako další návrhy uzavírání institucí nebyl ani tento předjednán s příslušnými ministry, takže po komunikaci s ministrem zahraničních věcí a spolustraníkem K. Schwarzenbergem byl tento mediálně vděčný plán zcela opuštěn. Během roku 2012 nicméně MZV upravilo status ČRA způsobem, že upřesnilo funkční období ředitele tak, aby MZV mohlo v následujícím roce vypsat výběrové řízení a vyměnit dosavadní vedení.[71] ČRA v roce 2012 realizovala 113 projektů, z toho 48 dotačních řízení, 58 veřejných zakázek a 7 projektů ve spolupráci se státními institucemi.[72] Kontrola příslušeného finančního úřadu neshledala v České rozvojové agentuře žádná pochybení.

Rok 2012 také přinesl nevládní platformě FoRS nové vedení, když se předsedou správní rady stal Oldřich Pospíšil za Charitu ČR. Posty místopředsedů obsadili Jan Bárta za ADRA a Ondřej Kopečný za Glopolis. Z aktivit zaměřených dovnitř organizace výsledky sebehodnocení členských organizací dle Kodexu efektivnosti poukázaly na velký důraz členů a pozorovatelů FoRS na respekt lidských práv a rovnost mezi muži a ženami.[73] Z publikačních aktivit platformy je možné zmínit kvalitní studii k lidským právům v rozvoji, která se dotkla do té doby bílého místa ZRS. Dokument klade důraz na nedělitelnost lidských práv a poukazuje na jejich častou selektivnost. Důraz by neměl být kladen pouze na zplnomocnění příjemců pomoci, ale i na posílení odpovědnosti státu. Většina organizací však podle studie lidská práva v projektech zohledňuje spíše podvědomě.[74] V březnu proběhl první humanitární kongres.[75] V červnu se také konalo např. školení organizací na privátní fundraising a v listopadu platforma zorganizovala workshop k možnostem a limitům spolupráce nevládních organizací se soukromým sektorem a akademickými institucemi. Z hlediska ovlivňování politik kladl FoRS důraz na trojstrannou spolupráci a zvyšující se poměr mnohostranné k dvoustranné pomoci s přesvědčením, že v bilaterální spolupráci mohou *„české subjekty nabídnout výraznější přidanou hodnotu a přímý efekt pro konkrétní lidi v rozvojových zemích“*.[76] Z konkrétních organizací stojí za zmínku oslava dvou desetiletí organizace ADRA, která spustila projekt pravidelného dárcovství „Mince denně“.[77] Organizaci, která byla původně založena ze zahraničí, obsah pro humani-

tární aktivity v zahraničí poskytla válka v bývalé Jugoslávii. Nyní se snaží organizace zaměřovat na rozvojové projekty, které jsou „skutečnou léčbou".[78] Dvacet let činnosti oslavil i Člověk v tísni.[79]

Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (PPZRS), která sdružuje část soukromého sektoru, se v lednu podílela na uspořádání berlínského semináře k investičním příležitostem v Etiopii. Pro soukromý sektor vypsalo MZV pilotně „B2B" *Program rozvojově-ekonomického partnerství (přípravné fáze) pro rok 2013* s deklarovaným cílem přenosu znalostí a technologií místním partnerům s podporou do maximální výše 100 tis. Kč. První říjnové kolo bylo neúspěšné, nakonec v druhém kole byly vybrány tři projekty v Srbsku a jeden v oblasti vodohospodářství v Etiopii.[80] Jedním z kritérií programu je i vliv na rozvoj, který je definován jako zvýšení zaměstnanosti s dopadem na nejchudší obyvatele, vyšší konkurenceschopnost a zvýšení přidané hodnoty výrobků a služeb.[81] Jde o explicitně vázanou pomoc na české subjekty. V oblasti byznysu podepsaly memorandum o spolupráci MZV a Česká exportní banka.[82] S Moldavskem uzavřela Česká republika v listopadu dohodu o rozvojové spolupráci, která řeší např. daňové a celní otázky.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Jako každý rok přinesl nové poznatky o proměně veřejného mínění o rozvojové spolupráci v Evropské unii pravidelný *Eurobarometr*.[83] Podíl Čechů a Češek, kteří si myslí, že je důležité pomáhat lidem v rozvojových zemích, vzrostl jako v jedné z jedenácti zemí o tři procenta. Na druhou stranu se Česko zařadilo mezi sedm členských zemí, ve kterých lidé chtějí rozvojovou pomoc spíše omezovat, to ovšem souvisí především s jejich ekonomickou situací. Názor nezvyšovat objem pomoci i přes přísliby se posílil o 4 %. O celých 11 % a spolu s Řeckem nejvíce v celé EU vzrostla neochota Čechů a Češek podporovat rozvojové země vyššími cenami potravin. Nicméně jak již zdůraznil úvod kapitoly, 60 % z nich vůbec netuší, kam směřuje jak česká, tak i unijní pomoc. Minimální rozdíl mezi znalostí aktivit české vlády a Evropské unie je o to závažnější, že Evropská komise na rozdíl od MZV nepodporuje prakticky žádné aktivity vůči veřejnosti. V nízké podpoře lidských práv a demokracie oproti jiným zemím EU se česká veřejnost ukázala jako chladnější než její současná vláda, naopak ze všech členských zemí nejvíce zdůraznila genderovou rovnost, vůči které se naopak vláda často ostře vymezovala. Zajímavé výsledky také přinesl po třech letech opakovaný výzkum postojů studujících na středních školách.[84] Jakkoli je vnímání problémů ze strany středoškoláků zprostředkované – dvakrát tolik jich označilo jako nejzávažnější problém vůbec soužití s romskou menšinou, než kolik s ní má osobní zkušenost – vedle válek a konfliktů, terorismu a drog se mezi osm příček nejzávažnějších globálních problémů probojovaly i problémy související s globálním rozvojem: chudoba v rozvojových zemích, globální oteplování, špatné životní prostředí a přelidnění. Globální oteplování ovšem kleslo v důležitosti za tři roky téměř o čtvrtinu. Postoje studujících jsou genderované: dívky kladou větší důraz na chudobu,

zdraví a mír než chlapci. Jejich postoje ohledně možnosti změn těchto problémů se nezměnily.

Jinak veřejná debata o rozvojové spolupráci prakticky neprobíhá, náznak diskuse nesrovnatelně slabší než v případě kontroverzního dokumentu *Pod sluncem tma* v roce 2011 přinesla krátká diskuse ohledně využití poznatků psychologie ve vzdělávacích aktivitách v rozvojovém světě.[85] Jako příklad slabé mediální gramotnosti svědčí například to, že ČTK v souvislosti s publikací statistik OECD informovala, že *„nejštědřejším humanitárním dárcem"* je Švédsko, i když šlo o rozvojovou pomoc a pozici Česka ve zprávě vůbec zmínila.[86] Ukazuje se, že rozlišování mezi rozvojovou spoluprací a humanitární pomocí stále není samozřejmostí. Veřejné zapojení se pravděpodobně stále nejintenzivněji odehrává formou humanitárních sbírek, které navíc usnadnila nová legislativní úprava.[87] Mobilizační potenciál dlouhodobých aktivit je však malý, na snahu o pravidelné dárcovství se zaměřila vedle dalších organizací třeba i kampaň „Jsem v tom" české pobočky Lékařů bez hranic.[88] Mediální viditelnost tak stále získávají hlavně sbírky spojené s aktuálními událostmi, např. sbírky na humanitární pomoc Sýrii Člověka v tísni a Českého červeného kříže.[89] Člověk v tísni dokonce v Sýrii otevřel svoji vlastní kancelář.[90] Média ale také referovala o negativních zprávách týkající se jinak pozitivně podávaného tématu humanitární pomoci.[91]

ZÁVĚR

K celkovému zhodnocení směřování české rozvojové spolupráce v roce 2012 může dobře posloužit srovnání s dalšími zeměmi. Z hlediska statisticky vykázaného objemu pomoci, resp. jejího podílu na hrubém národním důchodu se Česko pohybuje s 0,12 % jako nejvýkonnější „nový" členský stát kromě Slovinska, jež s Řeckem, Itálií a Slovinskem dosáhly 0,13 %. Propast mezi z hlediska plnění unijních závazků nejpokročilejšími „novými" a nejzpozdilejšími „starými" zeměmi se tak dále zužuje. Z hlediska efektivnosti pomoci a jejího institucionálního zakotvení se jako užitečné ukazuje zvláštní hodnocení rozvojové spolupráce sousedního Slovenska.[92] OECD v něm upozorňuje na slabé vedení politiky ze strany MZV, absentující vyjádření smyslu ZRS ve vztahu k zahraniční politice, chybějící vyjasnění tematických a geografických priorit, nejasnost, k čemu zemi slouží členství v mezinárodních organizacích, nedostatek zohlednění průřezových témat životního prostředí a genderu, špatnou viditelnost kvůli nedokonalému sdílení informací nebo slabou komunikaci vůči veřejnosti a malé zaměření na výsledky.

Jak ukázala tato kapitola, zahraniční rozvojová spolupráce České republiky sdílí se Slovenskem jen pár problémů, na které se OECD zaměřila. Mezi ně jistě patří i konstatování, že závislost nevládních neziskových organizací na státu *„může omezovat roli hlídacího psa politiky, kterou nevládní neziskové organizace mohou a měly by i hrát"*.[93] Česká rozvojová spolupráce hledá v době ekonomické krize a rozpočtových úspor svoje opodstatnění především ve vyšším naplňování bezprostředních českých zájmů a efektivity rozvojové pomoci s rostoucím důrazem na propojení rozvojové politiky s politikou hospodářskou. Jak ukazuje porovnání se Slovenskem, vzhledem

k problematické udržitelnosti většiny českých projektů může paradoxně i tento trend posílit dlouhodobé dopady české rozvojové spolupráce, a přispět tak k větším příspěvkům ke globálnímu rozvoji než neudržitelné projekty ospravedlňované idealistickými hodnotami. Postupně se ale potvrzuje – a v tom se závěr letošní kapitoly nijak neliší od loňské –, že ospravedlňování rozvojové politiky zejména mezi dalšími aktéry zahraniční rozvojové spolupráce místo širšího zapojení společnosti stačí pouze pro udržení onoho českého třípromilového podílu na rozvojové spolupráci Evropské unie jako celku.

Poznámky

1 Za poskytnutí rozhovoru jako jednoho ze zdrojů této kapitoly děkuji Ivanu Juklovi, vrchnímu řediteli sekce ekonomické, a Zuzaně Hlavičkové, ředitelce Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) Ministerstva zahraničních věcí ČR, 7. 12. 2012. Za cenné připomínky děkuji Martinu Náprstkovi, zástupci ředitele České rozvojové agentury; Janě Miléřové, ředitelce FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci, a Věře Venclíkové, výkonné ředitelce Platformy podnikatelů pro zahraniční spolupráci. Za případné chyby ve faktech a za jejich interpretaci zůstávám ovšem odpovědný pouze sám. Vzhledem k tomu, že jsem se podílel na vyhodnocení programů uvedených v pozn. 21 a 26, mohu být ovlivněn v jejich interpretaci.

2 *Ekonomika loni klesla o 1,2 %, je v nejdelší recesi od 1997*. ČTK, 11. 3. 2013.

3 European Commission: *Publication of preliminary data on Official Development Assistance, 2012*, MEMO/13/299, 3. 4. 2013. On-line: **europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-299_en.htm**.

4 MZV ČR: *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2011*. On-line: **www.mzv.cz/file/848470/II._Text_Informace_o_ZRS_CR_2011.doc**; *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/1039279/II._Text_Informace_o_ZRS_CR_2012.doc**; vlastní výpočty.

5 Usnesení vlády České republiky ze dne 29. května 2013 č. 403 k dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2014 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2016.

6 Horký-Hlucháň, Ondřej (2012): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 332.

7 European Commission: Solidarity that Spans the Globe: Europeans and Development Aid. *Special Eurobarometer 392*, October 2012. On-line: **ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_392_en.pdf**, s. 53.

8 Zákon č. 151/2010 Sb. ze dne 21. dubna 2010 o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.

9 Usnesení vlády České republiky ze dne 20. července 2011 č. 589 ke Koncepci zahraniční politiky České republiky.

10 Nečas, Petr: *Projev předsedy vlády Petra Nečase na poradě vedoucích zastupitelských úřadů České republiky*, 28. 8. 2012. On-line: **www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamne-projevy/projev-predsedy-vlady-petra-necase-na-porade-vedoucich-zastupitelskych-uradu-ceske-republiky-98470/**.

11 Klaus, Václav: *Vystoupení prezidenta republiky na setkání s českými velvyslanci*, 29. 8. 2012. On-line: **www.klaus.cz/clanky/3175**.

12 *Programové prohlášení Vlády České republiky*, 4. 8. 2010. On-line: **www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf**, s. 12–13.

13 Usnesení vlády České republiky ze dne 6. dubna 2011 č. 237 k Plánu plnění priorit jednotlivých resortů podle Programového prohlášení vlády ze dne 4. srpna 2010.

[14] Aktualizace Plánu plnění priorit jednotlivých resortů podle Programového prohlášení vlády ze 4. srpna 2010 k 30. červnu 2012. On-line: **www.slideshare.net/vitbarta/aktualizace-plnu-plnn-priorit-jednotlivch-rezort-k-30612**.

[15] Usnesení vlády České republiky ze dne 6. února 2013 č. 90 ke Strategii mnohostranné rozvojové spolupráce České republiky na období let 2013 až 2017. On-line: **www.mzv.cz/public/a0/3c/96/954899_879447_Multistrategie_brozura.doc**; *The Multilateral Development Cooperation Strategy of the Czech Republic 2013–2017*. On-line: **www.mzv.cz/public/5b/4b/cf/1022978_948689_Multilateral_Development_Strategy_EN.doc**.

[16] *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce České republiky na období let 2013 až 2017*, s. 8.

[17] Tamtéž, s. 18.

[18] Usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 366 ke Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017.

[19] Horký, Ondřej (2008): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Příprava transformace zahraniční rozvojové spolupráce a její výzvy. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 366–380

[20] Usnesení vlády České republiky ze dne 19. září 2007 č. 1070 k Transformaci systému zahraniční spolupráce ČR.

[21] Němečková, Tereza–Krylová, Petra–Horký, Ondřej: *Vyhodnocení programů zahraniční rozvojové spolupráce realizovaných na základě dočasné výjimky z transformace*. Praha: Metropolitní univerzita, 15. 3. 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/848445/Vyhodnoceni_vyjimek_z_transformace_finalni_verze.doc**.

[22] Tamtéž, s. 41.

[23] Usnesení vlády České republiky č. 413 ze dne 13. června 2012 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2013 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2015.

[24] Ředitelství pro rozvojovou spolupráci OECD: *Rozvojová spolupráce české republiky. Zvláštní hodnocení Výboru OECD pro rozvojovou pomoc.* Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, 2007.

[25] Usnesení vlády České republiky č. 712 ze dne 27. června 2007 o zřízení vládních stipendijních míst ke studiu na veřejných vysokých školách v České republice pro občany z rozvojových zemí na léta 2008 až 2012.

[26] Horký, Ondřej a kol. (2011a): *Vyhodnocení programu vládních stipendií pro studující z rozvojových zemí: Zvýšení efektivnosti a nové nástroje podpory terciálního vzdělávání*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, červenec 2011. On-line: **www.mzv.cz/file/860240/Vyhodnoceni_programu_vladnich_stipendii.pdf**.

[27] Usnesení vlády České republiky č. 301 ze dne 25. dubna 2012 ke Strategii poskytování vládních stipendií pro studenty z rozvojových zemí na období 2013–2018.

[28] Zápis z 25. zasedání Rady pro ZRS, 29. 11. 2012, s. 3. On-line: **www.mzv.cz/public/af/8e/26/932995_848326_Zaznam_Rada25.doc**.

[29] Usnesení vlády České republiky č. 413 ze dne 13. června 2012 k Zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2013 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2015.

[30] *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci ČR realizované v roce 2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/1026175/INFORMACE_ZRS_2012_PRILOHY.ZIP**.

[31] Usnesení vlády České republiky č. 413 ze dne 13. června 2012 k Zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2013 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2015.

[32] Zápis z 24. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 26. 9. 2012. On-line: **www.mzv.cz/public/26/34/89/888516_807579_Zaznam_Rada24.doc**.

[33] Usnesení vlády České republiky č. 276 ze dne 13. 4. 2011 k návrhu na poskytnutí mimořádného jednorázového peněžního daru České republiky do Fondu pro kryt reaktoru v Černobylu.

[34] Zápis z 23. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 14. 6. 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/843621/Zaznam_Rada23.doc**.

[35] *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2012*, op. cit., s. 11.

36 *Česká republika dá do roku 2017 Afghánistánu 140 mil., na rozvoj a bezpečnost*. ČTK, 14. 8. 2012; Usnesení vlády České republiky ze dne 29. srpna 2012 č. 638 k poskytnutí peněžního daru České republiky vládě Islámské republiky Afghánistán.

37 MZV ČR: *Malé lokální projekty při ZÚ v roce 2012 – souhrnná zpráva.* On-line: **www.mzv.cz/file/966216/MLP_2012___souhrn.doc**.

38 *Government vows no cuts in this year's foreign aid budget*. Radio Prague, 16. 4. 2012. On-line: **www.radio.cz/en/section/curraffrs/government-vows-no-cuts-in-this-years-foreign-aid-budget**.

39 Hesová, Zora (2012): *Sdílení postkomunistického transformačního know-how: zkušenosti ze severní Afriky*. AMO Briefing paper, 2/2012. On-line: **www.amo.cz/download.php?group=produkty1_soubory & id=401**.

40 MZV ČR: *Přenosem transformační zkušenosti českých NNO a médií k podpoře občanské participace a nezávislé žurnalistiky v Gruzii II, 2012*, 3. 6. 2013. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_transformacni/gruzie/prenosem_transformacni_zkusenosti_1.html**.

41 MZV ČR: *Náměstek Tomáš Dub zahájil seminář zaměřený na předávání transformačních zkušeností*, 27. 11. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2012/x2012_11_27_namestek_tomas_dub_zahajil_seminar_zamereny_na_predavani.html**.

42 MZV ČR: *Operační strategie humanitární pomoci ČR na rok 2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/757916/StrategieHP2012web.doc**.

43 *Česko dá OSN na pomoc uprchlíkům ze Sýrie tři miliony korun*. ČTK, 27. 3. 2012.

44 Styčný úřad ČR v Ramalláhu: *Ministr Schwarzenberg schválil humanitární pomoc pro palestinské uprchlíky*, 2. 11. 2012. On-line: **www.mzv.cz/ramallah/cz/zpravy_a_udalosti/ministr_schwarzenberg_schvalil.html**.

45 MZV ČR: *Humanitární pomoc poskytnutá ČR do zahraničí v roce 2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/979749/tabulkaHP2012.docx**.

46 *Česko dalo peníze na pomoc Afghánistánu a Zimbabwe.* ČTK, 27. 7. 2012.

47 *Česká republika darovala vloni na humanitární účely přibližně 70 milionů korun.* Mediafax, 23. 1. 2013.

48 MZV ČR: *Operační strategie humanitární pomoci ČR na rok 2013*. On-line: **www.mzv.cz/public/9f/c8/90/948669_870019_StrategieHP2013.doc**.

49 *MZV ČR: Deklarace dobrého humanitárního dárcovství*, 17. 6. 2013. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/deklarace_dobreho_humanitarniho.html**.

50 *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Bosnou a Hercegovinou. Projekt „Generální oprava a modernizace tramvají v Sarajevu"*, říjen 2012, s. 8. On-line: **www.mzv.cz/file/920250/final_evaluacni_zprava.pdf**.

51 *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Mongolskem. Socioekonomická stabilizace geograficky a sociálně odloučených komunit*, září 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/878497/Evaluacni_zprava_MNGproj1.pdf**; *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Mongolskem. Příprava a zavedení studijního programu Sociální práce – Ulánbátar*, září 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/878502/Evaluacni_zprava_MNGproj2.pdf**.

52 *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Gruzií. „Zřízení a podpora zemědělského servisního centra v okrese Khulo, autonomní republika Adžárie, Gruzie"*, prosinec 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/944649/Khulo___evaluacni_zprava_20._12._2012.pdf**.

53 *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v Moldavsku. Monitoring povrchových vod a ochrana před povodněmi v povodí řeky Reut*, listopad 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/940780/Zprava_Reut_final.pdf**; *Obnova monitorovací staniční sítě v povodí řeky Prut – modernizace informačního systému protipovodňové ochrany*, listopad 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/940782/Zprava_Prut_final.pdf**.

54 *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce v oblasti globální rozvojové vzdělávání v ČR. PRVák – Program rozvojového zdělávání*, listopad 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/920276/_121119_Ev_PRVak_ZZ_final.pdf**.

55 Horký, Ondřej (2011b): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky v roce 2010. In: Kořan. Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2010. Analýza ÚMV.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 353.

56 *Češi založili v Gobi oázu hojnosti. Mongoly tam učí zavařovat okurky*. iDNES.cz, 16. 9. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/cesi-zalozili-v-gobi-oazu-hojnosti-mongoly-tam-uci-zavarovat-okurky-1ip-/zahranicni.aspx?c=A120914_153741_zahranicni_aha**.

57 Zákon č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. On-line: **www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zakon_o_emesnim_obchodovani/$FILE/OEOK-Zakon_383_2012-20130524.pdf**.

58 Zápis z 21. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 9. 2. 2012, s. 6. On-line: **www.mzv.cz/file/779128/Zaznam21.doc**.

59 *Rámcová pozice. Budoucí podoba Společné zemědělské politiky – aktualizace*, 18. 5. 2012. On-line: **www.ospzv-aso.cz/addons/AKTUALNE/Ramcova_pozice_SZP_2012_05_18.doc.**

60 Zápis z 25. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, op. cit.

61 Council of the EU: *Council conclusions. „Increasing the Impact of EU Development Policy: an Agenda for Change"*, 14. 5. 2012. On-line: **www.mzv.cz/file/823078/CC_agenda_for_change.pdf**.

62 Council of the EU: *Council conclusions. „The Future Approach to EU Budget Support to Third Countries"*, 14. 5. 2012. On-line: **www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/130241.pdf**.

63 European Commission: *EU Accountability Report 2012 on Review of progress of the EU and its Member States*, 9. 7. 2012. On-line: **ec.europa.eu/europeaid/what/development-policies/financing_for_development/documents/swp-199-main-report.pdf**.

64 On-line: **www.eutransition.eu**.

65 Zápis z 21. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, op. cit., s. 2–3.

66 OECD: *2012 DAC HLM Communiqué*, December 2012. On-line: **www.oecd.org/dac/HLM%20Communique%202012%20final%20ENGLISH.pdf**.

67 Usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 366 ke Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017, s. 22.

68 *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce České republiky na období let 2013 až 2017*, op. cit., s. 26.

69 Zápis z 23. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, op. cit., s. 3.

70 Ministerstvo financí ČR: *Návrh úspor v organizačních složkách státu a státních fondech*. Tisková zpráva, 29. 2. 2012. On-line: **www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2012/2012-02-29-tiskova-zprava-5135-5135**.

71 *Statut České rozvojové agentury z 12. července 2010.* On-line: **www.czda.cz/editor/filestore/File/StatutCRA2010.pdf**; *Statut České rozvojové agentury z 31. května 2012*. On-line: **www.czda.cz/editor/filestore/File/Statut%20CRA%20120601.pdf**.

72 Zápis z 24. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, op. cit.

73 FoRS: *Výsledky sebehodnocení dle Kodexu Efektivnosti FoRS v roce 2012*. On-line: **www.fors.cz/wp-content/uploads/2012/08/Vysledky_sebehodnoceniKodex20121.pdf**.

74 Šrámková, Katarína: *Lidská práva v kontextu rozvojové spolupráce*. Praha: FoRS – české fórum pro rozvojovou spolupráci, 2012. On-line: **www.fors.cz/user_files/dokumenty/fors_studie_lp.pdf**.

75 *Praha hostí první Humanitární kongres v ČR*. ČRo, 31. 3. 2013. On-line: **www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/praha-hosti-prvni-humanitarni-kongres-v-cr--1039724**.

76 *Rozvojovka* 3/2012, s. 9.

77 *ADRA slaví 20 let v ČR výstavou mapující historii organizace*. ČTK, 29. 5. 2012.

78 Tamtéž.

[79] OBRAZEM: *Člověk v tísni slaví 20 let. Na výstavě ukáže místa, kde pomáhá*. iDNES.cz, 31. 5. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/clovek-v-tisni-slavi-dvacet-let-dm5-/domaci.aspx?c=A120531_191905_domaci_jj**.

[80] MZV ČR. On-line: **www.mzv.cz/file/928590/protokol_hodnotici_komise_.pdf**; on-line: **www.mzv.cz/file/947730/protokol_hodnotici.pdf**.

[81] MZV ČR. On-line: **www.mzv.cz/file/931874/Metodika_k_tiskuV2_final.doc**.

[82] Česká exportní banka: *MZV a ČEB společně podpoří české exportéry v náročných teritoriích*, 5. 4. 2012. On-line: **www.ceb.cz/content/view/1420/213/**.

[83] European Commission: *Special Eurobarometer 392*, op. cit.

[84] Člověk v tísni: *Jeden svět na školách. Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách 2012 včetně porovnání s rokem 2009*. On-line: **www.jsns.cz/data/jsns/FILES/PDF/DOTAZNIKOVE_SETRENI_STREDOSKOLACI_JSNS_2012.pdf**.

[85] Vodička, Milan: *Byl jsem apoštolem WC v Angole, latríny tam zachraňují životy*. iDNES.cz, 27. 7. 2012. On-line: **zpravy.iDNES.cz/postavit-zachody-v-angole-09a-/zahranicni.aspx?c=A120727_163143_zahranicni_brm**; Kraftová, Barbora: *Rozvojová pomoc smrdí*. Deník Referendum, 8. 9. 2012. On-line: **denikreferendum.cz/clanek/13905-rozvojova-pomoc-smrdi**.

[86] *Švédsko je podle OECD nejštědřejším humanitárním dárcem*. ČTK, 8. 4. 2012.

[87] *Povolování veřejných sbírek bude jednodušší, zvýší se kontrola*. ČTK, 29. 3. 2012.

[88] *Akci Lékařů bez hranic zahájí ve středu průvod Prahou*. ČTK, 24. 4. 2012.

[89] *Člověk v tísni vyhlásil finanční sbírku na pomoc zraněným v Sýrii*. ČTK, 11. 4. 2012; *Syřanům mohou účtem nebo DSM pomoci i Češi, oznámil ČČK*. ČTK, 7. 9. 2012.

[90] *Člověk v tísni otevřel kancelář přímo v syrském Halabu*. ČTK, 13. 12. 2012.

[91] *Část humanitární pomoci obětem záplav v Nigeru byla rozkradena*. ČTK, 9. 9. 2012.

[92] OECD: *DAC Special Review of the Slovak Republic*. On-line: **www.oecd.org/development/peer-reviews/49512222.pdf**.

[93] Tamtéž, s. 7.

Kapitola 19
Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky

Veronika Bílková

Rok 2012 byl pro českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv rokem poměrně úspěšným. Česká republika využívala svého členství v Radě OSN pro lidská práva, jež získala v předchozím roce, i působení v jiných institucích k prosazování svých teritoriálních a tematických priorit. V roce 2012 také podruhé prošla tzv. univerzálním periodickým přezkumem (UPR) stavu lidských práv na svém území, který potvrdil, že ČR nepatří z hlediska dodržování lidských práv mezi problémové státy. Další agenda, tj. plnění závazků z mezinárodních smluv a rozvoj transformační spolupráce, zůstala bez větších změn.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Z hlediska ideových východisek se rok 2012 nesl ve znamení přímé kontinuity s předcházejícím obdobím. Výchozím koncepčním dokumentem zůstala i nadále *Koncepce zahraniční politiky České republiky*[1] (dále Koncepce), která byla přijata v létě roku 2011. Koncepce řadí podporu dodržování lidských práv a demokracie mezi zahraničněpolitické priority ČR (bod 3) a za základní hodnoty, z nichž ČR ve své zahraniční politice vychází, označuje *„nezcizitelnost přirozených lidských práv /.../ a princip vlády práva“* (bod 2.3). Vlastní text se nicméně lidskoprávními otázkami příliš nezabývá. Těžištěm jeho zájmu je transformační politika, tj. politika šíření demokracie, pod níž je celá agenda lidských práv nově podřazena.[2] Jde o odklon od dosavadního přístupu, který naopak transformační politiku chápal jakou součást širší politiky lidskoprávní, popř. oběma oblastem přikládal stejnou váhu.[3] Nový pohled navíc není zcela v souladu s *Programovým prohlášením vlády* z roku 2010,[4] které mluví o lidských právech a podpoře demokracie jako o stejně důležitých, ale neidentických oblastech a podporu lidských práv a základních svobod označuje za *„jedno z profilových témat zahraniční politiky ČR“* (s. 13).

Koncepce zahraniční politiky vychází z premisy, že ČR má strategický zájem na tom, aby *„bylo v celém světě co nejvíce demokratických, stabilních a odpovědných států“* (bod 4.5). Dosažení tohoto cíle má napomáhat česká transformační politika směřující ke změně poměrů v těch zemích, které demokracie ještě nedosáhly, a jejich konsolidaci tam, kde již započal transformační proces. Specifická zkušenost s určitým typem transformace (od komunistického k demokratickému režimu) ČR velí orientovat se primárně na státy východní Evropy a Balkánu, jež jsou jí kulturně, historicky i jinak blízké. Tento výběr není taxativní, neboť podle koncepce je *„transformační politika přístupem uplatňovaným v zahraniční politice České republiky všeobecně, vždy podle míry relevance tématu v dané relaci či kontextu“* (bod 4.5). Tematicky se chce ČR orientovat na podporu občanské společnosti a obhájců lidských práv, nezávislá média a zajištění svobodného přístupu k informacím, posilování právního státu, řádnou a demokratickou veřejnou správu. V tomto bodě Koncepce odpovídá Programovému prohlášení, které obsahuje stejný katalog. Transformační politika má být realizována nástroji bilaterální i multilaterální diplomacie, přičemž zvláštní důraz je kladen na využívání nástrojů EU a na spolupráci s nevládním sektorem v cílových zemích.

Specifická lidskoprávní témata jsou dále zmíněna v souvislosti s působením ČR v některých mezinárodních organizacích. V OSN a především její Radě pro lidská práva, do níž byla zvolena v roce 2011, se ČR plánuje zaměřit na *„problematiku svobody projevu, obhájců lidských práv, zákazu mučení a boje proti flagrantnímu porušování lidských práv v jednotlivých zemích“* (bod 4.1.1). V Radě Evropy chce ČR *„aktivně působit při rozvíjení a posilování pluralitní demokracie, právního státu, boje proti terorismu a korupci, ochrany lidských práv (včetně boje proti trestu smrti), práv menšin a prosazování rovnosti mužů a žen“* (bod 4.1.4). Žádná konkrétní agenda naopak není spojena s členstvím v OBSE, ani v Evropské unii, kde si ČR pouze klade za úkol usilovat o to, aby evropská lidskoprávní politika *„byla realistická a reflektovala historické odlišnosti i budoucí potenciál dnešního různorodého světa“* (bod 4.1.2) a aby rozumně využívala dostupné finanční nástroje, zejména Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva.

Vedle Koncepce zahraniční politiky se lidskoprávní dimenzí zahraniční politiky krátce zabývá *Bezpečnostní strategie*,[5] která byla rovněž nově přijata v roce 2011. Lidská práva jsou v tomto dokumentu zmíněna na dvou místech. Prvním je výčet strategických zájmů ČR, mezi nimiž mj. figuruje *„podpora demokracie, základních svobod a principů právního státu“* (bod 14). Druhým je rozbor mechanismu zajištění kolektivní bezpečnosti a obrany. ČR deklaruje svou ochotu *„podílet se i na případných donucovacích akcích mezinárodního společenství, podniknutých s cílem zabránit masivnímu porušování lidských práv a zejména genocidě a dalším zločinům proti lidskosti. V této souvislosti ČR podporuje další rozvoj konceptu ‚odpovědnosti chránit‘ přijatého Valným shromážděním OSN“* (bod 45). Jde o odkaz na koncepci odpovědnosti za ochranu, jež dovoluje mezinárodnímu společenství zasáhnout, v krajním případě i s použitím ozbrojené síly, ve státě, který zjevně selže v ochraně svých obyvatel před závažnými zásahy do jejich lidských práv.

Významným pramenem české lidskoprávní diplomacie v roce 2012 byla i *Koncepce transformační politiky*[6] z roku 2010. V době svého přijetí se koncepce stala

prvním signálem budoucího podřazení lidskoprávní agendy pod transformační politiku. Hned v úvodu uvádí, že *„transformační politika je termínem, který česká zahraniční politika používá pro politiku podpory lidských práv a demokracie“*.[7] Vlastní text upřesňuje, že *„základem transformační politiky je pojetí, že v zahraničněpolitické praxi nemá smysl oddělovat od sebe problematiku lidských práv a demokracie. Lidská práva jsou substance a demokracie je systém, který nejlépe ze známých způsobů uspořádání společnosti o tuto substanci dbá.“*[8] Koncepce identifikuje teritoriální a tematické priority transformační politiky, které se v převážně míře překrývají s prioritami uvedenými v Koncepci zahraniční politiky (vypadla ale např. rovnost a nediskriminace). Mezi nástroji transformační politiky čestné místo, vedle bilaterální a multilaterální diplomacie, zaujímají programy transformační spolupráce realizované na bázi společných projektů českých a zahraničních nevládních organizací.

Důraz na lidská práva v základních koncepčních dokumentech zahraniční politiky České republiky poněkud kontrastuje se skutečností, že lidskoprávní diplomacie dlouhodobě není, a ani v roce 2012 nebyla, předmětem zásadnější politické debaty. Tento stav spíše než úplný konsenzus na sledovaných cílech a způsobu jejich realizace odráží absenci kultury politické diskuse v ČR i omezený zájem o zahraniční otázky na české politické scéně. V polovině roku zveřejnila vláda dokument *Dva roky vlády*, v němž shrnula hlavní úspěchy, kterých se jí během dvou let vládnutí (13. 7. 2010–13. 7. 2012) podařilo dosáhnout.[9] Kapitola věnovaná resortu zahraničí upozorňuje mj. na přijetí nové Koncepce zahraniční politiky, na realizované úspory a na racionalizaci působení v mezinárodních organizacích. Lidská práva a transformační politika zmíněny nejsou, což lze vykládat buď tak, že vláda v této oblasti svých cílů ještě nedosáhla, nebo že se oblast nenachází ve středu jejího zájmu. Druhý výklad odporuje znění koncepčních dokumentů, první se zas neshoduje s realitou, protože za poslední dva roky ČR zaznamenala na lidskoprávním poli určité úspěchy (např. zvolení do Rady OSN pro lidská práva).

Lidskoprávní (a ani jiná) dimenze zahraniční politiky ČR nebyla tématem podzimních místních a senátních voleb, ani počínající kampaně do voleb prezidentských. Programy politických stran a jednotlivých kandidátů se soustředily na otázky vnitrostátní, zejména otázky týkající se ekonomického vývoje a sociálních reforem. Parlament byl s lidskoprávními aspekty české diplomacie konfrontován jen okrajově, a to např. při prezentaci zahraničních priorit ČR pro rok 2012 v zahraničním výboru Poslanecké sněmovny 12. 1. 2012, nebo v rámci procesu ratifikace některých mezinárodních smluv z oblasti práva lidských práv a mezinárodního humanitárního práva (např. Úmluva o mezinárodní ochraně dospělých osob a Úmluva o kazetové munici). Při 20. schůzi Zahraničního výboru PS PČR konané 17. 5. 2012 došlo také ke krátké diskusi o transformační politice mezi poslankyní KSČM Kateřinou Konečnou a zástupcem MZV Tomášem Dubem. Poslankyně kritizovala údajně neprůhledný způsob rozdělování neinvestičních nákladů nevládnímu sektoru.[10]

K jedinému *většímu sporu* týkajícímu se české lidskoprávní politiky došlo na podzim roku 2012. Spor se zaměřil na vhodnost návštěvy dalajlamy a podpory ruské punkové skupiny Pussy Riot, jejíž představitelky byly v roce 2012 odsouzeny za výtržnictví. V září 2012 během strojírenského veletrhu v Brně prohlásil Petr Nečas (ODS),

že podpora dalajlamy a Pussy Riot poškozuje český export.[11] Premiéra podpořil ministr průmyslu Martin Kuba (ODS), podle něhož *„zahraniční politika nemůže být odtržená od ekonomických zájmů“*.[12] Kriticky se k prohlášení naopak postavil ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg (TOP 09), který zdůraznil, že *„proti diktátorům se musí postupovat stejně, ať jsou jakkoli velcí“*.[13] Obdobné stanovisko zaujali i další politici z TOP 09 a také někteří politici opoziční (Lubomír Zaorálek z ČSSD). Propast mezi oběma tábory ale nakonec nebyla zas až tak velká. Sám Nečas uvedl, že jeho prohlášení *„není úvaha o tom, že máme vyměnit naši proexportní politiku za politiku podpory lidských práv. Podpora lidských práv nadále musí zůstat klíčovou komponentou naší zahraniční politiky.“*[14] Spor tak byl ukončen, naznačuje však, že česká politická scéna nemá na roli lidských práv v zahraniční politice a jejich vztah k jiným oblastem (např. ekonomické diplomacii) zcela jednotný názor.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Na jaře roku 2011 byla Česká republika zvolena do Rady OSN pro lidská práva. Důležitou součást její lidskoprávní agendy tak v roce 2012 tvořilo působení v tomto orgánu. Ve druhé polovině roku navíc ČR po čtyřech letech opět podstoupila tzv. univerzální periodický přezkum stavu lidských práv na svém území. Vedle těchto spíše mimořádných událostí se ČR v roce 2012 snažila realizovat své standardní úkoly, mezi něž patří naplňování závazků z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv, monitoring lidskoprávní situace ve vybraných zemích světa a rozvoj transformační politiky. Rostoucí důraz je také kladen na otázky mezinárodního trestního a humanitárního práva, které lze podřadit pod lidskoprávní diplomacii v širším slova smyslu.

Působení České republiky v Radě OSN pro lidská práva

Dne 18. 6. 2011 se Česká republika formálně ujala svého místa v Radě OSN pro lidská práva,[15] kam byla zvolena Valným shromážděním OSN 20. 5. 2011. Šlo o velký úspěch české diplomacie, která o členství usilovala v krátké době již podruhé (poprvé jej získala v roce 2006, ale pouze na cca rok). Oproti první volbě si navíc ČR polepšila co do podpory – v roce 2006 pro ni hlasovalo 105 států, v roce 2011 už 148 států (vždy z celkového počtu 191 států). Vedle slabosti protikandidátů k tomu zřejmě přispěla také rostoucí prestiž ČR na mezinárodní scéně, její pověst aktivního obhájce lidských práv a slušný stav dodržování lidských práv na domácí půdě. Své priority pro členství v Radě deklarovala ČR již během volební kampaně, v sérii dobrovolných příslibů a závazků, jež notifikovala OSN v únoru 2011.[16] Po zvolení, v květnu 2011, pak MZV na svých stránkách uveřejnilo poupravenou verzi priorit.[17] Nový dokument oproti původnímu omezuje okruh tematických priority (v zásadě na ty obsažené v Koncepci zahraniční politiky) a doplňuje priority teritoriální (Barma/Myanmar, Bělorusko, potenciálně Kuba).

V průběhu roku 2012 se Rada OSN pro lidská práva sešla na třech řádných a jednom mimořádném zasedání. Řádná zasedání proběhla ve dnech 27. února až 23. března

(19. zasedání),[18] 18. června až 6. července (20. zasedání)[19] a 10. až 28. září (21. zasedání).[20] ČR na nich zastupovala delegace tvořená pracovníky Stálé mise v Ženevě, prvního zasedání se navíc osobně zúčastnil ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg, který při té příležitosti otevřel výstavu věnovanou odkazu Václava Havla. Během zasedání bylo přijato téměř sto rezolucí na značně různorodá témata. Pro ČR bylo hlavním úspěchem prosazení rezolucí, které prodloužily mandát zvláštních zpravodajů pro některé problematické země (Barma/Myanmar, Írán, KLDR, Sýrie aj.), a zřízení mandátu zvláštního zpravodaje pro Bělorusko (na dobu jednoho roku). V tematické oblasti ČR přivítala rezoluce týkající se lidských práv a internetu, práv dítěte, nebo svévolného zadržování. Kriticky se naopak stavěla k některým iniciativám, jež podle ní buď nemají na půdě Rady pro lidská práva co dělat (využívání žoldnéřů v ozbrojených konfliktech), nebo odrážejí či maskují snahu o relativizaci lidských práv (podpora tradičních hodnot, lidská práva rolníků, podpora demokratického a spravedlivého mezinárodního řádu, lidská práva a mezinárodní solidarita aj.).

Mimořádné zasedání Rady (v pořadí již devatenácté) se konalo 1. 6. 2012 a bylo vyhrazeno událostem v Sýrii. K tomuto tématu se Rada za poslední dva roky sešla již několikrát, přičemž ČR měla příležitost účastnit se po svém zvolení již zasedání v srpnu a prosinci 2011. V obou případech podporovala snahy o ukončení porušování lidských práv v zemi, a to ideálně pomocí mírových prostředků. Svolání 19. mimořádného zasedání iniciovaly mj. USA a Evropské unie a tématem se vedle obecného zhoršování lidskoprávní situace v Sýrii stal masakr civilistů ve městě Húlá, k němuž došlo na konci května 2012. Rada v rezoluci, pro kterou hlasovalo 41 ze 46 přítomných států včetně ČR,[21] masakr odsoudila a pověřila jeho prošetřením mezinárodní Vyšetřovací komisi (*Commission of Inquiry*) zřízenou v srpnu 2011.[22] ČR během zasedání vystoupila s projevem, ve kterém za viníka masakru nepřímo označila syrský režim a naznačila, že tato jednání mohla naplnit znaky zločinů podle mezinárodního práva (a být stíhatelná před Mezinárodním trestním soudem). K situaci v Sýrii se Rada vrátila na řádných zasedáních, kde vývoj v zemi opakovaně kritizovala, mj. na základě závěru zpráv předložených Vyšetřovací komisí.

Rok 2012 potvrdil, že Česká republika má ambice být v Radě OSN pro lidská práva aktivním hráčem. Naše země se angažuje během jednání, vystupuje se samostatnými projevy a předkládá vlastní návrhy. Současně se snaží koordinovat aktivity s ostatními státy EU a s EU samotnou. Mezi evropskými členy Rady v tomto ohledu existuje dobrá spolupráce a také dělba práce: státy si rozdělují témata tak, aby každý připravoval návrhy a projevy EU v těch oblastech, na něž se specializuje. ČR tak v roce 2012 připravila např. unijní vystoupení ke svobodě projevu na internetu (19. zasedání), nebo k právu na shromažďování a sdružování (20. zasedání). Aktivity ČR v Radě v roce 2012 dále potvrdily, že spíše než na původní sérii závazků, deklarovanou během volební kampaně, se ČR soustředí na ty priority, které po svém zvolení uveřejnila na webu MZV. V agendě ČR tak dominuje kritika stavu lidských práv ve vybraných zemích (Barma/Myanmar, Bělorusko, nověji Sýrie) a prosazování základních českých témat (svoboda projevu, ochrana lidskoprávních obhájců aj.).

Univerzální periodický přezkum 2012

V roce 2012 podstoupila Česká republika již podruhé proceduru tzv. univerzálního periodického přezkumu (*Universal Periodic Review*, UPR) stavu dodržování lidských práv na svém území. UPR byl zaveden Valným shromážděním OSN[23] v souvislosti s ustavením Rady pro lidská práva, která dohlíží na jeho fungování. Podstatou procedury je, že všechny státy světa procházejí pravidelným, v této chvíli čtyřletým cyklem komplexního přezkumu stavu lidských práv na svém území. První cyklus se rozběhl v roce 2008 a již v tomto roce prošla UPR také Česká republika, která se dobrovolně přihlásila mezi první státy. Přezkum pro ni dopadl poměrně dobře, byť na její adresu zazněly i některé výtky, jež se též odrazily v sérii doporučení, která Česká republika obdržela.[24] Většinu těchto doporučení týkajících se hlavně postavení romské menšiny, sterilizace romských žen, užívání klecových lůžek v českých zdravotnických zařízeních, policejního násilí a rovnoprávnosti mužů a žen ČR akceptovala a pokusila se je reflektovat ve své praxi.

Přezkum realizovaný v roce 2012 měl podobný průběh a vlastně i výsledky jako ten předešlý. Česká republika nejprve připravila národní zprávu,[25] ve které popsala vývoj, k němuž v zemi v oblasti lidských práv za poslední čtyři roky došlo, vysvětlila, jakým způsobem implementovala doporučení z prvního cyklu UPR, a stručně připomněla hlavní domácí lidskoprávní priority ČR. Úřad Vysoké komisařky OSN pro lidská práva (OHCHR) jako obvykle předložil dva materiály. První z nich je kompilací údajů, které Úřad získal od smluvních orgánů OSN a zvláštních procedur.[26] Druhý obsahuje informace, jež OHCHR zaslaly mezinárodní a české nevládní organizace.[27] Několik států navíc ČR předem zaslalo své otázky (tzv. *Advance Questions*).[28] Ústní část přezkumu se konala v Ženevě 22. 10. 2012. Česká republika na jednání vyslala 18člennou delegaci vedenou náměstkem ministra zahraničních věcí Vladimírem Galuškou[29] a dále tvořenou zástupci Stálé mise v Ženevě a představiteli několika resortů (Úřad vlády ČR, MZV, MV, MPSV, MŠMT, MZd a MS). Takzvanou trojku, jejíž úkol při přezkumu je primárně technicko-moderační, tvořily Chile, Malajsie a Mauritánie; jejich reálná role však nebyla velká.

Při ústní části ČR prezentovala svou zprávu, reagovala na informace obsažené ve zprávách alternativních a zodpovídala předem položené dotazy. Následoval interaktivní dialog, jehož se aktivně zúčastnilo celkem 61 delegací, které kladly další otázky a vznášely připomínky. ČR měla prostor, aby na otázky a připomínky reagovala. Pracovní skupina k UPR, ustavená v rámci Rady pro lidská práva v roce 2007,[30] poté pořídila z jednání zápis,[31] jenž mj. obsahuje dlouhý katalog 136 doporučení předložených státy. Zápis i s doporučeními byly později, v březnu 2013, přijaty Radou pro lidská práva. Doporučení opět nejsou nijak překvapivá. Dominuje problematika vzdělávání romských dětí a celkového postavení romského etnika, zajištění rovnosti mužů a žen, boje proti rasismu a xenofobii a ochrany vězňů v detenčních zařízeních. Nově se objevuje důraz na odstranění tělesných trestů vůči dětem, vytvoření jednotné lidskoprávní instituce nebo posílení pravomocí ombudsmana. Za zmínku stojí, že problém korupce, který by sami obyvatelé ČR nejspíše zařadili na jedno z předních míst

katalogu lidskoprávních problémů, zmínila pouze jediná země (USA). Česká republika převážnou většinu doporučení (129 ze 136) přijala a slíbila, že se jimi bude řídit. Odmítnutá doporučení se týkají prošetření využívání českých letišť během nelegálních přeletů CIA, zlepšení právní ochrany migrujících pracovníků a zákazu tělesného trestání dětí.[32]

Průběh univerzálního periodického přezkumu v roce 2012 potvrdil závěry, které bylo možno vyvodit již z předchozího cyklu. Zaprvé, státy, nebo aspoň Česká republika se během přezkumu dozví jen málo nového. Ve středu diskuse se neustále ocitá několik klasických, a tudíž očekávatelných témat, pro ČR typicky třeba téma romské. Z projevů zástupců států je přitom vidět, že řada z nich o těchto tématech ve skutečnosti (vcelku pochopitelně) mnoho neví. To se odráží i ve vágnosti doporučení, která nejčastěji státům ukládají, aby s určitým problémem zkrátka něco udělaly. Z tohoto pohledu přezkum slouží spíše k určení či potvrzení toho, které lidskoprávní problémy státu vnímá mezinárodní společenství jako nejurgentnější než coby zdroj praktických nápadů, jak tyto problémy vyřešit.

Zadruhé, o účast na přezkumu je mezi státy velký zájem. Tento zájem dokonce zjevně narůstá, jak ukazuje příklad ČR: v roce 2008 se do debaty o naší zprávě zapojilo 21 států, v roce 2012 již téměř třikrát tolik (61). Stále ale platí, že přístup států, které nám nejsou přátelsky nakloněny, se od přístupu států ostatních liší ani ne tak v obsahu, jako spíše v tónu kladených dotazů. Například Bělorusko tak mluvilo o *„atmosféře beztrestnosti“*,[33] která v ČR údajně vládne, Kuba zas upozorňovala na *„trvalé projevy rasismu v ČR“*.[34] Zatřetí, druhý cyklus UPR potvrdil, že Česká republika patří mezi země, jež novou lidskoprávní proceduru berou vážně. Národní zpráva je zpracována pečlivě a jak její příprava, tak následná prezentace v Ženevě proběhly v úzké kooperaci MZV se zástupci dalších resortů a také s nevládním sektorem. ČR se vcelku poctivě snažila reagovat na dotazy a připomínky, které vůči ní byly vzneseny, a to i když se týkaly citlivých témat. Vzhledem k důrazu, který ČR klade na lidská práva ve své zahraniční politice, je velice důležité, že tímto způsobem dává najevo otevřenost a připravenost k diskusi i ve věci vlastního stavu dodržování lidských práv.

Plnění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv

V červnu 2011 předložila Česká republika, se zpožděním dvou let, kombinovanou čtvrtou a pátou periodickou zprávu o stavu naplňování závazků z *Úmluvy OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání* z roku 1983.[35] Zpráva podrobně analyzuje stav implementace jednotlivých ustanovení Úmluvy a vysvětluje, jakým způsobem se Česká republika vypořádala s doporučeními, která jí Výbor OSN proti mučení dal v roce 2004, po předložení třetí periodické zprávy. V prosinci 2011 Výbor České republice adresoval sérii otázek týkajících se mj. definice mučení v českém právu, ochrany osob v detenčních zařízeních nebo vyšetřování rasově motivovaných trestných činů.[36] Ústní jednání ke zprávě se konalo ve dnech 14.–15. 5. 2012 v Ženevě.[37] Česká delegace na něm představila zprávu, zodpověděla předem zaslané dotazy a reagovala na otázky položené během jednání členy Výboru. Své závěry přijal Výbor v červenci 2012.[38] Pozitivně v nich hodnotí legislativní změny, ke kterým v ČR v letech 2004–2011 došlo, identifikuje ale i určité ob-

lasti vyvolávající znepokojení a v souvislosti s nimi dává ČR doporučení. Dané oblasti se týkají mj. podmínek detence, zacházení s romskou menšinou, nakládání s žadateli o azyl, chirurgické kastrace sexuálních deviantů a obchodu s lidmi.

Během roku 2012 také došlo, jako obvykle, k projednání několika individuálních stížností proti ČR předložených k *Výboru OSN pro lidská práva* v Ženevě a k *Evropskému soudu pro lidská práva* ve Štrasburku. Výbor se zabýval třemi stížnosti proti ČR, jež se týkaly diskriminace na základě občanství v restitučním řízení. Všechny byly odmítnuty jako zneužívající práva na stížnost s odůvodněním, že od přijetí napadaného zákona a popř. posledního rozhodnutí vnitrostátní instance uplynula řada let, během nichž stěžovatelé nevyvíjeli žádnou aktivitu.[39] Evropský soud meritorně posoudil patnáct stížností proti ČR.[40] Největší část z nich se opět dovolávala porušení práva na spravedlivý proces (právo na přístup k soudům, právo na výslech svědků) a soud jim dal z větší části za pravdu.[41] Dvě kauzy se omezily na otázku spravedlivého zadostiučinění,[42] ve třech soud konstatoval, že k tvrzenému porušení práv (svobody projevu,[43] zákazu nelidského zacházení[44] a ochrany vlastnictví[45]) nedošlo. Čtyřem zbývajícím stížnostem naopak soud vyhověl a shledal ČR vinnou z porušení práva na život v souvislosti s nedostatečným prošetřením smrti Roma zadrženého za loupež;[46] zákazu mučení v případě muže, se kterým bylo krutě a nedůstojně zacházeno na záchytné stanici;[47] práva na svobodu u cizince, u něhož neproběhlo řízení o propuštění z přijímacího střediska;[48] práva na svobodu a na soukromý život u člověka, který byl neoprávněně umístěn do psychiatrické léčebny a zbaven způsobilosti k právním úkonům.[49] V roce 2012 došlo také, vůbec poprvé, k výměně českého soudce Evropského soudu: právníka Karla Jungwierta, který tuto funkci zastával od roku 1993, nahradil advokát Aleš Pejchal, zvolený ze tří kandidátů Parlamentním shromážděním Rady Evropy v červnu 2012.[50]

Prosazování priorit ČR v oblasti lidských práv

Rok 2012 potvrdil, že Česká republika, navzdory signálům o opuštění úzce pojatých teritoriálních priorit (2009) a ukončení platnosti dokumentu definujících tematické priority (2011), zůstává věrna oblastem a otázkám, jimž se věnovala v minulosti. Teritoriální a tematická specializace odráží nejen omezené možnosti našeho státu, ale i snahu věnovat se určitým problémům, s jejichž řešením máme historické zkušenosti, detailněji. ČR prosazuje své priority v Radě OSN pro lidská práva, v jiných orgánech mezinárodních organizací, v příslušných institucích EU (COHOM, COJUR apod.) a v bilaterálních vztazích.

Tematicky se ČR orientuje hlavně na práva tzv. první generace, tj. práva občanská a politická. Práva tzv. druhé generace, tj. práva hospodářská, sociální a kulturní, ji zajímají o něco méně, což je třeba chápat na pozadí procesu vymezování se vůči komunistickému režimu, který naopak práva druhé generace preferoval. Konkrétně se ČR zaměřuje např. na svobodu projevu, ochranu obhájců lidských práv a svobodu sdružování. Rostoucí důraz je kladen i na otázky mezinárodního trestního a humanitárního práva, které lze podřadit pod lidskoprávní diplomacii v širším slova smyslu. Právě v této oblasti dosáhla ČR v posledních letech některých významných úspěchů. Na konci roku 2011 byl její kandidát, soudce Robert Fremr z Nejvyššího soudu, zvo-

len jedním z 18 soudců Mezinárodního trestního soudu.[51] O rok později ČR stejně úspěšně nominovala soudkyni Ivanu Hrdličkovou z Krajského soudu v Hradci Králové ke Zvláštnímu tribunálu pro Libanon.[52]

Teritoriálně se ČR zaměřuje na Barmu/Myanmar, Bělorusko, Kubu a popř. jiné komunistické či totalitní státy (Čína, Severní Korea, Sýrie aj.). *Barma/Myanmar* v poslední době uvolňuje svou politiku, což se mj. projevilo propuštěním velkého počtu politických vězňů, včetně známé disidentky Su Ťij. Jako výraz ocenění těchto pozitivních změn proběhla v létě 2012 první oficiální návštěva českého ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga v Barmě/Myanmaru po více než deseti letech. Ministr se setkal s prezidentem U Thein Seinem, s nímž jednal o posílení vzájemných vztahů a další demokratizaci země, i se Su Ťij, které předal dar zesnulého Václava Havla, růži zalitou do skla.[53] Schwarzenberg také zpět do vlasti odvezl tři barmské děti, jež v ČR podstoupily léčbu srdečních chorob v rámci programu humanitárních evakuací zdravotně postižených obyvatel (MEDEVAC).[54] Ačkoli ČR vývoj v Barmě/Myanmaru vítá, nepovažuje lidskoprávní situaci v zemi za ideální, což dala opakovaně najevo např. během zasedání Rady OSN pro lidská práva.[55]

Situace v *Bělorusku* vyvolávala naopak v roce 2012 rostoucí obavy. Česká republika kritizovala průběh parlamentních voleb, které v zemi proběhly v září 2012 a během nichž podle ČR *„nebyla respektována řada závazků přijatých v rámci OBSE“*.[56] Výhrady vůči některým krokům běloruského režimu prezentovala ČR také v Radě pro lidská práva, kde aktivně podporovala zřízení ročního mandátu zvláštního zpravodaje pro Bělorusko.[57] V červnu 2012 se v Praze za účasti ministra Schwarzenberga konala Evropská konference, která se mj. zabývala situací v Bělorusku.[58] Na *Kubě* nedošlo během roku 2012 k žádným zásadním změnám, ČR se proto omezila na komentování úmrtí několika disidentů.[59] *Čína* byla opět předmětem kritiky ze strany ČR především v souvislosti se svou politikou v Tibetu a v Sin Tiangu. Česká republika se tohoto tématu opakovaně dotkla při svých vystoupeních v Radě OSN pro lidská práva, během nichž vyzvala k ukončení útlaku národnostních menšin a k celkové demokratizaci země.[60] Jako už tradičně proběhla také akce Vlajka pro Tibet, do níž se zapojilo cca 400 radnic.

Transformační politika

Transformační politika zůstala nadále jednou z nejvýznamnějších složek zahraniční lidskoprávní diplomacie. Ačkoli ji Koncepce zahraniční politiky formálně povýšila na složku klíčovou, reálně se různé oblasti lidsk právní politiky vyvíjely v roce 2012 spíše vedle sebe než v jakési hierarchii. Základem transformační politiky byl opět program transformační spolupráce, jehož podstatou je *„podpora neinvestičních (tzv. soft) projektů spočívajících ve sdílení a přenášení zkušeností českých realizátorů“*.[61] Projekty navrhují české nevládní organizace a realizují je ve spolupráci se subjekty občanské společnosti z prioritních zemí. Mezi ty se řadí země Východního partnerství (Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina), země západního Balkánu (Bosna a Hercegovina, Srbsko, Kosovo a některé další země (Barma/Myanmar, Irák a Kuba), na rok 2012 pak mimořádně přibyl Egypt. Tematické priority zahrnují podporu rozvoje občanské společnosti, posi-

lování nezávislosti médií, spolupráci s místními správami, výchovu k aktivnímu občanství a ochranu obhájců lidských práv.

Projekty transformační spolupráce vybírá MZV ČR ve veřejném výběrovém řízení. Řízení na rok 2012 proběhlo koncem předešlého roku a ze 47 podaných projektů jich podporu ČR získalo 24, z nichž nejvíce se zaměřovalo na Gruzii (4), Bělorusko (3) a Egypt (3).[62] Mezi žadateli byl jako už tradičně nejúspěšnější Člověk v tísni s pěti projekty, vedle něj ovšem uspěla i řada dalších českých nevládních organizací (např. Adra, AMO, Nesehnutí, Poradna pro občanství aj.). Na jaře 2012 navíc MZV mimořádně uvolnilo 100 tisíc EUR na podporu menších projektů realizovaných v zemích Východního partnerství přímo místními aktéry.[63] Částka byla rozdělena mezi osm projektů primárně zaměřených na posilování role občanské společnosti v oblasti. Další prostředky ministerstvo investovalo do přímé pomoci prodemokratickým iniciativám v prioritních zemích (podpora disidentů, distribuce literatury aj.) a do podpory aktivit platformy českých nevládních organizací zabývajících se transformační politikou DEMAS (např. setkání Fóra občanské společnosti zemí Východního partnerství v březnu 2012).

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Okruh klíčových aktérů, kteří formulují a realizují českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv, zůstává dlouhodobě stabilní. Hlavní odpovědnost leží na bedrech Ministerstva zahraničních věcí ČR, v jehož rámci působí od roku 2005 Odbor lidských práv a transformační politiky (LPTP). V průběhu roku 2012 měl odbor kolem deseti zaměstnanců a rozpočet kolem 50 mil. Kč. V jeho čele stála v prvních měsících Janina Hřebíčková, poté bylo místo několik měsíců prázdné a na konci roku do něj byla jmenována Veronika Bajgarová. LPTP při utváření lidskoprávní diplomacie spolupracoval s dalšími odbory (např. Odbor OSN, Mezinárodněprávní odbor, teritoriální odbory), zastupitelskými úřady v zahraničí a stálými misemi, z nichž vzhledem k členství ČR v Radě pro lidská práva připadla zvláště významná role Stálé misi v Ženevě. Další resorty (vnitro, zdravotnictví, školství, spravedlnost aj.) se angažovaly zejména při přípravě národní zprávy pro UPR a při prezentaci této zprávy a diskusích o ní v Ženevě. Omezené aktivity vyvíjel i Parlament ČR (např. debata o transformační spolupráci v Zahraničním výboru Poslanecké sněmovny) a místní samospráva (zapojení do akce Vlajka pro Tibet aj.).

Nevládní sektor se angažoval obvyklým způsobem. Vedle zapojení do programů transformační spolupráce se české nevládní organizace věnovaly organizacím protestů proti porušování lidských práv v různých částech světa a na podporu obhájců lidských práv. Například sdružení Nesehnutí uspořádalo v únoru 2012 happening nazvaný *Bělorusko: lidská práva vystěhována*, během něhož aktivisté obestavěli běloruské velvyslanectví v Praze nábytkem.[64] V březnu 2012 se na řadě míst ČR konaly akce na podporu Tibetu, včetně symbolického vyvěšení vlajky (Vlajka pro Tibet).[65] Ve stejném měsíci (6.–15. března) uspořádal Člověk v tísni v pořadí již 14. ročník filmového

festivalu dokumentárních filmů týkajících se lidských práv *Jeden svět* (One World), který jako už tradičně přilákal v Praze i dalších městech desetitisíce diváků. Cenu za nejlepší film si tentokrát odnesl švýcarský snímek *Zvláštní let,* pojednávající o životě uprchlíků čekajících v internačních zařízeních na rozhodnutí o svém dalším osudu.[66]

Druhá polovina roku 2012 se nesla ve znamení angažovanosti nevládních organizací sdružených do platformy DEMAS.[67] V září se sedm členů této platformy zapojilo do sporu mezi premiérem Nečasem a ministrem Schwarzenbergem o vztahu exportní politiky a lidských práv. V dopise premiérovi organizace zdůraznily propojenost obou oblastí a uvedly, že *„zejména jako pro malou zemi by pro nás měly být demokratické standardy našich sousedů a obchodních partnerů zcela prioritní otázkou, neboť se nás přímo dotýkají. A zvolíme-li si cestu přivírání očí a opatrné konformity, nejen že tím podporujeme podobnou neprincipiálnost i v tuzemském prostředí, ale může to mít časem pro naši zemi velmi konkrétní a závažné důsledky, proti nimž budou nepodložené obavy o pokles exportu triviální.“*[68] V říjnu (21.–23.) pak jeden ze členů DEMAS, Nadace Forum 2000, uspořádala v Praze 16. ročník *Fora 2000.* Byl to první ročník, jehož se již nemohl zúčastnit Václav Havel, který zemřel v prosinci předchozího roku. Snaha vzdát mu poctu byla jedním z faktorů, jež do Prahy svedly významné světové politiky i filozofy, aby zde diskutovali na téma Média a demokracie. Mezi účastníky byli mj. bývalá ministryně zahraničních věcí USA Madeleine Albright, polsko-britský sociolog Zygmunt Bauman, bývalý ministr zahraničních věcí Austrálie Gareth Evans, bývalá slovenská premiérka Iveta Radičová nebo britský politolog Roger Scruton.

Nejviditelnějším *protagonistou* české lidskoprávní zahraničí politiky zůstává po smrti V. Havla ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg. Spor s premiérem Nečasem přitom ukázal, že Schwarzenberg se na škále přístupů posunuje blíže k aktivistickému internacionalismu, který odchodem bývalého prezidenta ztratil v českém prostředí výrazné zastánce. Aktivistický internacionalismus chápe ochranu lidských práv jako zásadní hodnotu zahraniční politiky, kterou stát nemůže obětovat při dosahování jiných zájmů. Premiér Nečas a další členové jeho vlády (ministr Martin Kuba) naopak inklinovali k umírněnému internacionalismu, který chápe lidská práva jako důležitá, chce je ale vyvažovat s jinými zájmy a potřebami. Poslední přístup, autonomismus, podle nějž je standard dodržování lidských práv věcí každého státu, v ČR mnoho stoupenců nemá (snad KSČM). S koncem mandátu prezidenta Václava Klause, který se k autonomismu občas klonil, tento přístup nejspíše ještě oslabí, a česká zahraniční lidskoprávní politika se tak zřejmě i nadále bude formovat jako kompromis mezi představiteli umírněného a aktivistického internacionalismu.

Současně na tuto politiku bude nepochybně mít rostoucí vliv EU. Evropská unie, podobně jako ČR, řadí lidská práva mezi základní hodnoty, na nichž je vystavěna celá její zahraniční politika. To se projevuje mj. tzv. lidskoprávními dialogy (*Human Rights Dialogues*), které EU vede s více než 30 státy světa, včetně Číny nebo Ruské federace. EU se také snaží koordinovat postoje svých členů v Radě OSN pro lidská práva a jiných mezinárodních institucích. Tematické priority EU v oblasti lidských práv se z velké části překrývají s těmi českými, neboť mezi nimi figuruje např. spolupráce s nevládním sektorem, ochrana obhájců lidských práv, nebo nediskriminace.

Rok 2012 byl pro lidskoprávní politiku EU významný hlavně proto, že v červnu se podařilo přijmout *Evropský strategický rámec* a *Akční plán pro lidská práva a demokracii.*[69] Rámec definuje základní cíle a priority EU ve sféře lidskoprávní diplomacie, Akční plán pak obsahuje 97 opatření rozdělených do 36 rubrik, která by se EU a její členské státy chtěly pokusit realizovat před koncem roku 2014. Ve světle podzimní české debaty stojí za zmínku, že materiál mj. počítá s vypracováním kritérií pro posuzování lidskoprávní vhodnosti zahraničních obchodních či investičních aktivit. EU také počítá se zřízením postu zvláštního zástupce pro lidská práva, který by měl na naplňování opatření dohlížet.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM, VEŘEJNÉM A AKADEMICKÉM PROSTORU

Ačkoli Česká republika řadí lidská práva mezi klíčová témata své zahraniční politiky, sdělovací prostředky, veřejnost a akademická obec tuto skutečnost příliš nereflektují a o danou oblast se zajímají jen okrajově. Média (aspoň ČTK a hlavní deníky) o základních krocích české lidskoprávní diplomacie informují, obvykle ale nečiní nic více, tj. chybí snahy tyto kroky analyzovat a kriticky zhodnotit. Veřejnost je s lidskoprávními problémy ve světě konfrontována především prostřednictvím festivalu *Jeden svět*, který je v ČR populární hlavně (i když nejen) mezi mladšími lidmi a studenty, a skrze akce nevládních organizací (protesty, happeningy aj.). V rámci akademické obce si i nadále úspěšně vede Centrum pro lidská práva a demokratizaci Masarykovy univerzity v Brně založené v roce 2009, které se zaměřuje na sociálně-vědní výzkum lidských práv obecně i jejich role v zahraniční politice. V roce 2012 nově vzniklo Výzkumné centrum pro lidská práva při Právnické fakultě UK v Praze, které tutéž problematiku zkoumá primárně z pohledu práva. Obě centra vydávají své časopisy,[70] jež nabízejí informace o lidskoprávních otázkách domácí i zahraniční politiky.

ZÁVĚR

V textu příspěvku se často opakovala slova jako „tradiční“, „obvykle“ nebo „opět“. Z těchto slov lze vyčíst, jakými znaky se česká lidskoprávní politika v roce 2012 vyznačovala. Snad ve všech oblastech navazovala ČR na předchozí aktivity a pokračovala v plnění úkolů, které si vytkla v minulosti. Česká republika tak realizovala závazky vyplývající z mezinárodních smluv, snažila se naplnit své teritoriální a tematické priority, jež taktéž zůstaly beze změn, a rozvíjela projekty transformační spolupráce. Aspoň částečnou novinkou roku 2012 bylo to, že ČR měla možnost využívat při sledování svých priorit svého členství v Radě OSN pro lidská práva, které získala v roce 2011, a také to, že podruhé v historii podstoupila tzv. univerzální periodický přezkum stavu lidských práv na svém území, z něhož vyšla až na některé, vcelku očekávatelné výtky s poměrně dobrými výsledky. Drobný posun nastal na politické scéně, kde se rekonstituovaly „tábory“ umírněných a aktivistických internacionalistů,

nadále ale platí, že česká zahraniční politika je formována právě v průsečíku těchto dvou proudů. Vliv na ni mají též aktivity Evropské unie, jež aspiruje na aktivnější zahraniční politiku v oblasti lidských práv. O tom, zda se tato aspirace naplní, jakož i o jiných změnách, jimiž česká lidskoprávní zahraniční politika v následujících letech projde, budou informovat další vydání analýzy ÚMV o české zahraniční politice.

Poznámky

1 *Koncepce zahraniční politiky České republiky*; byla přijata usnesením vlády ČR č. 589 ze dne 20. 7. 2011.

2 Bod 4.5: *„ČR se v politice podpory lidských práv a demokracie chová jako aktivní a odpovědný člen mezinárodního společenství. /.../ o této podpoře hovoří též jako o transformační politice."*

3 Srv. *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*; byla přijata usnesením vlády ČR č. 223 ze dne 3. 3. 2003.

4 *Programové prohlášení Vlády České republiky*, bylo přijato usnesením vlády č. 553, ze dne 4. 8. 2010.

5 *Bezpečnostní strategie České republiky*; byla přijata usnesením vlády ČR č. 665 ze dne 8. 9. 2011.

6 *Koncepce transformační politiky*; dokument byl schválen kolegiem ministra zahraničních věcí dne 15. 7. 2010.

7 Tamtéž, pozn. pod čarou 1.

8 Tamtéž, s. 2.

9 *Dva roky vlády, 13. července 2010 – 13. července 2012.* Úřad vlády České republiky, červenec 2012.

10 Zápis z 20. schůze (výjezdní) zahraničního výboru konané dne 17. května 2012 v Lipnici nad Sázavou.

11 *Nečas: Podpora dalajlamismu škodí českému exportu*. ČT24, 10. 9. 2012.

12 *Jsme závislí na exportu, hájí Kuba distanc od dalajlamy i Pussy Riot*. IDnes, 10. 9. 2012.

13 *Nečasův „dalajlamismus" pohněval opozici i Schwarzenberga*. ČT24, 11. 9. 2012.

14 *Nečas: Podpora dalajlamismu škodí českému exportu*. ČT24, 10. 9. 2012.

15 Rada pro lidská práva je klíčovým orgánem OSN zabývajícím se lidskoprávní agendou. Vznikla v roce 2006 a mezi státy, které její vznik aktivně podporovaly, patřila i Česká republika.

16 *Czech Republic, Voluntary Pledges and Committments.* On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/clenstvi_v_rade_pro_lp/kandidatura_cr_do_rady_osn_pro_lidska/kandidatura_ceske_republiky_do_rady_osn.html**.

17 MZV ČR: *Priority České republiky v Radě OSN pro lidská práva,* 3. 9. 2011. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/ zahranicni_vztahy/lidska_prava/clenstvi_v_rade_pro_lp/zakladni_informace_o_rade_pro_lidska/priority_ceske_republiky_v_rade_osn_pro.html.**

18 MZV ČR: *19. zasedání RLP – zhodnocení výsledků zasedání*, 30. 3. 2012; a UN Doc. A/HRC/19/2: *Report of the Human Rights Council on its nineteenth session,* 16. 8. 2012.

19 MZV ČR: *20. zasedání RLP – zhodnocení výsledků zasedání*, 10. 7. 2012; a UN Doc. A/HRC/20/2: *Report of the Human Rights Council on its twentieth session,* 3. 8. 2012.

20 UN Doc. A/HRC/21/2: *Report of the Human Rights Council on its twenty-first session,* 20. 12. 2012.

21 Předkládající státy se snažily o konsenzuální přijetí původního textu rezoluce. Když se konsenzus ukázal jako nedosažitelný, bylo rozhodnuto rezoluci předložit ke hlasování, současně došlo k zostření její kritiky syrského režimu. Proti hlasovaly Čína, Kuba a Ruská federace, dva státy (Ekvádor a Uganda) se hlasování zdržely.

22 UN Doc. A/HRC/RES/S-19/1: *The deteriorating situation of human rights in the Syrian Arab Republic, and the recent killings in El-Houleh,* 4. 6. 2012; viz též MZV ČR: *Zvláštní zasedání RLP pověřilo Vyšetřovací komisi k prošetření masakru v Húlá,* 5. 6. 2012.

23 Viz rezoluce 60/251 z 15. 3. 2006.

24 HRC, Decision 8/115: *Outcome of the universal periodic review: Czech Republic*, 11. 6. 2008.

[25] UN Doc. A/HRC/WG.6/14/CZE/1: *National Report Submitted in Accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21: Czech Republic*, 6. 8. 2012.

[26] UN Doc. A/HRC/WG.6/14/CZE/2: *Compilation prepared by the OHCHR in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21: Czech Republic*, 13. 8. 2012.

[27] UN Doc. A/HRC/WG.6/14/CZE/3: *Summary prepared by the OHCHR in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21: Czech Republic*, 24. 7. 2012. Informace zaslaly Rada Evropy a některé nevládní organizace (např. Amnesty International).

[28] Otázky zaslaly Bělorusko, Dánsko, Mexiko, Nizozemsko, Norsko, Slovinsko, Španělsko a Velká Británie.

[29] Permanent Mission of the Czech Republic to the UN Office and other International Organizations at Geneva: *Deputy Minister Galuška led the delegation for the universal review of human rights record,* 23. 10. 2012.

[30] UN Doc. A/HRC/RES/5/1: *Institution-building of the United Nations Human Rights Council*, 18. 6. 2007.

[31] UN Doc. A/HRC/22/3: *Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Czech Republic*, 26. 12. 2012.

[32] V prvním případě má Česká republika pocit, že již téma dostatečně vysvětlila (proběhlo šetření a využití českých letišť ze strany CIA zjištěno nebylo), v dalších dvou případech nechce v této chvíli téma meritorně otvírat. Ochrana migrujících pracovníků vzbuzuje výhrady v celé Evropě, proto také jen minimum států regionu přijalo *Mezinárodní úmluvu o ochraně práv migrujících pracovníků a členů jejich rodin* z roku 1990. Tělesné tresty vůči dětem nejsou pociťovány jako akutní problém.

[33] UN Doc. A/HRC/22/3: op. cit., par. 76.

[34] Tamtéž, par. 85.

[35] UN Doc. CAT/C/CZE/4-5: *Combined fourth and fifth periodic reports of States parties due in 2009: Czech Republic,* 20. 6. 2011.

[36] UN Doc. CAT/C/CZE/Q/4-5: *List of issues prepared by the Committee to be considered during the examination of the fourth and fifth periodic reports of the Czech Republic (CAT/C/CZE/4-5)*, 19. 12. 2011.

[37] UN Docs CAT/C/SR.1068, 18. 5. 2012, a CAT/C/SR.1071, 10. 4. 2013.

[38] UN Doc. CAT/C/CZE/CO/4-5: *Concluding observations of the Committee against Torture: Czech Republic*, 13. 7. 2012.

[39] UN Docs CCPR/C/105/D/1844/2008: *B. K. v. the Czech Republic,* 5. 9. 2012; CCPR/C/105/D/1848/2008: *D. V. and H. V. v. the Czech Republic,* 10. 9. 2012; CCPR/C/103/D/1849/2008: *M. B. v. the Czech Republic,* 4. 12. 2012.

[40] Údaje se opírají o informace uvedené v databázi HUDOC. On-line: **www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc**. Databáze obsahuje pouze případy, ve kterých soud přijal rozhodnutí, nebo rozsudek.

[41] ECTHR: *Pekárny a cukrárny Klatovy, a. s., v. the Czech Republic*, Applications nos 12266/07, 40059/07, 36038/09, 47155/09, 12. 1. 2012; *Kinský v. the Czech Republic*, Application no. 42856/06, 9. 2. 2012; *Day s. r. o. a ostatní v. the Czech Republic*, Application no. 48203/09, 16. 2. 2012; *Chadzitaskos a Franta v. the Czech Republic*, Applications nos 7398/07, 31244/07, 11993/08, 3957/09, 27. 9. 2012 (též právo na pokojné užívání majetku); *Tseber v. the Czech Republic*, Application no. 46203/08, 22. 11. 2012; *Minarik v. the Czech Republic*, Application no. 58874/11, 22. 11. 2012

[42] ECTHR: *Rodinná záložna, spořitelní a úvěrní družstvo, a ostatní v. the Czech Republic*, Application no. 74152/01, 19. 1. 2012; *Diallo v. the Czech Republic*, Application no. 20493/07, 26. 4. 2012.

[43] ECTHR: *Růžový panter, o. s., v. the Czech Republic*, Application no. 20240/08, 2. 2. 2012

[44] ECTHR: *Jirsák v. the Czech Republic*, Application no. 8968/08, 5. 4. 2012

[45] ECTHR: *Čadek a ostatní v. the Czech Republic*, Application no. 31933/08, 22. 11. 2012.

[46] ECTHR: *Eremiášová a Pechová v. the Czech Republic*, Application no. 23944/04, 16. 2. 2012.

[47] ECTHR: *Bureš v. the Czech Republic*, Application no. 37679/08, 18. 10. 2012.

[48] ECTHR: *Buishvili v. the Czech Republic*, Application no. 30241/11, 25. 10. 2012.

[49] ECTHR: *Sýkora v. the Czech Republic*, Application no. 23419/07, 22. 11. 2012.

[50] Více viz L. Majerčík: *Centrum pro lidská práva klade otázky kandidátům České republiky na soudce ESLP.* Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci, č. 5, 2012, s. 3–6.

[51] MZV ČR: *Soudce JUDr. Robert Fremr zvolen do Mezinárodního trestního soudu,* 14. 12. 2011.

[52] *Do tribunálu pro Libanon zasedla česká soudkyně*. ČTK, 19. 12. 2012.

[53] T. Šídlová: *Růže pro Su Ťij. Kníže veze do Barmy vzpomínku na Havla*. Aktuálně.cz, 16. 7. 2012.

[54] MZV ČR: *Ministr Schwarzenberg na návštěvě v Barmě/Myanmaru*, 18. 7. 2012.

[55] Stálá mise ČR v Ženevě: *Rada pro lidská práva: Česká republika vystoupila v průběhu všeobecné rozpravy k lidskoprávním situacím, které vyžadují pozornost Rady*, 21. 9. 2012.

[56] MZV ČR: *Prohlášení MZV k volbám v Bělorusku,* 25. 9. 2012.

[57] Stálá mise ČR v Ženevě: op. cit.

[58] MZV ČR: *Ministr Schwarzenberg zahájil Evropskou konferenci*, 8. 6. 2012.

[59] MZV ČR: *Prohlášení ministra Schwarzenberga ke smrti kubánského disidenta Wilmana Villara Mendozy*, 25. 1. 2012; *Prohlášení ministra Schwarzenberga k úmrtí Oswalda Payá*, 23. 7. 2012.

[60] Stálá mise ČR v Ženevě: *Rada pro lidská práva: Česká republika vystoupila v průběhu všeobecné rozpravy k lidskoprávním situacím, které vyžadují pozornost Rady pro lidská práva,* 31. 7. 2012; *Rada pro lidská práva: Česká republika vystoupila v průběhu všeobecné rozpravy k lidskoprávním situacím, které vyžadují pozornost Rady,* 21. 9. 2012.

[61] *Program Transformační spolupráce*. Příloha č. 1 ke Koncepci transformační politiky, 15. 7. 2010, bod 4.

[62] MZV ČR: *Výsledky výběrového řízení na rok 2012*, 14. 12. 2011.

[63] MZV ČR: *Projekty na podporu zemí Východního partnerství 2012*, 12. 6. 2012.

[64] *Aktivisté zasypali běloruskou ambasádu nábytkem. Kvůli lidským právům*. iDNES.cz, 6. 2. 2012.

[65] *Lidé žádali před čínskou ambasádou svobodu pro Tibet*. ČT24, 10. 3. 2012.

[66] On-line: **www.jedensvet.cz/2012/vitezne-filmy**.

[67] DEMAS tvoří následující organizace: Amnesty International, Agora CE, Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Centrum pro komunitní práci (CpKP), Člověk v tísni, Europeum, Forum 2000, Charita Praha, Občanské Bělorusko, PASOS a Transitions.

[68] *Dopis premiéru Nečasovi.* On-line: **www.demas.cz/novinky/5635-dopis-premi-ru-ne-asovi**.

[69] *EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy,* 11855/12, 25. 6. 2012.

[70] Obě centra vydávají česky psané *Bulletiny* (brněnský je měsíční, pražský občasný), brněnské centrum pak ještě anglicky psaný časopis *Czech Republic Human Rights Review.*

Kapitola 20
Kulturní rozměr české zahraniční politiky

Jana Peterková, Eliška Tomalová

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

V roce 2012 nedošlo k vydání žádného zásadního koncepčního materiálu, který by ovlivnil kulturní dimenzi české zahraniční politiky, období však bylo spojeno s řadou očekávání, jakým způsobem se do praxe kulturní dimenze české zahraniční politiky promítnou dva zásadní dokumenty přijaté již v roce 2011. V prvním případě šlo o nastavení zahraničněpolitického rámce – zahraniční politiky jako celku (v roce 2011 byla vypracována nová *Koncepce zahraniční politiky ČR*[1]), ve druhém případě o činnost Českých center – hlavního aktéra vnější prezentace ČR (v roce 2011 byla připravena nová *Strategie Českých center na léta 2012–2015*[2]).

Koncepce a záměry

V případě Koncepce zahraniční politiky je kulturní dimenze, ztělesněná propojením veřejné i kulturní diplomacie, uváděna přímo mezi základními prioritami zahraniční politiky České republiky. K zásadním úkolům mj. patří *„posilovat pozitivní obraz a vnímání České republiky v zahraničí“*. Přítomnost kulturního aspektu lze nicméně vysledovat i v prioritách, jako je např. rozvoj dobrých vztahů. Sama veřejná diplomacie je v dokumentu dále zmiňována v části věnované úkolům a tématům české zahraničí politiky. Řada z nich (kulturní dohody, činnost v UNESCO, vztahy se zahraničními Čechy a další) je předmětem tohoto textu na dalších stranách (viz *Agenda*). Na tomto místě je s ohledem na politický kontext vhodné zmínit především obnovení snahy (ze strany MZV i dalších aktérů) o posílení komunikačního rámce a vzájemné koordinace a spolupráce především mezi aktéry z řad státní správy. V roce 2012 se tak znovu dvakrát sešla, v minulosti často zmiňovaná, Komise pro jednotnou prezentaci.[3] Obnovení její činnosti nelze samozřejmě považovat za definitivní vítězství, nicméně je to zcela určitě krok správným směrem. Stejně jako pokračující snahy o posílení koordinace při prezentaci ČR v zahraničí. Je potěšitelné, že se tyto aktivity odehrály

na půdě jak Poslanecké sněmovny, tak i Senátu (viz *Aktéři*). Jejich výsledek ovšem opět potvrdil známý fakt, že k fungující koordinaci je nutná dostatečná politická vůle a rozhodnost představitelů státu. S ohledem na nedávný vývoj na politické scéně bohužel nelze v dohledné době očekávat zvýšenou pozornost politické scény vůči kulturní dimenzi zahraniční politiky.

Z tematických priorit české zahraniční politiky, které jsou reflektovány v kulturní dimenzi, lze vybrat např. spolupráci ve středoevropském prostoru či podporu ideje Východního partnerství, které obě nacházejí svůj odraz např. v činnosti Středoevropské kulturní platformy (viz *Agenda*).

Strategie Českých center na léta 2012–2015 se, jako základní koncepční dokument činnosti hlavního aktéra české kulturní diplomacie v zahraničí, zaměřuje na sedm okruhů, ve kterých se mají v daném období rozvíjet aktivity jednotlivých poboček v zahraničí i ústředí organizace. Jde o přispívání ke strategické prezentaci ČR v zahraničí, propojování kulturní a ekonomické dimenze prezentace, posilování vztahu s veřejností a marketingové komunikace, zvyšování podílu externího financování projektů Českých center (ČC), rozšiřování teritoriálního působení ČC, prohloubení provázanosti činnosti s aktivitami zřizovatele (tj. Ministerstva zahraničních věcí ČR) a v neposlední řadě zajištění vnitřního rozvoje organizace.[4] Každý z výše jmenovaných cílů je rozpracován podrobněji do konkrétnější roviny, není zde ovšem uvedeno časové nastavení plnění jednotlivých cílů.

Naplňování Strategie je možné v činnosti Českých center (viz *Hlavní aktéři*) spatřovat zejména v programové rovině, v důrazu kladeném na propojení mezi kulturní a obchodní diplomacií, podobně jako ve způsobu práce, kde je, i v souladu s Koncepcí zahraniční politiky, kladen zvýšený důraz na multilaterální formy spolupráce. Změna stylu, kterou je možné dávat do spojení s novou Strategií, zahrnuje na mnoha místech zvýšenou spolupráci s českými zastupitelskými úřady, s dalšími aktéry kulturní diplomacie i se soukromými subjekty. Lze také identifikovat nárůst zpětné vazby při spolupráci se zahraničními partnery i změnu vnitřní komunikace uvnitř samotných Českých center.

S přihlédnutím k politickému kontextu lze uplynulý rok charakterizovat zcela určitě jako vykročení správným směrem zejména s ohledem na to, že byly obnoveny snahy o větší spolupráci mezi zúčastněnými aktéry. Veřejné diplomacii, budování obrazu ČR v zahraničí se dostalo i na politické scéně zvýšené pozornosti. Rovněž lze pozorovat promítání i dalších tematických priorit zahraniční politiky do kulturního rozměru, stejně jako posílení pozornosti věnované ať už MZV samotným či dalšími relevantními aktéry specifickým aspektům veřejné diplomacie, jako jsou podpora a posilování vztahů se zahraničními Čechy či podpora vzdělávání, vědy, výzkumu a technologií. Široce formulovaným cílem české veřejné i kulturní diplomacie je budování a posilování dobrého jména České republiky v zahraničí, jež musí být chápáno jako nutný předpoklad i pevná součást výkonu české zahraniční politiky i naplňování jejích dalších dílčích úkolů. Současně je neoddiskutovatelným posláním kulturní diplomacie posilovat jméno a postavení kultury jako základní součásti hodnot české společnosti.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA, UDÁLOSTI

Tato část představuje zásadní témata objevující se v konkrétních projektech spojených s kulturní dimenzí české zahraniční politiky. V konkrétních informacích, jež charakterizují a naplňují jednotlivá témata, lze zcela jasně vysledovat širší rámec a propojení těchto oblastí, které je dáno i jejich uvedením v již výše zmíněné *Koncepci zahraniční politiky České republiky*. Některé z oblastí jsou uváděny mezi tradičními nástroji, např. kulturní dohody, ochrana světového kulturního dědictví (UNESCO) či prezentace kultury. Jiné, jako podpora a rozvoj vztahů se zahraničními Čechy či zvýšená podpora vědy, výzkumu i vzdělávání, jsou brány spíše jako nově definované či posílené oblasti, jejichž uvedení právě mezi prioritami Koncepce lze chápat i jako reakci České republiky, její vlády a Ministerstva zahraničních věcí ČR především na změnu mezinárodní situace a nové trendy, které se v posledních letech objevily. Právě rok 2012 umožnil první zhodnocení konkrétních projevů a projektů především ve výše uvedených oblastech kulturní dimenze, jež se v obecné rovině spolupodílí na posilování pozitivního obrazu a vnímání ČR v zahraničí.

Dohody o kulturní spolupráci

Tato část patří mezi již stálé součásti kulturní dimenze české zahraniční politiky. Dohody jsou také zmiňovány v *Koncepci zahraniční politiky ČR* jako jeden z tradičních nástrojů zahraniční prezentace tohoto státu. Dokumenty poskytují právní rámec spolupráci státu v široce koncipované oblasti kultury, popř. také vědy či vzdělávání. Definují práva a povinnosti zúčastněných stran v řadě dílčích aspektů týkajících se např. pořádání kulturních podniků, organizace studentských či profesních výměn a pobytů v oblastech spojených s kulturou. Důležitým aspektem, který smlouvy také mohou reflektovat, je fungování kulturních institutů na území dotčených států a podmínky jejich realizace. Z veřejně dostupných zdrojů[5] lze vyčíst poměrně malý počet smluv sjednávaných v posledních letech Českou republikou. Stejně tak je na první pohled patrný i velký počet dokumentů, které byly uzavřeny již před delší dobou, a před přijetím zcela nového dokumentu je často dávána přednost spíše aktualizaci dokumentu stávajícího. Resorty, které jsou nejčastěji angažovány při jejich sjednávání, jsou ministerstvo zahraničních věcí, jež obvykle celý proces moderuje, a dále především ministerstvo kultury a ministerstvo školství, která mají v gesci odbornou náplň těchto dohod. Z dokumentů, které byly podepsány či vstoupily v platnost v roce 2012, lze uvést např. *Program kulturní spolupráce mezi Ministerstvem kultury České republiky a Ministerstvem kultury Bulharské republiky na léta 2012, 2013 a 2014*[6] nebo *Dohodu mezi vládou České republiky a vládou Litevské republiky o spolupráci v oblasti kultury, školství, vědy, mládeže a sportu.*[7]

Činnost v rámci UNESCO

„Spolupráce při ochraně světového kulturního dědictví a šíření tradičních a osvědčených hodnot naší kulturní minulosti“[8] jsou aspekty spojené na jedné straně zcela

evidentně s činností ČR v UNESCO, na druhé straně zároveň také poskytují již zmiňované propojení této dílčí oblasti s tématem kulturních vztahů a veřejné diplomacie v obecnější rovině. Česká republika je do aktivit organizace zapojena především prostřednictvím činnosti různých resortů české státní správy i řady nestátních aktérů. S ohledem na zaměření činnosti jde především o MZV, dále resorty kultury a školství, jakož i řadu významných vědeckých institucí i soukromých subjektů. Oficiální kontakt s organizací a šíření jejích myšlenek v ČR je úkolem České komise pro UNESCO.[9] Sekretariát Komise je součástí organizační struktury MZV. V organizační rovině je také zapotřebí zmínit významnou personální změnu na postu předsedy České komise pro UNESCO, kterým se 1. 10. 2012 stal Mgr. Petr Gazdík.

Sama Komise rozvíjí svou činnost v několika zásadních směrech. Jeden z nich představuje i poskytování záštity Komise neziskovým projektům, které buď přímo souvisejí s činností organizace, nebo jakýmkoli způsobem naplňují ustanovení obsažená v jejích dokumentech. Pro rok 2012 byla morální záštita Komise poskytnuta celkem sedmi projektům. Dalším významným počinem jsou tzv. Přidružené školy UNESCO. Jedná se o početnou síť[10] škol různých stupňů věnujících pozornost především činnosti a spolupráci v oblastech ochrany lidských práv a demokracie, kulturního a přírodního dědictví a ochrany životního prostředí. V této oblasti spolupracuje MZV především s ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Oblastí, kde státní správa participuje také se soukromým sektorem, je poskytování stipendií a celé škály různých ocenění spojených s oblastmi zájmu UNESCO. Za všechny lze uvést mezinárodní projekt stipendií udělovaných nadací L'Oréal pro ženy ve vědě, který je každoročně vyhlašován také v České republice. Specifickou oblastí je i spolupráce ministerstva kultury v oblasti ochrany kulturního a přírodního dědictví, ochrany autorského práva, nehmotného kulturního dědictví i celé řady dalších souvisejících oblastí.[11]

Do roku 2015 je Česká republika členem Výkonné rady UNESCO představující vrcholový orgán instituce, kde je možné mít vliv na celkový chod organizace. V prosinci roku 2012 byla Česká republika také zvolena mezi šest hodnotitelů návrhů na zápis do světového *Reprezentativního seznamu nemateriálního dědictví lidstva*. Tato skupina je považována za klíčový orgán Mezivládního výboru na ochranu nemateriálního kulturního dědictví (*The Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*).[12] Českými orgány bylo toto zvolení hodnoceno jako velký úspěch a ocenění dosavadní práce české etnografie i dlouhodobě konzistentních postojů České republiky k tomuto tématu na jednáních UNESCO.[13]

Prezentace kultury

Stálou součástí této dimenze jsou i tzv. putovní výstavy, které prezentují českou kulturu prostřednictvím našich zastupitelských úřadů ve světě. K tématům, která byla v roce 2012 akcentována, patří již tradičně česká architektura, hudba, folklórní tradice i výtvarné umění.[14]

Velmi významný podíl má i živá kultura a prezentace českých umělců, ať už při akcích na zastupitelských úřadech, v rámci Českých center i při spolupráci s lokálními partnery. Reprezentativní přehled akcí pořádaných MZV v roce 2012 představuje již druhá výroční zpráva odboru veřejné diplomacie MZV za rok 2012.[15]

Zcela mimořádnou událostí v kontextu kulturní dimenze české zahraniční politiky i zcela ojedinělou v oblasti obecné prezentace byla organizace „Czech Open 2012“, tedy tzv. „České kulturní sezony“ v Islingtonu, jedné z londýnských čtvrtí.[16] Těžiště celé akce bylo provázáno s průběhem letních olympijských her a důraz byl kladen na propojení sportovní olympijské myšlenky s kulturou. Při této příležitost se hlavními aktéry ve Velké Británii staly Český dům, který byl otevřen od 27. 7. do 12. 8. 2012, a České centrum Londýn. Jejich role během celé kulturní a sportovní sezóny se doplňovaly. Český dům se stal hlavním sportovním centrem, jehož program byl propojen s událostmi na LOH v Londýně. Činnost Českého centra Londýn byla zasazena do jeho dlouhodobého kulturně prezentačního zaměření a soustředila se více na projekty kulturní povahy. Kulturní sezóna začala již na jaře a dále pokračovala i po skončení mimořádné sportovní akce. Během trvání akce se v Londýně uskutečnila celá řada projektů, představujících významné kulturní počiny v oblasti architektury, výtvarného umění, filmu, designu, živých představení a řady dalších akcí. Dle slov samotných organizátorů šlo o největší českou kulturní prezentaci ve Velké Británii za poslední desetiletí.[17] Celá akce se také dočkala obrovské pozornosti českých médií (viz *Mediální prostor*). Kromě mimořádného rozsahu a kvality prezentovaných děl a projektů si zaslouží pozornost také způsob organizace a spolupráce s celou řadou místních subjektů i představa dlouhodobého efektu a působení celé akce v místním prostředí.[18] Toto pojetí, vytváření spolupracujících sítí, odráží nejnovější soudobé trendy, jež se objevují v oblasti řízení projektů veřejné i kulturní diplomacie.

Výrazněji se také projevil multilaterální rozměr činnosti, ať už v podobě aktivit Středoevropské kulturní platformy či spolupráce v rámci Visegrádské čtyřky.

Krajanské vztahy a výuka českého jazyka

Krajanské záležitosti zahrnují dlouhodobě celé spektrum problému týkající se oblasti politické, administrativní či kulturní. K otázkám, které již dlouhodobě poutají pozornost krajanů ve světě, patří bezesporu otázka možnosti dvojího občanství pro krajany, jež byla jako součást návrhu nového zákona o občanství postoupena ministerstvem vnitra k legislativním připomínkám. Je také připraven návrh zákona, který by umožnil při volbách korespondenční hlasování. K tomuto návrhu je třeba vyjádření Poslanecké sněmovny i Senátu PČR. Je to i podpora kulturních projektů krajanských komunit, péče o výuku českého jazyka v krajanských komunitách i šířeji mezi zahraničními zájemci či možnosti studia na českých středních a vysokých školách. Mimo to je každoročně podporována celá řada *ad hoc* organizovaných projektů týkajících se krajanských záležitostí.

V návaznosti na *Koncepci vztahu MZV k Čechům v zahraničí*[19] je vhodné zmínit i další možné priority jako komunikace se zahraničními Čechy prostřednictvím komunit víry a mimo již v minulosti zmiňované snahy o zapojení krajanů do podpory českých ekonomických zájmů také vznik databáze významných vědců a badatelů českého původu trvale či dlouhodobě žijících v zahraničí. K novým směrům bezpochyby patří snahy o využití moderních komunikačních technologií a kontaktů, např. sociálních sítí, k navazování a udržování styků zejména s novou generací zahraničních Čechů a stejně tak posílení spolupráce s akademickou sférou na výzkumu relevantních témat.

Mezi významné akce roku 2012 bezpochyby patřil projekt „Češi ve světě – oslavy Dne české státnosti 2012“. Jejich součástí byl jak i již tradiční Mezinárodní krajanský festival v září 2012, tak také předání ocenění „Významná česká žena ve světě“. I tyto akce přispívají k dlouhodobým cílům, a to podpoře pozitivního vnímání zahraničních Čechů ze strany české veřejnosti a stejně tak i k povzbuzení zájmu těchto lidí o dění v České republice.

S krátkým ohlédnutím je možné říci, že Česká republika si snad uvědomila význam, jaký pro ni mohou mít krajanské komunity v zahraničí, a v posledních letech věnuje této oblasti zvýšenou a plně zaslouženou pozornost. Ať už jde o tradiční krajanské komunity nebo novodobé české migranty, tito lidé znamenají pro Českou republiku a její postavení v mezinárodním společenství obrovský potenciál.

Věda, výzkum a vzdělávání

Toto téma se v oblasti kulturní dimenze objevovalo dosud spíše zprostředkovaně. Nicméně věda se v poslední době stává čím dál více tématem, které má potenciál pro využití v oblasti prezentace státu a budování jeho dobré pověsti v zahraničí. Příkladem za všechny může být mimořádný projekt spojený s poctou slavnému českému vědci prof. Otto Wichterlemu v souvislosti s několika významnými výročími, jež tato osobnost i její práce v současnosti slaví – viz níže.[20] V obecné rovině jde především o prezentaci výsledků české vědy a výzkumu v zahraničí, usnadnění kontaktů českých vědců se zahraničními partnery i vyzdvižení předností českého výzkumu. Podporou této oblasti se v současnosti zabývá celá řada aktérů. Kromě ministerstev zahraničních věcí a školství, mládeže a tělovýchovy je zde významně angažováno také ministerstvo průmyslu a obchodu. Stát si je, zdá se, vědom významu podpory a prezentace vědy v mezinárodním měřítku. Již dříve publikovaná zpráva uvádí, že prezentace výsledků české vědy v zahraničí je neodmyslitelně spjata s pověstí ČR jako vyspělého státu. Pozitivní vnímání státu v této oblasti, také z pohledu zahraničních institucí a firem, má bezesporu významné dopady do dalších oblastí zájmů ČR (např. export, investice a další).[21]

Mezi renomované akce patří také dnes již tradiční České technologické dny pořádané ve spolupráci MZV a agentury CzechInvest.[22] K zajímavým událostem bezesporu patří i 2. národní seminář projektu „PACITA: Příležitosti a výzvy při budování národní jednotky pro technology assessment“. Seminář se uskutečnil 24. září v budově Poslanecké sněmovny PČR, kde jej uspořádalo Technologické centrum Akademie věd pod záštitou Zahraničního výboru PS PČR.[23]

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Hlavní aktéři

Klíčovým aktérem, který své postavení rostoucím počtem celé řady aktivit i jejich kvalitou potvrzuje, je Ministerstvo zahraničních věcí ČR a především jeho Odbor veřejné diplomacie. V institucionální rovině nedošlo v tomto období k žádným drama-

tickým změnám, nicméně odbor zcela jasně posílil své postavení ve struktuře ministerstva a zcela bez pochyb je možné jej označit za etablovaný odbor. Pracoviště také jasně definovalo svůj pracovní rámec, kdy kromě prezentace kultury výrazně posiluje domácí dimenzi veřejné diplomacie poskytnutím většího náhledu do české zahraniční politiky i činnosti samého ministerstva řadou akcí zaměřených na domácí veřejnost. Samotný odbor se stal také řídícím pracovištěm, které jménem ministerstva spolupracuje se širokou škálou domácích státních i nestátních subjektů. Příkladem může být finanční podpora poskytovaná ministerstvem nestátním subjektům na jejich projekty.

Ve spektru činnosti tohoto odboru se mj. i velmi jasně projevuje spojení veřejné diplomacie a zahraniční politiky např. v důrazu, který je věnován Východnímu partnerství, jako politické prioritě, což má svůj odraz také v kulturní dimenzi v podobě podílu na činnosti Středoevropské kulturní platformy. V roce 2012 proběhlo setkání zemí Visegrádské čtyřky spolu s Rakouskem a Slovinskem ve Lvově, v listopadu téhož roku také v Kišiněvě.[24]

Multilaterální či unijní rozměr má také podíl českého MZV na jednáních o *Dohodě mezi Evropskou unií a Čínou o kulturní spolupráci a propagaci*, kdy např. Evropská komise zvažuje otevření trhu s evropským filmem.[25] Celoevropský rozměr má i spolupráce MZV i Českých center v rámci sítě kulturních institutů členských států EU EUNIC. Důkazem může být konference Kultura a diplomacie organizovaná MZV právě ve spolupráci s EUNIC (viz *Mediální prostor*).

Přesah ke komplexnímu pojení budování pověsti země lze spatřovat také v podílu na podpoře exportu v podobě organizace East-West Business Forum (18. 9. 2012), významné příležitosti pro české podnikatele, kde spolupracuje opět škála významných českých aktérů.[26]

Zvláštní zmocněnec pro krajanské záležitosti a jeho tým představují v posledních letech velmi aktivního hráče na poli krajanských vztahů.[27] Pracoviště MZV pro krajanské záležitosti se v systémovém pohledu zabývá jak finanční podporou krajanských spolků, vzdělávacími programy pro krajany, tak i celou řadou administrativních úkonů spojených s touto oblastí a potřebami českých krajanů. Zároveň se spolu s dalšími partnery z řad českých institucí a úřadů podílí i na organizaci a průběhu celé řady akcí, které podporují odbornou diskusi i zájem domácí veřejnosti o krajanské záležitosti. Z těch nejvýznamnějších za uplynulý rok je možné připomenou např. organizaci zcela mimořádné akce „Češi ve světě – oslavy Dne české státnosti“, která proběhla v týdnu od 24. do 30. 9. 2012.[28] O významu akce hovoří i záštita prezidenta republiky, kterou celé akci poskytl. V jejím rámci byla také mj. jiné předána cena „Významná česká žena ve světě“ v Senátu Parlamentu ČR.[29] Z nestátních aktérů je v této oblasti nutné připomenout i Mezinárodní koordinační výbor zahraničních Čechů, který se na organizaci těchto akcí, kromě jiných činností, také významně podílí.[30]

Dalším aktérem kulturní dimenze ČZP, který působí ve struktuře MZV, je pracoviště Zvláštního zmocněnce pro vědu a technologie.[31] K hlavním cílům pracoviště koordinujícího aktivity MZV v oblasti vědy a výzkumu patří především podpora mezinárodní spolupráce v oblasti výzkumu a také prezentace výsledků české vědy a výzkumu. Mezi tradiční projekty patří např. České technologické dny, nicméně propagace významných českých vědeckých objevů a osobností patří svým dílem i do ob-

lasti kulturní dimenze, kdy např. výročí prof. Wichterleho patřilo k významným akcím roku 2012 také v agendě Českých center (viz *Agenda*). Zvláštní zmocněnec spolupracuje s celou řadou domácích aktérů v této oblasti, kde k nejvýznamnějším patří kromě jiných např. Rada pro výzkum, vývoj a inovace, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Technologická agentura či Akademie věd ČR. Významnou aktivitou s přesahem do oblasti vzdělávání je také podpora studia zahraničních uchazečů na českých vysokých školách. Pozornost věnovanou vědě a výzkumu lze spojit s aktuální snahou vlády o zvýšení konkurenceschopnosti České republiky.

K tradičním a již etablovaným aktérům patří také Česká komise pro UNESCO, jež je tvořena zástupci ústředních orgánů i představiteli významných kulturních, vědeckých, uměleckých či vzdělávacích institucí.[32] V rámci komise pracují tři odborné sekce, funkci stálého sekretariátu zastává MZV. Komise je především prostředníkem v komunikaci mezi ústředím UNESCO v Paříži a českou odbornou veřejností, k jejím prioritám patří problematika stipendií spojených s UNESCO, záštity[33] poskytované Komisí projektům v rámci ČR a také projekt tzv. Přidružených škol UNESCO[34], kde zastává úlohu národního koordinátora. Mezi personální novinky roku 2012 je třeba zařadit i jmenování Mgr. P. Gazdíka, poslance Parlamentu ČR, předsedou České komise pro UNESCO. Je otázkou, zda a případně jakým způsobem tato volba ovlivní činnost Komise.[35]

Pro Česká centra byl rok 2012 ve znamení posunu od kulturní instituce směrem k *„PR agentuře Ministerstva zahraničních věcí“*.[36] Česká centra se tak soustředila především na intenzivní komunikaci s veřejností, využívání moderních komunikačních technologií ve vztahu k veřejnosti a práci s médii. Na internetových stránkách ČC byla tak utvořena nová sekce „Česká centra informují“ a nové mailing listy ČC. Z jednotlivých poboček ČC v zahraničí se staly *„informační uzly české přítomnosti v zahraničí“*, které nabízejí přehled akcí v daném teritoriu a zároveň prezentují příležitosti pro české občany v zahraničí.[37] Česká centra dále rozšířila praxi kurátorských programů a programů pro zahraniční novináře, které představují základ pro návazné možnosti spolupráce. Se stejným cílem jsou rozvíjeny i rezidenční pobyty a vysílání našich umělců do zahraničí, které ČC připravují ve spolupráci s Institutem umění – Divadelním ústavem.

Významným trendem roku 2012 byl nárůst počtu akcí konajících se mimo hlavní město (doposud hlavní pole působnosti poboček Českých center) a zároveň mimo zdi kulturního centra. Tento posun přibližuje aktivity ČC blíže k veřejnosti a přirozeně je zasazuje do lokálního kulturního prostředí. Je také v souladu se snahou ČC klást větší důraz na přítomnost v teritoriích. V tomto kontextu nedošlo v roce 2012 ke změně na mapě ČC, nebylo uzavřeno ani otevřeno další ČC[38], ale stávající centra kladla ve své činnosti důraz na regionální přesahy své činnosti (viz např. aktivity v Helsinkách organizované z ČC ve Stockholmu nebo činnost ČC Vídeň ve Švýcarsku).

V roce 2012 se také Česká centra soustředila na intenzivnější spolupráci s ostatními partnery, což bylo motivováno zejména finančními aspekty, kdy společné aktivity vedly ke sdílení nákladů. Česká centra tak aktivně spolupracovala s ostatními kulturními instituty přítomnými v daném regionu, a to většinou prostřednictvím sdružení EUNIC a jeho místních clusterů, ve kterých jsou ČC aktivními spoluhráči. V řadě

případů dokonce ředitelé jednotlivých ČC zasedají v místní komisi EUNIC. Hlubší spolupráce se odehrávala také se soukromými subjekty. V roce 2012 se jako velice prospěšné ukázalo nové partnerství s firmou Staropramen a významné místo nadále zaujímá financování aktivit ze strany Českého domu v Moskvě. V době, kdy polovina příjmů Českých center pochází z externích zdrojů, jsou tyto formy spolupráce klíčové pro samotné přežití instituce. Pokles financí ze strany MZV je nadále pokračujícím trendem. V jeho důsledku se ovšem ČC snaží, aby nedocházelo k omezování programu, snižování zdrojů od zřizovatele se tak promítá především do personální struktury poboček.

Novinkou roku 2012 bylo zřízení oborových dramaturgických rad. Došlo tak k prohloubení spolupráce s odborníky v jednotlivých oborech, kteří pomáhají vypracovávat doporučení vztahující se k přijetí projektů Českými centry, a zároveň také k posílení zpětné vazby. Dramaturgické rady také napomohly k vytipování hlavních akcí (veletrhy, festivaly, apod.), jež mají vysoký potenciál pro prezentaci české kultury v zahraničí.

Z hlediska tematického zaměření činnosti ČC je nutné vyzdvihnout tři projekty, které jsou všechny zasazeny do dlouhodobějšího časového rámce. Prvním z nich je tříletý program (2011–2013) spojený s výročími českého vědce Otty Wichterleho. V roce 2012 Česká centra připomínala čtyřicáté narozeniny uvedení měkké kontaktní čočky na trh. Byla tak uspořádána série akcí ve spolupráci s Ústavem makromolekulární chemie Akademie věd ČR. Projekt je významný zejména proto, že do vnější prezentace České republiky zahrnuje vědecko-technologickou dimenzi a přispívá tak k šíření povědomí o naší vědě a výzkumu s poukazem na její dlouhou tradici i současné přesahy.[39] Druhý projekt je opět spojen s výročím, jde o nedožité sté narozeniny jedné z nejvýznamnějších osobností české animované tvorby – Jiřího Trnky. Toto výročí bylo dokonce zařazeno do oficiálního seznamu výročí UNESCO pro rok 2012. Česká centra k této příležitosti připravila přehledovou expozici představující výběr z Trnkovy tvorby, dále filmové projekce Trnkových filmů (ve spolupráci s Českou televizí a Národním filmovým archivem), přednášky, diskuse a animační workshopy pro děti.

V neposlední řadě je nutné připomenout již tradiční projekt „Noc literatury“, který Česká centra organizují již šestým rokem. Patří mezi nejúspěšnější a nejviditelnější projekty ČC (byl exportován i do dalších zemí). Jeho cílem je *„netradičním způsobem přiblížit veřejnosti současnou evropskou literaturu prostřednictvím série veřejných čtení, která se během jednoho večera uskutečnila na atraktivních či běžně nedostupných místech Prahy“*. Zaměření projektu tak není čistě české, jde o vyzdvihnutí evropské dimenze kulturní spolupráce v literární oblasti. Vzhledem k tomu, že akce je organizována ve spolupráci s EUNIC clusterem v ČR, je projekt také příkladem dobře fungující součinnosti členů tohoto sdružení

Z dlouhodobého hlediska se ČC rozhodla intenzivněji podporovat oblast kulturního a kreativního průmyslu, konkrétně věnovat ve vnější prezentaci větší prostor českému designu. Rok 2012 byl předehrou pro vytvoření vlajkového projektu roku 2013 – „Brilliant by design“, který z dlouhodobého hlediska zapadá do nové koncepce ČC podporovat design a kreativní průmysl, konkrétně formou výstavy designových výrobků českých sklářských a porcelánových firem.[40]

Ostatní aktéři

Mezi vrcholné politické aktéry patří také Poslanecká sněmovna PČR a její Zahraniční výbor, stejně jako Podvýbor zahraničního výboru pro styky s krajany, prezentaci České republiky v zahraničí a vnější ekonomické vztahy. Zejména u zahraničního výboru je patrné, že kulturní dimenze ČZP patří spíše k jeho okrajovým zájmům. Nicméně i za této situace se výbor např. na své 23. schůzi (14. 11. 2012) zabýval informací o programu vládních stipendií pro studenty z rozvojových zemí.[41]

Podvýbor pro prezentaci uskutečnil v průběhu roku 2012 dvě schůze, kde na první z nich, na své 5. schůzi (10. 1. 2012), projednával Koncepci vztahu MZV k Čechům v zahraničí, kterou poslancům představil zvláštní zmocněnec pro krajanské záležitosti.[42] 6. schůze (25. 10. 2012) byla věnována současné situaci agentury CzechTrade.

K zajímavým akcím, které oba orgány v roce 2012 organizovaly, patřily dva semináře. První z nich se věnoval problematice krajanských vztahů a byl cílen na české krajany na Slovensku a slovenské v České republice.[43] Druhou akcí byl seminář pod názvem „Značka Česká republika", který byl věnován tématu prezentace České republiky v zahraničí i existenci či spíše neexistenci národní koncepce v této oblasti. Z pohledu aktérů byla zajímavým momentem, kromě představitelů dotčených orgánů státní správy, také účast studentů a představení jejich prezentací a pohledu na dané téma.[44]

Senátní Komise pro krajany žijící v zahraničí patří již dlouhá léta ke stabilním prvkům struktury. Členové komise se i v roce 2012 podíleli na celé řadě významných akcí. Připomenout je třeba především akci „Češi ve světě – oslavy Dne české státnosti 2012". Stálá komise Senátu spolupracovala na organizaci této mimořádné akce jak s MZV, zvláštním zmocněncem pro krajanské záležitosti, Rumunským kulturním institutem, tak s nestátními aktéry, jež zastupovali Mezinárodní koordinační výbor zahraničních Čechů, Sdružení 7 paprsků a o.p.s. Dny české státnosti.[45]

Ministerstvo kultury v rámci své dotační politiky opět podpořilo projekty, které jsou zacíleny na mezinárodní spolupráci. Pro rok 2012 se však rozhodlo v rámci dotačního výběrového řízení podpořit pouze ty projekty, které měly být vyslány do zahraničí.[46] Ve spolupráci s MZV ošetřuje ministerstvo kultury také problematiku mezinárodních kulturních dohod. Třetí stěžejní oblastí je spolupráce s UNESCO, zejména v oblasti ochrany kulturního dědictví. Ministerstvo kultury rovněž v uvedeném roce pokračovalo v podpoře odborných setkání bohemistů, tzv. Bohemistický seminář v roce 2012 organizoval Pražský literární dům autorů německého jazyka. Související aktivitou byla i podpora *Portálu české literatury* (od roku 2004) jako zdroje informací o dění v české literatuře.[47] Český statistický úřad a Národní informační a poradenské středisko pro kulturu předložily Výsledky účtu kultury ČR za rok 2010.[48] V červnu roku 2012 Ministerstvo kultury ČR ve spolupráci s českou kanceláří programu EU Kultura a Media Desk ČR uspořádalo seminář „Kreativní Evropa", který představil jak stávající program EU *Kultura* na podporu projektů, tak především návrh nového programu Evropské unie pro kulturu *Creative Europe*, jenž by měl být realizován v letech 2014–2020.[49]

Ministerstvo školství patří rovněž k tradičním aktérům, angažuje se zejména v oblastech výuky jazyka v zahraničí, podpory krajanských komunit i bohemistických stu-

dií. Do sféry zájmu této instituce spadají i studentské výměny, podpora mezinárodní mobility studentů či programy vládních stipendií nebo ty z tzv. kulturních dohod týkající se resortu školství.[50] Rok 2012 nepřinesl v této oblasti žádné mimořádné změny či výkyvy, nicméně zajímavým momentem je akcent multilaterální spolupráce reprezentovaný např. Mezinárodním visegrádským fondem[51] či Středoevropským výměnným programem pro vysoké školy – CEEPUS.[52]

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Ve vztahu k domácímu veřejnému a mediálnímu prostoru v uplynulých letech nebyl rok 2012 rozhodně výjimkou. Významně posílila domácí dimenze veřejné diplomacie v praxi Ministerstva zahraničních věcí ČR. V prvé řadě jde především o přiblížení české zahraniční politiky, její kulturní dimenzi nevyjímaje, české veřejnosti. Významnou součástí je i představení ministerstva samotného jako klíčové instituce a pomyslné otevření jeho bran domácí veřejnosti. Důkazem toho jsou, s odkazem na širokou veřejnost, tradiční „Dny otevřených dveří“, které lidé rádi využívají k návštěvě budovy ministerstva. Součástí takovýchto událostí je i celá řada kulturních akcí.

Směrem k odborné veřejnosti se MZV a zejména jeho Odbor veřejné diplomacie prezentuje jako velmi aktivní organizátor a účastník celé řady odborných diskusí, konferencí i dalších příležitostí k prohloubení dialogu a výměny názorů mezi účastníky. Za všechny je možné zmínit např. dubnovou konferenci *Kultura + Diplomacie* (*Culture + Diplomacy*; 19. 4. 2012) pořádanou ve spolupráci s místním sdružením EUNIC.[53] Tématem celé řady zajímavých vystoupení byla role kultury v diplomacii, spojení kulturní a veřejné diplomacie i nové přístupy a pohledy na danou oblast. V institucionální rovině se jeví jako velmi významná a do budoucnosti přínosná navázaná spolupráce s celou řadou domácích kulturních institucí a jejich představiteli. Tato konference byla první z řady odborných setkání *Kultura* + (*Culture* +), jejichž cílem je zkoumat přesahy kultury do širších oblastí života společnosti. Druhou akcí zmíněného cyklu se stala konference věnována tématu kultury a kreativních průmyslů *Kultura + Kreativní průmysly* (*Culture + Creative Industries*). Tématem byly možnosti kultury a především kreativního průmyslu přispět k udržitelnému rozvoji i sociální soudržnosti.[54]

Příspěvkem dalšího z aktérů, Podvýboru pro prezentaci Zahraničního výboru PS PČR, byla organizace odborného semináře pod názvem „Značka Česká republika“, který 21. 5. 2012 představil zajímavé studentské prezentace v oblasti prezentace státu. Součástí byla i vystoupení zástupců Ministerstva průmyslu a obchodu ČR a Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Tato snaha o širší záběr je jistě chvályhodná, nicméně zůstává v kontextu tradičních představ o prezentaci ve smyslu podpory exportu a turismu. S ohledem na dnes i v zahraničí reflektovanou snahu o budování celistvé pověsti státu je toto vymezení poněkud svazující. Chybí přesah k oblasti kultury, vzdělávání a dotčení celé škály dalších nástrojů a metod, jež přispívají k dobré pověsti státu. Vždyť např. vzdělanost pracovní síly, její jazykové znalosti i prostředí příjemné pro

život mohou tvořit důležitý faktor pro rozhodování o umístění investic v dané lokalitě.[55]

K podněcování odborné diskuse na téma prezentace české kultury v zahraničí přispěl v roce 2012 i další z aktérů, konkrétně Institut umění – Divadelní ústav.[56] V roce 2012 zorganizoval v rámci projektu „Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR" dva debatní kulaté stoly, jejichž prostřednictvím účastníci usilovali o hledání odpovědí na otázky týkající se české národní identity a jejího odrazu v umění a kulturních a kreativních průmyslech (v červnu 2012) a brandingu českého umění v zahraničí (v říjnu 2012). Obou akcí se zúčastnili zástupci jednotlivých kulturních odvětví, resortů, Českých center a akademické sféry.

Událostí, která se již pravidelně stává tématem mediálních zpráv, je každoroční předání ceny *Gratias Agit*, tedy ocenění významných osobností, které přispěly k budování dobrého jména našeho státu v zahraničí, z rukou ministra zahraničních věcí.[57] Zvýšenou pozornost českých médií získal také projekt „Czech Open 2012 – Česká kulturní sezóna", probíhající od března do srpna 2012 v londýnské čtvrti Islington (viz *Agenda*). O události poměrně podrobně informovali jak sami organizátoři, tak také Česká televize, Český rozhlas i řada dalších médií.[58] Z dalších událostí byla reflektována např. volba České republiky mezi hodnotitele návrhů na zápis nemateriálního dědictví v rámci UNESCO.

Zajímavým momentem byl i první tzv. *Diplomatický salon* (2. 10. 2012). Šlo o první ze série diskusí významných diplomatů a pracovníků zahraniční služby se studenty, kteří se o tuto oblast zajímají. Hostem prvního salonu byl ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg. Prvního salonu se účastnili zástupci *Junior Diplomat Initiative*[59] Vysoké školy ekonomické v Praze a spolku Všehrd Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Tuto diskusi měla možnost sledovat i veřejnost prostřednictvím on-line přenosu celé události.[60] 26. listopadu téhož roku proběhl i druhý *Diplomatický salon*, tentokrát s účastí pana Tomáše Duba, náměstka ministra zahraničních věcí, a pana Radka Špicara z Aspen Institute Prague. Přímou vazbu především na veřejný prostor má i nový projekt chystaný Českými centry, tzv. informační portál *CzechPlatform.cz*, zaměřený na mapování aktivit českého kreativního průmyslu v zahraničí. Tento portál by se měl v budoucnu stát centrem výměny informací jak pro zúčastněné aktéry, tak také pro akademickou sféru či širokou veřejnost.[61]

V širším kontextu patří k veřejnému a mediálnímu prostoru také využití moderních komunikačních a informačních technologií a tedy i přítomnost dotčených aktérů na sociálních sítích a prezentace činnosti i poskytování informací veřejnosti v elektronické podobě. Jako příklad je možno uvést stránky *www.czech.cz*, poskytující celistvý infomační přehled o dění v České republice, nebo profil Ministerstva zahraničních věcí ČR na Facebooku.

ZÁVĚR

S ohledem na vývoj v roce 2012 se zdá být evidentní potvrzení nutnosti komplexního a celistvého přístupu k problematice propagace státu. V řadě oblastí, např. propagaci

výsledků vědy a výzkumu, krajanských záležitostech a ostatně i v samotné prezentaci kultury, dochází ke stále zřetelnějšímu propojování jednotlivých témat i nutnosti spolupráce a koordinace celé řady aktérů, ať už přímo ve státní správě, nebo mimo ni. Bez ohledu na řadu tematických i organizačních odlišností a rozdílů je nutné brát v potaz, že stát je pouze jeden a jedna je i jeho pověst, byť rozmanitá a mnohovrstevná s různým důrazem na různé oblasti a aspekty. V celkovém pohledu, jenž je v očích zejména zahraniční veřejnosti tak důležitý, jedna oblast ovlivňuje druhou a výsledný efekt velmi závisí na míře synergie, kterou jsou jednotliví aktéři schopni rozvinout. V tomto kontextu je ovšem patrné, že česká diplomacie v rámci své vnější prezentace stále nevyužívá potenciál všech institucí, jejichž činnost by mohla pozitivně ovlivnit naši propagaci. Významným příkladem jsou univerzity, které by mohly poskytnout na jedné straně budoucí příjemce české kulturní diplomacie (zahraniční studenty přijíždějící studovat do ČR) a na druhé straně jejich dobré jméno nejen ve středoevropském prostoru by mohlo přispět k dotvoření značky České republiky.

V pohledu na agendu událostí jednoznačně vyčnívá úspěšná „Česká kulturní sezóna – Czech Open 2012“ v Londýně. Dále je potěšitelné, že se etablovala a též do pozornosti veřejnosti pronikla celá řada pravidelně pořádaných akcí, z nichž lze namátkou uvést „Noc literatury“ či „Dny otevřených dveří“ na MZV i v dalších institucích. Posledně zmiňované akce dokládají i další z trendů poslední doby, a to větší orientaci na domácí veřejnost, posilování snahy veřejnosti více přiblížit výkon zahraniční politiky i zahraniční službu státu jako takovou. Veřejný a mediální prostor je svědkem postupného nárůstu intenzity odborných i laických debat na dané téma, které zde zcela jistě v minulosti chyběly. I proto je nutné tuto snahu ocenit a do budoucna dále podpořit.

Samozřejmě přetrvává i jistá nespokojenost a v řadě oblastí se zcela jistě ne vše daří. V konkrétních projektech je evidentní schopnost koordinace a spolupráce daná existencí společného cíle a úspěchu toho kterého projektu. Bohužel toto vědomí stále chybí v nejvyšších patrech české politické scény. V řadě témat a oblastí (krajanské záležitosti, propagace výsledků vědy a výzkumu aj.) je vidět evidentní kvalitativní i kvantitativní posun. Co chybí, je celospolečenské rozšíření takového přístupu. Obraz České republiky v zahraničí tak připomíná v mnohém nikoli jednolitý či komplexní obraz, ale spíše mozaiku sestavenou z kvalitativně mnohdy velmi odlišných prvků. Bez změny reálných skutečností není v silách kulturní ani veřejné diplomacie takový obraz změnit.

Při hodnocení roku 2012 je také v neposlední řadě nutné mít na paměti kontext krize, který ovlivňuje manévrovací prostor jednotlivých aktérů. Za dané situace nepředstavuje kulturní dimenze zahraniční politiky prioritu a zainteresovaní partneři tak jsou nuceni hledat alternativní cesty, jak nejen udržet danou dimenzi jako součást své vnější činnosti, ale také ji dále rozvíjet ve stále více konkurenčním prostředí. Česká centra jako hlavní aktér naší vnější prezentace tak nacházejí nové metody ve spolupráci s ostatními zahraničními instituty (ať již v rámci konkrétního projektu, nebo prostřednictvím rozvíjení praxe clusterů EUNIC), soukromými subjekty (sponzory) nebo rozšiřováním vlastních placených služeb pro zahraniční občany (viz zejména jazykové kurzy).

Poznámky

1 MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. On-line: **www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf**.

2 Česká centra: *Strategie Českých center 2012–2015 pro efektivnější zahraniční prezentaci*. On-line: **www.czechcentres.cz/o-nas/**.

3 Rozhovor na OVD MZV (8. 7. 2013).

4 Česká centra: *Strategie Českých center 2012–2015 pro efektivnější zahraniční prezentaci*, op. cit.

5 MZV ČR: *Kulturní dohody*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/kultura/kulturni_dohody/kulturni_dohody.html**; MK ČR: *Mezinárodní smlouvy*. On-line: **www.mkcr.cz/cz/zahranicni-vztahy/mezinarodni-smlouvy-496/**.

6 Program kulturní spolupráce mezi Ministerstvem kultury České republiky a Ministerstvem kultury Bulharské republiky na léta 2012, 2013 a 2014, č. 2/2012, Sb. m. s.

7 Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Litevské republiky o spolupráci v oblasti kultury, školství, vědy, mládeže a sportu, č. 35/2012, Sb. m. s.

8 MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky České republiky*, op. cit.

9 MZV ČR: Česká komise pro UNESCO. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/ceska_komise_pro_unesco/ceska_komise_pro_unesco.html**.

10 MZV ČR: *Za ČR je v tuto chvíli zapojeno 11 základních škol, 32 škol středních a 1 vysoká škola*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/ceska_komise_pro_unesco/pridruzene_skoly/pridruzene_skoly_unesco.html**.

11 MK ČR: *Spolupráce Ministerstva kultury s UNESCO*. On-line: **www.mkcr.cz/cz/zahranicni-vztahy/unesco/spoluprace-ministerstva-kultury-s-unesco-117400**/.

12 *České památky UNESCO letos oslaví dvě výročí.* MEDIAFAX, 15. 1. 2012. On-line: **zpravy.kurzy.cz/303280-ceske-pamatky-unesco-letos-oslavi-dve-vyroci/**.

13 MZV ČR: *Česká republika bude hodnotit návrhy zápisů nemateriálního dědictví lidstva.* On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/cr_v_unesco/ceska_republika_bude_hodnotit_navrhy.html**.

14 MZV ČR: *Plán putovních výstav OVD na rok 2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/614343/Plan_vystav_OVD2012.pdf**.

15 MZV ČR: *Veřejná diplomacie 2012*. On-line: **www.mzv.cz/file/974173/rocenka2012_web.pdf**.

16 Česká centra: *Czech Open 2012*. On-line: **london.czechcentres.cz/cs/program/czech-open-2012/page:1**/; Český dům: Český dům. On-line: **www.ceskydum2012.cz**/.

17 Česká centra: *Czech Open 2012 v Londýně zahájena.* On-line: **www.czechcentres.cz/novinky/londyn-loh-2**/.

18 MZV ČR: Vystoupení Ladislava Pflimpfla na konferenci *Kultura a diplomacie*, 19. 4. 2012. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/konference_kultura_a_diplomacie.html**.

19 MZV ČR: *Koncepce vztahu MZV k Čechům v zahraničí* (28. 6. 2011). On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/koncepce_vztahu_mzv_k_cechum_v_zahranici.html**.

20 Otto Wichterle – 2011 (50 let měkké kontaktní čočky), 2012 (40 let od uvedení měkké kontaktní čočky na trh) a 2013 (100. výročí narození prof. Otto Wichterleho). Na tomto projektu významně participují také Česká centra.

21 Již na konci roku 2011 proto byla publikována zpráva *Prezentace výsledků českého výzkumu, vývoje a inovací v zahraničí*, jejímž vydavatelem bylo Technologické centrum AV ČR. On-line: **www.vyzkum.cz/storage/att/18C0C6E0BEDC982432D14A62BD739099/A%207-3%20Prezentace%20vysledku%20VaVaI.pdf**.

22 MZV ČR: *České technologické dny.* On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/veda_a_technologie/ceske_technologicke_dny/index.html**.

23 PS PČR: *2. národní seminář projektu PACITA: „Příležitosti a výzvy při budování národní jednotky pro technology assessment“* (24. 9. 2012). On-line: **www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=3312 & z=4445**.

24 Rozhovor na OVD MZV (28. 10. 2012).

25 Tamtéž.

26 MZV ČR: *Konference East-West Business Forum 2012*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/kalendar_akci/konference_east_west_business_forum_2012.html**.

27 MZV ČR: *Krajané*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/index.html**.

28 MZV ČR: *Češi ve světě*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/cesi_ve_svete_oslavy_dne_ceske_statnosti/index.html**.

29 MZV ČR: *Významná česká žena ve světě*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/cesi_ve_svete_oslavy_dne_ceske_statnosti/vyznamna_ceska_zena_ve_svete/index.html**.

30 Mezinárodní koordinační výbor zahraničních Čechů: *Významná česká žena ve světě 2012*. On-line: **www.zahranicnicesi.com/vyznamna-zena.html**.

31 MZV ČR: *Podpora mezinárodní spolupráce ve vědě a výzkumu*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/veda_a_techologie/index.html**.

32 MZV ČR: *Složení České komise pro UNESCO*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/ceska_komise_pro_unesco/slozeni_ceske_komise_pro_unesco.html**.

33 MZV ČR*: Záštity České komise pro UNESCO udělené během roku 2012*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/ceska_komise_pro_unesco/zastity_ceske_komise_pro_unesco_udelene.html.**

34 MZV ČR: *Přidružené školy UNESCO*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/ceska_komise_pro_unesco/pridruzene_skoly/pridruzene_skoly_unesco.html**.

35 MZV ČR: *Mgr. Petr Gazdík, předseda České komise pro UNESCO*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/ceska_komise_pro_unesco/mgr_petr_gazdik_predseda_ceske_komise.html**.

36 Podle slov Vilmy Anýžové, ředitelky ČC. Rozhovor (14. 3. 2013).

37 Podle slov Moniky Koblerové, ředitelky Úseku programu a komunikace ČC. Rozhovor (14. 3. 2013).

38 Další teritoriální rozšiřování je plánováno až na rok 2013, kdy má být otevřeno České centrum v Soulu.

39 Viz Česká centra: *Projekty*. On-line: **www.czechcentres.cz/projekty/**.

40 Tamtéž.

41 PSP ČR: 23. schůze zahraničního výboru – pozvánka. On-line: **www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=3312 & z=4670**.

42 PSP ČR*:* 5. schůze podvýboru pro styky s krajany, prezentaci ČR v zahraničí a vnější ekomomické vztahy – 10. 1. 2012. On-line: **www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=3312 & z=3017**.

43 PSP ČR: *Jak se žije Čechům v Slovenské republice a Slovákům v České republice* (19. 3. 2012). On-line: **www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=84951**.

44 PSP ČR: Seminář „Značka Česká republika“ (27. 4. 2012). On-line: **www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=3312 & z=3941**.

45 Senát PČR: Zápis z 9. schůze Stálé komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí. On-line: **www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=65446 & id_var=55179**.

46 MK ČR: *Vyhlášení výběrového dotačního řízení pro rok 2012*. On-line: **www.mkcr.cz/cz/zahranicni-vztahy/granty-a-dotace/vyhlaseni-vyberoveho-dotacniho-rizeni-pro-rok-2012-102155/**.

47 MK ČR: *Aktualizace státní kulturní politiky na léta 2013–2014 s výhledem na léta 2015–2020*. On-line: **www.mkcr.cz/cz/kulturni-politika/aktualizace--statni-kulturni-politiky-na-leta-2013--2014-s-vyhledem-na-roky-2015--2020-163804/**.

48 MK ČR: *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2010*. On-line: **www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/Priloha-c--1.pdf**.

49 MK ČR: *Seminář Kreativní Evropa*. On-line: **www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/seminar-kreativni-evropa-135635/**.

[50] MK ČR: *Mezinárodní smlouvy.* Seznam platný k 1. 10. 2012. On-line: **www.mkcr.cz/cz/zahranicni-vztahy/mezinarodni-smlouvy-496/**.

[51] MŠMT ČR: *Mezinárodní visegrádský fond*. On-line: **www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/mezinarodni-visegradsky-fond**.

[52] MŠMT ČR: CEEPUS. On-line**: www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/ceepus-stredoevropsky-vymenny-program-pro-vysoke-skoly**.

[53] MZV ČR: *Konference Kultura + Diplomacie*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/konference_kultura_a_diplomacie.html**.

[54] MK ČR: *Kultura a kreativní průmysly*. On-line: **www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/kultura-a-kreativni-prumysly---konference-a-workshopy-v-centru-soucasneho-umeni-dox-157686/**.

[55] PSP ČR: *Značka Česká republika*. On-line: **www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=3306 & ido=967& td=19&cu=12**.

[56] Institut umění je informační, poradenské, vzdělávací a produkční centrum pro oblast umění, a to především pro obory divadla, hudby, tance, vizuálního umění a literatury. Institut umění (IU) byl založen k 1. 1. 2005 jako samostatné oddělení Divadelního ústavu. Od 10. 4. 2007 je součástí Institutu umění – Divadelního ústavu. On-line: **www.idu.cz**.

[57] MZV ČR: *Gratias Agit 2012*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/ministr_schwarzenberg_udelil_ceny.html**.

[58] Česká centra: *LOH*. On-line: **www.czechcentres.cz/novinky/londyn-loh-2/**; Česká televize: *Letní olympijské hry doprovodí česká kulturní sezona.* On-line: **www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/168079-letni-olympijske-hry-doprovodi-ceska-kulturni-sezona/**; Český rozhlas: *Českou kulturu Londýňanům představí Czech Open 2012*. On-line: **www.rozhlas.cz/zpravy/ostatnidiscipliny/_zprava/1030854**.

[59] FMV VŠE Praha: *Junior Diplomatic Initiative*. On-line: **fmv.vse.cz/junior-diplomat-initiative/**.

[60] MZV ČR: *Záznam prvního Diplomatického salonu*. On-line: **www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/live_video_3.html**.

[61] Rozhovor na ústředí Českých center (11. 7. 2013).

Seznam zkratek

AČR – Armáda České republiky
AFR – Odbor států subsaharské Afriky /MZV ČR/
AMO – Asociace pro mezinárodní politiku
AQIM – Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (*al-Káida v islámském Maghrebu*)
ARRC – Allied Rapid Reaction Corps (*Spojenecký sbor rychlé reakce*)
ASEK – Aktualizace Státní energetické koncepce /ČR/
ASEM – Asia-Europe Meeting (*Asijsko-evropské setkání*)
B2B – Business to Business
B3 – pobaltské státy /Litva, Lotyšsko, Estonsko/
BG – Battle Group (*bojová skupina*)
BIS – Bezpečnostní informační služba
BMATT – British Military Advisory and Training Team (*Britský vojenský poradní a výcvikový tým*)
BRIC – Brazílie, Rusko, Indie, Čína
BRIC(S) – Brazílie, Rusko, Indie, Čína, Jižní Afrika
CBRN – Chemical, Biological, Radiological, Nuclear (*chemické, biologické, jaderné prostředky*)
CEEPUS – Central European Exchange Programme for University Studies (*Středoevropský výměnný program pro vysoké školy*)
CEF – Connecting Europe Facility (*Nástroj pro propojení Evropy*)
CEFRES – Centre français de recherche en sciences sociales /francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách/
CERN – Conseil Européen pour la recherche nucléaire (*Evropská organizace pro jaderný výzkum*)
CDU-CSU – Christlich Demokratische Partei/Christlich-Soziale Union (*Křesťansko-demokratická strana/Křesťansko-sociální unie* /SRN/)
CIA – Central Intelligence Agency (*Ústřední zpravodajská služba* /USA/)
COHOM – Working Party on Human Rights (*Pracovní skupina Rady EU pro lidská práva*)
COJUR – Council Working Group of Public International Law (*Pracovní skupina pro mezinárodní právo veřejné*)
COREPER – Comité des représentants permanents (*Výbor stálých zástupců*)
CSDP – Common Security and Defence Policy (*Společná bezpečnostní a obranná politika*)
CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění

ČC – Česká centra
ČČK – Český červený kříž
ČEB – Česká exportní banka
ČEPS – České energetická přenosová soustava
ČEZ – České energetické závody
ČLR – Čínská lidová republika
ČNB – Česká národní banka
ČR – Česká republika
ČRA – Česká rozvojová agentura
ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ – Český statistický úřad
ČTK – Česká tisková kancelář
ČVUT – České vysoké učení technické /Praha/
ČZP – česká zahraniční politika
DAC – Development Assistance Committee (*Výbor pro rozvojovou pomoc* /OECD/)
DDA – Doha Development Agenda (*Rozvojová agenda z Dauhá*)
DEMAS – Asociace českých neziskových organizací působících v oblasti demokratizace, podpory občanské společnosti a lidských práv ve světě
DPH – daň z přidané hodnoty
DV – Dálný východ
EaP – Eastern Partneship (*Východní partnerství*)
EaPIC – Eastern Partnership Integration and Cooperation (*Program Východního partnerství pro integraci a spolupráci*)
EBA – European Banking Authority (*Evropský orgán pro bankovnictví*)
EBOR – Evropská banka pro obnovu a rozvoj
EBRD – European Bank for Reconstruction and Development (*Evropská banka pro obnovu a rozvoj*)
ECB – European Central Bank (*Evropská centrální banka*)
ECFR – European Council on Foreign Relations (*Evropské centrum pro zahraniční politiku*)
ECOFIN – Economic and Financial Affairs Council (*Rada EU pro ekonomické a finanční záležitosti*)
ECR – European Conservatives and Reformists Group (*Evropští konzervativci a reformisté*)
EDF – European Development Fund (*Evropský rozvojový fond*)
EFSF – European Financial Stability Facility (*Evropský nástroj finanční stability*)
EGAP – Exportní garanční a pojišťovací, a.s.
EK – Evropská komise
EMU – Evropská měnová unie
ENSREG – European Nuclear Safety Regulators (*Sdružení evropských regulačních orgánů pro jadernou bezpečnost*)
EP – Evropský parlament
EPP – European People's Party (*Evropská lidová strana*)

EPH – Energetický a průmyslový holding
EPS – Evropská politika sousedství
ESM – European Stability Mechanism (*Evropský stabilizační mechanismus*)
ESVA – European External Action Service (*Evropská služba vnější akce*)
EU – Evropská unie
EU ALTHEA – mírová operace EU v Bosně a Hercegovině
EU-NAVFOR-ATALANTA – European Union Naval Force Somalia (*Námořní vojenská operace EU* /Somálsko/)
EU TM – European Union Training Mission (*Výcvikové mise EU* /Mali/)
EUR – euro
FAO – Food and Agriculture Organization (*Organizace pro výživu a zemědělství*)
FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci
GAC – General Affairs Council (*Rada pro všeobecné záležitosti* /EU/)
HDP – hrubý domácí produkt
HMU – Hospodářská a měnová unie
HND – hrubý národní důchod
IBRD – International Bank for Reconstruction and Development (*Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj*)
IEA – International Energy Agency **(***Mezinárodní agentura pro atomovou energii***)**
IIB – International Investment Banka **(***Mezinárodní investiční banka***)**
IKL – Ingolstadt–Kralupy nad Vltavou–Litvínov /ropovod Ingolstadt, zkratka podle jeho trasy/
ISAF – International Security Assistance Force (*Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly*)
ITGI – Interconnector Turkey–Greece–Italy (*propojení Turecko–Řecko–Itálie* /plynovod/)
JAR – Jihoafrická republika
JE – jaderná elektrárna
JESS – Jaderná energetická společnost Slovenska
JETE – jaderná elektrárna Temelín
KAS – Konrad-Adenauer-Stiftung (*Nadace Konrada Adenauera*)
KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie-Československá strana lidová
KFOR – Kosovo Force (*Síly pro Kosovo*)
KLDR – Korejská lidově demokratická republika
KSAP – Kancelář strategických analýz a plánování /MZV ČR/
KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy
LAS – League of Arab States (*Liga arabských států*)
LDS – Least Developed States (*nejméně rozvinuté země*)
LNG – Liquefied Natural Gas (*zkapalněný zemní plyn*)
LOM – Letecké opravny Malešice
LPTP – Odbor lidských práv a transformační politiky /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
MAAE – Mezinárodní agentura pro atomovou energii

MATC – Multinational Air Training Centre (*Mnohonárodní centrum pro letecký výcvik*)
MEDEVAC – zkr. Medical Evacuation (*Program humanitárních evakuací zdravotně postižených obyvatel*)
MF – Ministerstvo financí ČR
MFO – Multinational Force and Observers (*Mnohonárodní síly a pozorovatelé* /Sinaj/)
MMF – Mezinárodní měnový fond
MO – Ministerstvo obrany ČR
MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MVF – Mezinárodní visegrádský fond
MS – Ministerstvo spravedlnosti ČR
MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
MV – Ministerstvo vnitra ČR
MZd – Ministerstvo zdravotnictví ČR
Mze – Ministerstvo zemědělství ČR
MZV – Ministerstvo zahraničních věcí ČR
NAMSA – NATO Maintenance and Supply Agency (*Agentura NATO pro údržbu a dodávky*)
NATO – North Atlantic Treaty Organisation (*Organizace Severoatlantické smlouvy*)
NERV – Národní ekonomická rada vlády
NGO – Non-governmental Organisation (*nevládní organizace*)
NKÚ – Nejvyšší kontrolní úřad
OAS – Odbor amerických států /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
OBP – Odbor bezpečnostní politiky /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
ODS – Občanská demokratická strana
OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (*Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj*)
OECD DAC – OECD Development Assistance Committee (*Výbor OECD pro rozvojovou pomoc*)
OHCHR – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (*Úřad vysoké komisařky OSN pro lidská práva*)
OP – Platforma Obywatelska (*Občanská platforma* /politická strana v Polsku/)
ORS – Odbor rozvojové politiky a humanitární pomoci /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
OSN – Organizace spojených národů
OZE – obnovitelné zdroje energie
PNR – Passenger Name Record (*Jmenná evidence cestujících*)
PPZRS – Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci
PRT – Provinční rekonstrukční tým
PS – Parti socialiste (*Socialistická strana* /Francie/)
PSP ČR – Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR
PZI – přímé zahraničí investice
R2P – Responsibily to Protect (*Odpovědnost za ochranu*)

RAF – Royal Air Force (*Královské letectvo* /Velká Británie/)
RB OSN – Rada bezpečnosti OSN
RESAREAS – The Cooperation Network for Research of the Non-European Areas (*Síť spolupráce při výzkumu mimoevropských oblastí*)
RF – Ruská federace
RFE/RL – Radio Free Europe / Radio Liberty (*Svobodná Evropa*)
RPG – Rocket-propelled Grenade (*ruční protitankový granátomet*)
S & D – Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats (*Pokrokové spojenectví socialistů a demokratů* /Evropský parlament/)
SB – Světová banka
SBOP – Společná bezpečnostní a obranná politika
SDEU – Soudní dvůr Evropské unie
SDGs – Sustainable Development Goals (C*íle udržitelného rozvoje*)
SEK – Státní energetické koncepce /ČR/
SNC – Syrian National Council (*Syrská národní rada*)
SNS – Společenství nezávislých států
SPOZ – Strana práv občanů – zemanovci
SRN – Spolková republika Německo
SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika
TAL – Transalpinský ropovod
TAP – Trans Adriatic Pipeline (*Transjadranský plynovod*)
TANAP – Trans-Anatolian Gas Pipeline (*Transanatolský plynovod* /Ázerbájdžán–Turecko/)
TEN-T – Trans-European Transport Networks (*Transevropská dopravní síť*)
TTIP – Transatlantic Trade and Investment Partnership (*Transatlantická dohoda o obchodu a investicích*)
UK – Univerzita Karlova
ÚMV – Ústav mezinárodních vztahů
UNDP – United Nations Development Programme (*Program OSN pro rozvoj*)
UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (*Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu*)
UNICEF – United Nations Children's Fund (*Dětský fond OSN*)
UNHRC – UN Human Rights Council (*Rada pro lidská práva OSN*)
UNIDO – United Nations Industrial Development Organization (*Organizace OSN pro průmyslový rozvoj*)
UNRWA – United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (*Úřad OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě*)
UNSMIS – The United Nations Supervision Mission in Syria (*Pozorovatelská mise OSN v Sýrii*)
ÚOHS – Úřad na ochranu hospodářské soutěže
ÚOOZ – Útvar pro odhalování organizovaného zločinu
UPR – Universal Periodic Review (*univerzální periodický přezkum*)
USA – Spojené státy americké
USD – americký dolar

V4 – Visegrádská čtyřka /skupina/
VEV – vnější ekonomické vztahy
VP – Východní partnerství
VS OSN – Valné shromáždění Organizace spojených národů
VŠE – Vysoká škola ekonomická /Praha/
VUT – Vysoké učení technické /Brno/
VV – Věci veřejné
WAG – West–Austria–Gasleitung /plynovod, zkratka podle jeho trasy/
WFP – World Food Programme (*Světový potravinový program*)
WHO – World Health Organisation (*Světová zdravotnická organizace*)
WTO – World Trade Organization (*Světová obchodní organizace*)
ZANU-PF – Zimbabwe African National Union – Patriotic Front (*Zimbabwská africká národní unie – Vlastenecká fronta*)
ZAV – Zahraniční výbor Poslanecké sněmovny PČR
ZHN – zbraně hromadného ničení
ZRS – zahraniční rozvojová spolupráce
ZÚ – zastupitelský úřad /ambasáda/

Résumé

Since 2007, the Institute of International Relations in Prague systematically monitors the Czech foreign policy, and this activity results in its publishing of an analytical monograph each year. Every year, the team of authors follows the same basic conceptual framework. The analysis is structured so that the first two chapters analyze the overall domestic political and media context of the Czech foreign policy and identify the influence and involvement of the crucial actors. The second part focuses on the key thematic areas of Czech foreign policy – the Czech activities in the European Union as well as the Czech security and defense policy. The third part analyses the main trends and dynamics of the Czech foreign policy in the immediate region of Central Europe. The fourth part discusses in detail selected bilateral and regional relations, and the fifth section analyzes the participation of the Czech Republic in other multilateral and thematic areas. At the same time all the chapters respect a unifying analytical structure. Again, every chapter first notes the political and conceptual context as the basic internal political basis for foreign policy. All the chapters then describe and analyze the specific agenda and events in 2012 and their impact on and relevance to foreign policy. Most of the authors also include an analysis of the involvement of the actors in their respective area of interest as well as its media coverage. The team of authors emphasizes the continuity of both the conceptual and the thematic matter. Therefore, the analysis contributes to the buildingof a robust empirical and analytical basis and also to a deepening of our understanding of the Czech foreign policy.

The book consists of 20 chapters, which were written by 22 authors from the Institute of International Relations and other collaborating institutions (Charles University, Masaryk University, the University of Economics). Most of the authors point to a continuity in 2012, to the Czech Republic completing the conceptual and programmatic base, and to various responses to the economic crisis. At the same time, however, a general overview of all the chapters points to an interesting argument (the validity of which will be either proved or disproved only over the next couple of years): the Czech foreign policy is currently more complex than it was in recent years in its responding to global and regional processes and challenges and, consequently, this is also reflected in the actual outcomes of the Czech foreign policy (though in many cases with rather significant delays).

This argument, however, is surely not valid when it comes to the overall political and media context (Part I) of the Czech foreign policy. The Czech political sphere and debate continue to be victims of their excessive inward looking nature and also of a rather remarkable lack of interest in foreign policy. As a consequence, the Czech

politics cannot be said to provide the necessary impetus for an executive conduct of foreign policy. A similar argument is made in a chapter devoted to the media coverage of foreign policy. It argues that all the negative trends in this area from previous years are on the rise, namely the trends towards flattening, personalization, and emotionalization of foreign policy coverage. A certain exception in this respect can be found in the debate on the European Union (Chapter 3). If we compare the situation to the situation in 2011, in 2012 there was an increased interest in specific EU topics, which led to a relative crystallization of the Czech attitude towards the process of the so-called differentiated EU integration. The security and defense dimension (Chapter 4) did not bring substantial changes, with the main topics discussed in this area consisting of the preparation and consequences of the NATO Summit in Chicago and the general development of trans-Atlantic relations and their impact on the EU security community.

Chapter 5 is devoted to Germany and it particularly looks at the 2012 Czech response to the double-single question; it examines the Czech Republic's relationships to the European integration (namely with regard to saving the euro and the reform of the EU institutions) and to Germany as the main protagonist of this process at the same time. Chapter 6 focuses on probably one of the most successful vectors of the Czech foreign policy, namely its relations with its neighbors (Slovakia and Poland) and the Visegrad cooperation. Chapter 7 points to the gradual consolidation of a multi-tiered relationship with the U.S., the process in which the Czech Republic and the U.S. look for and find new topics of cooperation, the gradual improvement in the Czech-American relations after 2009 and theirsubsequent downward development. The Czech Republic's relationship with Russia (Chapter 8) also belongs to those that attract a higher level of interest in the media and in the political debates. According to the author of this chapter, during 2012 some tendencies towards a deepening of the political divisions *vis a vis* Russia were recorded. On the one hand, there is a critical current, which was further intensified after the re-election of President Vladimir Putin and his displays of his tendency towards a less liberal concept of governing. On the other, there are those who especially see in Russia an economic opportunity, regardless of its internal political developments. Both positions also directly affect the main economic content of the bilateral relations in 2012 – energy and the enlargement of the Temelin nuclear power plant. The Czech Republic's bilateral and multilateral relations with the Eastern Partnership countries (Chapter 9) were partially affected by the weakening of the pro-democratic process in some of these countries. This, in turn, negatively affected their position within the context of the EU. The year 2012 was thus crucial for finding and maintaining a balanced approach to these countries. With respect to the Middle East and the Arab Spring processes (Chapter 10), the CR has maintained its cautious stance, which was accompanied by an emphasison its traditional strong ties to Israel. This dimension also contributed to some significant political and public debates, especially because of the autumn vote of the General Assembly on the status of Palestine. The Czech Republic's bilateral relations to Great Britain and France (Chapters 11 and 12) differed from each other somewhat.Because of the closeness of the Czech Republic and Great Britain's opinionson some EU issues the Czech relationship with Great Britain was temporarily strengthened while France moved further

away from the orbit of Czech foreign policy, despite the fact that the French company Areva submitted a bid to extend the capabilities of the Temelín NPP. As for the Far East, which traditionally lies rather low in the Czech foreign policy considerations, the author of Chapter 13 noted that the year 2012 will be remembered in the future as the year "in which the beginning of the rise of China in Central and Eastern Europe was declared". This is mainly due to the establishment of a revolutionary semi-institutionalized dialogue between China and the countries of Central and Eastern Europe. In Chapter 14, which is devoted to sub-Saharan Africa, the author notes that in 2012 this region began a slow and gradual transformation of the perception of the African continent, since it is moving from being perceived as a "problem" to being viewed as an "opportunity", which, however, is long overdue, and this change is only slowly translating into a real foreign policy.

The final part of the book deals with various thematic issues of the Czech foreign policy. Chapter 15 is devoted to Czech multilateral activities (excluding the EU and NATO). Its author is quite critical of this topic, especially because of the continued political disinterest in this area but also due to the fact that global or regional multilateralism is an underestimated concept as such. This might be worrisome since for countries the size of the Czech Republic, effective multilateralism provides one of the few opportunities to face existing or future regional and global challenges. At the same time, however, the author points to the fact that (mostly for economic reasons) a wide debate about the effectiveness of the Republic's involvement in multilateral organizations was launched in 2012. Meanwhile, the external economic relations and the economic dimension of the Czech foreign policy (Chapter 16) still suffered from the rivalry between the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Industry and Trade, which did not diminish even after an interdepartmental agreement was signed in 2011. On the positive side, a conceptual and programmatic base of the external economic relations policy was strengthened and completed as well, as there were certain signs of the Czech exporters moving to the non-EU countries. This can be regarded as a welcome trend towards a differentiation in the structure of the countries to which the Czech Republic exports. Next, the energy chapter (17) analyses various reactions of the Czech Republic to regional energy challenges (supply of raw materials and the capacity of transmission systems). The chapter also deals with the Czech attempts to influence the EU debate on energy policy, as well as with the fate of energy policy and nuclear power in the country. Chapter 18 focuses on the Czech international development cooperation, andits author is rather optimistic in this regard. In particular, the author points to a positive paradox, as despite the adverse political and economic developments, the Czech Republic managed to keep the previous level of funds that were allocated for development cooperation and also gradually improve the way these funds are spent. The chapter on human rights in the Czech foreign policy (Chapter 19) is set in a similarly positive tone. Its author highlights the active use of the Czech membership in the UN Human Rights Council and also the fact that the Czech Republic successfully underwent the so-called universal periodic survey of the state of human rights. Finally, the chapter dedicated to the cultural dimension of Czech foreign policy (Chapter 20) refers to a further consolidation of the conceptual framework for

this policy after 2011 but also to efforts to seek other and alternative ways by which the cultural dimension of the Czech foreign policy can maintain and further develop itself given the conditions of economic crisisunder the conditions of the increasing competitionof other actors and countries in this sector.

At this point it should be noted that because of the research capacity we were not able to include a chapter devoted to Latin America, and unfortunately, for personal reasons, we were not able to includea chapter on one of the highest priorities of the Czech foreign policy, namely the countries of the Western Balkans. Chapters on these two regions, however, will be included in the book next year, and they will cover both 2012 and 2013.

The ultimate goal of the project of the annual analysis is fourfold. First, it aims to contribute to a build-up of a large and continuous empirical and analytical body of material for future research. Second, it tries to be a critical reflection of the Czech foreign policy. Third, although this point is related to the second objective, the project attempts to contribute to an ever needed debate on the Czech foreign policy. Fourth, we believe that the annual publication of *Czech Foreign Policy* is able to provide a useful study material for students and members of the wider public who are interested in the given topic, as well as the foreign diplomatic community. On behalf of the authors I would like to express the hope that the publication *Czech Foreign Policy in 2012. An Analysis of the IIR* will help us to attain these goals.

It is important to stress that the book would not have been possible without the considerable effort, commitment and professionalism of all parts of the Institute of International Relations- particularly its publishing and information department, but also the personnel department, the department of external relations and the many interns who, with dedication, helped the research team in its work. Huge thanks belong to the main reviewer Paul Pšeja from the Faculty of Social Studies in Brno, who kindly agreed to accept the task of reviewing this complex body of analysis and provide an independent and critical assessment. We are also grateful for the helpful reflections from the reviewers Filip Černoch and Petr Kaniok, also from Brno FSS, who contributed with their independent assessments to the chapters on energy policy and EU policy, respectively. On behalf of the team of authors I would also like to thank the representatives of the Ministry of Foreign Affairs, other ministries and state institutions who, through their support and willingness to share their views and insights, contributed significantly to the creation of this publication. Finally, it is my great pleasure to thank the Czechoslovak Trade Bank, Inc. (ČSOB, a. s.), which financially supports the IIR activities associated with the Czech foreign policy, including this publication.

Michal Kořan

Vybraná literatura k české zahraniční politice vydaná v roce 2012

1. KNIHY

BALSIENE, Janina (ed.): *Čekija-Lietuva: diplomatiniu santykiu 20-metis*. Vilnius: Lietuvos ir Čekijos draugijos taryba, 2012. 122 s.

BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika: *Evropeizace české zahraniční rozvojové spolupráce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 287 s. Monografie. ISBN 978-80-244-3318-9.

CABADOVÁ WAISOVÁ, Šárka: *The burden of choice: Czech foreigen policy between principles and interests*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2012. 184 s. ISBN 978-3-631-63157-7.

ČAPKOVÁ, Kateřina–FRANKL, Michal: *Unsichere Zuflucht: die Tschechoslowakei und ihre Flüchtlinge aus NS-Deutschland und Österreich 1933–1938*. Wien: Böhlau, 2012. 327 s. Jüdische Moderne; Bd. 13. ISBN 978-3-412-20925-4.

DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl I., Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia, 2012. 317 s., [24] s. obr. příl. ISBN 978-80-200-2210-3.

DOSTÁL, Vít (ed.): *Challenging the Czech tales on European policies*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2012. 166 s. ISBN 978-80-87092-19-4.

DOSTÁL, Vít–KARÁSEK, Tomáš–THIM, Michal (ed.): *Agenda pro českou zahraniční politiku 2012 = Agenda for Czech foreign policy 2012*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2012. 209 s. ISBN 978-80-87092-17-0.

DRULÁKOVÁ, Radka–ZEMANOVÁ, Štěpánka (eds.): *Mezinárodní kontext české sankční politiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 344 s. ISBN 978-80-7380-399-5.

FERENČUHOVÁ, Bohumila–ZEMKO, Milan: *V medzivojnovom Československu: 1918–1939*. Bratislava: Veda, 2012. 543 s. Slovensko v 20. storočí; 3. zv. ISBN 978-80-224-1199-8.

KÄFER, István–POSPÍŠIL, Ivo (eds.): *Brněnská hungaroslavistika a česko-slovensko-maďarské vztahy*. Segedín: Gerhardus Kaidó, 2012. 155 s. ISBN 978-80-210-6138-5.

KAMIŃSKI, Marek Kazimierz: *Kształtowanie się stosunków polsko-czechosłowackich w latach 1948–1960*. Warszawa: Neriton, 2012. 179 s. ISBN 978-83-7543-252-7.

KLÍMA, Vlastimil et al.: *1938: měli jsme kapitulovat?* Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. 319 s. Ego: paměti, deníky, korespodence; sv. 1. ISBN 978-80-7422-150-7.

KONRÁD, Ota: *Nevyvážené vztahy: Československo a Rakousko, 1918–1933*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. 309 s., il. ISBN 978-80-86495-89-7.

KOŘAN, Michal–DITRYCH, Ondřej (eds.): *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. 379 s. ISBN 978-80-87558-05-8.

NĚMEČEK, Jan, et al.: *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. III.1 (Leden–červen 1943)*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2012. 490 s. ISBN 978-80-87782-00-2.

OLEJKO, Andrzej: *Niedoszły sojuznik czy trzeci agresor? Wojskowo-polityczne aspekty trudnego sąsiedztwa Polski i Słowacji 1918–1939*. Kraków: Arkadiusz Wingert, 2012. 536 s., [104] s. obr. příl. ISBN 978-83-7338-734-8.

PEHR, Michal–ŠEBEK, Jaroslav: *Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928). I., Úvodní studie*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. 229 s. ISBN 978-80-86495-73-6.

POLIŠENSKÁ, Milada: *Diplomatické vztahy Československa a USA 1918–1968. Diplomatické vztahy Československa a USA 1918–1938. 1. svazek, Ministerstva, legace a diplomaté*. Praha: Libri, 2012. 457 s. ISBN 978-80-7277-454-8.

RAUCHOVÁ, Jitka a kol.: *Věda, kultura a politika v československo-italských vztazích 1918–1951*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2012. 565 s. Jihočeský sborník historický, suppl. 4. ISBN 978-80-87311-27-1.

TOMEŠ, Josef–VAŠEK, Richard (eds.): *Mnichov ve vzpomínkách pamětníků*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. 187 s. ISBN 978-80-86495-87-3.

ŠPIDLA, Vladimír–HRUBEC, Marek: *Na cestě k evropské sociální unii. Rozhovor Marka Hrubce s Vladimírem Špidlou*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 146 s. Knižnice Sociologické aktuality; sv. 31. ISBN 978-80-7419-116-9.

ŠVEC, Luboš–ŠEFERIS, Vaidas–MONTVILAITĖ-SABAITIENĖ, Geda (eds.): *Češi, Litevci a středoevropský vektor jejich moderní historie = Čekai, lietuviai ir Vidurio Europos vektorius jų moderniojoje istorijoje*. V Praze: Univerzita Karlova, 2012. 416 s., [4] l. obr. příl. Acta Universitatis Carolinae. Studia territorialia. Supplementum, č. 1 (2011). Dostupné také on-line: stuter.fsv.cuni.cz.

VÁCHA, Zdeněk: *Žádám Vás jako vynikajícího odborníka… Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918–1919*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. 337 s. ISBN 978-80-87782-04-0.

ZÁZVORKOVÁ, Marie–MILÉŘOVÁ, Jana–DUDOVÁ, Zuzana: *Zpráva FoRS o zahraniční rozvojové spolupráci ČR za rok 2011. Hodnotící zpráva nevládních neziskových organizací sdružených ve FoRS – Českém fóru pro rozvojovou spolupráci*. Praha: FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2012. 50 s. ISBN 978-80-905375-0-7.

2. DROBNÉ TISKY

10 let Generálnímu konzulátu České republiky v Jekaterinburgu: 2002–2012 = 10 let Generaľnomu konsuľstvu Češskoj respubliki v Jekaterinburge. Jekaterinburg: Vydal Generální konzulát České republiky v Jekaterinburgu, 2012. 96 s.

BREZINOVÁ, Zuzana: *Rozdíly v prioritách ČR mezi programovacím obdobím 2007–2013 a 2014–2020*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2012. 7 s. (AMO Conference report).

Česko-německý fond budoucnosti = Deutsch-Tschechischer zukunfs fond. Výroční zpráva 2011 / Jahresbericht 2011. Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2012. 61 s., příl.

DITRYCH, Ondřej: *More Europe, more security. How the Czech Republic should respond to the U.S. strategic shift*. Prague: Europeum – Institute for European Policy, 2012. 6 s. (EUROPEUM policy brief).

DOSTÁL, Vít–KNUTELSKÁ, Viera: *Fiskální smlouva – stará pravidla v novém hávu? Co přináší návrh fiskální smlouvy a proč se Česká republika nepřidala*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2012. 9 s. (Briefing paper; únor 2012).

DRULÁK, Petr: *The Czech conundrum. Post-communist, Central European and small*. [s. l.]: European Council on Foreign Relations, 2012. 6 s.

HANDL, Vladimír: *Eurokrize a role Německa českýma očima. Rozpad českého konsensu a vztah k německému postupu při záchraně EU/eurozóny.* Praha: Heinrich Böll Stiftung, 2012. 8 s.

KRÁL, David: *Good neighbours, not strategicallies? German EU policy as seen from Prague*. Prague: Europeum – Institute for European Policy, 2012. 6 s. (EUROPEUM policy brief).

Trendy české zahraniční politiky. Výsledky veřejného dotazníku. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2012. 20 s., il.

3. ČLÁNKY

BENEŠ, Vít–BRAUN, Mats: Česko jako satelit eurozóny*?Mezinárodní politika*. 2012, roč. 36, č. 3, s. 14–17. ISSN 0543-7962.

BINAR, Aleš–JIRÁSEK, Zdeněk: Slezsko v československo-polských vztazích v letech 1945 až 1947. *Slezský sborník: čtvrtletník pro vědy o společnosti*. 2012, 110(1–2), s. 63–90. ISSN 0037-6833.

BINHACK, Petr–TICHÝ, Lukáš: Asymmetric interdependence in the Czech-Russian energy relations. *Energy Policy*. 2012, roč. 45, s. 54–63. ISSN 0301-4215.

BUREŠ, Jan–LOUŽEK, Marek: Krize eurozóny a Česká republika. *Mezinárodní politika*. 2012, roč. 36, č. 1, s. 17–19. ISSN 0543-7962.

CADIER, David. The foreign policy of the Czech Republic. In: BINDI, Federiga–ANGELESCU, Irina (eds.): *Conflict or convergence? The challenges of foreign policy in a globalized world.* Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2012. ISBN 9780815722489.

ČAPKA, František: Československé odbory v roce 1968 a jejich snaha o „novou odborovou politiku“ v mezinárodních vztazích. *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Řada společenských věd*, 2012, 26(2), s. 264–274. ISSN 1211-6068.

ČÁSLAVKA, Jiří–MILEROVÁ PRÁŠKOVÁ, Dagmar: České místo v Evropě. *Mezinárodní politika*. 2012, roč. 36, č. 3, s. 18–20. ISSN 0543-7962.

DANGERFIELD, Martin: Visegrad group co-operation and Russia. *Journal of Common Market Studies.* 2012, roč. 50, č. 6, s. 958–974. ISSN 0021-9886.

EICHLER, Jan–STŘÍTECKÝ, Vít: Schockstarre: Tschechien und die neue US-Aussenpolitik. *Osteuropa*. 2012, roč. 62, č. 3, s. 81–92. ISSN 0030-6428.

KANIOK, Petr: Vícerychlostní Evropa. Hrozby pro Českou republiku, nebo mylný terč? *Mezinárodní politika*. 2012, roč. 36, č. 3, s. 12–14. ISSN 0543-7962.

KOPIŃSKI, Dominik: Visegrad countries' development aid to Africa. Beyond the rhetoric. *Perspectives on European Politics and Society.* 2012, roč. 13, č. 1, s. 33–49. ISSN 1570-5854.

KOŘAN, Michal: Dvě dekády české zahraniční politiky a bezvýchodnost internacionalistické hegemonie. *Politologický časopis*. 2012, roč. 19, č. 3, s. 195–217. ISSN 1211-3247.

KRÁL, David: Similar concerns, different attitudes, comparing the Czech and Polish discourses an the eurozone crisis. *Central European Political Science Review.* 2012, roč. 13, č. 50, s. 96–109.

KRYLOVÁ, Petra–SYROVÁTKA, Miroslav–OPRŠAL, Zdeněk: Assessing the aid effectiveness of the Czech Republic. Commitment to development index and beyond. *Perspectives on European Politics and Society.* 2012, roč. 13, č. 1, s. 100–116. ISSN 1570-5854.

KUGIEL, Patryk: The development cooperation policies of Visegrad countries – an unrealised potential. *The Polish Quarterly of International Affairs.* 2012, roč. 21, č. 4, s. 101–121. ISSN 1230-4999.

KURUCOVÁ, Lívia: Odraz českých a slovenských vzťahov na stránkach slovenských almanachov, zborníkov a kalendárov. In: *Sdružení knihoven České republiky v roce 2011. Ročenka*. Brno: Sdružení knihoven České republiky, 2012. s. 121–125. ISBN 978-80-86249-64-3.

LESLAU, Ohad: Israeli intelligence and the Czech-Egyptian arms deal. *Intelligence and National Security.* 2012, roč. 27, č. 3, s. 327. ISSN 0268-4527.

MARTON, Péter: The Sources of Visegrad conduct. A comparative analysis of V4 foreign policy-making. *The Polish Quarterly of International Affairs.* 2012, roč. 21, č. 4, s. 3–31. ISSN 1230-4999.

RÁCZ, András: The greatest common divisor: Russia's role in Visegrad foreign policies. *The Polish Quarterly of International Affairs.* 2012, roč. 21, č. 4, s. 32–51. ISSN 1230-4999.

SOBJÁK, Anita: Rethinking the future of theVisegrad group at a time of heated debate on the future of the EU. *The Polish Quarterly of International Affairs.* 2012, roč. 21, č. 4, s. 122–139. ISSN 1230-4999.

STRÁŽAY, Tomáš: Visegrad four and the Western Balkans. A group perspective.

The Polish Quarterly of International Affairs. 2012, roč. 21, č. 4, s. 52–64. ISSN 1230-4999.

STŘÍTECKÝ, Vít: Doing more forless: V4 defence cooperation in a time of austerity. *The Polish Quarterly of International Affairs.* 2012, roč. 21, č. 4, s. 65–82. ISSN 1230-4999.

ŠUPICOVÁ, Marija: [Od Moravy k Moravě II: z historie česko-srbských vztahů]. *Časopis Matice moravské*, 2012, 131(2), s. 369–374. ISSN 0323-052X.

WAISOVÁ, Šárka–PIKNEROVÁ, Linda: Twenty years after [dissident tradition in Czech foreign policy matters]. *East European Politics and Societies*. 2012, roč. 26, č. 1, s. 162–188. ISSN 1533-8371.

WAISOVÁ, Šárka: Václav Havel a jeho zahraniční politika. Pomoc nespravedlivě stíhaným a odpovědnost za svět jako takový. *Mezinárodní politika*. 2012, roč. 36, č. 2, s. 19–22. ISSN 0543-7962.

4. OSTATNÍ

Česká společnost v novodobé Evropě. Osudy, vazby, vzdálení, sjednocování 1914–2009 = The Czech society in modern Europe. Fates, interrelations, estrangement, integration 1914–2009. Praha: Svaz důstojníků a praporčíků Armády ČR, 2012. 2 CD.

O autorech

Bc. *Bronislav Bechyňský* (1987) je studentem magisterského programu Bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií MU v Brně, kde získal i bakalářský titul z Mezinárodních vztahů a Bezpečnostních a strategických studií. Odborně se zaměřuje především na bezpečnostní otázky v mezinárodních vztazích, zejména pak na terorismus.

Ing. *Vít Beneš*, Ph.D. (1980), je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Vysoké škole ekonomické v Praze a na Metropolitní univerzitě Praha. Specializuje se na Evropskou unii (rozšiřování, institucionální reformy) a na česko-ruské vztahy.

JUDr. PhDr. *Veronika Bílková*, Ph.D., E.MA (1975), je vědeckou pracovnicí ÚMV a odbornou asistentkou Katedry mezinárodního práva Právnické fakulty UK v Praze. Zaměřuje se na mezinárodní právo, zejména použití síly, mezinárodní humanitární právo, lidská práva, mezinárodní trestní právo a mezinárodní organizace (OSN).

Mats Braun, M.A., Ph.D. (1976), je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Anglo-americké vysoké škole v Praze. Specializuje se na teorii evropské integrace, vnitřní vývoj EU a proměny střední Evropy a Skandinávie v procesech evropské integrace.

Mgr. Ing. *Petra Cibulková* (1977) je asistentkou Střediska mezinárodních studií Jana Masaryka, Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze, a doktorandkou mezinárodních teritoriálních studií Fakulty sociálních věd UK v Praze. Zaměřuje se na region střední a východní Evropy – zejména Rusko, Ukrajinu, vnější vztahy EU a regionální spolupráci.

JUDr. PhDr. *Marek Čejka*, Ph.D. (1975), je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů a přednáší na několika vysokých školách (Metropolitní univerzita Praha, Evangelická teologická fakulta UK v Praze). Specializuje se na problematiku Blízkého východu, izraelsko-palestinský konflikt, izraelskou politiku a náboženství.

PhDr. *Ondřej Ditrych*, M.Phil., Ph.D. (1982), je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů. Zabývá se zejména americkou zahraniční politikou, diskurzem o terorismu, energetickou bezpečností, politikou na Kavkaze a dějinami myšlení v mezinárodních vztazích.

Ing. *Rudolf Fürst*, Ph.D. (1958), je výzkumným pracovníkem ÚMV. Zabývá se oblastí Dálného východu, zejména Číny.

JUDr. *Vladimír Handl*, CSc. (1957), je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Fakultě sociálních věd UK v Praze. Zaměřuje se na německou zahraniční a bezpečnostní politiku, česko-německé vztahy, českou zahraniční politiku a transformaci komunistických stran ve střední Evropě.

Ing. *Ondřej Horký-Hlucháň*, Ph.D. (1980), je vedoucím vědeckého oddělení ÚMV. Zabývá se zejména problematikou globálního rozvoje a rozvojové spolupráce.

Mgr. *Michaela Ježová* (1986) je doktorandkou Katedry politologie a mezinárodních vztahů Západočeské univerzity v Plzni. Zabývá se problematikou politického islámu v zemích Maghrebu, zaměřuje se na praxi v ultraortodoxních židovských a muslimských komunitách.

PhDr. *Zuzana Kasáková*, Ph.D. (1977), působí na Katedře západoevropských studií Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd UK v Praze. Zaměřuje se na regionální politiku a strukturální fondy, devoluci, britskou politiku, evropskou integraci a nacionalismus.

PhDr. *Michal Kořan*, Ph.D. (1977), je zástupcem ředitele ÚMV a odborným asistentem Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií MU v Brně. Zabývá se tvorbou zahraniční politiky, středoevropským prostorem a filozofií sociálních věd.

Mgr. *Petra Kuchyňková*, Ph.D. (1979), je asistentkou na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií MU v Brně. Je rovněž analytičkou v Centru pro studium demokracie a kultury. Oblasti zaměření: vnější vztahy EU (postsovětský prostor), vybrané problémy zahraniční politiky Ruské federace, společná zemědělská politika EU.

Mgr. *Šárka Moravcová*, Ph.D. (1984), je výzkumnou pracovnicí ÚMV a přednáší na Metropolitní univerzitě Praha. Zaměřuje se na globální vládnutí, zejména fungování mezinárodních organizací a význam norem či institucí.

Mgr. *Vlastimil Nečas* (1980) působí v Centru pro mediální studia Fakulty sociálních věd UK v Praze. Odborně se věnuje teoriím mediálních účinků a politické komunikaci, především oblasti nastolování agendy (agenda-setting) v souvislosti s českým mediálním, veřejným a politickým diskurzem

Ing. *Jana Peterková*, Ph.D. (1971), je odbornou asistentkou Střediska mezinárodních studií Jana Masaryka, Fakulty mezinárodních vztahů VŠE v Praze. Zabývá se oblastí diplomatických studií, zejména tématem veřejné diplomacie, otázkami mezinárodního vyjednávání a komunikace.

PhDr. *Vít Střítecký* (1980) přednáší na Fakultě sociálních věd UK v Praze a na Metropolitní univerzitě Praha. Specializuje se na bezpečnostní studia a konfliktní studia, teorii mezinárodních vztahů a bezpečnostní situaci v postsovětském prostoru.

Mgr. et Mgr. *Lukáš Tichý* (1982) je interním doktorandem Metropolitní univerzity Praha, přednáší zde a v rámci doktorského studia působí jako výzkumný pracovník v Ústavu mezinárodních vztahů, a dále na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové. Zabývá se problematikou vztahů mezi EU a Ruskem, energetickou bezpečností a teoriemi mezinárodních vztahů.

Mgr. *Eliška Tomalová*, Ph.D. (1979), je externí spolupracovnicí ÚMV. Specializuje se na evropskou integraci, teritoriální studia se zaměřením na západní Evropu, na francouzskou zahraniční politiku a kulturní diplomacii.

PhDr. *Lenka Vochocová* (1979) je postgraduální studentkou na Katedře mediálních studií Fakulty sociálních věd UK v Praze. Zaměřuje se na oblast kritické politické ekonomie komunikace, genderová studia a teorie veřejných sfér.

Mgr. Ing. *Štěpánka Zemanová*, Ph.D. (1975), působí jako odborná asistentka Střediska mezinárodních studií Jana Masaryka Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. Zabývá se mezinárodněpolitickými a ekonomickými aspekty ochrany lidských práv a věnuje se i problematice evropské integrace.

Michal Kořan a kol.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA. ANALÝZA ÚMV

Řada publikací sledujících politické a ideové zázemí české zahraniční politiky, hlavní zahraničněpolitickou agendu a výsledky české zahraniční politiky, porovnávajících a analyzujících vliv jednotlivých aktérů a všímajících si vlivu mediálního a veřejného kontextu tvorby české zahraniční politiky. Autorský kolektiv je složen z výzkumných pracovníků Ústavu mezinárodních vztahů a dalších spolupracujících institucí.

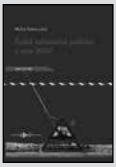

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2007. ANALÝZA ÚMV

2008, 416 stran, ISBN 978-80-86506-67-8, cena 295 Kč

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2008. ANALÝZA ÚMV

2009, 396 stran, ISBN 978-80-86506-78-4, cena 295 Kč

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2009. ANALÝZA ÚMV

2009, 380 stran, ISBN 978-80-86506-89-0, cena 295 Kč

CZECH FOREIGN POLICY IN 2007–2009: ANALYSIS

2010, 388 stran, ISBN 978-80-86506-90-6, cena 30 EUR (749 Kč)

Ve dvaceti kapitolách napsaných 19 autory nabízí kniha hloubkovou studii české zahraniční politiky, založenou na analytickém rámci, který zůstává neměnný po čtyři roky. Začíná obecnou částí, která je zaměřena na politický kontext české zahraniční politiky. Hlavní argument zní, že navzdory bezprecedentní a pohodlné většině vládní koalice zůstává zahraniční politika v zajetí dvou negativních rysů politického kontextu: 1) politická netečnost a nezájem o zahraniční politiku, 2) nestabilní, nevypočitatelné a turbulentní politické podmínky v koalici. Přesto byly rovněž zjištěny některé pozitivní tendence, jako např. zklidnění zahraničněpolitické debaty (hraničící ovšem zároveň až s její neexistencí), vcelku koherentní programové prohlášení vlády v oblasti zahraničí politiky a započetí prací na nové a již od roku 2006 slibované koncepci zahraniční politiky.

Michal Kořan a kol.

Česká zahraniční politika v roce 2010

Analýza ÚMV

(váz., 384 stran, ISBN 978-80-86506-95-1, 295 Kč)

Objednávky a distribuce: tel. 251 108 107, e-mail: cervinkova@iir.cz.

Více o knihách ÚMV a e-shop: www.iir.cz.

ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ PRAHA iir INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS PRAGUE

V březnu 2011 oficiálně skončila vláda vojenské junty v Barmě. Jednou z klíčových otázek, které Barma musí řešit, je etnický problém. Území Barmy obývá 135 značně rozdílných etnických skupin. Významná část z nich zahájila po získání nezávislosti země v roce 1948 ozbrojený boj proti vládě. Tento boj doposud neskončil. Etnický konflikt v Barmě je nejdéle trvající občanskou válkou v novodobých dějinách světa. Za současné situace by se hnutí etnických menšin mohlo stát pověstným „jazýčkem na vahách" v boji o demokracii v Barmě. Ten dnes mezi sebou vedou stoupenci bývalé vojenské junty, rozhodnutí i nadále si udržet výsadní mocenské postavení, a demokratická opozice. Pochopení etnického problému v Barmě tak získalo novou naléhavou dimenzi.

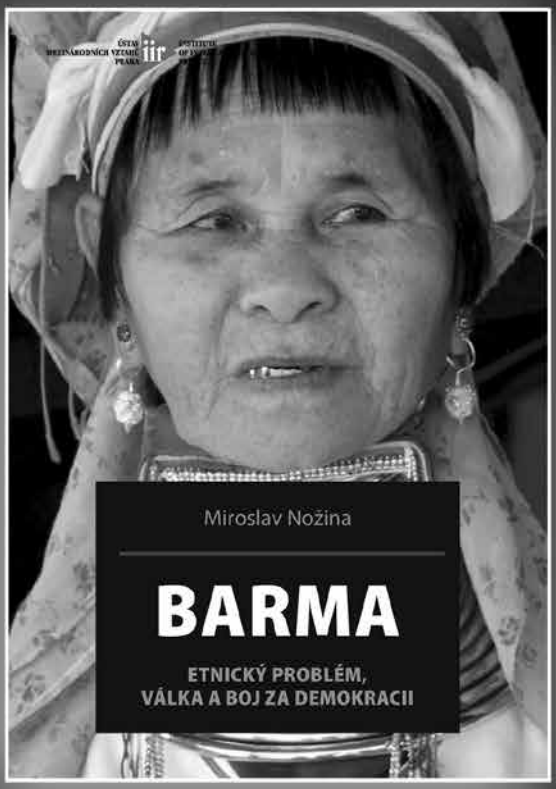

Miroslav Nožina

BARMA

ETNICKÝ PROBLÉM, VÁLKA A BOJ ZA DEMOKRACII

(brož., 253 stran, ISBN 978-80-87558-08-9, cena 279 Kč)

Objednávky a distribuce: tel. 251 108 107, e-mail: cervinkova@iir.cz
Více o knihách ÚMV: www.iir.cz, e-shop: www.umv.cz

Kniha *Můžeme, chceme, dokážeme? Česká ekonomická, veřejná a kulturní diplomacie a Balkán* rozebírá možnosti české ekonomické diplomacie vůči balkánskému regionu, s cílem zhodnotit potenciál, popsat aktuální limity a nastínit možnosti dalšího rozvoje ekonomických vztahů s Balkánem. Nabízí obšírné kvantitativní zhodnocení dosavadního vývoje česko-balkánských ekonomických vztahů a navrhuje základní východiska pro český přístup k Balkánu. V této souvislosti si všímá také toho, jak může rozvoj vzájemných vztahů souviset s euroatlantickou integrací balkánských zemí. V návaznosti na zhodnocení existující kapacity české zahraniční politiky ve vztahu k Balkánu se v hledání odpovědi na otázku, jak umocnit stávající potenciál, místo na obchodní diplomacii zaměřuje spíše na posílení koordinace a na strategickou komunikaci, a tedy i na veřejnou a kulturní diplomacii. Snaží se přitom upozornit na dosud ne zcela doceněné aspekty ekonomické diplomacie, jež jsou spojeny s pojmy jako „obraz", „značka" a „branding", a v uvedených rovinách přináší také konkrétní doporučení pro českou zahraniční politiku.

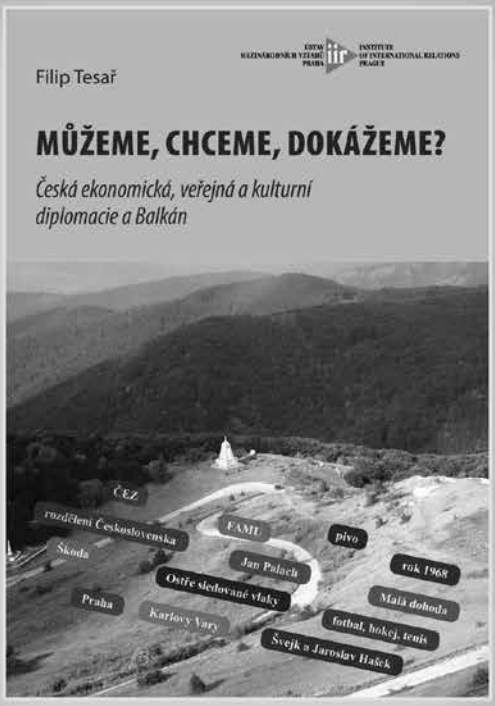

Filip Tesař

Můžeme, chceme, dokážeme?

Česká ekonomická, veřejná a kulturní diplomacie a Balkán

(brož., 218 stran, ISBN 978-80-87558-09-6, cena 208 Kč)

Objednávky a distribuce: tel. 251 108 107, e-mail: cervinkova@iir.cz
Více o knihách ÚMV: www.iir.cz, e-shop: www.umv.cz

ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ PRAHA iir INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS PRAGUE

Publikace zkoumá změny v energetice na úrovni Evropské unie po tzv. východním rozšíření v letech 2004 a 2007, když do Unie vstoupilo 10 postkomunistických států ze střední a východní Evropy. Ty byly závislé na energetických dodávkách z Ruska, ale měly zájem zbavit se tohoto problému a posilnit svoji energetickou bezpečnost. A právě preference, které tři zkoumané země (Česká republika, Polsko a Slovensko) prosazují na úrovni EU, jim mají zabezpečit její zlepšení.

Práce argumentuje, že preference nejsou výsledkem objektivního kalkulu materiálních charakteristik státu, ale že jsou filtrované subjektivním vnímáním schopností a zranitelnosti (omezení) ze strany rozhodovatelů. K lepšímu uchopení takového vnímání vlastností státu využívá práce konceptuální rámec teorie rolí, přístup zahraničněpolitické analýzy. Identifikuje dvě hlavní role, které následně určují podobu preferencí prosazovaných na úrovni EU. V oblastech, kde převažuje vnímání zranitelnosti a státu je připisována role slabého vyjednávače, státy prosazují prointegrační preference, aby tak kompenzovaly svoje vnitřní nedostatky (vytvoření společné energetické politiky s externí dimenzí, diverzifikaci energetických propojení a podporu solidarity). Ve sférách, kde rozhodovatelé považují stát za schopný a připisují mu roli nezávislého, jsou proti prohlubování integrace, aby nedošlo k omezení existujících výhod (snaha o sjednocení energetického mixu, další liberalizace vnitřního trhu).

Matúš Mišík

Energetická politika v rozšírenej Európskej únii

Roly a preferencie Českej republiky, Poľska a Slovenska

(brož., 205 stran, ISBN 978-80-87558-13-3, cena 208 Kč)

Objednávky a distribuce: tel. 251 108 107, e-mail: cervinkova@iir.cz

Více o knihách ÚMV: www.iir.cz, e-shop: www.umv.cz

ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ PRAHA iir INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS PRAGUE

Analýza české zahraniční politiky v roce 2011 (ve 21 kapitolách) si všímá schopnosti vlády naplňovat deklarované zahraničněpolitické cíle v jednotlivých oblastech, rostoucího napětí ve vládní koalici kvůli sporům o směřování země v EU a také vzniku nové vládní koncepce české zahraniční politiky. Jednotlivé kapitoly analyzují politický kontext české zahraniční politiky a dále mimo jiné následující zahraničněpolitické dimenze: evropskou, bezpečnostní, bilaterální, regionální, multilaterální, hospodářskou, kulturní, lidskoprávní, rozvojovou či energetickou. Díky rozsáhlému autorskému kolektivu a analytickému rámci, který zůstává neměnný po uplynulých pět let, tak publikace nabízí ojediněle hluboký a kontinuální vhled do zdrojů, tvorby a výsledků české zahraniční politiky.

Michal Kořan a Ondřej Ditrych (eds.)

Česká zahraniční politika v roce 2011

Analýza ÚMV

(váz., 384 stran, ISBN 978-80-87558-05-8, 295 Kč)

Objednávky a distribuce: tel. 251 108 107, e-mail: cervinkova@iir.cz.
Více o knihách ÚMV a e-shop: www.iir.cz.

ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ PRAHA iir INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS PRAGUE